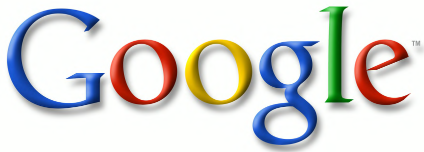
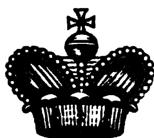

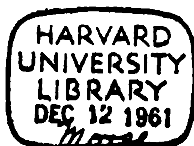
ΚΩΝΣΤ. Α. ΣΑΡΑΦΗ ΣΠΙΤΖΙΠΙΟΥ
ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛ. ΝΑΥΤΙΚΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΣ ΣΤΟΛΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1907

Ἐν Ἀθήναις, Τυπογραφεῖον «Ἑστία» Κ. Μάϊσνερ καὶ Ν. Καργαδούρη — 5531.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἱστόρησις τῆς καθόλου εἰπεῖν ὀργανώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρ. Στόλου καὶ ὁ ἰδιαίτερος καθορισμὸς τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ πεπραγμένων διὰ παραθέσεως τῶν οἰκείων παραδειγμάτων ἐκ τῆς ἀνηκούσης κατὰ περιόδους δράσεως ἀποτελοῦσιν ὀτρηρόν τι, τὰ μάλιστα δ᾽ ἀμφότερα ὁμοῦ δυσμεταχείριστον ἔργον. Αἱ μικραὶ ἐξ ἄλλου δυνάμεις ἡμῶν πολλοῦ γε ὑπολείπονται τοῦ ἐπαρκεῖν ἵνα δι᾽ οἵας ἂν κατατριβῆς αὐτῶν ἐξαρθῶμεν μέχρι τῆς ἀπαιτουμένης περιωπῆς πρὸς ἐρεύνας ἀρτίας, ἐπίτομον ἀνάπτυξιν καὶ δὴ ἀρτίαν πως διατύπωσιν τῶν ἀφορώντων εἰς παράγοντα, οἷος ὁ εἰρημένος, ὅστις ὑπῆρξέ ποτε μεγαλοπρεπέστατος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ διεδραμάτισεν ἅμα σημαντικόν τι κατ᾽ ἐξοχὴν μέρος ἐν τῇ δημιουργίᾳ δι᾽ ὑπερχιλιετῶν ἀγώνων τῆς σωρευθείσης κατὰ Μεσαίωνα ἀφθίτου δόξης τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τὰς αἰτίας δὲ ταύτας ἡ παρεχομένη ὧδε ὕλη ὑστερεῖ βεβαίως τοῦ ἀνταξίου ἐπ᾽ ἀρτιότητι μέτρου κατά τε τὴν περιεκτικὴν συνοχὴν τῶν ἐννοιῶν καὶ κατὰ τὴν ἁρμόζουσαν λογοτεχνικὴν δύναμιν· ἀλλ᾽ ὑπολείπεται προσέτι καὶ τοῦ μικροῦ ἐκείνου, ὅπερ ἐπετρέπετο νὰ διανοηθῶμεν ἐξ ἀρχῆς, ὀνειροπολήσαντες τὴν προσφορὰν τῇ φίλῃ Πατρίδι μετρίας μέν τινος πάντως, πλὴν κατὰ τὸ ἐφικτὸν πλήρους καὶ ἐπαρκοῦς ὁπωσδήποτε συμβολῆς πρὸς φρονηματισμὸν τῆς παρούσης καὶ κραταίωσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν μεταγενεστέρων γενεῶν.

Ἡ διήκουσα ἐν τοσούτῳ, παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀγαθὴν ἀρχικῶς προαίρεσιν καὶ μεθ᾽ ὅλους τοὺς καταβληθέντας οἴκοθεν ἐπὶ μακροχρόνιον κόπους, ἀτέλεια περὶ τὴν ἀπόδο-

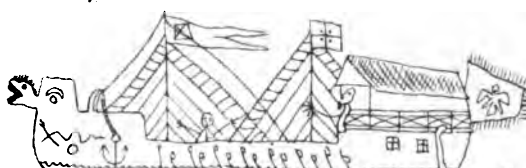
σιν τοῦ προτεθέντος ἐγχειρήματος ἀπορρέει ἔτι καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐλλείπουσιν ἐν ταῖς προσιταῖς μέχρι τοῦδε Βυζαντιναῖς εἴτε ξέναις που πηγαῖς τὰ στοιχεῖα, ἀφ᾽ ὧν δέον ν᾽ ἀντλῇ πάντοτ᾽ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ πειρώμενος συγγράψαι ὁμοίαν τυχὸν τῇ παρούσῃ μελέτην. Πράγματι δέ, ὀλίγιστά τινα μόνον καὶ ἄσημά εἰσι τὰ περισωθέντα ἐν σχέσει ἔγγραφα καὶ τὰ πρόχειρα νῦν ἀποκείμενα βοηθήματα ἐκ τῶν συγχρόνων, πρὸς διατριβὴν περὶ τὰ πλοῖα μετὰ τοῦ προσωπικοῦ καὶ τὴν συνακολουθίαν τούτων· τούτου δ᾽ ἕνεκα καὶ αἱ σπανίζουσαι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀφόρμησιν, συναφεῖς πραγματεῖαι ἀποτελοῦσιν ἐξ ἀνάγκης μεμετρημένην τινά, ἐξώδικον μᾶλλον καὶ ἀναντιρρήτως ἀόριστον ἀναπαράστασιν ἐνίων συστατικῶν ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων τοῦ πολυτρόπου τῶν στοιχείων ἐκείνων περιβάλλοντος. Καὶ ἐπὶ πλέον, διὰ τῆς τοιᾶσδε ἀπορίας στερούμενοι ἀσφαλῶν τινων ἐκ τῶν ὑφισταμένων τεκμηρίων ἐν γένει πρὸς καθοδήγησιν καὶ ὅπως ἀχθῶμεν εἰς συμπερασμοὺς θετικούς, πολὺ δὲ περισσότερον ὑπολειπόμενοι οὑτωσὶ τῆς ἐπιλέκτου χορείας τῶν προηγηθέντων ἐν τῇ διαπραγματεύσει τοῦ δυσχερεστάτου θέματος, οὐδὲν ἴσως θὰ κατωρθοῦμεν, εἰ μὴ πρὸ ἐτῶν τινων ἀνευρίσκομεν χειρόγραφά τινα ἀνέκδοτα, ἅτινα διαπραγματεύονται ἐκτενέστατα καὶ ἐπὶ συνέχειαν περὶ τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρ. Στόλου ἀπὸ τῆς δεσποτείας Ρωμαίων ἄχρι θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου - Δραγάση.

Ἐκ τῶν πολυτίμων δ᾽ ἐν λόγῳ εὑρημάτων, ἅτινα δὲν ἀπομνημονεύουσι τὰ γεγονότα κατὰ σειράν τινα τῶν βασιλειῶν καὶ συγκεκριμένως, συνιστῶντα ὡσεὶ ἀφηγηματικὴν κριτικὴν μετὰ παραβολῶν κατὰ χώρας καὶ παραδειγματισμῶν εἰλημμένων ἀπὸ καταστάσεως, ἥτις ὑποτίθεται πασίγνωστος, ἐπεδιώξαμεν ἀρυόμενοι τὴν μόρφωσιν συνόλου, ὅπερ νὰ πληροῖ τοὺς ὅρους περιληπτικῆς τινος ἀνασκοπήσεως τοῦ τε κεφαλαίου καὶ τῶν συναφῶν αὐτῷ ἀρχῶν ἢ

ερυμιῶν), ἀλλὰ οὐ ἔχη οὕτως ὡς ἐγὼ οἶδα. οὐχ ἥκιστα
κ̄ παμπόνηρα ἐργασάμενος ὁ ἀνήρ, μετεμελήθη τοῖς
ὕστερον καὶ ἀφίστατο ἐν τοῖς ἐπὶ τῶν ἰδίων διαβουλευμά=
των αὐτ: μ: καὶ ς: Ὁ δὲ Γενουᾶται προσέτρεχον. Πῶς γὰρ πλη-
ρῶσαι τὰ κάτεργα νῦν;

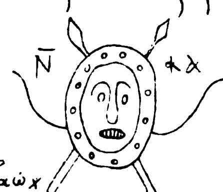
(Τ)ὸ λναρόνιον τυχὶ γέγονεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ Ῥωμαί-
ων πλόϊμον ἐς ἀπορίαν ἀνδρῶν ἐκ τῶν ὧδε ἀνακα=
μένων παρέπεσε. πάντες γὰρ οἱ ἡμέτεροι τῶν ναυτα-
λομένων ἀλλαχοῦ τετραμμένοι ἐτύγχανον καὶ βιοπο=
ρίζοντο. ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς τῇ βασιλείᾳ συνηγορῶς τε καὶ πεισμονῇ
εἴχετο μυρία ἐβουλεύετο ἐν τῷ καταξεῖλαι τὴν ἀγανάκτησιν οὐ
τοῦ πλήθους διὰ τοῦτο τὸ καθεξῆς τοῦ μὲν ἠπίως, τοῦ δὲ διὰ ῥομφαίας
τὴν πειθὼ ἐπιβαλλῶν καὶ τῶν πάντων ἐπὶ π. τούτοις χρώμενος ~ ⟨Τρι-
-ήρεις δὲ τότε τὴν Προποντίδα ἐκάλυπτον· αἱ μὲν Ῥωμαίοις ἐ-
λκοι. .αἱ δὲ τῶν κατὰ πόλιν τοῦ Βυζαντίου διαφορογενῶν Λατίνων
ὅτι περ κράτιστον μέρος καὶ μαχιμώτατον ~ ὡς καὶ χρήματα ποτα-
μηδὸν ἐπέκλυζοντο. ἐπεὶ καὶ τοῦτος ἐπεπόθη μᾶλλον ὁ χρώμενος
Πρωτοσέβαστος > οὐ φόβος ἦν τῷ Κυρίῳ.

(Ε)γὼ δόκιμος
ἀρμενογεμ..
στις καὶ ἀπο
λλήθως πρω
τοκάραβος
τῶν βασιλ: κατέγ-
γον δὲ ἐγνώρισα ἀλ-
λα αἴτια δρομικὰ
οὐ τ: λεγόμενα ⟨
τας⟩ οὔτε τοῦ φρα-

⟨ τοῦτο γε ἦλος τῶν Λατ. ⟩

λόγου τοῦ Μ. Ὁ Μεγασαργυμάριος Θεόφιλος ὁ Βουτυρᾶ-
ν καὶ ἄξιος να κατέλι τὸ ὀφίκιον τοῦτο τῆς βασιλείας τοῦ.
⟨χρυσοβούλλου⟩ λόγου τοῦ ὁρισμοῦ μέγας καὶ σεβαστός. ὁλο=
πιλίδος τοῦ Αὐθέντου Μαμωνᾶ.
...θῶν οὐ Λατινικὸς σύρφετος ὀλέθρια τοῖς Ῥωμαίοις
τὸ φυλετικὸν κῦρος
ἵνα δὲ πῶς ἐστὲ:
οὔτε μὴν τὰ τῶν
τῶν Ἑλλήνων
ειν

ζαώχ

ὑπηρεσιῶν τῆς τῶν Βυζαντινῶν πολιτείας. Τὸ μὲν δῆλα δὴ ἐρανισθέντες ἀπὸ τῶν διαλαμβανομένων ἐκεῖσε σημειωμάτων πάνθ' ὅσα οὐσιώδη φαίνεται ὅτι δὲν ἠλλοιώθησαν διὰ τῆς παρόδου τῶν αἰώνων, τὸ δὲ περισυλλέξαντες καὶ παραθέσαντες ὅ,τι ἐπεξηγεῖται πολλαχοῦ ὅτι ὠνόμαζε τὸ πλῆθος τῶν Ἑλλήνων ναυβατῶν κατὰ τὴν συνήθη τότε ὁροθεσίαν καὶ συμπληρώσαντες ἅμα διὰ τῶν διδομένων πληροφοριῶν τὰ βεβαιωμένα νῦν ἱστορικῶς, διεγράψαμεν μέθοδόν τινα ὡς ἐνῆν ἀκριβεστέραν, ἧς τὰς γλωσσολογικὰς παρατηρήσεις μετὰ τῶν ἀπορρεόντων πορισμάτων δέδοται νὰ ἐπενέγκωσιν οἱ μεμυημένοι τὸ τῶν περιγραφομένων εἶδος. Παρέχοντες δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος δεῖγμά τι τῆς παρακαταθήκης ἐκείνης, ἐπιφυλασσόμεθα ὅπως, ἂν ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ, προβῶμεν βραδύτερον εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἐνεστώσης μελέτης δι' εἰδικῆς, εὐρείας καὶ λεπτομεροῦς ἐφ' ὅσον δυνάμεθ' ἀναλύσεως· νῦν δὲ σημειοῦμεν ἁπλῶς ὅτι κατὰ τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν ἡ συνόλη ὑφὴ τοῦ περιεχομένου ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας φύλλῳ, ἥτις διήκει ἀμετάβλητος ἐπὶ 2085 ἑτέρων ἐκ χονδροῦ χάρτου, πείθει περὶ τῆς μεταφορᾶς παλαιοτέρου τινός, ἀπροσδιορίστου δ' ὅμως προελεύσεως χρονικογραφήματος ὑπ' ἀξέστου μελετητοῦ, ὅστις καὶ συνεπλήρωσε τοῦτο κατ' οὐδαμοῦ δηλουμένην ἐποχήν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 53, ὑποκειμένη εἰκών: ***ἐπινήϊνος*** γρ. ***ἐπινήιος***.

Σελ. 92, στίχ. 27: ***τὸ ἐρυθρόν, πρὸς*** γρ. ***τὸ ἐρυθρὸν πρὸς***.

Σελ. 128, στίχ. 25: ***εἴ πετο*** γρ. ***εἴ ποτε***.

Σελ. 187, στίχ. 29: ***Μανουὴλ Η′*** γρ. ***Μιχαὴλ Η′***.

Σελ. 197, στίχ. 5: ***Προποντίδος*** γρ. ***Διπλοκιονίου***.

Σελ. 236, στίχ. τελευταῖος: τῆς ***Χαλκῆς Πόρτης*** σβεσθήτω, ἅτε παρελκούσης τῆς ἐπεξηγήσεως.

Σελ. 238, στίχ. 17: ***Ἰκανᾶτοι***, τεθήτω ἀτόνιστον.

Σελ. 378, στίχ. 32: ***κατὰ τὴν*** γρ. ***καὶ κατὰ τὴν***.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΣ ΣΤΟΛΟΣ

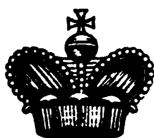
Α'.

Ἀναντίρρητον βεβαίως τυγχάνει, ὅτι ὁ Αὐτοκρατορικὸς ἡμῶν Στόλος κατὰ τὸν Μεσαίωνα εἶχεν ἐξιχθῇ εἰς σημαντικὴν περιωπὴν ὀργανώσεως καὶ ἰσχύος.

Ἐκτὸς ποικίλων ἄλλων ἁπτῶν περὶ τούτου τεκμηρίων, ὑπάρχουσι προσέτι καὶ αἱ διασωθεῖσαι ἱστορήσεις τῶν κατὰ καιροὺς διεξαχθεισῶν τὸ πάλαι ὑπερποντίων ὑπὸ εὐρυτάτην κλίμακα στρατεύσεων καὶ τὸ ὑπερβάλλον, οὐχ ἧττον, μεγαλεῖον ἐνίων ἐκ τῶν συντελεσθέντων ὑπὸ τοῦ Στόλου ἐκείνου ἀγώνων· ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων ἀμφοτέρων καταφαίνεται, ἐξ ἴσου ἐναργῶς, τίνος ἐτύγχανεν ἐν τῇ τοῦ Κράτους ὑποστάσει καὶ ἐξελίξει ἐπιβολῆς τὸ καλούμενον ***Βασιλικὸν πλόϊμον,*** μετὰ τῆς ὑπὸ τῶν ***Θεματικῶν πλοΐμων*** συγκεκροτημένης ἐφεδρείας αὐτοῦ. Τοὐντεῦθεν δὲ ποριζόμεθα τὴν ἐλλόγως εἰκάσιμον συνέπειαν ὅτι, ἵνα ὁ τοιοῦτος Ναυτικὸς παράγων συνεργῇ εἰς οὑτωσὶ θεραπείαν καὶ τὴν ἀκεραίαν διατήρησιν, μέσῳ μάλιστα παμπόλλων δυσχερειῶν, τοῦ ἀφθίτου ὑπάρξαντός ποτε κλέους τῆς ἐπὶ μακροχρόνιον ἐν Ἀνατολῇ κρατησάσης, ἐκτεταμένων δὲ κατὰ περιόδους δεσποσάσης κτήσεων, Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, δι' ἰδιαζούσης θὰ περιεβάλλετο στοργῆς καὶ θὰ ἠξιοῦτο πάντως ἀδιαλείπτων τε καὶ λίαν σοβαρῶν φροντίδων.

Ἀλλὰ πῶς, ὁ τόσην δρᾶσιν ἀναπτύξας καὶ ἀπόδοσιν παρουσιάσας, περίβλεπτον ἐν γένει θέσιν καταλαβών, ἡμέτερος μεσαιωνικὸς Στόλος ἥκιστα γνωστὸς ἐγένετο μέχρι τοῦδε, ἐν ᾧ ἀπείρως ὑποδεέστερα ἕτερα ζητήματα τῆς Παγκοσμίου ζωῆς ἠρευνήθησαν ἤδη καὶ

ΚΩΝΣΤ. Α. ΣΑΡΑΦΗ ΣΠΙΤΖΙΠΙΟΥ
ΥΠΟΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛ. ΝΑΥΤΙΚΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΣ ΣΤΟΛΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1907

Modern Greek

Ἐν Ἀθήναις, Τυπογραφεῖον «Ἑστία» Κ. Μάϊσνερ καὶ Ν. Καργαδούρη — 5531.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἱστόρησις τῆς καθόλου εἰπεῖν ὀργανώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρ. Στόλου καὶ ὁ ἰδιαίτερος καθορισμὸς τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ πεπραγμένων διὰ παραθέσεως τῶν οἰκείων παραδειγμάτων ἐκ τῆς ἀνηκούσης κατὰ περιόδους δράσεως ἀποτελοῦσιν ὀτρηρόν τι, τὰ μάλιστα δ᾽ ἀμφότερα ὁμοῦ δυσμεταχείριστον ἔργον. Αἱ μικραὶ ἐξ ἄλλου δυνάμεις ἡμῶν πολλοῦ γε ὑπολείπονται τοῦ ἐπαρκεῖν ἵνα δι᾽ οἵας ἂν κατατριβῆς αὐτῶν ἐξαρθῶμεν μέχρι τῆς ἀπαιτουμένης περιωπῆς πρὸς ἐρεύνας ἀρτίας, ἐπίτομον ἀνάπτυξιν καὶ δὴ ἀρτίαν πως διατύπωσιν τῶν ἀφορώντων εἰς παράγοντα, οἷος ὁ εἰρημένος, ὅστις ὑπῆρξέ ποτε μεγαλοπρεπέστατος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ διεδραμάτισεν ἅμα σημαντικόν τι κατ᾽ ἐξοχὴν μέρος ἐν τῇ δημιουργίᾳ δι᾽ ὑπερχιλιετῶν ἀγώνων τῆς σωρευθείσης κατὰ Μεσαίωνα ἀφθίτου δόξης τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τὰς αἰτίας δὲ ταύτας ἡ παρεχομένη ὧδε ὕλη ὑστερεῖ βεβαίως τοῦ ἀνταξίου ἐπ᾽ ἀρτιότητι μέτρου κατά τε τὴν περιεκτικὴν συνοχὴν τῶν ἐννοιῶν καὶ κατὰ τὴν ἁρμόζουσαν λογοτεχνικὴν δύναμιν· ἀλλ᾽ ὑπολείπεται προσέτι καὶ τοῦ μικροῦ ἐκείνου, ὅπερ ἐπετρέπετο νὰ διανοηθῶμεν ἐξ ἀρχῆς, ὀνειροπολήσαντες τὴν προσφορὰν τῇ φίλῃ Πατρίδι μετρίας μέν τινος πάντως, πλὴν κατὰ τὸ ἐφικτὸν πλήρους καὶ ἐπαρκοῦς ὁπωσδήποτε συμβολῆς πρὸς φρονηματισμὸν τῆς παρούσης καὶ κραταίωσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν μεταγενεστέρων γενεῶν.

Ἡ διήκουσα ἐν τοσούτῳ, παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀγαθὴν ἀρχικῶς προαίρεσιν καὶ μεθ᾽ ὅλους τοὺς καταβληθέντας οἴκοθεν ἐπὶ μακροχρόνιον κόπους, ἀτέλεια περὶ τὴν ἀπόδο-

σιν τοῦ προτεθέντος ἐγχειρήματος ἀπορρέει ἔτι καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐλλείπουσιν ἐν ταῖς προσιταῖς μέχρι τοῦδε Βυζαντιναῖς εἴτε ξέναις που πηγαῖς τὰ στοιχεῖα, ἀφ' ὧν δέον ν' ἀντλῇ πάντοτ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ πειρώμενος συγγράψαι ὁμοίαν τυχὸν τῇ παρούσῃ μελέτην. Πράγματι δέ, ὀλίγιστά τινα μόνον καὶ ἄσημά εἰσι τὰ περισωθέντα ἐν σχέσει ἔγγραφα καὶ τὰ πρόχειρα νῦν ἀποκείμενα βοηθήματα ἐκ τῶν συγχρόνων, πρὸς διατριβὴν περὶ τὰ πλοῖα μετὰ τοῦ προσωπικοῦ καὶ τὴν συνακολουθίαν τούτων· τούτου δ' ἕνεκα καὶ αἱ σπανίζουσαι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀφόρμησιν, συναφεῖς πραγματεῖαι ἀποτελοῦσιν ἐξ ἀνάγκης μεμετρημένην τινά, ἐξώδικον μᾶλλον καὶ ἀναντιρρήτως ἀόριστον ἀναπαράστασιν ἐνίων συστατικῶν ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων τοῦ πολυτρόπου τῶν στοιχείων ἐκείνων περιβάλλοντος. Καὶ ἐπὶ πλέον, διὰ τῆς τοιᾶσδε ἀπορίας στερούμενοι ἀσφαλῶν τινων ἐκ τῶν ὑφισταμένων τεκμηρίων ἐν γένει πρὸς καθοδήγησιν καὶ ὅπως ἀχθῶμεν εἰς συμπερασμοὺς θετικούς, πολὺ δὲ περισσότερον ὑπολειπόμενοι οὑτωσὶ τῆς ἐπιλέκτου χορείας τῶν προηγηθέντων ἐν τῇ διαπραγματεύσει τοῦ δυσχερεστάτου θέματος, οὐδὲν ἴσως θὰ κατωρθοῦμεν, εἰ μὴ πρὸ ἐτῶν τινων ἀνευρίσκομεν χειρόγραφά τινα ἀνέκδοτα, ἅτινα διαπραγματεύονται ἐκτενέστατα καὶ ἐπὶ συνέχειαν περὶ τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρ. Στόλου ἀπὸ τῆς δεσποτείας Ρωμαίων ἄχρι θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου - Δραγάση.

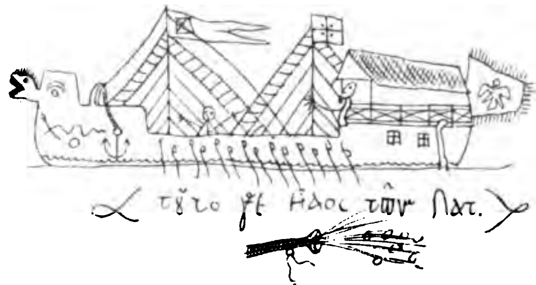
Ἐκ τῶν πολυτίμων δ' ἐν λόγῳ εὑρημάτων, ἅτινα δὲν ἀπομνημονεύουσι τὰ γεγονότα κατὰ σειράν τινα τῶν βασιλειῶν καὶ συγκεκριμένως, συνιστῶντα ὡσεὶ ἀφηγηματικὴν κριτικὴν μετὰ παραβολῶν κατὰ χώρας καὶ παραδειγματισμῶν εἰλημμένων ἀπὸ καταστάσεως, ἥτις ὑποτίθεται πασίγνωστος, ἐπεδιώξαμεν ἀρυόμενοι τὴν μόρφωσιν συνόλου, ὅπερ νὰ πληροῖ τοὺς ὅρους περιληπτικῆς τινος ἀνασκοπήσεως τοῦ τε κεφαλαίου καὶ τῶν συναφῶν αὐτῷ ἀρχῶν ἢ

ζ «1074»

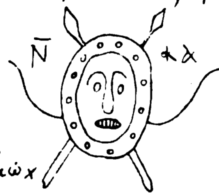
ερυμιν), ἀλλὰ οὐ εἶχε ὄντως ὡς ἔγωγ' οἶδα. οὐ πλεῖστα
κ.λ. Λαμπουνηρὰ ἐργασάμενος ὁ ἀνήρ, μετεμελήτο. ἐν τοῖς
ὕστερον καὶ ἀφίστατο ἐν τοῖς ἐπὶ τῶν ἰδίων διαβουλεύματα
τῶν ἀκ: μ: καὶ ε: Ὁ δὲ Γενουάται προσέτρεχον. Πῶς γὰρ πλ
ρῶσαι τὰ κατέργα νῦν;

Πολνχρόνιον ὅτι γέγονεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ Ῥωμα
ων πλόμον ἐν ἀπορίαν ἀνδρῶν ἐκ τῶν ὧδε ἀνα
μένων παρέπεσε· πάντες γὰρ ὁ ἡμέτερο τῶν ναυτ
λομένων ἄλλοθι τετραμμένοι ἐτύγχανον καὶ βιοπο
ρίζοντο. ὁ δὲ βασιλεὺς ὃς τῇ βασιλείᾳ σθεναρῶς τε καὶ πεισμόν
εἴχετο μυρία ἐβουλεύετο ἐν τῷ καταξίζειν τὴν ἀγανάκτησιν
τοῦ πλήθους διὰ τοῦτο τὸ καθεξῆς τοῦ μὲν ἠπίως, τοῦ δὲ διὰ ῥομφαία
τὴν πειθὼ ἐπιβάλλων καὶ τῶν πάντων ἐπὶ τούτοις χρώμενος – ⟨Τρ
-ήρεις δὲ τότε τὴν Προποντίδα ἐκάλυπτον: αἱ μὲν Ῥωμαίοις ε
λυσαν. αἱ δὲ τῶν κατὰ πόλιν τοῦ Βυζαντίου διαφορουμένων Λατίνων
ὅτι περ κράτιστον μέρος καὶ μαχιμώτατον – ὃς καὶ χρήματα ποτα
μηδὸν ἐπετρέποντο. ἔτι καὶ τοῦτος ἐπεπόθει μᾶλλον ὁ χρώμενος
Πρωτοσέβαστος ⟩ οὐ φόβος ἦν τῷ Κυρίῳ.

Ἐγὼ δόκιμος
ἀρμενογεμι-
στὴς καὶ ἀπο
λύθως πρω
τοκάραβος
τῶν βασιλ: κατέρ-
γων δὲ ἐγνώρισα ἀλ-
λὰ ἄλλοτε δρομικὰ
καὶ τ: λεγόμενα ⟨
τας ⟩ οὔτε τοὺς φρα

λόγου τοῦ Μ Ὁ Μεγαλαργυμάριος Θεοφήλος ὁ Βουτυρᾶς
ν καὶ ἄξιος μὴ καπελί το οφίκιον τοῦτο τῆς βασιλείας τοῦ
⟨χρυσόβουλλου⟩ λόγου τοῦ ὁρισμοὶ μέγας καὶ σεβαστός. ὁλο-
πιλίδος τοῦ Αὐθέντου Μαμωνᾶ.
τῶν οὐν Λατινικοὺς συρφετοὺς ὀλέθρια τοῖς Ῥωμαίοις
το φυλετικὸν κῦρος
ιτα δὲ πῶς σας
οὔτε μὴν τὰ τῶν
τῶν Ἑλλήνων
εἰν

ὑπηρεσιῶν τῆς τῶν Βυζαντινῶν πολιτείας. Τὸ μὲν δῆλα δὴ ἐρανισθέντες ἀπὸ τῶν διαλαμβανομένων ἐκεῖσε σημειωμάτων πάνθ᾽ ὅσα οὐσιώδη φαίνεται ὅτι δὲν ἠλλοιώθησαν διὰ τῆς παρόδου τῶν αἰώνων, τὸ δὲ περισυλλέξαντες καὶ παραθέσαντες ὅ,τι ἐπεξηγεῖται πολλαχοῦ ὅτι ὠνόμαζε τὸ πλῆθος τῶν Ἑλλήνων ναυβατῶν κατὰ τὴν συνήθη τότε ὁροθεσίαν καὶ συμπληρώσαντες ἅμα διὰ τῶν διδομένων πληροφοριῶν τὰ βεβαιωμένα νῦν ἱστορικῶς, διεγράψαμεν μέθοδόν τινα ὡς ἐνῆν ἀκριβεστέραν, ἧς τὰς γλωσσολογικὰς παρατηρήσεις μετὰ τῶν ἀπορρεόντων πορισμάτων δέδοται νὰ ἐπενέγκωσιν οἱ μεμυημένοι τὸ τῶν περιγραφομένων εἶδος. Παρέχοντες δ᾽ ἐπὶ τοῦ παρόντος δεῖγμά τι τῆς παρακαταθήκης ἐκείνης, ἐπιφυλασσόμεθα ὅπως, ἂν ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ, προβῶμεν βραδύτερον εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἐνεστώσης μελέτης δι᾽ εἰδικῆς, εὐρείας καὶ λεπτομεροῦς ἐφ᾽ ὅσον δυνάμεθ᾽ ἀναλύσεως· νῦν δὲ σημειοῦμεν ἁπλῶς ὅτι κατὰ τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν ἡ συνόλη ὑφὴ τοῦ περιεχομένου ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας φύλλῳ, ἥτις διήκει ἀμετάβλητος ἐπὶ 2085 ἑτέρων ἐκ χονδροῦ χάρτου, πείθει περὶ τῆς μεταφορᾶς παλαιοτέρου τινός, ἀπροσδιορίστου δ᾽ ὅμως προελεύσεως χρονικογραφήματος ὑπ᾽ ἀξέστου μελετητοῦ, ὅστις καὶ συνεπλήρωσε τοῦτο κατ᾽ οὐδαμοῦ δηλουμένην ἐποχήν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 53, ὑποκειμένη εἰκών: *ἐπινήϊνος* γρ. *ἐπινήιος*.

Σελ. 92, στίχ. 27: *τὸ ἐρυθρόν, πρὸς* γρ. *τὸ ἐρυθρὸν πρὸς*.

Σελ. 128, στίχ. 25: *εἴ πετο* γρ. *εἴ ποτε*.

Σελ. 187, στίχ. 29: *Μανουὴλ Η'* γρ. *Μιχαὴλ Η'*.

Σελ. 197, στίχ. 5: *Προποντίδος* γρ. *Διπλοκιονίου*.

Σελ. 236, στίχ. τελευταῖος: τῆς *Χαλκῆς Πόρτης* σβεσθήτω, ἅτε παρελκούσης τῆς ἐπεξηγήσεως.

Σελ. 238, στίχ. 17: *Ἰκανᾶτοι*, τεθήτω ἀτόνιστον.

Σελ. 378, στίχ. 32: *κατὰ τὴν* γρ. *καὶ κατὰ τὴν*.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΣ ΣΤΟΛΟΣ

Α΄.

Ἀναντίῤῥητον βεβαίως τυγχάνει, ὅτι ὁ Αὐτοκρατορικὸς ἡμῶν Στόλος κατὰ τὸν Μεσαίωνα εἶχεν ἐξιχθῇ εἰς σημαντικὴν περιωπὴν ὀργανώσεως καὶ ἰσχύος.

Ἐκτὸς ποικίλων ἄλλων ἁπτῶν περὶ τούτου τεκμηρίων, ὑπάρχουσι προσέτι καὶ αἱ διασωθεῖσαι ἱστορήσεις τῶν κατὰ καιροὺς διεξαχθεισῶν τὸ πάλαι ὑπερποντίων ὑπὸ εὐρυτάτην κλίμακα στρατεύσεων καὶ τὸ ὑπερβάλλον, οὐχ ἧττον, μεγαλεῖον ἐνίων ἐκ τῶν συντελεσθέντων ὑπὸ τοῦ Στόλου ἐκείνου ἀγώνων· ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὁποίων ἀμφοτέρων καταφαίνεται, ἐξ ἴσου ἐναργῶς, τίνος ἐτύγχανεν ἐν τῇ τοῦ Κράτους ὑποστάσει καὶ ἐξελίξει ἐπιβολῆς τὸ καλούμενον ***Βασιλικὸν πλόϊμον,*** μετὰ τῆς ὑπὸ τῶν ***Θεματικῶν πλοΐμων*** συγκεκροτημένης ἐφεδρείας αὐτοῦ. Τοὐντεῦθεν δὲ ποριζόμεθα τὴν ἐλλόγως εἰκάσιμον συνέπειαν ὅτι, ἵνα ὁ τοιοῦτος Ναυτικὸς παράγων συνεργῇ εἰς οὑτωσὶ θεραπείαν καὶ τὴν ἀκεραίαν διατήρησιν, μέσῳ μάλιστα παμπόλλων δυσχερειῶν, τοῦ ἀφθίτου ὑπάρξαντός ποτε κλέους τῆς ἐπὶ μακροχρόνιον ἐν Ἀνατολῇ κρατησάσης, ἐκτεταμένων δὲ κατὰ περιόδους δεσποσάσης κτήσεων, Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, δι' ἰδιαζούσης θὰ περιεβάλλετο στοργῆς καὶ θὰ ἠξιοῦτο πάντως ἀδιαλείπτων τε καὶ λίαν σοβαρῶν φροντίδων.

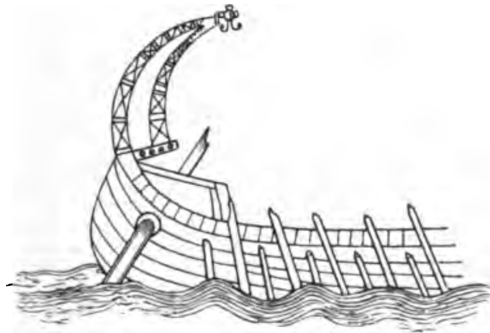
Ἀλλὰ πῶς, ὁ τόσην δρᾶσιν ἀναπτύξας καὶ ἀπόδοσιν παρουσιάσας, περίβλεπτον ἐν γένει θέσιν καταλαβών, ἡμέτερος μεσαιωνικὸς Στόλος ἥκιστα γνωστὸς ἐγένετο μέχρι τοῦδε, ἐν ᾧ ἀπείρως ὑποδεέστερα ἕτερα ζητήματα τῆς Παγκοσμίου ζωῆς ἠρευνήθησαν ἤδη καὶ

καθωρίσθησαν, ἕως ἀνιαρᾶς κάποτε λεπτολογίας; Διότι, ἀληθῶς, λαμβανομένων τῶν πραγμάτων ὡς ἐν τῷ ἐνεστῶτι ἔχουσιν, ὁ Ἑλληνικὸς Αὐτοκρατορικὸς Στόλος, εἰ καὶ δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀρτίως ὑπὸ πολεμικὴν ἔποψιν περιγράφεται, δὲν φαίνεται ὅμως ποῦ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ τυχὼν τῆς δεούσης κατὰ τὰς λεπτομερείας μνείας· καὶ δή, κατὰ τἀφορῶντα εἰς τὴν συνελοῦσαν τῆς διοικήσεως τάξιν, τὰ πρὸς ἐφοπλισμοὺς ἐν καιρῷ κρατήσαντα, τὴν μέθοδον τῆς ἐμμάχου συνθέσεως καὶ διατηρήσεως καὶ τὴν ἔνδον ὑπηρέτησιν τῶν σκαφῶν. Τὰ κεφαλαιώδη, δηλαδή, συναρτήματα τοῦ τῆς ἄλλοτε πλοΐμου δὲν ὑπάρχουσιν.

Ὄντως δέ: Ἄν τις ἀνατρέξῃ εἰς τοὺς διαφόρους Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, θέλων νὰ διΐδῃ δι' ὁποίου τέλος πάντων τρόπου διηυθύνοντο ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ κατωρθοῦτο νὰ μεγαλουργῶσι τὰ περίφημα ***Καράβια,*** τὰ πάσης τουτέστι φύσεως καὶ κατηγορίας πολεμικὰ πλοῖα τῆς ἀναφερομένης ἐποχῆς, μόλις ἐνίας σποραδικὰς ἀπαντᾷ τὰς ἀγούσας εἰς οὐσιώδεις καὶ θετικοὺς συμπερασμοὺς σχετικὰς πληροφορίας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐν μέτρῳ γενικότητος συμβαίνει τοῦτο, ἀπολύτως δ' ἐν παρόδῳ τῆς τῶν γραψάντων ἐννοίας. Μερικῶς δέ, τόσον αἱ ἀρχαιότεραι πηγαὶ ἐξ ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων, ὁ Λέων εἰς τὰ «Τακτικά», ὁ Μαλάλας, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος εἰς τὸ «Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως», Ἄννα ἡ Κομνηνὴ ἐν τῇ «Ἀλεξιάδι», ὁ Θεοφάνης καὶ ὁ τὸ ἔργον τούτου συνεχίσας ἀνώνυμος, ὁ Μάγιστρος Συμεὼν ἐν τοῖς «περὶ Ρωμανοῦ Β'», οἱ Καμενιάτης καὶ Κεδρηνός, ὅσον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀσφαλῆ στοιχεῖα, ἀφ' ὧν δύναται ν' ἀντλήσῃ τις συναφῶς τῷ ζητήματι, ἀφίνουσι πλεῖστα τὰ κενὰ ἢ ἀόριστα· ἔστιν ὅτε μάλιστα εὑρίσκονται καὶ εἰς πρόδηλον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου διάστασιν. Ὥστε ἀποκλείεται ἡ ἄνευ πλεονασμοῦ ὑποθέσεων διαγραφὴ ἐκ τοῦ περιεχομένου, ἀκόμη καὶ μικροῦ μέρους ὡρισμένης χρονικῆς περιόδου, ἀπὸ τὴν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας πάνυ ἐνδιαφέρουσαν ἀκμὴν τοῦ Κράτους ἡμῶν κατὰ τὴν θαλασσίαν παράταξιν. Τούτου δὲ τοῦ λόγου ἕνεκα καὶ οἱ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἀσχοληθέντες περὶ τὸν Στόλον τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας περιέστησαν εἰς δεινὴν ἀπορίαν καὶ μετὰ κόπους περισσοὺς ἠδυνήθησαν μόλις νὰ παραδώσωσι τῇ κοινῇ γνώσει μεμονωμένας τινὰς καὶ ὅλως συμπτωματικὰς μονογραφίας.

Τοιαῦτα τὰ ἐκ τῶν ὑποχειρίων κειμένων συναγόμενα. Τὸ δὲ δυσχερὲς τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου μελέτης, ἐπ' ἐνδείξεων ἐπισήμου καὶ πιθανῆς ἔστω χροιᾶς, αὐξάνεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀπὸ Δυσμῶν

Εὐρωπαϊκὴ πολυπραγμοσύνη, ἥτις ἐνδέχεται πλεῖστα νὰ εἰσέφερεν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Γενούης, τῆς Ἑνετίας καὶ ἄλλων δρασασῶν κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας Φραγκικῶν πολιτειῶν, δὲν αἰσθάνεται ἀκόμη τὴν ὄρεξιν νὰ στραφῇ καὶ διατρίψῃ, πέραν στενῶς διαγεγραμμένων ὁρίων, εἰς τὰς τοῦ Βυζαντίου παραδόσεις. Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα κλίνει εἰς συσκοτασμὸν ἐκείνων, ὁσάκις φέρεται πρὸς τὸν Μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμόν· καὶ πᾶν τὸ ἁπτόμενον τῆς τούτου εὐκλείας διερευνᾷ ὑπὸ τὴν τεχνικῶς δεδημιουργημένην ἀτμόσφαιραν ὅτι, κατ' ἀρχὴν καὶ ἀξίωμα, δὲν ὑπήρξαμεν μετὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς Ρωμαϊκῆς παντοκρατορίας εἰμὴ δίκην ἀναμίκτου καὶ καταπεπτωκότος, διεφθαρμένου δ' ἄκρως καὶ ἀναξίου λογισμοῦ καταλοίπου Λατινικῶν καὶ Σλαυϊκῶν καὶ ἑτέρων βαρβάρων φυλῶν. Καὶ τὸ πολὺ

ΕΙΚ. 1. Ἐξωτερικὴ ὄψις Βυζαντινοῦ πλοίου σχεδιασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Λεόνης καὶ Καστιλλίας Ἀλφόνσου Ι΄ Ἐλ-Σάβιο.

τῆς ὁμοίας ἐξ ὑστεροβουλίας διεστραμμένης δοξασίας, ἡ ὁποία παρὰ τοῖς ἧττον ἀνεπτυγμένοις καὶ εὐπιστοτέροις εἰς ὑποβολὰς ἀποτελεῖ ἐρριζωμένην προκατάληψιν περὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ μόνον μετὰ ἑκατονταετηρίδων πάροδον καὶ Ἐθνολογικὰς ἀλλοιώσεις θέλει ἐξαλειφθῇ, ἐξηγεῖται πλὴν ἄλλων καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, διὰ μικρᾶς τῆς προσοχῆς ἐντάσεως ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν πεπραγμένων, δέδοται ν' ἀναθεωρηθῶσι ριζικῶς καὶ ν' ἀποδώσωσι δυσωδίαν ἱκαναὶ τῶν ἀφηγήσεων περὶ τῆς ἐν τῷ παρελθόντι φερομένης νὰ ὑπῆρξε λαμπρότητος τῶν ἐπιδραμουσῶν τὴν Ἀνατολὴν Φραγκικῶν ὀρδῶν· καὶ δὴ κατὰ τὰς θεοπνεύστους ἐκ διαλειμμάτων Σταυροφορίας, πρὸς κορεσμὸν τοῦ παροξυσμοῦ τῆς Καθολικῆς Χριστιανοσύνης.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαστάσεις ἑκάστου τύπου τῶν πολεμικῶν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας πλοίων, δὲν εἴμεθα καὶ ἐν

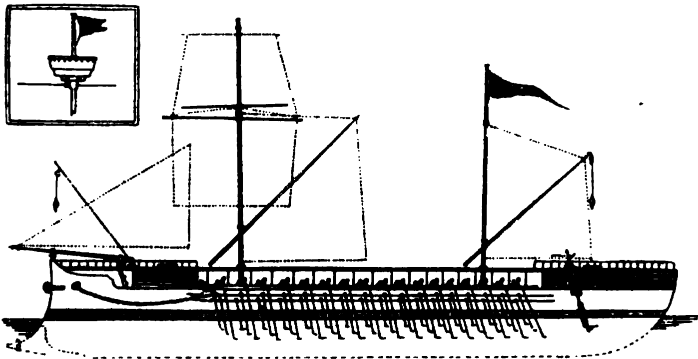
τούτῳ εὐτυχέστεροι. Διότι αἱ αὐθεντικαὶ πηγαί, διαστέλλουσαι τὰ σκάφη μὲ ποικίλα ὀνόματα, κατὰ τὴν ἣν ἀποστολὴν ἐπλήρουν ἰδίᾳ, τηροῦσιν ὅμως οἵαν καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συστατικῶν τοῦ ἡμετέρου μεσαιωνικοῦ Στόλου σιγὴν εἰς τὰς λεπτομερείας. Ὑφίσταται, ἐν τοσούτῳ, ἑνιαῖόν τι καὶ μοναδικὸν δεῖγμα τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως πολεμικοῦ πλοίου τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος ϛ′ (Εἰκ. 1), σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Λεόνης καὶ Καστιλλίας Ἀλφόνσου Ι′ Ἐλ-Σάβιο, κατόπιν εἰδικῶν μελετῶν, εἰς ἃς ἐπὶ μακρὸν ἐνέκυψεν οὗτος.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παραδόξου ταύτης τῷ βλέποντι εἰκόνος, ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἔργον «Códice de las Cántigas del Mar», ὁ Γάλλος ὑποναύαρχος Serre, ἔχων ὑπ' ὄψει καὶ τὰς ὑποδείξεις τῶν συγχρόνων συγγραφῶν, συνεπέρανε τῷ ἔτει 1885, ὅτι τὰ περὶ τὸν Ι′ αἰῶνα κατ' ἐξοχὴν χρησιμεύσαντα πρὸς μάχας ἐκ παρατάξεως σκάφη, οἱ ***Δρόμωνες,*** ἦσαν ἐνήρια ναυπηγήματα 100 τον. ἐκτοπισμοῦ, ἄνευ δὲ καταστρώματος καὶ ἔχοντα μόνον τὸν ἀναγκαιοῦντα διὰ τοὺς ἐρέτας τῆς κάτω σειρᾶς θάλαμον, μετὰ περιωρισμένου τινὸς παραθράνου μεταξὺ τῶν πρὸς ἑκάτερον τοῖχον κλιμακωτὰ διηκόντων σελμάτων. Καθώρισε δὲ καὶ ὅτι τὰ πρωτεύοντα αὐτῶν χαρακτηριστικὰ ἦσαν τὰ ἑξῆς:

τοῦ πλοίου		μῆκος	μέτρα	36.00
		πλάτος	»	4.40
		βύθισμα	»	1.10
τῶν κωπῶν	ἄνω σειρᾶς	μῆκος	»	7.50
		ὕψος σκαλμοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης	»	1.30
	κάτω σειρᾶς	μῆκος	»	4.50
		ὕψος σκαλμοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης	»	0.55
Ὕφαλος ἐπιφάνεια τοῦ μεγίστου νομέως			»	□ 3.67
Μῆκος τοῦ θαλάμου			»	25.00
Ἀναλογοῦσα κατανομὴ τοῦ Ἐρετικοῦ			»	0.28

Ἀλλὰ τὸ πρωτογενοῦς συνθέσεως καὶ μονονοὺκ ἀνεπίδεκτον ναυτικῆς βασάνου σχεδίασμα τοῦ Μεγαλοτίμου ἀρχαιοδίφου ἀνεπαρκέστατα ἀποδίδει τὸ πρυμναῖον μέρος τῶν ὑπονοουμένων πολεμικῶν πλοίων, μᾶλλον δὲ προσομοιάζει προϊόντι τινὶ ἐξ ἐντυπώσεων ἀναγνώσεως σχετικῶν κειμένων κατ' ἐπιπολήν. Διότι ναὶ μὲν κατὰ τὰς ***δύο ἐλασίας, τήν τε ἄνω καὶ τὴν κάτω,*** συμπίπτει πρὸς τὰ γνωστά· τὸ τῆς κορώνης ὅμως σύνολον τυγχάνει πάντῃ ἀκατάληπτον

Ἐκτὸς ἂν τὸ ἐπικρεμάμενον, οὕτως εἰπεῖν, αὐτῆς τεράστιον ἐν εἴδει στολιδίου κατασκεύασμα εἶνε κακὴ τυχὸν ὑποτύπωσις τοῦ ὑπὲρ τὸν ***Κράββατον τοῦ Κεντάρχου*** — τὸ Διαμέρισμα τοῦ Κυβερνήτου, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον — ἐπιστέγου, διατεταγμένου κατὰ ἀνυψούμενόν πως πρὸς τὴν κορυφὴν τριγωνόσχημον δάπεδον, χάριν κρείσσονος ἐκεῖθεν ἐπισκοπήσεως τῶν ἐντὸς τοῦ πλοίου καὶ πέρα τούτου συμβαινόντων, ἔχοντος δ' εἰς τὴν συναφὴν τῶν πλευρικῶν κιγκλιδωμάτων τὸν Αὐτοκρατορικὸν Ἀετόν, διὰ κόσμον. Καὶ θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, ὅτι αἱ ἀπὸ παραπλησίας ἀτελοῦς ἀφετηρίας, προσαρμοζομένης ταῖς ἐκ Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων σχετικαῖς πληροφορίαις, πηγάσασαι εἰκασίαι καὶ σκέψεις τοῦ πολυπράγμονος ἀλλοδαποῦ ἀξιω-

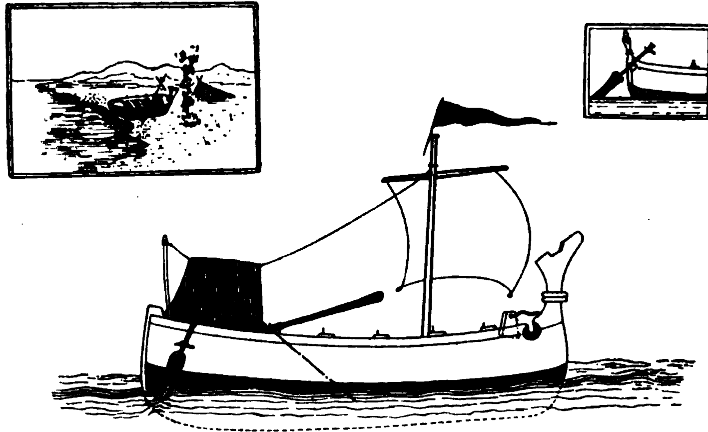
ΕΙΚ. 2. Τριήρης τῆς ἐποχῆς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

ματικοῦ τοῦ Πολεμ. Ναυτικοῦ συμφωνοῦσι μὲν πληρέστατα πρὸς τὰ τεχνικῶς ἐνδεικνυόμενα δι' ἄφρακτον κωπῆρες σκάφος, φέρον πλήρωμα ἐξ 130 ἀνδρῶν, πλὴν ἀφίστανται ἄρδην τῶν ἰσχυσάντων ἐν τῇ καθόλου ἀρχιτεκτονικῇ οἰκονομίᾳ τοῦ πρὸ δέκα αἰώνων ἡμετέρου Στόλου.

Ἡ τῆς πολεμικῆς κυρίως δράσεως τοῦ Βασιλικοῦ πλοΐμου καὶ τῶν Θεματικῶν πλοΐμων περιγραφὴ ὑπὸ τῶν Ἐστεμμένων καὶ μὴ συγγραφέων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ μικρὰ δὲ καὶ ἐκ παρέργου μόνον καταβληθεῖσα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην φροντὶς νὰ παραδοθῶσι τοῖς μεταγενεστέροις μνημεῖα θετικὰ τῆς ὀργανώσεως τοῦ ποτε κραταιοῦ ἡμετέρου Στόλου, τῆς συντάξεως καὶ ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τῶν πλοίων τούτου, δέον πιθανῶς ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸ ὅτι ἡ κλασσικὴ τῶν χρόνων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου Τριήρης (Εἰκ. 2), ἡ δὴ ἀποτελέσασα τὸ καθ' ὑπόδειγμα καὶ ὑπογραμμὸν μάχιμον

σκάφος ἐκ τῶν καταφράκτων τῆς Ἀρχαιότητος, ἐξελιχθεῖσα ἄχρι τοῦ Μεσαίωνος κατὰ τὸν ὄγκον καὶ τὴν μορφὴν τῶν ἐξάλων μερῶν καὶ τὰ συστατικὰ τῆς διασκευῆς, δὲν ὑπέστη ὅμως ἐπὶ τοῦ ὁλικοῦ εἰμὴ τὴν ἐπίδρασιν τῶν προϊόντως ἀλλοιωθεισῶν συνθηκῶν τοῦ ναυμαχεῖν.

Οὕτω κατέστη δευτερεύουσα βαθμηδὸν ἡ χρῆσις τοῦ ἐμβόλου· ὅπερ, ἀφ᾽οὗ κατὰ τὴν ἀρξαμένην Δ´ π.Χ. ἑκατονταετηρίδα μετηνέχθη ἐν χρῷ καὶ μικρὸν εἶτα ἄνω κατά τι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τῆς κατὰ πρῶτον ἐγκαινιζομένης τότε ἱστιοφορίας διὰ τὰς πλείονας περιστάσεις τῶν συνήθων ταξειδίων, ἐξέλιπε κατ᾽ ὀλίγον

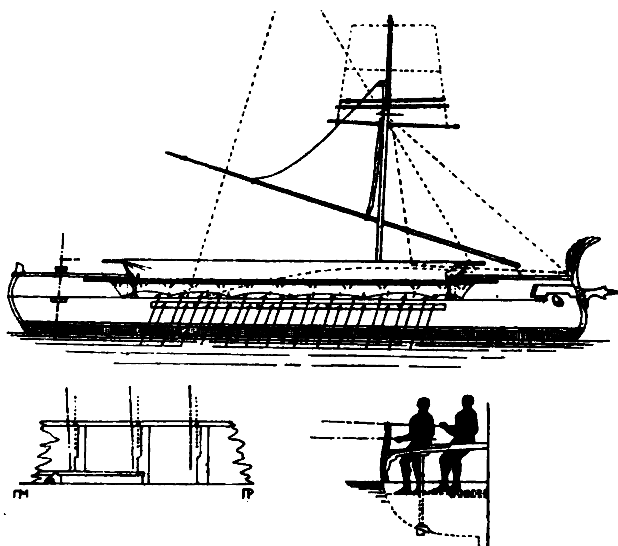

ΕΙΚ. 3. Ναῦς τῆς ἐποχῆς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

καὶ εἶχε πλέον λησμονηθῇ ὡς ὅπλον πολὺ πρὸ τῆς χρονικῆς περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος ἐξηλληνίζετο. Ἄμεσος τῆς τοιαύτης τροπῆς συνέπεια ἐγένετο ἡ ὕφεσις τῆς ἐπιμελείας τῶν ναυπηγῶν, ὅπως τὰ ἐσχαρωνόμενα πλοῖα εὐμοιρῶσι τῶν ἀναγκαίων ἀρετῶν διὰ τὴν στρέψιν καὶ τὸ κρούεσθαι πρύμναν ἕως τοῦ ἄκρου ἐφικτοῦ τῆς εὐχερείας, ἀναλισκομένης τῆς μείζονος προσοχῆς περὶ τὴν βελτίωσιν τῶν ἀποβλεπόντων εἰς τὰς ἐκ συρράξεων πεζομαχίας. Καί, ἐν τῷ μεταξύ, καθίστατο ὁλονὲν σπανιωτέρα ἡ πρὸς προσαράξεις ἀνὰ τοὺς αἰγιαλοὺς ἱκανότης· οἱ ναυβάται διῃτῶντο ἐπὶ συνεχεῖς ἡμέρας ἔνδον, ἔχοντες ἐπαρκὲς τῶν ἐπιτηδείων ἀπόθεμα, δὲν διετηρεῖτο δὲ εἰμὴ μόνον τὸ ἀπολύτως ἀπαραίτητον ὅριον βυθισμοῦ τῆς τρόπιδος, ἵνα ἄνευ περισσείας μόχθων διενεργῶνται αἱ ἐπ᾽ἐχθροπραξίᾳ ἀποβάσεις.

Βραχεῖά τις ἀναδρομὴ εἰς τὴν ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένην ἐξέλιξιν τοῦ πολεμ. ναυτικοῦ ἀπὸ τῶν παλαίτατα χρόνων δείκνυσιν ἐμφανῶς τὴν διαδοχὴν τῶν τροποποιήσεων τῶν πλοίων μέχρι τῆς ὧδε ἀναφερομένης ἐποχῆς. Ἰδοὺ δέ :

Τὰ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀγαμέμνονος χίλια Ἑλληνικὰ σκάφη, ἅτινα συμμετέσχον τῆς ἐπὶ Τροίαν στρατείας, περὶ ἧς καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης, μέχρις ἁλώσεως τῆς περιφανοῦς πόλεως, δεκαετοῦς πολιορκίας πραγματεύεται ἡ Ὁμηρικὴ «Ἰλιάς», ἦσαν λέμβοι εὔσωμοι (Εἰκ. 3). Οἱ δὲ τῶν ἀφράκτων τούτων ποικίλλοντος σχετικοῦ μεγέθους

ΕΙΚ. 4. Τύπος πλοίου Ἐρυθραίων.

πλοιαρίων ἐπιβαίνοντες ἐξεπλήρουν τὸν διττὸν προορισμὸν ναυτῶν καὶ χερσαίων πολεμιστῶν· συνίστων, δηλαδή, πλήρωμα ἐξ αὐτερετῶν.

Γνωρίζομεν ὅτι ἔκτοτε αἱ Ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι ἐθεράπευσαν διαρκῶς τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησιν πολεμικῶν Στόλων ἐκ πλοίων ἄνευ καταστρώματος· ἰδιαίτατα δ' ἐπέδοσαν εἰς τὴν δημιουργίαν τύπων καταλλήλων πρὸς μακρινοὺς πλοῦς οἱ τὰς τῆς Ἰωνίας καὶ ἔναντι τῆς νήσου Χίου Ἐρυθρὰς (τὸ σημερινὸν Λυθρὶ) οἰκοῦντες ἄποικοι Βοιωτοί. Τούτοις δ' ἀνήκει ἡ ἐφεύρεσις καὶ ἀρχικὴ πῆξις τῶν Εἰκοσόρων, Τριακοντόρων καὶ Πεντηκοντόρων διήρων, διαφερουσῶν κατὰ τὰς σχετικὰς διαστάσεις καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐρετῶν, καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ οὐσῶν παρομοίων ἀλλήλαις (Εἰκ. 4).

Τὰ ἀξιόλογα αὐτὰ σκάφη, ἅτινα μετὰ τὴν παρ' Ἕλλησι ναυπήγησιν τῶν καταφράκτων πολεμικῶν πλοίων ἐσχημάτισαν τὰς ἐκ κατασκοπικῶν καὶ ἀγγελιαφόρων ἐλαφρὰς ἐπικουρικὰς Μοίρας, ἔφερον ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω ὑπέρστεγα, ἔσω μὲν τῶν ὁποίων ὑπῆρχον οἰκήματα διὰ τοὺς ἐπιβαίνοντας, ἄνωθεν δὲ δάπεδα ἐξ ἐπηγκενίδων τραχέος ξύλου, διὰ τὸν ἀπὸ συρράξεων ἀγῶνα. Ἡ περὶ τὴν πρῷραν γάστρα ἦν ἐπενδεδυμένη μεταλλικαῖς ταινίαις, ἵνα αἱ προσγειώσεις ἐκτελῶνται ἀβλαβῶς· τοῦ δὲ παρὰ τὸν κόρακα εὑρισκομένου ἐμβόλου ἡ τελεσφόρος χρησιμοποίησις ἐξησφαλίζετο διὰ τῆς σημαντικῆς ταχύτητος, τῆς εὐκολίας τοῦ ἀναποδισμοῦ καὶ τῶν εἰς μέγα ἐξικνουμένων ἑλικτικῶν ἰδιοτήτων.

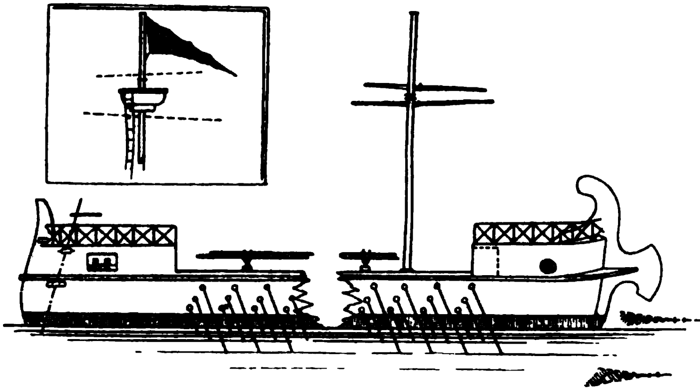
Τοῦ μεγαλητέρου τύπου τῶν τοιούτων πλοίων τῶν Ἐρυθραίων αἱ κύριαι συστάσεις ἦσαν :

—	τοῦ πλοίου		Ἐκτόπισμα	τόν.	22.00
			Μῆκος	μέτ.	18.00
			Πλάτος	»	3.60
—	τῶν κωπῶν	ἄνω σειρᾶς	ὁλικὸν μῆκος (παλάμη 23 □ δκμ.)	»	6.00
			ὕψος σκαλμοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης	»	0.80
		κάτω »	ὁλικὸν μῆκος (παλάμη 17 □ δκμ.)	»	4.00
			ὕψος σκαλμοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης	»	0.65
—	Μῆκος τοῦ τόπου τοῦ ἐρετικοῦ			»	12.00
—	διάσκαλμον			»	0.92
—	Ἀναλογοῦσα κατανομὴ τῶν ἐρετῶν			»	0.28
—	συσχετισμὸς τοῦ κατὰ πλευρὰν ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν			»	0.16
—	Πλάτος παρόδου κατὰ τὸν διαμήκη ἄξονα			»	0.33
—	σέλματα ἐν ὅλῳ διπλᾶ			»	13.00 □
—	Ὕφαλος ἐπιφάνεια τοῦ μεγίστου νομέως			»	1.80

λογιζομένου ὅτι τῆς πεντηκοντόρου διήρους, ἧστινος ὁ δρόμος προσήγγιζεν ὡριαίως τοὺς 6.κόμβ.ο, τὸ πλήρωμα ἀπετέλουν 60 ἄνδρες, ἕλκοντες μετὰ τοῦ ἱματισμοῦ καὶ τῶν ὅπλων αὐτῶν, μετὰ τροφῶν δὲ καὶ ὕδατος δι' ὀκτὼ ἡμερῶν διάπλουν, βάρος 3 τόννων.

Ὅμοια δὲ τούτοις ἦσαν, κατά τε τὰς ἀναλογίας καὶ κατὰ τὴν ἐπάνδρωσιν, τὰ Ἀθηναϊκὰ ἐκεῖνα σκάφη, ἅτινα πρὸ τῶν Μηδικῶν πολέμων ἠμφισβήτησαν τὴν τῶν Αἰγινητῶν θαλασσοκρατορίαν παρ' ἡμῖν· ὡς ἐπίσης διεξήγαγον καὶ τὸν περὶ κατοχῆς τῆς νήσου Σαλαμῖνος δεινὸν πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς καὶ περιπετειώδη ἀγῶνα.

Οἱ πολεμικοί, ὁπωσδήποτε, Στόλοι τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν Κρατιδίων ναὶ μὲν ἐπήρκουν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀκτοφυλακῆς καὶ διὰ πᾶσαν ἐν περιωρισμένῳ κύκλῳ ἐχθρικὴν δρᾶσιν, ἀλλὰ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος ἐστεροῦντο γενικωτέρας ἰσχύος καὶ ἐπιβολῆς. Ἡ εἰς Εὐρώπην εἰσβολὴ τῶν Μήδων ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ σκεφθῶσιν οἱ ἡμέτεροι περὶ τῆς ἐπειγούσης χρείας νὰ καθελκυσθῇ θαλασσία δύναμις, ἱκανὴ πρὸς ἀντεπέξοδον κατὰ παρατάξεως καὶ πολλῆς καὶ ἐκ πλοίων συγκεκροτημένης ἀρτίας μαχιμότητος. Καὶ κατεσκευάσθησαν αἱ κατ' ἀναθεώρησιν τῆς πεντηκοντόρου καὶ συμφώνως τῇ, τῆς μετὰ συστήματος πολυσείρου ἐλασίας καταφράξεως, ἐπινοίᾳ Ἀμεινοκλέους τοῦ Κορινθίου τριήρεις ἐκεῖναι (Εἰκ. 5), αἵτινες ἀπετέλεσαν τὸ κύριον σῶμα καὶ ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τῶν Εὐρυβιάδου καὶ Θεμιστοκλέους κατήγαγον ἔνδοξον νίκην εἰς τὸν κόλπον τῆς Σαλαμῖνος, ἀγωνισθεῖσαι κατὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν.

ΕΙΚ. 5. Τύπος Σαλαμινομάχου τριήρους.

Ἡ λαμπρὰ τῆς τοῦ Περικλέους ἐποχῆς καὶ τελεία διοργάνωσις τοῦ Ἀττικοῦ Στόλου, δι' ἧς οὗτος ἀνέλαβεν ἀναμφισβήτητον τὴν ὑπεροπλίαν κατὰ τὰς Ἑλληνίδας παραλίους χώρας, ἤγαγεν εἶτα εἰς τὴν ἐπὶ τὸ λυσιτελέστερον διαρρύθμισιν τοῦ πολεμικοῦ πλοίου τῆς γραμμῆς τοῦ 480 ἔτους π. Χ. Ἀνεπτύχθησαν αἱ ναυτικαὶ καὶ τακτικαὶ ἀρεταὶ εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ κατορθωτοῦ, ἐν ᾧ καὶ οἱ ἐμβολισμοὶ κατέλαβον φοβερὰν θέσιν ἐν τῇ τῶν ναυμαχιῶν διεξαγωγῇ Σὺν ἄλλοις δέ, προεκταθέντα τὰ δάπεδα τῶν ὑπερστέγων καθ' ἅπαν τὸ μῆκος τῆς νηός, ἀπετέλεσαν ἐλαφρῶς τινα κυρτὸν ὄροφον, προ-

στατευτικὸν τοῦ ἐρετικοῦ, τοῦ ὁποίου οἱ ἄνδρες ἠδύναντο ἐφεξῆς νὰ ἐλαύνωσιν ἐκδεδυμένοι τὴν πανοπλίαν. Καὶ δύναταί τις, τῷ ὄντι, ν' ἀποφανθῇ ἀδιστάκτως, ὅτι ἡ τοιαύτη τοῦ καταστρώματος ἐφαρμογὴ ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς συστηματικῆς ναυπηγίας πλοίων δεκτικῶν εὐρείας πολεμικῆς ἀποστολῆς.

Περὶ μεσοῦντα τὸν Δ΄ π. Χ. αἰῶνα ἐφευρέθησαν καὶ ἐφηρμόσθησαν τὰ ἐπινήια τοπομαχικὰ ἐκηβόλα ὅπλα. Ὁ νεωτερισμὸς δ' οὗτος ἐγένετο ἀφορμὴ ν' ἀναθεωρηθῇ παρ' Ἕλλησιν ἡ τῶν πολεμικῶν πλοίων κατασκευὴ καὶ νὰ τροποποιηθῇ ἡ τακτικὴ τῶν κατὰ θάλασσαν ἀγώνων. Οὕτως ἐπροστατεύθη τὸ ἐρετικὸν ἀπὸ τοῦ ρίμματος τῶν καινοφανῶν ἰσχυρῶν μηχανῶν, τούτων δὲ πάλιν ἡ ἐπὶ τῶν πλοίων ἐγκατάστασις ἀπήτησε μείζονα τοῦ καταστρώματος στερεότητα καὶ παράθεσιν ἑκατέρᾳ τῶν πλευρῶν δρυφάκτων, διαμήκων συνήθως, μετὰ λέκτρων ὅπου ἂν ἔδει. Ἐπειδὴ δ' οἱ πρωτοστατήσαντες εἰς τὴν τοιαύτην ναυτικὴν μεταρρύθμισιν ἀρχιτέκτονες τοῦ Πειραιοῖ Ναυστάθμου δὲν ἤθελον νὰ θυσιάσωσιν εἰς τὰ ὠφέλιμα προστεθέντα βάρη τὴν ταχύτητα καὶ τὰς ἑλικτικὰς ἰδιότητας τῶν ἀλλοιωθεισῶν τριήρων, ἐνεδυνάμωσαν τὸ κύριον τῆς κινήσεως μέσον κατά τε τὸν ἀριθμὸν τῶν κωπῶν καὶ κατὰ τὸ τῶν ἀνδρῶν πλῆθος.

Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ ἄμεσος αὔξησις τοῦ ὄγκου τῶν ἐφεξῆς ἐσχαρωθέντων πολεμικῶν πλοίων· καί, τῶν ἱστίων ἀρξαμένων πλέον νὰ καταλαμβάνωσι τὴν θέσιν τοῦ ἰδιάζοντος προωστῆρος εἰς κοινοὺς ἐν εἰρήνῃ πλοῦς, τὸ προσανέμισμα καὶ αἱ τῆς πορείας ἀναστροφαὶ διηυκολύνθησαν δι' ἀναβάσεως τοῦ ἐμβόλου ὑπὲρ τὸ ὕδωρ καὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑποζώματος μὲ στερεωτικὰς τῆς στείρας δοκοὺς καὶ διαδοκίδας εἰς τὸ ὕψος σχεδὸν τοῦ ὑποφράγματος, ἢ κατά τι ὑπέρτερον. Τούτων δὲ τελεσθέντων καὶ τῆς ἀπὸ συρράξεων πεζομαχίας φυσικῶς εἰς τὸ προσκήνιον τῶν ἀγώνων ἐλθούσης, οἱ κωπηλάται ἀπετέλεσαν μόνιμον τοῦ πληρώματος τάξιν, μόνον ἐν ἀνάγκῃ παρέχουσαν διὰ τμήματος αὐτῆς ἐπικουρίαν ὁπλιτικοῦ. Καὶ διεστάλη τὸ σῶμα τῶν ἀπὸ τοῦ καταστρώματος χειριζομένων τὰ τηλεβόλα καὶ ἀγχέμαχα ὅπλα ἐπιβατῶν, οἱ ὁποῖοι φροντὶς κατεβάλλετο νὰ συγκροτῶνται ὡς οἷόν τε πολυαριθμότεροι ἔνδον. Τέλος δέ, τὸ διὰ τὴν ὑδροστατικὴν ἀρτιότητα ἀπαραιτήτως χρήσιμον καὶ ἐφαρμοσθὲν βύθισμα τῆς τρόπιδος ἔσχε συνέπειαν ἄμεσον τὴν οὐσιώδη μείωσιν τῆς εὐχερείας περὶ τὰς διὰ προσαράξεως τῶν πλοίων ἀποβάσεις, ἐπὶ κατὰ γῆν ἐχθροπραξίαις.

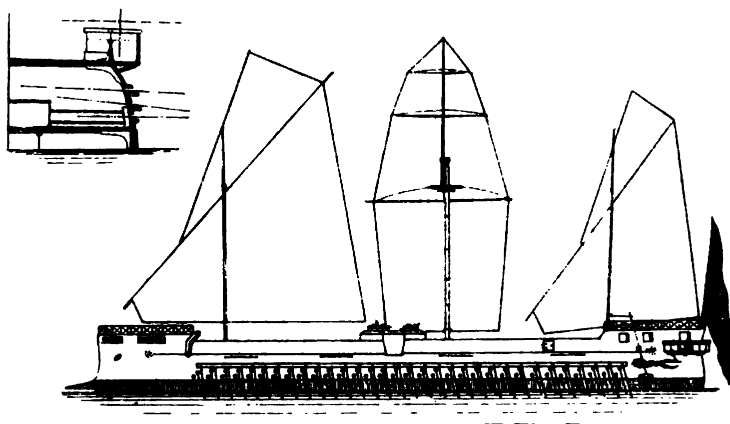
Πῶς δ' ἐτελεῖτο ἡ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καταγωγή, ἥτις ἠδύ-

νατο περιστατικῶς νὰ τραπῇ πρὸς ἀνολκὴν πλήρη καὶ ἐκχέρσωσιν, διὰ τὴν ὁποίαν δ' ἐχρειάζετο ἐντελεστάτη μέθοδος καὶ περισσὴ περὶ τὸ διεξάγειν ἐπιτηδειότης; Τὸ σκάφος ἐστρέφετο καθέτως τοῦ ἄξονος αὐτοῦ τῇ ἀκτῇ, προήγετο δ' ἄχρις οὗ τὸ στειροτρόπιον ηὗλάκου καλῶς τὸν ἐκλελεγμένον μαλακὸν—ἀμμώδη εἴτε διάπηλον—καὶ λεῖον κατὰ κανόνα βυθόν. Ἐὰν τότε τὰ στοιχεῖα ἠρέμουν καὶ δὲν ὑπῆρχον δυσχέρειαι, ἤρκει τὸ τῆς κωπηλασίας καὶ τῶν πηδαλίων συνδεδυασμένον μέσον, ἵνα ὁμαλῶς ὁ Κυβερνήτης καθίσῃ τὴν γάστραν κατὰ βούλησιν. Ἀλλ' ἐν περιπτώσει δυσμενοῦς πως τῷ χειρισμῷ τούτῳ ἀνέμου καὶ τῆς θαλάσσης ταράχου, ἰσχάζετο ἡ πρύμνα ἀπ' ἀνοικτά· καὶ ἐτηρεῖτο εἶτα δι' ἐξ ἀπολαβῆς παρεάσεως εἰς τὸν πρέποντα προσανατολισμόν, ἐνόσῳ καὶ ρυμάτια πρὸς τὸ παράλιον διηύθυνον ἐκ τῆς ἑκατέρωθεν παρειᾶς τὴν μετὰ τέχνης καὶ ἄνευ συνεπειῶν προσπέλασιν.

Προκειμένου δὲ περὶ ἐπιδρομῆς στόλου καὶ ἀποβάσεως ἐπὶ ἐχθροπραξίαις εἰς τὴν πέριξ χώραν, ἐτίθετο ἡ ἐξωφόρος σανὶς ἑκάστου τῶν πλοίων καί, μέρους τοῦ τούτου ἐρετικοῦ παραμένοντος μετὰ τῶν ἀναλόγων βαθμοφόρων διὰ τὴν φύλαξιν, τὸ λοιπὸν τοῦ πληρώματος καὶ οἱ ἐπιβάται ἀπήρχοντο καθ' ὡρισμένην τάξιν ἔνοπλοι. Εἰς λόχον δὲ συντασσόμενοι ὑπὸ τὸν οἰκεῖον τριήραρχον, ἔσπευδον καὶ ἠνοῦντο μὲ τὰ ὅμοια ἐξ ἄλλων νηῶν ἀγήματα· καὶ ἐσχηματίζετο οὕτως ἐς τὸ παραχρῆμα ἡ ἐνεργήσουσα φάλαγξ, τῆς ὁποίας οἱ δόρατα αἴροντες μετὰ τῶν πρῳρατῶν καὶ οἰακιστῶν ἀπετέλουν τὸ κύριον σῶμα, τοξόται δὲ καὶ ἐρέται ἦσαν οἱ πρὸς ἀνιχνεύσεις, πλαγιοφυλακὴν καὶ ἔναρξιν τῆς μάχης χρησιμοποιηθησόμενοι ψιλοί. Καὶ εἶνε, τῇ ἀληθείᾳ, ἀξιοσπούδαστος ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἠσκοῦντο οἱ ἄνδρες πρὸς εὐδοκίμησιν ἐν καιρῷ τῆς πολεμικῆς ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς μορφὰς παραπλησίας ὀργανώσεως: Παρὰ τὴν ἐπιβεβλημένην εἰς ἅπαντας γνῶσιν τοῦ νήχεσθαι καὶ καταδύεσθαι καὶ τὴν λοιπὴν ἔγκυκλον μόρφωσιν, πλὴν ἀκόμη τῆς τοῦ προσωπικοῦ τοῦ θαλάμου διδασκαλίας, πρὸς ἔμφραξιν ἐκ τοῦ προχείρου τῶν τρημάτων καὶ ἀνανέωσιν τῶν θραυσμάτων τοῦ ναυπηγήματος, τῆς ἐπὶ τοῦ μερικοῦ δὲ κατατριβῆς ἑκάστης εἰδικότητος περὶ τὰ κατὰ τὸ ἀνῆκον τῆς ἔνδον οἰκονομίας καθήκοντα, οἱ μὲν χειριζόμενοι ὅπλα ἐμάνθανον ἐπισταμένως ὅ,τι τῆς συσσώμου καὶ ἀνεπτυγμένης δράσεως, δι' ἣν ἐκέκληντό ποτε ἀποβιβαζόμενοι· οἱ δὲ τὰς σημάνσεις οὐσιωδέστατον ἔχοντες καὶ μάχαιραν ἁπλῶς ἐπ' ἀμύνῃ φέροντες ἐγυμνάζοντο ἐπὶ συνεννοήσεως διὰ κατοπτρικοῦ τηλεγράφου καὶ ἀναλαμπῶν τοῦ ἡλιό-

φωτος ἐπὶ κινουμένης συχνῶς λεπίδος, πρὸς δὲ διὰ σημείων ὑφασματίνων τῆς μεγάλης ἀποστάσεως καὶ διὰ πυρῶν.

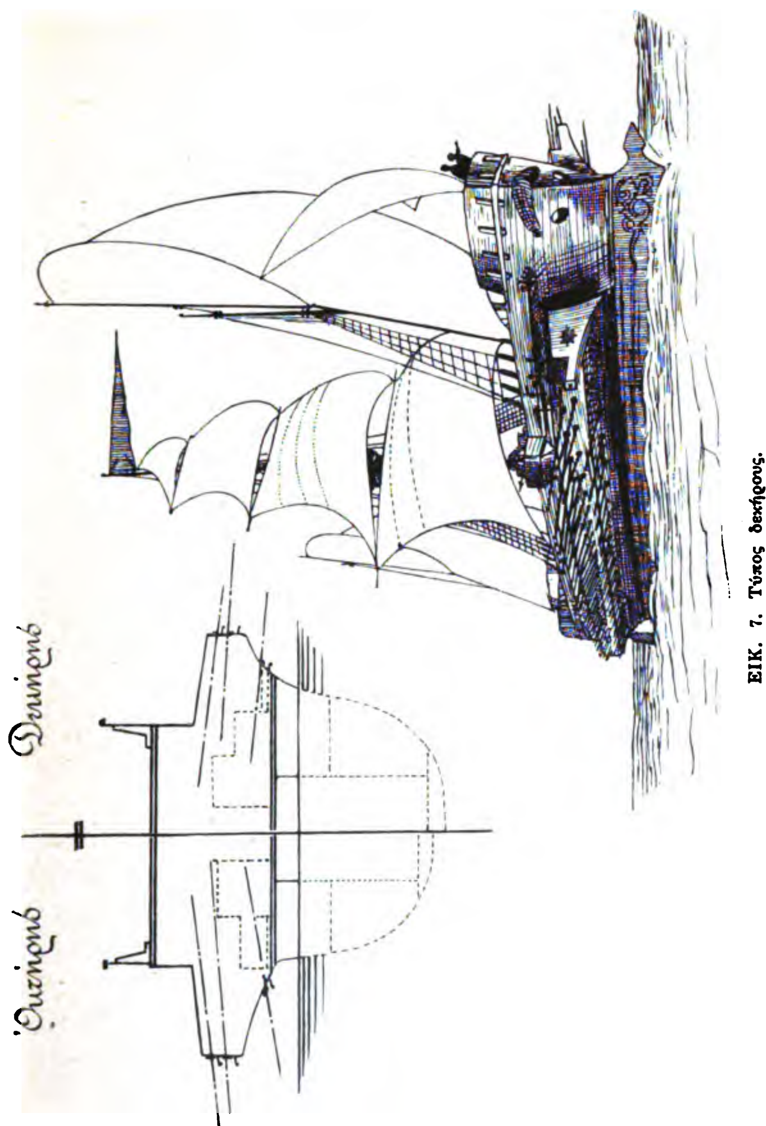
Ὅταν πάλιν τὸ ἐγχείρημα ἀπέβλεπεν εἰς στρατείαν ἐπὶ ἀφεστηκότας τῆς κατάρσεως τόπους τῶν πολεμίων καὶ μακροχρονίαν ὁπωσδήποτε, ἔδει τὸ πλοῖον ν' ἀνασυρθῇ. Ἐξηρματώνετο, ὅθεν, καὶ ἀπηλλάσσετο τῶν κατὰ πλεονασμὸν βαρῶν τοῦ κύτους. Ἡ ὁμοχειρία τῆς τῶν ἀγκυρῶν ὑπηρετήσεως καὶ τὸ ἀρμενικὸν ηὐθέτουν τοὺς περωμένους ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν διελκυστῆρας κάλως, καὶ συγχρόνως ἔθετον κατὰ τὴν προέκτασιν τῆς τρόπιδος τὰ βωβοκόμματα τῆς κυλινδήσεως· τὸ δὲ τῶν ἐρετῶν συνεργεῖον διέθετε καὶ ἐστερέου τὰς

ΕΙΚ. 6. Τύπος πεντήρους.

κώπας μὲ τὸ πηδὸν πρὸς τὴν πάροδον καὶ τὴν χειρολαβὴν ἐξέχουσαν τοῦ τροποῦ. Καί, τούτων γενομένων, ἐξήρχετο τὸ προσωπικὸν ἀθρόον καὶ διὰ προστάγματος εἷλκε καὶ ὤθει μιᾷ δυνάμει, οὐχὶ δὲ σπάδην, ἕως οὗ ἀφυδροῦτο καὶ τὸ ποδόστημα.

Συνῳδὰ τοῖς διδάγμασι τῆς Φοινικικῆς τακτικῆς, ἥν τινα ἀπεδέχθημεν ἔκπαλαι καὶ ἐτελειοποιήσαμεν, ἡ κατὰ τὰ εἰρημένα προσγείωσις συνεπήγετο τὴν περιχαράκωσιν τοῦ μέρους ὅλου τῆς στολοκλίνης· οὐχ ἧττον δὲ τὴν πρώτιστα ἐξασφάλισιν ὁρμητηρίου ἐπὶ ὁμόρου θέσεως ἀπὸ τὰς ὀχυρωτέρας, ὅτε ἡ Ναυτικὴ παράταξις ἐσάλευε μεσοπελαγίως, εἴτε δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἐδόκει ἀμφίβολος ἢ ἐν δεδομένῃ χρείᾳ ἔγκαιρος ἐκείνης καὶ σωστικὴ ἐπιβοήθεια τοῖς ἀποκρουομένοις τυχὸν πεζοῖς. Ἀπὸ τῶν οἰκτρῶς περατωθεισῶν ἐπι-

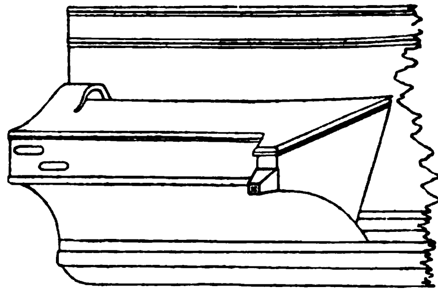
ΕΙΚ. 7. Τύπος δεκήρους.

χειρήσεων τοῦ Ἀμίλκα ἐναντίον τῆς καλλιτείχου Σικελικῆς Ἱμέρας, βαίνοντες διὰ τῆς ἐν Μυκάλῃ πανωλεθρίας τοῦ Τιγράνου εἰς τὰ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ τῆς Παμφυλίας διαδραματισθέντα, χωροῦντες δὲ κατόπιν πέρα τῆς ἀκάρπου τοῦ Ἀρχιδάμου ἐπιδρομῆς πρὸς τὰς περιφανεῖς καὶ ἀπροσμαχήτους Ἀθήνας (431 π.Χ.),

παρακολουθοῦμεν κατὰ συνέχειαν τὴν μετ' ἐφαρμογῶν ἐκδήλωσιν τῶν, εἰς ὕψιστον τῆς ἐξελίξεώς των ἀχθέντων ἐν τῷ μεταξύ, παραπλησίων στρατηγικῶν καὶ τῶν ἀντιδραστικῶν τούτοις ἀξιωμάτων.

Ἡ νέα μεθ' ὅλα ταῦτα κατάστασις, ἡ ὁποία διετήρησεν ἀνέπαφον τὸ ἐκ τῶν χειρῶν κινητήριον ἔργον διὰ τὰς ναυμαχίας καὶ διεμόρφωσεν ἄλλως τὰ λοιπὰ ἀποφθέγματα τῆς ἀναφερομένης ἐποχῆς, παρήγαγε τὸ κατ' ἀρχὰς τὴν τετρήρη, μετ' οὐ πολὺ δὲ διέγραψε τὴν ὁμοίαν περίπου πρὸς ἐκείνην, ἐντελεστέραν ὅμως κατὰ τὴν ἔσω συνεστῶσαν οἰκονομίαν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ πλέειν καὶ τοῦ ἑλίσσεσθαι,

ΕΙΚ. 8. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦ βάθρου τῆς ἐν τῷ Λούβρῳ Νίκης τῆς Σαμοθρᾴκης.

πεντήρη (Εἰκ. 6). Ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι, ἅπαξ διασκελίσαντες τοὺς φραγμοὺς τοῦ μεμετρημένου τῶν πολεμικῶν πλοίων ὄγκου καὶ τῶν συναφῶν θεωρημάτων, δι' ὧν ὁ Φορμίων καὶ τόσοι ἄλλοι Ναύαρχοι ἐκλεΐσθησαν τῆς πάλαι Ἑλλάδος, ἔβησαν ταχύτατα προσωτέρω· ἀνέδειξαν δὲ σκάφη τῆς γραμμῆς σπουδαιότερα, κατὰ τὸ ἐπικρατῆσαν πνεῦμα, τὰς Ὀκτήρεις καὶ τὰς Δεκήρεις (Εἰκ. 7), τῶν ὁποίων τὴν κατὰ παρειὰν ἐξωτερικὴν ὄψιν παριστᾷ τὸ ἀνάγλυφον, ὅπερ κοσμεῖ τὸ βάθρον τῆς ἐν τῷ Παρισινῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου ἀποκειμένης Νίκης τῆς Σαμοθρᾴκης (Εἰκ. 8). Τὰ εὔσωμα δὲ ταῦτα πλοῖα, ἅτινα βραδύτερον βλέπομεν δρῶντα παρὰ τὰς Ἡμιολίας καὶ τὰς Τριημιολίας — εἶδος τριήρων, ὧν τὸ ἐρετικὸν εἶχε διάφορον κατὰ χώρας τὴν ὀργάνωσιν—καὶ τοὺς Λέμβους, εἰς τὸν πολυήμερον καὶ αἱματηρὸν ἀγῶνα τῶν στόλων Φιλίππου Ε΄ τοῦ Μακεδόνος καὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Περγάμου Ἀττάλου Α΄ μετὰ τῶν συμμάχων

Ροδίων, παρουσιάζουσι κατὰ μέσον τινὰ ὅρον μεγέθους τάςδε τὰς ἀναλογίας πρὸς τὴν πρεσβυτέραν ἀδελφήν των Τριήρη:

			Τριήρης	Πεντήρης	Ὀκτήρης	Δεκήρης
Τοῦ πλοίου	Ἐκτόπισμα	τόν.	130	304	700	1000
	Μῆκος	μέτ.	40.00	50.00	57.00	64.00
	Πλάτος	»	4.40	6.20	8.00	10.00
	Βύθισμα	»	1.10	1.50	2.50	2.50
	Ὕφαλος ἐπιφ. τοῦ μεγίστου νομέως . .	»	□ 4.13	□ 8.00	□ 17.00	□ 21.00
Εἶδος τῶν κωπῶν			σύνηθες	μετ' ἀντιβάρου καὶ εἰδικῆς χειρολαβῆς		
Μῆκος τῶν κωπῶν	θρανίτου . .	»	7.90	9.00	—	—
	ζυγίτου . . .	»	6.80	7.10	—	—
	θαλαμίτου .	»	5.40	4.70	—	—
Ἀριθ. ἀνδρῶν δι' ἑκάστην κώπην, κατὰ τὴν κυρίως εἰρεσίαν	σειρὰ θραν.		3	5	8	10
	» ζυγ.		2	3	5	—
	» θαλ.		1	1	2	—
Ὁλικὸν πλῆθος τῶν κωπηλατῶν		»	144	300	560	800
Σχετικὴ τοῦ ἐρετικοῦ πυκνότης .		»	3.2	5	6.4	8.0
Ὕψος τοῦ σκαλμοῦ	ἄνω σειρᾶς .	»	1.10	1.40	—	—
	μέσης » .	»	0.87	1.10	—	—
	κάτω » .	»	0.53	0.70	—	0.80
Διάσκαλμον		»	0.92	1.00	1.25	1.25
Ἐπιτελεῖον			7	9	13	13
Ὑπαξιωματικοὶ			5	12	17	17
Ὁπλῖται καταστρώματος			30	120	190	190
Ναῦται κτλ.			15	31	60	70

Καὶ εἶνε φανερὸν ὅτι ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης τοῦ βίου τῶν ἐνηρίων σκαφῶν ἡ ὀνομασία καθιερώθη νὰ δίδηται οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ σειρῶν τῆς κρατούσης ἐλασίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐχειρίζοντο ἑκάστην κώπην τῆς ἄνω σειρᾶς κατὰ τὴν εἰρεσίαν μάχης. Τὴν δὲ τοιαύτην ἔννοιαν εὑρίσκομεν ἀνεπαρκῶς καὶ οὐχ ἧττον συγκεχυμένην, κατὰ παράδοσιν ὅμως ἀβίαστον νὰ διατυπῶται πολὺ ὕστερον, περὶ ΙΑ´ ἑκατονταετηρίδα μ. Χ., ὑπὸ τοῦ τὴν ἐρετικὴν τῆς Διήρους σύνθεσιν ἐπεξηγοῦντος Σουΐδα τοῦ Γραμματικοῦ, ὅστις τὴν σχετικὴν παρὰ Ρωμαίοις εἰδὼς οἰκονομίαν καὶ ἐκ τοῦ πλησιεστέρου τῶν ἀφεστώτων ἡμετέρων ἀγόμενος, διέγραψε κανόνα συμφωνοῦντα πρὸς τὴν ἐσχηματισμένην, κατὰ βάσιν δὲ ταυτιζομένην ἀπὸ κοινοῦ εὐρυτέραν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων.

Ἕκαστος, ἐντοσούτῳ, τῶν ἐν λόγῳ τύπων πολεμικοῦ πλοίου, οἵτινες εὐνόητον ὅτι δὲν ἦσαν κατὰ βάθος σύμφωνοι τῷ Ἑλληνικῷ

πνεύματι καὶ ταῖς ὑπαγορεύσεσι τῆς ἀνὰ τὴν 'Ανατολικὴν Μεσόγειον ναυσιπλοΐας, ἀλλ' ἐδημιουργήθησαν ἐκ τῆς φορᾶς τῶν περιστάσεων καὶ ἀπέβαλον τὸν ἁγνὸν χαρακτῆρα τῆς προελεύσεως αὐτῶν ὀλίγον μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Μακεδονικῆς κυριαρχίας, ἀνεπτύχθη εἰς σκάφη παραλλασσούσης χωρητικότητος. 'Εκ μελέτης δὲ τῶν συναφῶν κειμένων ἀπορρέει ὅτι ὑπῆρχον Τετρήρεις ἕλκουσαι ἀπὸ 150 ἕως 287 τόννους, ἐν ᾧ αἱ Πεντήρεις θὰ ἐξετόπιζον ἐνίοτε καὶ πέραν τῶν 500 τόννων.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ δὲν περιττεύει ἴσως νὰ γίνῃ ἐν παρόδῳ μνεία τις, περὶ τοῦ ὅλως ἀπαραδέκτου ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐτύγχανεν ἄγνωστος ἡ χρῆσις ἑνιαίου κατὰ τὸ ποδόστημα πηδαλίου, δι' ὃ καὶ ἐφηρμόζοντο εἰς τὰ πλοῖα δύο κατὰ τὰ ἰσχία τοιαῦτα. 'Εκτὸς τοῦ ὅτι, ἐπὶ τοῦ γενικοῦ, ἐκδηλοῦται πανταχοῦ ὁ ὕπατος βαθμὸς τῆς ἐν τοῖς πλείστοις ἀπροσπελάστου σήμερον ἐντελείας, εἰς ὃν εἶχον ἐξιχθῇ αἱ μηχανικαὶ σπουδαὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθὸν ἀκμῆς τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἤθελεν ὅμως εἶναι καὶ καθ' ἑαυτὸ ἀκαταλόγιστον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι, ὅτε ἐναυπηγοῦντο οἱ λαμπροὶ πολεμικοὶ στόλοι τῶν 'Αθηνῶν, τῆς Κορίνθου καὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πολισμάτων, βραδύτερον δ' ἐξήρχοντο τῶν Ναυστάθμων τὰ θαλάσσια ἐκεῖνα τέρατα, τὰ ὁποῖα, διὰ μόνου τοῦ συνδυασμοῦ ἀνθρωπίνων δυνάμεων μυϊκῶν, ἐκινοῦντο ὁμαλῶς ἐπὶ σχεδὸν συνεχὲς ἡμερονύκτιον μὲ ἐλάσσονα ταχύτητα 3,0 κόμβων ὡριαίως ἐν καιρῷ διεξαγομένων ἀγώνων, διέφυγε τοὺς 'Αρχιτέκτονας τὸ ἁπλούστερον τῶν πραγμάτων. Διότι περὶ τοιούτου τινὸς νῦν πρόκειται, μολονότι καὶ ἑτέρωθεν διδασκόμεθα ὅτι ἡ διὰ παλαμωτοῦ πρὸς ἄξονα τῶν ναυπηγημάτων ὀργάνου κυβέρνησις ἕλκει τὴν καταγωγὴν αὐτῆς ἀπὸ ἀμνημονεύτου· ἐν ἥσσονι δ' ὅμως μοίρᾳ θεωρουμένη, ἀπήντα πάντοτε καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς, ὅπου καὶ μόνον τὸ ἐντελὲς τῆς κατασκευῆς καθίστατο περιττὸν ἐν τῇ στενῇ τῶν ἀκτοπλοϊῶν ἐννοίᾳ, ἢ ἀπεκλείετο ὁπωσδήποτε.

Ἡ αἰτία λοιπὸν τῆς κατ' ἀρχὴν τότε ἐφαρμογῆς τῶν διδύμων πηδαλίων ἔγκειται ἀλλαχοῦ, καὶ δὴ εἰς καθαρὰν προτίμησιν ἐκ σοφωτάτης προνοίας. 'Αληθῶς δέ. 'Αρυόμενοι ἀνάλογον παράδειγμα ἐκ τῶν ἐνεστώτων, παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν μονελίκου ἀτμοπλοίου εἶνε αὐτοφανὴς ἡ διὰ θαυμασίως συντελεστικοῦ, καὶ ἀσυγκρίτου τῷ τοῦ ἑνὸς κατὰ τὸ διάμηκες πηδαλίου, τρόπου ἐπίδρασις τῶν δύο πηδαλίων ἐν τῇ πρὸς στροφὰς φορᾷ τῆς μηχανῆς πρόσω ἢ ἀνάποδα, ἑκάστου οἴακος λαμβάνοντος τὴν ἁρμόζουσαν ἐν

εἱρμῷ λειτουργίας τοῦ συστήματος θέσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἁπλοῦς ὑπολογισμὸς συνιστωσῶν δυνάμεων δεικνύει ὅτι ἐπὶ διττελίκων ἀκόμη πλοίων, θελόντων ν' ἀναστρέψωσι πορείαν διὰ τῆς διαγραφῆς ὡς οἷόν τε μικροτέρου νεκροῦ κύκλου, ἐν ᾧ πλέουσι, μάλιστα δ' ἂν βαίνωσιν ὁλοταχῶς, ἡ ἐπενέργεια τοῦ πρὸς τὴν πλευρὰν ὅπου γενήσεται ἡ ἀπόκλισις πηδαλίου, ἐν συνδυασμῷ κινήσεως μὲ τὸ ἑτερότοιχον, εἶνε ἀκαριαία καὶ λίαν ἀποτελεσματική, ἀπαραμίλλως δ' ἀρήγει εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀναποδισμοῦ τῆς ἑτέρας τῶν ἑλίκων· ὡς εἶνε ἀπολύτως ἀνέφικτον νὰ κατορθωθῇ διὰ τοῦ ἑνὸς ὑφισταμένου κατὰ τὸ ποδόστημα πηδαλίου.

Ἡ ἐξήγησις αὕτη, καθιστῶσα φανερὰν τὴν αἰτιολογίαν τῆς πάλαι διατάξεως τῆς πηδαλιουχίας, πρὸ πάντων δ' ἀφ' ὅτου αἱ κατὰ τὸ δοκοῦν ἀφιστώσεις ἐξηφανίσθησαν καὶ τὸ πολύπλοκον εἰσαχθὲν τοῦ ἐρετικοῦ κατέστησεν ἀδύνατον τὴν ἀντιπρόσωπον ἀλλαγὴν σέλματος κατὰ τὰς ἀνακρούσεις τοῦ σκάφους, δικαιολογεῖ ὁμοίως καὶ τὸ ὅτι ὁ ἡμέτερος κατὰ τὸν Μεσαίωνα Αὐτοκρατορικὸς Στόλος εἴχετο εἰσέτι ἀπαρεγκλίτως τῶν ***δύο Αὐχένων***. Καθ' ὅσον, ἂν τὰ ἀπὸ πήξεως κωπήρη πλοῖα εἱλίσσοντο εὐκόλως καί, ὡς εἰπεῖν, ἐκ προδιαθέσεως κατὰ τοὺς τακτικοὺς μετασχηματισμοὺς καὶ τοὺς πρὸς ἐμβολὴν χειρισμοὺς καὶ τὴν ἀντιπεριαγωγήν, τὰ διαδεχθέντα ὅμως ἐκεῖνα ὀκνὰ κατάφρακτα ἐδέοντο κυβερνητικῆς εὐαισθησίας ἐπιμελῶς διατεταγμένης, ὅπως μὴ ὑστερῶσιν ἐν μάχῃ· τὸ ὁποῖον ἐξυπηρέτουν πλήρως τὰ δίδυμα πηδάλια. Ἐν ταῖς ἱστιοδρομίαις δὲ πάλιν, τὰ κατ' ἰσχίον πηδάλια ἔχουσι χαρίσματα, τὰ ὁποῖα ἐξ ἴσου δὲν ἠδύναντο νὰ παρίδωσιν οἱ ἰθύναντες τὴν ναυτικὴν ἐξάρτισιν τόσον τῶν Τριακοντόρων καὶ Τριήρων, ὅσον καὶ Πεντήρων, Δεκήρων καὶ Δρομώνων.

Ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἀναφαίνονται τὰ κολοσσιαῖα ἐκεῖνα σκάφη, τὰ ὁποῖα, ὑπὸ μικτὸν τύπον καὶ μετέχοντα συχνάκις τῆς μεταγωγικῆς ἐμπορευμάτων ὑφῆς, ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς «Δειπνοσοφιστὰς» τοῦ Ἀθηναίου, ὀφείλονται δ' εἰς τὴν ἐπίνοιαν τῶν Ἑλληνίδων ἀποικιῶν. Ἡ «Ἀλεξανδρῖνος» τοὔνομα εἰκόσορος τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἱέρωνος, ἕλκουσα 5800 τοὐλάχιστον τόννους, μήκους ὡσεὶ 92 μ., πλάτους 15 μ. καὶ βυθισμοῦ τῆς τρόπιδος 6 $^1/_2$ μ., ἥτις εἶχεν ὀκτὼ πολεμικοὺς πύργους, ἀπὸ πλευρικῶν δὲ λέκτρων καὶ τῶν ἐφ' ἑκάστου τῶν τεσσάρων αὐτῆς ἱστῶν καρχησίων διέθετε λιθοβόλους, ριπτούσας βλήματα βάρους 3 ταλάντων καὶ βέλη 12 πήχεων μήκους ἕως ἀποστάσεως σταδίου· ἡ μεγαλοπρεπὴς ἀκόμη ταχυδρόμος, εὐέλικτος καὶ ἐν τῷ συνόλῳ μαχιμωτάτη Τεσσαρακοντήρης τοῦ Βασιλέως

τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Α´ τοῦ Φιλοπάτορος, ἧς τὰ κύρια συστατικὰ εἶνε μὲ ἱκανὴν προσέγγισιν τὰ ἀκόλουθα:

Τοῦ πλοίου	Ἐκτόπισμα	τόν.	2,600
	Μῆκος	μέτρ.	129.36
	Πλάτος εἰς τὴν ἴσαλον	»	14.00
	Εὖρος ἀπὸ παρόδου εἰς πάροδον τοῦ ὑποφράγματος	»	17.56
	Βύθισμα	»	2.50
	Ἐνάλιος ἐπιφάνεια τοῦ μεγίστου νομέως	»	25□.00
	Πρῷραι	»	2
	Πρύμναι	»	2
	Ἔμβολα	»	7
	Πηδάλια	»	4
Εἶδος τῶν κωπῶν			μετ' ἀντιβάρου ἐκ μολύβδου
Μῆκος τῶν κωπῶν	θρανίτου	μέτρ.	17.60
	ζυγίτου	»	12.30
	θαλαμίτου	»	8.00
Ἀριθμὸς ἀνδρῶν δι' ἑκάστην κώπην	σειρὰ θρανίτου.		10
	» ζυγίτου.		6
	» θαλαμίτου		4
Ὁλικὸν τῶν κωπηλ. πλῆθος (μετὰ παραπλ. δι' 80 ὁμάδ.)			3200
Ἀναλογία τῆς τοῦ ἐρετικοῦ κατανομῆς	θρανίτου	»	0.34
	ζυγίτου	»	0.30
	θαλαμίτου	»	0.24
Ὕψος τοῦ σκαλμοῦ	ἄνω σειρᾶς	»	3.20
	μέσης »	»	1.50
	κάτω »	»	1.00
Διάσκαλμον		»	1.40
Ἐπιτελεῖον, ὑπαξιωματικοί, ἄνδρες θέσεων, ναῦται κτλ.			400
Ὑπηρεσία τροφῶν καὶ ὑλικοῦ παντοίου			—
Ὁπλῖται καταστρώματος			3800

τῆς ὁποίας δ' οἱ ἱστοὶ ἦσαν τρεῖς μετὰ κεραιῶν καὶ τὰ ἐκηβόλα μηχανήματα ἐνήργουν ἀπὸ λέκτρων τῶν ὑπερστέγων καὶ τοῦ καταστρώματος καί, πιθανώτατα, ἀπὸ καρχησίων ἀκόμη· τὰ ὀγκώδη δέ, τέλος, καὶ ἰσχυρὰ πλοῖα Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ τοῦ Βασιλικοῦ στόλου Πτολεμαίου Β´ τοῦ Φιλαδέλφου, ὁ «Θαλαμικὸς» καὶ τἆλλα ἐξαιρετικῶς πολυσύνθετα σκάφη Ἑλληνικῆς διαγραφῆς, ὅσα καθ' ὑπερβολὴν ναυτικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀπὸ ἀμοιβαίας μιμήσεως τῶν ἡμετέρων ἀρχιτεκτόνων ἠσχαρώθησαν κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν τῆς ὀλεθρίας καταπτώσεως περίοδον, εἶνε πάντα πολύμορφοι ἐκδόσεις καὶ συμπληρώσεις τῆς ἐπὶ τῇ βάσει ὁπλισμοῦ ἐκ τηλεβόλων σχεδιασθείσης, βαθμηδὸν δ' ἕως τῆς Δεκήρους ἐξελιχθείσης, ὑπὸ τὴν καθαρῶς πολεμικὴν ἔποψιν Τετρήρους.

Τοιαῦτα τὰ παρ' ἡμῖν κατὰ θάλασσαν, ἐν συνοπτικῇ ἐπισκοπήσει, ἄχρι καταλύσεως τῆς ἐν ἀνεξαρτησίᾳ τὸ πάλαι Ἐθνικῆς ἐπιδόσεως.

Μικρὰ δ' ἐκ παραλλήλου ἀναδρομὴ εἰς τά, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων γνωστῶν χρόνων ἕως διαμελισμοῦ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἰσχύσαντα ναυτικῶς παρὰ τοῖς Λατίνοις, συμπληροῖ τὰ ἐφόδια, διὰ τῶν ὁποίων θ' ἀχθῇ τις εἰς κατοχὴν τοῦ νοήματος τῶν κατιόντως ἐκτεθησομένων, θὰ ἐκτιμήσῃ δὲ προσηκόντως καὶ ἀσφαλῶς τὰ κατὰ τὸν ἐν Βυζαντίῳ ἀναγεννηθέντα καὶ ὑπὸ τὴν κραταιὰν σκέπην τῆς κιτρίνης, μὲ τὰ οἰκεῖα ἐν τῷ μέσῳ διασήματα καὶ μετὰ καταχρύσων κροσσῶν γύρῳ, σημαίας ἐκτραφέντα Αὐτοκρατορικὸν τῶν Ἑλλήνων Στόλον.

Κατὰ τοὺς πέντε πρώτους ἀπὸ κτήσεως αὐτῆς αἰῶνας ἡ Ρώμη, τὸ μὲν ἐξ ὑπαρχῆς διελθοῦσα πρὸς συστηματοποίησιν πολιτείας βιωσίμου, τὸ δὲ κατόπιν ἀπορροφηθεῖσα ἀπὸ τῶν κατ' ἐξοχὴν χερσαίων ἀγώνων διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, δὲν εἶχεν αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην θαλασσίας παρασκευῆς ἐπ' εὐρείᾳ ἀποστολῇ. Ἠρκεῖτο ὅθεν εἰς ἄσημόν τινα στολίσκον ἐξ ἀφράκτων πλοίων σμικροῦ ἐκτοπισμοῦ, ἅτινα ἐπήρκουν εἰς τὴν ἐν σχετικῇ ἀνέσει θεραπείαν τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὑπηρεσιακῶν ὑποχρεώσεων ἀνὰ τὰς παρὰ θῖν' ἁλὸς πόλεις, συνέτρεχον δ' ἐν μέτρῳ τοῦ μενετοῦ εἰς τὴν φρούρησιν τῶν περιωρισμένων καὶ μήπω ὑποκειμένων εἰς ἐχθρικὰς προσβολὰς παραλίων τῆς χώρας.

Ἡ ἐκμηδένισις καὶ ὁλοσχερὴς ὑποταγὴ τῶν Σαμνιτῶν μετὰ τῶν λοιπῶν μαχίμων λαῶν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ ἡ ὁριστικὴ ἧττα τοῦ Βασιλέως τῆς Ἠπείρου Πύρρου τοῦ υἱοῦ τοῦ Αἰακίδου, ἐθεμελίωσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους τὴν ὑπόστασιν καὶ διήνοιξαν τὴν ὁδὸν τῆς δι' ἀποικιῶν ἐπεκτάσεως τούτου. Τοὐντεῦθεν ἡ ἀπόλυτος χρεία μεθοδικῶς ὠργανωμένου καὶ ἀνταξίου πολεμικῆς προσοχῆς Στόλου.

Τὰ παροικοῦντα καὶ ὅσα ἐκ περιτροπῆς κατεκτήθησαν ναυτικῆς ἐπιδόσεως πολίσματα παρέσχον τῇ Δημοκρατίᾳ τὰ πρῶτα ὑποδείγματα πλοίων κατὰ φύσιν πολεμικῶν, οἷα ἐγένοντο καὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς εἰδικῶν ἀξιωματικῶν, ἱεραρχικῶς συντεταγμένων, ἐσχημάτισαν τακτικὰς ὁμάδας, ἐπικληθέντα biremes. Ἦσαν δὲ ταῦτα κατασκευάσματα προσομοιάζοντα πρὸς τὰς τῶν Ἐρυθρῶν τῆς Ἰωνίας Τριακοντόρους καὶ Πεντηκοντόρους διήρεις, κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἐρετικοῦ καὶ τὴν λοιπὴν ἔνδον οἰκονομίαν· κατὰ δὲ τὴν ἱστιοφορίαν εἶχον πέτασμα παρεμφερὲς τῷ ἀπαντῶντι νῦν εἰς ἔνια ἐκ τῶν μονοστήλων

σκαφῶν τῆς ἀκτοπλοΐας τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς νήσου Σικελίας, τόσον κατὰ τὸ ἐπιδρομικόν, ὅσον καὶ κατὰ τἀναδρομικὰ ἱστία.

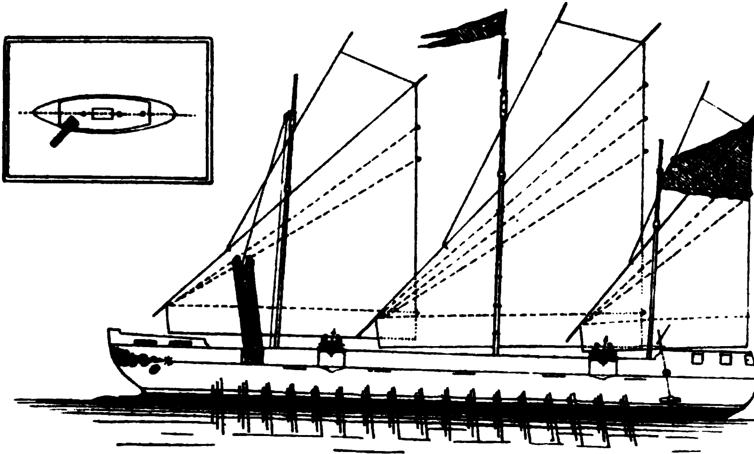
Στόλος ἐκ τοιούτων σχηματισθεὶς πολεμικῶν πλοίων, ὧν οἱ ἐρέται ἦσαν σύναμα καὶ ὁπλῖται, εἶνε ὁ πεμφθεὶς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἄρχοντός τινος, φέροντος τὸν τίτλον τοῦ Duumvir, καὶ διὰ ποικίλων ἐχθρικῶν ἐκδηλώσεων προκαλέσας εἰς ῥῆξιν τὸν ὀχυρὸν τῆς Ἀπουλίας Τάραντα, ὅντινα καὶ κατέβαλον ἐν τέλει καὶ ἐκυρίευσαν τῷ 209 π. Χ. οἱ Ῥωμαῖοι.

Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἀνεκινήθησαν οἱ Λιβυκοὶ ἀγῶνες, κατεφάνη ἡ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀνεπάρκεια ναυτικῆς παρατάξεως, ἀπὸ σκαφῶν συγκειμένης μικροσώμων καὶ ἀκαταστρώτων, πᾶν ἄλλο δ' ἢ ἱκανῶν ν' ἀντεπεξέλθωσιν ἐναντίον καταφράκτων τῆς γραμμῆς ἰσχυροτάτης συστάσεως. Διότι, ἀπὸ τῆς Γ' ἰδίως ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἡ Καρχηδὼν εἶχεν ἀναμφισβήτητον τὴν ἐν τῇ Δυτικῇ Μεσογείῳ ὑπεροπλίαν, ἐξέτεινε δὲ πανταχοῦ τῆς θαλάσσης ταύτης τὸ δίκτυον ἀκμαίας ἐμπορικῆς συναλλαγῆς, ἣν ἀρτίως συγκεκροτημένη κατὰ τὸν Στόλον καὶ βαθμηδὸν εἶχεν ἐγκολπωθῇ καὶ ἀναπτύξῃ, κατὰ τὰς ἰδιαζούσας τῇ ὑποστάσει αὐτῆς συνθήκας, τοὺς μετὰ ἐκηβόλων μηχανῶν ἐντελεῖς Ἑλληνικοὺς τύπους πλοίων. Ὑπόδειγμα ἔσχε τὰς Συρακούσας, κατὰ τῆς φοβερᾶς τῶν ὁποίων καὶ ἀκαταβλήτου ἰσχύος διεξήγαγεν ἐπὶ μακροχρόνιον πεισματωδεστάτους, ἐξαντλητικοὺς δ' εἰς ἄκρον καὶ ἀκάρπους ἀγῶνας. Τοσαύτη δ' ἦτο ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν περιελθόντων εἰς ἔνοπλον διάστασιν, ὥστε ἡ Σύγκλητος, ἐνεργήσασα τὴν εἰς Σικελίαν διαπόρθμευσιν δύο λεγεώνων κατὰ τὰς τοῦ πολέμου ἀπαρχάς, ἠναγκάσθη νὰ ναυλώσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἐξαρτύσῃ ἐν τάχει ἐμμάχως ὁλκάδας διαφόρων προελεύσεων· ἐν ᾧ αἱ Ναυτικαὶ τῶν Καρχηδονίων δυνάμεις ἐκινητοποιήθησαν, συνετάχθησαν, εἰς τὸ παραχρῆμα δὲ συνεκεντροῦντο καὶ ἔσπευδον εἰς ἐφοδιασμὸν καὶ ὑποστήριξιν τῶν ἀποικιακῶν ἐντετειχισμένων πόλεων καὶ περικεχαρακωμένων ναυλοχίων.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, διετάχθη ἐν Ῥώμῃ ἡ ἀντὶ πάσης θυσίας, ἄμεσος δὲ δημιουργία πολεμικοῦ Στόλου ἀναλόγου πρὸς τὰς τυχούσας δεινὰς περιστάσεις. Καί, ὡς ὑπόδειγμα τῶν μετὰ καταπληκτικῆς ἀληθῶς ἐνεργητικότητος ἐπακολουθησασῶν ναυπηγήσεων, ἐχρησίμευσεν ἐχθρικὴ Πεντήρης, ἥτις ἐκ τρικυμίας εἶχε ῥιφθῇ καὶ ἐγκαταλειφθῇ που τῶν Ἰταλικῶν ἀκτῶν.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐπιμελῶς μελετηθέντος ἀξιοπολέμου τούτου σκάφους, διεγράφησαν καὶ ἐντὸς δύο μόνον μηνῶν ἠσχαρώθησαν

100 quinquiremes, τῶν ὁποίων ἑκάστη ἔφερε πλήρωμα ἀπὸ 300 ἐρέτας καὶ 120 ἐπινηίους στρατιώτας· κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ διάλειμμα χρόνου παρέδιδον οἱ Ναύσταθμοι τοῦ Κράτους καὶ 20 καταφράκτους triremes, ὁλικῆς χωρητικότητος οὐχὶ πάντως ἧσσονος τῶν 6000 τόννων. Ἐπειδὴ δ' ἡ ἐξ ἀποτόμου τότε διεγερθεῖσα καὶ θαυματουργήσασα Λατινικὴ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν κατώρθωσε νὰ προσδώσῃ ἀμέσως εἰς τὰ κατασκευάσματα ἁπάσας τὰς δεούσας ἀρετὰς εὐκυβερνησίας καὶ ἑλικτότητος κατὰ τὰς ναυμαχίας, ἐκρίθη σκόπιμος ἡ ἐγκατάστασις τῆς κινητῆς ἐκείνης μετὰ κόρακος διαβάθρας (Εἰκ. 9), ἥντινα ὁ Πολύβιος θὰ εἶδε πιθανῶς ἐπί τινος τῶν ἐν τῷ λιμένι Ἀλεξανδρείας

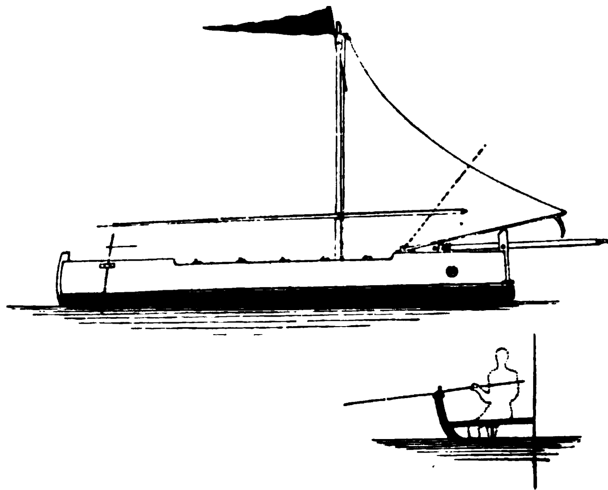
ΕΙΚ. 9. Τύπος καταφράκτου τριήρους.

σῳζομένων κατὰ τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα πλοίων Ἑλληνικοῦ τύπου καὶ λεπτομερῶς περιγράφει, ἐπιτηδείᾳ δὲ τῆς ὁποίας χρήσει ἤρατο ἔνδοξον πρὸ τῶν Μυλῶν τῆς Σικελίας νίκην ὁ ὕπατος Γάϊος Δουΐλιος.

Ἔκτοτε ἡ τῶν Ρωμαίων προαγωγὴ εἰς τὰ τῆς θαλασσίας ἑτοιμασίας ἐστηλώθη καλῶς, ἔβη δὲ μετὰ σημαινούσης σπουδῆς. Τὰ μόλις 47 - 50 τόν. ἕλκοντα καὶ πεπληρωμένα δι' 70 ἀνδρῶν πλοιάρια τῆς πρώτης περιόδου (Εἰκ. 10) ἐλησμονήθησαν ἐντελῶς· ὁ δὲ μετὰ τὴν ἐν τῇ Ἰταλικῇ χερσονήσῳ ἐπικράτησιν πηχθεὶς στόλος δὲν ἔμενεν, εἰμὴ ἐφ' ὅσον ἐχρειάζετο διὰ νὰ χορηγῇ σκάφη ταχυναυτοῦντα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν βαρέων τοῦ κυρίου συντεθέντος σώματος.

Τριετίαν μετὰ τὸν ῥηθέντα τῶν Καρχηδονίων ναυτικὸν ὄλεθρον, οἱ συστρατηγήσαντες καὶ ἐν ὄψει τοῦ Ἐκνόμου ὄρους τρέψαντες

στόλον ἐχθρικὸν πολυπληθέστερον, κατά τε τὰ πλοῖα καὶ κατὰ τοὺς ἐπιβαίνοντας, Ρήγουλος καὶ Μάνλιος, ἡγοῦντο 340 πεντήρων καὶ ἑξήρων, φερουσῶν 140,000 ἐρέτας καὶ πολεμιστάς. Τὸ δ' ἔτι μᾶλλον καταπληκτικὸν εἶνε ὅτι τρὶς ἐν βραχυτάτῳ ἀνῳκοδόμησεν ἡ Ρώμη ἰσχυρότατον, κατὰ τὸν Α' Λιβυκὸν πόλεμον, τὸν οὗτινος ἀπεστερήθη, ἀτυχήσασα, στόλον αὐτῆς· συνέβη δέ ποτε νὰ καθελκυσθῶσιν ἐντὸς ἐνενήκοντα ἡμερῶν 220 πεντήρεις, ὅπερ ἀναλογεῖ εἰς ἐτησίαν ναυπηγικὴν παραγωγὴν 440.000 τόννων, ἤτοι 100 τρικρότων καὶ δικρότων τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ Νέλσων ἐμάχετο ἐν 'Αβουκὶρ καὶ Τραφαλγάρ!!

ΕΙΚ. 10. Τύπος παλαιοῦ ρωμαϊκοῦ πλοιαρίου.

Κατὰ τὸν Β' Λιβυκὸν πόλεμον, ἡ Ρώμη εἶχεν ἀναγνωρισθῇ πλέον διεθνῶς ὡς Ναυτικὴ Δύναμις δυσμαχήτου ἐπιβολῆς. 'Εκ τούτου δὲ καὶ ἀπὸ τὴν ὑψίστην τῶν ναυπηγείων, ἃ ἐκέκτητο, τελειότητα ἐξηγεῖται πῶς ὁ Σκιπίων κατώρθωσε νὰ ἐσχαρώσῃ, νὰ φέρῃ ἐν ὀλιγίστῳ χρόνῳ εἰς πέρας καὶ νὰ ἐξαρτύσῃ στόλον πολυάριθμον, τόσον ὥστε νὰ πιστεύσωσι πολλοὶ τῶν ἀρχαιολογούντων ὅτι, μόνον ἂν τὰ πλοῖα ἦσαν πρωτογενοῦς διαγραφῆς καὶ κατασκευῆς, θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ συντέλεσις παρομοίου ἔργου.

'Ασφαλῶς εἰκάζεται, μεθ' ὅλα ταῦτα, ὅτι οἱ κατὰ τὴν ἀρξαμένην ἀκμὴν καὶ μετέπειτα καλλιεργηθέντες παρὰ Ρωμαίοις τύποι εὐσώμων τῆς γραμμῆς σκαφῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ πρὸς ἐγκατάστασιν τηλεβόλων ἰκριοπηγία ἀπήντα οὐχὶ καθὼς ἐν τῇ 'Ελληνικῇ ἀρχιτεκτονικῇ,

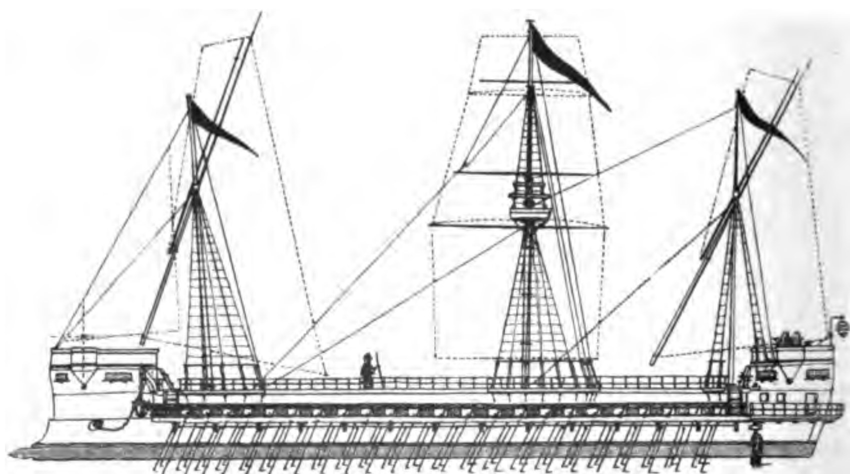
ἀλλ' ὑπὸ τὴν μορφὴν παρατοίχων πυργίων πρὸς πρῷραν καὶ πρὸς πρύμναν — ἅτινα ἐκαλοῦντο Turres ad libram καὶ ἦσαν ἐν ἀνάγκῃ ἀφαιρετὰ — ἐποίκιλλον κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν τυγχανόντων καιρῶν. Ὅπως πάλιν καὶ οἱ δι' οἱασδήποτε χρείας ἁρματωνόμενοι στόλοι, συνετίθεντο καθ' ἃ ἐφαίνετο ἑκάστοτε ἁρμοδιώτερον καὶ ἐπαρκέστερον. Παρερχομένης δὲ τῆς ἐν ἐνεργείᾳ περιόδου, ἡ παράταξις ἀφωπλίζετο καὶ μονονοὺ διελύετο, ἵνα εἰς νέαν περίστασιν ἀναθεωρηθῇ συνῳδὰ ταῖς προβλεπομέναις συνθήκαις καὶ στρατείαις, καί ποτε μάλιστα ριζικῶς.

Βασανίζοντες, φέρ' εἰπεῖν, τὴν ἱστόρησιν τῶν ἐν Λιλυβαίῳ γενομένων καὶ τὰ τῆς πρὸ τοῦ Δρεπάνου ἐπακολουθησάσης τῷ 249 π. Χ. καταστροφῆς, κλίνομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Καρχηδονίου στρατηγοῦ Ἀδερβάλδου ἡττηθέντα πλοῖα τοῦ Πουβλίου Κλαυδίου θὰ ἦσαν πεντήρεις, ὑπολειπόμεναι τῶν γνωστῶν ἄλλοθεν κατὰ τὰ πληρώματα καὶ οὐχ ἧττον ἐκτοπίζουσαι αἰσθητῶς ὀλιγώτερον ἐκείνων. Διαρκούντων ἔπειτα τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, ἡ ἐν τῷ Ἀδριατικῷ κόλπῳ ὑπηρεσία εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς πολεμικὰ πλοῖα ἐκ πήξεως καλοθάλασσα καὶ ἀνθεκτικά, τὰ ὁποῖα ὅμως, πατηθέντα καὶ αἰχμαλωτισθέντα ἐνίοτε ἀπὸ ἁπλᾶς λέμβους, ἔδει νὰ ἦσαν μικρᾶς χωρητικότητος καὶ ἐπανδρώσεως. Αἱ 500 ἀκόμη νῆες, δι' ὧν ὁ Πομπήϊος ἐξηφάνισε τοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐσωτερικῆς ἀκαταστασίας πλημμυρίσαντας τὰ ὅμορα πελάγη πειρατάς, ἐτύγχανον κατὰ τὸ πολὺ ἐλαφραὶ καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐπεζητήθη νὰ εἶνε εὔδρομοι, ὅπως ἐκπληρώσωσι κάλλιον τὴν δι' ἣν ἐκλήθησαν ἀποστολήν. Τέλος δὲ ὁ στόλος, μὲ τὸν ὁποῖον ἀντεπεξῆλθεν ὁ Ἀγρίππας ἐναντίον τῆς ναυτικῆς τοῦ Σίξτου ἑτοιμασίας, θὰ συνέκειτο ἀναμφιβόλως ἀπὸ σκάφη constrata, εὐρύχωρα καὶ ἰδιαζόντως κατάλληλα δι' ἀγῶνας ἐκ συστάσεως.

Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, ἀφ' ὅτου οἱ Ἕλληνες ναυπηγοὶ κατεῖδον ὅτι τὰ γιγάντεια κατασκευάσματα τοῦ Γ' αἰῶνος δὲν συνίστων τι τεχνικόν, παρῄτησαν αὐτὰ καὶ ἠρκέσθησαν εἰς δημιουργίαν στόλων ἐκ Τετρήρων καὶ Πεντήρων τὸ πολύ. Ἡ δὲ ἀρτιότης τῆς ἀναπτυχθείσης οἰκοδομικῆς ἡμῶν τέχνης ἤσκησεν ἐπὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Ναυτικοῦ ἐπίδρασιν ἀπεριόριστον. Μετὰ μάλιστα τὴν ἐξ ἀπερισκεψίας τῶν Αἰτωλῶν ἑλκυσθεῖσαν ὧδε Λατινικὴν φιλοκτημοσύνην καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν τῷ 146 ἔτει π. Χ. μετατροπὴν τῆς κυρίως Ἑλλάδος εἰς ἐπαρχίαν τοῦ ὁλονὲν ἁπλουμένου Κράτους τῆς Ρώμης, ἡ τῶν πολεμικῶν ναυπήγησις συνεμίχθη παντάπασι καὶ ἐγέννησε

τύπους καινούς, τῶν ὁποίων ἡ διαγραφὴ παρήλλασσε, δανεισθεῖσα ἀπὸ τὰ βαρύτερα τῶν παραδεδεγμένων καταφράκτων ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ μακρὰ πλοῖα, ἅτινα ἦσαν ἐν χρήσει εἰς πλεῖστα πολίσματα τῶν παραλίων καὶ νήσων τοῦ Αἰγαίου, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸν Ἀθηναϊκὸν στόλον συνεκρότουν Τριήρεις καὶ Πεντηκόντοροι.

Οὕτω δ' ὑποβοηθηθεῖσα ἐξετυλίχθη ἡ ναυτικὴ τῶν Ρωμαίων παρασκευή. Ἡ ἐξ ἀφετηρίας τῆς Καρχηδονίας πεντήρους σχηματισθεῖσα παράταξις προήχθη κατὰ μέγα μέρος καὶ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς εἰδημοσύνης, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς φυσιολογίας τῶν Ἰταλῶν ναυ-

ΕΙΚ. 11.

βατῶν· μὴ πορευθεῖσα δέ, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἀμετάβλητον διὰ τοῦ χρόνου σταδιοδρομίαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἠκολούθησε τὸν ροῦν τῶν κατὰ καιροὺς περιστάσεων, ἐξ ἄλλου δὲ παρήγαγεν ἐκ περιόδων τύπους πλοίων τῆς γραμμῆς στρατιωτικῶς τελείους (Εἰκ. 11 καὶ 12) καὶ ἑτέρων κατηγοριῶν τοιούτους, συμφυεῖς ταῖς ἀνάγκαις καὶ ταῖς ἀποικιακαῖς βλέψεσι τῆς Μητροπόλεως. Ὀλίγα πρὸ Χριστοῦ ἔτη ἀκόμη, παρατηροῦμεν τὸν Ἰούλιον Καίσαρα προσφεύγοντα εἰς παλαιοτάτας μεθόδους ἀρχιτεκτονικῆς, πηγνύοντα δὲ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λείγηρος τὰς Naves longae αὐτοῦ ἐκείνας, διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τὴν ἐπὶ Βενέτας στρατείαν κατεναυμάχησε καὶ ἀποσυνέθεσε τὸν Γαλατικὸν στόλον. Δι' ὁμοίων δὲ πλοίων διέβη ὁ ἴδιος μετὰ τῶν λεγεώνων αὐτοῦ τὴν Μάγχην καὶ κατέκτησε τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν.

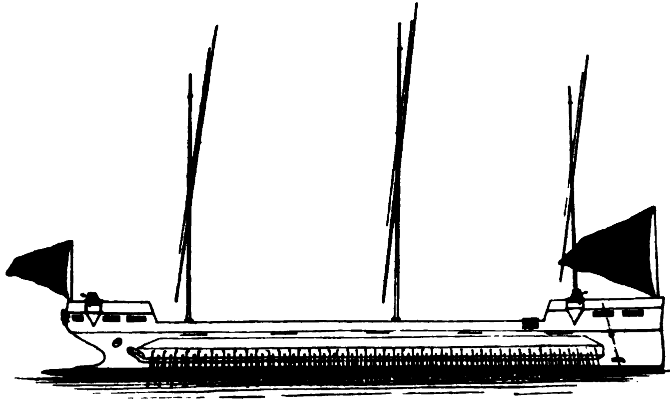
Καὶ τὰ πυγμαῖα ταῦτα ἐν συγκρίσει πρὸς τἆλλα σύγχρονα ναυπηγήματα, δι᾽ ὧν ἡ Ρωμαϊκὴ κυριαρχία ἐξετάθη ἕως πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, εἶχον τὴν ἑξῆς περίπου σύστασιν :

Ἐκτόπισμα μὲ πλῆρες φορτίον	τόν.	35.00
Μῆκος τοῦ πλοίου	μέτρ.	24.00
Πλάτος » »	»	4.20
Βύθισμα » »	πόδ.	3.00
Ἔμβολον » »	ὑπὲρ τὴν θάλασσαν	
Ὕψος τῆς σταθμίδος τοῦ καταστρώματος ἀπὸ τῆς θαλάσσης	μέτρ.	0.35
Ὕψος τῶν σελμάτων	»	0.95
Μῆκος τοῦ προστέγου	»	5.00
» » ἐπιστέγου	»	4.00
» » θαλάμου τῆς ἐρεσίας	»	15.00
Ὕφαλος ἐπιφάνεια τοῦ μεγίστου νομέως	»	2□.20
Ἀριθμὸς τῶν κωπῶν		30
Μῆκος τῶν κωπῶν	»	6.50
Ὕψος τῶν σκαλμῶν ὑπὲρ τὴν ἴσαλον γραμμήν	»	1.20
Διάσκαλμον	»	1.00
Ἐλευθέρα πάροδος κατὰ τὸν διαμήκη ἄξονα	»	0.40
Πλῆθος τῶν ἐρετῶν		60
Ὁλικὸν τῶν ἐπιβαινόντων		75
Ταχύτης τοῦ σκάφους	μικροτέρα τῆς τῶν τριήρων	

Ἀντιθέτως ὁ Καῖσαρ, εἰς ἐχθροπραξίας εὑρισκόμενος κατὰ τὸ 47 π. Χ. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ παλαίων ἐναντίον στόλου ἐκ Πεντήρων, Τετρήρων, Τριήρων καὶ ἄλλων καταφράκτων πλοίων τοῦ Βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ἔγνω νὰ συγκεντρώσῃ ναυτικὴν δύναμιν ἀπὸ ἰσότιμα σκάφη. Εἰρήσθω δ᾽ ὅτι ἡ τοιαύτη τῆς Ρώμης κατὰ θάλασσαν οἰκονομία διηυκολύνετο ἐκ τοῦ ὅτι ἡ τῶν ὑπὸ ζυγὸν ἑκασταχοῦ διατελεσάντων προϊόντως λαῶν ἐπίδοσις ἐκαλεῖτο καὶ συνέβαλλεν εἰς ὑποστήριξιν τῶν κατὰ χώρας συγγενοῦς τισιν ἐξ αὐτῶν ὑποστάσεως διεξαγομένων πολεμικῶν τῆς Δημοκρατίας προσπαθειῶν, ὀψὲ καὶ ὅπου ἂν ἐξεστράτευε. Καί, κατὰ τὸ εἶδος τοῦ ἐκ περιόδων προκειμένου ἀγῶνος, κατωρθοῦτο τῷδε τῷ τρόπῳ νὰ συναθροίζωνται Μοῖραι καὶ Διμοιρίαι ὁμογενεῖς κατὰ βούλησιν, διοικούμεναι καὶ ὑπηρετούμεναι ἀπὸ προσωπικὸν ἁρμόδιον δι᾽ ἕκαστον τύπον, ἐνεργοῦσαι δὲ κατὰ μόνας, εἴτε συνεργαζόμεναι τελεσφόρως, ὑπὸ τὴν δεξιὰν ἀνωτάτην ἀρχὴν τῶν ἐπιφανῶν Ρωμαίων στρατηγῶν.

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ἀκτίου, μεθ᾽ ὅλα ταῦτα, ὅταν τοῦ Ὀκταβίου ἡ ἀναγόρευσις εἰς Αὐτοκράτορα ἔθηκε πέρας εἰς τοὺς ἐμφυλίους ἀγῶνας, ἡ δ᾽ ἑδραίωσις τοῦ Ρωμαϊκοῦ μεγαλείου συνέστειλε τὴν δρᾶσιν τοῦ πολεμικοῦ Ναυτικοῦ, ἐκρίθη ἀπαραίτητος ἡ συγκρότησις

στόλου μητροπολιτικοῦ αὐτοτελοῦς, ὅστις, ἀνεξαρτήτως πάσης ἀπὸ τῶν κτήσεων βοηθείας, νὰ δύναται νὰ συγκρατῇ τὴν ἀπέραντον τοῦ σχηματισθέντος Κράτους, ἀπὸ τῶν Βορείων θαλασσῶν καὶ τῶν Στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους ἕως Πόντου, παραλιακὴν ἔκτασιν. Ἔδει, δηλαδή, νὰ θεραπευθῶσιν ἡ λιμενοφυλακὴ καὶ ἡ εὐρυτέρα ἀπὸ θαλάσσης ὀργάνωσις τῆς τῶν τετειχισμένων πόλεων μετ' ἀγκυροβολίου ἀξιολόγου ἀμύνης· ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπεβάλλετο νὰ σχηματισθῇ καὶ ν' ἁπλωθῇ πανταχοῦ ἡ συνολκὴ ἐκείνη τῶν Ναυτ. δυνάμεων, διὰ τῆς ὁποίας θὰ διετηρεῖτο ἰσχυρὰ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ κατακτητοῦ ἐπὶ τοὺς ὑποτελεῖς λαούς, θ' ἀπείργετο δ' οἱαδήποτε κατὰ τὰ παράλια ἐπιδρομὴ ἐχθρῶν συστηματικῶν ἢ ληστρικῶν συμπλοιαρχιῶν τῆς περιστάσεως. Τοὐν-

ΕΙΚ. 12.

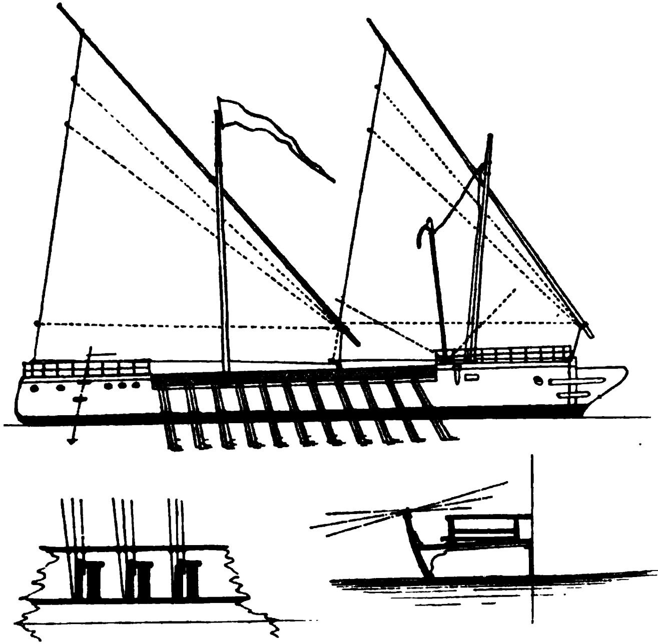
τεῦθεν δ' ἀνεθεωρήθη τὸ ὑπάρχον πλωτὸν ὑλικὸν καὶ διεγράφησαν πλοῖα μάχης, αἱ κατάφρακτοι Liburnae (Εἰκ. 13), ἐν ᾧ διὰ κατασκοπικὰ καὶ ἀπόστολα ἐσχεδιάσθησαν αἱ ἄφρακτοι — apertae — Liburnicae.

Αἱ πρῶται τῶν νεῶν τούτων, προορισθεῖσαι νὰ πλέωσιν ὅλας τὰς θαλάσσας, εἰς ἃς ἡ Ρώμη εἶχε συμφέροντα, καὶ νὰ ἐπαρκῶσι δι' οἱανδήποτε ἀνάγκην πολεμικήν, ἦσαν κατώτεραι τῶν Ἑλληνικῶν Τριήρων κατὰ τὸ ἐκτόπισμα καὶ τὸ τῶν ἐπιβαινόντων πλῆθος, μᾶλλον δὲ βραδυκίνητοι αὐτῶν· καὶ δὲν εἶχον κατάστρωμα, οὔτε θαλάμους. Ἀπὸ κατασκευῆς ὅμως ἦσαν ἀπολύτως ἱκαναὶ ν' ἀρμενίζωσι διὰ μόνον τῶν ἱστίων, μετ' ἀνέσεως καὶ ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ἐρετικοῦ, ἐκράτει τὸ

σύστημα, ὅπερ ἐκ τῶν Ἰωνικῶν Διήρων μετεφυτεύθη ἔκπαλαι καὶ κατ' ἐξοχὴν παντὸς ἄλλου ἐθεραπεύθη ἐν τῷ Ἀδριατικῷ κόλπῳ, διετηρήθη δ' ἀμετάβλητον ἕως καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τοὺς ΙΕ΄ καὶ ΙϚ΄ αἰῶνας γαλερῶν τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, ὅπως ἀπεκαλεῖτο τότε τὸ τῶν Ἑνετῶν Κράτος.

Τὸ ὑπὸ τὸν ναυτικόν, δηλαδή, ὅρον Palamento νοούμενον ὁλικὸν τῶν κωπῶν τῶν ἐν λόγῳ γαλερῶν συνίστατο κατὰ πλευρὰν ἐξ

ΕΙΚ. 13.

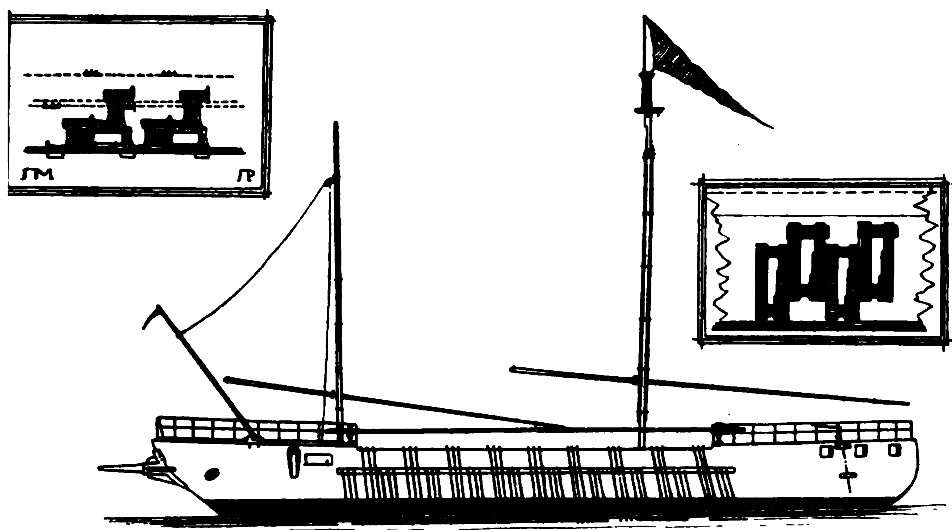
ἀθροισμάτων ἀπὸ τρεῖς κώπας, τῆς πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὀνομαζομένης terziccio, τῆς μέσης posticcio καὶ τῆς πρύμναδε pianero. Ἕκαστον ἄθροισμα δ' εἶχε κώπας μετὰ χειρολαβῶν ἀνίσου μήκους, οὕτως ὥστε νὰ χειρίζωνται αὐτὸ 3 ἄνδρες τοποθετημένοι ἀπὸ τοῦ περιτοναίου πρὸς τὸ διάμηκες ἐπίπεδον ἐπὶ τοῦ ἰδίου σέλματος. Καὶ ἡ τῶν κωπηλατῶν τοιαύτη ὀργάνωσις ἦν ἐξακολούθησις ἀπαράλλακτος τῆς πρότερον ἰσχυσάσης εἰς τὰς Ρωμαϊκὰς λιβυρνίδας, ἀφ' ὅτου ἡ χειραφετηθεῖσα Λατινικὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἐδημιούργησεν ἐξ οἰκείων τριήρη τῆς γραμμῆς, κατὰ τὴν ἑαυτῆς ἐκδοχὴν τῆς ὀνομασίας.

Ἕτερα συστατικὰ τῆς λιβυρνίδος τῆς ἀναφερομένης ἐποχῆς ἦσαν τὰ ἀκόλουθα, μὲ ἱκανὴν προσέγγισιν :

Ἐκτόπισμα τοῦ πλοίου		τόν.	80.00
Μῆκος » »		μέτρ.	30.80
Πλάτος » »		»	4.40
Βυθισμὸς » »	μέσος	»	1.30
	πρὸς πρύμναν	»	1.50
Ἐνάλιος ἐπιφάνεια τοῦ μεγίστου νομέως		»	3□.67
Ἔμβολον		ὑπὲρ τὴν θάλ.	
Ὕψος σκαλμῶν ἀπὸ τῆς ἰσάλου		μέτρ.	1.30
Διάσκαλμον		»	1.20
Μῆκος τῶν κωπῶν	ὀπισθίας	»	7.50
	μεσαίας	»	7.00
	πρῳραίας	»	6.50
Ἀναλογ. κατανομὴ τοῦ ἐρετικ.	ὁμάδος ὀπισθ. κωπῶν	»	0.35
	» μέσ. »	»	0.30
	» προσθ. »	»	0.25
Ὁλικὴ ἱστιοφορία		»	260□.00
Μεγίστη ταχύτης		κόμβ.	5.00
Πλήρωμα		ἄνδρ.	120

Βραδύτερον ὅμως αἱ λιβυρνίδες ἐμεγαλώθησαν καὶ βαθμηδὸν τὸ ἐρετικὸν ἐπολλαπλασιάσθη, ἄχρις οὗ τὸ πλοῖον ἀπαντᾷ ἐπὶ αὐτοκράτορος Καλλιγούλα καὶ δεκῆρες. Ἀπὸ τῶν ἱστορήσεων τοῦ Φλαβίου Ρενάτου - Βεγετίου δυνατόν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἀδριατικῆς διατάξεως τῆς πολυερεσίας καὶ διὰ καταλλήλου ἐπεξηγήσεως τοῦ λατινικοῦ ὅρου ordo, νὰ φαντασθῶμεν ὅτι πρὸς τοῦτο ηὐξήθη σὺν τῷ χρόνῳ ὁ ἀριθμὸς τῶν κωπῶν ἑκάστου ἀθροίσματος καὶ ἐγένοντο αὗται 4 καὶ 5, προστεθέντων κατὰ σέλμα τῶν ἀναλόγων ἀνδρῶν· ἐν ᾧ, ἐν ταὐτῷ, ἐπετέθη δευτέρα σειρὰ ἐλασίας, ὁμοιοτρόπως τῇ μονῇ ὑπαρξάσῃ ἔχουσα (Εἰκ 14). Διὰ τοῦ τοιούτου συνδυασμοῦ δ' ἐδημιουργήθη ποικιλία λιβυρνίδων, στρογγύλων καὶ βαρυτάτων ἐννοεῖται, τοῦ τεχνικοῦ τῶν ἀθροισμάτων προσδιορισμοῦ περιλαμβάνοντος πλέον τὸ ὁλικὸν τῶν ὑπερκειμένων καὶ ὑποκειμένων κωπῶν κατὰ τμῆμα τῆς ναυπηγικῆς τῶν νομέων ἀριθμολογήσεως, ἀπὸ τῆς ὀρθίας τῆς στείρας ἕως τῆς τοῦ ποδοστήματος.

Αἱ δ' ὑπηρετικαὶ τοῦ Στόλου τῶν Ρωμαίων λιβυρνικαὶ (Εἰκ. 15), ἐξετόπιζον ὀλίγιστον, ἔφερον σπανίως ἔξαλόν τι ἔμβολον διὰ τὴν μετ' ἰσοδυνάμων σκαφῶν πάλην καί, κατὰ τὸν Τάκιτον, δὲν ἦσαν εἰμὴ διὰ 30—40 ἀνδρῶν πεπληρωμέναι. Καὶ εὔλογον εἶνε νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι, τόσον διὰ τὸν πολεμικὸν αὐτῶν προορισμόν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐν εἰρήνῃ ἀστυνομικὴν φρούρησιν τῶν ἀκτῶν, ἤρκει μία κατὰ σέλμα κώπη. Μόνον δ' εἰς τοὺς μεμακρυσμένους καὶ μᾶλλον

ΕΙΚ. 14.

ἀναπεπταμένους σταθμοὺς θὰ ἦσαν αἱ λιβυρνικαὶ δίκωποι, μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν μάλιστα τῶν λιβυρνίδων καὶ τὴν παρασταθεῖσαν ἀνάγκην εὐσωμοτέρων πως εὐδρόμων. Λιβυρνίδες καὶ λιβυρνικαὶ ἐντοσούτῳ, ἐντοπισθεῖσαι κατ' ὀλίγον ὅπου ἂν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἦσαν τεταγμέναι, ἔληξαν ἀπομακρυνθεῖσαι τοῦ ἐν Μητροπόλει παραδεδεγμένου τύπου καὶ συνταυτισθεῖσαι ἐν πολλοῖς τῇ κατὰ χώρας φυσιολογίᾳ τοῦ περιβάλλοντος. Οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ ὧδε Ἀνατολῇ ἐγένετο. Καὶ ὅταν ἡ Ἠὼς τοῦ εἰς Αὐτοκρατορίαν ἀναγεννηθέντος ἡμετέρου Ἔθνους διέλυσε τὰ σκότη δουλείας μακραίωνος, ἐκπάγλως δ' ἐρρόδισε τῆς Πανελληνικῆς κοιτίδος τὰ ὄρη καὶ τὰς θαλάσσας, ἡ ναυτικὴ ἀντίληψις καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δεξιότης τῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὁμογενῶν πληθυσμῶν εἶχον ἤδη μορφώσῃ ἐκ τῶν λιβυρνίδων τοὺς ἀγνῶς

ΕΙΚ. 15.

Ἑλληνικοὺς Δρόμωνας καὶ ἀπὸ τὰς ἐξελιχθείσας λιβυρνικὰς εἶχον ἀχθῇ εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν δρομικωτάτων, μονήρων δ' οἱονεὶ γαλεῶν καὶ ἐν ταῖς βίγλαις, ἢ ἄλλαις ταχιναῖς χρείαις, χρησιμοποιουμένων ***Ἐλασσόνων Δρομώνων.***

Κ΄.

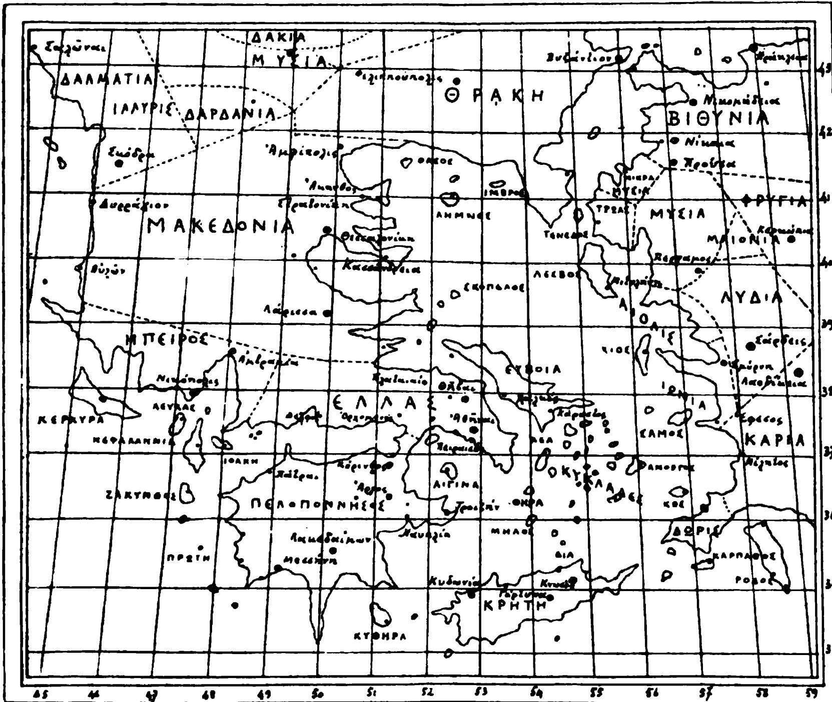
Ἐκ τῶν ἐν πάσῃ τῇ δυνατῇ περιλήψει ἐκτεθέντων ἀνωτέρω σχηματίζει τις ἐπαρκῆ ἰδέαν τῆς ἔκπαλαι παρ' ἡμῖν ἀναπτύξεως τῶν πολεμικῶν πλοίων, συνάγει δ' ὅ,τι χρήσιμον ἐκ τοῦ κατὰ περιόδους βίου τοῦ Ρωμαϊκοῦ Στόλου, μέχρις ἐμφανίσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Τὰ δὲ συναπτόμενα ὅπου δεῖ πρόχειρα σχέδια, εἰς ἃ παρωράθη πᾶσα ναυπηγικὴ καὶ ἄλλη λεπτομέρεια, καὶ ἐπεζητήθη μόνον τὸ παρὰ τοῖς μὴ τὰ Ναυτικὰ μεμυημένοις ὡς οἷόν τ' εὐνοητότερον τῆς σκοπουμένης ἑκάστοτε παραστάσεως, καθιστῶσιν ὁπωσοῦν ἧττον δύσληπτα ὅσα δὲν εἶνε κατὰ φύσιν δεκτικὰ πλήρους ἐπεξηγήσεως ἄνευ τεχνικῆς τινος καὶ διεξοδικῆς ἅμα ἀναλύσεως. Τούτων λοιπὸν οὕτως ἐχόντων, φέρε νῦν ἔλθωμεν εἰς τὸ κύριον τῆς παρούσης θέμα: Τὸν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ Αὐτοκρατορικὸν Στόλον.

Ἡ ὡς οἷόν τε συνοπτικῶς ἐκτεθεῖσα ἐξέλιξις τῶν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ τῶν Ἑλλήνων Στόλου γενομένων πλοίων Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς καὶ συμμίκτου ἀρχιτεκτονικῆς, περιλαμβάνει πλήρη τὰ στοιχεῖα, ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὁποίων ἐπήχθη, τῇ ἐπιδράσει δὲ τῶν συνθηκῶν ὑποστάσεως τοῦ ἡμετέρου μεσαιωνικοῦ Κράτους καί, ἰδιαίτατα, συμφώνως ταῖς ἐν τῇ ὧδε Ἀνατολῇ ὑδρογραφικαῖς ὑπαγορεύσεσι καὶ ταῖς φυσιολογικαῖς τάσεσι συνεπληρώθη, διεμορφώθη αὐτοτελὴς καὶ κατεστάθη προϊόντως ἐπιβάλλουσα ἡ πολεμικὴ ἀλκὴ τοῦ Βασιλικοῦ πλοΐμου καὶ τῶν Θεματικῶν πλοΐμων.

Πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ὑπεδείχθη ἀνωτέρω ὅτι καὶ τὸ ἐρετικὸν τῶν κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἀσκουσῶν μόνιμον ἐντεῦθεν τῶν Στροφάδων ἀποικιακὴν φρουρὰν Λιβυρνίδων καὶ Λιβυρνικῶν μετεστράφη παντάπασι, πολὺ πρὸ τῆς τοῦ Γαλερίου αὐτοκρατορίας, πρὸς ἐκεῖνο ὅπερ ἡ θαλασσία ἡμῶν ἐπίδοσις εἶχεν ἀνέκαθεν προκρίνῃ καὶ ἐκαλλιέργησε μέχρις ἐξάρσεως εἰς τὸ ἄρτιον τοῦ ἐπιζητηθέντος μηχα-

νικοῦ ἔργου. Καὶ δή, καθ' ὅλην τὴν μακρὰν καὶ μεστὴν μεγαλοπρεπεστάτης ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις δράσεως περίοδον τῆς πρὸ Χριστοῦ ὑπάρξεως τῶν Ἑλληνίδων πολιτειῶν ἀκμαίων, ἡ ἐν κινήσει διοίκησις τῶν ἐμμάχων αὐτῶν σκαφῶν περιελάμβανε: Τὸν τιτλοφορούμενον Ναύαρχον, ὕπατον ἄρχοντα, ὑφ' οὗ τὰς ἀμέσους διαταγὰς ἐτέλει ὁ Κυβερνήτης, ὅστις ἔδει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Σταδιασμῶν, γεω-

ΕΙΚ. 16. Ἐκ τῆς παρ' Ἕλλησι τὸ πάλαι Ναυτ. Χαρτογραφίας.
[Κλῖμαξ 1 : 9,000,000.—Πανόμοιον τῷ πρωτοτύπῳ, ἑνὶ τῶν 27 διασωθέντων τῆς Πτολεμαϊκῆς ἐποχῆς].

γραφικῶν χαρτῶν δηλονότι (Εἰκ. 16), καὶ ἀπὸ ὁδηγιῶν ἐπιτόμων καὶ ἐξ ἰδίας πείρας ἀκόμη νὰ γνωρίζῃ ἀσφαλῶς τὰς ξηρὰς καὶ τὰ ὕδατα, ἔνθα ἐκέκλητο νὰ πλοηγῇ, νὰ διευθύνῃ τὴν πηδαλιούχησιν κατὰ τὴν ἑκάστοτε πορείαν καὶ δι' ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων νὰ ἐπαληθεύῃ τὸ στίγμα. Ἔχων δ' ἅμα τὴν ἀνωτάτην ἐπιμέλειαν τῆς ἐνζήλου καὶ ἁρμονικῆς τῶν κωπηλατῶν προώσεως, ἔπρεπε νὰ ᾖ πεπροικισμένος διὰ τῆς ἀναγκαιούσης μετ' ὀξύτητος ἐν τῇ παρατηρήσει ἐπιτηδειότη-

τος ὅπως, κατὰ τὰς προθέσεις τοῦ Ναυάρχου, ἐλίσσῃ ἐν ἀγῶνος ὥρᾳ ἀλανθάστως τὴν ναῦν. Καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο τοῦ Κυβερνήτου καθῆκον, ὂν τὸ μᾶλλον λεπτὸν καὶ δυσχερέστερον, ἐξαιρετικῶς ἐβάρυνεν ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ καταλλήλου διὰ τὴν θέσιν ἀνδρός. Ἠξεύρομεν δ' ὅτι οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν θαλασσοκρατορίαν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου στερεώσας Περικλῆς ἔγνω νὰ συστήσῃ καὶ νὰ διατηρῇ ἐν ἐνεργείᾳ Μοῖραν Γυμνασίων, ἐπὶ τῷ τέλει ἐμπραγμάτου περὶ τὰ στρατηγικὰ ἀσκήσεως τῶν πάσης ἱεραρχικῆς βαθμίδος ναυβατῶν, κατατριβομένην δὲ πρώτιστα εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν συγκομιδὴν ἐπαξίων Κυβερνητῶν.

Δι' ὅπερ ὑπάρχουσι πλεῖστα δεδομένα νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι, εἰς τὴν τῆς ἰδιοφυΐας τῶν Στρατηγῶν ἀνάπτυξιν ἀποβλέπον οὐχ ἧττον, ἔτυχε παρευθὺς μιμήσεως πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλοθι, βεβαίως δ' ἐξηκολούθησεν ἐφαρμοζόμενον ἔκτοτε, ὅπου ἂν τὸ πάλαι εἰς σημαίνουσαν ἐθεραπεύθησαν δύναμιν τὰ ναυτικά. Διότι τὸ πρὸς ἀγῶνα τάξαι προσφόρως Ναυτικήν τινα ὁμάδα ἔκρινε προκαταβολικῶς τὴν κατάστασιν καὶ ἐπηρέαζε τῆς θεᾶς Νίκης τὴν προτίμησιν. Ἅμα δὲ τῆς συμπλοκῆς ἐπερχομένης, ἐχρειάζοντο διεξοδικὴν ἐν τῇ πράξει καὶ περισσὴν ἀπὸ προτέρων ἐξοικείωσιν χειρισμοί, οἷοι ὁ Περίπλους καὶ οἱ ὅμοιοι· οὐδ' ἦτο κατορθώσιμον νὰ διασπάσῃ τις τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν καί, ἀφ' οὗ παρερχόμενος ἔθραυε τὰς κώπας τῶν διαφερομένων πλοίων, ν' ἀναστρέψῃ εἶτα ἀποτόμως καὶ νὰ ἐμβολίσῃ μεθ' ἑτοιμότητος καὶ ὁρμῆς εἰς μέρος τινὸς ἐξ αὐτῶν καίριον — Διέκπλους καὶ Ἀναστροφὴ — χωρὶς ἀπὸ τὸ παραμικρὸν περὶ τὴν ἐκτίμησιν λάθος νὰ ἀποτύχῃ καὶ χωρὶς νὰ πάθῃ λίαν οὐσιώδεις ἀβαρίας. Ἀφ' ἧς μάλιστα τὸ ἐκτόπισμα τῶν πολεμικῶν πλοίων ηὐξήθη, αἱ εὐθῦναι ἐπολλαπλασιάσθησαν· ἐφεξῆς δ' αἱ τῆς τακτικῆς τοῦ μάχεσθαι ὑποχρεώσεις ἀπῄτουν ἔκτακτον δεξιότητα τοῦ μέγα ἐν τῇ τροπῇ τῶν ναυμαχιῶν θεωρουμένου Κυβερνήτου, μὴ πάντως κτωμένην διὰ ποιᾶς συνήθους τριβῆς.

Πῶς δὲ διεξήγοντο τότε οἱ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνες γενικώτερον, πρὸς ὁποίαν ὀργάνωσιν ἡρμόζετο τὸ ἐν ἐχθροπραξιῶν ὥρᾳ ἰθύνεσθαι καὶ μετὰ προφυλάξεων πλέειν τοὺς στόλους, τίνα τὰ σχήματα εἰς ἃ συνερχόμενοι οὗτοι ἐπολέμουν καὶ ὅλαι αἱ σχετικαὶ τῶν εἰρημένων λεπτομέρειαι καθορίζονται ὡς ἄριστα διὰ προσεκτικῆς τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου σῳζομένων κειμένων σπουδῆς. Καί, ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς οὐδενὸς ὁ πολὺς Θουκυδίδης ἠμέλησεν ἵνα παραδώσῃ τοῖς μεταγενεστέροις μνημεῖον ἀρτιώτατον τοῦ συγχρόνου αὐτῷ καθεστῶτος,

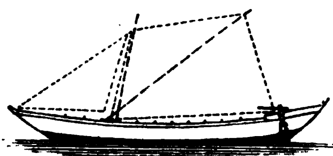
διάφοροι ἀπὸ τῶν παλαιτέρων καὶ νεωτέρων μελετῶν παρέχουσιν ἄφθονα τὰ στοιχεῖα πρὸς ἀκριβεῖς λίαν συμπερασμοὺς καὶ πρὸς τῶν παρελθόντων ἐκείνων ἀναπαράστασιν σήμερον. Ἐπὶ πᾶσι δ' ἔχομεν τὸ κατ' ἔτος 1881 εὑρεθὲν ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Μεδιολάνων ἀπόσπασμα χειρογράφου· ὅπερ ναὶ μὲν φαίνεται νὰ συνετάχθη περὶ τὸν Δ΄ μ. Χ. αἰῶνα, ἀλλ' ἀπέρρευσεν ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ συνειρμοῦ διατάξεων ἀφορωσῶν εἰς τὰ τῆς Χερσονήσου καὶ Σικελίας μᾶλλον, τῶν Μακεδονικῶν χρόνων καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀκμῆς ναυμαχικὰ καθήκοντα.

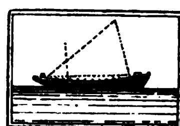
Γνωρίζομεν οὕτως ὅτι, παρὰ τὰς ἐπ' εὐρείᾳ ἐννοίᾳ ἐντεταλμένας τοῖς κυβερνήταις φροντίδας τῆς καθαρῶς ναυτικῆς τῶν ἐξωπλισμένων πλοίων διοικήσεως, πᾶν ἐκ τούτων ἔδει νὰ εἶχε μεταξὺ τῶν ὑποδεεστέρων τοῦ πληρώματος ἀνδρῶν ναυηγούς τινας εἰδικοὺς ἀπὸ προσωπικῆς των καὶ ἀσφαλοῦς ἀντιλήψεως, διὰ τὰ ἑκάστοτε ὕδατα ἔνθα προώριστο ἡ ἐκτέλεσις ὑπηρεσίας. Ἐν περιπτώσει δ' ὁμάδος συγκεκροτημένης, προεβλέπετο ἔτι μᾶλλον νὰ ὑπάρχωσι πλησίον τοῦ τυγχάνοντος ἐπὶ κεφαλῆς οἱ γνωρίζοντες μὲ τὴν μείζονα ἐφικτὴν λεπτολογίαν καὶ μετ' ἐπιστήμης ὅλα τὰ ὁπωσδήποτε ἁπτόμενα τοῦ γεωγραφικοῦ ἐκτυλίγματος, τῆς ἰδίᾳ θαλασσογραφῆς καὶ τοῦ συνελόντος χαρακτῆρος μετὰ τῶν ἀρετῶν ἢ κακιῶν τοῦ τῆς ἀποδημίας μέρους. Ὅρος ἀπαράβατος ἡ τοιάδε πρόνοια, ἐξ ἧς ἤρτητο πολλάκις ἡ τύχη ἐμψύχου τε καὶ ἀψύχου ὑλικοῦ τῆς ἑτοιμασίας, καὶ δὴ ὁπόταν δὲν ἦσαν εἰρηνικοὶ οἱ καιροί. Κατὰ δὲ τὸν σύγχρονον τῆς ἀνάγκης καθορισμόν, ἐν τῷ ὁποίῳ διατυποῦνται παρατηρητικώτερον καὶ ὡσεὶ ἀπὸ πείρας βαθυτάτης αἱ ἐνδεχόμεναι κατὰ τοὺς πλοῦς περιστάσεις, «χρὴ πάντως ἔχειν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν στρατηγὸν τοὺς εἰδότας τὰ κατὰ θάλατταν, δι' ἧς καὶ πρὸς ἣν ἀπαγόμεθα... Λέγω δὴ τήν τε τῆς θαλάσσης πεῖραν, ὅπως καταπνεομένη κυμαίνεται, καὶ τοὺς ἀπογείους ἀνέμους καὶ τοὺς ὑφάλους λίθους καὶ τοὺς ἀβαθεῖς τόπους· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν παραπλεομένην γῆν καὶ τὰς παρακειμένας αὐτῇ νήσους, τοὺς λιμένας, τὰ ἐξ ἑτέρου τούτων εἰς ἕτερα διαστήματα, τὰ χωρία, τὰ ὕδατα. Πολλοὶ γὰρ ἀπειρίᾳ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν τόπων ἀπώλοντο, καθάπερ καὶ πλεῖστοι τῶν ἄλλων. Χρὴ δ' οὐ μόνον ἐκείνης τῆς θαλάσσης καὶ τῶν τόπων αὐτῆς πεῖραν ἔχειν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τῶν παρακειμένων αὐτῇ χωρίων· πολλάκις γὰρ ἄνεμοι καταπνεύσαντες, ἄλλην ἀλλαχοῦ τῶν νηῶν διεσκέδασαν. Οὐκοῦν χρή, οὐ μόνον τὸν στρατηγὸν ἔχειν αὐτούς, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν νηῶν ἑκάστην ἔχειν τινὰ τὸν ταῦτα εἰδότα, ὥστε τὰ περὶ τούτων εἰδότα καλῶς τὸ συμ-

φέρον βουλεύεσθαι· λαίλαπος γὰρ πολλάκις καταλαβούσης, οὔτε τῷ στρατηγῷ οὔτε ἀλλήλαις ἀκολουθεῖν δύνανται. . . .»

Πρὸς εὕρεσιν δὲ τῶν καταλλήλων διὰ τὴν πλοηγικὴν ταύτην ἐπιστασίαν ἀτόμων ἐβοήθουν σημαινόντως ἡ τάσις εἰς ἀποδημίας συχνὰς καὶ μάλιστα αἱ φυσικαὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπιδόσεις, ὧν ἕνεκα συνεκομίζετο μετὰ περισσείας ἡ ἐπίγνωσις διαφόρων χωρῶν, μέχρις ἐνίοτε καὶ τῶν ἐλαχίστων αὐτῶν ἰδιοτήτων. Καὶ εἶνε φανερὸν ὅτι ἡ ἁλιεία ὑπερεῖχεν ἁπάντων τῶν λοιπῶν ἐπιτηδευμάτων, καθ᾽ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπ᾽ ἐγγὺς καὶ ἐπηληθευμένην τοποσκοπίαν τῶν ὁμαλῶν, ὑπηνέμων καὶ ἀκινδύνων παραλίων, τὰς ἀναγνωρίσεις δὲ περὶ τὴν σύστασιν τῶν ἀκραιγιαλίων καὶ τὴν τοῦ ἐσωτέρω ἐδάφους ὑφήν, τὴν ὕπαρξιν ποτίμου ὕδατος καὶ τροφίμων καὶ ξυλικῆς πρὸς θερμαντικόν, τοὺς οἰκοῦντας πληθυσμοὺς κ.τ.ὅ. Τὸ ὁποῖον, ἐξακολουθῆσαν ἐννοεῖται νὰ συμβαίνῃ πάντοτε, ἐχρησιμοποιήθη καὶ κατόπιν ἐπ᾽ ἀγαθῷ τοῦ ἡμετέρου Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου, οὗ σπουδαιότατον ἀπετέλουν παράγοντα οἱ ἐκ τῶν ***Θαλασσινῶν*** τὴν ἄγραν ἰχθύων ἐπαγγελλόμενοι· οἵτινες ἐχειρίζοντο ἐξ ἴσου τὰ ***Δίκτυα*** καὶ τὰ ***Παραγάθια,*** ὅ,τι ἂν ἄλλο μέσον μετ᾽ ἀγκιστρίου, τοὺς ***Κύρτους*** καὶ τὸ ***Καμάκιον,*** ἐν τέλει, τῇ βοηθείᾳ ***Σκιαλίου*** πρὸς ἐξερεύνησιν τῶν ζωοφυτικῶν συστάδων, τῶν θαλαμίων καὶ τῆς ἰσοπέδου τοῦ βυθοῦ κοίτης (Εἰκ. 17).

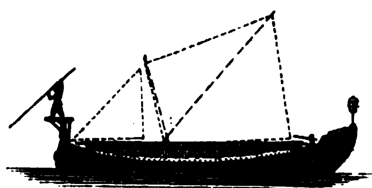
Τοιουτοτρόπως ἐθεραπεύοντο μετὰ πληρότητος ἔνδον τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ τῆς ποντοπλοΐας ἀμέριμνον καὶ τὴν ἄνεσιν τῶν προσορμισμῶν, ἐφ᾽ ὅσον δὲν ἐπεφυλάσσετο βία ἀνωτέρα καὶ ἀκαταχείριστος νὰ μηδενίζῃ τὰ μηχανεύματα τῶν ἀνθρώπων, νὰ κατισχύῃ δὲ καὶ τῶν καταβληθεισῶν ποτε προσπαθειῶν αὐτῶν εἰς ἐπιδίωξιν τῆς κοινῆς σωτηρίας. Συνεπλήρου δὲ τοῦτο τὰς ἐξοπλιστικὰς τῶν Ναυστάθμων παρασκευάς, ὧν αἱ δύο κυρίαι καὶ εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ὑποδιευθυντῶν — τῶν ἐν τῇ Βυζαντιακῇ ἱεραρχίᾳ ἀπαντώντων βραδύτερον ***Ὑπάρχων,*** οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν ὁμοίων περιεβάλλοντο ὑποχρεώσεων — ἀνήκουσαι ἐξ ἀμέσου μονομέρειαι τῆς ὀργανικῆς συγκροτήσεως, ἦσαν: Ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐρετικοῦ πρῶτον, ὥστε νὰ πληρῶνται τὰ ναυπηγήματα τῆς γραμμῆς μὲ τὸ ἀνδρειότερον· τῶν δ᾽ ἐλαφρῶν τὸ κάτεργον νὰ συνιστῶσιν οἱ δυνατώτεροι καὶ καρτερικοί, διότι «οὐ πολεμεῖν, ἀλλὰ μανθάνειν καὶ ἀπαγγέλλειν τοῖς ἀποστείλασιν εἰς χρείαν κατέστησαν». Εἶτα δ᾽ ἔπρεπε νὰ ἐπιστηθῇ ἄκρατος ἐπίσης ἡ προσοχὴ περὶ τὴν σύνθεσιν ἑκάστης ἐνωμοτίας τῶν ὀπτήρων καὶ σηματωρῶν, ὅπου διετίθεντο οἱ ὀξεῖαν τὴν ὅρασιν, τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ἀντίληψιν ἔχοντες, κοῦφοι δὲ τυγχάνοντες καὶ εὐκίνητοι.

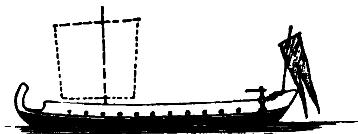

Κατὰ τὸ Αἰγαῖον

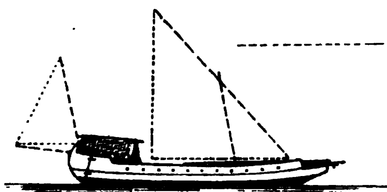

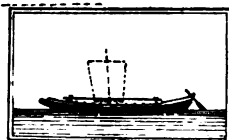

τοῦ Ἰονίου

τῆς κυρίως Πελοποννησιακῆς παραλίας

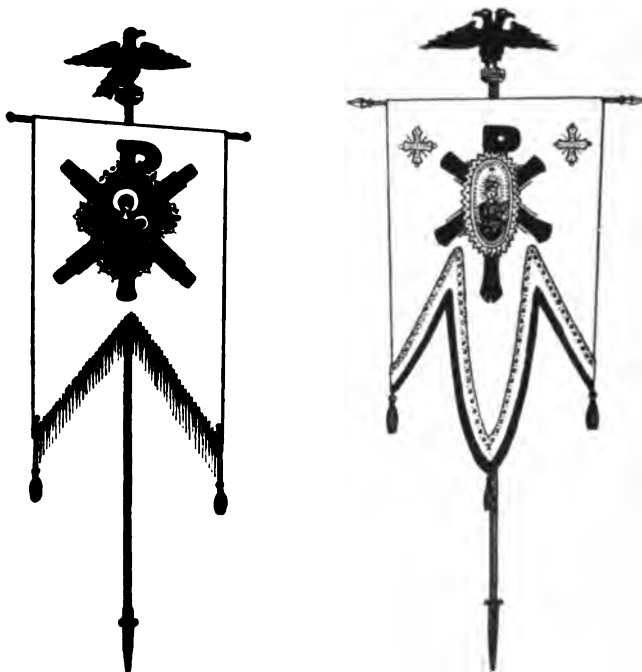

τῶν πρὸς Εὔξεινον ἀκτῶν

ΕΙΚ. 17. Ἡ ἐν κεφαλαίῳ ὄψις τινῶν, ἀπὸ τὰ συνηθέστερον ἀπαντῶντα παρ' ἡμῖν κατὰ τὸν Μεσαίωνα σκαφίδια ἀλιευτικά.

Μετὰ δὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἕκαστον ἀπὸ τὰ καράβια ἀπεβίβαζε τὸν αἴροντα τὸ ***(Ταξειδιωτικὸν τῶν Καραβιτῶν) Φλάμουλον*** (Εἰκ. 18) αὐτοῦ ἀξιωματικόν, περιστοιχιζόμενον ἀπὸ 4, 8 ἢ 12 ὁπλίτας ***Κονταράτους*** τῆς ἐπὶ τιμῇ φρουρᾶς—τοὺς καλουμένους ***Διασώστας***. Οἱ σημαιοφόροι ἐκεῖνοι μετὰ τῶν δορυφόρων

ΕΙΚ. 18. Τὸ μετὰ Ἰουλιανὸν ἐπικρατέστερον κατὰ περιόδους εἶδος τῶν κυρίως πολεμικῶν διασήμων τοῦ τῆς Ἑλλ. Αὐτοκρατορίας στόλου, ἅτινα ἔφερον οἱ *Φλαμουριάραι* τοῦ ἐπινηίου μαχητικοῦ.

[Κατὰ τὰς ναυμαχίας ὁ Σημαιοφόρος παρίστατο τῷ Κεντάρχῳ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ ὀπισθαιτάτῳ τοῦ κατασχάρου τεταγμένων ἐπιτελῶν. Κατὰ τὰς ἀποβάσεις δ' ἡγεῖτο τῶν εἰς ὧν τὸ πλοῖον ἀνῆκεν ἀνδρῶν καὶ περιεστοιχίζετο τότε ὑπὸ εἰδικῆς φρουρᾶς πρὸς προστασίαν].

παρετάσσοντο ἐπὶ τῆς προκυμαίας καθ' ὁμάδας τῶν μοιρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀνῆκον, καὶ ἐκαρτέρουν τὴν ἄφιξιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς· ἥτις, μὲ τὴν ἀκολουθίαν της καὶ συνοδίαν στρατιωτικήν, κατέλειπε τὴν Καθέδραν τῆς πόλεως καὶ ἐν ὥρᾳ προσδιωρισμένῃ ἤρχετο ὅπως χορηγήσῃ τὴν εὐλογίαν τῶν οὐρανῶν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει δ' ηὐδόκει νὰ ἱεροτελεστῇ αὐτοπροσώπως ὁ Οἰκουμ. Πατριάρχης· κατέφθανε

δ' οὗτος ἐν πομπῇ βραδυπορούσῃ, μέσῳ τῶν Ἀρχιερέων καὶ περιβεβλημένος τὰ ὅμοια πρὸς τὴν τοῦ Αὐτοκράτορος στολὴν ἱερὰ ἄμφια, προπορευομένου μὲν ἀποσπάσματος ἐκ τῶν σωματοφυλάκων του, μεθεπομένων δὲ κατὰ σειρὰν τοῦ Σταυροῦ μετὰ τῶν ἐξαπτερύγων καὶ φανῶν ἀνημμένων, τῶν Ψαλτῶν οἵτινες ἔμελπον καὶ τῆς Διακονίας ἀνεχούσης λαμπάδας. Τὰ πάντα ἦσαν ἐκεῖ ἕτοιμα πρὸς ἁγιασμὸν καί, τούτου τελεσθέντος, ἐρραντίζοντο καὶ ἐπηυλογοῦντο τὰ ἐμβλήματα τῆς πέραν τῶν πελαγῶν ἐπιβολῆς τοῦ Κράτους, ἐν ᾧ τὰ βούκινα μετὰ τῶν κυμβάλων ἀνέκρουον αἰνετικόν τι ἐμβατήριον· μεθ' ὃ ἀπεχώρει ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

Συχνάκις ὅμως ἡ ἀγκυροβολία ἐπέτρεπε ν' ἁπλοποιῶνται αἱ τοιαῦται τῆς ἐκπλεύσεως διατυπώσεις καὶ οὐχ ἧττον νὰ περιβάλλωνται χροιὰν κατανυκτικωτέραν, διὰ τὸ παρίστασθαι καὶ μετέχειν ἐκ τοῦ πλησίον σύσσωμον τὸ ἐπιβαῖνον τοῦ ἐνδιαφερομένου στόλου. Διότι, προετιμᾶτο πάντοτε νὰ προσορμίζωνται τὰ σκάφη ἔγγιστα τῆς γῆς, ὁτὲ μὲν πρόσπρυμνα δενόμενα διὰ χειριστῶν κάλων—***Παλαμαρίων***— ἄλλοτε δ' ἀντιθέτως τὰς πρῴρας καὶ ἐπὶ τὰ ἔσω ἐστραμμένας ἔχοντα.

Τὸ πρὸς ἀναγωγὴν σῆμα τῆς ἀρχιστρατηγίδος, ἐπαναλαμβανόμενον ὑπὸ τῶν στρατηγίδων, ἐκέλευε τὸν γοργὸν τῆς παρατάξεως μετεωρισμόν. Πάραυτα ἀντήχουν ἔντονα καὶ ἀλλεπάλληλα πανταχοῦ προστάγματα: Διελαλεῖτο ἡ ἄπαρσις· ἐκαλοῦντο δ' ἡ ὁμοχειρία τῆς ὑπηρετήσεως τῶν ἀγκυρῶν πρὸς τὸ στροφεῖον —***Ἄργανον*** μετὰ ***Μονοβελίων*** τῆς μεταχειρίσεως καὶ ***Τυλιγαδίου*** τῆς τῶν ***Ἡγουμένων*** τόνων περιελίξεως — οἱ οἰακισταὶ παρὰ τὰ πηδάλια καὶ εἰς τὰ οἰκεῖα ἔργα τὸ λοιπὸν τοῦ πληρώματος. Ἂν προέκειτο περὶ χρήσεως τῶν ἱστίων, οἱ ἐρέται ἔφρασσον τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ ὑποφράγματος ὀπαῖα, συνεσκεύαζον καὶ ἐστερέουν διὰ καταβλημάτων τὴν ***Κωπαρέαν,*** ἐρχόμενοι δ' εἶτα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐβοήθουν ἐν τῇ ἐπιχειρίᾳ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἀναπέτασιν ἀρμενιστάς.

Διέρρεον μερικαὶ στιγμαὶ ἐν τῇδε τῶν ἀνδρῶν συμπράξει, πρὸς τὰς ἀκροτελευτίους ἔνδον παρασκευάς. Μεθ' ὃ ἡ Ναυτ. δύναμις ἤρχιζε νὰ κινῆται· ἀποκλίνοντα δὲ τὰ πλοῖα καὶ βαθμηδὸν εὐθετιζόμενα κατὰ τὴν ἑαυτῶν παράστασιν, ἀνεπρῳρίζοντο ἐπὶ τὴν ἔξοδον. Διὰ σημείων πυκνῶν καὶ ἐπανειλημμένων σαλπισμάτων κανονίζει τὸν τῆς πορείας σχηματισμόν, παραγγέλλει δ' ὅ,τι ἂν συναφὲς τῇ εὐταξίᾳ καὶ πάντα ὅσα νομίζει τηρητέα κατὰ τὸν ἐπικείμενον πλοῦν ὁ Ἀρχιστράτηγος· ὅστις ἔδει πάντως κατὰ τὸν μεσαίωνα . . . «Δρόμωνα ἔχειν τὸν ἴδιον, ἐξ ἅπαντος τοῦ στρατοῦ ἐπιλέκτους ἔχοντα τοὺς στρατιώτας,

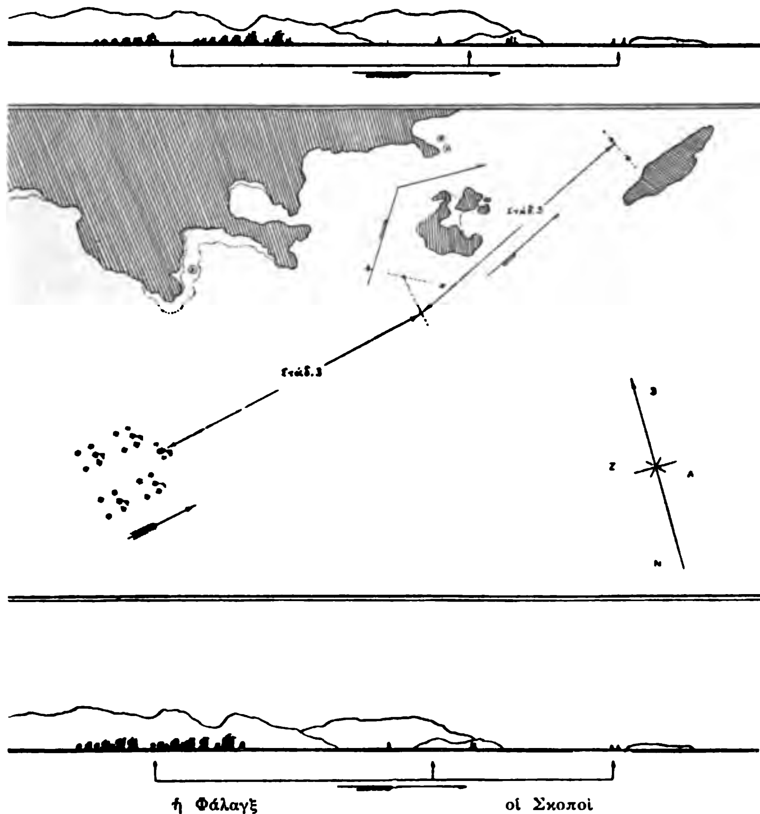
μεγέθει τε καὶ ἀρετῇ καὶ ἀνδρείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ πανοπλίᾳ διέχοντας. Καὶ τὸν δρόμωνα δὲ μεγέθει καὶ ταχύτητι τῶν ἄλλων ἁπάντων διαφέροντα, ὥστε κεφαλήν τινα τῆς παρατάξεως ἁπάσης...»

Ἐν τοσούτῳ δέ, μακραί τινες καὶ καλλίδρομοι νῆες ἀποχωρίζονται μετὰ τάχους καί, εἰς δύο διαιρούμεναι ὁμάδας, αἱ μὲν σπεύδουσι ν' ἀπομακρυνθῶσιν ὡς οἷόν τε πρὸς τὴν ὁδευομένην διεύθυνσιν, ἐν ᾧ αἱ ἕτεραι φροντίζουσι νὰ κρατῶνται κατὰ τὸ διάμεσον ἐκείνων καὶ τοῦ κυρίου σώματος. Εἶνε οἱ σκοποί, οὓς ἡ διορατικότης τῶν ἐνδεχομένων ἐξαπίνης κινδύνων προέστελλε «κατασκοπήσοντας καὶ ἀπαγγελοῦντας τὴν τῶν ἐχθρῶν ἐπιφάνειαν· καὶ πρότερον μὲν διὰ σημείων καταμηνύειν αὐτήν, ἔπειτα δὲ καὶ διὰ στόματος τάχιον ἐπιστρέφοντας καὶ λέγοντας καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ κατεῖδον αὐτούς, καὶ τὸ πλῆθος, ὅσον τούτων καθέστηκεν.... Ἐπεὶ δὲ πολλάκις οἱ ἐχθροί, κατὰ πλευρὰν ἀκρωτηρίου, ἢ ποταμόν, ἢ λιμένα, ἢ νῆσον ἑαυτοὺς κατακρύψαντες, εἶτα ἐκεῖθεν ἐξιόντες τὴν προπορευομένην συνέλαβον, χρὴ τέτταρας τὰς ναῦς εἶναι — δύο μὲν ἀπεχούσας τοῦ παντὸς στόλου ὡσεὶ μίλια ἓξ καὶ μεταξὺ τούτων ἑτέρας δύο· ἵνα αἱ δεύτεραι ὑπὸ τῶν προτέρων διά τινων σημείων, οἷς ἂν ἀλλήλαις συντάξωσι, μηνυθεῖσαι τὴν τῶν ἐχθρῶν ἐπιφάνειαν καὶ αὗται τὰ ὅμοια πρὸς τὸν στόλον ποιήσασαι, ὡς ἤδη τῶν πολεμίων παρόντων πρὸς πόλεμον ἅπαντες παρασκευασθήσονται» (Εἰκ. 19).

Ὁ ἀναχθεὶς στόλος ἀρμενίζει ἐν ἡσυχίᾳ, ἀμέριστος δ' ἡ προσοχὴ ἐφιστᾶται πρὸς τὸ νὰ μὴ ἀλλοιῶνται αἱ ἀποστάσεις καὶ νὰ συντηρῆται ἡ τῆς ὅλης φάλαγγος συνοχή. Διότι ἐπεβάλλετο, οὐ μόνον ἐν ἀγῶνι νὰ φυλάσσηται ἡ τάξις, «ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τῷ πορεύεσθαι πρὸ τῆς τῶν ἐχθρῶν παρουσίας, εὐκαίρως ταύτην τηρήσομεν.... Τὸ δ' αἴτιον, ἵνα πρότερον ἐθίζοντα τὰ στρατεύματα τὴν ἐν πολέμοις εὐταξίαν, ἐν καιρῷ ταύτην ἔχοιεν». Ὁ ἀρχιστράτηγος, ὅθεν, προεπορεύετο τοσοῦτον ἁπάσης τῆς παρατάξεως, ὅσον ἔδει διὰ ν' ἀποσκοπῇ καλῶς καὶ ἐλέγχῃ τὴν κανονικότητα αὐτῆς, διορθοῖ δὲ τοὺς ἁμαρτάνοντας· καὶ ἐτηρεῖτο ἀπέναντι τοῦ μέσου, μικρὸν ἐφ' ἑκάτερα τὰ μέρη μεταφερόμενος, ὅπως μὴ «αὐτὸς καθ' ἕκαστον τῆς φάλαγγος διατρέχων, τὸ μὲν εἰς εὐταξίαν ἄγει διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, τὸ δὲ εἰς ἀταξίαν μεθίσταται παρελθόντος αὐτοῦ. Ἔργον γὰρ τουτὶ μέγιστον κἂν ταῖς μελέταις διὰ πάντας προστάττειν τὸν στρατηγόν, ὥστε παρατεταγμένων τῶν νηῶν τὰς μὲν προλαμβανούσας ἀμελείᾳ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν συνέχειν τὰς ἄλλας ἐκδεχομένας, τὰς δὲ βραδυνούσας ἐπελαύνειν, ἔστ' ἂν τῶν ἄλλων νηῶν ἐν ἴσῳ γένωνται». Εἶχε

δ᾽ ὁ ἀρχιστράτηγος καὶ ἀγγελιαφόρα τινὰ παραπλέοντα, ἵνα ἀποφέρωσι τὰ προστάγματά του.

Οἱ στρατηγοὶ πάλιν ἤσκουν αὐστηρῶς τὴν ἄμεσον τῶν ὑποτεταγμένων ἐπίβλεψιν, ἐκράτουν δὲ τὴν μεταξὺ αὐτῶν ζύγισιν καὶ τὴν τῶν μοιράρχων εὐγραμμίαν. Καί, ὅταν ἡ πολυμονὰς τῆς Ναυτικῆς

ΕΙΚ. 19. Κεφαλαιώδης διάταξις τῶν προσκοπήσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρ. στόλου, ἐν ἐχθροπραξιῶν ὥρᾳ.

δυνάμεως συγκρότησις ὑπηγόρευεν, ἐφεώρα ἐξ ἐγγυτέρου ὁ ἀνὰ τρεῖς μοίρας ἀρχαιότερος τῶν ἡγεμόνων καὶ μᾶλλον πεῖραν κεκτημένος ***(Τριάρχης)***· ὅπερ διηυκόλυνε μεγάλως τὸν συνειρμόν.

Τὸν μέχρι τῆς κατιτηρίας διάπλουν διεῖπε πρόγραμμα τοῦ Ναυαρχείου πλῆρες, περὶ τῶν γενησομένων ὑπὸ περιστάσεις ὁμαλὰς ἐπισταθμεύσεων καθ᾽ ὁδὸν καὶ περὶ πάσης ἀνάγκης ἄλλης. Προϊόντως

δὲ συνελέγοντο ἀμελλητὶ ὅλαι αἱ εἰς τοὺς τυχὸν πολεμίους ἀποβλέπουσαι πληροφορίαι, πρὸς τὸ «εἰδέναι καλῶς τήν τε ἡμετέραν τήν τε τῶν ἐναντίων δύναμιν· πόσα τε παρ' ἡμῖν ἐστι πλοῖα καὶ πόσα τῶν ἐναντίων· εἶτα πόσα μεγάλα καὶ πολυάνθρωπα καὶ ὅσα μικρά τε καὶ ὀλιγάνθρωπα, ἵνα μὴ πολλάκις ἐξ ἀγνοίας κατὰ πλειόνων φερόμενοι ῥᾳδίως ὑπ' αὐτῶν καταπολεμώμεθα· εἶτα τὸ στράτευμα, ἢ νεόλεκτον ἢ πεπειραμένον πολέμου· εἶτα τὸν καθοπλισμὸν καὶ τὴν τοῦ λαοῦ πρόθεσιν εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον. Μανθάνομεν δὲ ταῦτα ἔκ τε τῶν ἡμετέρων κατασκόπων καὶ τῶν προσφύγων, καὶ οὐχὶ ἑνί τινι πιστεύοντες ἀλλὰ πολλοῖς συμφωνοῦσιν. Ἑκατέραν δὲ τῶν δυνάμεων παραβάλλοντες, τήν τε ἡμετέραν καὶ τὴν τῶν πολεμίων, εἰ μὲν ὑπερβάλλωμεν τῇ δυνάμει τῶν ἐναντίων, πολεμοῦμεν αὐτούς, οὐ καταφρονοῦντες αὐτῶν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς δυνάμεως· πολλοὶ γὰρ τῷ πλήθει θαρρήσαντες ὑπὸ ἐλαττόνων ἡττήθησαν. Εἰ δ' ἰσάζει ἀμφοτέρων ἡ δύναμις, κατά τε ῥώμην σώματος καὶ ἀνδρείαν καὶ καθοπλισμὸν καὶ τἆλλα, εἰ μὲν καθ' ἡμῶν οὐ προέρχονται οἱ πολέμιοι, ἵνα καὶ ἡμεῖς μένωμεν φυλάττοντες ἑαυτοὺς καὶ τὰ ἴδια, ἀλλὰ μὴ πολεμῶμεν αὐτούς· εἰ δὲ ἐπέρχονται καθ' ἡμῶν ἢ τὴν ἡμετέραν ληίζονται, πολεμῶμεν αὐτούς. Εἰ δὲ πολλῷ πλέον ἡμῶν κατισχύουσιν οἱ πολέμιοι, μέγας δὲ ταῖς ἡμετέραις πόλεσιν ἐπήρτηται κίνδυνος, παραιτουμένους τὸν πόλεμον σοφίᾳ μᾶλλον ἢ δυνάμει τῶν πολεμίων καταγωνίσασθαι, ἄλλα τε πολλὰ ἐπισκοποῦντας καὶ δὴ καὶ καιρὸν καὶ χρόνον καὶ τόπον, δι' ὧν πολλάκις οἱ χείρονες τῶν κρειττόνων περιεγένοντο· χρόνον μέν, καθ' ὃν προσβάλλοντες τοῖς ἐχθροῖς τοὺς ἀνέμους συμμάχους κεκτήμεθα, ὥσπερ ὡς τὰ πολλὰ γίνεται ἐπί τε τῶν ἐτησίων καὶ ἀπογείων ἀνέμων· τόπους δὲ τὴν μεταξὺ δύο γαιῶν θάλασσαν ἢ ποταμόν, καθ' ἣν τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων διὰ τὴν τῆς θαλάσσης στενότητα ἄχρηστον εἰς πόλεμον γίνεται. Γίνεται δὲ τοῦτο τριχῇ: ἢ μεταξὺ δύο νήσων, ἢ μεταξὺ ἠπείρου τε καὶ νήσου, ἢ μεταξὺ δύο ἠπείρων. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλως περιγενέσθαι τῶν πλειόνων, ἐπειδὰν εἰς διάφορα διαιρεθῶσι συστήματα, ὥστε συμμαχεῖν ἀλλήλοις μὴ δύνασθαι. Γίνεται δὲ τοῦτο, ὅταν ἐκ διαφόρων τόπων μακρὰν ἀλλήλων ἀφεστηκότες εἰς ἀλλήλους συνέρχωνται, ἢ ὅταν ἐξ ἑνὸς τόπου εἰς διαφόρους ἐπαναστρέφωσιν, ἢ καὶ ἄλλως κατὰ τὴν ἀλλοτρίαν εἰς διάφορα συστήματα διαιρούμενοι· τινὲς δὲ τούτων τοῖς μὲν πρότερον, τοῖς δ' ὕστερον συμπλακέντες ἀμφοτέρων κατηγωνίσαντο. Καὶ ταῦτα μὲν εἴρηται, πλείστην καθ' ἡμῶν δύναμιν ἐχόντων τῶν πολεμίων καὶ κινδύνων ἐπικειμένων κατὰ τῶν ἡμετέρων πραγ-

μάτων ἐν τῷ τὸν πόλεμον ἡμᾶς παραιτεῖσθαι. Εἰ δὲ μηδεὶς ἡμῖν ἕτερος ἐπήρτηται κίνδυνος παραιτουμένοις τὸν πόλεμον, οὐ δεῖ πολεμεῖν. Ἄμεινον δὲ κατὰ τῆς πολεμίας ἀντεισάγεσθαι, ὡς μήτε δειλίαν ἡμῶν τοὺς πολεμίους καταγινώσκειν παραιτουμένων τὸν πόλεμον καὶ ἡμᾶς τοὺς πολεμίους ἀντιλυπεῖν τὰ ἴσα δύνασθαι· ἔστι δ' ὅτε, τούτου γενομένου, ἀφέντες τὴν ἀλλοτρίαν οἱ πολέμιοι ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἀνέστρεψαν...»

Τοιαῦτα τἀπασχολοῦντα τὴν τότε τοῦ ἀρχιστρατήγου κατασκόπευσιν, μετὰ τῶν ἐξ ἑκάστης τῶν δυνατῶν περιπτώσεων ἀπορρεόντων συμπερασμῶν περὶ τοῦ τί ἐχρῆν δρᾶν. Συλλεγέντων δὲ τῶν στοιχείων πεφωτισμένης ἐκτιμήσεως, διεγράφετο ἡ ἐπωφελεστέρα ἐνέργεια καὶ ἐν τοῖς κατόπιν αὐτὴ ἐφηρμόζετο, συμφώνως πρὸς τὴν παρατηρουμένην ἐπὶ τόπου κατάστασιν τῶν πραγμάτων.

Αἱ φυλακαί, ἐξ ἄλλου, διεδέχοντο ἔνδον ἀλλήλας μετὰ μονοτόνου ὑπαμοιβῆς. Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Αὐτοκρατορικῶν Πλοΐμων τὸ ἡμερονύκτιον ἐλογίζετο πρὸς 7 ***Καιρούς,*** ἐκ $3^{ω}$ $25^{λ}$ περίπου ἑκάστου· τόσας δὲ διαιρέσεις ἔφερε καὶ ἡ ὑαλίνη καλύπτρα τοῦ ἐντὸς τοῦ πηδαλιουχείου κρεμαμένου πρόστοιχα ὡρογνώμονος, μετὰ διαμέσων χαραγῶν τῶν ***Ἡμιωρίων.*** Καὶ διεστέλλετο οὕτως ἡ ναυφυλακὴ εἰς Καιρόν τινα τοῦ ἀπ' ἀνατολῆς ἕως δύσεως τοῦ Ἡλίου θεωρουμένου ***Ἡμεροδουλίου,*** καὶ εἰς τοῦ κατὰ τὸν ἐπίλοιπον χρόνον κοπιώδους ***Νυκτερίου·*** τὴν ἀλλαγὴν δ' ἐφώνει ὁ ἑκάστοτε ἀξιωματικὸς ἐπὶ τῆς φυλακῆς — ὁ δὴ τιτλοφορούμενος ***Κυβερνήτης τῶν αὐχένων.***

Ἀλλ' αἴφνης οἱ ὀπτῆρες ἀγγέλλουσιν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ, ὅτι ἀσύνηθές τι φαίνεται ἐν τῇ διαγωγῇ τῶν προσκόπων, οἱ ὁποῖοι συγχρόνως σημαίνουσι καὶ ἀναστρέφουσι τὴν πορείαν αὐτῶν. Εἰκάζεται μετὰ πεποιθήσεως ὅτι ἐπεφάνη ὁ ἐχθρικὸς στόλος, ὅστις ἔρχεται ἐν πάσῃ σπουδῇ ὅπως ἀνακόψῃ τὸν δρόμον τῆς Ναυτ. δυνάμεως. Πράγματι δέ, οἱ ἐπὶ τοῦ προστέγου δὲν βραδύνουσι νὰ πιστοποιήσωσι τὸ γεγονός· καὶ μετ' οὐ πολὺ πληροῦται ἡ ὄψις ἁρμένων πολυαρίθμων καὶ ὡσεὶ ἐν πανηγύρει καταστολίστων, ἐφ' ὧν ἀπαστράπτουσιν αἱ πανοπλίαι τῶν ἑτοίμων πρὸς ἀγῶνα μαχητῶν.

Πάραυτα ἡ Ἀρχιστρατηγὶς διευθύνει τῇ παρατάξει σημεῖα ἐπείγοντα, ἐπὶ δὲ τῶν πλοίων σαλπίζεται ἡ πολεμικὴ ἔγερσις καὶ κροταλισμοὶ τῶν τυμπάνων καὶ ἐκφωνήματα παραγγέλλουσι τὴν ἐκτέλεσιν ποικίλων ἑτοιμασιῶν : Ἂν τὰ ἱστία εἰσὶν ἀναπεπταμένα, πτύσσονται, τὸ δὲ τῶν ξυλαρμένων πλεονάζον καθαιρεῖται καὶ ἀποτίθεται ἐν τῇ δέσμῃ· τὸ ἐρετικὸν εὐθετίζει τὰς κώπας καὶ ἄρχεται

λειτουργοῦν πρὸς κίνησιν τὸ κάτεργον. Οἱ ἐπιβάται (οἵτινες κατ' ἐλάχιστον συνεποσοῦντο εἰς 18 ἐν ὅλῳ, 14 ὁπλίτας καὶ 4 τοξότας) κατεφράσσοντο καὶ ἐδράττοντο τῶν ὅπλων, εἰς δὲ τοὺς δρόμωνας παρεσκευάζετο ἐν ταὐτῷ ὅ,τι ἀναγκαῖον διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ Ὑγροῦ πυρός. Διεπερῶντο, προσέτι, οἱ ἐπάρται τῶν Δελφίνων καὶ διηυθετοῦντο αἱ Ἁρπάγαι καταλλήλως, παρειῶντο κατὰ τὰ πλευρὰ οἱ τῆς παραβολῆς ρῖποι — τὰ ***Στρωμάσια*** — καὶ προυνοεῖτο ἡ ἀποτροπὴ καταποντισμοῦ ἐκ συρράξεως εἴτε πυρκαϊᾶς, ἐξεπληροῦντο δὲ καὶ οἷα ἂν ἄλλα δευτερευόντως ἐπερρώννυον τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν ἄμυναν μέτρα.

Εἶτα οἱ ναύκληροι βοῶσι τὸ συγκλητήριον ***(Εἰσοδικὸν)*** ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐπιθεωρεῖ δὲ καὶ ἀγορεύει ὁ πλοίαρχος, διαβάλλων μὲν τοὺς ἐναντίους μετὰ τοῦ πιθανοῦ, ἐπαινῶν δὲ τοὺς ἰδίους· ὑπενθυμίζει συγκεκινημένος τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθῆκον· ἐπικαλεῖται τὴν σθεναρὰν κοινῇ ἀντίληψιν ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν, διότι «τοῦτο καὶ ἡ ἄλογος βούλεται φύσις. Πολλάκις γὰρ ἡ τεκοῦσα, ὑπὲρ τῶν νεοσσῶν εἰς χεῖρας ἑαυτὴν δίδωσι τοῦ ἀγρεύοντος· δεινὸν δὲ τὴν μὲν ἄλογον φύσιν τῶν οἰκείων ὑπερασπίζεσθαι, ἡμᾶς δὲ λογικοὺς καταφρονεῖν τῶν ἰδίων»· ἐν τέλει δ' ἀναφέρεται εἰς τὸ εἰδικὸν ἐπὶ τοὺς προκειμένους καιροὺς κεφάλαιον τοῦ Κανονισμοῦ — τὰ ***Στρατιωτικὰ ἐπιτίμια*** — μνημονεύων τῶν ἐν στρατείᾳ ὑποχρεώσεων καὶ τῶν πρὸς ἐπιορκίαν ποινῶν, τονίζων δὲ ὅτι οἱ λιποτάκται τιμωρηθήσονται διὰ θανάτου καὶ «ἡ γυνὴ καὶ οἱ παῖδες καὶ εἴ τις ἄλλος κατὰ τὸν οἶκόν ἐστι, τῶν ἰδίων οἴκων καὶ τῆς ἰδίας πατρίδος ἀπελασθήσονται καὶ κατοικήσουσι γῆν πολλῶν κακῶν γέμουσαν». Μεθ' ὃ ἠχεῖ διάλυσις (τὸ ***Ἀπολυτίκιον***) καὶ πᾶς τις ἀπέρχεται εἰς τὴν κατὰ ναυμαχίαν θέσιν του.

Ἤδη ὁ τῶν ἀντιπάλων στόλος ἐπλησίασεν ἀρκούντως, ὥστε φθάνουσιν εὐδιάκριτοι εἰς τὴν ἀκοὴν αἱ ὑπὸ συγκραυγῆς ἰαχαὶ τῶν ἐπιβαινόντων. Ἐπιβραδύνει δὲ τὸν δρόμον, ἀναπτύσσεται καὶ φωρᾶται ἡ πρόθεσις αὐτοῦ νὰ διατεθῇ μετασχηματιζόμενος ὡς κάλλιον πρὸς τὴν ἐπικειμένην συμπλοκήν.

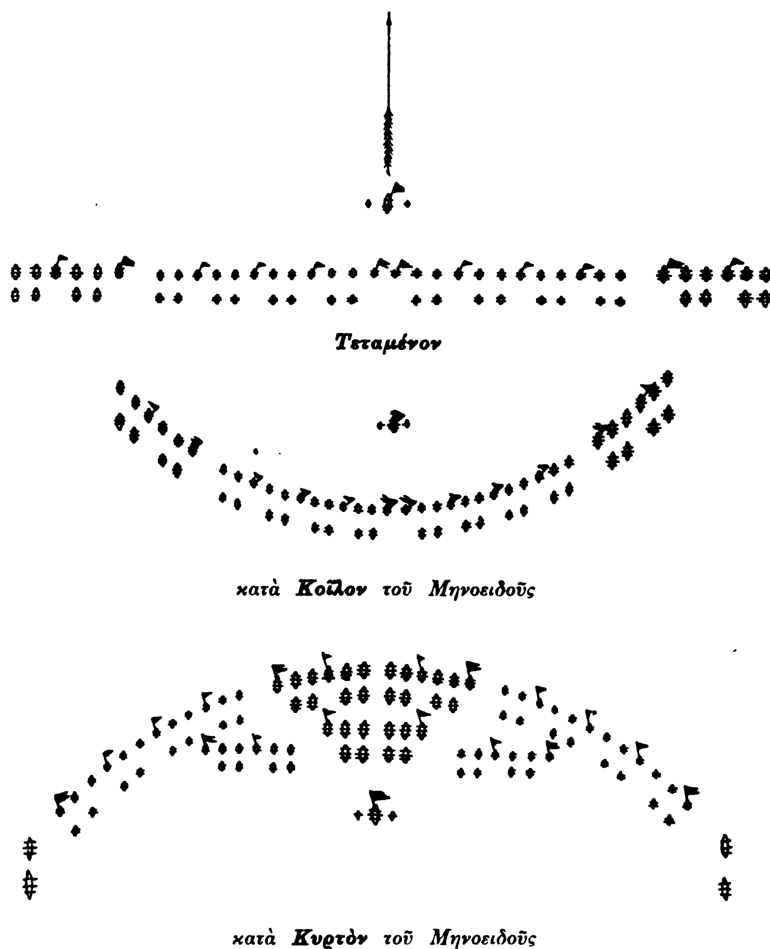
Ἐπὶ τούτοις ἡ Ναυτικὴ δύναμις, ἧς ἔχει ἐπαρθῇ ὁ τῶν σημαιῶν ἐπιβλητικὸς κόσμος, ἀνακόπτει πως καὶ εὐθετίζεται· τάσσονται κατὰ τὸ πλέον πρόσφορον αἱ βαρύτεραι, ἰσχυρότεραι καὶ πολυανθρωπότεραι τῶν νεῶν, ἡ δ' ἀπόστασις τῶν μονάδων ρυθμίζεται «ὅσον μὴ ὑπ' ἀλλήλων τὸν ἀγῶνα κωλύεσθαι μήτε συμφύρεσθαι πρὸς ἑαυτάς, καὶ τὸν καθοπλισμὸν δὲ τῶν ἐν αὐταῖς στρατιωτῶν ἀσφαλέστερον τῶν ἄλλων εἶναι...» Ὁ Ἀρχιστράτηγος διατρέχει τὸ μέτωπον καὶ

παρατηρεῖ κατὰ πόσον τὰ σκάφη εἰσὶ τελείως παρεσκευασμένα, συνιστῶν ἐπανόρθωσιν τῶν τυγχανόντων ἐν σφαλερότητι· διερευνᾷ τὸ τῶν ναυβατῶν φρόνημα καὶ ἀποτείνει τὰς ὑστάτας συμβουλὰς καὶ παρακελεύσεις, ἰδιαιτέρως δὲ νουθετεῖ, φιλοτιμεῖ καὶ δι' ἀπειλῶν φοβερῶν ἐξαναγκάζει τοὺς λιποταξίας ὑπόληψιν ἔχοντας. Κάμπτει κατόπιν διά τινος τῶν κεράτων τῆς παρατάξεως καὶ περιγίγνεται κατὰ νώτου, ὁπόθεν διασκοπεῖ τὴν τήρησιν τῆς εὐγραμμίας.

Εἰς τὸ μεταξύ, ἐρευνῶνται μετὰ προσοχῆς καὶ παρακολουθοῦνται ἀπὸ τῆς ἀρχιστρατηγίδος αἱ πράξεις τῶν ἐναντίων· ἀφ' οὗ δ' ἐπέρασε χρονικόν τι ἐν ἀναμονῇ διάλειμμα, ἀναγνωρίζεται ἀσφαλῶς ὅτι ἡ τελικὴ τούτων μεταποίησις ἐγένετο. Διατάσσεται δ' ἀμέσως ἡ σύντονος ἀλλαγὴ τοῦ σχήματος, ἵνα ληφθῇ τὸ ἀντίστοιχον καὶ ἀσφαλέστερον ἐς τὸ καταπολεμῆσαι· ἐν ᾧ ἅμα ὁρίζεται καὶ ἡ τῆς ταχύτητος ἐπὶ προσβολὴν ὀξύτης: «Εἰ μὲν ὀκνηροτέρους πρὸς τὴν μάχην ὁρῶμεν τοὺς ἰδίους, σὺν βοῇ κρατίστῃ καὶ θορύβῳ πολλῷ καὶ τάχει κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὁμοῦ συνελαύνειν τὰς ναῦς· εἰ δὲ προθυμοτέρους ὁρῶμεν αὐτούς, ἠρέμα κινεῖσθαι τὴν τάξιν φυλάττοντας· εἰ δὲ πρὸς τὴν πολεμικὴν σύνταξιν δυσκόλως ἔχουσι, καθόλου ἠρεμεῖν τὴν τάξιν φυλάττοντας καὶ τοὺς ἐναντίους ἐκδεχομένους. Ἐν γὰρ τῷ κινεῖσθαι ταύτην ἀπολλῦσιν. Ἐπειδὰν δ' ἑαυτοὺς ἴδωσι πλησιαίτερον γενομένους, τότε κινηθέντας ὀξύτερον σὺν βοῇ πολλῇ τοῖς ἐναντίοις συμπλέκεσθαι».

Καὶ οὕτως ἡ πάλη συνήπτετο, τῆς φάλαγγος κατὰ τὰς περιστάσεις τεινομένης ἢ προβαινούσης εἰς τοῦ μηνοειδοῦς κοῖλον καὶ ἄλλοτε πρὸς κυρτὸν ἀγομένης. Φανερὸν τυγχάνει ὅτι ἐπέδρα ἐπὶ τὴν νίκην οὐσιαστικῶς καὶ ὁ τόπος θαλάσσης, ἔνθα οἱ ναυμαχοῦντες εὑρίσκοντο, ἐν σχέσει δ' ἐβάρυνε μέγα ἡ γειτνίασις τῶν φιλίων καὶ τῶν ἐχθρικῶν ξηρῶν· ἡ ἐκλογὴ ὅμως καὶ ἡ ἀκολουθητέα ἑκάστοτε στρατηγική, ὅσον καὶ αἱ ἀπ' ἐκείνων πηγάζουσαι ὑποχρεώσεις καθ' ὅ,τι ἐνδεχόμενον, ἠμφισβητοῦντο ὑπὸ τῶν συγχρόνων τακτικῶν καί, κυρίως εἰπεῖν, ἀφίεντο εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ τὴν στολαρχίαν διαχειριζομένου. Ἐξ ἴσου συνετέλει καὶ ἐπεβάλλετο «οὐκ ἐκ μακροῦ ἄγειν τὸ τῆς φάλαγγος σχῆμα, ἀλλὰ πλησιαζόντων τῶν πολεμίων· ἵνα μή, πόρρωθεν ἰδόντες τὸ σχῆμα τῆς φάλαγγος οἱ πολέμιοι, καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῖς τὴν ἰδίαν διατυπώσωσι φάλαγγα...» Κατὰ τἆλλα τῶν ἐπὶ μάχην προδιαθέσεων, τῆς μὲν τεταμένης καὶ τῆς ἐγκοίλου παρατάξεως ἐφροντίζετο νὰ κατέχωσι τὰς πτέρυγας τὰ κράτιστα πλοῖα, τῶν τῆς μέσης ἰσχύος προσκειμένων ἐσωτέρω καὶ τοῦ

κέντρου συγκροτουμένου ἀπὸ τῶν εὐτελεστέρων, τῆς δὲ δευτέρας τὸ βάθος νὰ εἶνε κατὰ κανόνα ἔλαττον ἡμικυκλίου «ἵνα, τῶν πολεμίων συνερχομένων κατὰ τῶν ἄκρων τῆς φάλαγγος, καὶ οἱ κατὰ τὸ βάθος

ΕΙΚ. 20. Σχήματα τῶν ἐνηρίων στόλων πρὸς ναυμαχίαν.

αὐτίκα φθάνειν δύνωνται τοῖς οἰκείοις συμμαχήσοντες»· εἰς τὰς κυρτοφερεῖς δὲ προελάσεις αἱ δυνάμεις διενέμοντο κατ' ἀναλογίαν ἀντίθετον καὶ ἔπρεπε «κατὰ τοῦτο τὸ σχῆμα τοῖς ἐναντίοις συμπλεκομένους ἡμᾶς ἀπέχειν καὶ μᾶλλον ἀλλήλων ποιήσομεν τὰς ναῦς, ὥστε

μεῖζον τὸ σχῆμα κατὰ μῆκος γενέσθαι, φυλαττομένους τὴν μεταξὺ τοῦ σχήματος πύκνωσιν ὑπὸ τῶν πολεμίων συνωθουμένους...» (Εἰκ. 20). Καθ' ὅσον ἀφορᾷ, τέλος, εἰς τὰς λεπτολογίας τῆς διεξαγωγῆς, αὗται ἀπέρρεον ἐκ τῆς ἀπολύτου πρωτοβουλίας, τῶν ἐν μερικότητι βλέψεων καὶ τῆς στιγμιαίας ἐπὶ πεδίου ἐκτιμήσεως τοῦ 'Αρχιστρατήγου, ὁ ὁποῖος προεκινδύνευεν εἴτε προεφυλάσσετο μετὰ φρονήσεως συνῳδὰ ταῖς πρὸ ὀφθαλμῶν ἀπαιτήσεσιν.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ὑπῆρχεν ὑπὸ τὰ νεύματα τοῦ Κυβερνήτου ὁ Κελευστής, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν ἐκφωνουμένων ἐνδοσίμων «ρυππαπαί!» καὶ «ὠόπ!» ἤρχιζεν ἢ ἀνέστελλε τὴν τῶν κωπῶν κίνησιν· τούτων δ' ἐλαυνομένων, ἐφρόντιζε καὶ διὰ τῶν κτύπων μετρονομικοῦ χειρεμβόλου, ὅπερ ἐκράτει, ἐκανόνιζε τοῦ ρυθμοῦ τὸ τάχος, πολὺ μὲν διὰ τὸν πλοῦν ἐν εἰρεσίᾳ, ἤτοι κατὰ τὰ ταξείδια καὶ κατὰ τὴν μάχην, ὀλίγον δὲ καὶ ἀναπαυτικὸν κατὰ τὸ ρόθιον, ὅταν δηλαδὴ ἐπρόκειτο περὶ ἑλιγμῶν ἐπιθεωρήσεως καὶ ἁπλῆς ἐν γένει ἐπιδείξεως. Καὶ τοῦ Κελευστοῦ τὸ μέλημα ὑπεβοήθει ὁ παριστάμενος Τριηραύλης, ὅστις ἔπαιζεν εἰς τὸν περιστατικῶς ἁρμόζοντα χρόνον ᾠδήν τινα εἰδικῆς συνθέσεως. Περιελάμβανε δὲ τέλος τὸ ἐρετικὸν τοὺς ἀπαρτίζοντας τὸ κυρίως πλήρωμα προκώπους, ἐπηρέτμους καὶ λοιποὺς τῶν κωπηλατῶν, ὧν ἕκαστος ἐκάθητο ἐπὶ μαλακοῦ προσέδρου εἰς τὸ οἰκεῖον σέλμα.

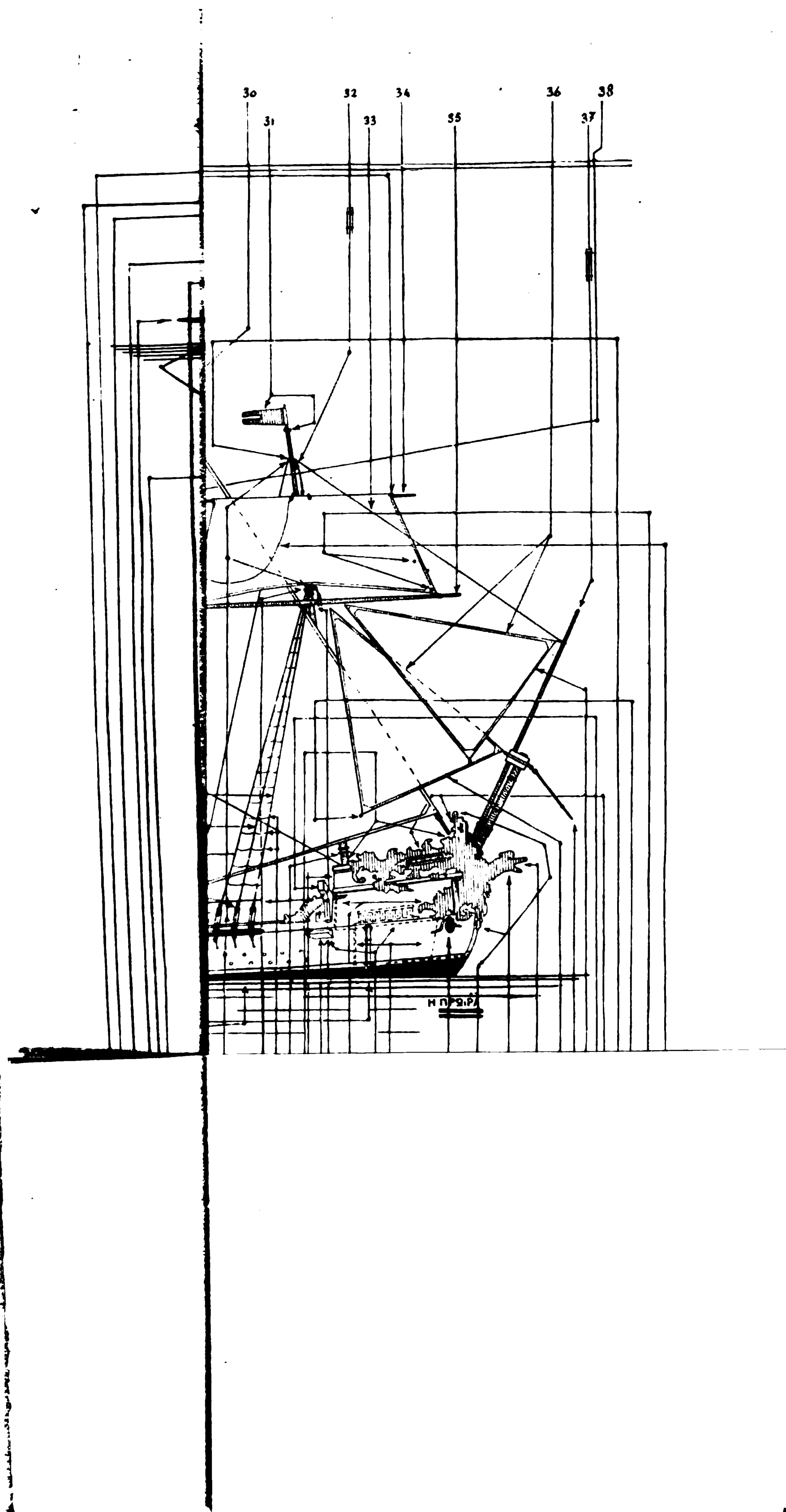
Καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης τοῦ ἐρετικοῦ οἰκονομίας οὐδὲν τὸ οὐσιῶδες μετεβλήθη, ἀπὸ τῶν Τριακοντόρων μέχρι τῶν 'Εννήρων καὶ Δεκήρων τῆς Βασιλίσσης Κλεοπάτρας. Πᾶσα δ' ἐν τῷ μεταξὺ γενομένη ἀναθεώρησις τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν ἄλλων συστατικῶν συνετελέσθη χωρὶς κατ' ἐλάχιστον νὰ ἐγγίζωνται ὅσα κεφαλαιωδῶς διεῖπον τὸ πρώτιστον κινητήριον μέσον τῶν 'Ελληνικῶν πολεμικῶν τῆς ἄπω ἀρχαιότητος πλοίων.

Ὅπερ οὕτως, ἐπὶ ἀρχιπαλαίων βασιζόμενον παραδόσεων καὶ διατηρηθὲν ἐπ' αἰῶνας ἀνέπαφον, ἔληξε νὰ ριζωθῇ πλέον εἰς τῶν 'Ελλήνων ναυτιλλομένων τὰς συνηθείας· ἐδυνήθη δὲ κατόπιν νὰ διέλθῃ ἀνεπηρέαστον τὴν περίοδον τῆς δεσποτείας τῶν Λατίνων καὶ ν' ἀναφανῇ σῷον ἅμα τῇ ἡμετέρᾳ εἰς Κράτος ἀναγεννήσει. Καὶ ἐπὶ τῶν μονοσείρων καὶ τῶν δισείρων ἐνήρων σκαφῶν τῆς 'Ελληνικῆς Αὐτοκρατορίας, βλέπομεν τοὺς ***Πρωτοκαράβους,*** τοὺς ***Καράβους*** καὶ τοὺς ***Πρωτελάτας*** μετὰ τῶν λοιπῶν ***ἐλατῶν*** ἑκάστης ***ἐλασίας*** — σειρᾶς κωπηλατῶν — διευθύνοντας τὸ ἐρετικόν, ἢ καθημέ-

νους εἰς τοὺς ***ζυγοὺς*** καὶ χειριζομένους τὰς κώπας, καθ' ὃν ἄλλοτε τρόπον ἐφέροντο οἱ Κυβερνῆται, οἱ Κελευσταὶ καὶ οἱ παντοῖοι ἐρέται.

Καθὼς δ' ἀκόμη παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, οἱ τὰ ἐρετικὰ τῶν νηῶν ἀποτελέσοντες ἐναυτολογοῦντο οἰκειοθελῶς καὶ ἐπὶ μισθῷ ἀπὸ τοὺς πενεστέρους τῶν πολιτῶν καὶ τοὺς δούλους, τὰ δὲ δεσμὰ καὶ πᾶσα ἄλλη τῶν πληρωμάτων ἐκβίασις ἔλιπον ἔνδον, παρόμοιόν τι καὶ ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ στόλου ἐγίγνετο. Τὸ μὲν Βασιλικὸν Πλόϊμον ἐμίσθωνεν ἐλευθέρᾳ συνειδήσει τοὺς κωπηλάτας, οἵτινες εἰς ἐλαχίστην καὶ μόνον ἀναλογίαν ἐθελοντῶν ἀπήντων ἀλλόφυλοι, ἐπὶ ἁδροτέρᾳ τῶν λοιπῶν πληρωμῇ κατὰ μῆνα· τῶν δὲ θεματικῶν πλοΐμων οἱ εἰς ὑπηρεσίαν ὑποκείμενοι, ἀπετέλουν ἰδιαιτέραν τῶν πολιτῶν τάξιν, τὴν τῶν ***πλοΐμων στρατιωτῶν τῶν Θεμάτων***, εἰς τοὺς ὁποίους ἐχορηγεῖτο δωρεὰν ἡ νομὴ δημοσίων γαιῶν, τῶν τότε λεγομένων ***Στρατιωτοτοπίων***, ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει νὰ ἐπιβιβάζωνται τῶν πλοίων, ἂν ὀψὲ ἦσαν ἀναγκαῖοι καὶ ἐκαλοῦντο. Εἰς πάντας δ' ἀνεξαιρέτως τοὺς ἐρέτας ἐδίδετο πρὸ ἐκστρατείας ἐπιπρόσθετος ἀμοιβή, τὸ ***Πρόχρεον***, ποικίλλουσα κατὰ τοὺς καιροὺς καὶ ἀνερχομένη ἐνίοτε εἰς σεβαστὸν ποσὸν χρυσίου. Καί, ὡς σημειοῖ ὁ πλωτάρχης τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ κ. Γούδας ἐν τῇ πρὸ διετίας σχεδὸν ἐκδοθείσῃ πολυτίμῳ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ «Τοῦ Ναυτικοῦ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν Δέκατον αἰῶνα», ἡ τοιαύτη μέθοδος πληρώσεως τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ἡμῶν Στόλου, ἐκτεινομένη καὶ εἰς τὴν στρατολογίαν τῶν ἐπινηΐων ὁπλιτῶν, δείκνυσι τὴν ἐν εὐρεῖ πνεύματι πολιτισμοῦ ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, καθ' οὓς χρόνους, ἀλλὰ καὶ πολὺ βραδύτερον, ἕτερα Κράτη τῆς Εὐρώπης ἐδέσμευον τοὺς ἐρέτας δι' ἁλύσεων ἐπὶ τῶν σελμάτων, ἐξεβίαζον δ' αὐτοὺς πρὸς κωπηλασίαν δι' ἀνηλεοῦς μαστιγώματος.

Φυλή, ἄλλως τε, ἥτις ἁδρότατα ἐχορήγει πρὸς τὴν δι' Ὀρφανοτροφείων καὶ ἑτέρων πλείστων, κολοσσιαίων δὲ παρεμφερῶν ἱδρυμάτων καλλιέργειαν τῆς φιλανθρωπίας, ἐν μέσῳ τῆς οἰκτροτάτης παρ' ἄλλοις κτηνωδίας κατὰ τὸν Μεσαίωνα, δὲν ἦτο δυνατὸν εἰμὴ νὰ ἔχηται ἔτι μᾶλλον περὶ πολλοῦ τῆς ἀμέμπτου συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς συλλήβδην τῆς τιμῆς τοῦ Κράτους αὐτῆς προκινδυνεύοντας. Τὸ γὰρ δεύτερον, ἀπορρέον ἀμέσως ἐκ τοῦ πρώτου, ἐπεβάλλετο ἅμα καὶ ἀπὸ τῶν γενικωτέρων συμφερόντων τῆς Χριστεπωνύμου κατ' ἐξοχὴν μοναρχίας. Καὶ εἶνε τόσῳ χαρακτηριστικώτερον τοῦτο, καθ' ὅσον ἀναλογίζεταί τις ὅτι ἡ τοῦ Λατινισμοῦ Μητρόπολις περιστᾶσα Ἑνετία ἐσυστηματοποίησε τὸ ἀνηλεὲς τῶν ἀπελευθέρων καὶ αἰχμαλώτων δούλων κάτεργον ἐν ἐποχῇ λίαν προκεχωρηκυίᾳ—κατὰ τὸ 1539 μόλις

30
31
32
33
34
35
36
37
38
Η ΠΡΩΡΑ

ἔτος—ἐπὶ δικαιολογίαις, τῶν ὁποίων ἑκάστη θὰ μείνῃ βεβαίως μνημεῖον ἐσαεὶ βαρβαρότητος ἐσχάτης καὶ ἀθεραπεύτου, ψυχικῆς δὲ διαστροφῆς ἐκ τῶν μοναδικῶν.

Ἡ δὲ τὸ ὕπατον εὐγενείας ἀποπνέουσα τοιαύτη τοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων διάθεσις, ὁπωσδήποτε συγκεραννυμένη μετὰ τοῦ πολιτειακοῦ καθεστῶτος καὶ τῶν τούτου ἀναγκῶν, ἀνάγεται οὕτως εἰς τὴν βαθύτατα ἐρριζωμένην καὶ ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εὐρυτάτην αὐτῶν ἀντίληψιν τοῦ θεοδότου καὶ πολυτίμου καὶ σεβαστοῦ, κατὰ κοινῇ νομιζόμενον νὰ ἐπιβάλληται τοῖς ἀνθρώποις καθῆκον, ἀγαθοῦ τῆς ἐλευθερίας. Καὶ ὄντως κινεῖ πρὸς θαυμασμὸν μέγαν, ὁπόταν βλέπωμεν τὴν ἔννοιαν ταύτην ν' ἀποδίδηται μετὰ δεικτικότητος ἐξόχου τῶν αἰωνοβίων τῆς φυλῆς τάσεων ἐν τῇ κατὰ μεσοῦσαν μόλις τὴν ϛ' ἑκατονταετηρίδα διατυπώσει ἐκείνῃ Ἰωάννου Μαλάλα τοῦ Ἀντιοχέως, ἥτις πολὺ μᾶλλον διαδηλοῖ καὶ τὸ ἄνευ διακοπῆς διῆκον ἡμῶν δαιμόνιον ν' ἀγωνιζώμεθα· δωροῦντες ἄλλοις, ὁσάκις κατέχομεν τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν, τήν τε αὐτοτελῆ τῶν ἀτόμων ὕπαρξιν καὶ τὴν ἀνεξάρτητον ἀνάπτυξιν: «Ἡμῖν ἐστιν εὐχὴ τοὺς ἐν ζυγῷ δουλείας ἐλευθεροῦν· πῶς οὖν ἀνεξόμεθα τοὺς ἐν ἐλευθερίᾳ ὄντας ἄγεσθαι εἰς δουλικὴν τύχην;» (Ἀρχὴ διαταγῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου Α', περὶ τοῦ μὴ ποιεῖν ἔγγραφον κοπιδερμίας).

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ, τέλος, νὰ ἐκγυμνάζωνται ἀπὸ εἰρήνης εἰς τὸ ἐν μάχῃ ἀνῆκον ἔργον τὰ ἐπιτελεῖα καὶ οἱ καθόλου ἐπιβάται ὑποδεεστέρας κατηγορίας τῆς ἡμετέρας κατὰ θάλασσαν παρασκευῆς, τότε, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει μονίμως ἑδρεύων Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Βασιλικοῦ καὶ τῶν Θεματικῶν τῆς Αὐτοκρατορίας Στόλων — ὁ ***Μέγας Δρουγγάριος τῶν Πλοΐμων*** προσονομαζόμενος — ἤσκει οὐχ ἧσσονα τῶν λοιπῶν ἐμπεπιστευμένων αὐτῷ φροντίδα πρὸς τὸ νὰ ἐπιμελῶνται ἀδιαλείπτως οἱ διάφοροι τοῦ Ναυτικοῦ στρατηγοὶ τῶν ἀσκήσεων τοῦ Προσωπικοῦ. Καὶ τοὐντεῦθεν κατέχομεν, ὅτι οἱ ***Πλόϊμοι Στρατηγοὶ*** τοῦ κυρίου σώματος καὶ τῶν ἐφεδρειῶν τῆς παρατάξεως, ἐπετήρουν ἀπὸ ὑψίστου πρὸς τὴν πολιτείαν καθήκοντος, ἵνα οἱ τυγχάνοντες ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Μοιρῶν — οἱ ***Κόμητες*** — καὶ οἱ τῶν ἀπεσπασμένων πλοίων Κένταρχοι, κατατρίβωνται ἀμελλητὶ περὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἐν παντὶ καιρῷ ἑλιγμῶν καὶ ἑτέρων πολεμικῶν προπονήσεων. Τὸ ὁποῖον, ἐξεταζόμενον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς μορφώσεως ἐπιτηδείων Πρωτοκαράβων καὶ Ἐλατῶν, εἶνε τελειοποίησις καὶ συστηματικωτέρα πως τήρησις τοῦ ἀπὸ Χρυσοῦ Αἰῶνος τῶν Ἀθηνῶν καθιερωθέντος Ἑλληνικοῦ θεσμοῦ. Θεωρουμένου μάλιστα

ὅτι τὰ σκάφη κατὰ τὴν περιγραφομένην ἐποχὴν εἶχον αἰσθητῶς συμφυῆ πλέον τῇ κατασκευῇ των τὴν ἀπὸ τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐγκαινισθεῖσαν ὀκνότητα· ὅτι, ἀκόμη, μολονότι ἀρχικῶς διεγράφοντο οἱ τῆς γραμμῆς Δρόμωνες ἐπὶ ἐλαφροτέρου ἐκτοπίσματος τῶν Τετρήρων, τὸ περιβάλλον ὅμως καὶ ἡ τῶν ἀγώνων αὐτῶν Τακτικὴ ἐξ ἴσου δὲν ἐπέτρεπον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἀρχιτέκτονας νὰ κατέρχωνται ἕως τοῦ εἰς τὸ κωπῆρες εἶδος τελείου σχεδίου καὶ ἄχρι τῶν ἀρετῶν τῆς κλασσικῆς ναυπηγίας· ὅτι δ' ἐπὶ πᾶσιν ἐπεκράτησε σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἀνάγκη πλεονασμοῦ εἰς τὴν χωρητικότητα, ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς συνελούσης πολιτικῆς καταστάσεως, ἐν ᾗ εὑρέθη βραδύτερον τὸ ἐκτεταμένον Ἑλληνικὸν Κράτος, γίγνονται κατάδηλοι οἱ σοβαροὶ καὶ πολλαπλῶς ἀναπότρεπτοι λόγοι, οἵτινες συνήργουν εἰς ἔτι μείζονα ἢ τὸ πάλαι προσοχὴν περὶ τὴν ἐν γένει κυβέρνησιν ἐμμάχου πλοίου καὶ τὴν ἴθυνσιν συγκεκροτημένων στόλων.

Καὶ ἐννοεῖται μετὰ τὰ τοιαῦτα ὅτι ἡ ἀπὸ τὰς ναῦς τῆς Ἑῴας Ρωμαϊκῆς ἐπικρατείας γέννησις τῶν μειζόνων καὶ ἐλασσόνων Δρομώνων, ὁμαλῶς καὶ ἀβιάστως ἐπελθοῦσα, ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς λεληθυίας καὶ δεόντως ὑποτραφείσης συνεργίας τῆς ἀπὸ παραδόσεως καὶ ἀναλλοιώτου ἔθους διατηρηθείσης μορφῆς τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, κατὰ τὴν τοῦ ἐρετικοῦ διάταξιν καὶ λειτουργίαν καὶ κατὰ τὸν τύπον τῆς ἱστιοφορίας. Ἡ ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον, τὸ Μυρτῷον καὶ τὸ Ἰόνιον πέλαγος ναυτιλία διέγραψεν ἀνέκαθεν μερικὰ προσιδιάζοντα αὐτῇ ἀρχιτεκτονικὰ ἀξιώματα, εἰς τὰ ὁποῖα οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι εἰμὴ ν' ἀφομοιωθῶσι τὰ ξενότροπα ἐπελθόντα κατασκευάσματα. Εἰς τοῦτο δ' ἱκανῶς συνέβαλε καὶ τὸ ὅτι, παρὰ τὰς Ἐθνικὰς τυχούσας περιπετείας, αἱ παντοειδεῖς ἡμῶν ὁλκάδες ἤσκησαν ἀδιάπτωτον διὰ τῶν αἰώνων διαπόντιον ἐμπορίαν· καί, εἴτε εὐμεγέθεις ἐτηρήθησαν κατὰ τὸ πολὺ καὶ πολυάνθρωποι αὗται, ἐφ' ὅσον ἐδέδοτο νὰ ἐξυπηρετῶσι συναλλαγὰς ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς μέχρι τῆς Ἰβηρίας καὶ πέραν τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης πρὸς Σκίρωνα, εἴτε διὰ τὰ κλειστὰ πελάγη ἡρμόζοντο ἀπὸ κατασκευῆς — ἦσαν δ' ὅλαι ἐμμάχως ἡρματωμέναι χάριν τῆς ἰδίας ἀσφαλείας, κατὰ τοὺς εἰς ἀξένους τόπους πλοῦς — ἐχρῶντο ἀγνῷ παντί, ὅ,τι τὸ πρόσφορον εἶχεν ἄλλοτε φιλοτεχνήσῃ ἡ τῆς Χερσονήσου καὶ τῆς Ἰωνίας γηγενὴς οἰκοδομική, καὶ προσέδιδεν ὑπεροχὴν ἐν τυγχανούσῃ πάλῃ καὶ ἦν, προσέτι, οἰκεῖον ταῖς ἕξεσι τῶν ἐκ τῶν παραλίων οἰκισμῶν καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὁρμωμένων.

Ἀπὸ τῆς διὰ τοῦ πνεύματος τῶν ἀνέμων μάλιστα συστηματοποιηθείσης κινήσεως τῶν σκαφῶν, μετὰ τὴν διαγραφὴν τῆς διαφερούσης τῇ κατασκευῇ τῆς τῶν Τριήρων ναυπηγίας Τετρήρους, τὰ καράβια τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας παρέλαβον κληρονομήσαντα ἀκέραιον τὸ ἀπὸ λατινίων καὶ τετραγώνων ἱστίων πέτασμα. Κατὰ μόνην δὲ τὴν ἐν τῷ μερικῷ ἐπικρατεστέραν διάταξιν τούτου εἶχον τὴν τάξιν ἀλλοίαν· πλὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον πάντοτε (Εἰκ. 21). Καὶ τὰ τῶν Βυζαντινῶν ***Κατάρτια***—οἱ ἱστοὶ—μὲ τὰ ***Κερατάρια***—τὰ κέρατα καὶ τὰς κεραίας τοῦ ἐξαρτυσμοῦ συλλήβδην—συνίστων τὸν σκελετὸν τοῦ κατὰ τὰ συνήθη ταξείδια φυσικοῦ προωστῆρος, ὅστις ἐντέχνως καὶ ὡς ἄριστα ἐπήγασεν ἀπὸ τὰς λοιπάδους καὶ τὴν οὐριοδρομικὴν σταύρωσιν τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐμπειροτέχνου Φορμίωνος, τοῦ πολυτρόπου Λυσάνδρου, τοῦ μεγαθύμου Καλλικρατίδα καὶ τῆς λοιπῆς χορείας τῶν τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους εὐκλεῶν Στολάρχων, κατὰ τὸν ἐν τῷ Ε΄ π. Χ. αἰῶνι ἐμφύλιον σπαραγμόν.

Βλέπομεν δ' ἐν τῷ ἀφεστῶτι παρελθόντι νὰ συμβαίνῃ συναπτῶς τοῦτο, τὸ ὄντως ἀξιοσπούδαστον καὶ εὔλογον ἐμπνέον ἡμῖν ὑπερηφάνειαν :

Ἀπὸ τῆς κατ' Αἰσχύλον τὸν Τραγικὸν φερομένης ἐπινοίας τοῦ ἀρχεγόνου μονοξύλου ὑπὸ τοῦ Προμηθέως ἄχρι τῆς ἀπὸ τῆς εἰδημοσύνης καὶ πείρας τῶν ναυτικῶν τῆς Καρίας μετατροπῆς τούτου εἰς κατασκεύασμα συστηματικὸν καὶ πολυσύνθετον, τῆς ὑπὸ τῶν ναυπηγῶν δὲ τῆς Θάσου σχεδιασθείσης καταφράξεως τοῦ κύτους· ἀφ' ὅτου, ἀκόμη, οἱ Μύσιοι ἐνήργουν ἀτελῶς τὴν ἀρχαιοτάτην γνωστὴν ἀκτοπλοΐαν, ἕως ὅτου ὁ Εὐπάλαμος ἐφεῦρε τὰ τῆς ἀγκυροβολίας καὶ ὁ Δαίδαλος μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰκάρου ἐφήρμοσαν τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ πλοῖα τὰ ἄρμενα, οἱ δ' Ἕλληνες πάλιν ἔδοσαν διὰ τῆς ἐν ρυθμῷ χρησιμοποιήσεως τῶν κωπῶν τὸ ἀναγκαῖον κύριον ὄργανον προώσεως, καὶ Τῖφυς ὁ τῆς πεντηκοντόρου «Ἀργοῦς» κυβερνήτης ἀνεκάλυψε τὸ συστηματικῶς πηδαλιουχεῖσθαι· ἀφ' ἧς ἀκόμη ὁ Ἰάσων ὡδήγησε τὸ πρῶτον πρὸς ἐχθροπραξίας πεπηγμένον σκάφος, μέχρις ὅτου Μίνως ὁ μεγαλεπήβολος τῆς Κρήτης βασιλεὺς παρουσίασε τὸν παλαίτατον ἱστορούμενον πολεμικὸν στόλον· ἀφ' ὅτου δὲ τέλος ἡ ἡμετέρα φυλὴ συνετάχθη μεθοδικῶς καὶ κατήρξατο τοῦ δρᾶν εὐρέως κατὰ θάλασσαν, ἄχρις ὅτου οἱ Ρωμαῖοι ἐνεκολπώθησαν τύπους ὀνομασθέντας ἐκ τῶν πειρατίδων τῆς τῶν Λιβυρνῶν χώρας, εἶτα δὲ τὸ ἔμβλημα τῆς πόλεως τοῦ Βυζαντίου, ἡ Ἡμισέληνος, ἐξήρθη ὑπὲρ σύμπαντος τοῦ Κόσμου τὸ στερέωμα, τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐδίδαξε

πάντοτε τὰ ναυτικὰ κατὰ τὸν μακρότατον τοῦτον χρόνον. Καὶ δὲν προσηταιρίσθη ἄλλοθεν ἐν παρασταθείσῃ ποτὲ χρείᾳ, εἰμὴ τὰ κατὰ περιόδους παρ' ἄλλοις λαοῖς ἐκ τῶν ἰδίων υἱοθετηθέντα· ἀναλαβὸν δέ, προσέτι, ἐξεκαθάρισεν αὐτὰ οἱουδήποτε ξενισμοῦ καί, ὡς εἰπεῖν ὁρμεμφύτως, ἐπανήγαγεν εἰς ἣν ἀρχικὴν εἶχε παραδώσῃ κατάστασιν.

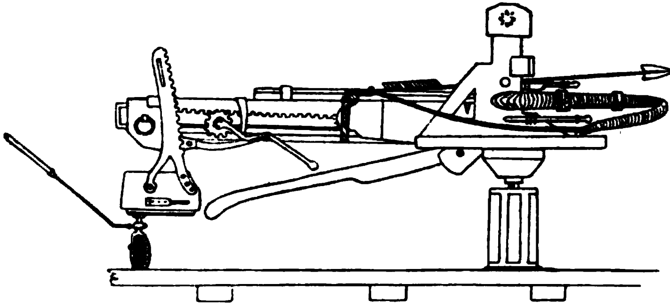
Παρόμοιόν τι δ' ἐγένετο καὶ εἰς τὸν συλλήβδην Ναυτικὸν ὁπλισμὸν πάσης ὑφῆς μέχρις ἐμφανίσεως καὶ δράσεως τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου τῶν Ἑλλήνων. Καί, ἐπειδὴ ἡ παροῦσα μελέτη ἀποβλέπει εἰς τοὺς μὴ τὰ θαλάσσια ἐπισταμένους, οὐδὲ τὰ πολεμικὰ κατέχοντας, δὲν παρέλκει ποιά τις ἐπὶ τὸ εὔληπτον σχετικὴ ἀνάπτυξις.

Ἐκ τῆς μεταλλικῆς ἐπενδύσεως τῶν ἐν χρῷ θαλάσσης μερῶν τῆς πρῴρας τῶν σκαφιδίων τῶν Ἐτρούσκων καὶ τοῦ τριαίχμου αὐτῶν rostrum, διέγραψαν οἱ Ἕλληνες τελείως τὸ φοβερὸν ἔμβολον· ὅπερ, ἔξαλον ἢ ἐνάλιον, ἔφερον ὅλα τὰ ἀρχαῖα ναυπηγήματα τῶν πολισμάτων τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους, ἀπὸ τῆς Τριακοντόρου καὶ τῆς μάλιστα ταχυναυτούσης πρὸς τὴν ὑπερκέρασιν Πεντήρους, ἕως τῶν πολυμόρφων ἐπακολουθησάντων ἐνηρίων κολοσσῶν. Καὶ τόδε τὸ ὅπλον οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Ρωμαῖοι παρεδέχθησαν αὐτούσιον, πρὸς ἰδίαν χρῆσιν.

Ὅταν ἡ τῶν νηῶν κατάστρωσις μετερρύθμισεν ἐπὶ τὸ ἐντελέστερον τὸν διὰ σφενδονισμοῦ καὶ τοξεύσεων καὶ ἀκοντισμῶν τρόπον τοῦ μάχεσθαι τοὺς ἐπιβάτας, διὰ τῶν ἠρμένων δ' ἀπὸ τῶν κεραιῶν Δελφίνων καὶ τῆς ἐκ σιδηρῶν ἁλύσεων Ἁρπάγης ἐδυνήθη ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἡμῶν νὰ διαμορφώσῃ, πρὸς ἀγῶνας ἐκ τοῦ συστάδην, ὑπογραμμὸν πλοίου τῆς γραμμῆς, ἐθεμελίωσε καθεστώς, οὗτινος τὰ πρότερον ὑπάρξαντα συστατικὰ εἶχον ἀπομιμηθῇ ἓν πρὸς ἓν τἀλλοεθνῆ ναυτικὰ Κράτη· τὸ δὲ σχηματισθὲν σύνολον ἀντέγραψαν καὶ ἐφήρμοσαν ταῦτα μεθ' ὅσης προσοχῆς σπουδαστὴς παρακολουθεῖ καὶ ἐγκολποῦται ὅ,τι δυνατὸν ἀπὸ τὰς παραδόσεις σοφοῦ διδασκάλου. Οἱ τῶν στόλων τῆς Ρώμης πεζοναῦται, Classiarii τε καὶ Propugnatores, ὠργανώθησαν οὕτω κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν σύστημα, ἠγωνίζοντο δὲ ὑφ' οὓς ὅρους ἐδημιούργησαν οἱ Τακτικοὶ καὶ οἱ Ναυπηγοὶ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους. Ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου, προαχθείσης τῆς Τέχνης, βλέπομεν ἡμιόλιον περίπου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ ἐπὶ τῶν πλοίων τοῦ Μάρκου Ἀγρίππα ἁρπάγας λειτουργούσας διὰ βαλλιστριῶν· καὶ συνίσταντο αὗται ἀπὸ μεγάλα ἀγκιστροειδοῦς αἰχμῆς βέλη, ἐπὶ τῆς οὐρᾶς τῶν ὁποίων ὑπῆρχε δεδεμένον τὸ ἕτερον ἄκρον

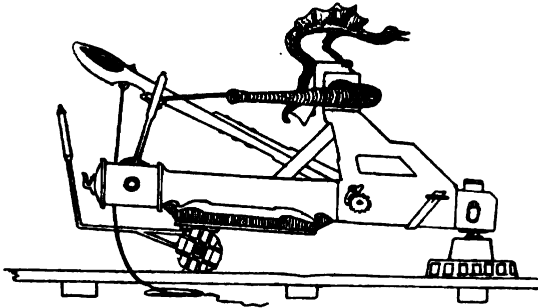
ἐκτάματος ἁλύσεως, εἴτε σχοινίου, ἅτινα δ' ἐρρίπτοντο μακρόθεν καὶ συνελαμβάνοντο τὰ ἐχθρικὰ σκάφη καὶ ἤγοντο εἰς παραβολὴν διὰ τὰ περαιτέρω.

Πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὰ τοπομαχικὰ ἐκηβόλα ὅπλα τῶν Ἑλληνικῶν πολεμικῶν πλοίων ἦσαν οἱ Μονάγκωνοι

ΕΙΚ. 22. Ὀξυβελὴς νευρότονος μηχανή.

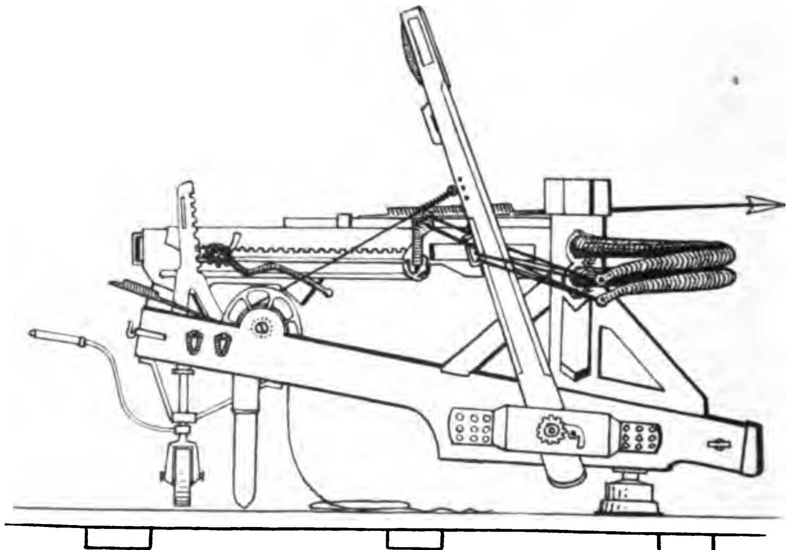
καὶ οἱ Δίτονοι Καταπέλται παραλλασσούσης ὁλκῆς, λιθοβόλοι ἢ ὀξυβελεῖς· τούτων δ' ἡ βλητικὴ δύναμις ἐδίδετο ἀπὸ τὴν ἕως κόρου συμπεριστροφὴν δέσμης τινός, εἴτε πλειόνων δεσμῶν, ἐξ ἐλαστικῶν

ΕΙΚ. 23. Λιθοβόλος.—Νευρότονος ἐπινήϊνος μηχανὴ ἐκηβόλος.

ἰνῶν, καννάβεως ἢ ὀργανικῶν τενόντων ἢ ἀλογότριχος, τῆς οὕτωσὶ παραγομένης ἐνεργείας ἐκτονουμένης ἐπὶ ὑπαρχόντων προωστικῶν μοχλῶν, δι' ὧν ἐξεσφενδονίζετο τὸ βλῆμα. Οἱ Δίτονοι ὀξυβελεῖς Καταπέλται, οἱ δὴ συνηθέστερον ἀπαντῶντες εἰς τὸ Ναυτικὸν τῆς τότε, κατὰ δὲ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην ὄντες τρισπίθαμοί τε καὶ παντοῖοι ἄλλοι τὸ μέγεθος, διεστέλλοντο εἰς Εὐθυτόνους, λειτουργοῦν-

τας δι' εὐθείας τάσεως, καὶ εἰς Παλιντόνους, ἐνεργοῦντας διὰ τάσεως ἐξανάστροφα· ἔρριπτον δὲ μετ' ἀποτελέσματος ἐξ ἀποστάσεων 200-250 μέτρων, καὶ τῶν εὐσώμων ἀπ' αὐτῶν τὸ ὕψος ἐποίκιλλεν ἀπὸ 1μ.80 ἕως 1μ.94 μετὰ τῆς βάσεως (Εἰκ. 22)—ἐν ᾧ τῶν διὰ τὰς ἐργασίας κατὰ ξηρὰν ἡ ἔξαρσις ἔφθανεν ἐνίοτε καὶ τὰ 5μ.30 - 6μ., λόγῳ τῶν γενικωτέρων συνθηκῶν τῆς βολῆς. Τῶν Λιθοβόλων πάλιν (Εἰκ. 23) καὶ τῶν οὐχ ἧττον συνηθιζομένων κατὰ τοὺς εἰρημένους χρόνους Καταπελτῶν διπλῆς ἐνεργείας (Εἰκ. 24) ἐγίγνετο πολλάκις χρῆσις πρὸς ἐκτόνωσιν

ΕΙΚ. 24. Καταπέλτης διπλῆς ἐνεργείας τῶν πάλαι πολεμικῶν πλοίων.

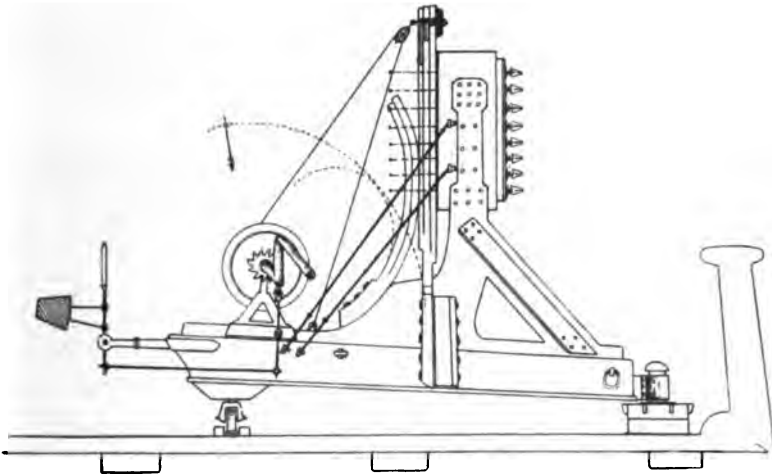
κατὰ τοῦ ἐχθροῦ σφαιρῶν μολυβδίνων καὶ σιδηρῶν, ἐφ' ὧν μάλιστα ἦν ἔστιν ὅτε κεχαραγμένη ἡ ἐμφαντικὴ λέξις ΔΕΞΑΙ ἢ ἄλλη τις προσομοία.

Ρητέον, ἐν τοσούτῳ, ὅτι τὸ χόρδισμα τῶν ἀνωτέρω ἐγίγνετο μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς ἀνατάσεως ὁρίου, ὅπως δίδηται πάντοτε εἰς ἀκέραιον ἡ κατὰ τὸ σημεῖον πτώσεως τῶν βλημάτων ὁρμή, οἷα ὑπελελόγιστο νὰ ᾖ κατὰ τὸ μέγιστον αὐτῆς. Οἱ ἐπὶ τῶν κιλλιβάντων δ' ὑπάρχοντες ρυθμισταὶ τῆς σκοπεύσεως ἔφερον πρὸς τὸν στόχον τὴν τῆς τροχιᾶς κατεύθυνσιν καὶ ἐκανόνιζον ἅμα τὸ βεληνεκὲς ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξετελεῖτο τὸ ῥῖμμα.

Τὰς δὲ μηχανὰς ταύτας παρέλαβον τὰ σύγχρονα ἕτερα ἔθνη καὶ διαφοροτρόπως μετεχειρίσθησαν. Καὶ παρατηροῦμεν ἐφεξῆς Καταπέλτην ἐκ τῶν ἐξελιχθέντων μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων

Τραϊανοῦ, φερόμενον δ' ἐπὶ ἅρματος καὶ δεικνύμενον ἤδη ἐν ὁμοιώματι εἰς τὸ ἐν Παρισίοις Μουσεῖον τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, ὅστις εἶχεν ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους τὴν βαλλιστικὴν ἰσχὺν νὰ ρίπτῃ βέλος βάρους 1 χιλιογρ. καὶ νὰ διαπερᾷ ὁλοσχερῶς ἀπὸ 300 μέτρ. ἵππον, κορμὸν συνήθους ἀμπέλου, πλόκον ἀπὸ σκληρᾶς βέργας κ.τ.λ. Μονάγκων δὲ λιθοβόλος Ὄναγρος, περιγραφόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου, ὑπολογίζεται ὅτι ἔβαλλε πέτρας 2 χιλιογρ. 1/2 βάρους τοὐλάχιστον ἀπὸ 250 μέτρ..

Ἀλλ' οἱ πάλαι πρόγονοι ἡμῶν διεῖδον προϊόντως ὅτι ὅπλα ἑκη-

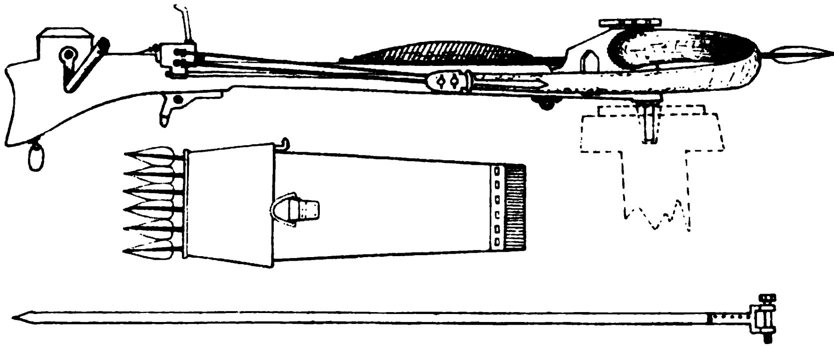

ΕΙΚ. 25. Κεφαλαιώδης τύπος τῆς Τοξοβολίστρας, ἀφ' ἧς ἀπετελεῖτο τὸ βαρύτατον τοῦ ὁπλισμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρ. Στόλου.

βόλα, τῶν ὁποίων τὸ κύριον ὄργανον ἦτο καὶ κατ' ἐξοχὴν ὑγροσκοπικὸν καὶ ὑπέκειτο εἰς παράλυσιν ἅμα βροχῆς ἐπελθούσης, εἴτε τῆς ἀτμοσφαίρας ὑπερκορεσθείσης ὑδρατμῶν ὁπωσδήποτε, δὲν ἀνταπεκρίνοντο πλήρως εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς πολεμικῆς τέχνης. Κατέγειναν ὅθεν ἐπιμελῶς εἰς τὴν τοῦ μέσου τελειοποίησιν· μέχρις οὗ, κατὰ τὴν Ἀλεξανδριανὴν περίοδον, ὁ περίφημος ἐφευρετὴς τῶν Ἀεροτόνων, ἤτοι τῶν διὰ πεπιεσμένου ἀέρος κινουμένων μηχανῶν καὶ ἑτέρων ἀπὸ τὰ ἐφηρμοσμένα σήμερον ἐπιστημονικὰ ἀξιώματα, μαθηματικὸς Κτησίβιος ἀντικατέστησε τὰς εὐπαθεῖς χορδὰς δι' ἐλασμάτων χαλκῶν καὶ τὰ Νευρότονα ἐγένοντο μηχανήματα Χαλκότονα. Ὁ δ' ἐπίσης ἔνδοξος μαθητὴς ἐκείνου Ἥρων ἐτελειοποίησε μετ' οὐ πολὺ τοὺς

χαλκοτόνους Καταπέλτας, ἐφαρμόσας παρὰ τὰ μεταλλικὰ ἐλατήρια καὶ σύστημα καμβεστριῶν μετὰ σιδηρῶν κανόνων καὶ εὐθυντηριῶν. Ἐκ τῶν τελευταίων στρατιωτικῶς ἐπεξειργασμένων τοπομαχικῶν τῶν πλοίων ὅπλων εὑρίσκομεν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Αὐτοκρατ. Στόλου τὰς διὰ τῆς ἐξελίξεως τῶν αἰώνων προελθούσας ***Τοξοβολίστρας*** (Εἰκ. 25), διὰ τῶν ὁποίων οἱ Δρόμωνες ἐξαπέλυον κατὰ τῶν πολεμίων βροχὴν μικρῶν βελῶν, τῶν δὴ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καλουμένων ***Μυιῶν*** καὶ ***Κωνωπίων***, κατὰ τὴν εἰς ἣν σχετικὴν ἀνῆκον ὁλκήν. Ἀπὸ δὲ τὰς νευροτόνους βαλλιστρίας ἀπαντῶσι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἡμετέρας ναυτικῆς ἀκμῆς αἱ ***Ναῦκλαι μετὰ χειροτοξοβολίστρου καὶ κόρδων μεταξωτῶν*** (Εἰκ. 26).

Οἱ τῆς ἀπωτέρας ἐν τοσούτῳ ἀρχαιότητος Ἕλληνες, ὅταν διὰ τῆς

ΕΙΚ. 26. Ναῦκλα μετὰ χειροτοξοβολίστρου καὶ κόρδων μεταξωτῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου.

ἐφευρέσεως τῶν τηλεβόλων εἶχον μεταπέση ἐκ τῶν ἀπὸ δερματίνας διφθέρας παραβλημάτων, πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀνδρῶν ἀπὸ τῶν πόρρωθεν προσβολῶν, εἰς τὰ μόνιμα σανιδικὰ τοιχώματα τῶν πλευρῶν, τὰς δὲ ναῦς ἐπυργοποίησαν, χάριν τῶν ἐν αἷς τότε περιέστησαν καινῶν στρατηγικῶν ἀναγκῶν, παρεδέχθησαν καὶ διάταξιν τῶν βαρειῶν μηχανῶν, παρουσιάζουσαν ἀμυντικὰ πλεονεκτήματα συνᾴδοντα ταῖς περιστάσεσι. Τοὐντεῦθεν δ' ἐγκαθίστων τοὺς πάσης ὑφῆς καταπέλτας καὶ ὄπισθεν θυρίδων κλειστῶν, τῶν ἄλλως Ὑποφαύσεων κληθεισῶν κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν. Καὶ εἶνε γνωστόν, πρὸς τούτοις, ὅτι, τῆς τῶν ἐκηβόλων μηχανῶν προόδου βάσης ὡς εὐθὺς ἀνωτέρω ἐδείχθη, ἐθεράπευσαν ἐκ παραλλήλου οἱ ἡμέτεροι ναυπηγοὶ καὶ τὰς ἀπαιτήσεις ἐπαρκοῦς τινος πρὸς ἀντιστάθμισιν

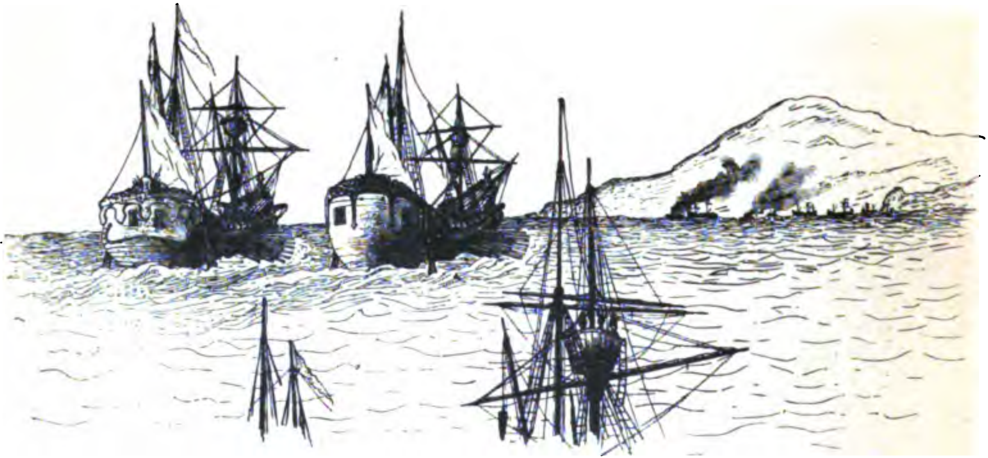
θωρακισμοῦ, καί ποτε μάλιστα ὀρειχαλκίνου καὶ ἐξ ἄλλων κραμάτων προσομοίων· οἷου δὴ μνείαν ποιεῖται Φίλων ὁ Βυζάντιος εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ἐν Συρακούσαις ἐσχαρωθέντος καί, μεθ' ὅλον τὸ ἐπιτεθέν που αὐτοῦ μεταλλικὸν βάρος διὰ λόγους προστατευτικούς, πλεύσαντος ὁμαλῶς ἕως ἐν ὄψει τῆς Ἀλεξανδρείας ὀγκώδους σκάφους. Ἐκ τῆς παραπλησίας ὅμως, συμπτωματικῆς ἄλλως τε καὶ πολυποικίλου τὴν ἔκφανσιν προνοίας οὐδὲν ἕτερον διετήρησεν ὁ Ἑλληνικὸς Αὐτοκρ. Στόλος, εἰμὴ ὅ,τι ἀπολύτως αἱ μαχητικαὶ συνθῆκαι τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ὑπεδείκνυον ἁπλῆς φύσεως, καθ' ἃ ἐν τοῖς κατόπιν θὰ ἴδωμεν.

Προκειμένου ἀκόμη περὶ κατακαύσεως ἐχθρικῶν πλοίων, ἡ ἑλληνικὴ ἐπίνοια δὲν εἶχεν ὑστερήσῃ παλαιόθεν, ὅπως γνωρίζομεν. Διὰ τοὺς κατ' ἀντιπρόσωπον ἀγῶνας ἐγίγνετο ἀρχικῶς συχνὴ χρῆσις πυρφόρων μέσων ἀπὸ δέσμας ξηρᾶς ξυλείας, δᾳδων πισσούχων, στυππείου κεκορεσμένου ὀρυκτῆς ἀσφάλτου, τριβόλων μετὰ κουβαρίων λίπους εἰς τὰ ἄκρα καὶ ἑτέρων ὁμοίων. Ἀλλά, προϊόντος τοῦ χρόνου, εἰσήχθησαν εἰς τὰ παρ' ἡμῖν μεγάλα βέλη, ὧν ὁ ἐξ ἐλάτης κοντὸς ἔφερε τὴν τετραγώνου τομῆς συνήθη αἰχμὴν περικεκαλυμμένην μὲ στυππεῖον βεβαπτισμένον ἐντὸς πίσσης· ἢ ἐχρησιμοποιοῦντο ἐπιμήκεις δοκοὶ ὡπλισμέναι διὰ σιδηρᾶς πολυκλώνου κεφαλῆς, ἐφ' ἑκάστης αἰχμῆς τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἠγκιστρωμένη σφαῖρα ἀπὸ μῖγμα πίσσης καὶ θείου. Ὑπὸ ἄλλην δὲ μορφὴν τῶν πυρφόρων κατὰ τὰς ναυμαχίας, συνεπλάσσοντο πίσσα καὶ θεῖον καὶ στυππεῖον καὶ δάκρυ τῶν ρητινωδῶν δένδρων, ἐσφαιροποιοῦντο δὲ καὶ ἐξεσφενδονίζοντο οὕτως ἁπτόμενα, εἴτε ἐτίθεντο ἐντὸς δοχείων τετρυπημένων διὰ τὴν εἰσβολὴν ἀέρος καὶ ἀπετέλουν ὑποτυπώδη ἐφαρμογὴν τῆς Ροιᾶς τῶν νεωτέρων χρόνων. Καὶ τὴν τελευταίαν πυρπολικὴν σύνθεσιν, μετὰ στερεοῦ περιβλήματος ἢ μή, παρέδωκεν ἡμῖν Αἰνείας ὁ Τακτικὸς δίκην προκαλούσης ἄσβεστον ἐμπρησμὸν ὅπου ἂν ἔπιπτε, χρήσιμον δ' ἑπομένως ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τῶν παρεμφερῶν σκευασιῶν, αἵτινες ἐρρίπτοντο, κατὰ τὴν ὑφὴν αὐτῶν, τόσον μὲ τὰς χεῖρας ὅσον καὶ διὰ νευροτόνων μηχανῶν εἰδικῆς τινος διατάξεως.

Προκειμένου πάλιν περὶ ἐμπρησμοῦ τῶν πολεμικῶν πλοίων ἀπὸ προσχεδιασμοῦ, ἐξ ἴσου εὐδοκίμως εἶχον ἔκπαλαι ἐπιδώσῃ οἱ Ἕλληνες. Γεμίζοντες δ' ἀκάτια καὶ γεγηρακυίας ὁλκάδας κληματίδων καὶ δᾳδὸς καὶ πάσης ἑτέρας ξηρᾶς ὕλης καὶ ἐπωφελούμενοι ἐκ τοῦ πνεύματος ἀνέμων φερόντων ἐξ οὐρίας πρὸς τὸ τῆς ἐχθρικῆς που εὑρισκομένης δυνάμεως ἀγκυροβόλιον, εἴτε ἄλλως κατὰ παραπλήσιόν τι χειρίζοντες, ὑφῆπτον τὸ εὔφλεκτον περιεχόμενον καὶ ἐξαπέλυον τὰ

σκάφη ἐκεῖνα, ἐπὶ καταφθορᾷ τοῦ προστυχόντος ἐν ἐπιτυχίᾳ τοῦ ἐγχειρήματος (Εἰκ. 27 καὶ 28). Καὶ αἱ διασωθεῖσαι ἱστορήσεις ναυτικῶν ἀγώνων τῆς ἡμετέρας φυλῆς, ἀπὸ τῆς ἐνόπλου διαστάσεως Ἀθηναίων καὶ Συρακοσίων ἕως τῶν πολιορκιῶν Τύρου καὶ Ρόδου, μνημονεύουσι ποικίλων περιστάσεων, καθ' ἃς ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ συστηματοποιηθέντα τέως πυρπολικὰ ἀπὸ τοὺς ἡμιθέους Ναυμάχους τῆς πολυετοῦς περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπατάχθη ἡ Τουρκικὴ δεσποτεία καὶ συνετελέσθη ἡ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις.

Ἐννοεῖται δ' ὅτι οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἄλλοι ἐπωφελήθησαν ἐν τῷ μεταξὺ παντοιοτρόπως ἐκ τῶν τοιούτων ἡμῶν ἐφευρημάτων, τῶν δὴ

ΕΙΚ. 27. Μέθοδος πυρπολήσεως τῶν ἐχθρικῶν πλοίων κατὰ τὴν ἀπωτέραν ἀρχαιότητα, δι' ἐξαπολύσεως ἐναντίον αὐτῶν ἀκατίων πεπληρωμένων εὐφλέκτου ὕλης καὶ ἀνημμένων.

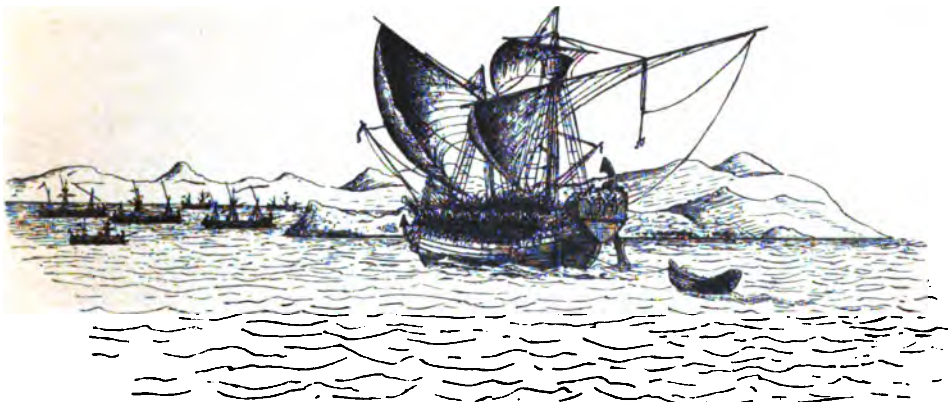
προσδωσάντων ἐν καιρῷ σημαντικὴν ὑπεροχήν, ὅπου ἂν τῶν θαλασσίων ἐφηρμόσθησαν πολέμων. Καί, ἐν ᾧ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πυρφόρων προῆλθον τὰ ἀπὸ Τίτου Λιβίου καὶ Σιλίου τοῦ Ἰταλικοῦ ἀναφερόμενα Φαλαρικά, βλέπομεν οὐχ ἧττον ὅτι ἐθεραπεύθη σπουδαίως καὶ ἡ τῶν πυρπολικῶν πλοίων μέθοδος ἐν τῇ ξένῃ· ἐξίκετο δὲ προϊόντως ἄχρι τῆς ἑτοιμασίας ὁλοκλήρων ἐνίοτε ἀπ' αὐτῶν στόλων, ὡς ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Κασσίου κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Καίσαρος.

Μετὰ αἰώνων ἔκτοτε πάροδον, εἰ καὶ ἐχρῆτο ὁ ἡμέτερος μεσαιωνικὸς Στόλος ταῖς ναυμαχικαῖς ἁρπάγαις —***Ἀγρίφαις μεθ' ἁλυσιδίων*** — διὰ τὴν ἐκ παραβολῆς πάλην, ἐνωρὶς ὅμως ἀπὸ τῆς ἐν συμπαγεῖ ἰσχύϊ ὑποστάσεώς του σύνοιδε τὸ κατὰ τοὺς ἀγῶνας, παρα-

τάξεως ἢ μή, λυσιτελέστερον ἐπὶ νίκην τῶν καταπρηστικῶν ὑλῶν, καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο πολεμικὸν μέσον ἐστήριξεν εἰς ἐκείνας τὸ κράτος τῆς θαλάσσης, οὗτινος εἴχετο ζηλοτύπως.

Ἐκτὸς λοιπὸν τῆς συχνῆς γενομένης τότε χρήσεως τῶν πυρπολικῶν, ὁ ἐξ Ἀθηνῶν ὁρμηθεὶς φιλόσοφος καὶ ἐγκρατὴς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς χημείας Πρόκλος ἐπρομήθευσε κατ' ἀρξάμενον τὸν Ε΄ αἰῶνα τῷ Αὐτοκράτορι Ἀναστασίῳ τὸ **Ἄπυρον θεῖον**· ὅπερ ἦτο κόνις ἀναφλεγομένη μόλις ἐξετίθετο εἰς τὴν ἡλιακὴν θερμότητα, ἐχρησιμοποιήθη δ' ἐπί τινας δεκαετηρίδας ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπινήιον ὅπλον.

Κατόπιν, περὶ τὸ 672 ἔτος, ὁ Σύρος μοναχὸς Καλλίνικος ἐπε-

ΕΙΚ. 28. Ἀναπαράστασις ὁλκάδος πυρφόρου τῶν μετὰ τὴν Μακεδονικὴν ἐποχὴν χρόνων, ἐπιτιθεμένης κατὰ ναυλοχοῦντος στόλου.

νόησε τὸ **Ὑγρὸν πῦρ** ἢ **Ἔνυγρον πῦρ** κληθέν, τὸ ὁποῖον εἶνε ἄδηλον ὅλως ποίας συστάσεως ἐτύγχανε, διότι ἐτηρήθη αὐστηρῶς ἀπόρρητον μέχρι καταλύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Πρὸς ὅ, οὐχ ἧττον τῶν λοιπῶν ληφθέντων ἐπίτηδες μέτρων, συνετέλεσε καὶ ἡ ἐκ διορατικότητος ἀρχικῆς προελθοῦσα χορηγία εἰς ὡρισμένην οἰκογένειαν τοῦ μοναδικοῦ, δικαιώματι δ' ἀναφαιρέτῳ κληρονομικοῦ προνομίου τῆς κατεργασίας καὶ ἐκμεταλλεύσεως ἅμα διὰ τὰς τοῦ Κράτους ἀνάγκας. Καὶ διὰ τοῦτο, συλλέγοντες νῦν τὰς ἀσφαλεστέρας ἀπὸ τῶν συγχρόνων περὶ συστάσεως καὶ ἀποτελεσμάτων πληροφορίας, ἀόριστά τινα καὶ μόνον δυνατὸν νὰ συμπεράνωμεν. Ὁ κατὰ τὴν 10ην ἑκατονταετηρίδα, δὸς εἰπεῖν, ἀκμάσας ἐν Βυζαντίῳ χημικὸς Μᾶρκος μνημονεύει ἐν διασωθέντι αὐτοῦ χειρογράφῳ, ὅτι τῆς φοβε-

ρᾶς ὕλης ἡ μῖξις διελάμβανε διάλυσιν τοῦ νίτρου καὶ τερεβινθέλαιον, τρύγα, σαρκόκολλαν, πετρέλαιον, θεῖον καὶ πιθανώτατα πίσσαν· ὅπερ δὲν φαίνεται ἐπὶ τοῦ μερικοῦ ἀσύστατον πυροτεχνικῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς πρέπουσαν τῶν συντελεστῶν αὐτοῦ ἀναλογίαν τυγχάνει ἐπιδεκτικὸν διαρρηκτικῆς ἐξ ἐμμέσου καὶ ταχυφθόρου κράσεως, οἵαν δὴ ποριζόμεθα μετὰ πεποιθήσεως καὶ ἐκ περιγραφῶν ἄλλοθεν ὅτι ὑφίστατο. Διότι Ἄννα ἡ Κομνηνή, συμπληρώσασα τῷ 1148 καὶ παραδώσασα ἡμῖν συγγραφὴν πλήρη περὶ τῶν ἔργων τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ἀλεξίου Α΄, ἀφηγουμένη δέ που τὴν πολιορκίαν τοῦ Δυρραχίου ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν τοῦ Βοημούνδου καὶ λόγον ποιουμένη τῶν μέσων, δι᾽ ὧν τότε ἀντεπεξῆλθον οἱ ἀμυνόμενοι, ἀναφέρει ὅτι μέγα ἐβοήθησε τούτοις καὶ τόδε: «Ἀπὸ τῆς πεύκης καὶ ἄλλων τοιούτων δένδρων ἀειθαλῶν συνάγεται δάκρυον εὔκαυστον. Τοῦτο, μετὰ θείου τριβόμενον, ἐμβάλλεταί τε εἰς αὐλίσκους καλάμων καὶ ἐμφυσᾶται παρὰ τοῦ παίζοντος λάβρῳ καὶ συνεχεῖ τῷ πνεύματι· κᾆθ᾽ οὕτως ὁμιλεῖ τῷ πρὸς ἄκρον πυρὶ καὶ ἐξάπτεται, καὶ ὥσπερ πρηστὴρ ἐμπίπτει ταῖς ἀντιπρόσωπον ὄψεσι». Μολονότι δ᾽ ἡ γυναικεία ἁπλότης ἀπέδωκε συγκεχυμένως ὅ,τι διέσπειρεν ἡ φήμη καὶ τῶν περιστοιχιζόντων ἀδαῶν ἀπεικόνισεν ἡ ἀντίληψις, διαβλέπομεν ὅμως πραγματικὰ τοῦ παριστανομένου σημεῖα, εὐθὺς ὡς συσχετίσωμεν τῷ τεχνικῷ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος ϛ΄ ὁρισμῷ ὅτι «πολλὰ καὶ ἐπιτηδεύματα τοῖς παλαιοῖς, καὶ δὴ καὶ τοῖς νεωτέροις ἐπενοήθη κατὰ τῶν πολεμικῶν πλοίων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς πολεμούντων· οἷον τό τε ἐσκευασμένον πῦρ, μετὰ βροντῆς καὶ καπνοῦ προπόρου διὰ τῶν σιφώνων πεμπόμενον καὶ καταπρῆσον αὐτά...» («Τακτικά»—Διάτ. ιθ΄, § 52). Τοὐντεῦθεν δ᾽ ἀγόμεθα εἰς τὴν εὐλογοφανῆ σκέψιν ὅτι τὸ Ὑγρὸν πῦρ, ἐρχόμενον ἐν ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι εἰς καθ᾽ οἱονδήποτε τρόπον ἐπαφὴν οὐσίας ἀγνώστου, ἥτις ἠδράνει ἄχρι τῆς στιγμῆς τοῦ μεταχειρισμοῦ, θὰ ἡνοῦτο μετ᾽ αὐτῆς βιαίως πρὸς ἓν ἢ πλειότερα τῶν συστατικῶν του καὶ θὰ προὐκάλει τὴν ἐκδήλωσιν ἀπολυομένων στοιχείων· ἀνεπτύσσετο δ᾽ ἀκαριαίως περισσεία θερμαντικοῦ, τὸ ρευστὸν διεφλέγετο καὶ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἐχεῖτο καταβιβρῶσκον τὰ προστυχόντα. Ἄλλο τι διαφωτιστικώτερον τῶν ρηθέντων καὶ μᾶλλον συγκεκριμένον, κατ᾽ ἀκολουθίαν δ᾽ ἀφορμὴν δίδον πρὸς ἐξηγήσεις βαθυτέρας, οὐδὲν ὑπάρχει.

Ὁπωσδήποτε, ἐφοδιασθέντα πολυτρόπως διὰ ταύτης τῆς οὐσίας τὰ καράβια, εὐθὺς ὡς ἐκτήθη, προσέλαβον οὐ τὴν τυχοῦσαν πλέον μαχιμότητα. Διότι ἀπὸ ἐπαρκῶς ἠνεῳγμένης ὀπῆς τῶν ἀκροστολίων

προυβάλλοντο καὶ ἐλειτούργουν εὔκαμπτοι σωλῆνες τῶν βλητικῶν ***Σιφώνων,*** οἵτινες ἐξηρεύγοντο τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου, ἐπὶ τὸ ὁποῖον διηυθύνοντο· πρὸς ὃν σκοπὸν καὶ διὰ τὸ συστηματικώτερον τοῦ χειρισμοῦ τοῦ ὅπλου ὡρίζετο εἰδικῶς ὅτι οἱ μὲν τῶν πρφραίων δύο ἐλατῶν ἑκάστης σειρᾶς ἦσαν ***Σιφωνάτορες*** — ἐπίσης καὶ ***Σιφωνάριοι*** ὀνομαζόμενοι — ἔδει δὲ πάντως, ἑτοίμους τηροῦντες, νὰ ὑπηρετῶσι τοὺς ἔμπροσθεν διὰ χαλκοῦ ἠμφιεσμένους αὐλοὺς τοῦ ἀκοντισμοῦ τοῦ ἐσκευασμένου πυρός. Εἴτε ἄλλως ὑπῆρχον πρόχειρα ἔνδον ἱκανὰ τὸ πλῆθος πιθάρια πήλινα, πλήρη ἐκ τοῦ πολυτίμου καὶ τρόμον ἐμποιοῦντος μίγματος, τὰ ὁποῖα ἐρρίπτοντο κατὰ τὴν μάχην ἐναντίον τῶν πολεμίων σκαφῶν καὶ ἐπυρπόλουν αὐτά, εὐθὺς ὡς ἐθραύοντο καὶ τὸ περιεχόμενον διεχέετο. Εἴτε, ἀκόμη, ἐκράτουν οἱ ὁπλῖται κεκρυμμένα ὄπισθεν τῶν ***Σκουταρίων***, τῶν ἀσπίδων δῆλα δή, μικρὰ δοχεῖα πεπληρωμένα ὑγροῦ πυρὸς—τοὺς ***Χειροσίφωνας,*** οἵτινες ἦσαν συνήθως σφαιροειδεῖς καὶ φόμορφοι, ἐξ ὑάλου ἢ ὀπτῆς γῆς — ἅπερ ἔβαλλον κατὰ πρόσωπον τῶν διϊσταμένων καὶ κατέκαιον αὐτούς.

Οὐχὶ δὲ μόνον οὕτως ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ὑγρὸν πῦρ, ἀπὸ τῶν ἐμμάχων ἐξ εὐρυτέρας ἀποστολῆς σκαφῶν. Ἀλλ' ἀπήντων συνηθέστατα μικρά τινα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μονόστηλα ναυπηγήματα, ἅτινα ἦσαν διεσκευασμένα μετ' ἀποκλειστικότητος ἐν τῷ καταπρηστικῆς δυνάμεως τῶν ἐναντίων ὁπλισμῷ των· προωρίζοντο, κατὰ συνέπειαν, εἰς τὸ συμμετέχειν τῶν ναυμαχιῶν καὶ ἀγωνίζεσθαι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπὸ κλίμακα μείζονα τῆς τῶν ἑτέρων, κεραυνοβόλου δ' ἔστιν ὅτε ἐντάσεως. Καὶ ταῦτα ἐκαλοῦντο ***Κακκαβοπυρφόρα*** καὶ κοινότερον ***Κακκάβαι,*** ἀντιστοιχοῦντα μὲν στρατηγικῶς πρὸς τὰς Κανονιοβάριδας τῆς σήμερον ἐποχῆς, φέροντα δὲ τὴν ἑξῆς σχετικὴν ἐξάρτυσιν: Καθ' ἃ καὶ ἐπὶ τῶν δρομώνων, ἐν τῷ κύτει τῆς πρῴρας ὑπῆρχεν ὁ ἰδίας διατάξεως καὶ οἰκονομίας λέβης (τὸ ***Κάκκαβον***), ἔνθα οἱ πυροτεχνουργοὶ ἀπεθήκευον τὴν ὑδαρῆ σύνθεσιν· ἡ ὁποία ἀνερροφεῖτο εἶτα διὰ σωληνισμοῦ, μέχρι τῆς ἀπὸ τοῦ ὑποφράγματος ἢ ἀπὸ τῆς τοῦ προστέγου κρύπτης λειτουργούσης ἀντλίας κ.τ.λ. Ἐπὶ τοῦ περιωρισμένου ἔνθεν κἀκεῖθεν τοῦ θαλάμου καταστρώματος ἐξ ἄλλου, διαμήκως τῶν προσθέτων καὶ εἰς ὕψος πολλάκις στήθους φθανόντων δρυφάκτων, εὕρηντο πρόχειρα ἐντὸς θηκῶν εἰσχωρουσῶν — ***Ἑρμαρίων*** — τὰ βαρέα βλήματα· πρὸς ὧν τὴν ἐκσφενδόνισιν δὲν ἐσπάνιζε νὰ διατίθενται ἔνδον καὶ μηχαναὶ ἐκ τῶν ἰσχυροτενῶν. Ὑπεράνω δὲ πάλιν τοῦ ἐξάρματος τοῦ περιτοναίου, τόσον ὥστε νὰ ᾖ ἄνετος ἡ ἀνθρώπων διέλευσις, διῆκε κατὰ τὸν ἄξονα διάδρομος ἱκανῶς πλατὺς

καὶ μετὰ χειραγωγῶν τοῦ σάλου, οὗτινος τὸ ὀπισθαίτατον ἔφερεν εὐθὺ εἰς θύραν ἐπῳκοδομημένου ἐχυροῦ· ἐντὸς αὐτοῦ ἀπετίθεντο ἐπὶ ραφίων αἱ χειροβολίδες, ἐν ᾧ ἀπὸ τὰ περικείμενα ***Σκοπιότρυπα*** ἐδύναντο οἱ τεταγμένοι νὰ παρακολουθῶσιν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς τὰ γύρῳ συμβαίνοντα, ἐξερχόμενοι δ' ἐν καιρῷ νὰ προσβάλλωσι τὸν ὑπερπελάζοντα τυχὸν πολέμιον.

Εἰρήσθω δ' ὅμως ἐν παρόδῳ, ὅτι ὠθούμενοι ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Αὐτοκρ. ἡμῶν Στόλου οἱ Σαρακηνοὶ κατέγιναν ἀόκνως εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ μυστικοῦ τοῦ Ὑγροῦ πυρός, εὐθὺς ὡς ἀνεπτύχθησαν καὶ διεκρίθησαν περὶ τὰς ἐφηρμοσμένας ἐπιστήμας. Κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα αἱ προσπάθειαι αὐτῶν εἶχον τελεσφορήσῃ· καὶ βλέπομεν νὰ κατέχωσι παρεμφερές τι χημικὸν μῖγμα, μὲ τὸ ὁποῖον κατέπρησαν τὰς γαλέρας τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Θ΄, ὅντινα καὶ μεγάλως ἐξέπληξε καὶ κατετρόμαξε τότε ἡ τοῦ ὀλεθρίου ὅπλου ἀποτελεσματικότης. Ὁ δὲ χρονικογράφος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Joinville, περιγράφων τὰ διὰ τῆς ἀραβικῆς σκευασίας οὑτωσὶ κατορθωθέντα καὶ ἀποδίδων πιστῶς τὴν ἣν ἀπὸ ἰδίας ἀντιλήψεως ἔσχεν ἐντύπωσιν ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ἐξ ἀδοκήτου συντελεσθείσης φθορᾶς, χαρακτηρίζει ἐν τῷ συγχρόνῳ τῆς γλώσσης του λεκτικῷ τἀποτελέσματα τοῦ Feu Grégeois ὅτι ἦσαν «... La plus orrible chose que oncques jamès je veisse».

Ἐν τῇ Δυσμικῇ ἐξ ἄλλου Εὐρώπῃ, ἡ ἐξέλιξις τοῦ Ἑλληνικοῦ πυρὸς ἀποκληθέντος, οὗτινος ἡ ἀρχικὴ ἐπίνοια δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ἀναγομένη εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου καὶ τοῦ Θουκυδίδου διδομένας πρὸς τὸν ἴδιον προορισμὸν συνθέσεις ἐξ ἐλαίων, νάφθης καὶ πετρελαίου, ἔφερεν εἰς τὰ μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Φιλίππου - Αὐγούστου καὶ μέχρι τοῦ Feu Infernal τοῦ Dupré ἀπαντῶντα ἑκάστοτε μέσα ὑδραυλικῆς κατακαύσεως τῶν ἐχθρικῶν σκαφῶν, τὰ ἀνεξαιρέτως προελθόντα ἐκ σχετικῆς ἀπομιμήσεως ἐπὶ διαφόρων συνταγῶν. Καί, τόσον ἡ κατὰ τὸ ληφθὲν ἐν Ἁγίῳ Ἰωάννῃ τῆς Ἄκρης παράδειγμα καταστροφὴ τῷ 1193, ἐν Διέππῃ, τοῦ μείζονος τοῦ Ἀγγλικοῦ Στόλου, ὅσον καὶ ἡ ἀπόπειρα τοῦ μηχανικοῦ Gaubert εἰς τὰ ὑπὸ τὰ ὀχυρώματα τῆς νήσου τῶν Ἀνδελλυῶν ὕδατα, καὶ τοῦ Poli ἀκόμη ἡ ἀκάρπως ἐξαφανισθεῖσα νηοπρηστικὴ οὐσία καὶ οἷα ἄν ποτε ὑπῆρξεν ἄλλη ὁμοία σύνθεσις, ἐτύγχανον πάντα ἐκφάνσεις τοῦ τελείου ὅπλου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ τῶν Ἑλλήνων Στόλου, ἐπὶ τῇ βάσει συνταγῶν τῆς ὑποτιθεμένης συνθέσεώς του.

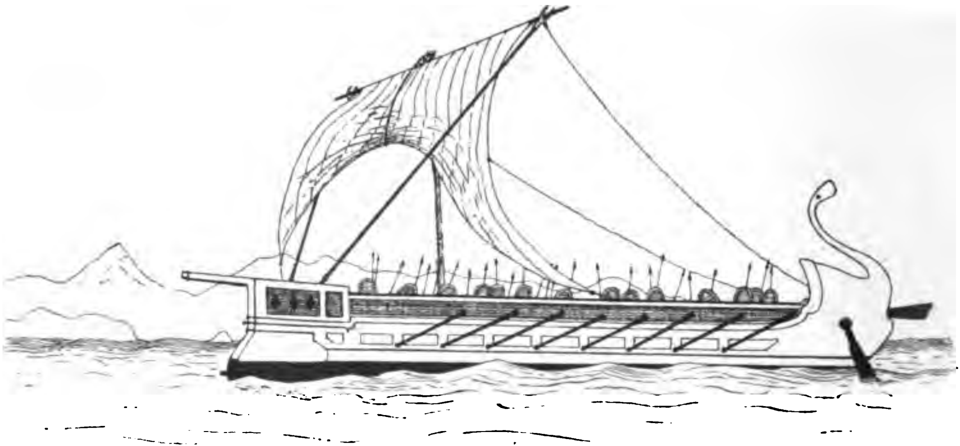
*

Ὥστε, ἐν συμπεράσματι ἐκ συσχετισμοῦ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων, ἔχομεν τὰ μονόσειρα ἐλαφρὰ καὶ τὰ δίσειρα κυρίως μάχιμα Βυζαντινὰ πλοῖα προελθόντα ἀπὸ ὡρισμένων τινῶν περὶ τὰ ναυτικὰ φυσιολογικῶν κλίσεων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἁρμοσθεισῶν καταλλήλως ταῖς παλαιόθεν, ἕως τῆς ἀναφερομένης περιόδου, περιστάσεσιν ἑκάστοτε. Ἀφ᾽ ὅτου δὲ τέλος ἐμορφώθησαν εἰς αὐτοτελῆ τοῦ ἡμετέρου μεσαιωνικοῦ Κράτους ναυπηγήματα καὶ συνεκρότησαν τὴν συστηματικὴν κατὰ θάλασσαν πολεμικὴν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ἐξελληνισθεῖσα Ῥωμαϊκὴ ἐν Ἀνατολῇ κυριαρχία ἡδραιώθη καὶ ἐμεγαλούργησεν ἔπειτα, εὑρίσκομεν τὰ παντοειδῆ καράβια προσφόρως ἠρματωμένα διὰ μακροὺς πλοῦς ἀνέτως, τακτικῇ τῶν ἱστίων χρήσει, κεκτημένα δ᾽ ὡς οἷόν τε τὰς ὠφελίμους ἐν ἀγῶσιν ἑλικτικὰς ἰδιότητας καί, παρὰ τὴν πρὸς πεζομαχίας καὶ λοιπὴν ἐπάρκειαν τοῦ ἐφοπλισμοῦ, διαθέτοντα τὸ σημαντικὸν ἐκ τοῦ Ὑγροῦ πυρὸς μέσον ὑπεροχῆς.

Καὶ γινώσκομεν ὅτι δι᾽ ἕκαστον ἐπὶ στρατείαν ἀναγόμενον τῶν Ναυστάθμων Δρόμωνα κατεβάλλετο μεγίστη ἐπιμέλεια νὰ εἶνε τελείως πεπληρωμένος καὶ ἐφωδιασμένος· προεβλέπετο δ᾽ ἅμα νὰ ἔχῃ ἐν ἀποθέσει διπλᾶ ἔνδον πάνθ᾽ ὅσα, ἀπὸ τυχαίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σκοπουμένων ἐπιχειρήσεων ἀνεπανορθώτου ἀβαρίας, θὰ ἔχρῃζον ὀλικῆς ἀντικαταστάσεως. Οὕτως οἱ αὐχένες, τὰ κατάρτια καὶ τὰ κεράτάρια, αἱ ***Κῶπαι*** καὶ οἱ ***Σκαρμοί,*** τὰ κυριώτερα τῶν γενικῶς ***Σχοινίων*** ὀνομαζομένων ἐξαρτίων καὶ ἀγομένων, τὰ μᾶλλον ἐν τῇ ἱστιοφορίᾳ χρήσιμα καὶ σπουδαῖα ἐκ τῶν σταθερὰν ἐκπληρούντων ἀποστολὴν ***Καρύων***—τῶν τροχίλων καὶ τῶν ἐντρόχων τῆς σήμερον—καὶ τὰ πάσης ὑφῆς ἱστία, τὰ τότε καλούμενα ***Ἄρμενα,*** εἶχον τὰ ἀμοιβὰ αὐτῶν. Ἐν ᾧ πάλιν περιελαμβάνετο εἰς τὸ προσωπικὸν τῶν Δρομώνων καὶ ναυτοξυλουργός τις, ***Ναυπηγὸς*** ἐπιλεγόμενος, ἔχων ὅλα τὰ ἀναγκαιοῦντα ἐργαλεῖα διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν βλαβῶν, ὅστις δὲ διέθετε περιπλέον, ἐπὶ τῷ ἰδίῳ σκοπῷ καθ᾽ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ σῶμα τοῦ σκάφους, ἀριθμόν τινα ***ξύλων ἐγκοιλίων*** καὶ ***σανίδας*** καὶ ποσότητα ***στυππείου, πίσσης*** καὶ τέλος ***ὑγροπίσσης,*** ἤτοι ἀναλελυμένης κεδρίας.

Γ'.

Τοιαῦται αἱ γενικαὶ γραμμαὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σῳζομένων περιγραφῶν, αἱ ἀμετάβλητοι διατηρηθεῖσαι ἐπὶ σειρὰν συναπτῶν αἰώνων. Εἶνε δὲ γεγονὸς διὰ τὸν συγκριτικῶς μελετῶντα ὅτι μεταξὺ ἐκείνων καὶ τῶν ἀμέσως προγενεστέρων Λατινικῶν ἢ μικτῶν κατασκευασμάτων ὑφίστατο συλλήβδην τόσον μεγάλη διαφορά, εἰ καὶ γειτνιάζουσιν ἀμέσως αἱ ἐποχαί, οἷα παρατηρεῖται χωρίζουσα τὰ πλοῖα τῶν χρόνων Βιργι-

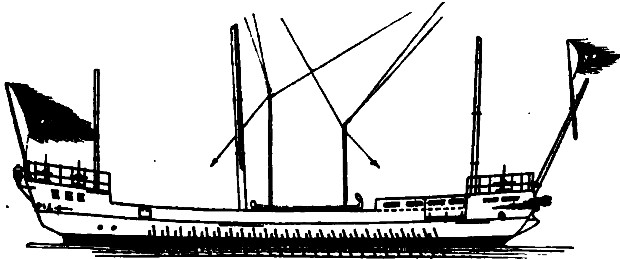

ΕΙΚ. 29. Ἀρχαῖον ναυπήγημα τῆς Καμπανίας.

νίου τοῦ Ρηγούλου ἀπὸ τὰ στοιχειώδη κατὰ τὴν ἀφεστῶσαν ἀρχαιότητα ναυπηγήματα τῆς Ἰταλικῆς Καμπανίας (Εἰκ. 29).

Ὁπωσδήποτε, ὁ ἡμέτερος Αὐτοκρ. Στόλος δὲν ἀπετελεῖτο καὶ μόνον ἀπὸ τὰς παντοειδεῖς ἐμμάχους μονάδας. Ἵνα εἶνε αὐτάρκης κατὰ τὰς ὑπερποντίους ἐκστρατείας καὶ θεραπεύῃ ἀσφαλῶς τὰς ἀπαιτήσεις διαπορθμεύσεως πολυσυνθέτων χερσαίων δυνάμεων μετὰ τῆς παραπομπῆς των, ὑφίστατο παρ' αὐτὸν ὠργανωμένη ὑπηρεσία, ἐξεπίτηδες μεταγωγική, ἐπιτετραμμένη τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὅ,τι ἂν κατὰ καιροὺς ἀπέρρεεν ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀποφάσεων τοῦ Βασιλέως - Αὐτοκράτορος καὶ τῶν διὰ τὰς προκειμένας περιστάσεις εὐρυτέρων κελευσμάτων τῆς Συγκλήτου, τῶν ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἀκόμη ὑποδείξεων τῶν τεταγμένων ἐπὶ τὴν ἐκτέλεσιν Στρατηγῶν καὶ τῶν σχετικῶν ὁδηγιῶν

καὶ συμβουλῶν τῶν ἐξ ἀμέσου ἀντιλήψεως εἰδότων τὰ πράγματα εἰς τοὺς ὑπ' ὄψιν τόπους. Ἐν κατακλεῖδι δέ, ἡ εἰρημένη συμπληρωτικὴ τῆς θαλασσίας παρατάξεως ὑπηρεσία ἐπεκούρει εἰς πᾶν ὅ,τι ἐζητεῖτο ἀπὸ τὸ Ναυαρχεῖον πρὸς εὐόδωσιν τῶν ἐσχεδιασμένων ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντος, καὶ ***Μεγάλου Δομεστίκου τῶν Σχολῶν*** ἐν τῷ συγχρόνῳ λεκτικῷ τιτλοφορουμένου, Ἀρχιστρατήγου τῶν Αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων. Ὅπως δ' ἡ τῶν μεταφορῶν στρατοῦ ἐπιστασία ἐκπληροῖ ἀνέτως τὸ ἀνατεθειμένον περίφροντι ἔργον, ὑπῆρχον ὑπαγόμενα ταύτῃ, φερόμενα δ' εἰς τοὺς καταλόγους τοῦ πολεμ. Ναυτικοῦ, σκάφη πρόσφορα νὰ δέχωνται, ἐκ προνοίας περὶ τὴν ἐσωτερικὴν διασκευὴν ἀπὸ πήξεως, καὶ ν' ἄγωσιν ὁπουδήποτε

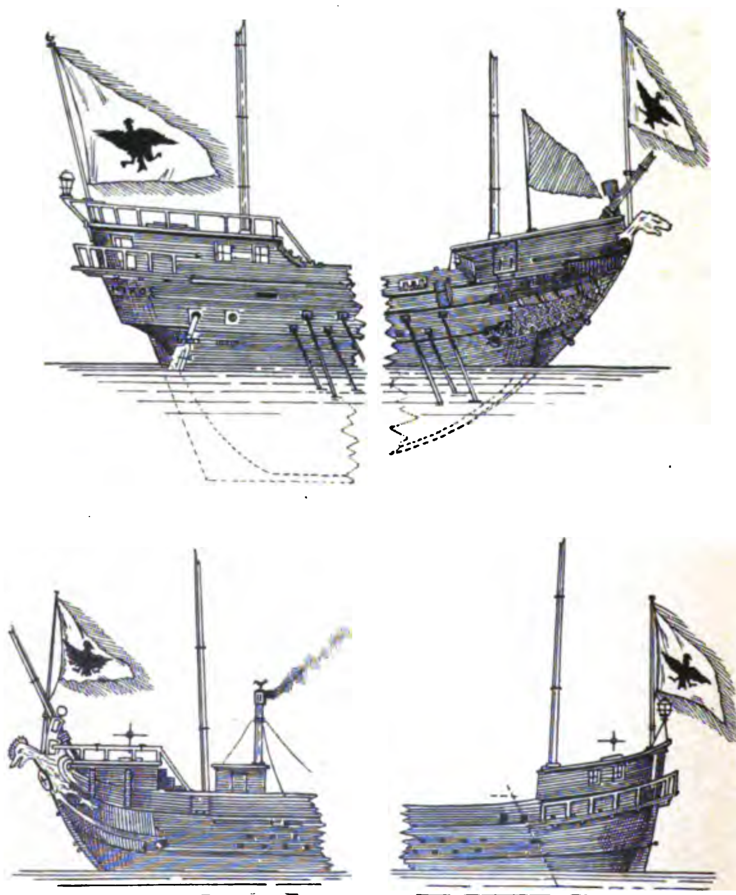

ΕΙΚ. 30. Μέγα Ἱππαγωγὸν πλοῖον κατὰ τοὺς χρόνους ἀκμῆς τῆς Ἑλλ. Αὐτοκρατορίας (διὰ 14 ἕως 17 ἄλογα μετὰ τῶν παρελκομένων αὐτῶν).

κτήνη καὶ ὑλικὸν μετὰ τῆς οἰκείας θεραπείας — τὰ καλούμενα ***Καματηρὰ καράβια.***

Τὰ σκάφη αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀπήρτιζον τὸν πυρῆνα τῆς μεταγωγῆς, ὁσάκις ἔκτακτος κινητοποίησις πρὸς μεμακρυσμένην ἐκστρατείαν ὑπηγόρευε τὴν ἐκ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας ναύλωσιν προσθέτων φορτηγῶν, ἦσαν ὡπλισμένα, κατὰ τὰ ἀμυντικὰ ἰδίᾳ μέσα, παρεμφερῶς τοῖς ἀπὸ φύσεως μαχίμοις πλοίοις, ἵνα ἔχωσιν ἐν μέτρῳ τινὶ ἀνεξαρτησίαν κινήσεων· διεστέλλοντο δὲ εἰς τὰ ***Ἱππαγωγὰ*** (Εἰκ. 30) καὶ εἰς τὰ ***Σκευοφόρα*** (Εἰκ. 31). Καὶ τὰ δεύτερα, ἅτινα ἦσαν ὀγκωδέστερα καὶ ἥσσονος πάντως δεκτικότητος πρὸς τὰς μέχρις ἄκρων ὁρίων προσγειώσεις, ἐθεωροῦντο τὰ πλειοτέρου λόγου ἄξια· διότι, σὺν τοῖς ἄλλοις, μετεκόμιζον τὰς βαρείας τῆς ἐποχῆς πολιορκητικὰς καὶ ἐκπολιορκητικὰς μηχανάς, τὰ ***Μάγγανα,*** ὧν ἄνευ δὲν ηὐδοκίμουν αἱ πρὸς ἅλωσιν τετειχισμένων ἄστεων καὶ ἀκροπόλεων—***Κάστρων*** (Εἰκ. 32)—διεξαγόμεναι συχνότατα ἐπιχειρήσεις.

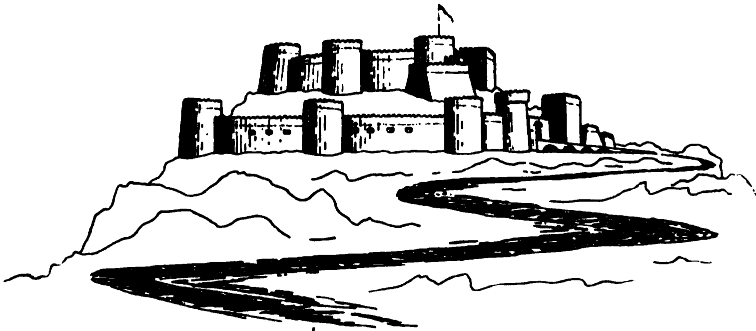
Ἀλλ' ὀλίγαι ἀναδρομικῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου λέξεις θέλουσι καταστήσῃ ἐμφανέστερον τὸ ἀπὸ φύσεως χαλεπόν, ἀλλὰ καὶ μέγα τοῦ τοιούτου τῶν Σκευοφόρων πλοίων μερικοῦ περιορισμοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος παρατηροῦμεν ὅτι εἶχον συστηματοποιηθῇ καὶ

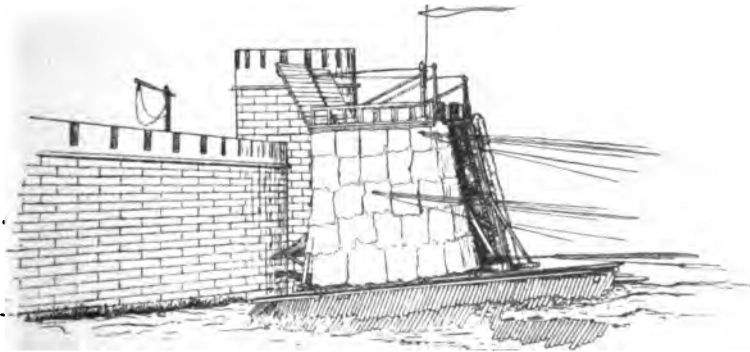
ΕΙΚ. 31. Ἄποψις ἀκρονήων τινῶν Σκευαγωγοῦ πλοίου ἐκ τῶν εὐρυχώρων τοῦ Αὐτοκρ. Ναυαρχείου κατὰ τοὺς Η΄ καὶ Θ΄ αἰῶνας.

ἐφηρμόζοντο ποικίλαι μέθοδοι, καθιστῶσαι τελεσφόρους τὰς πολιορκίας, καὶ οὐχ ἧττον τὴν ἄμυναν τῶν φρουρίων προάγουσαι· καὶ τούτων πασῶν τὰ ἐπὶ τοῦ πρώτου σκοποῦ πολυειδῆ τεχνουργήματα ἔληξαν ἐνωρὶς εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν Φοβερῶν Ἑλεπόλεων. Ἦσαν

δ' αὗται κινητὰ ἐπὶ πολλῶν ὀγκωδῶν τροχῶν ὀχυρὰ τετραγώνου τομῆς, ἔχοντα πλευρὰς μήκους 30—50 ποδῶν συνήθως, τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο ἐκ ξύλου καὶ ἐπενεδύοντο δι' ἀκατεργάστων δερμάτων, ἢ μαλλίνων σκεπασμάτων, ἢ πρασίνου οἰσοῦ ἠλειμμένου μὲ πηλόν, πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ πυρπόλησιν ὑπὸ τῶν πολεμίων. Καὶ οἱ ἐπὶ ἰσχυρῶν ἀνδήρων ὑψούμενοι τοιοῦτοι πύργοι ἐπήγνυντο εἰς ἀπομε-

ΕΙΚ. 32. Τύπος Κάστρου τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

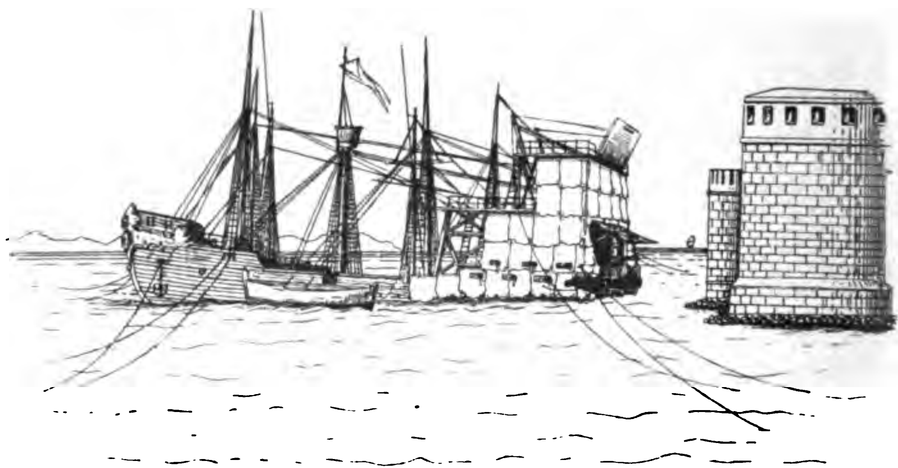

ΕΙΚ. 33. Τύπος Ἑλεπόλεως ἑτοίμης πρὸς χρησιμοποίησιν ἐναντίον φρουρίου.
(Ἡ ὀργανικὴ αὐτῆς δύναμις ἐξικνεῖτο ἕως 3500 ἀνδρῶν).

μακρυσμένον κινδύνων μέρος, ἔνθα ἡρμολογοῦντο παρ' εἰδικῶν τεχνιτῶν τὰ ἐκ προτέρων ἠγμένα ἐπιτοπίως συστατικὰ τεμάχια. Ἀρχόμενοι δὲ νὰ δρῶσιν ἐξ ἀποστάσεως, ἐπλησιάζοντο βαθμηδόν, μέχρις ὅτου τέλος κατωρθοῦτο νὰ φθάνωσιν ἐγγύτατα τοῦ προσβαλλομένου οἰκοδομήματος καὶ νὰ κρατῶσι τούτου. Γνωστὸν ἀκόμη τυγχάνει, ὅτι αἱ Ἑλεπόλεις εἶχον πολλὰς τὰς μετ' ἐπιτμήτων τοῖς τοίχοις τοξοθυρί-

δων ὀροφάς, διὰ διαφόρους τῶν χειριζομένων μαχητῶν χρήσεις· καὶ εἰς τὸ ἰσόπεδον αὐτῶν ὑπῆρχεν ἡ τοῦ κριοῦ ἐγκατάστασις, μετὰ χελωνωτοῦ γείσου, τῆς ἔξωθεν τοῦ διαμερίσματος ἐπαμύνης. Ὡς δ᾽ ἡ κορυφὴ αὐτῶν ὑπερεῖχε τῶν τειχῶν τῆς καθ᾽ ἧς αἱ ἐχθροπραξίαι θέσεως, κινηταὶ ἐλειτούργουν γέφυραι ἀπὸ τοῦ δώματος, ὁπόθεν διεξήγετο ἡ κυρίως πάλη, ριπτόμεναι ἐν καιρῷ ἕως τῶν ἐχθρικῶν ἐπάλξεων, ἵνα εὐκολύνωσι τὰς πρὸς κατάληψιν διενεργουμένας ἐφόδους (Εἰκ. 33).

Ἡ εἰρημένη πολιορκητικὴ ξυλοπηγία, διὰ τῆς ὁποίας κατωρθοῦτο συστηματικῶς ἡ ἐπ᾽ ἴσοις ὅπλοις ἀντιπαράστασις κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς ἐκπόρθησιν περιφράκτων πόλεων καὶ λαρισῶν,

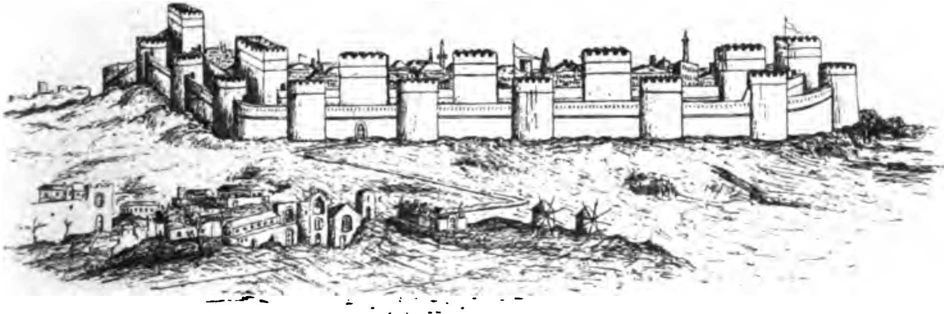

ΕΙΚ. 34. Ἐφαρμογὴ τῆς Ἑλεπόλεως εἰς προσβολὴν φρουρίων ἀπὸ τοῦ πελάγους.

δι᾽ ὁμοίου ἐχρησιμοποιεῖτο τρόπου ἐνεργείας ἀπὸ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης. Παρὰ τὰς χερσαίας δ᾽ Ἑλεπόλεις, βλέπομεν πολλάκις τῆς ἰδίας φύσεως εὐσώμους καὶ ἕως τετραστέγους ἐνίοτε πύργους, ἐπιδμήτους πλοίων ἴσων βεβηκότων καὶ κατεζευγμένων, οἵτινες συνεκλόνουν τὰς λιθοδομὰς καὶ διερρήγνυον τὰ πυλώματα, ἐξουδετέρουν δὲ τελεσφόρως τὴν ἀπὸ τῶν παρακτίων ὀχυρῶν προβαλλομένην ἀντίστασιν (Εἰκ. 34). Ἐν ᾧ, πάλιν, ἀπαντῶσιν εἰς ἐνίας τῶν πολιορκιῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ κανονοστοιχίαι πλωταὶ μὲ τὰ τοιχώματα τεθωρακισμένα· ἄλλοτε δ᾽ ἐχρησίμευον ἐπίσης ἐπὶ ἐπιθέσει χάρακες ἐπινήιοι, καθηλωμένοι ἐπὶ τετραπόδων ξύλων κτλ. Πρὸς παρενόχλησιν τῶν ὁποίων μηχανευμάτων ποικίλα οἱ ἐναντίοι ἐπονηρεύοντο καὶ ἀντέ-

τασσον. Σὺν ἄλλοις δ' ἐπειρῶντο διὰ τῶν Κυβιστήρων, ἢ Ὑφύδρων καλουμένων τότε — τῶν δεινῶν δηλαδὴ κολυμβητῶν, οἵτινες ἦσαν στρατιωτικῶς συντεταγμένοι καὶ ἀπετέλεσαν παρὰ τοῖς Ρωμαίοις βραδύτερον τὸ σῶμα τῶν Vrinatorum — ν' ἀποκόπτωσι τοὺς κάλως τῶν ἀγκυρῶν καὶ τὰ ρυθμιστικὰ τοῦ προσανατολισμοῦ ρύματα τῶν κατειλημμένων ὁλκάδων καὶ ἀκάτων, ἐπὶ τῷ τέλει ὠφελίμου περισπασμοῦ καί, εἰ δυνατόν, ὁλικῆς ἀποτυχίας τῶν προσπαθειῶν τῶν ἐπερχομένων.

Οὐχ ἧττον διὰ τῶν αἰώνων, οὐ μόνον οὐδεμίαν ἐφεξῆς ὑπέστη ὕφεσιν ἡ τέχνη τοῦ ἐκπορθεῖν τὰ φρούρια, ἀλλὰ καὶ περιέστησαν αἱ Ἑλεπόλεις φοβεραὶ τὰς διαστάσεις καὶ τὴν δύναμιν. Οὕτως ὥστε τὰ

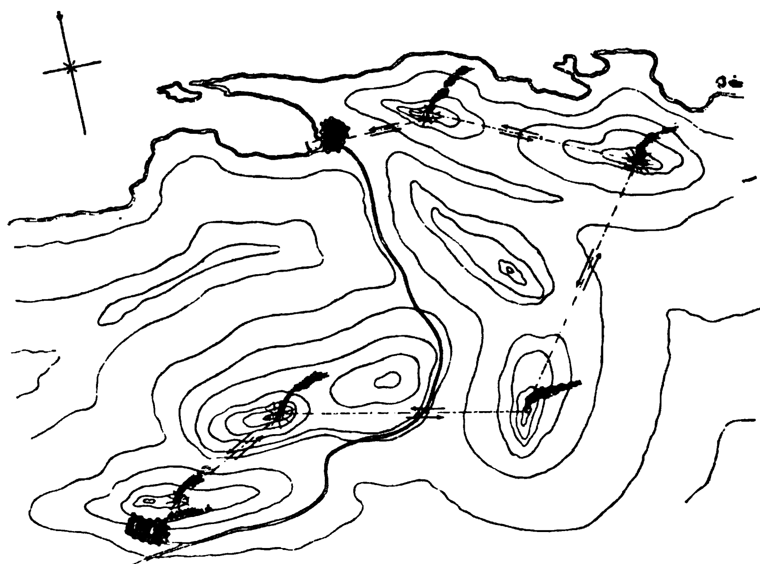

ΕΙΚ. 35. Πόλις τετειχισμένη τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας μετὰ τῶν *Ἐξωπολίων* αὐτῆς.

Μάγγανα τῶν μεσαιωνικῶν ἡμῶν προγόνων συνίστων πλέον ἀποσκευὴν βαρυτάτην καὶ πολύπλοκον, ἐξ ἑσμοῦ δοκῶν καὶ δρυόκων μετὰ τῶν δρυόχων τοῦ σκελετοῦ, βαρουλκῶν, παντοίων τροχαλιῶν, προσβατήρων καὶ ἄλλων ἐξαρτημάτων, σπουδαιότητα δ' ἅμα κεκτημένην ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐντέλειαν καὶ πρὸς τὴν ἀνθεκτικότητα, εἰς ἣν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἶχεν ἐξαρθῇ ἡ ὀχυρωτική.

Διότι γινώσκομεν ἀληθῶς, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἡ προστασία τῶν ὁπωσδήποτε καιρίων καὶ περιμαχήτων τόπων εἶχε τοσαύτης φροντίδος ἀξιωθῇ πανταχοῦ, ὥστε, καὶ ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν ὑφιστάμενοι οὗτοι τὴν ἀδιάλειπτον προσβολὴν στρατευμάτων πολυαρίθμων καὶ ἀρτίως συγκεκροτημένων, ἀνθίσταντο μὲ τὸ ἀζημίωτον ἔστιν ὅτε, συνεῖχον δὲ τοὺς πολεμίους κεκμηκότας καὶ ἀποθύμους ἔξωθεν. Ἀφ' ὅτου ἔτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος κατέστησε τὸ Βυζάντιον κέντρον τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ καὶ προπύργιον

τῆς Εὐρώπης ἀπὸ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἕκαστον βῆμα ἡμῶν πρὸς ἐξάπλωσιν καὶ παγίωσιν τοῦ ἰδίου συγκροτηθέντος Κράτους παρηκολουθεῖτο ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀπὸ τὴν μόρφωσιν δικτύου ἀμύνης στρατηγικοῦ· ὅπερ ἐν τῷ συνόλῳ ἦν ἀδιάσπαστον καὶ ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἐκρατύνετο, ἐφ᾿ ὅσον ἐφηρμόζετο, μερικῶς δὲ συνίστατο ἐκ δυσυπερβλήτων σημείων ἐρειδόντων τὴν ἑκασταχοῦ κυριαρχίαν. Καὶ εἶνε σημειώσεως ἄξιον ὅτι, παρὰ τὰς αὐτοτελεῖς περιτειχίστους πόλεις (Εἰκ. 35) καὶ ταὐτάρκη κάστρα, μεσογείως τε καὶ πρὸς τὰ παράλια, ὑπῆρχε διὰ

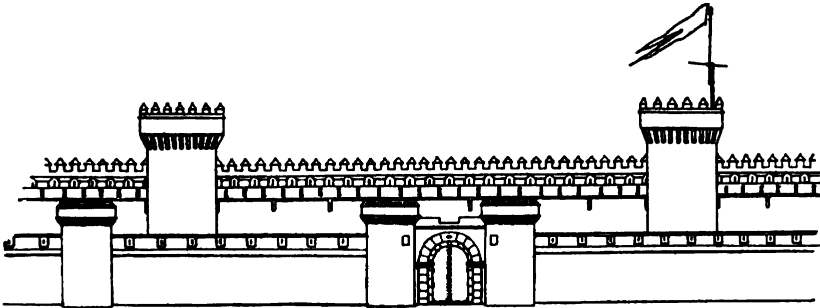

ΕΙΚ. 36. Ὁ μεσαιωνικὸς ἡμῶν τρόπος πρὸς μεταβίβασιν τῶν *Μανδάτων* (λειτουργία δι᾿ εἰδικοῦ συνθηματολογίου).

τῶν ἐπὶ κορυφῆς ὀρέων ἐκτισμένων μονῶν καὶ τῶν λοιπῶν περιφανῶν μερῶν ὠργανωμένον σύστημα πλῆρες ἡμερινῆς καὶ νυκτερινῆς συνεννοήσεως — τὸ διὰ Φρυκτωριῶν ἐν χρήσει πάλαιθεν παρ᾿ ἡμῖν — ἄγον εἰς τὴν βραχυτάτην τῇ πρωτευούσῃ κοινοποίησιν παντὸς ἐκτάκτου συμβεβηκότος, τὸ ὁποῖον ἀπῄτει ἄμεσον τὴν ἀντίληψιν (Εἰκ. 36).

Ὁ πολὺς αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α΄, μέγα στρατιωτικῶς ἐργασθεὶς καὶ κατ᾿ ἐξοχὴν θεραπεύσας τὰ φρουριακά, ἰδιαζόντως ἐξυπηρέτησε τὴν τοιαύτην πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ βαθμηδὸν δημιουργηθέντος Ἑλληνικοῦ κολοσσοῦ πρόνοιαν· περὶ οὗ εὑρίσκομεν λεπτομερεστάτας πληροφορίας ἐν τῇ «Περὶ κτισμάτων» πολυτόμῳ καὶ ὑψίστης

σπουδαιότητος συγγραφῇ τοῦ ἐκ τῶν κορυφαίων ἡμῶν Ἱστορικῶν Προκοπίου. Ἔκτοτε δέ, ποὺ μὲν ἀνακαινισθέντων καὶ συμπληρωθέντων τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τῆς Λατινικῆς περιόδου, ἀλλαχοῦ δὲ νέων ἐγερθέντων περιβόλων καὶ καστελλίων, εὑρίσκεται ἐφαρμοζόμενος ἀπὸ Συρίας, Μεσοποταμίας καὶ Ἀρμενίας ἕως Πόντου καὶ καθ' ἅπασαν τὴν ἄχρι Τρανσυλβανίας καὶ Σκλαβωνίας Χερσόνησον, ὁ ἀπὸ μεθόδου ἀναπτυχθεὶς ἁγνὸς τύπος τειχισμοῦ τῆς ἡμετέρας αἱρέσεως. Καί, ἐξαιρέσει τῆς κατὰ μικτήν, ξενότροπον δ' ἐν τοῖς πλείστοις, διαγραφὴν περιπεφραγμένης Κωνσταντινουπόλεως, δι' αἰτίας συμφυεῖς τῷ κοσμοπολιτικῷ καὶ μήποτε σταθερῷ ὑπάρξαντι χαρακτῆρι ταύτης, διῆκον ἑτέρωθεν πολεμικαὶ οἰκοδομαὶ ὑπερβάλλουσαι

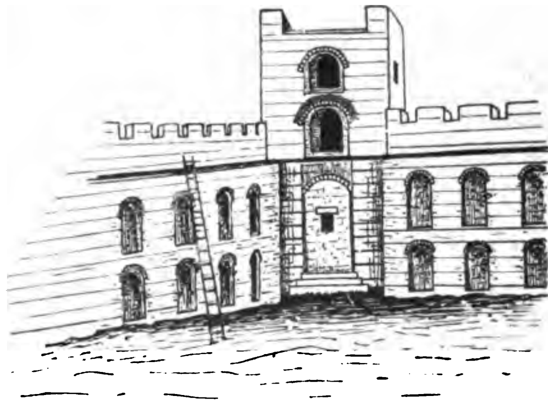

ΕΙΚ. 37. Ὑπόδειγμα τῆς ὀχυρωτικῆς κατὰ Μεσαίωνα διατάξεως παρ' ἡμῖν.

κατὰ τὸ εὖρος καὶ τὴν εὐπρέπειαν τὰς ἐν τῇ Δύσει ὁμοίας, πλὴν ἐπὶ διαφέροντος ἐκείνων σχεδίου κεχαραγμέναι.

Παρατηροῦμεν οὕτως, ὅτι τὰ παντοειδῆ φρούρια τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας ὑψοῦντο ἐπὶ ἀποτόμων ὀρέων καὶ λόφων, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν, οἱ δὲ πέριξ βράχοι, οἱ κρημνοὶ καὶ τὰ βάραθρα ἀπήρτιζον ἐπιπρόσθετα στοιχεῖα ἀμύνης. Τὰ τείχη, ἔχοντα πάχος ὡσεὶ 2 μέτρων, ἐστέφοντο ἀπὸ πύργους στρογγύλους, ἢ τετραγώνους, ἢ ἑξαγώνους καὶ ὀκταγώνους· εἴς τινα δὲ μέρη ὑφίστατο τριπλῆ σειρὰ συγκέντρων μανδρωμάτων ἐν ἀπορθήτῳ ἑνότητι. Τάφροι ἀκόμη καὶ κινηταὶ κατὰ τὰς εἰσόδους γέφυραι ἔλειπον, αἱ δὲ πύλαι προεφυλάσσοντο ἀπὸ προεξοχὰς ἐντόνους οὐδέποτε κατ' εὐθείας γραμμάς, ἀλλ' ἑλικοειδῶς φερομένης λιθοποιΐας καὶ ἀπὸ συστάδος ἐπαλξωτῶν ἐξωστῶν καὶ ***Βιγλῶν,*** διατεταγμένης ἑκατέρωθεν κατὰ τρόπον ὅπου ὑπέκειντο οἱ προσβαίνοντες εἰς τὰς παρενοχλήσεις ἐκτάκτου σωρευομένης ἐναντίον αὐτῶν ὁρμῆς (Εἰκ. 37, 38 καὶ 39).

Καὶ κατὰ τὰ παράλια δ' ἐκράτουν παραπλήσια. Ἅτινα δὴ συνάγεται ἐκ πλείστων τεκμηρίων, ὅτι στερεοτύπως σχεδὸν ἐφηρμόζοντο καὶ ἐν ταῖς μᾶλλον ἀφεστώσαις τῆς Μητροπόλεως δι' ὑγρῶν ὁδῶν κτήσεσιν, ὅσαι, ὑποκύψασαι κατὰ καιροὺς εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Βυζαντίου, ἐκρατήθησαν πολυχρόνιον καὶ ᾐσθάνθησαν αὐτουσίαν τὴν ἐπίδρασιν τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους πολεμικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἐπειδὴ δὲ προέκειτο οὐχ ἧττον ἐκεῖ περὶ τῆς διατηρήσεως ἀγκυροβολίων, ἱκανῶν κατὰ τοὺς συχνοὺς ἀγῶνας νὰ δέχωνται ἐν πάσῃ ἀνέσει ἀσφαλείας τόν τε ἑκασταχοῦ ἀνήκοντα Θεματικὸν στόλον καὶ τὰ φίλια ἐνδημοῦντα περιστατικῶς πλοῖα, ὁ τῶν λιμένων εἴσπλους πολυτρό-

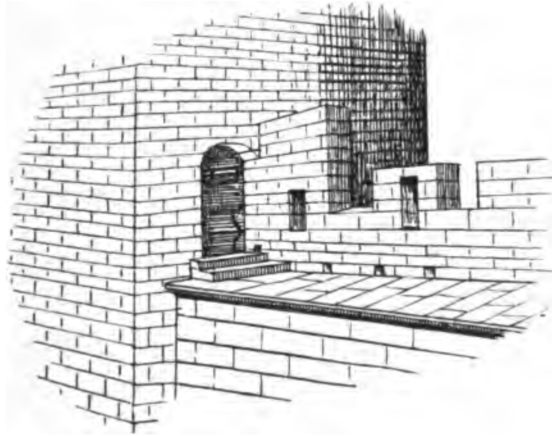
ΕΙΚ. 38. Ἡ ἔνδοθεν τῆς περιβολῆς θέα πύργου τῶν φρουρίων τῆς Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας.

πως ἐφρουρεῖτο, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς μετὰ τὴν Ἡλίου δύσιν ἕως τῆς αὐγῆς πλείονος δεομένας ἐπαγρυπνήσεως ὥρας.

Ὑπῆρχον ἑπομένως παρὰ τἆλλα καὶ φράγματα πολυειδῆ, συνιστάμενα συνηθέστερον ἐξ ἐπικρεμοῦς ἁλύσεως, διὰ τῆς ὁποίας τὰ ἀγκυροβόλια ἦσαν ἀπρόσιτα κατὰ τὸ δοκοῦν· ἐν ἀνάγκῃ δὲ τῆς ἀμύνης ἐσχάτῃ, ὁπότε οἱ ἐπερχόμενοι προσήγγιζον λίαν ἐν πολέμῳ καὶ διεγνωρίζετο αὐτῶν ἡ πρόθεσις νὰ ἐκβιάσωσι τὸ στόμιον, προσεπρῳρίζοντο τὰ ὀγκωδέστερα καὶ μᾶλλον ἐπίμαχα τῶν ἔσω διαθετομένων πλοίων κατὰ μῆκος τοῦ ***Συγκλοίου*** ἐκείνου καὶ διετείνοντο παραλλήλως, διὰ πρύμνηθεν πεποντισμένων ἰσχάδων, καὶ οὕτως ἐσχηματίζετο πέτασμα ἰσχυρόν, ἐκ τῶν κινδυνωδεστάτων δέ. Ἐν ᾧ καὶ τοῦ καθωρισμένου πάλιν μέρους πρὸς ὁρισμὸν ἐδέσποζεν ἡ φοβερὰ

ἀπειλὴ τῶν ἕως ἄκρου τῶν προκυμαιῶν ἐπικρεμαμένων ὀρθῶν προμαχώνων (Εἰκ. 40).

Τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης διατάξεως τῶν ὀχυρώσεων τὰ χαρακτηριστικὰ ἦσαν καταφανέστατα ἐν Θρᾴκῃ μάλιστα, ἔνθα τὸ σύμπλεγμα τῶν φρουρίων φαίνεται νὰ ἐσχεδιάσθη μετὰ περισσῆς ἐπιμελείας, ἐπὶ ἄγαν δ' ἐκτεταμένου καὶ ἑνιαίου ὁλοκλήρως συστήματος. Πᾶσα ἡ περὶ τὴν Φιλιππούπολιν κοιλὰς εἶχε τὸ δυσάλωτον αὐτῆς ὀχυρὸν καὶ γύρῳ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἕβρου, ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως μέχρι τῆς Αἴνου, ἐκράτουν στοῖχοι φρουριακῶν ἱδρυμάτων, προστατευόντων τὸ ἐκεῖσε διεξαγόμενον μέγα ἐμπόριον, συνεχόντων δὲ φόβῳ οἵαν ἂν ἐχθρικὴν

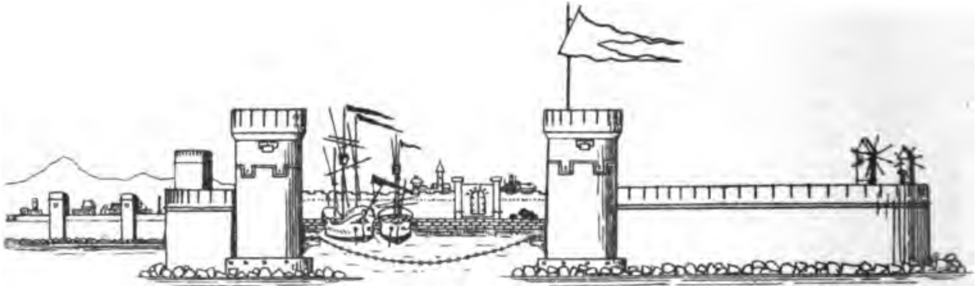
ΕΙΚ. 39. Θέα ἔσωθεν τοῦ ἐπαλξωτοῦ στεφανώματος τῶν φρουρίων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας — αἱ *Κορτῖναι.*

ὄρεξιν καὶ συνιστώντων, ἐν ἐποχῇ διεξαγομένης πολεμοπραξίας, ἔρεισμα ὁμοῦ ἀλληλένδετον καὶ σπουδαιότατον, καὶ παράταξιν ἐμποδίων δυσπέραστον.

Ἡ δὲ τοῦ ἡμετέρου Μεσαιωνικοῦ Κράτους ὀχυρωματικὴ ὄψις, ὁποία ἐξετέθη, ἐξηκολούθησε κατὰ τὰ πλείω ἄμικτος ἀλλοτρίων ἀξιωμάτων στρατηγικῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἤσκησεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τῶν ἑτεροφύλων τοιχοδομικῆς ὧδε, καὶ κατ' αὐτὰς ἔτι τὰς τελευταίας πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἑκατονταετηρίδας.

Γνωστὸν τυγχάνει ὅτι τότε, ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι συμβαινόντων, ἐπυκνώθη καὶ ἡ ἐν Βυζαντίῳ κάθοδος τῶν διαφόρων τυχοδιωκτῶν Λατινικῆς συγκομιδῆς, τοὺς ὁποίους παρεκίνησεν ἡ προηγηθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος μετανάστευσις

τῶν Ἀμαλφηνῶν καὶ ἦλθον τὸ κέρδος θηρεύοντες. Οἱ Πισαῖοι, σὺν ἄλλοις, οἱ Βενετοὶ καὶ τέλος οἱ Γενουᾶται ἀπετέλεσαν τοὐντεῦθεν ῥεῦμα, ὅπερ, ὡς ἐδείκνυτο ἐπιχειρηματικὸν καὶ ναυτικῆς ἐπιδόσεως, ἔτυχεν ἐξ ἀρχῆς οὐ τῆς κοινῆς ὑποστηρίξεως ἐν τῇ θετῇ πατρίδι καὶ ἀπέλαυσεν οἵων ἀξιολόγων προνομιῶν καὶ οἱ ἕτεροι· οἵτινες εἰς τὴν ἐντὸς τῆς μεγαλοπόλεως ἐνορίαν των διετέλουν ὑπὸ ἴδιον ἀρχηγόν, τὸν ***Πρόξενον*** ἢ ***Κόνσουλον*** ἐπιλεγόμενον, συνετήρουν δ' ἐκκλησίας δωρηθείσας ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ Δήμου καὶ ἄλλα κοινωφελῆ κτίρια, καὶ ἐνέμοντο παντοῖα ἐργαστήρια ἀκμαῖα. Ἅπας οὕτως ὁ ἀπὸ τῆς ***Πύλης τῶν Δρουγγαρίων***—τανῦν Ζιντὰν Καπουσοῦ—μέχρι τοῦ Γιαλῆ-κιὸσκ Καπουσοῦ χῶρος ἐγένετο βαθμηδὸν τὸ σκήνωμα Φραγκισμοῦ συμπαγοῦς. Διὰ ***Χρυσοβούλλων*** δὲ καὶ λοιπῶν ὑψηλῶν Διαταγμάτων οἱ

ΕΙΚ. 40. Ὄψις συνήθης τῶν περιφράκτων λιμένων τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας.

πάροικοι ἐκεῖνοι ἐξησφάλισαν ἀνενόχλητον τὸν ἐν τοῖς διὰ θυρῶν κλειομένοις ***Κάμποις*** αὐτῶν βίον καὶ ἠξιώθησαν γενικῶς φιλοξενίας, ἣν μόνη ἡ τῶν Ἑλλήνων ὑπέροχος ἀνεξιθρησκεία καὶ ἐλευθεριότης ἠδύναντο νὰ ἐπιτρέψωσιν ὅπως χορηγηθῇ. Ἔτυχον ὁμοίως πλείστων εὐκολιῶν περὶ τὸ ***κομμερκεύεσθαι*** καὶ τὰς ***δεκάτας,*** καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς περὶ τὴν Βαξὲ Καπουσοῦ ὀνομαζομένην σήμερον ***Πύλην τοῦ Νεωρίου, ἔμβολοι*** καὶ ***σκάλαι*** — ἀποβάθραι — διὰ τὴν ἄνεσιν τοῦ συναλλάσσεσθαι· τόσον, ὥστε ἐν βραχεῖ ἐπλούτησαν καὶ ἐγένοντο παράγων σημαντικός, ἔφθασαν δὲ καὶ νὰ συνάψωσι μερικοὶ ἐπιγαμίας μετ' ἀριστοκρατικῶν τῆς Αὐτοκρατορίας Οἴκων.

Ἡ πρὸς τὰ εἰρημένα δ' Ἰταλικὰ γένη εὔνοια ἐξίκετο μέχρι τῆς ἐπὶ τιμῇ παραχωρήσεως καὶ τόπου ἔτι ἰδιαιτέρου πρὸς στάσιν ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας καὶ ***Κατατοπίου*** ἐπίσης ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ.

Ἀλλ' ἀκριβῶς ἐκ τῆς τοσαύτης εὐμενείας ἀρθέντες κατ' ἀσύμμε-

τρον τοῦ ἑτέρου πληθυσμοῦ οἱ φύσει διεφθαρμένοι καὶ ἀνελεύθεροι καὶ ταπεινοῦ φρονήματος ξένοι, οἱ ὁποῖοι καὶ κατ' ἀλλήλων ἐμάχοντο καὶ διηνεκῶς συνεφθείροντο, κατέστησαν ἀλαζόνες καὶ δυσφόρητοι, οὐχ ἧττον δ' ἐπεδόθησαν προϊόντως εἰς ἔργα ἀτιμάζοντα τὸν ἀνθρωπισμὸν καὶ ὑποσκάπτοντα ἀνάνδρως τοὺς εὐγενεῖς Κυριάρχους. Κινούμενοι ἀπληστίᾳ, ὁλονὲν πλείονα ἐζήτουν προνομεύματα· καὶ ἐν τῇ χαμαιζήλῳ τῇδε φροντίδι ἐπεκαλοῦντο ἀρωγοὺς τὰς οἰκείας ἑστίας προελεύσεως, αἱ ὁποῖαι κατεχρῶντο πάσῃ τῶν ἑκάστοτε δυσχερῶν ἡμῶν περιστάσει καὶ εὕρισκον τὸν καιρὸν νὰ ὑπεισέρχωνται ὁπωσδήποτε εἰς τὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ὅσια καὶ ἀπαραβίαστα διὰ τὸ ἀκέραιον τῆς ὑποστάσεως.

Τοιουτοτρόπως ἠμείβετο ἡ ἡμετέρα ὑπέρμετρος γενναιότης καὶ συγκατάβασις, δι' ἀποδόσεως κινούσης εἰς βδελυγμίαν τοῦ διεξερχομένου ἱστορικῶς τὴν τότε κατάστασιν. Παρὰ τὴν ἀμέριστον ἐπιδαψιλευθεῖσαν προστασίαν καὶ ὅλας τὰς διακρίσεις, τὸ βάρβαρον ἐξ ἐπηλύδων ὑπήκοον διέψευσεν ἐνωρὶς πᾶσαν ἐπ' αὐτοῦ ἀγαθὴν προσδοκίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καί, προσελθόντων βραδύτερον τῶν κατὰ τὸ ποιὸν ἰσαξίων Καταλλανῶν καὶ Ἀμογαβάρων, κατέγινεν ἐνζήλως εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτῶν ἐξιδανίκευσιν τῆς ἄνευ περιορισμῶν πειρατείας, τῆς μᾶλλον ἀσυστόλου ληστείας καὶ τῆς ἀθλιωτέρας σωματεμπορίας· ἐν τέλει δ' ἐσφετερίσθη χώρας ὁλοκλήρους τῆς ὑπὸ τὴν πανταχόθεν πίεσιν καμφθείσης καὶ ἐν ἐπῳδῷ ἐνδυούσης Αὐτοκρατορίας, ἐγκατασταθὲν ἐκεῖ στερρῶς.

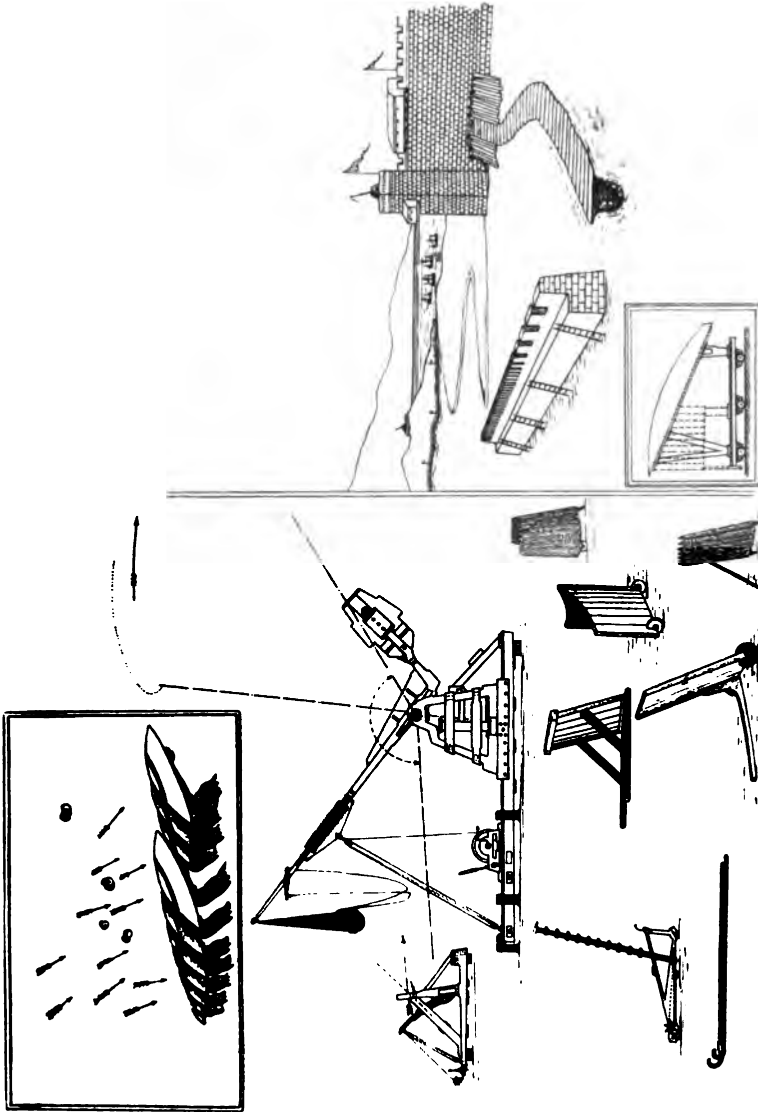
Διότι τὰ χορηγηθέντα ἐξαιρετικὰ πρὸς ἀνάπτυξιν ἐλευθέραν καὶ μέγαν χρηματισμὸν μέσα διεστράφησαν λεληθότως, ἐπήγαγον δὲ ἀκμὴν ἀλλοίαν καὶ ἀπὸ φύσεως σπουδαιοτέραν τῆς ἁπλῆς ἠθικῆς. Πρὸς τοῖς λοιποῖς δέ, γνωρίζομεν πῶς οἱ Γενουᾶται καὶ ἄλλοι τῶν ὁμοφύλων των εὑρέθησαν σὺν τῷ χρόνῳ κάτοχοι καὶ συστηματικῶν στρατειῶν καὶ τελείου πρὸς πόλεμον Ναυτικοῦ, ἐν μέσῳ τῶν κυριάρχων ἡμῶν. Πονηρία καὶ ὑπουλότης συνειργάσθησαν ἐναμίλλως· ἀμφοτέρας δὲ συνεπλήρωσεν ὁ ἐκβιασμός. Καὶ δή, ὁπότε πλέον δὲν ἤμεθα εἰς καιρόν, οὐδ' εἴχομεν τὴν δύναμιν νὰ ἐξουδετερώσωμεν τὴν τόσην ἐκείνων προκοπὴν περὶ διάφορα τῆς ἐμπορικῆς καὶ ἐννόμου, εἰρηνικῆς εἰπεῖν ἐπιδόσεως· ἀπ' ἐναντίας δ' ἠπειγόμεθα νὰ χρησιμοποιῶμεν αὐτὴν ὡς ἐνῆν.

Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν λεπτομερέστερον περὶ τῆς κατὰ τὸν Βόσπορον μονίμου ταύτης καὶ σημαντικῆς σωρεύσεως ἀλλοχθόνων· ἥτις εὐνόητον ὅτι, συγκεντρώσασα περὶ ἑαυτὴν μέγιστον τῆς ἐν τῇ Ἀνα-

τολικῇ Μεσογείῳ συναλλαγῆς, πρωτοστατήσασα δ' ἐπομένως εἰς τὰ ὧδε θαλάσσια, συνέβαλε πρὸς τὴν οὐσιαστικὴν παράλυσιν τῶν πολεμ. Πλοΐμων, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ Ἐθνικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς τοὐντεῦθεν ζωτικότητός των, κατειργάσατο δ' οὕτω τὴν ἀσφαλῆ αὐτῶν ἐξαφάνισιν. Ἀλλ' ἤδη, ἀνεξαρτήτως τῶν ὀλεθρίων περισπασμῶν, εἰς ὅσους ἐξετιθέμεθα ἀπὸ τῆς Δυσμικῆς Εὐρώπης, καθ' ἣν περίοδον ἡ προβαίνουσα Μωαμεθανικὴ ἐξάπλωσις ἐξήντλει τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἀντοχήν, ἐνδιαφέρει ἰδιαζόντως ἡ σπουδὴ τῶν τειχοφράκτων τῶν ξένων ἐγκαταστάσεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀποτυπωθῆ ὁ σύγχρονος τύπος τῆς τῶν Ἑλλήνων μαχητικῆς οἰκοδομίας. Ὅστις ἦν ὑψιπαγής, ἄγαν ἐπιβλητικὸς καὶ φοβερώτατος. Καὶ τὰ ὀχυρωματικὰ ἐπὶ τὰ προκείμενα ἔργα, δι' ὧν τινων ἡδραιώθη καὶ συνετηρήθη ἡ ὁπουδήποτε κατοχὴ τῶν Φράγκων, ἦσαν κατασκευῆς συστήματος, οὗ τὰ τεχνικὰ ἀξιώματα, αἱ ἀνιοῦσαι παραδόσεις καὶ ἡ συνεχισθεῖσα ὑφὴ ἁρμόζει ν' ἀναζητηθῶσιν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰ πάλαι τῆς Ἑλληνικῆς διαγραφῆς καὶ τὰ μετέπειτα ἡμέτερα κατ' ἀρχαίτυπον πατροπαράδοτον φρούρια, οὐχὶ δ' ἄλλοθι.

Ὥστε ἡ τοσαύτη κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους ἐπίδοσις τοῦ Ἔθνους περὶ τὸν τειχισμὸν πόλεων καὶ ἀκροπόλεων ἢ καστελλίων ἀπομεμονωμένων, ἡ ἀναπτύξασα καὶ μεταφυτεύσασα πανταχοῦ τοῦ σταδίου δράσεως τοῦ ὑπάρξαντος Ἑλληνικοῦ Κράτους περιβολὰς δυσπορθήτους, ἦν πληρέστατα ἀνάλογος τῶν πολυσυνθέτων καὶ βαρειῶν οὐσῶν ἐν χρήσει πολιορκητικῶν καὶ ἐκπολιορκητικῶν μηχανῶν. Αἵτινες δὴ ἱστοροῦνται που ὑπὸ συγχρόνου καὶ εἰδήμονος τῆς δράσεώς των, ὅτι «ἐπεὶ προσῄεσαν τῷ τείχει, θεία δύναμις διέλυσε». Τόσον ἦσαν τ' ἀποτελέσματα ἄμεσα. Ἐκτὸς δὲ τῶν προρρηθεισῶν ἑλεπόλεων, σημειωτέα καὶ τὰ οἷα ἀπήντων δευτερευόντως ἐν τῇ σχετικῇ σκευῇ ἀναρίθμητα καὶ πολυειδῆ τῶν ἀντιφρουριακῶν ἀγώνων ὄργανα (Εἰκ. 41), τἀναγόμενα ταῖς ἀπὸ μακρὰν καὶ ἐγγύθεν ἐπιθέσεσι, κατὰ τῶν ὁποίων ἔδει νὰ προβλέπωσιν ὁμοίως καὶ νὰ ὦσι παρεσκευασμένοι οἱ ἀμυνόμενοι. Ἐπειδὴ ἀφ' ἑτέρου ἐδανείζετο ὑπὸ τῶν φίλων, μεθίστατο διὰ τοῦ παραδείγματος εἰς τοὺς ἔχθρᾳ διακειμένους, εἴτε προδοσίᾳ ὑπεξῃρεῖτο καὶ ἐγενικεύετο πᾶν τὸ ἀποφέρον ὑπεροχὴν ἐν τῇ τοπομαχητικῇ, τὸ εὐμετάβλητον τῶν τότε καιρῶν καὶ τῶν διεξαγομένων ἐχθροπραξιῶν τὸ μονονοὺκ ἀδιάκοπον καὶ αἱ ἀπρόβλεπτοι πολλάκις ἀπαντῶσαι ἐπιθέσεις, συνήργουν συλλήβδην πρὸς ὡς οἷόν τε μείζονα θεραπείαν τῶν συναφῶν ἐν τοῖς καθόλου πολεμικῶν μέσων.

Τὰ δὲ πρὸς μεταφορὰν τῶν Μαγγάνων σκάφη ἐπομένως εἶχον

ΕΙΚ. 41. Ἔνια ἐπιθετικὰ καὶ ἀμυντικὰ μέσα τῆς ἡμετέρας κατὰ τὸν Μεσαίωνα Φρουριακῆς Τακτικῆς

παρὰ τῷ Αὐτοκρατορικῷ στόλῳ ἐπίμοχθον, ὅσον καὶ πολυσήμαντον προορισμὸν νὰ ἐκπληρῶσι. Καί, συνυπολογιζομένων τῶν γενικώτερον ἀποκειμένων τούτοις πρὸς διαπόντευσιν παντοειδῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος ἐφοδιοπομπῶν, γίγνονται ὁλικῶς κατάδηλοι αἱ πολλα-

πλαῖ αἰτίαι, διὰ τὰς ὁποίας τὰ εὐρύχωρα Σκευοφόρα καράβια ἦσαν ἀναπόσπαστα καὶ ἔδει νὰ ἐθεωροῦντο ὑπὲρ ἄλλο τι οὐσιώδη παρελκόμενα τῆς συγχρόνου των ναυτικῆς ἑτοιμασίας. Σὺν τοῖς πλοίοις δὲ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρέτησιν μεταγωγῆς τῶν ***Ἀλόγων*** μετὰ τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν περιποίησιν αὐτῶν ἱπποκόμων καὶ λοιπῶν ***Ἀλογαρῶν*** καὶ τῶν συνελόντων ἐξαρτυμάτων τῶν ***Κλιβανοφόρων*** — θωρακοφόρων δηλαδὴ — καὶ τῶν ***Ἐπιλωρικοφόρων*** καλουμένων καταφράκτων ἱππέων πάσης ἄλλης τάξεως, οἵων ἂν ἄλλων ἐφίππων σωμάτων καὶ τῆς ἐπιμελητείας, ἀπετέλουν ἐκεῖνα τὸν ἀπαραίτητον παράγοντα οἱασδήποτε πέραν τῆς θαλάσσης ἐκστρατείας.

Ἡ εἰς ἐξαιρετικὰς πρὸ πάντων, ὄχι ὅμως καὶ σπανιζούσας τότε περιστάσεις κινητοποίησις πολυαρίθμων ὁμάδων παντὸς ὅπλου ἐκ τῶν ἐπιλέκτων τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἀκόμη Σωματοφυλάκων τοῦ Βασιλέως, τῶν ὁποίων νοεῖται εὐχερῶς ἡ λαμπρὰ καὶ πλουσιωτάτη ἀποσκευή, δὲν θὰ ἦτον ἔργον κατορθώσιμον κατὰ τὴν πρέπουσαν μέθοδον, ἂν μὴ τὸ Ναυαρχεῖον εἶχεν εἰς τὸ ἄρτιον ὠργανωμένα καὶ πάντως εὔκαιρα τἀνάλογα μέσα πρὸς διαποντεύσεις ἐν ἀνέσει. Διότι γνωρίζομεν οἵαν τινὰ ἦγον πανοπλίαν αἱ βαρεῖαι καὶ μεγαλοπρεπέσταται ἱππαρχίαι τῶν ***Ζαβάτων*** πάσης διακεκριμένης τάξεως ἢ κατηγορίας, μετὰ τῶν πολυπληθῶν δορυφόρων ἑκάστου τῶν ἀποτελούντων αὐτὰς ἀνδρῶν. Οὐχ ἧττονα δ' εἶχον πολυτέλειαν τὰ ἀπὸ ***Ζαγδάρων*** εἴτε Τοξοφόρων σώματα τοῦ ἐλαφροῦ Καβαλλαρικοῦ, τὰ συντάγματα τῶν ***Δρακόντων***, τῶν ***Χωσαρίων*** καὶ τῶν ἑτέρων ἐφίππων πρὸς ἀνιχνεύσεις καὶ ἐνέδρας συνταξιῶν—τῶν ὁποίων ἡ ἐν τῇ Δύσει ἀπομίμησις διετήρησε μέχρι σήμερον τὰ ὀνόματα Dragons καὶ Hussards· αἱ ἐπιλαρχίαι ἀκόμη τῶν ὁρμητικωτάτων, λίαν ἀξιομάχων καὶ τρομερῶν εἰς ἄκρον κατὰ τὰς ἐφόδους στρατοκαλογήρων τοῦ τῶν ***Μελαγχλαίνων*** φουσάτου, οὗτινος ὑπῆρχον ὑποδιαστολαὶ διάφοροι καὶ ἐκ τῶν ***Γενιτσάρων*** τοῦ ὁποίου ἀπηρτίζετο τὸ ἄγημα τῶν ἐπὶ τιμῇ ἰδιαιτέρων τοῦ Οἰκουμ. Πατριάρχου φρουρῶν. Ἦτον ὅμως ἀσύγκριτον τῷ συνήθει καὶ πρὸς μεταγωγὴν διὰ θαλάσσης ἐπαχθέστατον ὅ,τι παρεῖλκεν ὁ ***Ἐξκουβίτης***, ὁ ***Ἰκανᾶτος***, ὁ ***Ὀψικιανός***, ὁ πέραν τοῦ Ι΄ αἰῶνος ἀπαντῶν ***Βαράγγιος*** καὶ πᾶς ἄλλος τῆς Βασιλικῆς φυλακῆς. Ὡς δὲ μάλιστα συνέβαινεν ἔστιν ὅτε ν' ἀπαιτῇ ἡ κατὰ στρατείαν τινὰ ἐφαρμοστέα Τακτικὴ τὴν ἐπὶ τοὺς ἵππους καὶ καθόπλων ἀποβίβασιν τῶν ἀνδρῶν, διὰ διαβάθρας ἐξ ἀνοιγομένων θυρῶν ἀπὸ τῆς παρειᾶς τῶν καθορμιζομένων εἰς τὴν ἀκτὴν νηῶν, ἕπεται ὅτι καὶ ὁ τοῦ χώρου τούτων

διασκευασμὸς καὶ ἡ καθόλου οἰκονομία τῶν πραγμάτων ἔνδον καὶ τὰ ἐπὶ τῷ σκοπῷ διαθετόμενα μέσα, ἔπρεπε νὰ παρουσιάζωσιν ὁμοῦ τὰς ἀναλόγους ἀνέσεις πρὸς τὸ κατορθοῦσθαι τὰς τόσον μεγαλοπρεπεῖς, ὅσον καὶ δυσχερεστάτας ἐκείνας ἐκτελέσεις. Καὶ θέλει καταφανῆ προϊόντως ἐν σχέσει ὅτι οὐδὲν πράγματι ἔλειπεν ἐκ τῶν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δεομένων διὰ τὴν Ναυτικὴν τοῦ Κράτους τελειότητα· μέχρι τῶν χρόνων τοὐλάχιστον, καθ' οὓς, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἡ ἐθνικὴ πρὸς τὰς κτήσεις ἐκτόνωσις καὶ ἡ πολεμικὴ πρὸς τὰ ἐκεῖ διαπόντιος ροπὴ εἶχον ἀρχίσῃ νὰ καταστέλλωνται, προὐχώρει ἐξ ἄλλου αἰσθητῶς ἡ τὴν κατάπτωσιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας ἐπακολουθήσασα μὲ ραγδαίαν καταφορὰν ἐξασθένησις τοῦ ἐμμάχου ἡμῶν Στόλου· ἥτις δὴ συμπίπτει χρονολογικῶς τῷ προγενομένῳ τῆς καταλήψεως τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Λατίνων αἰῶνι.

Κατὰ ταύτην ὄντως τὴν ἐποχήν, αἱ ἀλλεπάλληλοι καὶ συνεχεῖς δοκιμασίαι ἐπέφερον τὴν ἀνακοπὴν πάσης πρὸς πολιτειακὴν ἐξάπλωσιν βλέψεως καὶ τὴν ἀμέριστον πλέον τῆς προσοχῆς ἀπορρόφησιν περὶ τὴν ἀποτροπὴν τῶν ἀπὸ τοῦ Μουσουλμανικοῦ καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ὑπερπληρωθέντων κινδύνων. Τὰ δ' Αὐτοκρατορικὰ πλόϊμα εἶχον περιστῇ εἰς τὸ θλιβερὸν σημεῖον νὰ στερῶνται ἐπαρκοῦς ἰδίου χυμοῦ πρὸς βίωσιν· καὶ τὴν διατήρησίν των ἐβάσιζον πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀρωγὴν ἀλλοεθνῶν ναυτικῶν, ἐξ ἐκείνων ἀκριβῶς, οἵτινες δι' ὅλων τῶν τρόπων τὸν ἡμέτερον ἀφανισμὸν καὶ μετὰ φανατισμοῦ κατειργάζοντο. Πολλῷ δὲ μᾶλλον, ἐξηφάνιστο ἐφεξῆς πᾶν παράρτημα, ὅπερ ὑποδηλοῦται τῇ ὑποστάσει ἀκμαίας καὶ εὐρεῖαν τὴν ἀποστολὴν ἐκπληρούσης θαλασσίας ἑτοιμασίας.

Πλεῖστα δὲ διδόμενα ὑπάρχουσιν, ἀνατροχάδην τῶν ὁποίων δύναταί τις ν' ἀναλογισθῇ τὴν τόσην κατὰ τοὺς ἀναφερομένους καιροὺς κατάπτωσιν καὶ νὰ ἐννοήσῃ ἅμα τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους κατέστη περιττή, ἀφ' ἑαυτῆς δὲ κατέρρευσεν ἡ συστηματικὴ ὀργάνωσις πρὸς μεταφορὰν ὄγκων στρατοῦ. Τούτων ἡ διεξοδικὴ ἄλλως τε ἱστόρησις περιττεύει ἐνταῦθα. Πλὴν ὡς δεῖγμα διὰ βραχέων εἰλημμένον ἐκ τῆς ἀπαντώσης ἐν αὐτῇ τῇ Μητροπόλει καταστάσεως σημειοῦμεν τὰ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1171 λεηλασίαν τῶν ἐν Βυζαντίῳ κτημάτων τῶν Γενουατῶν ὑπὸ τῶν Βενετῶν καὶ τὰ κατ' ἀκολουθίαν ταύτης ληφθέντα ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ μέτρα σωφρονισμοῦ τῶν ἁμαρτησάντων. Ἐγεννήθησαν τότε αἱ γνωσταὶ ἐπὶ μακροχρόνιον ἔριδες μεταξὺ τῆς ἡμε-

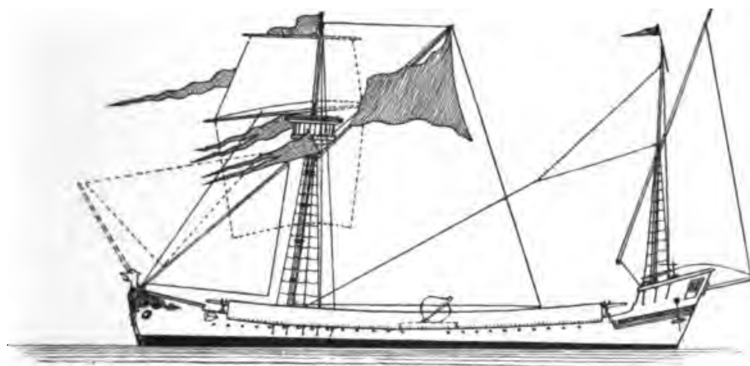
τέρας Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας καὶ αὕτη χολωθεῖσα ἐκακοποίησε διὰ πολυαρίθμων πλοίων τὰς ἀφρουρήτους μενούσας νήσους τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους· πᾶσα δ' ἀπόπειρα πρὸς τὸ ἐπικουρῆσαι ταῖς παθούσαις κτήσεσιν ἀπέβη ματαία. Καὶ οὐ μόνον ἀδύνατος ἐγένετο ἡ ὁπωσδήποτε ἀνόρθωσις τῆς ὕβρεως, ἀλλ' ἐν τέλει ἐτερματίσθη ἡ ὑπόθεσις διὰ τῆς καταβολῆς ἀπὸ τοῦ Δημοσίου τῶν Ἑλλήνων θησαυροῦ ἀποζημιώσεων παραλόγων.

Ὅτε ἀκόμη τῷ 1186, Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου βασιλεύοντος, ἐλυμαίνετο ἐπὶ λῃστείᾳ τὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὁ Γενουάτης Καφούρης, ἡγούμενος δικρότων καὶ στρογγύλων σκαφῶν, οὐχὶ Μοῖραι Αὐτοκρατορικαὶ κατ' αὐτοῦ ἐκινήθησαν. Τὸ τοιοῦτον δὲν ἐστάθη κατορθωτόν· ὁ δὲ τὴν ἀρχιναυαρχίαν τοῦ ***Θεοσώστου Στόλου*** περιβεβλημένος τότε Κὺρ Μιχαὴλ ὁ Στρυφνὸς ἠναγκάσθη νὰ προσφύγῃ, συμβληθεὶς ἐπὶ μεγίστοις φιλοτιμήμασι, τῇ ἱκανότητι Στειριόνη τινός, ὅστις ἦν «πειρατὴς μέν ποτε γεγονὼς καὶ πειρατῶν ὁ χείριστος — ἐκ Καλαβρίας ὁρμώμενος καὶ Ῥωμαίοις πολλάκις ὠφεληκὼς ἐν τοῖς κατὰ θάλασσαν ἀεθλεύμασιν», ὡς περιγράφει Νικήτας ὁ Χωνιάτης.

Κατ' ἐξοχὴν ὅμως χαρακτηριστικὰ ἀπ' εὐρυτέρας ἀπόψεως καὶ ἐνδεικτικὰ τῆς ἐν λόγῳ καταστάσεως, μαρτυροῦντα δὲ καταδήλως περὶ τῆς ἐπελθούσης πανταχοῦ τῶν χωρῶν ἡμῶν καταπτώσεως, εἰσὶ τὰ ὀλίγῳ προγενέστερα τῶν λῃστρικῶν εἰρημένων περιπετειῶν καὶ τὴν κτηματικὴν τῶν Βενετῶν καὶ Γενουατῶν διαμάχην ἐπακολουθήσαντα ἀμέσως γεγονότα ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ. Καί, ἐπειδὴ ἤθελε νῦν εἶναι σχινοτενὴς ἡ καθόλου ἱστόρησις πάντων τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνδιαφερόντων, ἐκφεύγουσι δ' οὐχ ἧττον ταῦτα καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐνεστώσης πραγματείας, ἃς ἴδωμεν ὅσα καὶ μόνον συνέβησαν ναυτικὰ ἐν τῷ Δωρικῷ Ἀγκῶνι. Εἶνε ἄλλως τε ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων συμπτωμάτων τῆς καιρίας τῶν Λατίνων ἐπιδράσεως πρὸς ἐντοπισμὸν ὁριστικὸν τῶν καθ' ἡμᾶς κτησιφόρων τάσεων· οὕτως ὥστε συνενοῦσι τὴν ὧδε ἐπιδιωκομένην ἐκγενίκευσιν τῶν ἀφορμῶν καὶ τὴν ἀκριβεστάτην ἅμα ἐν σειρᾷ ἀπεικόνισιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ξενικῆς ὑπεισόδου ἐπὶ τῆς κατὰ τὸν Μεσαίωνα θαλασσίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἱκανότητος.

Ἐκ παλαιοτέρων πως ὁρμώμενοι, διὰ τὸ εὐληπτότερον τῶν τυχουσῶν περιστάσεων, εὑρίσκομεν κατὰ τὴν Θ΄ ἑκατονταετηρίδα τοὺς Ἀγκωνίτας ἔχοντας λιμένα ὀχυρὸν λίαν καὶ ἀσφαλέστατον, διαθέτοντας δὲ Θεματικὸν πλόϊμον ἄξιον προσοχῆς πολλῆς. Καὶ τοιουτοτρόπως, καθ' οὓς χρόνους Σάαβ, ὁ φοβερὸς τῶν Σαρακηνῶν στόλαρχος,

ἤσκει τρομοκρατίαν ἕως τῶν Ἀψυρτίδων νήσων καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πάδου, δηῶν τὰς ἀκτὰς καὶ κατακαίων, οἱ Βενετοὶ ἔσπευσαν νὰ συνάψωσι τοῖς ἡμετέροις κηδεστίαν ὅπλων· δυνάμεις δ' ἀμφοτέρων ἔπλευσαν ὑπὸ διοίκησιν ἑνιαίαν, πρὸς ἀναχαίτισιν τῶν πράξεων τοῦ ἐπιδρομέως καὶ ἐμπέδωσιν τῆς ἐν ταῖς ὑγραῖς τοῦ γειτονικοῦ ἐμπορίου ὁδοῖς ἐκλιπούσης ἡσυχίας. Μετὰ στρατηγικάς τινας κινήσεις τότε, ἐπηκολούθησε πεισματωδεστάτη καὶ ἀποφασιστικὴ παρὰ τὸν Τάραντα ναυμαχία, κατὰ τὴν ὁποίαν δεινὰς ὑπέστησαν οἱ Χριστιανοὶ ἀπωλείας καὶ συνετρίβησαν. Κατ' ἀκολουθίαν λοιπὸν τῆς τοιαύτης καταστροφῆς προσέφυγον οὗτοι εἰς τὸ ἡμέτερον Κράτος καὶ ἐξητήσαντο

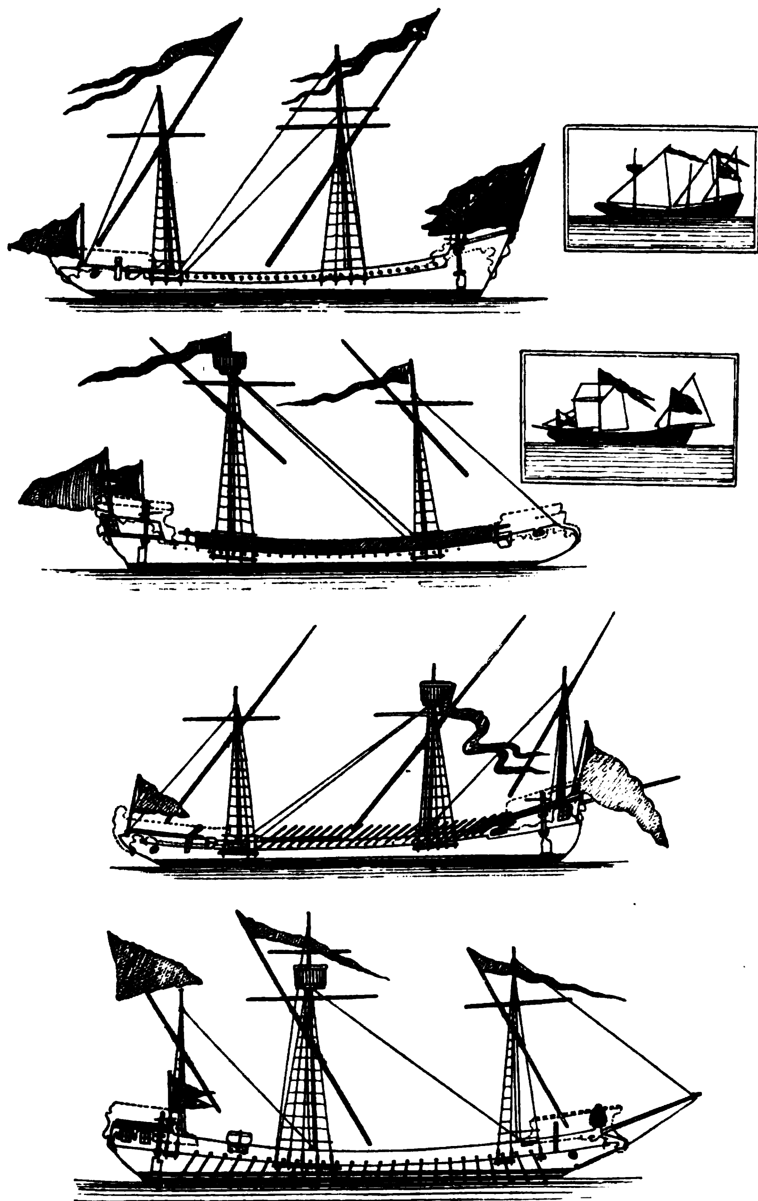
ΕΙΚ. 42. Ἔμμαχος Σακτοῦρα ἀπὸ τὰς τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἀκμῆς τῆς Αὐτοκρατορίας.

ἐπικουρίαν, ἵνα τιμωρηθῶσιν οἱ ἄπιστοι καὶ ἐξασφαλισθῇ διὰ μέτρων ριζικῶν ἡ εἰς τὰς ἀκτάς των εὐταξία, διὰ τὸ ἐλεύθερον τῆς ἐκεῖ ναυσιπλοΐας. Ἀλλ' ὁ ***Τρισαύγουστος*** Θεόφιλος, ὅστις ἐπανειλημμένως εἶχεν ἄλλοτε διεξαγάγῃ κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα νικηφόρους ἀγῶνας ἐναντίον τῶν Ἀραβικῶν ***Κομβαρίων*** καὶ ***Σακτουρῶν*** (Εἰκ. 42), ἐτελεύτησε κατ' Ἰανουάριον τοῦ 842 ἔτους· ὅτε, ὑποβληθείσης τῆς κοινῆς παρακλήσεως Ἀγκῶνος καὶ Ἑνετίας τῷ Αὐτοκρ. Θρόνῳ καὶ ἀποδεκτῆς κατ' ἀρχὴν γενομένης, ἔδει νὰ ἐλαμβάνοντο δριστικαὶ ἀποφάσεις ἐπὶ ταύτης, πρὸς ἄμεσον κινητοποίησιν τμήματος τοῦ πολεμικοῦ Ναυτικοῦ ἄγαν ἰσχυροῦ καὶ ἐπαρκοῦς πάντῃ διὰ τὰς ὑπ' ὄψιν ἀνάγκας.

Εἶνε δὲ δεκτικὴ βαθυτάτης ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον σπουδῆς καὶ πολλαχῶς ἐνδεικτικὴ ρωμαλέας συστάσεως ἡ τόση πολυπραγμοσύνη

καὶ ἐξωτερίκευσις δυνάμεως ἐκ μιᾶς καὶ μόνης τῶν Μεσαιωνικῶν ἡμῶν κτήσεων. Ὁ Ἀγκών, τολμήσας ν' ἀντιστρατευθῇ ἐν συμπράξει μετὰ τῆς μήπω εὐεκτούσης Δημοκρατίας τοῦ Ἀδριατικοῦ μυχοῦ, ἐναντίον παρατάξεως πολυαρίθμου καὶ διὰ γενναιοτάτων, ὅσῳ καὶ παθαινομένων ἀπὸ θρησκείας μαχητῶν πεπληρωμένης, δείκνυσι καταφώρως ὁποῖα ἐτύγχανον τὰ ὁπουδήποτε ἐρείσματα τοῦ Βυζαντινοῦ κολοσσοῦ· τηλικαῦτα δ' ὄντα τὰ τῶν Ἑλλήνων προπύργια, δὲν ἀφίνουσιν ἀμφιβολίας περὶ τῶν λόγων, δι' οὓς τόσαι ἀπὸ τὰς κατὰ διαλείμματα ἐπιδραμούσας τὰς γύρῳ χώρας φοβεραὶ στρατιαὶ καὶ ἀρμάδαι οὐδὲν τὸ οὐσιαστικὸν ἀπειργάζοντο ἐπὶ μακροχρόνιον καὶ ἁπλῶς ἀπεκόμιζον ζημίας παρερχόμεναι. Ἐν ᾧ πάλιν, καὶ ἡ μερικὴ ἐξέτασις τοῦ ὅτι αἱ ἐν κινδύνῳ ἀποικίαι ἐξεκάλουν τὴν μέριμναν τῆς Βασιλευούσης, ὁπόταν αὕτη καὶ τὴν ἀστυνομίαν ἔτι τῶν παραλίων ἐτύγχανεν ἀνεπαρκὴς ν' ἀσκήσῃ ἐκ τῶν οἰκείων, ἀνέθετε δὲ καὶ δι' Αὐτοκρατορικῶν ***Σιγιλλίων*** ἐπεβοήθει εἰς ἀρχηγοὺς μισθοφόρους, ὁμοίους κατὰ τὴν δικαιοδοσίαν πρὸς τὸν οὐ πολὺ ἔκτοτε χρονογραφούμενον Γενουάτην Γουλιέλμον Κακαλλάρον, τεκμηριοῖ τὴν ἀπ' ἄλλοτε διατηρηθεῖσαν, ἐλλόγως δὲ διὰ τῶν παραδόσεων ἐρριζωμένην μέχρι τέλους ἐπίγνωσιν ἀκλόνητον περὶ ἀηττήτου τοῦ Βασιλικοῦ Πλοΐμου. Καὶ ἐνέχει οὕτω μεγαλεῖον ἀνάλογον τῷ ἀπαντῶντι ὁπουδήποτε τοῦ προηγηθέντος τῆς ἐξαντλήσεως ἡμῶν καθεστῶτος καὶ αὐτόχρημα ἀνυπέρβλητον· ὅπερ εἶνε ἀδύνατον ν' ἀναπαραστήσωμεν νῦν ὁλόκληρον, ὅπως ἐσκοτίσθη ἀπὸ τοῦ ἱκανοῦ διαρρεύσαντος χρόνου καὶ ἀμυδρῶς διαφαίνεται μόλις ἐν ταῖς διασωθείσαις ἀτελεστάταις μέχρι τοῦδε ἱστορήσεσι καὶ ἐν ταῖς φήμαις.

Ὅταν ἐντοσούτῳ ὁ ἡμέτερος Αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος, ὅστις ἦν ἀρηΐφιλος μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ λεχθῇ ὅτι θὰ εἶχεν ἐπινοήσῃ τὸν πόλεμον ἂν δὲν ὑπῆρχεν, ἐξήρθη διὰ τῶν οὓς θριαμβευτικῶς διεξήγαγε πολλῶν ἀγώνων εἰς περίβλεπτον βλάστημα τῆς ἀπὸ Παφλαγονίας ὁρμηθείσης δυναστείας, ἠβουλήθη δ' ὑπὲρ πάντα ν' ἀνακτήσηται στερρῶς καὶ τοῦ Δυσμικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους τὸ Στέμμα, ἡ κατάστασις ἦν ἄρδην μεταβεβλημένη. Καὶ οἱ Ἀγκωνῖται δέ, οἱ ὁποῖοι οὐδ' ἡμιόλιον ἔτι αἰῶνος πρὸ τούτων τῶν χρόνων διέθετον στόλον πολυάριθμον, ἐξ εὐμόρφων καὶ ἀλκίμων σκαφῶν—ὧν τινων τύπος ἐμμάχου ***Γαλέας*** (Εἰκ. 43), μετὰ ἐρετικοῦ κατὰ τὴν διάταξιν τῶν ποτὲ Ἐρυθραίων, ὑπάρχει εἰς αὐτότυπον ἐζωγραφημένος ἐπὶ σανίδος φυλασσομένης ἐν τῷ Μουσείῳ Κλυνὶ τῶν Παρισίων — εἶχον τελείως ἀποβάλῃ νῦν τὴν περὶ τὰ ὑγρὰ κέλευθα ἱκανότητα καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν τῆς

ΕΙΚ. 43. Τὸ εἶδος, ἡ ἐν τοῖς κυρίως μορφὴ καὶ αἱ σπουδαιότεραι ἐναλλαγαὶ τύπων τινῶν *Γαλέας*, ἀπαντώντων κατὰ τοὺς Η΄–ΙΔ΄ αἰῶνας καὶ ἐξελιχθέντων εἰς μικρὸν ἢ μέσον ἀνάστημα ἐν τῷ *Μανδαταρικῷ τῶν Πλοΐμων* — τῇ καθ' αὐτὸ δηλ. κατασκοπικῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Αὐτοκρ. Στόλου—ἐπὶ ἀναλλοιώτων τηρηθέντων ἀξιωμάτων ναυπηγικῶν.

κατὰ θάλασσαν ὁπλιτείας· ἁπλῆ δ' ἀνάμνησις διετηρεῖτο ὅτι, συμμαχήσαντες τῷ 1137 μετὰ Λοθαρίου τοῦ Β' ἐναντίον τοῦ Βασιλέως τῆς Τρινακρίας, ἐδυνήθησαν νὰ εἰσφέρωσι μετ' ἀνέσεως ἑκατοντάδα ὅλην πλοίων πανόπλων καὶ ἔδρασαν εὐκλεῶς ἐν τῇ τῶν ἐπακολουθησασῶν ἐχθροπραξιῶν διαπορεύσει.

Γνωστὴ δὲ τυγχάνει ἡ πολιτική, ἣν μετήλθομεν κατὰ τὰς ἐπὶ βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Α' Γερμανολατινικὰς ῥᾳδιουργίας καὶ ῥήξεις. Ὡς ἐπίσης γινώσκομεν ἐν λεπτομερείᾳ, ὅτι ὁ ἀφωσιωμένος τῷ Βυζαντίῳ Ἀγκὼν ἐπολιορκήθη στενῶς, τῷ ἔτει 1174, ἀπὸ τοὺς ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μογουντίας Ἀλαμανοὺς καὶ ἀπὸ ἰσχυρὸν Ἑνετικὸν στόλον μὲ ναύαρχον τὸν Πέτρον Ζάνον, ἐπιβαίνοντα τοῦ μεγαλοπρεποῦς Γαλεώνου «Totus Mundus». Εὐθὺς ὅθεν ὡς ἡ τῶν περιστάσεων φορὰ ἤγαγε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς ἀποίκου τῶν Συρακουσῶν πολιτείας τὰς συμπραξάσας δυνάμεις Φρειδερίκου τοῦ Βαρβαρόσσα καὶ τοῦ Δόγη Δανδόλου, ἀπὸ στερεᾶς μὲν τὰ πάντα ἔβησαν καλῶς· αἱ τῶν ἐπιτεθέντων σύνθετοι καὶ ὁρμητικαὶ ἐργασίαι, αἵτινες διήρκεσαν πλέον τοῦ ἑξαμήνου καὶ διεξήχθησαν μετὰ πείσματος περισσοῦ, δὲν ηὐδοκίμησαν κατ' ἐλάχιστον, παρ' ὅλην τὴν γενομένην χρῆσιν πολεμικῶν ὀργάνων καὶ ἐκπορθητικῶν μηχανῶν καινοφανοῦς, ὅσῳ καὶ δραστικωτάτου εἴδους. Ἡ τῶν ἀμυνομένων καρτερία καὶ τέχνη τοῦ ἐπιτυχῶς ἀντεπεξέρχεσθαι παρέλυσαν τὰς προσπαθείας τῶν ἀγωνισθέντων ἔξωθεν περὶ ὑποστολῆς τῆς ἀετοκοσμήτου ***Βανιέρας*** καὶ καταλύσεως τῆς αὐτονομίας τοῦ ὁμοεθνοῦς ἡμῖν φρουρίου. Ἀλλὰ κατὰ πόντον τὸ πεδίον ἦτο ἐντελῶς ἐγκαταλελειμμένον εἰς τὴν ἐχθρικὴν διάθεσιν καὶ μόνον διὰ παθητικῶν τῆς ἀντιστάσεως μέτρων, οἷα τὸ τοῦ Χίου ἱερέως Ἰωάννου καὶ τὰ ὅμοια, προὐβάλλοντο κωλύματα πρόσκαιρα τῷ δεσπόζοντι τοῦ ***Λιμανίου*** καὶ τῶν γύρῳ ***Πανόρμων*** καὶ προσιτῶν ***Κυμασίων*** — οἰδματοέντων ὅ. ἐ. κολπίσκων καὶ ὑφόρμων πρὸς τὴν πνοὴν ὡρισμένων ἀνέμων κατ' ἐποχὰς — στολάρχῳ. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ καὶ ἡ καταπεπτωκυῖα κατὰ τὰ καράβια Κωνσταντινούπολις παρηκολούθησεν ἐν ἀναγκαστικῇ ἀπραξίᾳ τὰ ἐπὶ βάρει τοῦ γοήτρου τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας ἐκτυλιχθέντα· καὶ ἠρκέσθη ν' ἀμείψῃ μετὰ τὸ τῶν ἐχθροπραξιῶν πέρας τὸ φρόνημα καὶ τὴν εὐστάθειαν τῶν Ἀγκωνιτῶν, νὰ τιμήσῃ δὲ δαψιλῶς καὶ μυριοτρόπως νὰ καταφορτώσῃ διὰ τιμαλφῶν δωρημάτων τὸν βοηθήσαντα τὴν δοκιμασθεῖσαν κτῆσιν Γουλιέλμιον τῶν Ἀδελάρδων, ὅτε κατόπιν μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορικῆς Αὐλῆς.

*

Ἐν γένει εἰπεῖν, γεννῶσι βαθυτάτην τῇ ἀληθείᾳ κατάπληξιν τὰ παρατηρούμενα, ὅταν ὁ Δόγης Μικιέλης κατίσχυε βίᾳ τοῦ πολιτειακοῦ ἡμῶν κύρους, περὶ Σηστὸν δὲ τοῦ Ἑλλησπόντου κατεδηλοῦτο ἤδη ἀθλιότης τοῦ Βασιλικοῦ Πλοΐμου εἰς τὸ ἔσχατον καὶ ἐδοκιμάζετο παρὰ τὸν Ἀδριατικὸν οἰκτρῶς ἡ κυριαρχία τῶν Βυζαντινῶν ἡμῶν προγόνων, ἐν ἀντιθέσει λυπηρᾷ πρὸς τὰ πρότερον καὶ προσφάτως ἀκόμη ἀπαντῶντα. Εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ ἀποστάτου Βιταλιανοῦ καὶ πέραν ἐμφυλίους ρήξεις, ἕως ὅτου ἡ ἐθνικὴ τῶν καθόλου ναυτικῶν πραγμάτων ὁμογένεια ἐξέλιπεν, ἀντεφέροντο ἄρτιοι ἑκάστοτε καὶ κραταιοὶ στόλοι. Ὑπὸ τοὺς Νικήταν Ὠρύφαν, ἐπὶ τοῦ ἀτυχοῦς αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Β΄, καὶ πατρίκιον Ἰμέριον, τῷ 902, θαυμάζομεν πάλιν τεταγμένας πολυμονάδας καὶ ἐπιβαλλούσας κατὰ θάλασσαν δυνάμεις. Ἐν ᾧ δ' ὑπὸ μυρίας μορφὰς καὶ ἐκδηλώσεις παντοίας ἀπαντῶμεν ἐν καιρῷ τῆς ἐξ οἰκείων εὐεξίας πλείστας κινητοποιήσεις ὑπὸ κλίμακα μονονουχὶ ὑπεράνθρωπον καὶ στρατείας συνθέτους, διεξαγομένας ὡσεὶ ἀπὸ μηχανικῆς καὶ ἄριστα ἐρρυθμισμένης προοργανώσεως, εἶτα βλέπομεν προβληματικὸν τὸν ἐξοπλισμόν, οὐχὶ πλέον ***Ἁρματωλίου*** — ναυτικῆς δυνάμεως δηλαδή, ἧς συνθέσεως περίπου καὶ σήμερον: ἐκ τῆς μεσοπορείας καὶ τῶν ***Διατακτῶν*** καλουμένων ἐλαφρῶν συλλήβδην πλοίων, τῆς τε κατασκοπεύσεως καὶ τῆς ἰδίᾳ ἀγγελιαγωγῆς — ἔστω καὶ συνήθους τὴν ἐπιβολήν, ἀλλὰ καὶ μετριωτάτων ἔτι Μοιρῶν. Εἰ δέ που κατωρθοῦτό τι τὸ συμπτωματικῶς ἀξιόλογον, τοῦτο ὠφείλετο εἰς ὑπερέντασιν προσπαθειῶν καὶ δὲν ἐπέζη τῇ βραχυχρονίᾳ πάντως τῶν δημιουργησασῶν περιστάσεων διαρκείᾳ. Ὤχετο ἀνεπιστρεπτεὶ ἡ ἐποχή, καθ' ἣν συνεκεντροῦτο τῷ 961 ἔτει ἐν Φυγέλοις ἡ διὰ τὴν ἐπὶ Κρήτην ἐκστρατείαν Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ ἰσχυροτάτη παράταξις· ἐπὶ δὲ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἔσπευδεν ὁ γενναῖος Δρουγγάριος Κυριακὸς εἰς σωτηρίαν τῆς στενῶς πιεζομένης Ἀβύδου, ἐπὶ κεφαλῆς ἑτοιμασίας ἀπὸ τελειοτάτους τὴν ἐπάνδρωσιν καὶ ἐξηρτυμένους λαμπρῶς δρόμωνας. Ἡ δημιουργική, οὐχ ἧττον, στείρωσις τῶν διαβουλευμάτων καὶ τοῦ ἀρχικοῦ πνεύματος ἡ ἀπώλεια ἠκολούθησαν κατὰ βῆμα τὴν ἐκφυγοῦσαν ὑλικὴν ἐπάρκειαν καὶ ἀξιότητα τοῦ συντελεῖν κατορθώματα, ἐφάμιλλα πρὸς τὰ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἀναδείξαντα τὴν βασιλείαν Ἡρακλείου τοῦ Α΄, ἐν χώραις ἄγαν ἀφισταμέναις τῆς Μητροπόλεως. Οὕτω δ' ἀπέμενε μυθικοῦ τινος δίκην, ὅ,τι οἱ θρῦλοι ἐδίδασκον περὶ τῆς ὑπερεκχειλισάσης κατὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα ἀκμῆς καὶ ρώμης τοῦ Αὐτοκρ. Στόλου καὶ μετὰ πόθου ἐφέροντο αἱ τῆς προτέρας ἐπιβολῆς καὶ τῆς μεταγενεστέρας συνεχείας δόξαι.

Καὶ τόσα-τόσ' ἄλλα ἀπέφερεν ἡ τῶν Λατίνων ἐπίδρασις, ἀφανίσασα τὴν Ἑλληνικὴν ναυτικότητα καὶ διακόψασα τὸν εἱρμὸν τῶν γιγαντιαίων αὐτῆς ἐκδηλώσεων. Διότι κατῴκησαν καὶ προνομιακῶς ἐνέμοντο ἐκεῖνοι τὰ ἐμπορικώτατα μέρη μετὰ τῶν ἐπικαιροτέρων κατὰ τὸν Βυζαντινὸν λιμένα ἀποβαθρῶν· οἱ δ' ἐν τέλει μάλιστα παντελοῦς ἀτελείας τυχόντες Βενετοὶ «μόνοι τε τῶν ἁπάντων διὰ τοῦτο τὰς κατ' ἐμπορείαν δεκάτας οὐδενὶ Ρωμαίων... παρέσχοντο» καὶ ὁ Βασιλεὺς «τὴν ἐμπορείαν αὐτοῖς ἀζήμιον ἐποιήσατο ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ρωμαίων χώραις, ὥστε ἀνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐτοῖς βουλητὸν» (Κιννάμου 280, «Ἀλεξιάδος» 6). Εἰς τρόπον ὥστε, ἀφ' ὅτου ὁ τῆς Κων/πόλεως εὐημερήσας περισσῶς πληθυσμός των—περὶ τὰς 60,000 ψυχῶν κατὰ τὸν ὑπερμεσοῦντα ΙΒ΄ αἰῶνα—ἡπλώθη καὶ ἔτεινεν δσημέραι εἰς τὸ νὰ καταλάβῃ ὅλας τὰς κλεῖδας τῆς σπουδαιοτέρας τῶν Ἑλλήνων συναλλαγῆς, εἶνε ἑπόμενον ὅτι ὁ συναγωνισμὸς τοιούτου ὑπὸ κραταιὰν αἰγίδα ἐργαζομένου παράγοντος ἀπενέκρωσε μετὰ γοργότητος τὴν ἐγχωρίαν πλουτογονίαν, πρώτιστα δὲ τὴν διὰ ναυτικοῦ· μέχρις οὗ ἡ ἀφόρητος προελθοῦσα κατάστασις καὶ ἡ οὐχ ἧττον συναίσθησις τῆς ἐθνικῆς καταπτώσεως, ἥτις ἀπέρρευσεν ἐκ τῆς ἀποστερήσεως τῶν ὑλικῶν τῆς ἐπιβολῆς δυνάμεων, ἐπήγαγον μῖσος θανάσιμον καὶ ἀντίδρασιν τῶν ἀπογυμνωθέντων.

Ἀφορμῆς λοιπὸν δοθείσης ἡμέραν τινὰ τοῦ 1182, ἐξέσπασε τὸ κακὸν εἰς τὴν ἐν μέσῃ πρωτευούσῃ καὶ διαρκέσασαν πολύωρον γνωστὴν τοῦ καθεστῶτος ἀνατροπήν. Οἱ ἐν ταῖς ἀγυιαῖς καταληφθέντες τότε ἄνδρες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία τῶν παροίκων κατεσφάγησαν ἀνηλεῶς, σωρηδὸν καὶ ἄνευ διακρίσεως, ὑπερεξακισχίλια ἐν ὅλῳ ἄτομα· αἱ δὲ τούτων οὐσίαι κατεσχέθησαν. Πάντες οἱ ἐν τῷ νοσοκομείῳ «τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου» ἐπίσης ἐθανατώθησαν. Οἱ ἱερωμένοι καὶ οἱ καλόγηροι τῆς Παπικῆς ἐκκλησίας ὑπέστησαν μυρίας κακώσεις, πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ ἀκράτου αὐτῶν καὶ ἐπιδεικτικοῦ μισελληνισμοῦ. Ἐκ τῶν διαφυγόντων τὴν ἀπὸ τοῦ ἐκμανέντος ὄχλου καταχείρισιν ξένων, πάμπολλοι καὶ κατὰ χιλιάδας ἐπωλήθησαν δοῦλοι. Οἱ δὲ λοιποί, ὅσοι προέφθασαν νὰ εἰσέλθωσι τοὺς Κάμπους, ***ἐπέτρωσαν***—δι' ἀμφιβλήτων τῷ τοίχῳ συρτῶν ἐγκαρσίως, κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐποχῆς — τὰς θύρας, διὰ πρόσκαιρον ἐπὶ κέρδει χρόνου ἀσφάλειαν, παρέλαβον μετὰ σπουδῆς ὅ,τι πολύτιμον εἶχον οἴκαδε καὶ ἐπεβιβάσθησαν 44 πλοίων Ἰταλικῶν, τὰ ὁποῖα ἔτυχε νὰ παρεπιδημῶσιν· ἐξάραντες δὲ προέβησαν ἀνὰ τὰς ἀντικρινὰς ἀκτὰς καὶ περαιτέρω εἰς ἀντίποινά τινα τῶν ὧν ὑπέφερον, μεθ' ὃ ἐτράπησαν πρὸς τὰ ἔξω

τοῦ Ἑλλησπόντου. Εἶτα καὶ αἱ πλήρεις πλούτου καὶ πολυειδῶν ἀγαθῶν κατοικίαι, αἱ ἐμπορικαὶ ἀποθῆκαι, τὰ Προξενεῖα, τὰ εὐαγῆ καταστήματα καὶ οἱ ναοὶ ὑπέκυψαν εἰς λεηλασίαν μετὰ πυρπολήσεως. Αἱ δὲ ζημίαι τοῦ χρήματος συνεποσώθησαν εἰς 228000 ὑπερπύρων διὰ τοὺς Γενουάτας, εἰς μεῖζον ποσὸν τῷ Ἑνετικῷ καταλογισμῷ καὶ εἰς ἀπωλείας ἀναλόγους τῶν ἑτέρας προελεύσεως δοκιμασθέντων.

Πλὴν ὁ στυγερὸς ἡμῶν καὶ πάντως μετὰ τῆς ὑπάτης ἀπανθρωπίας ἐκδηλωθεὶς συναγερμὸς δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ μεταβάλῃ τὴν ἐκ χρονίας ὑποσκαφῆς οὖσαν συντετελεσμένην κακοδαιμονίαν. Εἰργάσατο ἀπ' ἐναντίας ἀσύμφορα ταῖς ἤδη ἀνάγκαις τοῦ Κράτους. Προκειμένου δ' εἰδικώτερον περὶ τῶν συνεπειῶν ἐπὶ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ναυαρχείου, ἀπεστέρει ἐφεξῆς αὐτὸ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς μόνης ὑπολειφθείσης καὶ ἀπαραιτήτου πρὸς ἐφοπλισμοὺς ἐνδεικνυομένης ἐμπειροτεχνίας τῶν ἀλλοφύλων θαλασσινῶν.

Τοιαῦτα τὰ κατὰ τὸ ἔσχατον τῶν Πλοΐμων στάδιον, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς αἰτίας καὶ τἀποτελέσματα τῆς ἀποβαρβαρώσεως αὐτῶν. Καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ὁμογενείας, τῆς ὁποίας ἡ σπουδαιότης καὶ ἡ ἐν σχέσει βάσανος τῶν λεπτομερειῶν φέρουσιν εἰς συχνόν, διεξοδικὸν δ' ἀναγκαστικῶς λόγον περὶ τοῦ ἐνσκήψαντός ποτε ὧδε Λατινισμοῦ, ἐξέλιπον αἱ ἐπ' εὑρέσιν ὁρίοις ἐπιχειρήσεις· αἵτινες πᾶσαι, καταδεικνύουσαι τῷ διεξερχομένῳ νῦν ἱστορικῶς τὴν κατὰ τὸν Μεσαίωνα ζωτικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ περὶ τὰ διαπόντια, περιάπτουσιν ὁμοῦ κλέος ἄφθιτον καὶ ὑπερανθρώπως ἐπίφθονον. Εὐθὺς δ' ὡς ἐξέκλινεν ἡ Μεσόγειος τῆς μεγαλοπράγμονος ἐκείνης κυριαρχίας, τὴν ὁποίαν ἐκύρου ὁ ὄγκος ἑκατοντάδων αὐλακούντων τὰ ὕδατά της καράβων, μὲ τὰ πρυμνόσχημα κατακόσμητα διὰ τῶν ὑπερηφάνων τῆς Αὐτοκρατορίας ἐμβλημάτων καὶ διὰ τῶν ἀσπίλων καὶ πεποτισμένων αἵματι οἰκοσήμων τῆς εὐγενείας τῶν Ναυάρχων καὶ Κυβερνητῶν αὐτῆς, ἡ δὲ τῶν ἀνέμων βοὴ καὶ τῶν ἐπὶ τοὺς βράχους τῆς Χερσονήσου ἐκσπώντων κυμάτων ὁ παφλασμὸς δὲν ἀντελάλουν πλέον τὰ τῶν ***Ναυκλήρων*** προστάγματα εἰς τὴν φωνὴν τῶν Θεῶν, αἱ μὲν ἐποποιΐαι τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων ἀνεστάλησαν εἰς τὸ παραχρῆμα· τῆς δ' Εὐρώπης καὶ τῶν λοιπῶν Ἠπείρων ἡ ἐξέλιξις, εἰ καὶ εἴχομεν ἐν τοῖς κυρίως ἐμπεδώσῃ τὴν ἐπ' ἀγαθῷ μετέπειτα φοράν της, ἀπεστερήθη ὅμως ἐνωρίτερον ἢ ὡς ὤφελε τοῦ πολυγνώστου αὐτῆς καθοδηγοῦ καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν μεσολαβήσασαν ἕως τῶν ὑστέρων χρόνων ἐλεεινότητα, διὰ τῆς ὁποίας κατερρυπάνθησαν ὑπὸ μορφὰς ποικίλας Αὐλαί, κοινωνικαὶ διακρίσεις καὶ Θρησκεύματα ἐν τῇ Δύσει.

Λ'.

Ἡ σκιαγραφηθεῖσα, μεθ' ὅλα ταῦτα, διὰ τῆς νικηφόρου κατὰ πρῶτον δοκιμασίας τῶν Ἀγκωνιτῶν, περίπτωσις προσβαλλομένων κρατερῶς καὶ ἐξ ἰδίων ἀντεπεξερχομένων κτήσεων τῆς μὴ τέλεον ἠφανισμένης ἀκόμη Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐφανέρου καλῶς τὴν μεγαλοδυναμίαν ταύτης καὶ τὸ ὑπέροχον κῦρος, ὅπερ ἠπλοῦτο ἁπανταχοῦ τῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεώς της, ἐνόσῳ ἡ φυλετικὴ ὑφίστατο συνοχή. Ἡ δὲ τῇ Μητροπόλει πρώτιστα καταφυγὴ εἰς περιστάσεις ἐξαιρετικῆς χαλεπότητος, πρὸς προστασίαν μάλιστα χωρῶν ἔστιν ὅτε καὶ θαλασσῶν, ὧν, κατὰ τὰς παρατηρουμένας ἐν τῷ Μεσαίωνι συνηθείας, ἕτεροι κείμενοι ἐγγύτερον τῶν Χριστιανῶν μεγάλοι ἄρχοντες ἔδει νὰ ἦσαν οἱ φυσικοὶ τῶν τυχῶν ἀντιλήπτορες ὑπὸ τὰς τυχούσας περιστάσεις, διεδήλου μετέπειτα ἀπροκάλυπτον ἐν τῷ γενικῷ, τόσον τὴν ἐς ἀκέραιον διατηρηθεῖσαν αὐτοπεποίθησιν ἡμῶν ἐπὶ τὰ ἐξ ἀλληλεγγύης ἔργα τῶν ὅπλων, ὅσον καὶ τὴν βαθυτάτας τὰς ρίζας ἔχουσαν ὑπέροχον ἡμῶν καθ' ἑαυτοὺς προσήλωσιν εἰς ὅ,τι συνίστα τὸν ἔναντι τῶν λοιπῶν γενῶν ἐγωϊσμὸν τοῦ Ἔθνους. Τὰ ἐξ ἐκείνων παροικήσαντα, ἀφ' ἑτέρου, εἰ καὶ πάντοτε ἔχαιρον τῆς ἐμπορικῆς καταλογισθείσης αὐτοῖς ἀπ' ἀρχῆς ὑπολήψεως, ἐκρίνοντο οὐχ ἧττον ἐπὶ μακρὸν ὡσεὶ ἄξια εἰς μηδὲν τὸ κεφαλαιωδῶς χρήσιμον διὰ τὸ τοῦ πολέμου Ναυτικόν, ἅτε δὴ καὶ ἔνια χαρακτηριζόμενα δίκην μεστῶν ἀπειροκαλίας περὶ τὰ πόντια καὶ διεφθορότα τῷ ἤθει, καὶ εἴπερ τι βωμολόχα ἅμα ὄντα· ἅτινα ἐλαττώματα δὲν συνεβιβάζοντο μὲ τὴν περιωπὴν τῶν Αὐτοκρ. Πλοΐμων καὶ ἐθεωροῦντο τοὐντεῦθεν ἀσυγχώρητα. Ἂν δ' ἡ ἐξ αὐτῶν ἀδαημοσύνη ἠδύνατό πως νὰ θεραπευθῇ διὰ τοῦ κατατριβομένου περὶ τὴν ἐξοικείωσιν τῆς θαλάσσης καὶ τὰς σχετικὰς ἀσκήσεις χρόνου, ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ ἐκρίνετο φύσει διαπεπλασμένος καὶ ἀποκεκρυσταλλωμένος πλέον κατὰ τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν· δι' ὅπερ ἐξηλέγχετο μετ' ἐπιμελείας περισσῆς, ἐχαλιναγωγεῖτο πρὸς πειθαρχίαν καὶ αἱ κακαὶ τοῦ φθέγγεσθαι καὶ τοῦ πράττειν ἐκδηλώσεις ἐκολάζοντο αὐστηρότατα. Αἱ βλασφημίαι πρὸ πάντων καὶ τὰ ***μετριάσματα*** (αἱ βωμολοχίαι) κατὰ τὴν ἔνδον συμπεριφορὰν προὐκάλουν δριμὺ ***Καταψαλτήριον*** — ἐπίπληξιν δηλονότι — καὶ ἐπαχθεῖς λίαν ποινὰς ἐν ὑποτροπῇ.

Οὐδ' ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀναφερομένην ἐποχὴν ἡ ἐλαχίστη κἂν ἔνδειξις περὶ τῆς ἀντιστροφῆς τῶν πεποιθήσεων, ἡ ὁποία ἐπεβλήθη

ἐν τοῖς κατόπιν καὶ ἤγαγε τὸν Κυρίαρχον εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Λατινικοῦ ναυβατικοῦ. Ὁπότε, καθ' ἃ ταραχώδη γεγονότα ἐπέφερεν ἡ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς Βασιλομήτορος Μαρίας ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀλεξίου Β΄, προσετρέχομεν τῷ παγχάλκῳ καὶ ὅλως αἱμοχαρεῖ τῶν ἀλλοχθόνων ὁπλιτικῷ, ὅπερ ἦν ἀπαραβλήτως ἐπικρατέστερον τοῦ ἀπὸ Ἑλλήνων: «Τριήρεις δὲ τοίνυν τὴν Προποντίδα ἐκάλυπτον, αἱ μὲν Ρωμαίων ἔχουσαι . . . . . αἱ δὲ τῶν κατὰ πόλιν τοῦ Βυζαντίου διαφορογενῶν Λατίνων ὅ,τι περ κράτιστον μέρος καὶ μαχιμώτατον — οἷς καὶ χρήματα ποταμηδὸν ἐπεχέοντο, ἐπεὶ καὶ τούτοις ἐπεποίθει μᾶλλον ὁ χρώμενος Πρωτοσέβαστος».

Διότι, εἰρήσθω καὶ τοῦτο, οἱ ἐν εὐεξίᾳ περισσῇ εὑρισκόμενοι Κάμποι τῶν ξένων ἀνεμιγνύοντο καταφώρως ἀπό τινος χρόνου καὶ ἐπαθαίνοντο εἰς τὰς ἐν τῇ Βασιλευούσῃ πολιτικὰς διεξαγομένας ἑκάστοτε διαμάχας· δι' ὃ καὶ εἶχε καταντήση νὰ ζητῆται ἀπ' αὐτῶν τὸ κύριον καὶ σημαντικώτατον τοῦ προσωπικοῦ τῶν διατελούντων ἐν ἐφοπλισμῷ πλοίων, ὅσα ἐτάσσοντο μετ' ἐμπιστοσύνης πρὸς ἄμυναν τοῦ κατὰ τὰς ἐμφυλίους τοῦ ἡμετέρου λαοῦ ρήξεις διακινδυνεύοντος τυχὸν Στέμματος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπετέλουν λίαν ἐνεργητικὸν παράγοντα τῆς τούτου αἴγλης· ἠξιοῦντο δ' ἑπομένως, πρὸς ταῖς παραδεδεγμέναις κοινῇ προνομίαις, καὶ ἄλλων ἀσυγχωρήτων περιποιήσεων καὶ συγκαταβάσεων προσωπικῶν, ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ. Ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁμοῦ αἰτίων ἐπεταχύνθη μετὰ φυσικότητος τὸ ἐλεεινὸν τέρμα τῆς προτέρας εὐνοίας, δι' οὗ τρόπου ἀμείβουσιν οἱ ὄφεις τοὺς θερμαίνοντας καὶ ζωογονοῦντας αὐτοὺς ἐν ὥρᾳ ναρκωτικοῦ ψύχους· καὶ ἤδη συνετελέσθη εὐχερεστάτη ἡ τῷ 1206 ἐπελθοῦσα καὶ περὶ τοὺς 57 ἐνιαυτοὺς διαρκέσασα μέχρι Μιχαὴλ Η΄ τοῦ Παλαιολόγου ἀπώλεια τῆς περικαλλοῦς, γοήσσης καὶ ***Θεοφρουρήτου*** Κωνσταντινουπόλεως.

Ἦτο δὲ τοῦτο ἀπὸ ὄψεως διεθνοῦς ἀκαταλόγιστος ἐπίστεψις τῶν παντοίων ἐκ τοῦ Παπισμοῦ καταδιώξεων, οἵας ἐπὶ μήκιστον καὶ συνεχῶς ὑπέστημεν, μεθ' ὅλην τὴν ἀνεξικακίαν καὶ ὑπερφροσύνην, ἣν ἐπεδειξάμεθα ἐν τῷ μεταξύ. Οὐδ' ἤρκεσαν ν' ἀποτρέψωσιν αἱ κατὰ καιρούς, διπλωματικῆς καὶ βαθύτατα διορατικῆς ἐμπνεύσεως, διαθέσεις τῶν βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς πρὸς ἄρσιν, ἔστω καὶ ἐπὶ σημαντικαῖς θυσίαις τοῦ πρὸ πολλοῦ — ἀπὸ τοῦ 867 ἔτους, κατ' οὐσίαν — ὑπάρχοντος μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης σχίσματος τῶν Ἐκκλησιῶν· οὗτινος ἐξ ἀφορμῆς, καταλλήλως δ' ἐρεθιζόμενοι ἐμαίνοντο οἱ ἔκφρονες ἐν τῇ παχυλῇ των ἀμαθείᾳ και τῷ τυφλῷ αὐτῶν φανατισμῷ Δυτικοί. Ὅταν δὲ παρὰ τὸν Δικέφαλον Ἀετὸν ἐκυμάτι-

σαν, ὑπὲρ τὰς τῶν τειχῶν ἐπάλξεις καὶ ἐντὸς τῶν πολεμικῶν τῆς Βοσποριάδος Νύμφης Ναυστάθμων, ἡ βανιέρα τοῦ Λέοντος τῆς Ἑνετίας μετὰ τῶν πολυποικίλων λοιπῶν ἐμβλημάτων πάσης συνταξίας τῶν ἐνσκηψασῶν ὀρδῶν, καὶ διεδραματίσθησαν τότε βανδαλισμοὶ ἀνόσιοι καὶ ἱεροσυλίαι, πρὸ τῶν ὁποίων ἡ Ὀσμανικὴ ἀγριότης δὲν εἶνε εἰμὴ ἔκφανσις τοῦ ἠπιωτέρου πολιτισμοῦ καὶ ἀνθρωπισμὸς ἀξιομίμητος, τὰ Αὐτοκρατορικὰ τοῦ Στόλου διακριτικὰ ἀπέβαλον ἐντελῶς τὸ ἑνιαῖον τῆς ἣν ἐξεπροσώπουν ἐννοίας· διαμερισθέντα δέ, τραπέντα τὴν ἀπὸ σφετερισμοῦ ἐκγενίκευσιν καὶ μικρὸν ἀλλοιωθέντα, ὅπως ἂν προεκρίνετο κατὰ δυναστείας τῶν πολιτειῶν τοῦ διασπασθέντος Ἑλληνισμοῦ, ἀπώλεσαν προϊόντως καὶ τὴν ἐσχάτην τῆς δεδοξασμένης αὐτῶν περιωπῆς λαμπηδόνα. Διότι ἐγέγραπτο ἵνα, καὶ ἐπανερχόμενα εἶτα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Κέρατος, οὐδὲν ἄλλο ἢ νὰ γίνωσι μάρτυρες ἀνίσχυροι τῆς τελειωτικῆς τοῦ Κράτους ἀγωνίας.

Πλὴν τίνα ὑπῆρξαν τὰ ἐν λόγῳ διακριτικά, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ὁποίων διέπλεον τὰ πελάγη ὑπερήφανα καὶ μετὰ σεβασμοῦ ἐν τοῖς λιμέσι προσεβλέποντο τὰ πολεμικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καράβια; Ἡ ἐν τῷδε τῆς παρούσης μελέτης περιγραφή των, ἐνόσῳ καθορίζεται ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς κατὰ Μεσαίωνα ναυτικῆς ἡμῶν παρασκευῆς καὶ προτοῦ ἀκόμη ἔλθωμεν εἰς τὸ κύριον τῆς τῶν Πλοΐμων συντάξεως καὶ ἰθύνσεως, τὸ μὲν καθιστᾷ τὸ θέμα ἁπτότερον· ἐξ ἄλλου δὲ ζωοποιεῖ αὐτό, δημιουργεῖ περίπνευμα μονονοὺ πραγματικότητος διὰ πᾶσαν τῶν ἀναφερομένων περιόδων καὶ μετάγει νοερῶς τὸν διεξερχόμενον ἐντὸς τῶν ἑκάστοτε σκαφῶν τοῦ Κράτους, ὅπου, ὑπὸ σημαίαν τὴν τότε οὖσαν ἐν χρήσει, παρακολουθεῖται ἀπὸ τοῦ σύνεγγυς ἡ πολυειδὴς καὶ ὀτρηρὰ τῶν ἐπιβαινόντων δρᾶσις. Καί, ἐν ταύτῃ τῇ διασκοπήσει, φθάνει τις εἰς πληρεστέραν τοῦ προτιθεμένου κατάληψιν, ἂν ἀναδράμῃ μέχρι τῶν ἀπαρχῶν τῆς μετὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἀποσύνθεσιν παλινορθώσεως τῶν Ἑλλήνων, ἀφ᾽ ὅπου νὰ ἐπιληφθῇ ἐρευνῶν τὰ περαιτέρω.

Τῶν συναφῶν, λοιπόν, κειμένων ἡ σπουδὴ ἄγει εἰς τὸ ὅτι, καθ᾽ ἣν ἐποχὴν συνέγραφεν ὁ μέγας ἡμῶν ἱστορικὸς Δίων Κάσσιος ὁ Κοκκηϊανός, τὸ ἀπὸ γ´ ἔτους τῆς Λ´ Ὀλυμπιάδος καὶ 27 ἐνιαυτοὺς μετὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς Χαλκηδόνος (631 π. Χ.) ὑπὸ Ἀρχίου τοῦ Μεγαρέως κτίσμα τοῦ στρατηγοῦ Βύζαντος εἶχε λιμένας περιτετειχισμένους — τοὺς τρεῖς τοὺς τεχνικοῦ ἀγκυροβολίου, ὅπερ ἔκειτο κατὰ τὸ σημερι-

νὸν Βαξὲ Καπουσού· καταχωσθὲν δ' ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Α΄, ἀνεκαθαρίσθη κατὰ λήγοντα τὸν Ζ΄ αἰῶνα διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος Λεοντίου καὶ μετὰ τὴν Ἅλωσιν ἐπλήσθη αὖθις πρὸς εὔρυνσιν τῆς περιβολῆς τοῦ Σεραγίου. Ἀπὸ τῶν χηλῶν ἐκείνων προεβάλλοντο πύργοι ἰσχυρότατοι καὶ αἱ εἴσοδοι ἐφράσσοντο δι' ἁλύσεως. Ἐκεῖθεν δ' ὡρμῶντο 500 τῶν οἰκητόρων πλοῖα, «τὰ μὲν πλεῖστα μονήρη, ἔστι δ' ἃ καὶ δίκροτα. Καί τισιν αὐτῶν, καὶ ἐκ τῆς πρῴρας καὶ ἐκ τῆς πρύμνης πηδάλια ἤσκητο· ὅπως καὶ ἐπιπλέωσι καὶ ἀναχωρῶσι μὴ ἀναστρεφόμενοι, καὶ τοὺς ἐναντίους ἔν τε τῷ πρόσπλῳ καὶ τῷ ἀπόπλῳ αὐτῶν σφάλλωσι».

Τὸ Αἰγαῖον ἐπίσης πέλαγος ἤκμαζε τότε εἰς Ναυτικόν, συνενοῦν τὰς πρὸς ἐμπορίαν ἰδιότητας καὶ ἱκανότητα περισσὴν ἐπὶ τὸ δρᾶν ἐμμάχως κατὰ περίστασιν· ὑπὲρ ἄλλον δὲ τῶν ἐνθάδε καὶ νοτιώτερον τόπων διεκρίνετο ἡ Παμφυλία, διά τε τὸ εὔσχημον καὶ ταχὺ καὶ διὰ τὸ πλουσιοστόλιστον τῶν παντὸς μεγέθους πλοίων της — τῆς ὁποίας ἡ πρωτεύουσα Ἀττάλεια εἶχεν ἐξαίρετον ναύσταθμον μεθ' ὅλων τῶν συμπαρομαρτούντων τῇ τόσῃ αὐτῆς εὐεξίᾳ, καὶ διέθετεν ἀκόμη εὐρυχώρους ἐκ τοῦ ἀμέσως ὑπερκειμένου λόφου ἀποθήκας τοῦ Δήμου, ἐν αἷς ἀπετίθετο ὡς ἀσφαλέστερον ὅ,τι τῶν πραγματειῶν εἰσεκομίζετο ἢ ἦτο εὔκαιρον πρὸς διαπόντιον ἀποστολήν. Τῆς Κρήτης καὶ τῆς Δυσμικῆς Χερσονήσου τὰ θαλάσσια, ἑτέρωθεν, εἰ καὶ μὴ κἄποτε ἐστερημένα ἐνεργητικότητος πολλῆς, συλλήβδην ὅμως δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους ἄξια λόγου ὅσον τὰ ἄλλοθι καὶ δεικτικὰ τοῦ ἡμετέρου Ἐθνικοῦ μεγαλείου· εἰδικώτερον δὲ τὸ Ἰόνιον, συνορεῦον πρὸς τὴν κεκραμένην μεγάλην Ἑλλάδα καὶ τὴν Σικελίαν ἀντέχον, ὑπελείπετο πάντως τῆς ἁγνῆς τῶν λοιπῶν χροιᾶς καὶ ἄγαν μετεῖχε τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ.

Ἐντὸς τοῦ Εὐξείνου πόντου πάλιν γνωρίζομεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 66 π. Χ. ἔτους, ὅτε περιεστάλη ἡ ἐξάπλωσις τοῦ πρὸ 45ετίας πρότερον ἱδρυμένου καὶ μεγάλως ἐπιδώσαντος βαθμηδὸν Βοσπορίου Κράτους, ἀνεπτύχθη ὑπέρπολυ πληθὺς ἐκ τῶν αὐτονόμων προϋπαρχόντων Ἑλληνικῶν πολισμάτων· ἅτινα, προεξαρχουσῶν τῆς Ποντοηρακλεωτικῆς Χερσονήσου καὶ τῆς τῶν Μιλησίων Ὀλβίας, διέθετον στόλους ἐπιχειρηματικοὺς εἰς ἄκρον καὶ οὐχ ἧττον ἐπιτηδείους πρὸς πόλεμον. Ὑπῆρχον δ' οὕτω, πλὴν τῆς παρὰ Κιμμέριον ἕδρας τοῦ Βασιλέως Βασιλέων Παντικαπαίου—τοῦ Κὲρτς λεγομένου σήμερον — ἡ Μεγαρικὴ Ἡράκλεια Πόντου, Κερασοῦς· ἡ καὶ Φαρνακία ἄλλως φερομένη, ἡ Τραπεζοῦς, ὁ Τύρας, τὰ Κοτύωρα, ἡ Φαναγόρεια, ἡ Ἀμισός, ἡ Διο-

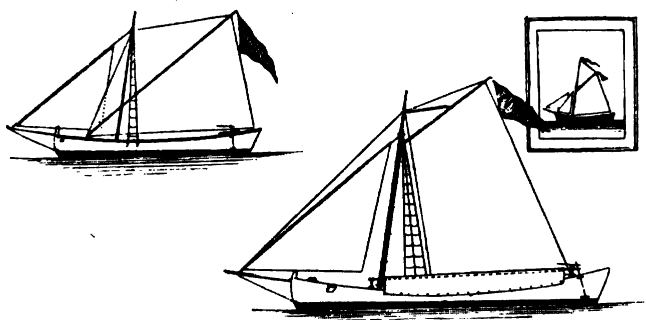
νυσόπολις, ἡ Ἄμαστρις, ἡ Θεοδοσία, ἡ Σινώπη, ἡ Ἱστρόπολις, ἡ Διοσκουριάς, ἡ Μεσημβρία, ἡ Τόμις, ἡ Κύτωρος, ἡ Σαλμυδησσός, ἡ Εὐπατορία, ἡ Ἀγχίαλος, ἡ Φᾶσις, ἡ Κάλλατις καὶ ἄλλα ἄστεα εὐδαίμονα, ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ ἑκάστοτε διάδοχοι τοῦ Μιθραδάτου δὲν ἐπεβάλλοντο εἰμὴ μόνον ὑπὸ τὴν ὡσεὶ παρ' ὁμοσπόνδοις ἰδιότητα ἀρχόντων προϊσταμένων τῶν κατὰ τόπους τοιούτων ὁμοῦ, διὰ τὸ τηρεῖσθαι ἱεραρχίαν τινὰ ἐν τῇ διοικήσει. Καὶ ὅταν, μετὰ τὸν ἀρξάμενον Γ' αἰῶνα μ. Χ., ἤρξατο τὸ Βυζάντιον νὰ μεγαλώνῃ καὶ νὰ καθίσταται δι' ἁλμάτων γοργοτάτων τὸ κέντρον τῆς ἡμετέρας ὧδε δραστηριότητος περὶ τὰ τοῦ Κερδῴου Ἑρμοῦ ἀσχολήματα, τὰ ῥηθέντα ὡραῖα πρὸς Ἕω κτίσματα τῆς φυλῆς εἶχον περισσὴν πλέον τὴν εὐημερίαν, ἵνα συμβάλλωσιν ἰσχυρῶς τῇ ὁσημέραι συστηματοποιουμένῃ διεθνεῖ ἐκεῖσε κινήσει, περιληφθῶσι δ' ἅμα εἰς τὸν πυρῆνα τῆς μετ' ὀλίγον πηχθείσης Πανελληνικῆς ἐπικρατείας.

Τέλος δ' εἰργαζόμεθα εὐστόχως καὶ συνεκοινωνοῦμεν διὰ τῆς Ναυτιλίας καὶ ηὐξάνομεν τὰ ἐθνικὰ ἀγαθά, ὅπου τῆς πρὸς Μεσόγειον Ἀφρικῆς καὶ πάσης προσάλου ἀπωτέρω στερεᾶς εἴχομεν ἀποικιακὴν ἐγκατάστασιν. Ἀλλ' οὐχὶ ἀκόμη μετὰ τῆς ὁρμῆς, ἥντινα ἀρύονται πάντοτε οἱ διεσπαρμένοι λαοί, ὅταν εἶνε μεμακρυσμένοι τῆς γηγενοῦς αὐτοῖς χώρας, δὲν εὑρίσκωνται δὲ μέσῳ συμπαγῶν ἐκ τῶν ἰδικῶν των πληθυσμῶν καὶ στερῶνται ἑστίας, ὑπὸ τὴν θερμουργὸν τῆς ὁποίας σκέπην νὰ διαπορεύωνται.

Τὰ πλεύσιμα, ὁπωσδήποτε, ἑκάστης πόλεως μετὰ τῶν ἀγχοῦ καὶ ὑποκειμένων ταύτῃ μερῶν (Εἰκ. 44, 45 καὶ 46) ἔφερον ἀναγνωριστικὴν πρὸς πρύμναν σημαίαν σχήματος καὶ τρόπου τῆς ἀρτύσεως ἑνιαίων, χρωματισμοῦ δὲ καὶ συμβολικῶν παραστάσεων ὁμοίων εἰς ὅλα. Τοιουτοτρόπως δέ, ἐν ᾧ εἰς τὴν Προποντίδα ἐπεκράτει τὸ ἐρυθρόν, πρὸς τὴν Εὐρώπην καὶ κατὰ τοὺς Ἀσιατικοὺς Αἰγιαλοὺς τὸ πράσινον, πέραν τῆς Δαρνουρίας ἀπήντα τὸ κυανοῦν συνηθέστερον καὶ ἐδῶθεν τῆς Καλίας ὑπερεῖχε τὸ λευκόν· τὸ κίτρινον ἐπεπλεόναζε πρὸς Ζ. τῶν Μαλεῶν καὶ κατὰ τὸ ἐκτύλιγμα ἀκρωτηρίου Πασσάρου — Ὑδροῦντος—Σεναγαλλίας, ἔνθα διεδόθη ἀπὸ τῶν Συρακουσῶν. Τῆς δὲ πολυχρωμίας ἥκιστα οὔσης ἐν χρήσει, τὸ κύριον τῆς διαστολῆς συνίστα ἔμβλημά τι διάφορον ἑκασταχοῦ καὶ εἰκονίζον Ἥλιον ἀκτινοβολοῦντα, Σελήνην πλησιφαῆ εἴτε ἐν μηνίσκῳ, Κομήτην, Ἀστέρας, Ἐξωτικὰ πλάσματα καὶ χιμαίρας, πύλωμα ἢ πύργον φρουρίου, ὅπλα ἁπλᾶ καὶ ἐν συμπλέγμασιν, ὁλόκληρον ἢ κατὰ τὸ πρῳραῖον αὐτοῦ μέρος ἀποτετυπωμένον πλοῖον κ.τ.λ. Ἡ ταυτότης ἐν τοσούτῳ προσε-

δηλοῦτο καὶ δι᾽ εὐδιαγνώστου ἔστιν ὅτε γραφῆς ἐπὶ τῶν σημαιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπήροντο κατὰ προτίμησιν στηλιδίῳ τῆς εἰς ὀρθοκάμπυλον ληγούσης, διὰ τὸ θεωρητικώτερον, κορώνης.

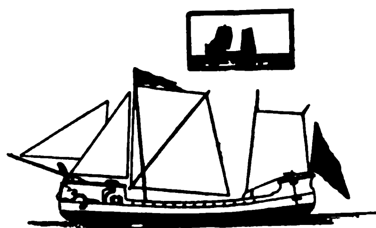
Ἄλλα διακριτικὰ ἀπετέλουν οἱ ἐν ποικιλίᾳ τῶν σχετικῶν ἀναλογιῶν των καὶ πολυουραδικοὶ συχνάκις τυγχάνοντες ἐπισείοντες, ὧν χρῶμα ἠδύνατο νὰ εἶνε καὶ τὸ ἄσπρον παρὰ τὸ παραδεδεγμένον κατὰ χώρας. Ἐμβληματιζόμενοι δέ, δὲν ἦτο ἐπίσης ἄηθες νὰ διαλαμβάνωσιν οὗτοι τὸ ὄνομα καὶ ἑτέρας συστάσεις τῶν νηοκτητόρων,

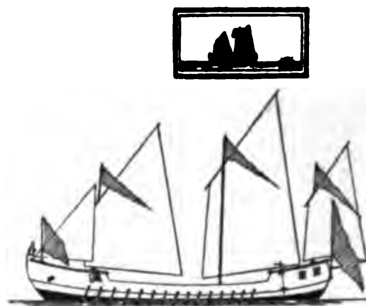
ΕΙΚ. 44. Τὰ *Κορμία*—τὰ κουφάρια δ ἐ. μετὰ τῆς ἐν συνόλῳ ἐξαρτύσεώς των—καὶ ἡ ἱστιοφορία *Πλοιαρίων* τινῶν, ὧν ὁ τύπος ὑπῆρξε παλαίτατα ἐν τῇ πρὸς ἐμπορίαν ἀκτοπλοΐᾳ τῶν Ἑλλήνων καὶ συνηθέστατα ἀπήντα καθ᾽ ἅπασαν τὴν τῆς Αὐτοκρατορίας διάρκειαν.

(Αἱ διαστάσεις καὶ αἱ ἀναλογίαι τῆς καθ᾽ ἑαυτὴν μνημονευομένης ὧδε τάξεως ἐτύγχανον οἷαι καὶ τῶν διαφόρων τῆς σήμερον Σαβουραδικῶν παρ᾽ ἡμῖν. Εἰς δὲ τὰς ἐκφανεῖς τοῦ εἴδους βραδύτερον, ἐπιμηκεστέρας καὶ εὐρυτέρας, μετὰ πετάσματος δὲ καὶ σταυρωτοῦ Σακτούρας, τὰ μέσα καμάρια τῆς μερικῆς καταστρώσεως ἦσαν ἅμα καὶ ὑπόζυγα τῶν σελμάτων τοῦ συστηματοποιημένου ἐμμάχως ἐρετικοῦ καὶ ὁ θάλαμος τούτου διεγράφετο ὅπως περίπου ἐπὶ τῆς καθ᾽ ὑπογραμμὸν Πεντηκοντόρου).

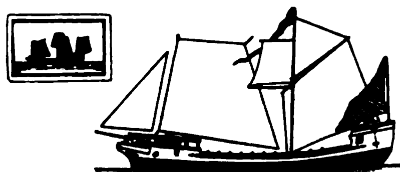
ρητά τε καὶ ἀποφθέγματα παντοῖα, εὐχὰς περὶ τὸ ἀρμένισμα καὶ ἄλλοτε μεγαλαυχίας εἴτε ἀπειλάς, πρὸς συμμόρφωσιν τῶν κατὰ τὰς συναντήσεις πόθου ἐμφορουμένων πρὸς λῄσιν. Καὶ τόσον ἂν εἶχον τὸ κεφαλαῖον ἀκρόρραμμα μετὰ διατατῆρος ξυλίνου, ὅσον καὶ ὅταν ἐκρεμῶντο ἀπὸ τοῦ σηματοσχοίνου κατὰ τὴν κοινὴν διάταξιν, ἐκόσμουν ἀδιαφόρως ἐπίμηλον εἴτε τραχήλωμά τι τῶν ἱστῶν, τὸ περιτόναιον καρχησίου καὶ τἀκροκέραια· οἱ ἐπὶ κορυφῆς, μεθ᾽ ὅλα ταῦτα, ἐπισείοντες ἦσαν καὶ οἱ ἐπισημότεροι, τὸ δ᾽ ὡς οἷόν τε μεῖζον αὐτῶν μῆκος ὑπελαμβάνετο ἴδιον τῆς ἀρρενωπότητος τῶν ἐπιβαινόντων καὶ δεῖγμα τῆς καθόλου εἰπεῖν ἀξιολογότητος τοῦ ἐπιφέροντος ναυπηγήματος.

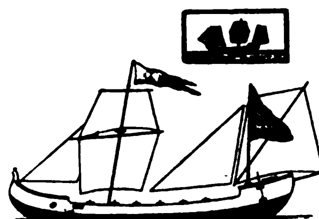
Τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων
(Τύπος προελθὼν ἐκ τῶν Κανθάρων τῆς ἀρχαιότητος)

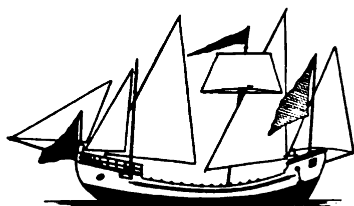
Τῆς κυρίως Ἑλλάδος

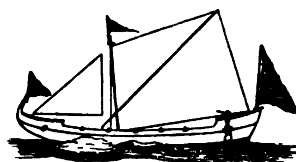
Δωρίδος, Καρπάθου καὶ Ρόδου
(ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐγεννήθησαν τὰ στρογγυλόμορφα, εὐρύχωρα δὲ *Σανδάλια*)

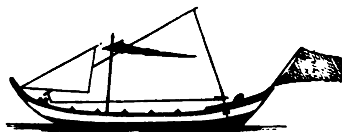
Τῶν προσθρᾳκικῶν ἀκτῶν

Τοῦ ἀνατολ. Αἰγαίου πελάγους
(Τὰ δὴ ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἔτι κυριαρχίας Δρόμωνες καλούμενα σκάφη, ὧν ὁ ἐπίπρυμνος ἱστὸς ἦν ἀφαιρετὸς καὶ ἐνίοτε οὐδόλως ἀπήντα)

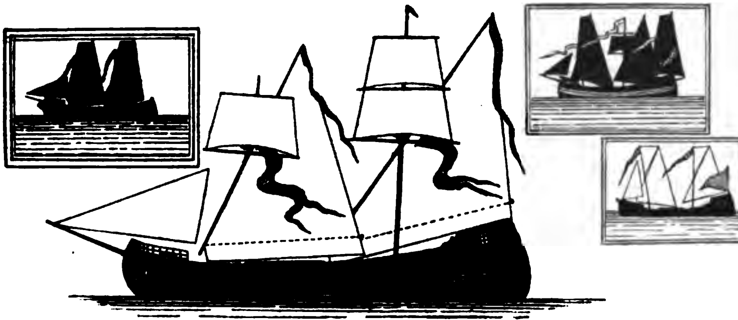

Τῆς Ἰωνίας
(Τὸ ἰδίᾳ «τῶν Καράβων» ὀνομασθὲν ἀρχικῶς εἶδος πλοιαρίων, τοῦ κατ' ἀκτοπλοῖαν πραγματεύεσθαι)

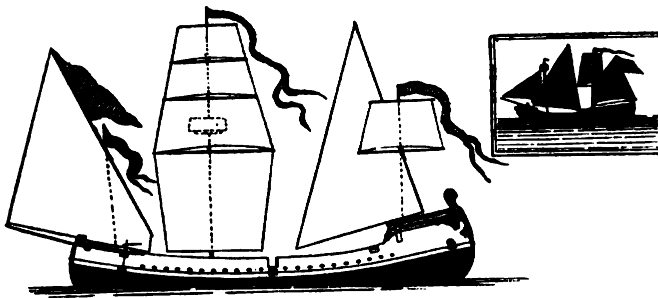

Βυζαντὶς

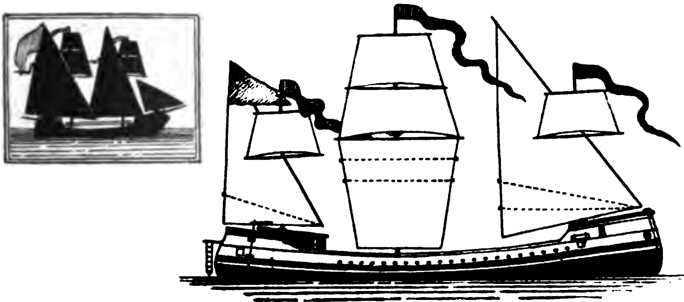
ΕΙΚ. 45. Τὸ ἐν γραμμαῖς γενικαῖς ναυπηγικὸν σχῆμα καὶ ἡ ἱστιοφορία τῶν κατὰ τὴν Ε΄ ἑκατονταετηρίδα ἐλασσόνων τῶν Ἑλλήνων πλοίων δρόμου.

Τῶν ἠπειρωτικῶν παραλίων καὶ νήσων τοῦ ἀνατολ. Αἰγαίου πελάγους

Τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ τοῦ Μυρτῴου πελάγους

Κατὰ τὰς Ἰονίους νήσους, τὴν Ν. Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν

ΕΙΚ. 46. Ἡ ἐν κεφαλαίῳ ὄψις μαχίμων τινῶν εὐσώμων παρ' Ἕλλησι τύπων κατὰ τοὺς Β'—Ϛ' αἰῶνας.

Εἰς περίστασιν ὁμάδος—τῆς δὴ καλουμένης κατὰ τὸν τότε τεχνικὸν ὁρισμὸν Συστήματος—ἥτις ἐστρατηγεῖτο, τὸ σκάφος τοῦ ὁποίου ἐξεπορεύετο ἡ διοίκησις, ἦτο ἰδιαζόντως περιπεποιημένον καὶ εἰς τὰ ἄκρα ἐστολισμένον· ἀπὸ ἐφοπλισμοῦ δ' ἐθεραπεύετο τὸ τῆς πολεμικῆς ἐξαρτύσεως ἄμεμπτον καὶ μετ' ἐκτάκτου ἐξελέγετο φροντίδος τὸ πλήρωμα. Πρὸς δὲ τὸ ἐπίστεγον αὐτοῦ εἶχεν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μεσαγωνίου του σημαίαν ἀπαράλλακτον τὴν κάτοψιν, μικροτέραν ὅμως τῆς κυρίας, ἐμφαίνουσαν τὴν ὑφισταμένην τίτλῳ ὑπεροχήν· ἂν οἱ ἡγήτορες ἦσαν πλειότεροι, ὁ κατὰ τὴν ἱεραρχίαν καὶ τὴν τάξιν ἐξέχων καὶ αἴρων τὰς εὐθύνας τῆς ὅλης παρατάξεως διεστέλλετο διὰ πυκνοῦ κροσσωτοῦ που τῆς ἱστατράκτου, ἢ δι' ἀσπίδος λαμπρᾶς ἐστερεωμένης ὑπὲρ τὸν λαιμὸν τοῦ ἀκατίου καὶ μὲ τὴν μετόπην ἐμπρὸς τείνουσαν. Τοιαῦτα τὰ πρωταρχίας δηλωτικά, λίαν ἐπιφανῶς διατεταγμένα καὶ ἀναγνωριζόμενα ἄνευ κόπου ἀπὸ μεγάλων ἀποστάσεων.

Ἐννοεῖται δ' ὅτι ὁ ἄφθονος τοῦ Ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ σφρίγος ἐγκλείων χυμὸς πᾶν ἄλλο ἢ ἐχρησιμοποιεῖτο μετὰ φειδοῦς. Οἱ καθ' οἱουδήποτε θαλάσσιοι ἀγῶνες τῆς Ῥώμης, ἀφ' ἡμῶν μέχρι τέλους ἀντλοῦντες τὸ πρὸς διεξαγωγὴν κράτιστον, συνεπήγοντο τὴν κατὰ πολιτείας κινητοποίησιν δυνάμεων, ἀναλόγων τῇ τῶν προκειμένων καιρῶν σπουδαιότητι. Κατὰ τὰς οἴκοι πάλιν διαμάχας τῶν κυριάρχων ἀνείχομεν κατ' ἀποκοπὴν καὶ στερεοτύπως τὸ ἐπαχθέστερον τῶν ἐνόπλων ἑκάστοτε ληψοδοσιῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ τὴν κατὰ πρᾶγμα ἔκλειψιν τῆς Λατινικῆς κυριαρχίας, δὸς ὅτι καὶ αἱ πατροπαράδοτοι διὰ τὸ μηδὲν ἔριδες καὶ τὸ κληρονομικὸν περὶ ἡγεμονίας μικρόβιον ἤρχισαν διαταράσσοντα τὴν ἀπὸ ἀμνημονεύτων ἄλλως χρόνων κακίστην κατ' ἀρχὴν γειτονίαν δύο, ἔτι δὲ μᾶλλον πλειόνων κοινωνιῶν τοῦ Ἔθνους τούτου. Καὶ ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας ἐπῆλθον τὰ γεγονότα ἐκεῖνα, ἐκ τῆς τροπῆς τῶν ὁποίων εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι ἠνεῴχθη τῷ συμπτυχθέντι Ἑλληνισμῷ ἡ πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν δόξαν ὁδός.

Αἱ αἱματηραὶ ρήξεις τῶν τεσσάρων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους αὐτοκρατόρων ἤγαγον εἰς τὸν μετὰ ἧτταν πλησίον τῆς Μαλβίας γεφύρας τοῦ Τιβέρεως θάνατον τοῦ Μαξεντίου (27 Ὀκτωβρίου τοῦ 312), εἰς τὴν μετ' ἐνιαυτὸν δὲ καταστροφὴν παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ δηλητηρίασιν τοῦ καίσαρος Μαξιμίνου. Τοὐντεῦθεν δ' ἀπέμειναν προσβασιλεύοντες Κωνσταντῖνος ὁ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ υἱὸς καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρός του Λικίνιος· οἱ ὁποῖοι, πολεμήσαν-

τες τῷ ἔτει 314 πρὸς ἀλλήλους ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ δευτέρου, ἐφησύχαζον εἶτα καὶ ἐνέμοντο ὅ,τι ἀνῆκεν εἰς ἕκαστον. Ἀλλ' ὁ ἄρχων Θρᾴκης, Κάτω Μοισίας καὶ τῶν Ἀσιατικῶν χωρῶν κατέτρεχε τὴν Χριστιανικὴν πίστιν συστηματικῶς, ὁ δ' ἕτερος δὲν ἠνείχετο τὸ τοιοῦτον. Δι' ὃ ἐγεννήθη διάστασις, ἥτις προϊόντως ὠξύνθη καὶ κατὰ τὸ 323 ἐξέσπασαν αἱ ἔριδες εἰς σύγκρουσιν ἔνοπλον.

Παραλείπονται αἱ κατὰ γῆν ἐπιχειρήσεις, ὅπου 12 μυριάδες πεζῶν καὶ 10000 ἱππέων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, μὲ βάσιν τὴν Θεσσαλονίκην, ἀντεπεξῆλθον ἐν θριάμβῳ ἐναντίον πεζικοῦ ἐξ 150000 καὶ 15000 ἱππέων τοῦ Λικινίου· ὁ ὁποῖος, ὑποχωρήσας τὴν 3 Ἰουλίου ἐξ Ἀδριανουπόλεως εἰς Βυζάντιον καὶ ἐκεῖ πολιορκηθείς, ἐπέρασεν ἀντικρὺ καὶ ἡττήθη ὁριστικῶς παρὰ τὴν Χρυσόπολιν, συνεχωρήθη δὲ κατόπιν καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπηγχονίσθη ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῶν καθεστώτων. Ταῦτα πάντα δὲν ἀφορῶσι τὴν παροῦσαν μελέτην. Κατὰ τὴν σθεναρὰν ὅμως ἐν λόγῳ πάλην συνέβη νὰ συγκεντρώσῃ, ἑκάτερος τῶν ἀντιπάλων καὶ ἑτοιμασίαν θαλάσσιον ἀπὸ τὸ ἐκλεκτότερον ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ὑλικόν, ἔμψυχόν τε καὶ ἄψυχον. Αἴτιον δέ: Ὅτι, διὰ τὸ εἶδος τῶν τῆς ἐπιβληθείσης στρατηγικῆς κινήσεων, αἱ πιθανότητες ἐπὶ νίκην θὰ ἔκλινον πρὸς τὸν ἀρχικῶς ὑπεροπλισθησόμενον ἐν τοῖς ἄνω τῶν Ἡλιοδρομίων καὶ περὶ τὴν Ἴμβρον ὕδασιν.

Ὁ Κωνσταντῖνος, λοιπόν, ἤθροισεν ἐν Πειραιεῖ 2000 φορτηγὰ καὶ 200 μάχιμα πλοῖα, ἅτινα ἡ «Ῥωμαϊκὴ Ἱστορία» τοῦ κόμητος Ζωσίμου βεβαιοῖ ὅτι ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς καθ' αὑτὸ Ἑλλάδος. Ταῦτα δέ, ναυαρχήσαντος τοῦ βασιλόπαιδος Κρίσπου, ἐπιτηδείως καὶ μετὰ γενναιότητος ὁδηγηθέντα ἐξησφάλισαν ἐπὶ μακρὸν τὸ ἀπροσπέλαστον τῶν Μακεδονικῶν ἀκτῶν· ἐβίασαν ἔπειτα τὸν Ἑλλήσποντον καὶ κατεναυμάχησαν τὸν ἐκεῖ ναυλοχοῦντα καὶ πεπληρωμένον κατὰ τὸ κύριον δι' Ἑλλήνων ἐξ Ἰωνίας, Δωρίδος καὶ Βιθυνίας στόλον ἐκ 350 νηῶν τοῦ Λικινίου· ἀπέκλεισαν δὲ τέλος στενῶς τὰ προσάκτια τείχη τῆς ἐπιφυλασσομένης τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρωτευούσης καὶ εἰργάσαντο τὴν καιριωτάτην συμβολὴν εἰς ἐξουθένωσιν τοῦ ἀντιπάλου.

Ἑκάστη ἀπὸ τὰς μονάδας τῆς ἐπικρατησάσης παρατάξεως ἔφερε κατ' Αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν σημαίαν κιτρινόχρουν, μετὰ χρυσῶν κροσσῶν, οἱ ὁποῖοι περιέθεον τὸ πέτασμα, ἔχουσαν ἐν τῷ μέσῳ σύμπλεγμα μαῦρον ἐκ τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ μονογραφήματος τοῦ Χριστοῦ (Εἰκ. 47). Ἀφ' ἑκάστου δὲ τῶν καταρτίων ἐκρέματο λαβα-

ροτρόπως παραλληλόγραμμόν τι ἐξ ὀθόνης πορφυρᾶς, μὲ χρυσοῦφεῖς θυσάνους εἰς τὰς ὑποκάτω γωνίας καὶ εἰκόνα τοῦ Βασιλέως ἐντὸς ἐλλειπτικοῦ πλαισίου πρὸς τὸ τῆς ἐπιφανείας κέντρον. Τὰ σύμβολα τῶν συμμετασχόντων πολισμάτων, ὥσπερ ἐξετέθησαν ἄλλοθι, ᾐωροῦντο ἐκ σημείων διαφόρων τῶν **ξυλαρμένων** καὶ τῶν μονίμων σχοινίων τοῦ ἐξαρτισμοῦ.

Ἡ ναυτική, ὁπωσδήποτε, σημαία τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἔμεινεν ἐφεξῆς ἐπίσημος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, ἡ ὁποία ἀπὸ Διοκλητιανοῦ — κατὰ φθίνοντα δ ἐ. τὸν Γ΄ αἰῶνα — εἶχεν ἀποτε-

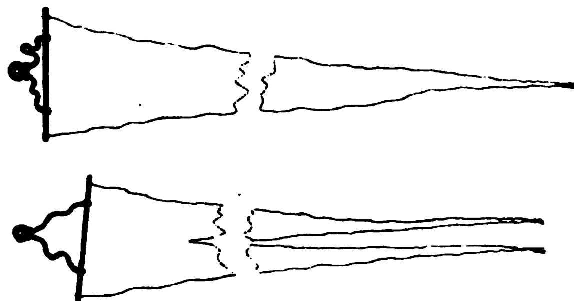

ΕΙΚ. 47. Ἡ ἐθνικὴ τῶν Αὐτοκρ. Πλοίμων σημαία μέχρις Ἰουλιανοῦ.

λέση ἰδίαν ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους ἐπικράτειαν, μὲ καθέδραν Αὐγούστου τὴν Βιθυνιακὴν Νικομήδειαν. Μετὰ δὲ τὰ ἐγκαίνια τῆς ***Νέας Ῥώμης*** (30 Μαΐου τοῦ ἔτους 330) καὶ προϊούσης ἀβιάστως ἔκτοτε τῆς πήξεως καὶ ὀργανώσεως τῆς ἡμετέρας κυριαρχίας, καθωρίσθησαν τὰ ὁμοιόμορφα διάσημα τῶν Αὐτοκρατορικῶν ἐν γένει σκαφῶν, ὡς ἑξῆς:

Ἐν πρώτοις, ἐσυστηματοποιήθησαν οἱ ἐπισείοντες. Ἔχοντες δὲ τὸ κατὰ χώρας χρῶμα καὶ τὰ οἰκεῖα ἐμβλήματα, ἦσαν μετὰ μιᾶς ἢ μετὰ δύο γλωσσῶν (Εἰκ. 48)· καὶ οἱ μὲν ἐλογίζοντο ἀνεπίσημοι καὶ ***ἰσήροντο*** συνήθως ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ἱστῶν, ἐν ᾧ κατὰ τὰς ἑορτὰς ᾑρτῶντο ἀπὸ τοῦ περιτοναίου τῶν καρχησίων εἴτε τοῦ τῶν κεραταρίων πηνίου, πληροῦντες ὁποίαν κατὰ τὴν σήμερον ἐποχὴν

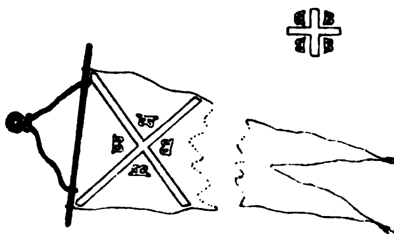
ὁ σηματοστολισμὸς ἀνάγκην· οἱ δ' ἐκέκτηντο χαρακτῆρα πανηγυρικόν, φερόμενοι εἰς τὸ ἐπίμηλον καὶ μόνον ἐν πολέμῳ κοσμοῦντες τἀκροκέραια. Καὶ ἐπὶ πλέον ἀπεδέχθημεν τότε ἕτερον δύουρον ἐπισείοντα, ὅμοιον δι' ὅλα τὰ πολ. πλοῖα τοῦ Κράτους, ὁ ὁποῖος ἦν λευκὸς μετ' οὐρανίου ἐν μέσῳ σταυροῦ καὶ τοῦ γράμματος Β ἐσω-

ΕΙΚ. 48.

φεροῦς ἐν ἑκάστῃ κόγχῃ, πρὸς διατύπωσιν τῆς κοσμοκρατορικῆς τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων τιτλοφορίας ΒΑΣΙΛΕΥΣ — ΒΑΣΙΛΕΩΝ — ΒΑΣΙΛΕΥΩΝ — ΒΑΣΙΛΕΥΟΥΣΙΝ· οὗτος δ' ἦν τὸ ***(Ταξειδιωτικὸν) Φλάμουλον τῶν Πλοΐμων*** (Εἰκ. 49), ὅπερ ἐν ἐχθροπραξιῶν ὥρᾳ ὑψοῦτο ἕως κορφωλίου ἑκάστου καταρτίου τῶν καράβων.

Σημαία παρομοία τῇ Ἐθνικῇ, πλὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπαντῶσα μικροτέρα ταύτης, ἐχρησίμευε 1ον) δι' Ἐπίσημον τῆς πρῴρας — τὸ ***Σημαδούριον*** — ὅπερ κατεκρεμᾶτο ἐνίοτε καὶ κεκλιμένως, μετὰ διατατῆρος ἢ ἄνευ αὐτοῦ δενόμενον ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ προβόλου. 2ον) Μετὰ διαχρύσων κροσσῶν, ληγόντων εἰς θυσάνους καὶ ἠρτημένων ἀπὸ τῆς προστηλιδίου ἄνω γωνίας, ὡς ἐκδήλωσις τῆς παρουσίας: τοῦ μὲν Βασιλέως, ὅταν ἦσαν ἀμφοτέρωθεν τοῦ κατασχάρου τρεῖς καὶ τοῦ προστέγου δύο τοιαῦται σημαῖαι, Πορφυρογεννήτου τινὸς αἱ αὐταὶ ὀπίσω καὶ μία κατὰ παρειάν, ἑτέρου δὲ τῶν τῆς Αὐτοκρατ. Οἰκογενείας μελῶν, ὅταν οὐδὲν ὑπῆρχε πρῴραδε — τὰ ***Βασιλικὰ Σημάδια.*** 3ον) Ἄνευ κροσσῶν καὶ θυσάνων, δύο

ΕΙΚ. 49.

κατὰ τοῖχον σημαῖαι, ἵνα διακρίνηται ἡ στρατηγὶς τοῦ Μεγάλου Δρουγγαρίου τῶν Πλοΐμων, ἀνὰ μία δὲ πρύμνηθεν τῶν τῆς πόλεως σημαιῶν πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ δικαιώματι προηγουμένου ὅλων τῶν ἀπ' ἄλλων μερῶν ἰσοβάθμων του, καὶ διοικοῦντος ἐν ἀπουσίᾳ ἀρχιναυάρχου, πλοΐμου στρατηγοῦ τῆς βασιλευούσης — ὅστις ἐτιτλοφορεῖτο τότε ***Μέγας Δούξ,*** ἐν ᾧ οἱ ὑποτασσόμενοι αὐτῷ ἀπεκαλοῦντο ***Δοῦκες — Σημάδια τοῦ πρωτοκομμάνδου.***

Μία πρὸς πᾶσαν πλευρὰν σημαία, οἵα ἡ ἑκασταχοῦ τοπικὴ καὶ κατά τι ταύτης μικροτέρα, ἐχαρακτήριζε τὸ σκάφος, ὅπερ ἦγε πλόϊμον στρατηγὸν καὶ τὴν τοῦ ἰδίου ἅμα προέλευσιν — ***Σημάδια τοῦ κομμάνδου τῶν...*** (ἠκολούθει ἡ κατὰ πατρίδα ἰδιαιτέραν ὀνομασία τῶν εἰς οὓς ἀνῆκεν ἑκάστη συμμορία).

ΕΙΚ. 50.

Μία ψαλιδωτὴ καὶ ἐν ταῖς ἀναλογίαις τοῦ σχήματός της ***κονδοειδὴς*** σημαία κατ' ἰσχίον, μὲ χρωματισμὸν καὶ τὰ κατὰ τόπους ἐμβλήματα, συνίστα ***Σημάδια τοῦ Δευτερείου*** καὶ ἑπομένως διεδήλου Μοίραρχον.

Πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἀνῆκον εἰς ὁμάδα τῆς ἀγγελιαγωγῆς, καὶ τὰ ἐξυπηρετοῦντα τὴν ἐν δράσει κατασκόπευσιν ἔδει νὰ διαστέλλωνται διὰ τριγωνικοῦ σηματιδίου, τιθεμένου περιφανῶς πρὸς ἐξάρτιόν τι τοῦ Μεγάλου ἱστοῦ.

Προκειμένου, τέλος, νὰ συστηματοποιηθῇ ἐκεῖνο, ὅπερ παλαιόθεν περιεβάλλετο ἰδιάζουσαν παρ' ἡμῖν χροιὰν ἐπισημότητος—Φοινικὶς δὲ καλούμενον κατὰ τοὺς ἀπωτέρους χρόνους, προυκάλει μένος **ἀκράτητον** εὐθὺς ὡς ἤρετο ἐφ' ἱστοῦ, ἢ κάλλιον ἐπεδεικνύετο ὑπὲρ τὴν πρύμναν τῶν ἀρχιστρατηγίδων, πρὸς δήλωσιν τῆς ἐνάρξεως προσβολῆς ἐναντίον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου — ἐγένετο παραδεκτὴ ἡ ἐρυθρὰ ἐπὶ κοντοῦ λοφιὰ τῆς κιδάρεως, μετὰ καταχρύσου καὶ λαμποκοπούσης εἰς τὸ ἐπίμηλον τῆς ἐξ ἑνὸς μὲν κρατούσης στέφανον, ἐξ ἑτέρου δὲ προσφερούσης κλάδον δάφνης Νίκης (Εἰκ. 50). Τὸ σύνθημα τοῦτο ἦτο τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἑλλήνων, καὶ ὅμοιον περίπου ἐτύγχανε τὸ μετέπειτα Μακεδονικόν, ὁπόθεν παρέλαβον καὶ φαίνεται νὰ ἐχρησιμοποίησαν διαρκῶς οἱ Ῥωμαῖοι. Καὶ ἀπεκλήθη ***Καλυμμαύχιον,*** διότι, ὡς προυβάλλετο συνηθέστερον λοξῶς ἀπὸ τοῦ πρὸς τὴν παράταξιν ἰσχίου, διεχεῖτο ἡ μακρὰ κόμη καὶ κατεκάλυπτεν αὐτό· βραδύτερον

ὅμως, ἀναγραμματισθὲν καὶ ὁπωσοῦν ἀλλοιωθὲν εἰς τὸ προσφυὲς τῇ κοινῇ προφορᾷ, ὠνομάσθη ***Καμελαύκιον.*** Ἡ τελευταία ἐν τοσούτῳ αὕτη λέξις συμπίπτει, πλὴν τυχαίως, καὶ πρὸς δυνατήν τινα παραφθορὰν τοῦ ἀρχαιότερον ἀπαντῶντος Καμηλαυκίου (Σχολ. «Νεφελῶν» τοῦ Ἀριστοφάνους, 268), πίλου ὅ ἐ. κατεσκευασμένου ἐκ δέρματος καμήλου.

Τοιαῦτα τὰ διακριτικὰ τοῦ Ἑλλην. Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου, ὅπως ὡρίσθησαν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἴσχυσαν. Ἡ δὲ θέσις ἑκάστου τῶν πάσης ἱεραρχικῆς διαβαθμίσεως ἡγεμόνων ἀπέρρεεν ἐκ διορισμοῦ τοῦ Κράτους, ὅλως περιστατικοῦ καὶ ἀνεξαρτήτου τοῦ συνήθως χορηγουμένου διπλώματος ἐπὶ ἰσότιμον τυχὸν τιτλοφόρησιν. Καὶ ἐπειδὴ πάλιν ὁ πρὸς ἀλλήλους ἐκείνων συσχετισμὸς προσεφύετο τῇ ἀπολύτῳ τῶν ἁρματωλίων συντάξει, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον νὰ ὑπάρχῃ ἐν μέτρῳ καὶ μόνον τοῦ πρέποντος, ἀναλόγως δὲ τῶν προκειμένων ἐπὶ τὸ γενικώτερον ἀναγκῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, φανερὸν τυγχάνει ὅτι τὰ σημάδια ὑποδιέστελλον τοὺς συστρατήγους πόρρω τῆς ἐννοίας βαθμῶν μετ' ἀντιστοίχου καταδεικτικοῦ. Ὥστε ἐκτὸς τοῦ μοναδικοῦ ἀρχιναυαρχικοῦ, τὰ τῶν Δρουγγαρίων ἐκυμάτιζον καὶ ὅπου ἀκόμη ἦτο μοῖρα μεμονωμένη — ἐκ 3 ἢ 5 τότε μονάδων — τὰ δὲ Μοιραρχίας δηλωτικὰ δὲν ἐξυπηκούοντο παρὰ τῆς ἰθύνσεως καὶ μόνον τῶν κλασμάτων Διμοιρίας, Οὐλαμοῦ καὶ καθεξῆς, τόσον τῶν πρὸς ἀγῶνα τακτικὸν συγκεκροτημένων δυνάμεων, ὅσον καὶ τῶν ἀπεσπασμένων εἰς ***Πολέμου παραδρομήν·*** ὁπότε στολίσκοι εἰδικῶς συνετίθεντο πρὸς ἀποστολὴν τὸ ἀποπλανᾶν καὶ δι' αἰφνιδιασμῶν καταπονεῖν τὸν ἐχθρὸν καὶ ὡς ἐνῆν φθείρειν, μέχρι τῆς ἐν τόπῳ εὐθέτῳ καὶ καταλλήλῳ χρόνῳ ἐπελεύσεως τοῦ συμπαγοῦς, ἐπὶ ἀποφασιστικὸν δὲ κτύπημα καραδοκοῦντος σώματος.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ μετὰ στοργῆς προστατευθεὶς ὑπὸ τῆς πολιτείας χριστιανισμὸς ἡπλοῦτο δι' ἁλμάτων γιγαντιαίων, ἐξ ἐπιδράσεως δὲ τοῦ διεγερθέντος ὑπὲρ αὐτοῦ φανατισμοῦ ἐκρίθη ἀνόσιον νὰ ἔχῃ ἡ πόλις τοῦ Βυζαντίου σημαίαν, φέρουσαν ἔμβλημα τὸ τοῦ διὰ λατρείαν τῆς πολυθεΐας χαρακτηριζομένου δίκην εἰδωλολατρικοῦ παρελθόντος της. Καὶ ἡ γένεσις τῆς τοιαύτης πεποιθήσεως εἶνε φυσικωτάτη ἐν ἐποχῇ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐθεωρεῖτο ὑποχρέωσις ἀπὸ θρησκείας τὸ θραύειν τὰς ῥῖνας καὶ ἀκρωτηριάζειν ἀδιακρίτως ἀγάλματα, καταστρέφειν δὲ πίνακας, ὧν τινων λέγει που ὁ Κεδρηνὸς ὅτι «μόνον τὸ μὴ παρεῖναι αὐτοῖς ψυχὰς τῶν εἰς οὓς ἐγένετο» ἔλειπεν, ἐπὶ τῇ ἁπλουστάτῃ αἰτιολογίᾳ ὅτι οἱ ποιήσαντές τε καὶ οἱ εἰκονιζόμενοι ἐτύγ-

χανον Ἐθνικοί. Ἡ δημοσία λοιπὸν γνώμη ἐξεβίασεν εἰς τὴν ἐκφραστικὴν τῆς λευκῆς ἡμισελήνου πρὸς τὰ κάτω στροφήν, οὕτως ὥστε νὰ τεθῇ πρὸς τὴν βάσιν τοῦ πετάσματος καὶ μὲ τὸ τοῦ μηνίσκου κυρτὸν ἐν εἴδει ράχεως· ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο ὁμόχρους ὁ Σταυρός, εἰς σύμπλεγμα μετὰ τοῦ λεπτοτέρου μονογραφήματος ☧. Ὁ δὲ συμβολισμός, θεωρηθεὶς ὥσπερ προελθοῦσά τις ἀπὸ ἐμπνεύσεως οὐρανίου καὶ εὔστοχος τῆς τοῦ Σωτῆρος νίκης κατάδειξις, δὲν ἤργησε νὰ παραληφθῇ κατ' ἀρχὰς συμπτωματικῶς ὑπὸ ἐνίων τῶν ἐνθουσιωδεστέρων ***Καραβοκυρῶν*** χωρῶν τῆς ἐπικρατείας ἀσήμων καὶ ἐστερημένων τῆς ἐπιβολῆς ἑνιαίου διακριτικοῦ· βαθμηδὸν δ' ὑπέστη ἰδιοποίησιν ἐπὶ τὸ γενικώτερον, μετὰ μικρῶν μὲν ἐνίοτε παραλλαγῶν, ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν συγχωνευθεὶς μὲ τὰ ἐγχώρια ἐμβλήματα καὶ ἐπὶ τοῦ ὅλου ἐφαρμοσθεὶς ἐν ποικιλίᾳ τῶν ἀπαντώντων ἑκασταχοῦ χρωματισμῶν (μέλας συνήθως ἢ ἐρυθρός, ὅταν ἡ ἐπιφάνεια ἦτο λευκή). Καὶ οὑτωσὶ διετηρήθη ἔκτοτε ἐπὶ μήκιστον, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐν τῇ Μητροπόλει γενομένων κατὰ περιόδους μεταβολῶν, εἴτε διὰ τῆς συνεχοῦς παραδόσεως, εἴτε κατ' ἀνακοπὴν ἐδῶ καὶ προσλαβὴν ἐκεῖ ἔστιν ὅτε, εἴτε ἀκόμη περιελθὼν καὶ διὰ μεταφορᾶς ἀπὸ μετοικησάντων τοῦ θαλασσίου ἐπαγγέλματος πληθυσμῶν.

Σχετικῶς δὲ πρὸς τὸ προκείμενον, σημειωθήτω ὅτι ἐμπορικὴ σημαία μία καὶ ἀδιαίρετος δι' ἅπαν τῆς Αὐτοκρατορίας τὸ ὑπήκοον δὲν ὑπῆρχεν. Εἴθιστο νὰ χρησιμοποιῆται ἡ κατὰ τόπους ἰδιάζουσα, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ πρὸς τὸ σηματόσχοινον ἄνω γωνία ἔφερε πολλάκις τὸ τοῦ Κράτους ἔμβλημα· ἢ ἄλλως, ὀξυκόρυφόν τι μετ' αὐτοῦ τρίγωνον ὑπερήρετο ἐκείνης καὶ διεδήλου τὴν ἐπικρατειακὴν ὑπόστασιν. Καὶ ὁσάκις αἱ περιστάσεις ὑπηγόρευον μείζονά τινα διαστολὴν ἀπὸ συνορμούντων καὶ παραπλεόντων ἀλλογενῶν, ὑψοῦτο πρὸς ἱστὸν ἡ ἐθνικὴ τῶν πλοΐμων.

Ἀλλ' ἐπῆλθεν ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀθήνησι τὰς σπουδὰς διανύσαντος καὶ τὸν Ὄλυμπον τῇ ψυχῇ ἐμπεφυσημένου Ἰουλιανοῦ, ὅστις ἐπανέφερε τὴν πρώτην διάταξιν τῶν πραγμάτων, ἐφ' ὅσον ἐδύνατο· διότι ἡ ἀντίδρασις ἦν πολυσύνθετος καὶ ἐρρωμένη. Ὡς δ' ἐν τῷ δημιουργηθέντι κυκεῶνι δὲν κατωρθώθη νὰ γίνωσιν ἀκεραίως αἰσθηταὶ αἱ περὶ θρησκείας καὶ τύπων θελήσεις τοῦ κυριάρχου πέραν τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν ἐγγυτέρων τούτῳ μερῶν, ἀπέλιπε δὲ καὶ ὁ δεόμενος χρόνος ἵνα τοὐλάχιστον ἐπικρατήσωσιν αἱ ἐπιφάσεις τῆς ἐπισήμου ἀλλαγῆς, ναὶ μὲν ἡ βασιλεύουσα ἀνεπέτασεν αὖθις τὴν κοκκίνην αὐτῆς παλαιγενῆ σημαίαν· ἡ ὑπερήφανος, ἑτέρωθεν, πρυμναία, τὸ Σημα-

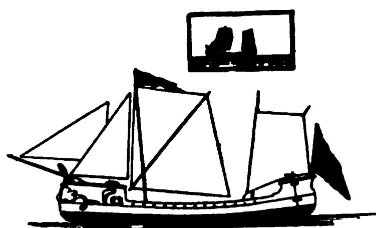
δούριον, τὰ Βασιλικὰ καὶ τὰ τοῦ Πρωτοκομμάνδου Σημάδια τοῦ πολεμικοῦ Ναυτικοῦ ἠμβληματίσθησαν δι' Ἀετοῦ, οὗτινος ἡ κεφαλὴ ἦν πρὸς δεξιὰ ἐστραμμένη (Εἰκ. 51)· τοῦ πολεμικοῦ τῶν πλοΐμων ἐπισείοντος ὁ Σταυρὸς ἀντικατεστάθη διά τινος X, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς κατὰ κορυφὴν γωνίας ἐτέθησαν τὰ ἐσωφερῆ Β· τὸ δὲ Φλάμουλον τῶν Καραβιτῶν — ὅπερ εἰς τὸ Βυζαντινὸν πλόϊμον συνίστατο ἐκ μεταξίνης πορφύρας μετὰ χρυσοῦ καὶ μαύρου τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ τῶν Θεματικῶν πλοΐμων τὸ οὐχ ἧττον πολυτελέστατον σύνολον ἐποίκιλλε κατὰ χώρας καὶ ἐπὶ πάντων ἀνεξαιρέτως ὑπῆρχε πρὸς τὸ μέσον ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας κρατούσης τὸ Θεῖον Βρέφος — ὑπέστη καὶ τοῦτο τὴν σχετικὴν μεταρρύθμισιν περὶ τοὺς συμβολισμούς, ὥστε νὰ προσκτήσηται θεωρίαν ἀρέσκουσαν τῷ νεφεληγερέτῃ Διῒ καὶ προκαλοῦσαν τὴν νικηφόρον τοῦ Ἄρεως εὐμένειαν. Πλὴν ὅ,τι εἶχε κοινῇ πλέον διαδοθῇ ἀνὰ τὴν ἀχανῆ Αὐτοκρατορίαν καὶ ὁσημέραι ἐρριζοβόλει βαθύτερον, ἀφίστατο δὲ τοῦ κέντρου τῆς ἐξεζητημένης ἀναδρομῆς πρὸς Δυνάμεις ἀποχωρούσας τῶν συνειδήσεων, ἐξέφυγε τὸ κῦρος τῆς κατ' ἀνάγκην ζῆλον ἐπιδειξαμένης πολὺν Κυβερνήσεως ἐπὶ τὴν εἰς ἀλλότρια συμμόρφωσιν τῶν ἀρχομένων.

ΕΙΚ. 51.
Ἡ Ἐθνικὴ τῶν Αὐτοκρ. Πλοΐμων σημαία ἀπὸ Ἰουλιανοῦ ἕως δυναστείας τῶν Κομνηνῶν.

Καὶ ἡ οὐσία ἑπομένως κατ' οὐδὲν μετεβλήθη, μέχρις ὅτου ἔληξεν ἡ παράνοια τοῦ Ἀντιχρίστου. Τότε δὲ τὸ ἀπεχθέστερον διὰ τοῦ καταβιασμοῦ περιστὰν ***Μισοφέγγαρον*** ἀπηλείφθη ὁριστικῶς· τὴν θέσιν του κατέλαβον μέλαιναί τινες γραμμαὶ παράλληλοι πρὸς ἔνδειξιν τῆς συντελεσθείσης διαγραφῆς, συμφώνως ταῖς εἰσηγήσεσι καὶ τῇ ἀλληγορικῇ ἐκδοχῇ τοῦ μαινομένου ἐξ ἐμπαθείας ἱερατείου.

Τὸ τῶν πτηνῶν μεγαλοπρεπέστερον καὶ ἐξόχως μάχιμον, μεθ' ὅλα ταῦτα, δὲν κατελύθη. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι προεκρίθη παντὸς ἄλλου ὑπὸ τοῦ Ἀποστάτου, διότι παρὰ τοῖς Ἐθνικοῖς Ἕλλησιν ἐξεπροσώπησε πάντοτε τὴν ὁλοδυναμικὴν ὑπόστασιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας· τῆς ἐκεῖθεν δ' ἐννοίας γενικευθείσης, ἔφθασε νὰ

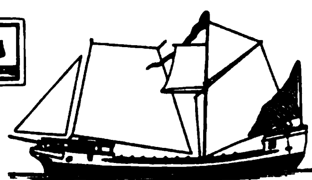
Τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων

(Τύπος προελθὼν ἐκ τῶν Κανθάρων τῆς ἀρχαιότητος)

Τῆς κυρίως Ἑλλάδος

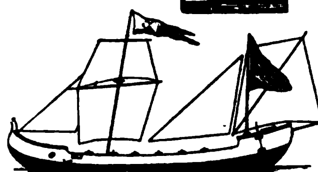

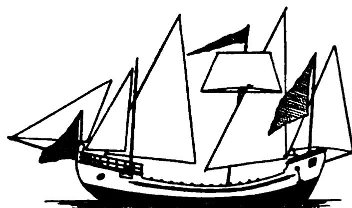
Δωρίδος, Καρπάθου καὶ Ρόδου

(ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐγεννήθησαν τὰ στρογγυλόμορφα, εὐρύχωρα δὲ *Σανδάλια*)

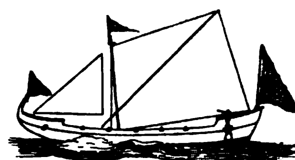

Τῶν προσθρακικῶν ἀκτῶν

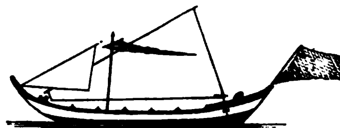
Τοῦ ἀνατολ. Αἰγαίου πελάγους

(Τὰ δὴ ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἔτι κυριαρχίας Δρόμωνες καλούμενα σκάφη, ὧν ὁ ἐπίπρυμνος ἱστὸς ἦν ἀφαιρετὸς καὶ ἐνίοτε οὐδόλως ἀπήντα)

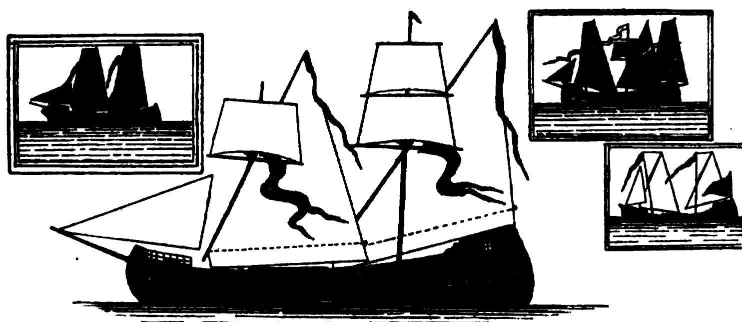
Τῆς Ἰωνίας

(Τὸ ἰδίᾳ «τῶν Καράβων» ὀνομασθὲν ἀρχικῶς εἶδος πλοιαρίων, τοῦ κατ' ἀκτοπλοΐαν πραγματεύεσθαι)

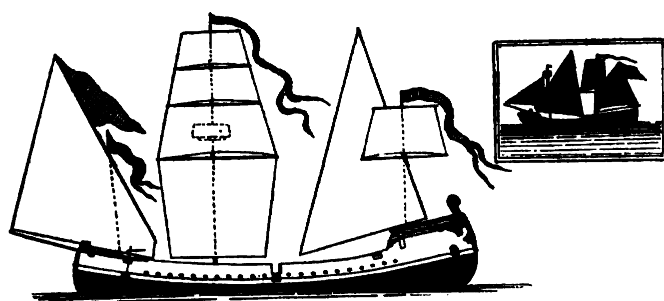

Βυζαντὶς

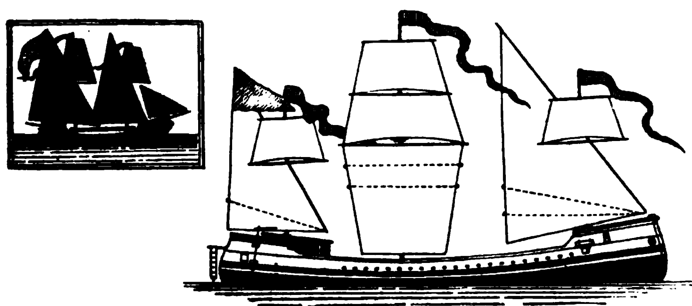
ΕΙΚ. 45. Τὸ ἐν γραμμαῖς γενικαῖς ναυπηγικὸν σχῆμα καὶ ἡ ἱστιοφορία τῶν κατὰ τὴν Ε΄ ἑκατονταετηρίδα ἐλασσόνων τῶν Ἑλλήνων πλοίων δρόμου.

Τῶν ἠπειρωτικῶν παραλίων καὶ νήσων τοῦ ἀνατολ. Αἰγαίου πελάγους

Τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ τοῦ Μυρτῴου πελάγους

Κατὰ τὰς Ἰονίους νήσους, τὴν Ν. Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν

ΕΙΚ. 46. Ἡ ἐν κεφαλαίῳ ὄψις μαχίμων τινῶν εὐσώμων παρ' Ἕλλησι τύπων κατὰ τοὺς Β'—Ϛ' αἰῶνας.

Εἰς περίστασιν ὁμάδος—τῆς δὴ καλουμένης κατὰ τὸν τότε τεχνικὸν ὁρισμὸν Συστήματος—ἥτις ἐστρατηγεῖτο, τὸ σκάφος τοῦ ὁποίου ἐξεπορεύετο ἡ διοίκησις, ἦτο ἰδιαζόντως περιπεποιημένον καὶ εἰς τὰ ἄκρα ἐστολισμένον· ἀπὸ ἐφοπλισμοῦ δ' ἐθεραπεύετο τὸ τῆς πολεμικῆς ἐξαρτύσεως ἄμεμπτον καὶ μετ' ἐκτάκτου ἐξελέγετο φροντίδος τὸ πλήρωμα. Πρὸς δὲ τὸ ἐπίστεγον αὐτοῦ εἶχεν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μεσαγωνίου του σημαίαν ἀπαράλλακτον τὴν κάτοψιν, μικροτέραν ὅμως τῆς κυρίας, ἐμφαίνουσαν τὴν ὑφισταμένην τίτλῳ ὑπεροχήν· ἂν οἱ ἡγήτορες ἦσαν πλειότεροι, ὁ κατὰ τὴν ἱεραρχίαν καὶ τὴν τάξιν ἐξέχων καὶ αἴρων τὰς εὐθύνας τῆς ὅλης παρατάξεως διεστέλλετο διὰ πυκνοῦ κροσσωτοῦ που τῆς ἱστατράκτου, ἢ δι' ἀσπίδος λαμπρᾶς ἐστερεωμένης ὑπὲρ τὸν λαιμὸν τοῦ ἀκατίου καὶ μὲ τὴν μετόπην ἐμπρὸς τείνουσαν. Τοιαῦτα τὰ πρωταρχίας δηλωτικά, λίαν ἐπιφανῶς διατεταγμένα καὶ ἀναγνωριζόμενα ἄνευ κόπου ἀπὸ μεγάλων ἀποστάσεων.

Ἐννοεῖται δ' ὅτι ὁ ἄφθονος τοῦ Ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ σφρίγος ἐγκλείων χυμὸς πᾶν ἄλλο ἢ ἐχρησιμοποιεῖτο μετὰ φειδοῦς. Οἱ καθ' οἱουδήποτε θαλάσσιοι ἀγῶνες τῆς Ῥώμης, ἀφ' ἡμῶν μέχρι τέλους ἀντλοῦντες τὸ πρὸς διεξαγωγὴν κράτιστον, συνεπήγοντο τὴν κατὰ πολιτείας κινητοποίησιν δυνάμεων, ἀναλόγων τῇ τῶν προκειμένων καιρῶν σπουδαιότητι. Κατὰ τὰς οἴκοι πάλιν διαμάχας τῶν κυριάρχων ἀνείχομεν κατ' ἀποκοπὴν καὶ στερεοτύπως τὸ ἐπαχθέστερον τῶν ἐνόπλων ἑκάστοτε λῃψοδοσιῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ τὴν κατὰ πρᾶγμα ἔκλειψιν τῆς Λατινικῆς κυριαρχίας, δὸς ὅτι καὶ αἱ πατροπαράδοτοι διὰ τὸ μηδὲν ἔριδες καὶ τὸ κληρονομικὸν περὶ ἡγεμονίας μικρόβιον ἤρχισαν διαταράσσοντα τὴν ἀπὸ ἀμνημονεύτων ἄλλως χρόνων κακίστην κατ' ἀρχὴν γειτονίαν δύο, ἔτι δὲ μᾶλλον πλειόνων κοινωνιῶν τοῦ Ἔθνους τούτου. Καὶ ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας ἐπῆλθον τὰ γεγονότα ἐκεῖνα, ἐκ τῆς τροπῆς τῶν ὁποίων εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι ἠνεῴχθη τῷ συμπτυχθέντι Ἑλληνισμῷ ἡ πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν δόξαν ὁδός.

Αἱ αἱματηραὶ ῥήξεις τῶν τεσσάρων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους αὐτοκρατόρων ἤγαγον εἰς τὸν μετὰ ἧτταν πλησίον τῆς Μαλβίας γεφύρας τοῦ Τιβέρεως θάνατον τοῦ Μαξεντίου (27 Ὀκτωβρίου τοῦ 312), εἰς τὴν μετ' ἐνιαυτὸν δὲ καταστροφὴν παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ δηλητηρίασιν τοῦ καίσαρος Μαξιμίνου. Τοὐντεῦθεν δ' ἀπέμειναν προσβασιλεύοντες Κωνσταντῖνος ὁ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ υἱὸς καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρός του Λικίνιος· οἱ ὁποῖοι, πολεμήσαν-

τες τῷ ἔτει 314 πρὸς ἀλλήλους ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ δευτέρου, ἐφησύχαζον εἶτα καὶ ἐνέμοντο ὅ,τι ἀνῆκεν εἰς ἕκαστον. Ἀλλ' ὁ ἄρχων Θρᾴκης, Κάτω Μοισίας καὶ τῶν Ἀσιατικῶν χωρῶν κατέτρεχε τὴν Χριστιανικὴν πίστιν συστηματικῶς, ὁ δ' ἕτερος δὲν ἠνείχετο τὸ τοιοῦτον. Δι' ὃ ἐγεννήθη διάστασις, ἥτις προϊόντως ὠξύνθη καὶ κατὰ τὸ 323 ἐξέσπασαν αἱ ἔριδες εἰς σύγκρουσιν ἔνοπλον.

Παραλείπονται αἱ κατὰ γῆν ἐπιχειρήσεις, ὅπου 12 μυριάδες πεζῶν καὶ 10000 ἱππέων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, μὲ βάσιν τὴν Θεσσαλονίκην, ἀντεπεξῆλθον ἐν θριάμβῳ ἐναντίον πεζικοῦ ἐξ 150000 καὶ 15000 ἱππέων τοῦ Λικινίου· ὁ ὁποῖος, ὑποχωρήσας τὴν 3 Ἰουλίου ἐξ Ἀδριανουπόλεως εἰς Βυζάντιον καὶ ἐκεῖ πολιορκηθείς, ἐπέρασεν ἀντικρὺ καὶ ἡττήθη ὁριστικῶς παρὰ τὴν Χρυσόπολιν, συνεχωρήθη δὲ κατόπιν καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπηγχονίσθη ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῶν καθεστώτων. Ταῦτα πάντα δὲν ἀφορῶσι τὴν παροῦσαν μελέτην. Κατὰ τὴν σθεναρὰν ὅμως ἐν λόγῳ πάλην συνέβη νὰ συγκεντρώσῃ, ἑκάτερος τῶν ἀντιπάλων καὶ ἑτοιμασίαν θαλάσσιον ἀπὸ τὸ ἐκλεκτότερον ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ὑλικόν, ἔμψυχόν τε καὶ ἄψυχον. Αἴτιον δέ: Ὅτι, διὰ τὸ εἶδος τῶν τῆς ἐπιβληθείσης στρατηγικῆς κινήσεων, αἱ πιθανότητες ἐπὶ νίκην θὰ ἔκλινον πρὸς τὸν ἀρχικῶς ὑπεροπλισθησόμενον ἐν τοῖς ἄνω τῶν Ἡλιοδρομίων καὶ περὶ τὴν Ἴμβρον ὕδασιν.

Ὁ Κωνσταντῖνος, λοιπόν, ἤθροισεν ἐν Πειραιεῖ 2000 φορτηγὰ καὶ 200 μάχιμα πλοῖα, ἅτινα ἡ «Ῥωμαϊκὴ Ἱστορία» τοῦ κόμητος Ζωσίμου βεβαιοῖ ὅτι ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς καθ' αὑτὸ Ἑλλάδος. Ταῦτα δέ, ναυαρχήσαντος τοῦ βασιλόπαιδος Κρίσπου, ἐπιτηδείως καὶ μετὰ γενναιότητος ὁδηγηθέντα ἐξησφάλισαν ἐπὶ μακρὸν τὸ ἀπροσπέλαστον τῶν Μακεδονικῶν ἀκτῶν· ἐβίασαν ἔπειτα τὸν Ἑλλήσποντον καὶ κατεναυμάχησαν τὸν ἐκεῖ ναυλοχοῦντα καὶ πεπληρωμένον κατὰ τὸ κύριον δι' Ἑλλήνων ἐξ Ἰωνίας, Δωρίδος καὶ Βιθυνίας στόλον ἐκ 350 νηῶν τοῦ Λικινίου· ἀπέκλεισαν δὲ τέλος στενῶς τὰ προσάκτια τείχη τῆς ἐπιφυλασσομένης τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρωτευούσης καὶ εἰργάσαντο τὴν καιριωτάτην συμβολὴν εἰς ἐξουθένωσιν τοῦ ἀντιπάλου.

Ἑκάστη ἀπὸ τὰς μονάδας τῆς ἐπικρατησάσης παρατάξεως ἔφερε κατ' Αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν σημαίαν κιτρινόχρουν, μετὰ χρυσῶν κροσσῶν, οἱ ὁποῖοι περιέθεον τὸ πέτασμα, ἔχουσαν ἐν τῷ μέσῳ σύμπλεγμα μαῦρον ἐκ τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ μονογραφήματος τοῦ Χριστοῦ (Εἰκ. 47). Ἀφ' ἑκάστου δὲ τῶν καταρτίων ἐκρέματο λαβα-

ροτρόπως παραλληλόγραμμόν τι ἐξ ὀθόνης πορφυρᾶς, μὲ χρυσοῦφεῖς θυσάνους εἰς τὰς ὑποκάτω γωνίας καὶ εἰκόνα τοῦ Βασιλέως ἐντὸς ἐλλειπτικοῦ πλαισίου πρὸς τὸ τῆς ἐπιφανείας κέντρον. Τὰ σύμβολα τῶν συμμετασχόντων πολισμάτων, ὥσπερ ἐξετέθησαν ἄλλοθι, ᾐωροῦντο ἐκ σημείων διαφόρων τῶν ***ξυλαρμένων*** καὶ τῶν μονίμων σχοινίων τοῦ ἐξαρτισμοῦ.

Ἡ ναυτική, ὁπωσδήποτε, σημαία τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἔμεινεν ἐφεξῆς ἐπίσημος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, ἡ ὁποία ἀπὸ Διοκλητιανοῦ — κατὰ φθίνοντα δ ἑ. τὸν Γ´ αἰῶνα — εἶχεν ἀποτε-

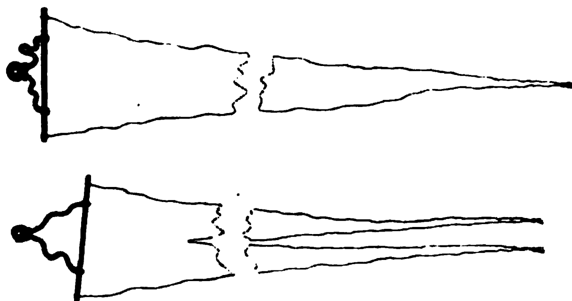

ΕΙΚ. 47. Ἡ ἐθνικὴ τῶν Αὐτοκρ. Πλοΐμων σημαία μέχρις Ἰουλιανοῦ.

λέσῃ ἰδίαν ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους ἐπικράτειαν, μὲ καθέδραν Αὐγούστου τὴν Βιθυνιακὴν Νικομήδειαν. Μετὰ δὲ τὰ ἐγκαίνια τῆς ***Νέας Ῥώμης*** (30 Μαΐου τοῦ ἔτους 330) καὶ προϊούσης ἀβιάστως ἔκτοτε τῆς πήξεως καὶ ὀργανώσεως τῆς ἡμετέρας κυριαρχίας, καθωρίσθησαν τὰ ὁμοιόμορφα διάσημα τῶν Αὐτοκρατορικῶν ἐν γένει σκαφῶν, ὡς ἑξῆς:

Ἐν πρώτοις, ἐσυστηματοποιήθησαν οἱ ἐπισείοντες. Ἔχοντες δὲ τὸ κατὰ χώρας χρῶμα καὶ τὰ οἰκεῖα ἐμβλήματα, ἦσαν μετὰ μιᾶς ἢ μετὰ δύο γλωσσῶν (Εἰκ. 48)· καὶ οἱ μὲν ἐλογίζοντο ἀνεπίσημοι καὶ ***ἰσῄροντο*** συνήθως ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ἱστῶν, ἐν ᾧ κατὰ τὰς ἑορτὰς ἠρτῶντο ἀπὸ τοῦ περιτοναίου τῶν καρχησίων εἴτε τοῦ τῶν κεραταρίων πηνίου, πληροῦντες ὁποίαν κατὰ τὴν σήμερον ἐποχὴν

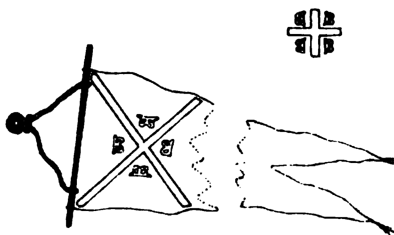
ὁ σηματοστολισμὸς ἀνάγκην· οἱ δ' ἐκέκτηντο χαρακτῆρα πανηγυρικόν, φερόμενοι εἰς τὸ ἐπίμηλον καὶ μόνον ἐν πολέμῳ κοσμοῦντες τἀκροκέραια. Καὶ ἐπὶ πλέον ἀπεδέχθημεν τότε ἕτερον δύουρον ἐπισείοντα, ὅμοιον δι' ὅλα τὰ πολ. πλοῖα τοῦ Κράτους, ὁ ὁποῖος ἦν λευκὸς μετ' οὐρανίου ἐν μέσῳ σταυροῦ καὶ τοῦ γράμματος Β ἐσω-

ΕΙΚ. 48.

φεροῦς ἐν ἑκάστῃ κόγχῃ, πρὸς διατύπωσιν τῆς κοσμοκρατορικῆς τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων τιτλοφορίας ΒΑΣΙΛΕΥΣ — ΒΑΣΙΛΕΩΝ — ΒΑΣΙΛΕΥΩΝ — ΒΑΣΙΛΕΥΟΥΣΙΝ· οὗτος δ' ἦν τὸ ***(Ταξειδιωτικὸν) Φλάμουλον τῶν Πλοΐμων*** (Εἰκ. 49), ὅπερ ἐν ἐχθροπραξιῶν ὥρᾳ ὑψοῦτο ἕως κορφωλίου ἑκάστου καταρτίου τῶν καράβων.

Σημαία παρομοία τῇ Ἐθνικῇ, πλὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπαντῶσα μικροτέρα ταύτης, ἐχρησίμευε 1ον) δι' Ἐπίσημον τῆς πρῴρας — τὸ ***Σημαδούριον*** — ὅπερ κατεκρεμᾶτο ἐνίοτε καὶ κεκλιμένως, μετὰ διατατῆρος ἢ ἄνευ αὐτοῦ δενόμενον ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ προβόλου. 2ον) Μετὰ διαχρύσων κροσσῶν, ληγόντων εἰς θυσάνους καὶ ἠρτημένων ἀπὸ τῆς προστηλιδίου ἄνω γωνίας, ὡς ἐκδήλωσις τῆς παρουσίας: τοῦ μὲν Βασιλέως, ὅταν ἦσαν ἀμφοτέρωθεν τοῦ κατασχάρου τρεῖς καὶ τοῦ προστέγου δύο τοιαῦται σημαῖαι, Πορφυρογεννήτου τινὸς αἱ αὐταὶ ὀπίσω καὶ μία κατὰ παρειάν, ἑτέρου δὲ τῶν τῆς Αὐτοκρατ. Οἰκογενείας μελῶν, ὅταν οὐδὲν ὑπῆρχε πρῴραδε — τὰ ***Βασιλικὰ Σημάδια.*** 3ον) Ἄνευ κροσσῶν καὶ θυσάνων, δύο

ΕΙΚ. 49.

κατὰ τοῖχον σημαῖαι, ἵνα διακρίνηται ἡ στρατηγὶς τοῦ Μεγάλου Δρουγγαρίου τῶν Πλοΐμων, ἀνὰ μία δὲ πρύμνηθεν τῶν τῆς πόλεως σημαιῶν πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ δικαιώματι προηγουμένου ὅλων τῶν ἀπ' ἄλλων μερῶν ἰσοβάθμων του, καὶ διοικοῦντος ἐν ἀπουσίᾳ ἀρχιναυάρχου, πλοΐμου στρατηγοῦ τῆς βασιλευούσης — ὅστις ἐτιτλοφορεῖτο τότε ***Μέγας Δούξ,*** ἐν ᾧ οἱ ὑποτασσόμενοι αὐτῷ ἀπεκαλοῦντο ***Δοῦκες — Σημάδια τοῦ πρωτοκομμάνδου.***

Μία πρὸς πᾶσαν πλευρὰν σημαία, οἵα ἡ ἑκασταχοῦ τοπικὴ καὶ κατά τι ταύτης μικροτέρα, ἐχαρακτήριζε τὸ σκάφος, ὅπερ ἦγε πλόϊμον στρατηγὸν καὶ τὴν τοῦ ἰδίου ἅμα προέλευσιν — ***Σημάδια τοῦ κομμάνδου τῶν...*** (ἠκολούθει ἡ κατὰ πατρίδα ἰδιαιτέραν ὀνομασία τῶν εἰς οὓς ἀνῆκεν ἑκάστη συμμορία).

ΕΙΚ. 50.

Μία ψαλιδωτὴ καὶ ἐν ταῖς ἀναλογίαις τοῦ σχήματός της ***κονδοειδὴς*** σημαία κατ' ἰσχίον, μὲ χρωματισμὸν καὶ τὰ κατὰ τόπους ἐμβλήματα, συνίστα ***Σημάδια τοῦ Δευτερείου*** καὶ ἑπομένως διεδήλου Μοίραρχον.

Πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἀνῆκον εἰς ὁμάδα τῆς ἀγγελιαγωγῆς, καὶ τὰ ἐξυπηρετοῦντα τὴν ἐν δράσει κατασκόπευσιν ἔδει νὰ διαστέλλωνται διὰ τριγωνικοῦ σηματιδίου, τιθεμένου περιφανῶς πρὸς ἐξάρτιόν τι τοῦ Μεγάλου ἱστοῦ.

Προκειμένου, τέλος, νὰ συστηματοποιηθῇ ἐκεῖνο, ὅπερ παλαιόθεν περιεβάλλετο ἰδιάζουσαν παρ' ἡμῖν χροιὰν ἐπισημότητος—Φοινικὶς δὲ καλούμενον κατὰ τοὺς ἀπωτέρους χρόνους, προυκάλει μένος ἀκράτητον εὐθὺς ὡς ἤρετο ἐφ' ἱστοῦ, ἢ κάλλιον ἐπεδεικνύετο ὑπὲρ τὴν πρύμναν τῶν ἀρχιστρατηγίδων, πρὸς δήλωσιν τῆς ἐνάρξεως προσβολῆς ἐναντίον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου — ἐγένετο παραδεκτὴ ἡ ἐρυθρὰ ἐπὶ κοντοῦ λοφιὰ τῆς κιδάρεως, μετὰ καταχρύσου καὶ λαμποκοπούσης εἰς τὸ ἐπίμηλον τῆς ἐξ ἑνὸς μὲν κρατούσης στέφανον, ἐξ ἑτέρου δὲ προσφερούσης κλάδον δάφνης Νίκης (Εἰκ. 50). Τὸ σύνθημα τοῦτο ἦτο τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἑλλήνων, καὶ ὅμοιον περίπου ἐτύγχανε τὸ μετέπειτα Μακεδονικόν, ὁπόθεν παρέλαβον καὶ φαίνεται νὰ ἐχρησιμοποίησαν διαρκῶς οἱ Ῥωμαῖοι. Καὶ ἀπεκλήθη ***Καλυμμαύχιον,*** διότι, ὡς προυβάλλετο συνηθέστερον λοξῶς ἀπὸ τοῦ πρὸς τὴν παράταξιν ἰσχίου, διεχεῖτο ἡ μακρὰ κόμη καὶ κατεκάλυπτεν αὐτό· βραδύτερον

ὅμως, ἀναγραμματισθὲν καὶ ὁπωσοῦν ἀλλοιωθὲν εἰς τὸ προσφυὲς τῇ κοινῇ προφορᾷ, ὠνομάσθη ***Καμελαύκιον***. Ἡ τελευταία ἐν τοσούτῳ αὕτη λέξις συμπίπτει, πλὴν τυχαίως, καὶ πρὸς δυνατήν τινα παραφθορὰν τοῦ ἀρχαιότερον ἀπαντῶντος Καμηλαυκίου (Σχολ. «Νεφελῶν» τοῦ Ἀριστοφάνους, 268), πίλου ὅ ἐ. κατεσκευασμένου ἐκ δέρματος καμήλου.

Τοιαῦτα τὰ διακριτικὰ τοῦ Ἑλλην. Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου, ὅπως ὡρίσθησαν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἴσχυσαν. Ἡ δὲ θέσις ἑκάστου τῶν πάσης ἱεραρχικῆς διαβαθμίσεως ἡγεμόνων ἀπέρρεεν ἐκ διορισμοῦ τοῦ Κράτους, ὅλως περιστατικοῦ καὶ ἀνεξαρτήτου τοῦ συνήθως χορηγουμένου διπλώματος ἐπὶ ἰσότιμον τυχὸν τιτλοφόρησιν. Καὶ ἐπειδὴ πάλιν ὁ πρὸς ἀλλήλους ἐκείνων συσχετισμὸς προσεφύετο τῇ ἀπολύτῳ τῶν ἁρματωλίων συντάξει, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον νὰ ὑπάρχῃ ἐν μέτρῳ καὶ μόνον τοῦ πρέποντος, ἀναλόγως δὲ τῶν προκειμένων ἐπὶ τὸ γενικώτερον ἀναγκῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, φανερὸν τυγχάνει ὅτι τὰ σημάδια ὑποδιέστελλον τοὺς συστρατήγους πόρρω τῆς ἐννοίας βαθμῶν μετ' ἀντιστοίχου καταδεικτικοῦ. Ὥστε ἐκτὸς τοῦ μοναδικοῦ ἀρχιναυαρχικοῦ, τὰ τῶν Δρουγγαρίων ἐκυμάτιζον καὶ ὅπου ἀκόμη ἦτο μοῖρα μεμονωμένη — ἐκ 3 ἢ 5 τότε μονάδων — τὰ δὲ Μοιραρχίας δηλωτικὰ δὲν ἐξυπηκούοντο παρὰ τῆς ἰθύνσεως καὶ μόνον τῶν κλασμάτων Διμοιρίας, Οὐλαμοῦ καὶ καθεξῆς, τόσον τῶν πρὸς ἀγῶνα τακτικὸν συγκεκροτημένων δυνάμεων, ὅσον καὶ τῶν ἀπεσπασμένων εἰς ***Πολέμου παραδρομήν***· ὁπότε στολίσκοι εἰδικῶς συνετίθεντο πρὸς ἀποστολὴν τὸ ἀποπλανᾶν καὶ δι' αἰφνιδιασμῶν καταπονεῖν τὸν ἐχθρὸν καὶ ὡς ἐνῆν φθείρειν, μέχρι τῆς ἐν τόπῳ εὐθέτῳ καὶ καταλλήλῳ χρόνῳ ἐπελεύσεως τοῦ συμπαγοῦς, ἐπὶ ἀποφασιστικὸν δὲ κτύπημα καραδοκοῦντος σώματος.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ μετὰ στοργῆς προστατευθεὶς ὑπὸ τῆς πολιτείας χριστιανισμὸς ἡπλοῦτο δι' ἁλμάτων γιγαντιαίων, ἐξ ἐπιδράσεως δὲ τοῦ διεγερθέντος ὑπὲρ αὐτοῦ φανατισμοῦ ἐκρίθη ἀνόσιον νὰ ἔχῃ ἡ πόλις τοῦ Βυζαντίου σημαίαν, φέρουσαν ἔμβλημα τὸ τοῦ διὰ λατρείαν τῆς πολυθεΐας χαρακτηριζομένου δίκην εἰδωλολατρικοῦ παρελθόντος της. Καὶ ἡ γένεσις τῆς τοιαύτης πεποιθήσεως εἶνε φυσικωτάτη ἐν ἐποχῇ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐθεωρεῖτο ὑποχρέωσις ἀπὸ θρησκείας τὸ θραύειν τὰς ῥῖνας καὶ ἀκρωτηριάζειν ἀδιακρίτως ἀγάλματα, καταστρέφειν δὲ πίνακας, ὧν τινων λέγει που ὁ Κεδρηνὸς ὅτι «μόνον τὸ μὴ παρεῖναι αὐτοῖς ψυχὰς τῶν εἰς οὓς ἐγένετο» ἔλειπεν, ἐπὶ τῇ ἁπλουστάτῃ αἰτιολογίᾳ ὅτι οἱ ποιήσαντές τε καὶ οἱ εἰκονιζόμενοι ἐτύγ-

χανον Ἐθνικοί. Ἡ δημοσία λοιπὸν γνώμη ἐξεβίασεν εἰς τὴν ἐκφραστικὴν τῆς λευκῆς ἡμισελήνου πρὸς τὰ κάτω στροφήν, οὕτως ὥστε νὰ τεθῇ πρὸς τὴν βάσιν τοῦ πετάσματος καὶ μὲ τὸ τοῦ μηνίσκου κυρτὸν ἐν εἴδει ράχεως· ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο ὁμόχρους ὁ Σταυρός, εἰς σύμπλεγμα μετὰ τοῦ λεπτοτέρου μονογραφήματος ☧. Ὁ δὲ συμβολισμός, θεωρηθεὶς ὥσπερ προελθοῦσά τις ἀπὸ ἐμπνεύσεως οὐρανίου καὶ εὔστοχος τῆς τοῦ Σωτῆρος νίκης κατάδειξις, δὲν ἤργησε νὰ παραληφθῇ κατ' ἀρχὰς συμπτωματικῶς ὑπὸ ἐνίων τῶν ἐνθουσιωδεστέρων ***Καραβοκυρῶν*** χωρῶν τῆς ἐπικρατείας ἀσήμων καὶ ἐστερημένων τῆς ἐπιβολῆς ἑνιαίου διακριτικοῦ· βαθμηδὸν δ' ὑπέστη ἰδιοποίησιν ἐπὶ τὸ γενικώτερον, μετὰ μικρῶν μὲν ἐνίοτε παραλλαγῶν, ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν συγχωνευθεὶς μὲ τὰ ἐγχώρια ἐμβλήματα καὶ ἐπὶ τοῦ ὅλου ἐφαρμοσθεὶς ἐν ποικιλίᾳ τῶν ἀπαντώντων ἑκασταχοῦ χρωματισμῶν (μέλας συνήθως ἢ ἐρυθρός, ὅταν ἡ ἐπιφάνεια ἦτο λευκή). Καὶ οὑτωσὶ διετηρήθη ἔκτοτε ἐπὶ μήκιστον, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐν τῇ Μητροπόλει γενομένων κατὰ περιόδους μεταβολῶν, εἴτε διὰ τῆς συνεχοῦς παραδόσεως, εἴτε κατ' ἀνακοπὴν ἐδῶ καὶ προσλαβὴν ἐκεῖ ἔστιν ὅτε, εἴτε ἀκόμη περιελθὼν καὶ διὰ μεταφορᾶς ἀπὸ μετοικησάντων τοῦ θαλασσίου ἐπαγγέλματος πληθυσμῶν.

Σχετικῶς δὲ πρὸς τὸ προκείμενον, σημειωθήτω ὅτι ἐμπορικὴ σημαία μία καὶ ἀδιαίρετος δι' ἅπαν τῆς Αὐτοκρατορίας τὸ ὑπήκοον δὲν ὑπῆρχεν. Εἴθιστο νὰ χρησιμοποιῆται ἡ κατὰ τόπους ἰδιάζουσα, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ πρὸς τὸ σηματόσχοινον ἄνω γωνία ἔφερε πολλάκις τὸ τοῦ Κράτους ἔμβλημα· ἢ ἄλλως, ὀξυκόρυφόν τι μετ' αὐτοῦ τρίγωνον ὑπερήρετο ἐκείνης καὶ διεδήλου τὴν ἐπικρατειακὴν ὑπόστασιν. Καὶ ὁσάκις αἱ περιστάσεις ὑπηγόρευον μείζονά τινα διαστολὴν ἀπὸ συνορμούντων καὶ παραπλεόντων ἀλλογενῶν, ὑψοῦτο πρὸς ἱστὸν ἡ ἐθνικὴ τῶν πλοΐμων.

Ἀλλ' ἐπῆλθεν ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀθήνησι τὰς σπουδὰς διανύσαντος καὶ τὸν Ὄλυμπον τῇ ψυχῇ ἐμπεφυσημένου Ἰουλιανοῦ, ὅστις ἐπανέφερε τὴν πρώτην διάταξιν τῶν πραγμάτων, ἐφ' ὅσον ἐδύνατο· διότι ἡ ἀντίδρασις ἦν πολυσύνθετος καὶ ἐρρωμένη. Ὡς δ' ἐν τῷ δημιουργηθέντι κυκεῶνι δὲν κατωρθώθη νὰ γίνωσιν ἀκεραίως αἰσθηταὶ αἱ περὶ θρησκείας καὶ τύπων θελήσεις τοῦ κυριάρχου πέραν τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν ἐγγυτέρων τούτῳ μερῶν, ἀπέλιπε δὲ καὶ ὁ δεόμενος χρόνος ἵνα τοὐλάχιστον ἐπικρατήσωσιν αἱ ἐπιφάσεις τῆς ἐπισήμου ἀλλαγῆς, ναὶ μὲν ἡ βασιλεύουσα ἀνεπέτασεν αὖθις τὴν κοκκίνην αὐτῆς παλαιγενῆ σημαίαν· ἡ ὑπερήφανος, ἑτέρωθεν, πρυμναία, τὸ Σημα-

δούριον, τὰ Βασιλικὰ καὶ τὰ τοῦ Πρωτοκομμάνδου Σημάδια τοῦ πολεμικοῦ Ναυτικοῦ ἠμβληματίσθησαν δι' Ἀετοῦ, οὗτινος ἡ κεφαλὴ ἦν πρὸς δεξιὰ ἐστραμμένη (Εἰκ. 51)· τοῦ πολεμικοῦ τῶν πλοίμων ἐπισείοντος ὁ Σταυρὸς ἀντικατεστάθη διά τινος X, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς κατὰ κορυφὴν γωνίας ἐτέθησαν τὰ ἐσωφερῆ B· τὸ δὲ Φλάμουλον τῶν Καραβιτῶν — ὅπερ εἰς τὸ Βυζαντινὸν πλόϊμον συνίστατο ἐκ μεταξίνης πορφύρας μετὰ χρυσοῦ καὶ μαύρου τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ τῶν Θεματικῶν πλοΐμων τὸ οὐχ ἧττον πολυτελέστατον σύνολον ἐποίκιλλε κατὰ χώρας καὶ ἐπὶ πάντων ἀνεξαιρέτως ὑπῆρχε πρὸς τὸ μέσον ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας κρατούσης τὸ Θεῖον Βρέφος — ὑπέστη καὶ τοῦτο τὴν σχετικὴν μεταρρύθμισιν περὶ τοὺς συμβολισμούς, ὥστε νὰ προσκτήσηται θεωρίαν ἀρέσκουσαν τῷ νεφεληγερέτῃ Διῒ καὶ προκαλοῦσαν τὴν νικηφόρον τοῦ Ἄρεως εὐμένειαν. Πλὴν ὅ,τι εἶχε κοινῇ πλέον διαδοθῇ ἀνὰ τὴν ἀχανῆ Αὐτοκρατορίαν καὶ ὁσημέραι ἐρριζοβόλει βαθύτερον, ἀφίστατο δὲ τοῦ κέντρου τῆς ἐξεζητημένης ἀναδρομῆς πρὸς Δυνάμεις ἀποχωρούσας τῶν συνειδήσεων, ἐξέφυγε τὸ κῦρος τῆς κατ' ἀνάγκην ζῆλον ἐπιδειξαμένης πολὺν Κυβερνήσεως ἐπὶ τὴν εἰς ἀλλότρια συμμόρφωσιν τῶν ἀρχομένων. Καὶ ἡ οὐσία ἑπομένως κατ' οὐδὲν μετεβλήθη, μέχρις ὅτου ἔληξεν ἡ παράνοια τοῦ Ἀντιχρίστου. Τότε δὲ τὸ ἀπεχθέστερον διὰ τοῦ καταβιασμοῦ περιστὰν ***Μισοφέγγαρον*** ἀπηλείφθη ὁριστικῶς· τὴν θέσιν του κατέλαβον μέλαιναί τινες γραμμαὶ παράλληλοι πρὸς ἔνδειξιν τῆς συντελεσθείσης διαγραφῆς, συμφώνως ταῖς εἰσηγήσεσι καὶ τῇ ἀλληγορικῇ ἐκδοχῇ τοῦ μαινομένου ἐξ ἐμπαθείας ἱερατείου.

ΕΙΚ. 51.
Ἡ Ἐθνικὴ τῶν Αὐτοκρ. Πλοΐμων σημαία ἀπὸ Ἰουλιανοῦ ἕως δυναστείας τῶν Κομνηνῶν.

Τὸ τῶν πτηνῶν μεγαλοπρεπέστερον καὶ ἐξόχως μάχιμον, μεθ' ὅλα ταῦτα, δὲν κατελύθη. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι προεκρίθη παντὸς ἄλλου ὑπὸ τοῦ Ἀποστάτου, διότι παρὰ τοῖς Ἐθνικοῖς Ἕλλησιν ἐξεπροσώπησε πάντοτε τὴν ὁλοδυναμικὴν ὑπόστασιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ῥέας· τῆς ἐκεῖθεν δ' ἐννοίας γενικευθείσης, ἔφθασε νὰ

παριστᾷ καὶ ὅ,τι ἐν τῷ Κόσμῳ κράτιστον μεθ' ὑπερφυσικότητος καὶ ἀγέρωχον· διὰ δὲ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς προσλήψεως, ἡ πληρεστέρα τῆς παρ' ἀνθρώποις ἐπιβολῆς σύλληψις ἀπετετύπωτο εἰς τὰ πρόσφατον ἔτι συμβολίσαντα εἴδωλα τὴν ἄμετρον, ἰσχυροτάτην καὶ φοβερᾶς ἄγαν ἐκδηλώσεως κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων. Βέβαιον ἐπίσης, ὅτι εἶχε βαρύνη πολὺ ἐν τῇ σχετικῇ ἀποφάσει τοῦ Νεοπλατωνικοῦ τῆς Περγάμου καὶ κοινωνοῦ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη παράδοσις ὅτι ἀετός, ἁρπάσας που τεμάχιον κρέατος, ἦλθε καὶ κατέρριψε τοῦτο ἐπὶ τοῦ προσφορωτέρου τόπου, ἔνθα ἔδει νὰ κτισθῇ τὸ Βυζάντιον. Διότι, κατὰ τὴν σύγχρονον ἐξ ἀσυναισθήτου ἀντίληψιν, ἡ βασιλὶς τῶν πόλεων διελάμβανεν ὁλοκλήρου τοῦ Κράτους τὴν νόησιν· τὰ δὲ κατ' ἐκείνην ἑπομένως διεῖπον σφόδρα τὸ καθολικὸν φρόνημα, συνέστελλον τὰς κοινῇ ἐντυπώσεις εἰς δόγματα καὶ ἀπετέλουν τὴν ἐπιφανῆ σύνοψιν τῶν τοῦ λαοῦ τῆς ἐποχῆς ἐξωτερικευομένων ἰδανικῶν. Ὡς δ' ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πάλιν συνειδήσει ἐνέφαινον τότε ταῦτα κἄτι τὸ ἀδιαλόγιστον, περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ ἐδημιουργήθη τὸ καθεστὼς καὶ πῶς ἐλαμπρύνθημεν, φυσικὸν τυγχάνει ὅτι τὰ σχετικὰ μυθεύματα περιέβαλλεν αἴγλη ὑπομιμνήσκουσα τὴν ἀρωγὴν τοῦ θείου, ἐν ᾧ καὶ ἡ εἰς ὕλην ἀπόδοσις ἥρμοζε νὰ μὴ ὑστερῇ τῆς δοκούσης τῶν πεποιθήσεων περιωπῆς. Ὥστε παρετηρήθη ὅτι δι' ἑνιαίου συμβολισμοῦ ἐτεκμηριοῦντο πολλαπλᾶ καὶ οὐσιώδη πλαστουργήματα, οὐχ ἧττον δ' ἐστηλοῦντο πρὸς δρᾶσιν ἰδέαι μεγάλαι τε καὶ τὸ ὑπερήφανον διαθρύπτουσαι τῆς φυλῆς· καὶ οὕτω καθιερώθη τὸ αὐτοκρατορικὸν ἐν λόγῳ ἔμβλημα.

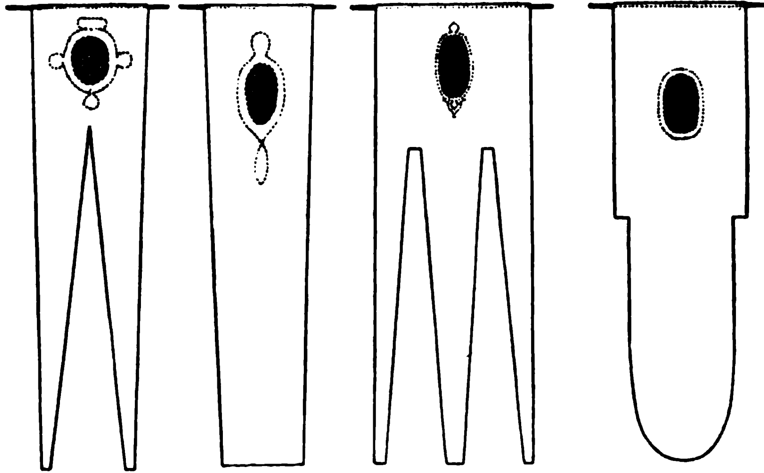
Ἀλλ' ἡ Χριστιανικὴ πλήμμυρα δὲν παρέσυρεν, ἁπλῶς δ' ἐταύτισε ταῖς ἰδίαις δοξασίαις ἄπειρα, τὰ ὁποῖα ἔτεκε καὶ ὑπέθρεψεν ἡ φαντασία καθ' οὓς αἰῶνας ὑμνεῖτο τὸ Δωδεκάθεον. Πλὴν ἄλλων δέ, διεξερχόμενοι τὸν συγγράψαντα κατ' ἀρξαμένην τὴν ΙΒ´ ἑκατονταετηρίδα Ἰωάννην Ζωναρᾶν—Μέγαν Δρουγγάριον τῶν Πλοΐμων καὶ εἶτα μονάσαντα ἐν Ἄθῳ — εὑρίσκομεν καὶ περὶ οἰκοδομίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅτι «κατὰ τὸν θεῖον χρησμὸν βουληθεὶς ὁ Κωνσταντῖνος ἀνεγεῖραι πόλιν, ὡς ἂν αὐτὴν ἐπὶ τῷ οἰκείῳ καλέσῃ ὀνόματι, πρότερον μὲν ἐν Σαρδικῇ κτίσαι ταύτην προέθετο· εἶτα ἐν Σιγείῳ, τὸ δὲ τῆς Τρωάδος ἐστὶν ἀκρωτήριον, ἔνθα καὶ θεμελίους αὐτὸν καταβαλέσθαι φασί· καὶ αὖθις ἐν Χαλκηδόνι τὴν πόλιν ἤρξατο ἀνιστᾶν. Λέγεται δὲ καθίπτασθαι ἀετοὺς καὶ τὰ τῶν οἰκοδομῶν ἁρπάζειν σπαρτία, τὸν μεταξὺ δὲ διιπταμένους πορθμόν, ρίπτειν αὐτὰ κατὰ τὸ Βυζάντιον. Τοῦτο γοῦν πολλάκις γενόμενον ἀπηγγέλθη τῷ

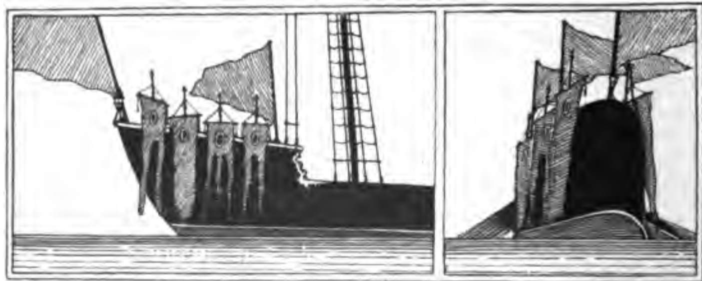
βασιλεῖ καὶ οὐκ ἐδόκει τυχαίως γενέσθαι τὸ γενόμενον, ἀλλά τοι διὰ τοῦτο τὸ θεῖον παραδιδοῦν. Ἐφίσταται γοῦν αὐτὸς τῷ Βυζαντίῳ ὁ αὐτοκράτωρ, τὸν τόπον δὲ κατασκοπῶν ἀρέσκεται· μετατίθησι τὸν σκοπόν, μετάγει τοὺς τεχνίτας ἐκ Χαλκηδόνος ἐκεῖ, τὴν πόλιν φιλοτίμως οἰκοδομεῖ, Κωνσταντινούπολιν αὐτὴν ἐπὶ τῷ οἰκείῳ ὀνόματι καλεῖ καὶ ἀνατίθησιν αὐτὴν τῇ Παρθένῳ καὶ Θεομήτορι». Ὅταν λοιπὸν ἠθέλησεν ἡ Αὐλὴ νὰ διατηρηθῇ ἐφεξῆς ὁ Βασιλ. Ἀετὸς ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον τῆς ἐπιδεικτικότητος σημασίαν, οὐδὲν παρενεβλήθη κώλυμα. Ἀπ᾿ ἐναντίας δέ· ἦτο, ἄλλως τε, ἡ παρὰ πᾶσαν ἑτέραν ἔμφασιν καταδεικνύουσα τὴν εὐθεῖαν ἀπὸ μονοβασιλείας τοῦ Αὐρηλιανοῦ διαδοχὴν τῶν Αὐγούστων ἐν τῇ κοσμοκρατορίᾳ, ὅπως καὶ ἐλογίσθη μετ᾿ οὐ πολὺ κτῆμα νόμιμον τῶν Ἑλλήνων δυναστῶν πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν τῆς Δυσμικῆς Εὐρώπης ἀναφανέντων ***Ῥηγῶν***.

Ὀλίγον κατόπιν, ἡ γεννηθεῖσα πίστις ἐπὶ τὸ ***Στοιχεῖον*** ἑκάστου, συγχωνευθεῖσα μετὰ τῆς ἀνέκαθεν ὁρμεμφύτου ἡμῶν ροπῆς πρὸς τὴν ἐν δυσχερείαις ἰδίᾳ ἐπίκλησιν τῆς θεϊκῆς αἰγίδος καὶ εὐρυνθεῖσα κατὰ τὴν διαφανέρωσιν τοῦ ἐπιδιωκομένου, ἐφήρμοσε τὴν ἐπὶ μεγάλων καὶ περικοσμήτων σημάτων παράστασιν Ἁγίων, δι᾿ ὧν ἐκαλύπτετο ἡ κορώνη τῶν ναυμαχούντων πλοίων (Εἰκ. 52)· ἀπὸ δὲ τῶν καρχησίων καὶ τοῦ τραχηλώματος τῶν καταρτίων ἠρτῶντο ***εἰκονίσματα*** διάφορα καὶ ἄλλα καθηγιασμένα ἀντικείμενα—τὰ ***Φυλακτάρια***—κατ᾿ ἐπέκτασιν τῆς συνηθείας τοῦ κρεμᾶν τοὺς ἐπιβαίνοντας μικρά τινα καὶ ἱεροπρεπῆ εἰς τὸν τράχηλον ἀλεξίκακα. Τέλος δέ, καὶ ἡ πρὸς τὰς παρειὰς τοῦ σκάφους ἢ κατὰ τὸν καθρέπτην αὐτοῦ ἀσπιδίσκη τῆς ὀνοματοθεσίας ἐζωγραφεῖτο ἐκ προκαταλήψεως ἐν σχήματι καὶ μορφῇ ἑνός, ὁτὲ δὲ πλειόνων ἰχθύων συμπεπλεγμένων (διότι ἡ λέξις ΙΧΘΥΣ εὑρέθη ἐνέχουσα τἀρχικὰ τῆς ρήσεως: Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ). Καὶ ἡ τοιαύτη τῆς προσωπικῆς ἐφέσεως ροπὴ ἤχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἔθιμον· εἶτα δὲ κατέστη θεσμὸς καὶ αἱ ἐκφάνσεις τῆς πολυτρόπου ἐκδηλώσεως αὐτῆς ἔληξαν ὑπολογιζόμεναι ὡς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ πρὸς εὐδοκίμησιν πάσης ἐπιχειρήσεως.

Ἀπὸ δὲ τοῦ 620 μ. Χ. παρουσιάζεται καὶ σημαία τις τετράουρος, ἥτις ἐπῄρετο ἑκάστῳ τῶν ἱστῶν, ὁσάκις παρίστατο ἐπὶ πλοίου ὁ Αὐτοκράτωρ. Αὕτη, μεταξίνη οὖσα, εἶχε χρωματισμοὺς καὶ κόσμησιν ἀπαράλλακτα τοῖς τοῦ Φλαμούλου τῶν Πλοΐμων. Ὅμως, παρὰ τὴν ὁρίζουσαν καὶ κατά τι ἐξώτερον ταύτης παντὸς συμβόλου διῆκε παρυφὴ ἐκ χρυσοῦ παχεῖα· καὶ ὁμοίας ἐτύγχανον ὑφῆς κατὰ τὴν διαποίκιλσιν τό τε κροσσωτόν, τὸ ὁποῖον περιέθεε τὴν ὑπερμεγέθη πάν-

τως ἐπιφάνειαν, καὶ οἱ κρεμώμενοι ἀπὸ τοῦ σκαλμίσκου τῆς πρὸς σηματόσχοινον ἀναδέσεως δύο κροσσοὶ μετὰ θυσάνων. Μέσως δέ, τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἐπὶ χρόνου βραχὺ ἐγέγραπτο ἡ βασιλικὴ ὄψις ἐστεμ-

ΕΙΚ. 52. Οἱ κυριώτεροι τύποι Λαβάρων μεγάλων καὶ ἐπιμήκων λίαν, διὰ τῶν ὁποίων, παρὰ ποικιλόχρωμα ἕτερα διακοσμητικὰ σήματα, κατεκαλύπτετο ἐν μάχῃ ἡ τῶν ἡμετέρων καράβων κορώνη.

(Ἡ ἐπιφάνεια λευκή, κιτρίνη ἢ πορφυρᾶ καὶ κυανῆ ἐνίοτε, μετὰ διαφόρων κεντητῶν πανταχοῦ στολισμάτων κ.τ.λ. Ἐντὸς δὲ περιθωρίου ὑπῆρχον εἰκόνες Ἁγίων καὶ συνηθέστερον τῶν Ἁγ. Γεωργίου, Ἁγ. Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου, Ἁγ. Δημητρίου καὶ Ἁγ. Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος).

μένη· εἶτα δ' ἀπετυπώθη μονίμως ὁ μέλας ἀετός, ὅστις εἴδομεν ὅτι εἷλκε τὴν ἀφετηρίαν τοῦ βαθυσημάντου αὐτοῦ συμβολισμοῦ ἀπὸ τῆς προαιωνίου τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους πνευματικῆς αἴγλης. Τῶν ὄπισθεν πάλιν ***γλωσσαρίων*** τὸ σχῆμα παρήλλασσε συμφώνως ταῖς προτιμή-

σεσι τῶν ἐφεξῆς κυριάρχων, ἀπὸ ὀρθολήκτων εἰς ὀξυγωνικὰ καὶ τἀνάπαλιν· ἐν ᾧ καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀπήντα ἐκ περιόδων ἠλαττωμένος καθ' ἕν. Καὶ εἶνε τοῦτο τὸ ἀξιοπαρατήρητον: Ὅτι τὸ εἰρημένον διακριτικὸν ἀντικαθίστα ἔστιν ὅτε τὴν κυρίαν τῆς Βασιλίδος σημαίαν· καὶ ἐπίσης, ἀπὸ ὑπερμεσούσης τῆς Θ΄· ἑκατονταετηρίδος, ἐξετόπιζεν εἰς ὡρισμένας περιστάσεις τὴν τοιαύτην σημαίαν τῆς ἐν ἐνεργείᾳ Ναυτικῆς δυνάμεως τῆς Προποντίδος — ἥτις προσελογίζετο ἀπὸ συγκροτήσεως ὡς ἡ ἰδιαιτέρα τοῦ Παλατίου ναυφρουρία. Καθιερώθη δέ, προσέτι, νὰ φέρηται ὑπὸ τῶν ἰδιοκτήτων καὶ τῶν εὐθέως ἀπὸ τοῦ Στέμματος ἐξαρτωμένων κτισμάτων.

Τοῦ ἐμβληματισμοῦ ἐν τοσούτῳ καὶ τῶν διακριτικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρατ. Στόλου τὸ καθεστὼς συνετηρήθη ἀναλλοίωτον ἄχρι λήξεως τῶν δυναστικῶν ἐρίδων, τὰς ὁποίας ἐπέφερεν ὁ θάνατος Κωνσταντίνου Θ΄ τοῦ Μονομάχου. Τότε ἡ ἐπικρατήσασα φατρία τῶν Στρατιωτικῶν ἐνεθρόνισε τὸν γενναιότατον καὶ νουνεχῆ Ἰσαάκιον Κομνηνόν, ἄνδρα ὁρμώμενον ἐξ εὐγενῶν τῆς Παφλαγονίας καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἐμπεπνευσμένον τὰς δεισιδαίμονας τῶν συντοπιτῶν αὐτοῦ δοξασίας. Σὺν ἄλλοις λοιπὸν γινώσκομεν, ὅτι οἱ Μικρασιατικοὶ λαοὶ ἐμυθολόγουν κατὰ τὴν ἀναφερομένην ἐποχὴν καὶ περὶ πτερωτοῦ τινος θηρίου ἀετομόρφου καὶ δικεφάλου, ὅπερ ἐγνώριζον ἀνέκαθεν καὶ ἀπεκάλουν Χάγκα (Εἰκ. 53). Εἶχε κοιτίδα τὰς περὶ τὴν Γάγγραν τερπνὰς χώρας καὶ ἰσχυρίζοντο ὅτι ἐκέκτητο τὴν ρώμην νὰ ἁρπάζῃ διὰ τῶν ὀνύχων ταῦρον καὶ ἐλέφαντα, ν' ἀνίπταται δὲ μετὰ τούτου τοῦ φόρτου ὅσον εὐκόλως ὁ μῦν ἀγρεύσας ἱέραξ. Καὶ τὸ ἀπὸ τῆς χιμαίρας προξενούμενον οὕτω δέος συνεκεράννυον ἐπικαλούμενοι τὴν τῆς ἰδίας ἐφ' ἑαυτοὺς προστασίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπροσωποποίουν καθ' οὓς τρόπους ἐκέλευεν ἡ φαντασία. Ἑπόμενον δ' ὅτι καὶ τὸ πατρογονικὸν ἐν Κασταμῶνι κτῆμα τοῦ βασιλεύσαντος ἤδη (1057), ὅπερ μάλιστα διέπρεπεν ἐπ' εὐρύτητι μετ' εὐημερίας περισσῆς καὶ ἔχρῃζεν ὑπερφυσικῆς τινος ἐφορίας ἐκ τῶν κρατίστων, ἐπήγετο θυρεὸν συμβολίζοντα τὸν γηγενῆ δαίμονα· ὅστις δαίμων, ἀφ' ἑτέρου, ὑπελαμ-

ΕΙΚ. 53. Παράστασίς τις τοῦ Χάγκα, κατ' ἀνευρεθὲν ἐν Καππαδοκίᾳ ἀνάγλυφον.

βάνετο καὶ εὐφρονέστερον παρὰ ταῖς πέραν τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ ἐγκατεσπαρμέναις φυλαῖς ἐκδηλῶν δι' ἀλληγορικῆς παραστατικότητος τὴν ἔνοπλον ἐπιβολὴν καὶ τὸν δεσποτισμόν. Συνεβιβάζοντο τοὐντεῦθεν πλήρως τὰ πράγματα μετ' ἀρηΐου αἴγλης οὐχὶ τυχαίας τινὸς ἢ ἐξεζητημένης, προκειμένου κατὰ πόθον μύχιον ν' ἄρξῃ ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὴν ἠθικὴν σκέπην τοῦ ἐξωτικοῦ τῆς γενετείρας πλάσματος. Ἐζήτει δ' οὐχ ἧττον ἡ κοινῇ ἀπαντῶσα φιλοδοξία ἵνα ἐγκαινισθῇ διὰ μεταρρυθμίσεως τόσον εὐαρμόστου ἡ βασιλεία Οἴκου ἐπικαίρως μὲν ἀναλαβόντος δι' ἐπιλέκτου αὐτοῦ μέλους τὸ σκῆπτρον ἀπὸ χειρῶν τοῦ γηραλέου καὶ ἀδρανοῦς Μιχαὴλ Ϛ' τοῦ Στρατιωτικοῦ, ὑπισχνουμένου δὲ τὰ βέλτιστα κατὰ τὰς οἵας διέτρεχε τότε τὸ Κράτος δυσχερεστάτας περιστάσεις καὶ θρυλουμένου ὡς ἐκ παραδόσεων ἱκανοῦ νὰ καθοδηγήσῃ τὸν Ἑλληνισμὸν μετὰ δεξιότητος διὰ μέσου τοῦ ἐγγὺς διαφαινομένου σφοδροῦ ἐν Ἀνατολῇ κλύδωνος. Ἀκόμη δὲ πρόσθες καὶ ὅτι ἡ προηγηθεῖσα 32ετία μὲ τὴν συχνὴν καὶ ταραχώδη καὶ μεστὴν ῥᾳδιουργιῶν ἐναλλαγὴν μετριοτήτων ἐπὶ τοῦ θρόνου — Κωνσταντίνου τοῦ Η', Ρωμανοῦ Γ' τοῦ Ἀργυροῦ, Μιχαὴλ Δ' τοῦ Παφλαγόνος, Μιχαὴλ Ε' τοῦ Καλαφάτου κ.λ.π. — ἀποτελοῦσα τὴν ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἕως θανάτου Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου πεπραγμένα, εἶχεν ἀπογοητεύσῃ τοὺς ἰδεολόγους λογάδας καὶ ἐστείρευσε παντάπασι τὸν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τοῦ τῆς Ἰουλιανείου ἐμπνεύσεως Ἀετοῦ· αὐτοῦ δὴ τούτου, ὅντινα περίδοξοι ἄλλοτε καὶ ἐπίφθονοι, ἐν ἔτει μὲν 972 ἐδώσαμεν προικῴαν τοῖς Γερμανοῖς χάριτα νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς ἰδίαν περιφάνειαν, ἕνεκα γάμου τῆς θυγατρὸς Ρωμανοῦ τοῦ Β' Θεοφανοῦς μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ρηγὸς αὐτῶν Ὄθωνος Α' τοῦ Μεγάλου· τῷ δὲ 988 ἐπετρέψαμεν νὰ μεταφυτευθῇ ἐν Ρωσίᾳ ὑπὸ τῆς συζευχθείσης τὸν ἐκχριστιανισθέντα Βλαδίμηρον τὸν Α' ἡμετέρας βασιλόπαιδος Ἄννης.

Καὶ τοιουτοτρόπως συνετελέσθη ἡ ἀντικατάστασις δι' ἐπεξεργασίας τοῦ ἀφιλοκάλου τεθέντος ὑπ' ὄψιν αὐτοτύπου ἐπὶ πέτρας, κατὰ τὴν Παφλαγονικὴν ἔμπνευσιν. Ὁ προελθὼν Δικέφαλος Ἀετὸς ἦτο ἁπλούστατος καὶ ἄνευ οὐδενὸς προσθέτου κόσμου: Οἱ ὀφθαλμοὶ μετὰ ζωηρότητος ἀτενεῖς καὶ τόλμην μεθ' ὑπεροψίας ἀποπνέοντες, τὸ ῥάμφος κλειστόν, πτέρωμα δὲν διεγράφετο εἰμὴ εἰς τὰς ἐκτεινομένας ἀβιάστως πτέρυγας καὶ εἰς τὴν συνεσταλμένην οὐράν, οἱ πόδες πρὸς τὸ φυσικὸν κεκαμμένοι καὶ οἱ ὄνυχες ἠνεῳγμένοι ἐπὶ οἱονεὶ ἀπειλὴν (Εἰκ. 54 καὶ 55). Τὸ δ' ἀπέριττον τοῦτο ἔμβλημα, χρησιμοποιηθὲν ἔκτοτε καὶ πρὸς τὸ συμβολίζειν τὴν θρησκευτικὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ

Πατριαρχείου δύναμιν, διετηρήθη ἀμετάβλητον μέχρις ὅτου ἡ πασῶν τῶν ἄλλων καταπτυστοτάτη Δ΄ Σταυροφορία κατέλαβε τὸ Βυζάντιον.

Ἀλέξιος Α΄ ὁ ἐκ Κομνηνῶν, παρασκευάζων τὸν πολυάριθμον στόλον, ὅστις θὰ διεπεραίου εἰς Χαλκηδόνα (τὸ σημερινὸν Κατήκιοϊ) τὰς τεταγμένας ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ἀδεμάρου ἐπισκόπου τοῦ Πυΐ καὶ πολυκέφαλον ἐχούσας τὴν ἑτέραν ἡγεσίαν τῶν ὅπλων στρατιὰς ἐκ 400000 προμάχων δῆθεν τοῦ Χριστοῦ, πράγματι δὲ καθαρμάτων, τὰ ὁποῖα ἐσωρεύθησαν ἀπὸ Δυσμῶν περὶ

ΕΙΚ. 54.

τὴν Βασιλεύουσαν ἐπὶ τῇ ὀσφράνσει τῆς ληστρικῆς ὑπολανθανούσης τὰ προσχήματα κατανύξεως, ἐπαλινδρόμησε πρὸς τὸ Φλάμουλον τῶν Πλοΐμων τὸ πρὸ τοῦ 361, οὗ ὅμως μετέβαλε τὸ πέτασμα εἰς παραλληλογραμμικόν. Ἐπειδὴ δ' ἀφῆκεν ἄθικτον τὴν σημαίαν τῆς τοῦ κυριάρχου ἐπιβιβάσεως πλοίου—τὸ ***(Βασιλικὸν) Ἀποδήμιον***—συνέβη νὰ διαστέλληται κατόπιν εἰς χιαδικὴν μετὰ στέμματος καὶ ταυτοχρόνως σταυροειδῆ διάταξιν ὁ φέρων τὰ ἐσωφερῆ Β ἐμβληματισμός, ἑκάστης ἐξ ἐκείνων ἀναφερομένης τῷ οἰκείῳ διακριτικῷ.

Κωνσταντῖνος Ι΄ ὁ Δούκας, Ρωμανὸς Δ΄ ὁ Διογένης καὶ Μιχαὴλ Ζ΄ ὁ Παραπινάκιος δὲν μετέβαλον τὸν Δικέφαλον Ἀετόν, περιελθόντα

οὕτω δι' ὁμαλῆς ἐξελίξεως εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ 1081 ἔτους βασιλεύσαντας συγγενεῖς τοῦ εἰσηγησαμένου αὐτόν. Μετὰ δὲ 'Αλέξιον Ε' Δούκαν τὸν Μούρζουφλον, τὸ σύμβολον τοῦ διασπασθέντος Ἑλληνικοῦ Κράτους ὑπέστη τὸν σφετερισμὸν τῶν Λατίνων. Καὶ ἐν ᾧ ἕως τοῦ 1261 ἔσκεπε δίκην ἰδιοκτησίας ἐντίμου τοὺς αὐτοσχεδίους τῆς ὧδε ἐπιδρομῆς αὐτοκρατορίσκους, προσελαμβάνετο ἅμα εἰς τὸ μεταξὺ ὑπὸ

ΕΙΚ. 55. Γενικὴ ὄψις τῆς Ἐθνικῆς τῶν Αὐτοκρατ. Πλοΐμων σημαίας ἀπὸ τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν ἄχρι τῆς καταλύσεως τοῦ Κράτους.

τιτλούχων τῆς Αὐλῆς τούτων ἀδιακρίτως. Διὰ δὲ τῆς συνοπτικῆς ὁμοίας διαδικασίας μετηνέχθη κατ' ὀλίγον καὶ ἐνεκλιματίσθη ἐν διαφόροις κομητίαις — τῆς Γελδρίας, τοῦ Βραβάντου τῶν Κάτω Χωρῶν κ. ἑ. —ἐχρησίμευσε δὲ κατὰ μετάπτωσιν πρὸς ἐκπροσώπησιν καὶ ὁλοκλήρων ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης, ὡς λόγου χάριν τῆς ὑπὸ Κάρολον τὸν Δ' Γερμανικῆς, ἀπὸ τοῦ 1304 ἔτους. Ἐντεῦθεν κατέκλυσαν τὸν Κόσμον πολυειδεῖς τοῦ ἀρχικοῦ ἐκδόσεις, πρὸς ἐξευτελιστικὴν μάλιστα ἐνίοτε θεραπείαν τῆς κενοδοξίας καὶ ἐμπορικῶν ἔτι

ἑταιρειῶν· ἡ δὲ κατεργασθεῖσα ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐκτρωματικὴ συχνάκις παραμόρφωσις καὶ αἱ γελοιωδέσταται οὐχ ἧττον συμπληρώσεις, αἵτινες ἐπηκολούθησαν ἐφεξῆς κατὰ τόπους, ἤγαγον εἰς τὸ νὰ κατασταθῇ ἀγνώριστον τὸ ὑπερήφανον τῶν Κομνηνῶν διάδημα.

Ὅταν, ἐντοσούτῳ, Θεόδωρος Α´ ὁ Λάσκαρις ἐχρίσθη ὁ ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσημος ἐπὶ παρακαταθήκῃ φορεὺς καὶ ἀντιλήπτωρ τοῦ Βυζαντινοῦ ὑπὸ διωγμὸν μεγαλείου, ἔστεψεν ὕπερθεν τὸ διάμεσον τῶν κεφαλῶν τῆς ἧς ἅρμας ἀνέλαβε τὰς ὑποχρεώσεις· τὸ μὲν ὅπως δημιουργήσῃ διασταλτικόν τι αὐτῆς ἀπὸ τῆς μιανθείσης, ἀκόμη δὲ ὅπως συμβολίσῃ τὸ δυναστικῶς ἔγκυρον τῆς κατοχῆς καὶ ἁρμόσῃ συλλήβδην τῇ ἑαυτοῦ ἀρχῇ. Καὶ τὸ ἔμβλημα τοῦτο καθιδρύθη ἐν Νικαίᾳ.

Ἀπὸ κληρονομικοῦ ἐξ ἄλλου δικαιώματος, Μιχαὴλ Α´ Ἄγγελος ὁ Κομνηνὸς ἐκόμισε τότε τὸν Δικέφαλον Ἀετὸν εἰς τὴν ἀπὸ Δυρραχίου ἕως τῆς Ναυπάκτου τεθεῖσαν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ χώραν, τὴν δὴ περιλαβοῦσαν Ἤπειρον, Ἀκαρνανίαν, Αἰτωλίαν καὶ μέρος τῆς Θεσσαλίας. Ὁ δ᾽ἐκεῖνον διαδεχθεὶς ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς Θεόδωρος ὁ ἐξ Ἀγγέλων, ὅταν ᾐχμαλώτισε τὸν διὰ Παπικῆς εὐλογίας βασιλέα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πέτρον Δὲ-Κουρτεναίη καὶ κατέλυσεν εἶτα τὴν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ μέχρι Φθιώτιδος φραγκοκρατίαν, ἐκτείνας τὴν ὑπεροπλίαν αὐτοῦ πέραν Ἀδριανουπόλεως καὶ καταλαβὼν τὴν Θεσσαλονίκην, προεχειρίσθη μετὰ κόμπου Αὐτοκράτωρ καὶ ᾠκειοποιήθη ἐπὶ τοῦ στέμματός του τὴν ἰδιότητα Παλινορθωτοῦ τοῦ ἑνιαίου ἡμῶν Κράτους. Ἀλλ᾽ Ἰωάννης Γ´ Δούκας ὁ Βατάτζης, μολονότι περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὴν σύμπραξιν ἅπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ πρὸς ἐπανάκτησιν τῆς οὐρανῷ παραβαλλομένης πρωτευούσης «ὡς Ἥλιον καὶ Σελήνην καὶ Ἀστέρας τὰ ποικίλα τῶν ναῶν καὶ τῶν ἄλλων περιβλέπτων οἰκημάτων προβαλλομένης, κάλλει τε καὶ μεγέθει πάντων ἀσύγκριτα ἄλλων», εἴχετο ὅμως διὰ ζήλου τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀρχηγεσίας· ἐκ τοῦ ὁποίου, ἵνα γίνωσιν ἁπτότερα τἀπορρέοντα δικαιώματα, οἱ μὲν κλεισθέντες ὄνυχες τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ἐπελάβοντο ρομφαίας, οἱ δ᾽ ὄνυχες τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς ὑπεβάστασαν τὴν Ὑδρόγειον μετὰ σταυροῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς (ἀλληγορουμένων οὕτω τῶν πρωτείων, τῆς ἠθικῆς ἐπιβολῆς καὶ τῆς καθόλου δαψιλευομένης τοῖς Χριστιανοῖς προστασίας).

Καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς περιόδου ἡ πρό τινος ἀρξαμένη ν᾽ ἀναφαίνηται ἐν ταῖς σκιαγραφίαις πτύχωσις κατέστη ἁδρά τε καὶ ἀπερίττως διαχυνομένη· αἱ πτέρυγες ἐμεγαλώθησαν καὶ ἐμορφοῦντο πλέον, ἢ διατεθειμέναι πρὸς στάσιν ἐπιθέσεως ἐξ ἀκινησίας, ἢ τὴν πτῆσιν

μετ' ἀρρενωπότητος ἀποδίδουσαι· τὸ δὲ ράμφος παρίστατο καὶ ἀνοικτὸν μὲ μετεωρισμένην τὴν γλῶσσαν, ἐν ᾧ καὶ τὰ τῶν ποδῶν σύμβολα ὑφίσταντο τὰς ἀλλοιώσεις τῆς ἐπὶ τὸ κάλλιον δοκούσης εἶναι κατὰ καιροὺς ἐμπνεύσεως (Εἰκ. 56). Δέον δ' ἐν σχέσει ν' ἀναλογισθῶμεν ὅτι, ἐκτὸς τῆς ὑπὸ 'Αλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ—ἐγγόνου τοῦ 'Ανδρονίκου Α'—συσταθείσης ἑδραίως καὶ ὑπὸ τὸ προγονικὸν ἔμβλημα βιωσάσης

ΕΙΚ. 56. Τύπος τις τοῦ Δικεφάλου 'Αετοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς 'Ελλην. Αὐτοκρατορίας.

Αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος, ὁ Δικέφαλος 'Αετὸς συνεκρατήθη, ἄχρις οὗ αἱ δυνάμεις ἀπέλιπον, καὶ εἰς σποραδικὰ πλεῖστα λείψανα τοῦ διασπασθέντος τέλεον κολοσσοῦ· καὶ ὅπως καὶ καθ' ὅσον ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων ἔβαινε πρὸς ἐπιρροίας, εἴτε πρός τινος τὴν ὁλοσχερῆ τῆς κυριότητος καταστροφήν, ἐπέδρων εἰς πολυτροπίαν τῶν ἀποδόσεων αἱ περιπέτειαι τοῦ ἀπὸ τέλους τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος συμπηχθέντος Δουκάτου τῆς Χαλδείας ὑπὸ Θεόδωρον Α' τὸν Γαβρᾶν, καὶ τῶν ἀπὸ φθίνοντος ΙΒ' πρὸς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος

παραφυέντων ἐπίσης Ἑλληνικῶν κρατιδίων τῆς Ἀμισοῦ καὶ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Δολοπίας, δεσποτειῶν τῆς Λακεδαίμονος ὑπὸ Λέοντα τὸν Χαμάρετον, τῆς Μεσσηνίας ὑπὸ Θεόδωρον τὸν Μελισσηνὸν καὶ τῆς ὑπὸ Λέοντα τὸν Σγουρὸν Ναυπλίας, τῆς Μονεμβασιακῆς ὀλιγαρχίας ὑπὸ τοὺς συνάρχοντας Σοφιανόν, Μαμωνᾶν καὶ Εὐδαιμονογιάννην, τοῦ αὐτονόμου πολίσματος Τσακώνων καὶ Ταϋγέτου καὶ τῶν ἀναριθμήτων κηρυχθέντων ἐν ἀνεξαρτησίᾳ εὐρυτάτων τιμαριοκτημάτων· ἕνεκα τῆς ὁποίας αἰτίας καὶ ἱκανοὶ σῳζόμενοι καὶ νῦν ἐκ τῶν ἑλκόντων ἀπὸ δεσποσάντων ἐκεῖ οἴκων ἐμβληματισμῶν χαρακτηρίζονται δι' ἐνίων παραλλαγῶν ἐφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ἰδίου δι' ὅλους ὑπάρξαντος ἀρχετύπου.

Τὸν Ἰωάννην Δ´ Λάσκαριν διεδέξατο ἐπὶ τοῦ Νικαιατικοῦ Θρόνου ὁ Μιχαὴλ Η´ Παλαιολόγος, ἀπόγονος εὐπατριδῶν διακριθέντων ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΑ´ αἰῶνος εἰς τὴν ὑπηρέτησιν τῆς Αὐτοκρατορίας. Διατρίβων δ' ἐν Νυμφαίῳ (εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ ὄρους Ὀλύμπου καὶ πρὸς τὴν Σμύρνην), ἔμαθε τὴν συντελεσθεῖσαν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων του καὶ τῶν ἐπικούρων ἀνάκτησιν τοῦ πολυπαθοῦς τῶν Βυζαντινῶν ἄστεως. Ἐπληροῦτο τέλος ἡ διὰ τῶν προκατόχων μεταβιβασθεῖσα ἐντολὴ τῷ θεμελιωτῇ τῆς ὁμεπωνύμου δυναστείας, μετὰ προσπαθείας ἐπιμόνους καὶ καλῶς ἐσχεδιασμένην ἐνέργειαν· ἐτελεσφόρει ἡ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1259 ἀποδώσασα τὴν Θεσσαλικὴν γῆν καὶ τὰ πέριξ ἀποκαθάρασα περιφανὴς νίκη τοῦ Βασιλικοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου, ἡ οὐ πολὺ βραδύτερον κατορθωθεῖσα κυρίευσις τῆς Σηλυβρίας καὶ ὁ ἀπὸ βάσεως τοῦ Γαλατᾶ ἐπακολουθήσας στενὸς περιορισμὸς τῶν τυχοδιωκτῶν ἐντὸς αὐτῆς τῆς ἀφετηρίας των.

Εὐθὺς ὡς ἔκτακτος ***Κούρσωρ*** τοῦ τῆς πραγματοποιηθείσης κατοχῆς Ἕλληνος στρατηγοῦ ἐκόμισε καὶ ἔθηκε πρὸ ποδῶν τοῦ νομίμου Κυριάρχου τὰ κατασχεθέντα ἡγεμονικὰ τοῦ Βαλδουΐνου Β´ τεκμήρια—τὴν μαργάροις πεποικιλμένην καὶ λίθον κόκκινον ἐπὶ κορυφῆς ἔχουσαν Καλύπτραν, τὰ ἐρυθροβαφῆ Πέδιλα καὶ τὸ ὁμοιόχρωμον τῆς Σπάθης προκάλυμμα — ἐπέβη ἐκεῖνος πλοίου καὶ ἐκ Μετεωρίου ἀφίκετο τῇ 14 Αὐγούστου 1261 εἰς τὴν Καθέδραν, καταλύσας ἐν τῇ μονῇ τοῦ Κοσμιδίου. Τὴν ἑπομένην δέ, ἀνοιχθείσης τῆς ***Χρυσῆς Πόρτης*** ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κυζίκου Γεωργίου τοῦ Κλειδᾶ, εἰσῆλθε καὶ ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πομπῆς θαυμασίας. Ἀφ' οὗ ἀπηγγέλθησαν αἱ κατάλληλοι εὐχαί, ἐσχηματίσθη θριαμβευτικὴ λιτανεία, ἥτις, προπορευομένης τῆς εἰκόνος τῆς πολιούχου ***Παναγίας τῆς Ὁδηγητρίας,*** ἐδοξολόγησε καὶ διὰ τῶν κυριωτέρων ***Ἀμφόδων*** ἔληξεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Στουδίου. Ἐψάλη εἶτα ἐν τῷ Ναῷ τῆς

Θεοῦ Σοφίας ὁ ἐπινίκιος καὶ ἀνεπέμφθησαν αἱ ἐπὶ τῇ καταξιωθείσῃ δωρεᾷ εὐχαριστίαι τοῦ Αὐτοκράτορος, τὸν ὁποῖον μεθ' ἡμέρας τινὰς ἀνηγόρευσε καὶ κατὰ τύπους ὁ ἐξ 'Εφέσου ἐλθὼν Οἰκουμ. Πατριάρχης 'Αρσένιος. Πρὸς τὸ συμβολίσαι δὲ τὴν βασιλικὴν δισυπόστατον, οὕτως εἰπεῖν, μετὰ τῆς ἔκτοτε προσκτηθείσης αἴγλην καὶ ἵνα μείνῃ περίοπτον καὶ τοῖς μεταγενεστέροις ἀνεξίτηλον μνημεῖον ἡ βαρυσήμαντος κατὰ φύσιν πρᾶξις τῆς πολινορθώσεως, ὑψώθη ἡ χρυσόκροσσος κιτρίνη σημαία τοῦ Κράτους, φέρουσα ἐστεμμένην ἑκατέραν τῶν τοῦ ἐμβλήματος κεφαλῶν.

'Ανδρόνικος Β΄ Δούκας Ἄγγελος - Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος (1282 - 1328), ὁ ἀπὸ 1295 ἕως 1320 τὴν ἐν 'Αδριανουπόλει — ἕδρᾳ αὐτοῦ—καὶ Θεσσαλονίκῃ μοναρχικὴν ἐξουσίαν διαχειρισάμενος υἱὸς τούτου Μιχαὴλ Θ΄ ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ 1321 ἄρχων Θρᾴκης, κατόπιν δὲ μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ αὐτοκρατορεύσας (24 Μαΐου 1328 - 1342) 'Ανδρόνικος Γ΄ ὁ Παλαιολόγος ἐτήρησαν τὸν δίστεπτον ἐμβληματισμόν. Ὑπόδειγμα δὲ τούτου, μετὰ κύκλου ἀνὰ μέσον τοῦ διαυχενίου περικλείοντος τὴν ἐπίκλησιν ΙC. XC. ΝΙΚΑ, εὑρίσκομεν ἐπὶ τοῦ ἐν Ρωσίᾳ φυλαττομένου τεμαχίου ἀσπίδος τοῦ τελευταίου.

'Ηκολούθησεν ἡ περίοδος, καθ' ἣν ὁ τῷ 1342 ἀπορφανισθεὶς ἐν ἡλικίᾳ 10 ἐτῶν 'Ιωάννης Ε΄ ὁ Παλαιολόγος ἦρξεν ὑπὸ κηδεμονίαν μέχρι τοῦ 1347. Εἶτα ὁ Μέγας Δομέστικος 'Ιωάννης Καντακουζηνός, ἀπόγονος τοῦ ἀξίου ἐκείνου καὶ γενναιοψύχου ἡμῶν ναυάρχου, ὅστις ἤρατο μεγάλην κατὰ τὰς Δαλματικὰς ἀκτὰς νίκην τῷ 1107 ἔτει, ἐπειράθη νὰ σφετερισθῇ τὸν Θρόνον· καὶ ἀφ' οὗ πολλὰ ἐμηχανεύθη καὶ εἰς περισσὰς κατετρίβη προσπαθείας ἄνευ οὐσιαστικοῦ ἀποτελέσματος, κατέστησε τὸ Δυδυμότειχον παρέδραν αὐτοκρατορικὴν ἰδίαν καὶ συνεκρότησεν αὐλικὴν ἀκολουθίαν μετὰ κυβερνήσεως ἐξ ἐμπίστων αὐτῷ ἀνδρῶν. Προῆλθον δ' ἐντεῦθεν σπαραγμοὶ ἐκ τῶν λυσσωδεστέρων καὶ πεισματωδέστατοι ἐμφύλιοι, διαρκέσαντες ἕως τοῦ 1355, κατὰ τοὺς ὁποίους προὐκλήθη ἡ ἀνάμιξις ἐχθρῶν τοῦ 'Ελληνισμοῦ παντοίων. Ὅτε καὶ διὰ τῆς ἑτοιμότητος τοῦ Σουλτάνου Οὐρχὰν πρὸς τὸ ἐπωφεληθῆναι ἐκ τῆς παραζάλης, ἐπέτυχον οἱ Τοῦρκοι τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐγκαταστῶσιν ὁριστικῶς πλέον ἐπὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους, καταλαβόντες τότε τὴν σπουδαιοτάτην ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν Καλλίπολιν καὶ ἱκανὰ ἄλλα τῆς Θρακικῆς χερσονήσου ὀχυρά. 'Εν τέλει ἀπεγοητεύθη ὁ ἀνταπαιτητὴς καὶ κατιδὼν τὰς καταστροφάς, ὧν ἐγένετο παραίτιος ἡ ὑπὲρ ὅρια φιλοδοξία του, ἀπεχώ-

ρησε μετὰ συντριβῆς εἰς Ἅγιον Γεώργιον τῶν Μαγγάνων καὶ ἔπειτα εἰς Βατοπέδιον τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἔνθα ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάσαφ ἐμόνασε μετανοῶν καὶ συγγράφων ἄχρις οὗ ἀπεβίωσε.

Κατὰ τὸ ὀκταετὲς τῶν ἀνωμαλιῶν διάλειμμα, ὁ διαφιλονεικηθεὶς καὶ τοσαύτας ὑποστὰς περιπετείας Δικέφαλος Ἀετὸς ἔμεινεν ὡς εἶχε πρότερον. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἕως τοῦ 1367, μεθ' ὃ λόγοι θρησκευτικοὶ πολιτικοὶ ὑπηγόρευσαν τὸ νὰ παλινοδήσωμεν εἰς τὸ πρὸ 106 ἐνιαυτῶν καθεστώς· ἐπεζητήθη δῆλα δὴ ἡ καὶ διὰ τούτου τοῦ μέσου ἄμβλυνσίς πως τῆς ἐν οὐ δέοντι Πανδυσμικῆς ἐναντιότητος, δι' ἀπαλοιφῆς τοῦ περιόπτου ἐνδεικτικοῦ προσφάτων ὁπωσοῦν καὶ δυσαρέστων ἀναμνήσεων. Καὶ τὴν οὕτωσὶ ἐπανελθοῦσαν ἁπλῆν στέψιν διετήρησαν οἱ Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγος καὶ Ἰωάννης Η΄ Παλαιολόγος (1391 - 1424, 1424 - 1449).

Αἱ Βενετικαὶ γαλέραι, αἵτινες μετήγαγον εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ἐκ Πελοποννήσου τὸν τὸ βασιλικὸν σκῆπτρον ἀναλαβόντα Κωνσταντῖνον ΙΑ΄ Παλαιολόγον - Δραγάσην, ἔφερον ἐπὶ τοῦ μεγακατάρτου τὴν μετὰ δύο στεμμάτων τοῦ συμβόλου σημαίαν, ἡ ὁποία ἐκυμάτισεν ἐφεξῆς μέχρι τῆς μοιραίας 29 Μαΐου τοῦ 1453 . . .

Γνωστὸν ὅτι οὐ πολὺ μετὰ τὴν Ἅλωσιν, τῷ 1472, ὁ τιτλοφορούμενος «ἐλέῳ Θεοῦ Μέγας πρίγκιψ καὶ Ἡγεμὼν πάσης Ρωσίας» Ἰβὰν Γ΄ Βασιλείεβιτς ἐπεδίωξε καὶ ἐνυμφεύθη τὴν ἡμετέραν ἡγεμονόπαιδα Σοφίαν, θυγατέρα τοῦ Δεσπότου Θωμᾶ Παλαιολόγου καὶ ἀνεψιὰν τοῦ τελευταίου τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων. Ἅμα τῷ γεγονότι δ' ἀπεκάλεσεν ἑαυτὸν Τσάρον, ἔπλασε φανταστικά τινα δικαιώματα κληρονομίας ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Θρόνου, ᾠκειοποιήθη διὰ τὴν πατρίδα του τὸ ἔμβλημα τοῦ ἐκλείψαντος Κράτους χωρὶς νὰ σκεφθῇ πολὺ διὰ τὸ αὐθαίρετον καὶ ὅλως ἀστήρικτον τῆς πράξεως καί, ἀντιστάσεως μὴ οὔσης, παρουσιάσθη ἐπιτηδειότατα δίκην οὐρανοπέμπτου προστάτου τῶν ἀτυχησάντων ὁμοδόξων.

Ἐπειδὴ ἡ ἐφεύρεσις τόσων ἰδιοτήτων ἦτο ἐπιτυχεστάτη πρὸς ἕλξιν τῆς συμπαθείας τοῦ ἐν μαρτυρικῇ περιπεσόντος δουλείᾳ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐλογίσθη δ' ἐξυπηρετήσουσά ποτε ἄριστα τὴν κατάκτησιν τῶν χωρῶν καὶ τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ χαρακτῆρος τούτου, οἱ ἀπὸ Ἰβὰν Δ΄ Βασιλείεβιτς τοῦ Ὠμοῦ καὶ πέραν ἐπιγενόμενοι Ρῶσοι αὐτοκράτορες οὐδενὸς ὠλιγώρησαν ὅπως ζωπυρῆται ὁλονὲν μετὰ τέχνης καὶ πειθοῦς τὸ σχῆμα τῶν ὑποκρυπτομένων σκοπῶν. Πρὸς

τελεσφορωτέραν ἐνέργειαν δὲ καὶ ἵνα κατηχῆται ἰδίως ὁ χύδην καὶ ἄμοιρος πονηριῶν λαός, παρεσκευάσθη ὁ κεκορεσμένος ἁγιωσύνης καὶ εὐχώνευτος χυλὸς τῶν ἀπὸ ἐκκλησιαστικοῦ δῆθεν ταυτισμοῦ ὑποχρεώσεων, τοῦ ὁποίου ἡ συνταγὴ διαλαμβάνει συνοπτικῶς περὶ τῆς ἀπαραιτήτου διὰ τὴν ἡσυχίαν τοῦ Ὑψίστου ἀνάγκης νὰ λείψῃ τὸ ταχύτερον ἀπὸ προσώπου τῆς Γῆς τὸ ἔμπλεον ἀπιστίας γένος τῶν Μουσουλμάνων καὶ περὶ τοῦ μυχίου τῆς Θείας Προνοίας πόθου νὰ συντελέσῃ τὸ τοιοῦτον ἀνιαρὸν ἔργον ἡ Ρωσικὴ φυλή, οὐχὶ ἀληθῶς δι᾽ ἄλλο τι εἰμὴ μόνον καὶ μόνον ἐπ᾽ ἀγαθῷ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ συμπαθεστάτου Ἑλληνισμοῦ. Καὶ ἡμεῖς, μὴ λογικευθέντες τοὐλάχιστον ἐκ τῆς ἁπλῆς σκέψεως, ὅτι ἡ τόση στοργὴ ἠδύνατο νὰ διατεθῇ ἐπὶ σωτηρίαν καθ᾽ οὓς χρόνους ἠγωνιζόμεθα ἀπεγνωσμένως ἐναντίον τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ τοῦ Λατινοφραγκισμοῦ ὁμοῦ, ὑφιστάμεθα δὲ τρομερωτάτην ἐξαφάνισιν, ἐθεραπεύσαμεν τὴν ἐπιβουλὴν μετ᾽ ἀφοσιώσεως ἄκρας. Ἐν ἐπῳδῷ δέ, ἀφ᾽ οὗ ἐπληρώσαμεν δόξης τὴν ἱστορίαν τῶν αὐτοκλήτων κηδεμόνων καὶ μετηγγίσαμεν τῷ ὀργανισμῷ των ἄφθονον αἷμα καὶ πολύτιμον, ἀπελογισάμεθα ἕως τοῦδε τὰς μυρίας ἀπ᾽ αὐτῶν καὶ ὀδυνηρὰς συμφοράς, ἃς κατὰ συνέχειαν ἐπάθομεν.

Ἐστάθη ἐν τοσούτῳ εὐτύχημα εἰς τὸ νὰ συνέλθωμεν ὅτι, ὅτε προϊόντως κατεδείχθη τὸ ἀκατόρθωτον τοῦ νὰ ἐκλείψωμεν διὰ τοῦ δόλου, αἱ ἐπιφυλάξεις ἐτράπησαν πρὸς μῖσος θανάσιμον καὶ ἔκτοτε ἐπιδιώκεται ὁ σκοπὸς μετὰ μόλις συγκαλυπτομένης ζέσεως: Ναοί, Σχολεῖα καὶ ὅ,τι ἀπαραβίαστον τοῦ Ἑλληνισμοῦ κτῆμα ἐγένοντο στόχος τοῦ Πανσλαυϊστικοῦ κυνισμοῦ. Καταδιώκονται ταῦτα ἀνηλεῶς καὶ διὰ μέσων ἐξευτελιζόντων τέλεον τὴν ἠθικήν· διαρπάζονται κατὰ σύστημα ἀνατρέπον ἄρδην καὶ αὐτὰ τῆς τιμῆς τὰ θεμέλια, βεβηλοῦνται δὲ μετ᾽ ἀσυνειδησίας ἀσυμβιβάστου τῇ ὑψηλοφροσύνῃ καὶ φανεροποιούσης τὸ ἀνεπίδεκτον ἐξημερώσεως τῆς φιννοσκυθομογγολικῆς πολυσπερμίας. Πᾶσα, ἐξ ἄλλου, ἐπέκτασις τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος καταπολεμεῖται μετὰ λυσσώδους ἐπιμονῆς. Ὅπως δὲ κατενεχθῇ καιριώτερον καὶ μήποτε ἐπουλώσιμον πλῆγμα, ἀπεσπάσθησαν τοῦ σώματος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας πρὸ δεκαετηρίδων τινῶν τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἀδιάλλακτα ἀπομεινάρια ἐπιδρομέων τῆς ἄλλοτε, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνεφυσήθη ἐπιτηδείως ἡ ἰδέα ἐθνισμοῦ. Ἐν ᾧ δ᾽ ἐξ ἑνὸς ὑποσκαπτόμεθα οὕτω κατὰ τὰ δοκοῦντα τῷ ὑποκινητῇ, προετοιμάζονται τὰ μέλλοντα κυβερνεῖα καὶ ὁσημέραι λειαίνεται ἡ πρὸς τὸν Βόσπορον ἄγουσα.

ε'.

Ἐὰν παρακολουθήσωμεν κατὰ σειρὰν τὰ σχετικὰ τῇ ἐξ ἀρχῆς διαστάσει μετὰ τῶν Λατινικῶν χώρων, βλέπομεν ὅτι ἡ ἐπὶ Κωνσταντίνου Ε' — τοῦ καλογηρικῆς ἐμπαθείας ἕνεκεν ἀποκληθέντος Κοπρωνύμου, διὰ τὴν εἰκονομάχον αὐτοῦ πολιτείαν, πλὴν ἀξιώτατα κατὰ τὰς ἀρετὰς ἕλκοντος ἐκ τοῦ κλεινοῦ Οἴκου τῶν Ἰσαύρων — καιρία τῆς Ἐξαρχίας Ραβέννης ἀπώλεια ἔφερεν ἐπακολούθως εἰς τὸ νὰ στερηθῇ βαθμηδὸν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος τῆς Σικελίας, τῶν Δουκάτων τῆς Νεαπόλεως, τῆς Γαέτας, τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Ἀπουλίας. Τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος, ἀπεξενώθημεν οὕτω καθ' ὁλοκληρίαν τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ Δύσει· καὶ πᾶσα ἐφεξῆς προσπάθεια πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ διαφυγόντος ἐδάφους ἔγινε περιστατικῶς καὶ ἐντόπου ὑφῆς, ἅμα δὲ καὶ ἐφήμερος. Ἔκτοτε δ' ὅμως, ἡ δι' ἐθνολογικὰ πρὸ πάντων αἴτια τοιαύτη ἡμῶν ἀποχώρησις καὶ σύμπτυξις εἰς τὴν ὧδε Ἀνατολὴν ἔδει νὰ χωρήσῃ ἀβιάστως, ἄνευ δὲ παλινδρομήσεως τῆς τῶν ἑτεροβαρῶν στοιχείων ἐπιρροῆς πρὸς τὰ ἐδῶ· νὰ μείνῃ ὅ ἐστι μέχρι τέλους ἐντὸς τῶν φυσικῶν αὐτῆς ὁρίων τῆς ἐξελίξεως, χωρὶς νὰ διαταραχθῇ ἡ ἀπὸ προκεχωρηκότος τοῦ ς' αἰῶνος καταδηλωθεῖσα ὁριστικῶς, κατὰ δὲ τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν συντετελεσμένη πλέον οὖσα ἰσοστάθμισις τῶν ἀποχωρισθέντων λαῶν. Καὶ ἐπὶ μακρὸν μὲν οὕτω συνέβη πράγματι. Ὥστε ἡ τοῦ Κράτους ἐπιβολὴ διετηρήθη ἐν τῷ μεταξὺ ἀλώβητος, προαχθεῖσά τε καὶ πρὸς μεγαλουργίας τραπεῖσα πόρρω περισπασμῶν ἐκ τῶν οἴκαδε διαπορευομένων ἀλλοφύλων. Ἀλλ' ἡ στρεβλωθεῖσα ὕστερον ἀντίληψις τῶν ἀπὸ τῆς κυριαρχικῆς ἰδιότητος καθηκόντων μετὰ τῆς ἑλληνοφυοῦς περὶ τὴν πίστιν καὶ τὰς φυλετικὰς διακρίσεις ὑπερφροσύνης εἴδομεν ἀλλαχοῦ ὅτι ἔβησαν παραλλήλως τῇ ὑπὲρ σύνεσιν ἐπιδειχθείσῃ, ἄνευ μέτρου διορατικότητος καὶ καταστρεπτικωτάτῃ ἐκείνῃ ἐπιεικείᾳ, ἡ ὁποία ὡδήγησε πρὸς τὴν αὐτοσχέδιον ἐγκατάστασιν τοῦ Κόμητος τῆς Φλάνδρας Βαλδουΐνου ἐπὶ τοῦ Θρόνου τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου· ἑκάστη δὲ γωνία τῆς ἡμετέρας κοιτίδος μετεβλήθη τότε εἰς ἄντρον ὀργιασμοῦ ἀσυδότου τῶν διαφόρων Παποτελῶν τυραννίσκων, καθόσον τὰς χάριτας δὲν ἐπηκολούθησεν ἡ δέουσα τῆς ἀλλοτρίας χυδαιότητος καὶ ἀκορέστου φιλοκτημοσύνης χαλιναγώγησις.

Ἀνατρέχοντες ἕως ἀφετηρίας τοῦ κακοῦ, νοοῦμεν εὐχερῶς ἀπὸ προσβλέψεως τῶν νῦν συμβαινόντων διατὶ ἡ τῶν Μεγαρέων ἄποικος

πόλις εἵλκυσεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ξένους πολυαρίθμους. Ἡ τοιαύτη, ἐξ ἄλλου, καὶ τόση ἁπανταχόθεν συρροὴ συνέτεινεν εἰς ἐπαύξησιν τῶν τοῦ Δημοσίου ἐνορμίων δικαιωμάτων καὶ λοιπῶν εἰσπράξεων, αἵτινες καὶ καθ' ἑαυτὰς οὐδέποτε ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐπαύσαντο οὖσαι ἐκεῖ σημαντικώταται· ὁ δὲ Πολύβιος, χαρακτηρίζων ἐπιτυχῶς τὸ πολύφημον τῶν Βυζαντινῶν ἄστυ, διασαφεῖ ἄριστα ὅτι τοῦτο ἰδιάζει δι' ἐπικαιρότητα τῆς θέσεώς του « πρὸς ἀσφάλειαν καὶ εὐδαιμονίαν πάντων τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένῃ. Κατὰ μὲν γὰρ θάλατταν οὕτως ἐπίκειται τῷ στόματι τοῦ Πόντου κυρίως, ὥστε μήτ' εἰσπλεῦσαι μήτ' ἐκπλεῦσαι δυνατὸν εἶναι τῶν ἐμπόρων τινὰ χωρὶς τῆς ἐκείνων βουλήσεως ». Τοὐντεῦθεν τὸ μέρος, καταστραφὲν ἄλλοτε καὶ τὸ ἀνεξάρτητον ἀποβαλὸν πολίτευμα, κατὰ τὴν ἐμφύλιον τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου πρὸς Νίγρον ῥῆξιν, εἰς κώμην δὲ μεταπεσὸν καὶ δωρηθὲν τοῖς Περινθίοις δίκην μηδαμινοῦ τινος, εἶχε μὲν πέσῃ πρὸς καιρὸν εἰς νεκροφάνειαν καὶ λεληθότως ἐλησμονήθη ἡ ἐποχή, ὅτε τὸ κρηπίδωμα τοῦ κεντρικοῦ αὐτοῦ λιμένος ἐκόσμει τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος τὸ ἄγαλμα· πλὴν ἀνεδείχθη πάραυτα, μόλις ἐγένετο ἡ πλουσία πρωτεύουσα καὶ καρδία εὐρυτάτης, ὅσον καὶ ἐπιχειρηματικῆς ἐπικρατείας, εὐθὺς ὡς ἔτυχεν, ἑπομένως, τῆς πρεπούσης προσοχῆς καὶ εὗρεν ἀντιλήπτορας κατ' ἀξίαν τῶν θεοδότων πλεονεκτημάτων του. Κατέστη δὲ τότε ἡ τῶν θεραπευόντων τὸν Κερδῷον Ἑρμῆν σπουδαιοτέρα τῶν συγχρόνων κατάρσεων καὶ πλεῖστοι ἔτι ἐγκατεστάθησαν παρ' αὐτῇ ἑτερόχθονες.

Γνωρίζομεν ὅτι τὸ ὀλίγον ἐν πρώτοις ξενικὸν τοῦτο στοιχεῖον ἦτο ὑπὸ φερέοικον, ὡς εἰπεῖν, ἰδιότητα· βαθμηδὸν δ' ἐπληθύνθη καὶ συνεπήχθη, μολονότι διήγαγε πάντοτε ἐν Ἑβραϊκῇ τὸ πλεῖστον ἀθλιότητι καὶ ἴχνη τῶν ἀρχοντικῶν εἰκαζομένων νὰ ὑπῆρξαν κατοικιῶν του οὐδαμοῦ ἀνευρίσκονται σήμερον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως θὰ ἦτο δυσκατάληπτον καὶ ἀσυμβίβαστόν τι πρὸς τὰς ἡμετέρας παραδόσεις, ἂν μὴ εὐμενὴς ἐδίδετο προσοχὴ καὶ δὲν ἐχορηγεῖτο ἰσοπολιτεία τοῖς μετανάσταις ἐν μέτρῳ τῆς ὀφειλομένης προστασίας, προφρόνως δὲ καὶ μετὰ λυσιτελείας ἐπὶ τοῦ γενικοῦ. Πλὴν ἀπὸ τούτου τοῦ σημείου μέχρι τῆς ἀπολύτου χειραφετήσεως καὶ ἀσυδοσίας ἡ διάστασις εἶνε κατάδηλος. Δεδομένου δὲ μάλιστα ὅτι οἱ εἰρημένοι ἀπεκαλύφθησαν ἐνωρίτατα πόσον κακότροποι ἐτύγχανον καὶ ἐπικίνδυνοι, δὲν ἦτο εἰμὴ καθαρὰ παράνοια ὅτι ὁλονὲν ἐνισχύοντο καὶ ἠξιώθησαν βαθμηδὸν δικαιωμάτων, ἅτινα δὲν ἀπαντῶμέν που νὰ εἶχον οἱ γηγενεῖς τῶν ἐνταῦθα χωρῶν μεθ' ὁμοίας ἀνοχῆς. Διότι τὰ μετὰ τόσον ἐξαιρετικῆς

ἐλευθεριότητος προστατευθέντα παράσιτα, τάχιστα πληθυνθέντα καὶ κατακλύσαντα τὰς ἀγορὰς τῆς Βασιλευούσης καὶ τῶν πέριξ, διεσάλευσαν τὴν περὶ τὸ συναλλάττεσθαι ἰσοτιμίαν πάντων καὶ ἐκλόνησαν τὴν ἄχρι τότε κρατοῦσαν πίστιν. Οὐχ ἧττον δέ, λόγῳ τῆς σωρευθείσης διὰ τοῦ πολλαπλασιασθέντος κατάπλου πλοίων ξένων καταστάθμης ναυτῶν, μικροκερδοσκόπων καὶ παντοίων ἀλητῶν, προσέλαβε κοσμοπολιτικὸν ἄγαν χαρακτῆρα καὶ τέλεον ἐξεφαυλίσθη ὁ Γαλατᾶς —τὸ πάλαι Συκαῖ, «αἳ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τῶν συκοφόρων δένδρων ἐδέξαντο» — ἔνθα ὁ κινητὸς ἐσύχναζε κατ' ἐξοχὴν πληθυσμός· καὶ ὡς τὰ καταγώγια καὶ ἑστιατόρια καὶ τἄλλα τούτου ἐντευκτήρια περιέστησαν ἐφεξῆς ἐκτὸς μονονοὺ τῆς ἐννόμου τάξεως, προσείλκυσαν ὅ,τι καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων διΐστατο τῇ κοινωνικῇ ἡσυχίᾳ, εἴτε ἐφέρετο πρὸς τὴν ἀγχόνην διὰ τὸ ἔχειν δοσοληψίας ἐλεεινὰς μετὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτειακοῦ καθεστῶτος.

Ἐκτὸς λοιπὸν τῶν ἑτέρων ἀπορρευσάντων τοὐντεῦθεν ἀτόπων, ἐγένετο καὶ τὸ ἑξῆς: Ὅτι οἱ ἐν ἐφοπλισμοῦ πολ. σκαφῶν ὥρᾳ διατρέχοντες ***Τουρμοσυνάκται*** τὰ λιθόστρωτα ***(καλορρύμια)*** τοῦ προαστείου πρὸς περιμάζευμα τοῦ ἀναγκαιοῦντος κατὰ περίστασιν πλήθους ἀπὸ τῶν στρατευσίμων ἐργατῶν θαλάσσης, κατ' ἀρχὰς μὲν εὕρισκον ἄφθονόν τε καὶ πρόθυμον ἐξ Ἑλλήνων τὸ ζητούμενον· βαθμηδὸν ὅμως καὶ ἐφ' ὅσον ἔβαινον οἱ Λατῖνοι πρὸς μεῖζον τῆς ἐπικρατήσεως, αἱ πηγαὶ ἐκεῖναι ἐστείρευον καὶ τὸ ἐλλεῖπον ἑκάστοτε κατεπληροῦτο διὰ τοῦ προσφερομένου ἀπὸ τοῦ ὑποκαταστήσαντος ἐμψύχου. Ἐν τέλει δέ, τῆς ἐθνικῆς ἐπαρκείας τραπείσης ραγδαίως κατ' ἀναλογίαν ἀντίστροφον τῆς τῶν ἐπηλύδων ζωογονήσεως καὶ τῆς ἰσορροπίας ὅλως ἐκλιπούσης πλέον, ἔφθασεν ἡ κατάστασις εἰς τὸ νὰ ἐπανδρῶσιν οὗτοι τὸ πλεῖστον ἢ καὶ ἔστιν ὅτε τὸ ὅλον τοῦ Βασιλικοῦ Πλοΐμου ἐπὶ σημαντικαῖς ἀμοιβαῖς.

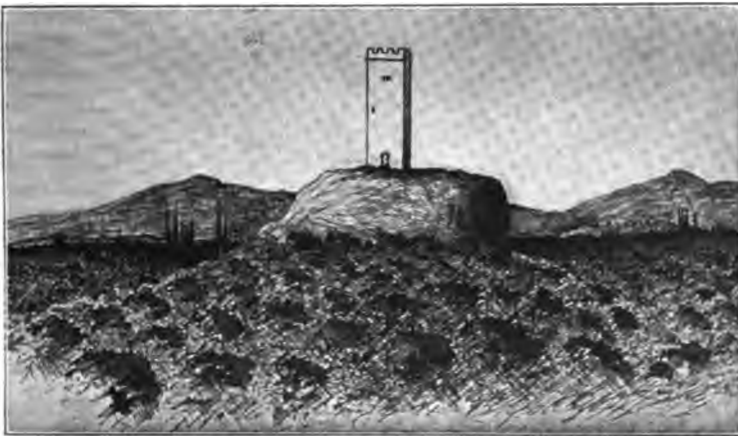
Βραδύτερον καὶ προτοῦ ἀκόμη παύσῃ ἐντελῶς νὰ μαίνηται ἡ ἀνάμνησις τοῦ σωτηρίου ὑστερισμοῦ τῶν Σταυροφοριῶν, νὰ διεγείρῃ δ' εὐσεβεστάτους ρεμβασμοὺς ἐπὶ λαφυραγωγίας ἐφαμίλλους τῶν ἀπὸ 1096 ἄχρι τοῦ 1291 ἀτιμασασῶν ἐκ διαλειμμάτων τὴν ἀνθρωπότητα διὰ καπηλείας τοῦ Θεανθρώπου αἰσχρᾶς καὶ ἀνεξιτήλου, ὁ ἐν τῇ πρωτευούσῃ καὶ τοῖς τόποις τῆς ἐπελθούσης αὐτοῦ ἐκτονώσεως Λατινικὸς βόρβορος εἶχε συντελέσῃ τέλεον τὸν ὄλεθρον, πρὸς ὃν ἐξεχύθη εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐν ᾧ δὲ διαρκῆ ἀπετέλει κίνδυνον ἀποτελειώματος τῶν ὀλιγίστων ὀρθῶν προηγουμένως ἀφεθέντων καὶ ἐξ ἴσου συμπληρώσεως τῶν οἵων ἂν κατέλειπε τυχὸν χάσκοντα ὁ ρυθμὸς τοῦ ἐν

προόδῳ τῆς ἐξαπλώσεώς του Μουσουλμανισμοῦ, ἐνέκρου τοὺς φυσικοὺς καὶ εἰσῆγεν ὀθνείους παράγοντας τῆς ὑπολειπομένης ἔτι τοῦ Κράτους ἐπιβολῆς· εἰς τρόπον ὥστε κατήντησε καὶ στόλοι παρείσακτοι ὧδε, ἀσύστατοι κατὰ τὴν ἰδιότητα καὶ ἐπιτηδευόμενοι ὑπὸ συνθήκας εὐνοϊκὰς τὰ ληστοπειρατικά, νὰ διαχειρίζωνται συμφέροντα ἀναφερόμενα εἰς τὴν οὐσιαστικὴν τῆς κυριαρχίας ὑπόστασιν. Καὶ ἐν ἐπιμέτρῳ, ὅταν Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ὑπεβάλλετο μάτην εἰς ἀτερματίστου ἀηδίας καὶ ἐξευτελιστικὰς παρὰ τῇ Ἁγίᾳ Ἕδρᾳ διατυπώσεις, ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ μήτοι ἐξαγοράσῃ εἰλικρινῆ τινα βοήθειαν πρὸς συγκράτησιν τοῦ διὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν φροντίδων φθάσαντος μέχρι προθύρων τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου χειμάρρου τῶν Τούρκων, αἱ τότε ἀνθοῦσαι πολιτεῖαι τῶν Βενετῶν καὶ τῆς Γενούης διετήρουν καὶ ἀνενέουν συνθήκας ἐγκαρδίου ἀλληλεγγύης μετὰ τῶν ἐπαπειλούντων τώρα ἐξ ἀμέσου ἀνακοπὴν τοῦ σύμπαντος πολιτισμοῦ.

Ἡ ξενικὴ ἀπληστία, ἐν ἄλλοις λόγοις, οὐδὲ κατ' αὐτὴν τὴν ὑστάτην ὥραν ἐπαλινόδησεν, ὑπερπηδήσασα μάλιστα καὶ τῆς τυφλότητος τὰ ἐσκαμμένα. Ἡ μωρὰ ἐξ ἄλλου καὶ ἀκαταλόγιστος, ἐπὶ τοῦ βαναύσου δ' ἀρχικῶς ἐκβιασμοῦ στηριχθεῖσα καὶ μετ' ἐπιμονῆς παράφρονος ἐπιζητηθεῖσα, ὑποταγὴ εἰς τὰ σκῆπτρα τῆς Ρώμης τοῦ ἰδίου καὶ μοναδικοῦ δημιουργήσαντος, λαμπρύναντος καὶ μεταδώσαντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὴν Οἰκουμένην τὸν Χριστιανισμὸν αὐτούσιον, ἐξετράπη εἰς διωγμοὺς ἐμπαθεστάτους κατὰ τῆς ἐλλόγως ἀνθισταμένης τῇ τοιαύτῃ παρανοίᾳ ἡμετέρας Ὀρθοδόξου Αὐτοκρατορίας· ἥτις δὴ διὰ τοῦτο, μετὰ τῶν θρησκευτικῶς ὑπηγμένων Ἐκκλησιῶν τῷ ἁγνῷ καὶ πανσέπτῳ Πατριαρχείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφιλοτεχνήθη, κατ' αὐθαίρετον καὶ ψυχολογικῶς ἀξιοπερίεργον ἀνατροπὴν τῆς πραγματικότητος, εἰς Σχισματικὴν κατὰ πλάσμα τῆς πυρεσσούσης ὀργῇ φαντασίας, ἀξίαν δ' ἀνηλεοῦς ἐξαφανίσεως κοινωνίαν. Ἡ δὲ διεστραμμένη αὕτη ἀντίληψις, ἥτις ἔσχεν ἀείποτε ἐλατήρια ἄρδην ἀντίθετα τοῖς διδάγμασι τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀφεώρα εἰς χαμαίζηλον καὶ ἄνω φραγμῶν φιλαρχίαν κοσμικήν, μικροῦ δεῖν ἀπέφερεν ἀνεπανορθώτους συμφορὰς τῇ ὅλῃ ἀνθρωπότητι, ἂν παρὰ τὰς ἀπαύστους ἀντιδράσεις μὴ ἠγρύπνει ἀκάματος ὁ Ἑλληνισμὸς μέχρι τελευταίας ἀναλαμπῆς τῆς μεσαιωνικῆς του ἀνεξαρτησίας.

Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, διέρρευσαν συναπτοὶ ἐν ἐξάρσει ὑψίστῃ καὶ ἐπιβλητικῇ μεγαλουργίᾳ αἰῶνες, ἕως οὗ ἐπῆλθεν ἡ ἐποχή, καθ' ἣν καὶ ἀπὸ πέραν ἀκόμη τῆς Σκύλλης καὶ τῆς Χαρύβδεως ἐξώρμων συστηματικῶς πειρατικοὶ συνεταιρισμοὶ πρὸς λεηλασίαν ἀνὰ τὰ πρόσ-

γεια καὶ τὰς κελεύθους τῶν πλοίων τοῦ ἀσθενοῦς κατὰ θάλασσαν περιστάντος Κράτους· κατὰ τὴν ὁποίαν δέ, διότι καὶ τὰ τῆς ἀκτοφυλακῆς ***Κατωβίγλια*** (ἐπὶ τῶν ἀναπεπταμένων καὶ τῶν πρὸς κόλπους παραλίων πυργοφυλακεῖα — Εἰκ. 57) παρίσταντο κενὰ φρουρῶν, ἐρρήθη ἤδη ὅτι ἐχορηγοῦντο αὐτοκρατορικὰ εὐρείας δικαιοδοσίας διπλώματα εἰς ἐντριβεῖς περὶ τὸ ναύστολον παροίκους, ἵνα περιστέλλωσι καταδιώκοντες τὰς χαλεπὰς κατὰ καιροὺς τῆς ἐπιδρομῆς ἐκδηλώσεις. Καθ' ἃ δὲ πάλιν ἡ ἐθνικὴ χροιὰ τοῦ μεσαιωνικοῦ τῶν Ἑλλήνων κατὰ γῆν στρατεύματος καθορίζεται ἱστορικῶς ὅτι ὑπῆρχεν ἀπηλλαγμένη τοῦ ἀπὸ ξένων μισθοφορικοῦ καὶ παρίστατο ἁγνὴ κατὰ

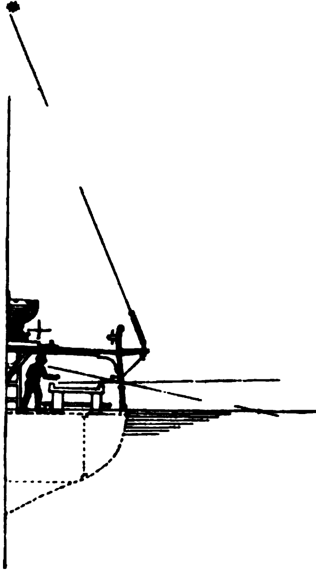

ΕΙΚ. 57. ***Πυργίον ἐκ τῶν συνήθων ὀχυρωτικοῦ τινος συμπλέγματος, τῆς τῶν μεσογείων χωρονομίας, τῆς ὀροφυλακῆς καὶ τῆς φρουρήσεως τῶν ἀκτῶν.***

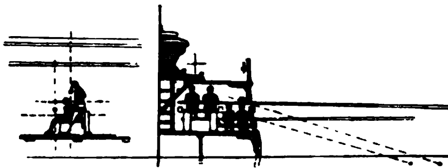
τὸ διάλειμμα μεταξὺ Λέοντος Α´ τοῦ Θρᾳκὸς καὶ Ρωμανοῦ Γ´ — δι' αἰτίας τὰς ὁποίας ἐκληροδότησε τῷ λαῷ καὶ εἶχεν ὑποθρέψῃ πρὸς ἕξιν ἡ Ρωμαϊκὴ δεσποτεία, ὅσον καὶ τῆς ἐπικρατειακῆς ἡμῶν ἕνεκεν ἐξελίξεως — οὕτω καὶ διὰ τὰ πληρώματα μετὰ τοῦ ὁπλιτικοῦ τῶν ξυλίνων τειχῶν διαγράφεται ἐν ἀκριβείᾳ ἡ χρονικὴ τῆς ὁμογενείας τοῦ χαρακτῆρος περίοδος.

Οἱ ἁρμενισταὶ καὶ κωπηλάται ἀφ' ἑνὸς προῆλθον ἀρχῆθεν ἐμπειρότεχνοι λίαν καὶ ἀμιγεῖς, ἀπὸ τῆς μεγίστης τῶν ἐνθάδε τόπων καὶ ἀδιαλείπτου παραγωγῆς εἰς ἄνδρας θεραπεύοντας μέχρι κόρου τὸν πόντον· τόσον ὥστε νὰ παρατηρῇ τις συχνάκις καὶ γεωργοὺς ὑπαμειβομένους μετ' εὐδοκιμήσεως τὰ ναυτικὰ ἔργα καθ' οὓς μῆνας

ἐσχόλαζεν ἡ σπορά, ἡ καλλιεργία καὶ ἡ συγκομιδὴ τῶν ἰδιαζουσῶν αὐτοῖς φυτειῶν. Καὶ ἐν ᾧ τῶν ἱστίων οἱ θύται ἀπέφερον τὰς ἀπαραμίλλους ἐκείνας γνώσεις, ἅστινας οἱ αἰῶνες διὰ τῆς προγονικῆς ἐσώρευσαν τριβῆς, τὸ ἐρετικὸν κατεῖχε τότε ἅπασαν τὴν ἐν ὑπηρεσίᾳ μονοσείρων καὶ δισείρων κατέργων (Εἰκ. 58) προκτηθεῖσαν ἄσκησιν ἐπ' εὐεξίας καὶ μυϊκῆς δυνάμεως, ἐλαστικότητος τοῦ σώματος, εὐκινησίας καὶ ἀντοχῆς. Οἱ δὲ τὰ μαχητικὰ ἐξ ἄλλου ἐπιτηδευόμενοι ἐτύγχανον δοκιμώτατοι περὶ τὴν ὀτρηρὰν τοῦ χειρίζεσθαι τὰ ὅπλα ἐπιστήμην καὶ φύσει ἐκέκτηντο τὴν πρὸς τὸ ἀγωνίζεσθαι δεομένην κατὰ τὸν Μεσαίωνα μεγίστην πρωτοβουλίαν τοῦ σκέπτεσθαι καὶ πράττειν· καὶ τοῦτο οὐ μόνον διὰ τὸ περιπετειῶδες τοῦ ἐν εἰρήνῃ βίου καὶ πολυτάραχον, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῶν γενικωτέρων ἀναστατώσεων, εἰς ἃς εὑρίσκοντο πάντοτε ἀναμεμιγμένοι. Εὐθὺς ἀπὸ πήξεως, ἑπομένως, ὑπῆρξε διαθέσιμον καὶ συντεθειμένον ἄριστα τὸ ἐνόργανον μέσον πρὸς κινητοποίησιν, ἀνάδειξιν δ' ἐς τὸ παραχρῆμα τοῦ τε Βασιλικοῦ καὶ τῶν Θεματικῶν πλοΐμων. Καὶ τὰ πράγματα ἔβησαν ἀπροσκόπτως ἔκτοτε διὰ τῆς ἐνεργητικωτάτης ἣν γνωρίζομεν καὶ εὐκλεοῦς διαθέσεως τῆς θαλασσίας ἀλκῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μονοκρότου

Δικρότου

ΕΙΚ. 58.
Κεφαλαιώδης διάταξις τοῦ τῶν πλοίων κατέργου.

Κατὰ τὸν ὑπερμεσοῦντα ὅμως ΙΒ´ αἰῶνα, σχεδιαζομένης τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ Νορμανδῶν, ἐδείχθη κατὰ πρῶτον ἐναργὴς ἡ πρό τινων ἐτῶν αἰσθητή πως οὖσα καὶ τοὺς ἐφοπλισμοὺς δυσχεραίνουσα ἔλλειψις ναυβατῶν ἐκ τῶν ἐντοπίων. Τὸ Ναυαρχεῖον, ἀναλογιζόμενον ὅσα ἀπήτει τὸ ἐγχείρημα καὶ προνοίᾳ ἀγόμενον εἰς τῶν δεησομένων τὴν κατάστρωσιν, διέγνω τὴν ἀνεπάρκειαν πρὸς τὸ ἐπανδρῶσαι ἐξ ἰδίων τὰ τὴν μεταγωγὴν συντελέσοντα πολλὰ

πλοῖα καὶ τὰ ὑποστηρίξοντα μάχιμα τὰς πόρρω τῆς Μητροπόλεως ἐχθροπραξίας. Ὁ δὲ Βασιλεύς, ὅστις εἴχετο μετ' ἐμμονῆς τῶν ἐν νῷ καὶ ἐφιλοδόξει τὴν ἀντὶ πάσης θυσίας διεκπεραίωσιν, διενοήθη τὴν χρησιμοποίησιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ναυτῶν Ἰταλῶν· καί, ἵνα ἡ μετάκλησις τοιούτων προσλάβῃ χροιὰν ἐπωφελεστέραν ἐπὶ διαρκείας, ἔπεμψεν εἰς Γένουαν τὸν μεγιστᾶνα Δημήτριον Μακρεμβολίτην, τοῦ ὁποίου ἔργον ἐγένετο ἡ ἀπὸ πληρεξουσιότητος συναφθεῖσα τῇ 12 Δεκεμβρίου τοῦ 1155 συνθήκη τοῦ Ἁγ. Λαυρεντίου — ναοῦ ἐν ᾧ ὑπεγράφη — δι' ἧς ἐχορηγήθησαν ποικίλαι προνομίαι εἰς τοὺς ἐπὶ τετραετίαν σχεδὸν κατόπιν καταπλημμυρίσαντας πλέον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπωφεληθέντας μεθ' ὑπερβολῆς καὶ δαψιλῶς ἀμειφθέντας διὰ τὰς ἐνοχλήσεις τῆς παρομοίας μετοικεσίας Γενουάτας. Πάντων τούτων ἀφήγησιν λεπτομερῆ κατέλιπε τοῖς μεταγενεστέροις ὁ Κίνναμος· συμπληρωτικὰ δὲ μετὰ παντὸς σχετικοῦ ἑτέρου ἀπαντῶμεν καὶ ἀλλαχοῦ μέν, πλὴν κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ πολυτόμῳ συλλογῇ «Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi, Sacra et Profana collecta—Ediderunt Franciscus Miclosich et Josephus Müller» (Ἔκδοσις τῆς Βιέννης, 1860 κ. ἑ.).

Τῆς ἀναφερομένης ἐν τοσούτῳ καθόδου εἶχον προηγηθῇ οἱ Βενετοί, οἵτινες συνίστων ἤδη παροικίαν κάλλιστα τακτοποιηθεῖσαν κατὰ τὰ αὐτῇ συμφέροντα, συμπαγῆ καὶ εὐδαιμονοῦσαν ὁλοκλήρως· τοὺς ὁποίους δὲ «τὸ ἀσυμμέτρως πλουτεῖν ταχὺ εἰς ἀλαζονείαν ἦρεν». Ὅθεν δὲν ἐδέχθησαν μετ' εὐαρεσκείας τοὺς παρεισαχθέντας ὁμοεθνεῖς των, εἰ καὶ ἡ αἰτιολογία ἔφερε τούτους ἐπιδώσοντας κυρίως πρὸς τὰ διαμετακομιστικὰ τοῦ ***πραγματεύεσθαι*** ὑπεράλια ἐπαγγέλματα. Καὶ ἐνωρίτατα ἐπηκολούθησεν ὁ ἀλληλοσπαραγμός, ἐξ οὗ μεθ' ὅλα ταῦτα κατ' οὐδὲν ἠμποδίσθησαν ἡ παράλληλος ἐξάπλωσις καὶ ἡ ἐν τῷ μεταξὺ ἐνδυνάμωσις τῶν δευτέρων· πολὺ δὲ μᾶλλον διότι ὑπεστήριζεν ἡ κατὰ προτίμησιν Αὐλῆς τε τῶν κυριάρχων καὶ Κυβερνήσεως καθιέρωσις τοῦ ναυτολογεῖσθαι αὐτούς, καὶ τοῦ περιίστασθαι τοὐντεῦθεν δίκην πολυτίμου τῇ πολιτείᾳ παράγοντος. Ἀνεπτύχθησαν ὥστε ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα καὶ ἐξετάθησαν πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

Εὐθὺς δ' ὡς ὑπερεπληρώθησαν οἱ στόμαχοι καὶ τὸ φρόνημα ἐστηλώθη ποικιλοτρόπως, ἐθεωρήθη δὲ προσέτι ὅτι ἐξησφαλίσθησαν τὰ τῆς τόσης εὐπραγίας ἀγαθὰ ἄνευ τοῦ κατορθωσίμου περαιτέρω ἀπολαβῶν διὰ τῆς ἐννόμου τάξεως, ἤρξαντο αἱ ἐκδηλώσεις τῆς Λατινικῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἐκθρέψαντας. Πάραυτα μετεβλήθημεν εἰς ἀσπόνδους ἐχθροὺς καὶ ἐχαρακτηρίσθημεν ὡς ψεῦσται, ἀπατεῶνες

κατάπτυστοι, σκληροτράχηλοι, ἄνανδροι, ἄπιστοι καὶ πρὸς Θεὸν ἀσεβοῦντες καὶ δὴ αἱρετικοί! διὰ τιμωρίαν τῶν ὁποίων ἐλαττωμάτων ἡμῶν ἐπελάβοντο οἱ εὐεργετηθέντες ἀχρειεστάτης ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος διαρπαγῆς, ἀδιακρίτως ἐπερχόμενοι καὶ καταλαμβάνοντες τὴν οὐσίαν τῶν νησιωτῶν, κλέπτοντες ὅσα ἐβούλοντο καὶ φονεύοντες ἡβηδόν, ἄγοντες δ' εἰς δουλείαν μαρτυρικὴν τοὺς χάριτος ἀξιουμένους τυχὸν νέους καὶ τὰς εὐειδεῖς ἐκ τῶν γυναικῶν.

Προχωρησάσης τῆς καταστάσεως κατὰ τὰς ἀνωμάλους παραμονὰς τῆς ἀρχῆς Ἀλεξίου Γ΄ τοῦ Ἀγγέλου, ἐξετράπησαν καὶ εἰς ἀνοσιωτάτην οἱ Λατῖνοι τυμβωρυχίαν, μὴ φεισθέντες ἐν τῇ τῆς σκυλεύσεως τῶν νεκρῶν ζέσει οὐδὲ τοῦ βασιλικοῦ Πολυανδρίου τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων: «...Λωποδυτοῦσι νυκτὸς καὶ παναθεμίτως ἐγκολπίζονται εἴ τις χρύσεος κόσμος ἢ μαργάρων σφαίρωμα ἢ λίθος διαυγὴς καὶ πολύτιμος ἀδιάφθορος εἰσέτι ταύταις ἐνέκειτο. Εὑρόντες δὲ καὶ τὸν νεκρὸν Ἰουστινιανὸν τοῦ Βασιλέως τοῖς μακραίωσιν ἀπολύμαντον ἔτεσι, τὸ μὲν ὁραθὲν ἐν θαύματι ἔθεντο, τῶν δὲ νεκροταφείων οὐ μενοῦν οὐδόλως ἀπέσχοντο.... ὡς οὔτε τῶν ἔτι ζώντων οὔτε μὴν τῶν ἀπελθόντων οἱ ἐκ γενῶν τῶν Ἑσπερίων ἐφείσαντο, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων ἀρξάμενοι, πᾶσαν ἐπὶ πᾶσιν ἀδιαφορίαν καὶ ἀσέβειαν ἐπεδείξαντο».

Πρὸς κορύφωσιν δὲ τῆς ἀσυνειδησίας, ἀφ' ὅτου οἱ ἐνδώσαντες τελικῶς εἰς τὴν Ἑνετικὴν ἐναντιότητα ὀψιγενεῖς ἀπεσύρθησαν κατὰ τὸν Βόσπορον καὶ ἐντὸς τοῦ Πόντου, ἐπιμελείᾳ δὲ καὶ δι' ἀρωγῆς τῶν Βυζαντινῶν ὠχύρωσαν τὰς πόλεις, ἅστινας κατεῖχον, καὶ ἐκώλυον τοὺς ἀντιζήλους νὰ συναλλάττωνται ἐκεῖσε, ἔσχον τὴν ἀναιδῆ ἀγερωχίαν ν' ἀπείργωσι μετ' ἀπειλῶν τοὺς ἰδίους ἀντιλήπτορας τοῦ πλέειν παρὰ τοὺς ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς βανιέρας αὐτῶν λιμένας.

Ἀλλ' ἡ ἅπαξ παρουσιασθεῖσα χρεία ἔβαινε καθισταμένη ὁσημέραι ὑπερτέρα τῶν περιστάσεων. Ἡ περισύναξις δὲ τῶν ἀναγκαιούντων κατὰ καιροὺς ἐπιβατῶν δὲν ἐτελεσφόρει εἰμὴ μόνον διὰ τῆς ἐπ' ἐξαγορᾷ τῆς θητείας προσφυγῆς τοῖς κεκηρυγμένοις ἐχθροῖς τῆς Πατρίδος.

*

Τούτων οὕτως ἐχόντων, φέρε νῦν ἴδωμεν ὁποία τις ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλλ. Αὐτοκρατορίας μέθοδος ναυτολογίας, τίνες αἱ διατυπώσεις ἐπιβιβάσεως τῶν προσερχομένων, πῶς οὗτοι διετάσσοντο καὶ διῆγον ἔνδον καὶ ἐγυμνάζοντο.

Οἱ ἐξ ἐπιδόσεως καὶ βιοπορισμοῦ ἐρέται ἐτύγχανον προχειρότατοι,

ἐθάμιζον δὲ εἰς τὰ μέρη τῶν πόλεων, εἰς τὰ ὁποῖα ἦτο πιθανὸν νὰ εὑρίσκωσιν ἐργασίαν· ἥτις καὶ ἐδίδετο ὑπὸ ἐνδιαφερομένων καραβοκυρῶν δι᾿ ὑποχρεωτικῆς πρὸς ἐπιστροφὴν συνηθέστερον συμφωνίας, ὁτὲ δὲ καὶ μόνον πρὸς μετάβασιν μέχρι τοῦ τόπου προορισμοῦ τοῦ ὑπὸ μεταγωγὴν ***φορτίου.*** Μεταξὺ τῶν ἐν λόγῳ ***Δουλευτῶν*** ὑπῆρχον ἱκανοὶ οἱ καὶ τῶν ἱστίων μύσται· ἡ δὲ διπλῆ τούτων ἰδιότης ἠξιοῦτο ἐκτιμήσεως ἰδιαιτέρας καὶ συναπέφερε χρηματικὰς παροχὰς μείζονας τῶν κοινῶν. Ἀπήντα ὅμως καί τις τάξις ἁρμενιστῶν εἰδικῶν, ὧν αἱ ἀποκλειστικαὶ καὶ μᾶλλον ἔμπειροι φυσικῶς ὑπηρεσίαι ἐλογίζοντο ἀπαραίτητοι διὰ τὸ ἐντελὲς τῆς πληρώσεως, καθότι ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὴν ἀνάγκην ἐνίων πρωτοχειριστῶν κατὰ τοὺς μὴ διὰ τῶν κωπῶν πλοῦς. Καὶ ἰστέον ὅτι τὸ ἐκ καταβολῆς Ἐμπορικὸν ναυτικὸν σπανίως διέθετε κάτεργον ἀπὸ συστήματος συντεταγμένον καὶ πολυάνθρωπον κατὰ τὴν σύνθεσιν· τὸν μυογενῆ προωστῆρα ἐθεράπευεν ἐν τόσῳ ἁπλῶς μέτρῳ, ὥστε ν᾿ ἀποφεύγῃ τὰς ἐνοχλήσεις τῆς νηνεμίας, νὰ ὑπερνικᾷ ὁπόταν ἔδει τἀντίθετα εἰς τὴν πορείαν ἐλαφρὰ πνεύματα, νὰ διατηρῆται, εὐθετίζηται καὶ προσάγηται κατὰ τὰς ***ἀντικρούσταις*** ἀνέμοις (παλιμπνοίᾳ) προσπτώσεις καὶ νὰ ὑποβοηθῇ τὰς ἀναστροφὰς ἐν ἀμφιβολίᾳ ἐπιτυχίας τῶν σχετικῶν χειρισμῶν.

Παρεκτὸς ἀπὸ τοῦ ταλαντευομένου βαδίσματος καὶ τῆς λοιπῆς συμπεριφορᾶς, οἱ ναῦται ἦσαν εὐδιάκριτοι καὶ διὰ τὸ ἰδιόρρυθμον τῆς ἐνδυμασίας των. Ἱμάτιά τινα δηλ. καθιερώθησαν πρὸ ἀμνημονεύτων αἰώνων παρ᾿ ἡμῖν δίκην προσφορωτάτων τῷ ἐπινηΐῳ βίῳ καὶ ἐπιτηδείων πρὸς τὸ διεξάγειν μετ᾿ ἀνέσεως τὰς ἐργώδεις τούτου ὑποχρεώσεις. Τοιαῦτα δέ, ἀπαντῶντα ἐπὶ Αὐτοκρατορίας ὅπου οἱ πληθυσμοὶ εἴχοντο τῶν Ποσειδωνείων ἐπασχολημάτων καὶ διατηρηθέντα ἕως σήμερον ἀμετάβλητα, ἦσαν τὰ μετ᾿ εὐρέος ἀνοικτοῦ περιλαιμίου καὶ τὰς χειρῖδας ἀνεστραμμένας ἔχοντα ***ὑποκάμισα·*** ἀκόμη δ᾿ αἱ ἐν τῷ συγχρόνῳ λεκτικῷ ***βράκια*** καὶ ***κονδοβράκια*** καλούμεναι περισκελίδες, αἱ μὲν τοῖς κωπηλάταις ἁρμόζουσαι, αἱ ἧττον κατωκρεμεῖς δὲ καταλληλότεραι οὖσαι πρὸς χρῆσιν τῶν ***(Ἀρμενο)γεμιστῶν. Ζωνάριόν*** τι πλατὺ καὶ πολυτύλικτον περὶ τὴν μέσην, προαιρουμένων τῶν ἐρυθροῦ εἴτε λευκοῦ χρωμάτων αὐτοῦ, συνεπλήρου τοῦ κορμοῦ τὴν παράστασιν. Ὡς δὲ παρὰ τὸ οἰκειόθεν χρήσιμον ἐπεζητεῖτο ὑπὸ τῶν τὸ ἐπιβάλλον πλεῖστον ποιουμένων ***Καραβησίων*** ἡ ἐπίδειξις ἀρειμανιότητος, οὐδέποτ᾿ ἀπέλειπε τὴν ὀσφὺν τὸ ***μαχαίριον,*** τὸ ὁποῖον μάλιστα ἀπὸ τῆς προσμεσούσης Ζ′ ἑκατονταετηρίδος προσέλαβε μέγεθος κινοῦν εἰς θαυμασμὸν καὶ σέβας τὸν νοήμονα δῆμον· εἰσή-

χθη δ' ἀπὸ συγχρωτισμοῦ τῶν ἡμετέρων **μετ' ἐπινοήσαντος ἄλλου** ἔθνους καί, θεωρηθὲν εὐμεταχειριστότερον καὶ πρὸς τὸ ἀποκτείνειν ἅμα δραστικώτερον τοῦ **ἰδίου**, κατέστη ἔκτοτε κοινὸν κτῆμα, εἶδός τι μαχαίρας, ἥτις **εἶχε τὴν** λεπίδα ἐπιμήκη, τριδακτύλου τῶν ὁριζουσῶν διαστάσεως, καμπύλην καὶ ἐξαιρέτως αἰχμηρὰν — τὸ δὴ ***χαζάριον***.

Τὴν κεφαλὴν ἐκάλυπτεν ὁ ***σκοῦφος***, ὄρθιος πρὸς ὕψος ἢ χαμηλὸς καὶ πρὸ πάντων ἀπαντῶν κόκκινος. Περιέθεε δ' ἐκεῖνον τῶν ἐλατῶν τὸ σφιγκτὰ κατὰ τοὺς κροτάφους συστρεφόμενον ***φακεώλιον***, ὅπερ συνεπῶς ἐσχημάτιζεν ἐλαφροφόρητον τοῦ ***καισαρικίου*** ἐκφυάδα· ἡ δ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρακτικὴ χρησιμότης συνίστατο εἰς τὸ ὅτι ἐν εἰρεσίᾳ ἐτονοῦτο ἡ δυναμικὴ ἑστία τῶν λειτουργῶν καὶ ἡ ἀπόδοσις ὑπεθάλπετο. Ὑποδήματα δέ, μετὰ περικνημίδων καὶ πολλάκις ἄνευ τοιούτων φερόμενα, συνηθίζοντο τὰ ***στιβάνια***, εἰ καὶ σημειωτέον ὅτι προυτιμᾶτο ἀπὸ τῶν ὑπηρετούντων τὸ ἐν παντὶ καιρῷ μένειν ἔνδον γυμνοὺς τοὺς πόδας.

Ὅλως διέφερεν ἡ ὑπόστασις τῶν πρὸς πεζοναυτικὴν ἀποστολὴν ἁρμοδίων ἀνδρῶν. Εἶνε φανερὸν ὅτι ἐπὶ τῶν ὁλκάδων δὲν ὑπῆρχε δι' αὐτοὺς θέσις, εἰμὴ ὁπόταν καὶ μόνον ἐκ περιστατικοῦ τινος ταξειδίου ἀνὰ πελάγη ἐπικίνδυνα ἔχρῃζον αἱ εὐρύχωροι ὁλκάδες ἐνίων ὀργανωτῶν τῆς ἐπιμαχίας τοῦ πληρώματος καὶ ***Ὁδηγῶν*** ἐξησκημένων διὰ πιθανῆς κακοποιΐας τὴν ἀπόκρουσιν. Ἦσαν δ' οἱ τοιοῦτοι εὔρωστοι καὶ τὴν ὄψιν κατὰ τὸ πολὺ ἀγριώτατοι, θαρραλέοι συχνάκις ἕως ἀπιστεύτου ὑπερβολῆς, πολεμικοὶ ἀπὸ ἐμφύτων καὶ ἕξεως, φοβεροὶ χειρισταὶ τῶν ὅπλων, ὀξεῖς τὰς αἰσθήσεις καὶ τὸν θυμόν, σκληροὶ καὶ κατὰ κανόνα δυσχαλιναγώγητοι πειθαρχικῶς οἱ ἐπιλεκτότεροι. Ἡ ἀμφίεσις ἀφ' ἑτέρου διελάμβανε δερμάτινον χιτῶνα μετὰ μερικῆς κἄποτε σιδηρώσεως ἐπὶ τοὺς ὤμους καὶ περὶ τὸν τράχηλον, κολόβιον δὲ μέχρι τοῦ γόνατος, κατὰ κεφαλῆς καλύπτραν μαλλίνην ἢ χαλκὸν κράνος ἐκ τῶν ἀπερίττων καὶ ***τσουρούχια*** τῆς ὑποδήσεως· καὶ συνεπλήρου τὸ ἐν τῇ ζώνῃ ἐγχειρίδιον, ὅπως ἐτύγχανεν οὐχὶ σπάνιον νὰ φέρηται χάριν μεγαλητέρου κόμπου καὶ βραχυλέπιδος ἀπὸ τελαμῶνος ἠρτημένη σπάθη κατὰ τὴν καθημερινὴν συμπεριφοράν. Ἱκανῆς δὲ τῶν εἰρημένων μερίδος ἦν δισυπόστατος ὁ χαρακτήρ, ἐκτεινομένων καὶ περὶ χερσαίας ἐπιχειρήσεις τῆς τε προσωπικῆς δεξιότητος καὶ τῆς πρὸς ἀγῶνας συστηματικοὺς ἀξίας.

Λεχθήτω ἐν σχέσει καὶ τόδε: Οἱ ἑκάστοτε ἀργοῦντες ἐκ τῶν ναυτῶν καὶ τῶν οἰκούντων τὴν ἀκταίαν χώραν ἐξ ἐπαγγέλματος μαχητῶν, ὅσοι εἰς ἔρημα, ἄξενα καὶ δεκτικὰ ναυαγίων διέτριβον αἰγιάλια,

ἐθεράπευον μετὰ μανίας τὴν διαρπαγὴν τῶν ἐν κακοκαιρίαις ἀτυχούντων που νὰ ἐξοκέλλωσι σκαφῶν. Τὸ ἐλάττωμα προσιδίαζε κατὰ τὸν Μεσαίωνα τοῖς Ἕλλησι. Γνωρίζομεν δ' ὅτι, παρὰ τὸ συνηθέστατον τῶν ἐκείνου συμπτωμάτων, εἰς οὐδεμίαν οἱ παρεκτρεπόμενοι ὑπέκειντο ἐπὶ μακρὸν καταδίωξιν, μέχρις οὗ Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς ὁ Τύραννος ὥρισε διὰ νόμου τὴν αὐστηρὰν τοῦ οὑτωσὶ σφετερισμοῦ τιμωρίαν· καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς χορηγουμένοις περιοδικῶς Αὐτοκρ. Χρυσοβούλλοις πρὸς ξένα πολίσματα καὶ παροικοῦντα Γένη προυβλέπετο ν' ἀναγράφωνται μεταξὺ τῶν ***Σολεμνίων*** — παροχῶν καὶ δωρημάτων τοῦ Βασιλέως — ῥῆτραι ἀφορῶσαι εἰς τὴν ἐκδίκησιν καὶ ἐπανάσωσιν τῶν ὑπεξαιρουμένων διὰ νηοπατήσεως πραγμάτων.

Ἀλλ' οἱ καραβήσιοι καὶ οἱ ***(Καραβο)ταξειδάριοι*** κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκέκτηντο τὴν εἰδημοσύνην νὰ προσκοπῶσι τὰς εὐνοϊκὰς ἐπὶ λείαν περιστάσεις, ὅσον καὶ νὰ ἐκτιμῶσιν ἄριστα τοὺς τόπους ἐνδεχομένης καταστροφῆς· τοὐντεῦθεν δ' ηὐδοκίμουν καὶ τὰ τῆς κακίας ἀκόλουθα ἐπεδεινοῦντο. Ἐξετάζοντες τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν, διεγίγνωσκον τὴν ἐπικειμένην τῶν στοιχείων διαταραχήν. Παρηκολούθουν εἶτα τὴν πρόοδον τοῦ καταιγίζοντος ἀνέμου καὶ τῆς θαλάσσης τὸν ὁλονὲν αὐξανόμενον σάλον· δανειζόμενος δέ τις ἀπὸ ὡραιοτάτης ἐπὶ ἄλλων γραφείσης εἰκόνος Βυζαντινοῦ λογοτέχνου, δυνατὸν νὰ φαντασθῇ ὅτι ὁ ζῆλος τῶν ἀναφερομένων τυχοδιωκτῶν τοῦ ἐγκλήματος ὑπεκαίετο ὅταν «ἦν μέν, ἀνέμου πνεύσαντος, ἐς τοὐναντίον παλινδρομοῦντα συντόνως τὰ ῥεύματα καὶ νὺξ ἀφεγγής. Καὶ βράσαντα κύματα, διπλῆν ἀνάγκην τῆς ζάλης εἰργάζετο. Πολλὴ δὲ παφλάζουσα τῶν ῥευμάτων βοή, τὸν ἦχον ὑψώσασα ταῖς πέτραις, ὅλον ἔξω τὸν ἀφρὸν ἀγρίως ἀνέπτυε· καί, προσραγέντα τοῖς λίθοις τὰ κύματα ἐκ τῶν βιαίων ὥσπερ ἀντικρουσμάτων, σπινθῆρας ἐξέπεμπον ὑγρᾶς οὐσίας». Καὶ ὅτε ἡ ὁρμὴ τοῦ μετεώρου ἐξικνεῖτο ὑπὲρ τὴν εἰκαζομένην ἀντοχὴν τῶν τυχὸν ναυσιπορούντων, συνήρχοντο καθ' ὁμάδας, ἔβαινον εἰς τἀντικρύζοντα ὑφάλους καὶ σκοπέλους χθαμαλά, πρὸς τοὺς κρημνοὺς ἔτι καὶ κατὰ τὰς ἐπικινδυνωδεστέρας τῷ γειτνιάζοντι σκάφει ἀκροξηράς, ἐθεῶντο τὰ συμβαίνοντα καὶ ἀνέμενον. Ἄλλοτε πάλιν οἱ καὶ μονίμους ἀποτελοῦντες ἑταιρισμοὺς καιροφύλακες ἔστελλον ὀπτῆρας ἐπὶ τῶν ὁμόρων βράχων· εἰ δ' ὀψὲ εἰδοποιοῦντο περὶ πλοίων, ἅτινα ἔπαθον, ἔσπευδον πολλοὶ ἐν σώματι μεθ' ὅλων τῶν κατασταλτικῶν ἀντιταχθησομένης ἀμύνης μέσων.

Τὰ παρακείμενα ταῖς παραλίαις τῆς ἐνέδρας μικρὰ χωρία καὶ ***λιμενάρια*** τῶν ἁλιέων δὲν ἀπετέλουν κώλυμα, ἀπ' ἐναντίας δ' ἐπεῖ-

χον ἐνίοτε τὴν θέσιν ὁρμητηρίου τῶν ἐγχειρημάτων καὶ συνεμερίζοντο τὸ ἀθέμιτον κέρδος. Τὸ δὲ διεγεῖρον νῦν τὴν ἀποστροφὴν τοῦτο ἦτο διὰ τὰ ἤθη τῆς ἱστορουμένης ἐποχῆς μία τῶν συγχωρητέων ὁπωσδήποτε ἐκδηλώσεων τῆς ὡς ἐνῆν φροντίδος τῶν ἀπορούντων πρὸς βιοπορισμόν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐθίγοντο συμφέροντα γενικώτερα καὶ συνεπάγοντα διεθνεῖς περιπλοκάς.

'Αλλ' ἐντὸς ἀκτῖνος μιλίων τινῶν ἀπὸ τῶν κεντρικῶν τοῦ Κράτους λιμένων ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ***καραβοσακκίσματος*** κατήντα ἀδύνατος, ἢ δυσχερεστάτη τοὐλάχιστον. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ γῆ εἶχεν ἐκεῖ ἱκανὰ σημεῖα εὐδιάκριτα, ὅπως ὁδηγῶνται μετ' ἀσφαλείας οἱ κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἐν τρικυμίᾳ ὥρας προσαρμενίζοντες κυβερνῆται· τῶν τειχήρων πόλεων οἱ ὑπολευκάζοντες προμαχῶνες, τὰ φαινόμενα διὰ τῶν παραθύρων φῶτα τῶν οἰκιῶν καὶ τἄλλα παρεμφερῆ ἐπέτρεπον τήν, ἀντὶ περιπετειῶν δυσαρέστων, καταφυγὴν ἐν πάσῃ περιπτώσει μὴ σεληνόφωτος καὶ μὴ τοῦ οὐρανοῦ ***ἀστροφεγγίας,*** ἢ κἂν ἁπλῶς ***ἐξαστερίας*** εἰς τὸ πρὸς ὄψιν ἀγκυροβόλιον. Ἵνα δ' ἐπιβοηθῶνται τῆς καταλλήλου πορείας ἡ ἀναζήτησις καὶ τὸ ἀλάνθαστον τῆς τοῦ εἴσπλου εὑρέσεως, ·ἥπτετο ἐν καιρῷ σκοτίας τὸ ἐπὶ εὐθέτου ἐξοχῆς τῶν προσβάσεων αἰρόμενον ἐφ' ἱστοῦ ***Φανάριον (τοῦ λιμανίου)***· καὶ ἐπὶ πλέον, ἂν τὸ γεωγραφικὸν τῶν κατάρσεων ἐκτύλιγμα παρουσιάζετο δύσπλευστον κατὰ τὰ ἐξώτερα, δὲν ἐσπάνιζεν εἰς περιστάσεις ἐξαιρετικὰς τὸ νὰ συμπληροῖ ἡ φιλάνθρωπος τῶν ἀπὸ τῆς στερεᾶς συμπάθεια τὰ δηλωτικὰ τῆς σωτηρίας, διὰ ***Πυροφανείων*** ἐπὶ τὰ ἄκρα, ἔνθα ἔδει νὰ ἐνταθῇ τῶν προσπελαζόντων ἡ προσοχή. Δευτέρως δέ, εἴ πετο δὲν ἐλυσιτέλουν τὰ γνωρίσματα τοῦ πῶς ὑπεκφυγεῖν τὴν προσάραξιν, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἰδιοκτησία τῶν ναυαγῶν ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τῆς συμπαγοῦς κοινωνίας τοῦ κύρους καὶ ὑπὸ τῶν καθεστωσῶν 'Αρχῶν.

Τὸ στρατεύεσθαι τὰ πληρώματα καὶ τὸ ὁπλιτικὸν τῶν Αὐτοκρατ. Πλοΐμων διεῖπεν ἡ διοικητικὴ τοῦ Κράτους διαίρεσις, καθάπερ γενικῶς ἴσχυον διὰ τὴν χερσαίαν αὐτοῦ παράταξιν. 'Εννοεῖται δ' ὅτι ἡ τοιαύτη κατὰ περιφερείας καὶ κοιτίδα ἑκάστου ὀργάνωσις ἐθεράπευε μετὰ πληρότητος τὰς ἀνάγκας τῆς ἀποκεντρωτικῆς καὶ ἐν αὐτονομίας πνεύματι ἀλληλεγγύης τῶν ὑπηκόων· ἅμα δὲ καὶ συνέβαλλεν εἰς τὴν εὐμέθοδον καὶ ταχίστην τῶν κινητοποιήσεων διεξαγωγὴν πρὸς πᾶν σύνορον τῆς ἐπικρατείας καὶ καθ' οἱανδήποτε κλίμακα, ἥτις ἀπῃτεῖτο ἑκάστοτε.

Τυγχάνει ὅθεν γνωστὸν σχετικῶς ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὑπήγαγε τὴν ὅλην χώραν εἰς τὰς ἑξῆς ***Ἐπαρχότητας:*** 1ον) τὴν Ἀνατολικήν, περιλαμβάνουσαν ἁπάσας τὰς κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κτήσεις, προσέτι δὲ τὴν Αἴγυπτον, τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν κάτω Μοισίαν· 2ον) τὴν Ἰλλυρικήν, ἐκ τοῦ ὑπολοίπου τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ τῆς Δακίας· 3ον) τὴν Ἰταλικήν, εἰς ἣν ἀνῆκον καὶ αἱ μέσαι μετὰ τῶν δυσμικῶν ἐκτάσεων τῆς ἀντικρὺ κειμένης Ἀφρικανικῆς ἠπείρου· καὶ 4ον) τὴν Γαλλικήν, συνισταμένην ἐκ τῆς κυρίως Γαλατίας, τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Βρεττανίας. Ὑποδιαιρέσεις δ' ἀπετέλουν αἱ ***Διοικήσεις,*** τῶν ὁποίων πάλιν ἑκάστη διεκεχώριστο εἰς τὸν ἀνάλογον ἀριθμὸν ***Ἐπαρχιῶν.***

Ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ζ΄ αἰῶνος ἡ κυβερνητικὴ αὕτη οἰκονομία μετεβλήθη καὶ συνετάχθη τὸ κράτος κατὰ ***Θέματα.*** Τὸ δὲ πολιτειακὸν τοῦτο καθεστώς, πολυτρόπως ἐπηρεασθὲν ἀπὸ τῶν περιπετειῶν ἡμῶν καὶ συσταλὲν σπουδαιότατα ἐν τοῖς ὕστερον, ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης στενεύσεως τῶν τῆς Αὐτοκρατορίας ὁρίων, διετηρήθη ἐν τοσούτῳ ἰσχῦον μέχρις ἐκμηδενίσεως πλήρους τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Παρεκτὸς οὕτω τῶν ἐν Εὐρώπῃ ὑπαρξάντων 15 Θεμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἱκανὰ ἦσαν τὰ κεκορεσμένα ναυτικότητος, ἡ εὔανδρος ἐξ ἄλλου, γεωργικῶς καὶ κτηνοτροφικῶς ἀκμαία, ἀξιοσημείωτον δὲ κεκτημένη ἐμπορικὴν ἐπίδοσιν Μικρὰ Ἀσία διελάμβανε 17 ἐν ὅλῳ ὁμοίας τοπαρχίας. Αἱ 5 ἐξ αὐτῶν ἐτύγχανον εὐρύταταί τε καὶ περίλαμπροι, στρατιωτικῶς δὲ κράτισται: 1ον) ἡ τῶν Θρᾳκησίων, περιέχουσα τὸ μεῖζον μέρος τῆς ἀρχαίας Λυδίας καὶ κοσμουμένη ἀπὸ τὰς εὐδαίμονας μεγαλοπόλεις Πέργαμον, Θυάτειρα, Λαοδίκειαν, Φιλαδέλφειαν καὶ Μαγνησίαν· 2ον) ἡ τοῦ Ὀψικίου, ἐκ τοῦ πλείστου τῆς ποτὲ Βιθυνίας, μὲ πρωτεύουσαν τὴν τετειχισμένην θαυμασίως Νίκαιαν. Ρητέον δ' ὅτι τὸ στρατηγικὸν δαιμόνιον τῆς κατοχῆς εἶχε κατασπείρῃ καὶ ἕως ἀπωτάτων τῶν ἐκεῖθεν τῆς Προποντίδος τόπων ὀχυρωματικὰ ἔργα καλλιπαγῆ καὶ ἐρυμνότατα, ἅτινα ἐν πολλοῖς ἡμιλλῶντο πρὸς τὰ περίφημα 20 φρούρια τῆς Δαρδανίας — τοὺς Σκόπους ἢ Σκούπους, τὴν Βεδεριανήν, τὴν Τετραπυργίαν (τὸ πάλαι Ταυρήσιον καὶ ἀπὸ ἀνοικοδομῆς ἄχρι τοῦ ἔτους 600 Ἰουστινιανὴν Πρίμαν καλουμένην, ἕδραν δὲ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰλλυρίας), τὴν ἐπὶ τοῦ Οἴσκου ποταμοῦ Σαρδικήν, τὴν Οὐλπιάναν (Ἰουστινιανὴν Σεκοῦνδαν) καὶ τὰ ἕτερα. Τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, ἐνόσῳ τὰ ὑφιστάμενα ἱδρύματα συνετηροῦντο μετ' ἄκρας ἐπιμελείας, ἐπεδιώκετο κατὰ πᾶσαν ἀπὸ τὰς συνηθέστατα ἐνσκηπτούσας ἐπιδρομὰς ἵνα καὶ συσφίγγηται ὁλονὲν ἡ τοῦ συστήματος

ἀμυντικὴ συνοχή. Οὐδεὶς δὲ τῶν μακροχρονίων αὐτόσε πολέμων παρῆλθεν ἄνευ τῆς ἐγκαινιάσεως — ***θυρανοιξίων*** — σπουδαιοτάτων νέων ἐγκαταστάσεων. Ἐν τῇ Ὀψικιανῇ τοπαρχίᾳ συνῴκουν τοῖς ἐντοπίοις Μυσοί, Φρύγες, Δάρδανοι κ.λ., ἅμα δὲ καὶ οἱ γενόμενοι ἐξ ἀποικισμοῦ Σλαυήσιοι, οἱ ὁποῖοι διῆγον ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ τιτλοφορουμένου ***Κατεπάνω τῶν Σλαύων τοῦ Ὀψικίου***. — 3ον) ἡ τοῦ Ἀρμενιακοῦ· 4ον) ἡ τῶν Βουκελλαρίων καὶ 5ον) ἡ τοῦ Ἀνατολικοῦ.

Θέματα, ἐξ ἄλλου, κατ' ἐξοχὴν ναυτικὰ ἦσαν ἐνθάδε: 1ον) τὸ τῆς Σάμου, ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ λωρίδος στενῆς τῆς ἀπὸ Ἀδραμυττίου μέχρι Μιλήτου ἔναντι στερεᾶς, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σμύρνην· 2ον) δὲ τὸ τῶν Κιβυρατῶν, ὅπερ συνέκειτο ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπαρχιῶν Λυκίας καὶ Παμφυλίας, ἐκ τμήματος τῆς Καρίας καὶ ἐκ τῶν νήσων Ρόδου, Κῶ, Λέρου καὶ τῶν μικρῶν παρακειμένων μεγάλων τε καὶ μικρῶν· κατῳκεῖτο δὲ κατὰ πολὺ ὑπὸ λαῶν ἀγρίων καὶ ταραχοποιῶν.

Μετὰ τὴν κατατρόπωσιν καὶ τὸν φόνον Βαγιαζὶτ τοῦ Α΄, ἡ ἐπικράτεια εὑρίσκετο συγκειμένη ἐκ 4 κυρίως Θεμάτων ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἔκ τινων τοῦ Εὐξείνου Πόντου λιμένων. Τέλος δὲ καὶ ταῦτα ἐξέλιπον, τῆς κυριαρχίας περιορισθείσης ἐπ' ἐνίων μεμονωμένων σημείων· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀμφιβόλως ἐνίοτε.

Εἶνε φανερὸν ἐν τοσούτῳ ὅτι, πλὴν τῆς βιολογικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ πλούτου ἑκάστης περιφερείας, συστηματικὴ ὠργάνωτο καὶ ἡ καθόλου εἰπεῖν στρατιωτικὴ τῶν φυσικῶν κατὰ τόπους δώρων ἐπωφέλεια. Περὶ τὰ σπουδαιότερα διατρίβοντες καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Κράτους ἀκμῆς ἀρυόμενοι τὰ δεικτικὰ τῆς ἐν λόγῳ φροντίδος, συναντῶμεν τεράστια ὄντως Ἱπποφορβεῖα καὶ Ἱπποστάσια καὶ Κτηνοτροφεῖα ποικίλα πρὸς χρῆσιν τῆς ἐνόπλου δυνάμεως, ὅπου ἂν τὸ πρόσφορον συνεβάλλετο. Καὶ παρὰ τἆλλα γνωρίζομεν ὅτι τὰ ὅμοια ἐν Φρυγίᾳ καθιδρύματα ἐξεῖχον εἰς ἀφθονίαν τῆς παραγωγῆς, ὅπως ἐξ αὐτῶν πάλιν ἦν ὑπὲρ πᾶν κατὰ τοὺς Ι΄ καὶ ΙΑ΄ αἰῶνας μέγιστον τὸ τῶν Μαλαγίνων. Ἐκεῖθεν τὰ τετράποδα ἀπεστέλλοντο ἐνηλικιούμενα καὶ δεόντως δεδυναμωμένα εἰς τοὺς ἑκασταχοῦ ***Βασιλικοὺς Ἱπποστάθμους*** — σταύλους, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ***Κομητοσταύλου*** ἢ ***Κοντοσταύλου*** καλουμένου καὶ τῆς ὅλης διαχειρίσεως αὐτῶν ἐπιβαρυνούσης ***τὸν (τοῦ Σταύλου) Χαρτουλάριον*** μετὰ τοῦ ὑποτελοῦς αὐτῷ προσωπικοῦ. Παραλαμβανόμενα δ' ἐσφραγίζοντο κατὰ τοὺς γλουτοὺς διὰ τοῦ οἰκείου τῆς ὑπηρεσίας ἀποτύπου, μεθ' ὃ ἐγυμνάζοντο ἕως ἐντελοῦς τῶν ἀρετῶν ἐπιδείξεως καὶ διετίθεντο εἶτα συνῳδὰ ταῖς παρισταμέ-

ναις ἀνάγκαις: Οἱ μὲν ἵπποι παρεχωροῦντο εἰς ***Καβαλλαρίους*** ἀπὸ τῶν διακειμένων ἐν ἐνεργείᾳ, ἐκτὸς τῶν καλητέρων, οἱ ὁποῖοι ἐπέμποντο εἰς τἀχανῆ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Αὐτοκρ. ἱπποτροφεῖα. Καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι, προστιθεμένων εἰς ἀμφοτέρους τοὺς μηροὺς τῶν βασιλικῶν ἐμβλημάτων, τῆς δ' ἐπισήμου σαγματώσεως ἐπαγομένης καὶ πολυτελέστατα περιμήρια μετὰ κρεμαμένων δύο θυσάνων διαχρύσων, οὐδέποτε ἐπωλοῦντο ἢ ἐχαρίζοντο εἰς ἰδιώτας· ἀλλὰ καὶ ἀνίκανοι τυχὸν καθιστάμενοι, ἔδει νὰ μένωσιν ἀναπαλλοτρίωτοι μέχρι θανῆς. Τὰ ὑποζύγια δέ, ὧν τινων ὁ φόρτος ὥριστο νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τοὺς 8 μοδίους κατὰ τὴν μετέπειτα χρησιμοποίησιν, διενέμοντο ἀναλόγως τῆς ζητήσεως τῶν μεταγωγικῶν τῆς Ἐπιμελητείας κλάδων.

Ἑτέρα ἐκ τῶν μᾶλλον σημαντικῶν ἀποδόσεων τῶν Θεμάτων, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἐθνικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἦτο ἡ ναυπηγήσιμος ξυλεία. Εὔληπτος δ' ὥστε ἡ φροντὶς περὶ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν συγκομιδὴν τοῦ τοιούτου εἴδους, ὅπερ καὶ συχνάκις ἀπήντα κατ' ἀνεξαντλήτους εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ***Κτιστόρων*** ποσότητας. Δάση τῷ ὄντι πυκνότατα καὶ ἐπὶ ὁδοιπορίαν ὡρῶν μὴ τελειώνοντα ἡπλοῦντο πολλαχοῦ τῶν τῆς ἐπικρατείας μερῶν. Ἰδιαζόντως δ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐλογίζοντο αἱ καλύπτουσαι αἰωνόβιοι κέδροι τὰς ἐστραμμένας κλιτῦς πρὸς τὴν κοιλάδα, δι' ἧς διέρχεται ἡ ὁδὸς τῶν Κιλικίων Πυλῶν, οὐχ ἧττον δὲ καταφύτους καὶ ἀπὸ πευκῶν, ἐλατῶν καὶ κομάρων ἐκτάσεις· ἐπίσης ἀξιολογώταται ἐτύγχανον καὶ αἱ καθ' ὅλον τοῦ Ταύρου τὸ μῆκος διήκουσαι παρεμφερεῖς καὶ ἄγαν ἄφθονον τὸ προϊὸν ἀποδίδουσαι δενδροφυτίαι. Καὶ ὑφίστατο οὕτω διηνεκὴς ἡ ἐπασχόλησις πολλῶν πλοίων φορτηγῶν, τὰ ὁποῖα διεξῆγον ἀπὸ τῶν πλησιεστέρων τῇ παραγωγῇ λιμένων καὶ ὅρμων τὴν πρὸς Ναυστάθμους μετακομιδὴν κορμῶν καταλλήλων εἰς τὴν τεχνούργησιν σκαφῶν τε καὶ καταρτίων μετὰ τῶν λοιπῶν ξυλαρμένων.

Προσέφερον δ' ἀκόμη τὰ γόνιμα Θέματα σῖτον καὶ πάντα τὰ διὰ ζωάρκειαν χρήσιμα, ὧν ἡ προνοητικὴ ἀποθήκευσις ἀπετέλει τὸν οὐσιωδέστατον ὅρον τῆς ἐπὶ μήκιστον ἀντοχῆς τῶν περιερχομένων ποτὲ εἰς ἀποκλεισμὸν τῶν συγκοινωνιῶν φρουριακῶν πόλεων καὶ κάστρων, καὶ δὴ τῶν ὑπερορίως κειμένων.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν μέθοδον τοῦ στρατεύειν τοὺς πληθυσμούς, ἡ ἄλλοθι μνημονευθεῖσα ἐκχώρησις τῶν στρατιωτοτοπίων εἰς τοὺς προοριζομένους πρὸς ἐπάνδρωσιν τοῦ τε Βασιλικοῦ Πλοΐμου καὶ τῶν Θεματικῶν Πλοΐμων ἦτο μέτρον γενικόν, ἴσχυε δ' ὑπὸ διατυπώσεις τὰς αὐτὰς καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας τῆς κατὰ ξηρὰν παρατάξεως. Καὶ

ἡ βαθυτάτη τοῦ συστήματος ψυχολογία ἔγκειται ἐν τῷ ὅτι ἐπεζητήθη δι' αὐτοῦ καὶ κατωρθώθη ἡ ἐξ ἀμέσων πλέον συμφερόντων ἀμέριστος καὶ αὐθόρμητος τοῦ ἐπιμάχου ἄρρενος προσέλευσις ὑπὸ τὰς Σημαίας, ὁσάκις ἐκέλευεν ἡ Πατρίς· εἰς τὴν οὑτωσὶ δὲ σοφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου ἐμφύτου καὶ τῶν πραγμάτων ἀντίληψιν ὀφείλεται κατὰ μέγα ἡ καταπληκτικὴ ἀντοχή, μεθ' ἧς ἀντεπεξήλθομεν ἐρρωμένως ἐπὶ ὑπερχιλιετηρίδα ὁλόκληρον ἐναντίον Δύσεως ὁμοῦ καὶ Ἀνατολῆς τοῦ συγχρόνου Κόσμου. Καθιερώθη ἀπὸ πήξεως τῆς πολιτείας καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐθεσπίσθη ὅπως αἱ δημόσιαι γαῖαι — ***τὰ Βασιλικὰ*** — δίδωνται εἰς νομὴν ἐκείνων, οἵτινες προσεφέροντο νὰ τίθενται ὑπὸ τὰς Κυβερνητικὰς διαταγάς, ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον χρόνον ἐκαλοῦντο ἐπὶ δρᾶσιν συνήθη ἢ πολεμικήν. Ἀπέρρευσε δ' ὅτι, ὡς διεστάλη ἡ ἀνέχουσα τοὺς ἀγῶνας μερὶς τῶν κατοίκων, ἀπὸ τῆς διαμονητηρίου χώρας μετὰ τῆς ἐπαγγελματικῆς αὐτῶν ἐπιδόσεως ἐσχηματίσθησαν αἱ δύο διακεκριμέναι τάξεις τῶν ποικιλλούσης ἀποστολῆς ***(Στερεανῶν) στρατιωτῶν*** καὶ τῶν Πλοΐμων στρατιωτῶν· ἡ οἰκογενειακὴ περιωπὴ δέ, αἱ παραδόσεις καὶ ἡ ἱκανότης σὺν τῇ πείρᾳ ὅριζον τὸ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν διαφόρων κλάδων σῶμα, οὗ οἱ προαλειφόμενοι — νεαρώτατοι κατὰ τὸ πλεῖστον, προσκολλώμενοι ἐπὶ χρονικήν τινα περίοδον εἰς Μονάδας τῆς οἰκείας φρουρᾶς δοκιμαστικῶς καὶ διὰ προπόνησιν — συνίστων τὴν ἐκτὸς βαθμοῦ καὶ θέσεως μετ' εὐθυνῶν χορείαν τῶν ***Κανδιδάτων*** (πεζικοῦ, ἱππικοῦ, μηχανῶν ἑκηβόλων, πολιορκητικῶν ὀργάνων, ναυτικοῦ κ. ἑξ.).

Ἑκατέρα τῶν ῥηθεισῶν τάξεων, αἵτινες φανερὸν ὅτι ὑπήγοντο τῷ Αὐτοκρ. Ναυαρχείῳ ἡ μὲν καὶ τῷ Αὐτοκρ. Στραταρχείῳ ἡ δὲ διὰ τοῦ ἱεραρχικοῦ τῶν ἰδίων ὑποδιαστολῶν μέσου, εἶχε τὴν ἐνεργὸν αὐτῆς δύναμιν καὶ τὰ στελέχη μετὰ τοῦ καθεύδοντος ἐμψύχου τῶν ἐφεδρειῶν. Καὶ τοῦτο συνεκεκρότητο ἐπιχωρίως κατὰ ***Τοῦρμα*** ὑπὸ τοὺς ἐπικαλουμένους ***Τουρμάρχας*** ἀρχηγέτας, τοὺς δὴ ἐνημέρους ὄντας πάντοτε τῶν καταστάσεων παρουσίας καὶ ὅλων τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ὑφισταμένην καθ' ἕκαστον περιφέρειαν. Ἐν ᾧ τὸ ἐπεστρατευμένον κατὰ καιροὺς πλῆθος ἐλάμβανε τὰς διαταγὰς εὐθὺ ἐκ τῆς ***Στρατηγίδος*** τῶν τῆς τοπαρχίας πόλεων, ἢ ἐκ τοῦ ***Πλοΐμου Στρατηγοῦ - Τοποτηρητοῦ τοῦ Ἀρσανᾶ*** (τοῦ τόπου ἄρσεως τῶν νηῶν δηλ.), εἰς οὗ τὴν ὀργανικὴν δικαιοδοσίαν ἀνῆκεν. Ἰστέον σχετικῶς μεθ' ὅλα ταῦτα ὅτι, περὶ ὁπλιτείας προκειμένου, ἀπὸ συρροῆς τῶν περιστάσεων συνηθέστατα, διὰ τὴν ὑφὴν προσέτι τῆς μελετωμένης που ἐκτελέσεως καὶ κοινῇ τῶν διαφοροφυῶν ἐξουσιῶν συνεν-

νοήσει, συνέβαινεν ὅτι τοὔρμα ναυβατικὰ προσεκολλῶντο τῇ δυνάμει χερσαίων ἐπιχειρήσεων, μεθ' ὅσης ἀλληλεγγύης ἐγίγνετο καὶ τἀνάπαλιν. Ὁ συσχετισμὸς δ' οὗτος ἐφηρμόζετο πρὸ πάντων μετ' εὐχερείας ἐν ταῖς πρὸς παράλιον τοπαρχιακαῖς διοικήσεσιν.

Οἱ στρατιωτικοὶ τότε μετὰ τῶν ὁμοτίμων αὐτοῖς ναυτικῶν ἰθύντορες τῆς ἐνόπλου συστάσεως — ἐνεργοῦ καὶ ἐφέδρου ὁμοῦ τῶν δύο **Ἁρμάτων** — ἔπραττον καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ κρείττονος ἐπιτευκτοῦ πρὸς πλήρωσιν τῶν τυγχανουσῶν ὑπ' ὄψει κελεύσεων, διαφωτιζόμενοι καὶ μόνον ἀπὸ τὰς πεμπομένας οἴκοθεν ἐπί τινα σκοπὸν ὁδηγίας· δι' ὅπερ αἱ τὴν ἀντίληψιν καὶ τῆς ἐντοπίας ἀμύνης ἐπιπεφορτισμέναι ἐκεῖναι θέσεις ἦσαν σημαντικώταται καὶ δὲν κατελαμβάνοντο εἰμὴ ἀπὸ προσωπικότητας ἀναμφιβόλου κύρους καὶ ἐπιβολῆς. Τῆς δὲ παρεπομένης ταῖς τηλικαύταις ἀρχαῖς συντηρήσεως ἀπαιτούσης πολυτελῆ λίαν καὶ συνεχῆ ἀναλώματα ὑφίστατο τὸ Κράτος βάρη οὐχὶ τυχαῖα· καί, παρὰ τὰς φεουδαλικὰς παροχάς, τοὺς πληρωνομένους ἐπὶ γενικοῦ μισθοὺς (τὰς **ρόγας**) καὶ πάντα τὰ καταβαλλόμενα ἐκτάκτως χρήματα πρὸς παράστασιν—**ἀποδοσίδια**—ὑπῆρχον καὶ τὰ συχνάκις ἀποστελλόμενα εἰς χρυσόν, **ἀποκόμβια** δὲ καλούμενα δῶρα τοῦ Παλατίου, μετὰ τῶν ποικίλων ἑτέρων εἰς εἶδος δαπανηροτάτων **φιλευμάτων** δι' ἐκδήλωσιν ἐκτιμήσεως τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς ὀφειλομένης τῷ ἀτόμῳ στοργῆς. Ἀμυδρὰν δὲ τῶν ἀπολαβῶν τούτων ἰδέαν μορφοῦμεν μόλις ἐκ τῆς μερικῆς παρατηρήσεως τοῦ ὅτι τὰ Θέματα διέκρινον 5 τάξεις, κατὰ τὴν πολιτειακὴν αὐτῶν καὶ τὴν στρατηγικὴν σπουδαιότητα· αἱ δὲ τακτικαὶ ἐτησίως ἀποδοχαὶ τῶν ἀνωτέρου βαθμοῦ διοικούντων κατὰ γῆν Γενικῶν ἀξιωματικῶν ἐξικνοῦντο μέχρι 42000 χρ. δραχμῶν.

Πᾶς ἀκόμη **Στρατηγὸς (τοῦ Στερεανοῦ Ἁρμάτου)** εἶχε Προέλευσιν πολυπληθῆ καὶ λαμπράν, ὀργανισμοῦ δ' ὁμοίου τῷ διέποντι τὴν ἀκολουθίαν τῶν παρεμφεροῦς θέσεως Ναυάρχων - Διευθυντῶν τῶν Ναυστάθμων. Ἐκτὸς λοιπὸν τοῦ μαχίμου καθαρῶς ἐπιτελείου καὶ τοῦ **Πρωτομανδάτωρος (τοῦ Στρατηγείου)** μετὰ τῶν **Μανδατώρων (τοῦ Στρατ.)**, περιελαμβάνοντο ὁ **Πρωτοκαγκελλάριος (τοῦ Στρατηγείου)** μετὰ τῶν ὑφυπηρετούντων **Καγκελλαρίων (τοῦ Σκρινίου τοῦ Στρατηγοῦ)** καὶ **Ὑπογραφέων (τοῦ Σκρινίου τοῦ Στρατ.)**, ὁ **Χαρτοφύλαξ** — ἐπὶ τοῦ Ἀρχείου — ὁ τὴν διαχείρισιν τοῦ εἰδικοῦ Ταμείου τοῦ Στρατηγείου ἐπιτετραμμένος **Σακελλάριος** καὶ ὁ ἐμπεπιστευμένος τὴν φροντίδα τῶν παντοίων ἐπιτηδείων, τῶν ἐφοδίων καὶ τοῦ πολεμ. ὑλικοῦ **Χαρτουλάριος (τοῦ Στρατηγείου)**.

Καὶ ὁ μὲν Ταμίας ἐφωδιάζετο μὲ τὸ χρῆζον ἑκάστοτε ποσὸν τοῦ πρὸς μικροπληρωμὰς ***μεταλλικίου*** καὶ τοῦ ἐν γένει ***ἀργυρίου*** ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τόπου ἀντιπροσώπου τοῦ Κεντρικοῦ ταμείου τοῦ Κράτους— ***(Βασιλικοῦ) Σακελλίου***· ὁ δ' Ἐπιμελητὴς συνηλλάσσετο μετὰ τῶν τροφοδοτῶν, ***Σκευοφυλάκων*** καὶ ἄλλων ἁρμοδίων τοῦ περιφερεια κοῦ καθεστῶτος διὰ τῆς κεκανονισμένης ὁδοῦ.

Οἱ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης πάλιν Τουρμάρχαι διῆγον κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν μεγαλείῳ παρομοίῳ πρὸς τὰ οἶκοι ἔθιμα καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν· ἀνεξαιρέτως δὲ περιεστοιχίζοντο ὑπὸ ἐπιτελῶν τῆς διαλογῆς καὶ τῆς ἀμερίστου ἐμπιστοσύνης αὐτῶν, εὐφυῶν, ἰσχυρῶν τοὺς μῦς καὶ ἐξιδιασμένης ἀνδρείας, δραστηρίων, ἐπιχειρηματικῶν καὶ πολεμιστῶν δεξιωτάτων. Ἐν περισσῇ διάγοντες ἀνεξαρτησίᾳ καὶ ὥσπερ κεφαλή τις τῆς στρατολογικῆς μεθόδου θεωρούμενοι, λόγῳ ὅμως αὐτῶν τῶν συνθηκῶν τῆς τῶν τουρμαρχιῶν ὑποστάσεως, ἐκαλοῦντο ἔστιν ὅτε εἰς αὐτοπρόσωπον στράτευσιν· ἔξω μὲν ὁσάκις ἡ ὥρα τοῦ ἔτους, τὰ μέρη καὶ ὁ τρόπος τῆς διεξαγωγῆς, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὰς ἕξεις ἐνίων τῶν καλουμένων εἰς τὰ ὅπλα συντροφιῶν, ὑπηγόρευον τὴν παρουσίαν ἐπὶ τὸ λυσιτελέστερον καὶ τῶν οἰκείων ἡγητόρων· κατὰ δὲ τὴν παρασκευὴν στόλου, ὅτε παρείλκετο τοῖς ἄνω ὁ πλεονασμὸς ἀποβατικῆς τῶν διανοουμένων ὑφῆς.

Τῶν δὲ Τούρμων ἡ ἐξέλιξις ἔφερε πρὸς τὸ ὅτι, τῶν Στρατιωτοτοπίων μεταβιβαζομένων ἀπ' ἀρρένων εἰς ἄρρενα, τοῦ δὲ θήλεος δικαιουμένου μόνον τῆς τούτων κληρονομίας ἂν ὑπανδρεύετο μαχητὴν ἀξιόλογον, βαθμηδὸν οἱ ἑκασταχοῦ ὁμόπλαστοι πληθυσμοὶ ηὐξήθησαν μεγάλως καὶ συνεπυκνώθησαν. Ἀπὸ ἐπιδράσεως σύναμα τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ἤγαγον οὗτοι εἰς τὸ ἄρτιον τὰς καταλλήλους πρὸς ὡρισμένην ἐπίδοσιν ἰδιότητας· καὶ δέον νὰ σκεφθῶμεν ἐν σχέσει τὰς πολυβασάνους ἐκείνας δοκιμασίας, χωρὶς τῶν ὁποίων ἐτύγχανεν ἀκατόρθωτος ἡ ἀπό τινων στρατιωτικῶν τοῦ Κράτους συνταξιῶν — συγκεκριμένως δὲ τῶν ὀρεινῶν — πρόσληψις συμπράκτορος. Ἐπειδὴ ἐν τοσούτῳ προῆλθε διὰ τοῦ χρόνου καταστρατήγησις τῶν περὶ στρατ. γαιοκτημοσύνης διατάξεων, ἀοριστίας ἕνεκα καὶ διττῆς ἐννοίας πολλάκις τῶν διαλαμβανόντων νόμων, ἐδημοσιεύθησαν ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Β´ 4 ***Νεαραί,*** καθορίζουσαι λελογισμένως καὶ μετὰ φρονίμου τάξεως τὰ τῶν Στρατιωτοτοπίων. Καὶ ἐφεξῆς διεκηρύχθη τὸ ἀδιαίρετον τῶν εὐρειῶν ἰδιοκτησιῶν· πλούσιοι ἑτέρωθεν κτηματίαι δὲν ἐπετρέπετο ν' ἀγοράζωσι γαίας τῶν στρατιωτῶν· πᾶσαι δ' αὗται

ἀπηγορεύθη νὰ πωλῶνται ὁπωσδήποτε, καταλειπόμεναι δ' ὑπὸ τῶν κτητόρων καθίσταντο ἀναποτρέπτως Βασιλικαί· μόνοι οἱ Ἐθνοφύλακες, τέλος, συνεχωρεῖτο νὰ προβαίνωσιν εἰς ἐξαγορὰν μικρῶν κτημάτων ἐκ τῶν ἀγροτικῶν.

Παραγγελλομένης τῆς ἐξοπλίσεως ὁσωνδήποτε πλοίων, πάσης κατηγορίας καὶ δυνάμεως, τὰ οἷς ἀπέκειτο ἡ ἐκτέλεσις Ναύσταθμα ἐπελαμβάνοντο πάραυτα τῶν σχετικῶν ἐργασιῶν. Ἐξηκρίβουν ἀρχικῶς τὸ πλῆθος τῶν ἀναγκαιούντων ἐπὶ τῇ περιστάσει ἐπιτελῶν, ὑπαξιωματικῶν, ναυτῶν τε καὶ ὁπλιτῶν κ.τ.λ· τούτου δὲ γενομένου, κατεστρώννυτο ὁ σχετικὸς κατάλογος καὶ εἶτα οἱ ἁρμόδιοι προέβαινον μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν διὰ κανονιστικοῦ ***Συνταγματίου*** οὖσαν καθωρισμένην κατὰ τὸ πῶς ἐχρῆν διεξάγεσθαι ἀναζήτησιν. Καὶ οὕτω, πλὴν τῶν ἀφ' ἑαυτῶν προσερχομένων ἐκ τῆς διαθεσιμότητος εἰδικῶν βαθμοφόρων ἅμα τῇ ἀπευθυνομένῃ ὀνομαστὶ καθ' ἕκαστον προσκλήσει, τὰ πάντως ὑπάρχοντα στελέχη ἐπὶ τῶν ***εὐκαίρων*** (ἑτοίμων πρὸς πλήρη ἐπάνδρωσιν, συμπλήρωσιν τῶν παντοειδῶν ἐφοδίων καὶ ἀναχώρησιν ἄμεσον) σκαφῶν καὶ τῶν ὑπὸ ἐπισκευὰς τοιούτων μετὰ τῶν τυχὸν καταλελειμμένων τὸ ***σύμψυχον,*** καθίσταντο ἀντικείμενον τῶν ἐπιμελεστάτων περὶ τὴν συμπλήρωσιν ἢ ἐγκατάστασιν φροντίδων.

Μόλις ἐλαμβάνοντο δῆλα δὴ αἱ διαταγαὶ πρὸς κινητοποίησιν, ὁ ἐνδιαφερόμενος τοποτηρητὴς κατεδείκνυε τὰς μονάδας, αἵτινες ἔδει τάχιστα νὰ ἑτοιμασθῶσιν. Ἐμνημόνευε δ' αὐτῶν διὰ τοῦ φερομένου παρ' ἑκάστης ὀνόματος, χριστιανοφυοῦς μὲν ἀπαραιτήτως καὶ τὰς καινὰς θεραπεύοντος δοξασίας κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας, ἀπ' εὐρυτέρας δὲ μετέπειτα ἕλκοντος καὶ ἀπεριορίστου κατασταθείσης σὺν τῷ χρόνῳ ἐκλογῆς· ὥστε προήρχετο ἄνευ διακρίσεως ἐξ ἀναπολήσεως τῆς παρῳχημένης τοῦ Ἑλλην. ἔθνους δόξης, ἐκ τῆς ὑστεροφημίας προσώπων τε καὶ πραγμάτων τῆς ἐποχῆς καὶ ἀπὸ τῆς κοσμητικῆς ἀκόμη ἐμφάσεως διαφόρων ἰδιοτήτων. Εἰρήσθω δ' ὅτι τὸ ἀποκαλεῖν τὰ ναυπηγήματα πρὸς ἀναγνώρισιν, καθάπερ βλέπομεν καὶ σήμερον, ἐτελεῖτο διὰ βαπτίσματος, ὅτε ἡ κατασκευὴ ἀπεπερατοῦτο καὶ εἴθιστο ν' ἁρμόζηται ὡς οἷόν τε πρὸς τὸν τύπον μετὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἀναδεξιμίου· τὸ δὲ τυχὸν ἀπολλύμενον, ὅσον καὶ τὸ καταδικαζόμενόν ποτ' ἐφεξῆς ἀπ' ἐκείνων διεδέχετο ἐν τῇ ὁμωνυμίᾳ καινουργές τι εἴτε αἰχμάλωτον. Διὰ τοῦ τοιούτου λοιπὸν τρόπου ἡ παρασκευασθησομένη στρατιὰ περιεῖχε κατὰ περιόδους καὶ τὰ ἑξῆς ἐκ τῶν συνηθεστέρων, περιεργότατα δ' ἔν τισι δηλωτικὰ νηῶν: Τῶν

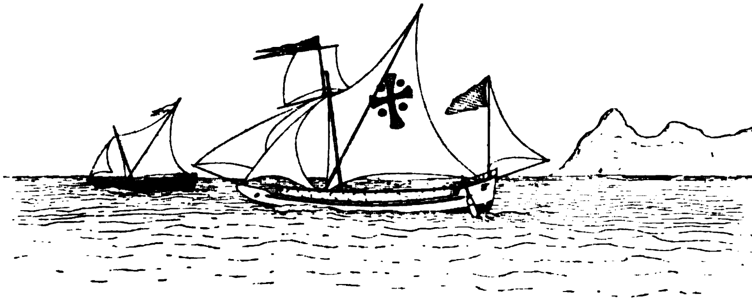
εὐσώμων *«Ἀρχάγγελος Μιχαήλ»*, *«Ἀντιόχεια»*, *«Ἀρετή»*, *«Ἀχιλλεύς»*, *«Αὐτοκράτωρ»*, *«Ἅγιος Κωνσταντῖνος»*, *«Ἀρχάγγελος Γαβριήλ»*, *«Ἀγαμέμνων»*, *«Ἅγιος Δημήτριος»*, *«Αὐγοῦστα Θεοδώρα»*, *«Αἰγὸς Ποταμοί»*, *«Ἅγιος Γεώργιος»*, *«Ἀθῆναι»*, *«Βασιλεύουσα»*, *«Βρασίδας»*, *«Βελισσάριος»*, *«Βρεττανικός»*, *«Βασιλεὺς Ἡράκλειος»*, *«Βασιλικός»*, *«Βασιλεύς ....»* (ἱκανὰ τ.), *«Βουλγαροκτόνος»*, *«Γέλων»*, *«Δράκαινα»*, *«Δορύλαιον»*, *«Ἑπτάπυργος»*, *«Ἐλευθερία»*, *«Ζήνων ὁ Βασιλεύς»*, *«Ζωοδόχος Πηγή»*, *«Θῆβαι»*, *«Ἰουστινιανὸς ὁ Μέγας»*, *«Ἰσαάκιος»*, *«Ἰκανᾶτος»*, *«Ἰσχυρός»*, *«Κριτὴς τῶν Θαλασσῶν»*, *«Κυρά»*, *«Κηρουλάριος»*, *«Καλοϊωάννης ὁ Πρωτοσέβαστος»*, *«Καλλικρατίδας»*, *«Καῖσαρ Ἀλέξιος»*, *«Κόρινθος»*, *«Καθηγιασμένος»*, *«Κατακρούστης»*, *«Κάστρον τ ...»* (πλεῖστον ἐν χρήσει, κατονομαζομένου τοῦ μέρους εἰς τὴν συμπλήρωσιν), *«Λεωνίδας»*, *«Λερναία»*, *«Μητρόπολις τῆς Ἀσίας»*, *«Μέγας Θεοδόσιος»*, *«Μέδουσα»*, *«Μεγαλοπρεπής»*, *«Μήτρα»*, *«Μαραθών»*, *«Νέα Κυρά»*, *«Νικηφόρος»*, *«Μυκάλη»*, *«Ναρσῆς»*, *«Νέαρχος»*, *«Νίκαια»*, *«Ὁρμητικός»*, *«Ὀψικιανός»*, *«Ὀδυσσεύς»*, *«Παρθένος Μαρία»*, *«Παντοκράτωρ»*, *«Παναγία ἡ Βλαχερνιώτισσα»*, *«Ποσειδῶν»*, *«Παναγία ἡ Ἀθηνιώτισσα»*, *«Περικλῆς»*, *«Πρόμαχος»*, *«Πτολεμαῖς»*, *«Πλούτων»*, *«Ρωμανός»*, *«Σπάρτη»*, *«Σεβαστοκρατόρισσα Εἰρήνη»*, *«Στρατιωτικός»*, *«Σωκράτης»*, *«Σεβαστοκρατόρισσα Εὐδοκία»*, *«Σιδηρόκαστρον»*, *«Σοφία ἡ Θεοῦ»*, *«Τραπεζοῦς»*, *«Τρισαύγουστος Ἰωάννης»*, *«Ταξιάρχης»*, *«Τράλλεις»*, *«Τρισαύγουστος Βασίλειος»*, *«Τρεῖς Ἱεράρχαι»*, *«Ὑπεραγία»*, *«Ὑπερήφανος»*, *«Ὑπέρμαχος»*, *«Φώτιος ὁ Οἰκουμενικός»*, *«Φιλοπάτωρ»*, *«Φίλιππος»* καὶ *«Χάρων»*· — τῶν δευτεροταξίων καὶ τρίτου μεγέθους τῆς γραμμῆς *«Ἅγιον Πνεῦμα»*, *«Ἁγία Τριάς»*, *«Ἁγία Ἑλένη»*, *«Αἴας»*, *«Ἀνάστασις»*, *«Ἅδης»*, *«Ἅγιοι Πάντες»*, *«Ἀρχιμήδης»*, *«Ἀχειροποίητος»*, *«Ἄμωμος»*, *«Ἀμόλυντος»*, *«Ἀργινοῦσσαι»*, *«Ἀλέξανδρος»*, *«Ἄχραντος»*, *«Ἀνδροφόνος»*, *«Ἀλβᾶτος»*, *«Ἄρτεμις»*, *«Βενέτος»*, *«Γοργοεπήκοος»*, *«Δώδεκα Ἀπόστολοι»*, *«Διμάχης»*, *«Δέσποινα Παρθένος»*, *«Δορικτήτωρ»*, *«Δωρίς»*, *«Δομέστικος ...»*, *«Δικαιοκρίτης»*, *«Δρουγγάριος ...»*, *«Εὐαγγελίστρια»*, *«Ἐπίζηλος»*, *«Εὐψύχιος»*, *«Ἑλλάς»*, *«Ἡρακλῆς»*, *«Ἥρα»*, *«Θεία Κρίσις»*, *«Θάμβος»*, *«Θυμός»*, *«Θρίαμβος»*, Θεοδώρητος»*, *«Θεία Ἀνάληψις»*, *«Ἴων»*, *«Ἰταλικός»*, *«Ἱέρων ὁ Τύραννος»*, *«Καταδύτης»*, *«Κλέων»*, *«Καλλίνικος»*, *«Καστρήσιος»*, *«Κεχαριτωμένη»*, *«Λύσανδρος»*, *«Λαμπηδών»*, *«Λέων ὁ Σωτήρ»*, *«Λυκοῦργος»*, *«Λάβρος»*, *«Λέων ὁ Σοφός»*, *«Λακεδαιμόνιος»*, *«Λαμπρός»*, *«Λύκαινα»*, *«Λεοντάριον»*, *«Μονομάχος»*,

«*Μεταμόρφωσις*», «*Μέγας Δούξ...*», «*Μεγαλοδύναμος*», «*Μηκυθμός*», «*Ναυσικᾶ*», «*Νίκων*», «*Νεωκόρος*», «*Ὀλύμπιος*», «*Πανωραία*», «*Πατριάρχης...*», «*Παλαιὰ Κυρά*», «*Περίβλεπτος*», «*Προσκυνήτρια*», «*Πολυκράτης*», «*Παμφυλία*», «*Παραστάτης*», «*Πεντοβέλης*», «*Παλληκάριον*», «*Πελάγιος*», «*Πράσινος*», «*Πύρρος*», «*Προκόπιος*», «*Παλλάς*», «*Παντάνασσα*», «*Πολιοῦχος*», «*Ρομφαιοφόρος*», «*Ρούσιος*», «*Στρατηλάτης*», «*Σκυλλόψαρον*», «*Σφακτηρία*», «*Σώτειρα*», «*Σαλαμίνιος*», «*Συράκουσαι*», «*Τουρκόπουλος*», «*Τίγρις*», «*Τρίαινα*», «*Ταξειδάριος*», «*Τρίτων*», «*Τρόμος*», «*Τροπαιοφόρος*», «*Ὕπατος*», «*Φλογοδότης*», «*Φορμίων*», «*Φοβερὸς*» καὶ «*Ὠκεάνιος*»·—τῶν πυρφόρων «*Ἀστροπελέκιον*», «*Βροντή*», «*Ἥφαιστος*», «*Θάνατος*», «*Κόλασις*», «*Κατακαύστης*». «*Μαυροκέφαλος*», «*Πυρίπνους*», «*Πρηστὴρ*» καὶ «*Τάρταρα*»· —τῶν καματηρῶν καράβων «*Κλειδοκράτωρ*», «*Μαγγανάριος*», «*Μηχανοφόρος*», «*Ὅμηρος*», «*Σόλων*» καὶ «*Συμπληγάδες*»· —τῶν ἀπὸ σχεδιασμοῦ κατασκοπικῶν, ἅτινα συνεδύαζον τὸ εὐθάλασσον καὶ ταχυπόρον μετὰ ποιᾶς ῥώμης σχετικῆς, «*Ἀχαιός*», «*Ἄργος*», «*Αἰχμητής*», «*Ἀνδρειωμένος*», «*Αἱμοχαρής*», «*Ἀπελάτης*», «*Ἅγιος-α...*» (συχνότατον ἐπὶ διαφόρων ἀποδόσεων), «*Ἄγρυπνος*», «*Ἀνθέμιος*», «*Ἀνοικτομμάτης*», «*Ἀκρίτας*», «*Ἀκοίμητος*», «*Ἀντίπατρος*», «*Βίαιος*», «*Βιγλάτωρ*», «*Γυμνίτης*», «*Γέρας*», «*Δωδεκανήσιος*», «*Διασώστης*», «*Δορυφόρος*», «*Ἔχιδνα*», «*Ζάγδα*», «*Θεμιστοκλῆς*», «*Θέτις*», «*Θράσος*», «*Θεαφύλακτος*», «*Ἰάσων*», «*Ἱεράκιον*», «*Ἱππότης*», «*Κρὴς τοξότης*», «*Κοίμησις τῆς Θεοτόκου*», «*Κίνδυνος*», «*Κυνηγάριος*», «*Κράκτης*», «*Κιβυρραιώτης*», «*Κουρσάριος*», «*Κίμων*», «*Λυγηρός*», «*Μαρδαΐτης*», «*Μυριόστομος*», «*Μένος*», «*(Μονή)...*», «*Μακεδονικός*», «*Μενέλαος*», «*Μανουήλ*», «*Μάρτυς...*», «*Μισθρᾶς*», «*Νικητής*», «*Ξιφίας*», «*Ὅσιος-α...*», «*Ὀφείδιον*», «*Ὀπούντιος*», «*Ὀξύς*», «*Προβλέπτης*», «*Περίαπτον*», «*Παραστάτης*», «*Προφήτης Ἠλίας*», «*Πελοποννησιακός*», «*Παγκράτιον*», «*Πλαταιαί*», «*Ρωμαῖος*», «*Σικελία*» καὶ «*Ὠρύφας ὁ Δρουγγάριος*»·—τῶν ἀγγελιαφόρων «*Ἀστερόεσσα*», «*Αἰγιαλίτης*», «*Αἰγυπτία*», «*Ἀντίλαλος*», «*Ἄγγελος*», «*Ἀλκυών*», «*Ἀνυπόμονος*», «*Ἀνεμόεσσα*», «*Βουκινάτωρ*», «*Βοή*», «*Βελόεσσα*», «*Γοργώ*», «*Γαλαξίας*», «*Διάδημα*», «*Διάτορος*», «*Διαπόριος*», «*Ἐγχέλειον*», «*Ἐξαφνικός*», «*Ἑρπετόν*», «*Εὐοίωνος*», «*Ζῆλος*», «*Ἠχώ*», «*Θεολόγος ὁ τοῦ Ἑβδόμου*», «*Κορώνη*», «*Καλλίδρομος*», «*Κύκνος*», «*Κῆρυξ*», «*Λήθη*», «*Μανδατοφόρος*», «*Νηρηΐς*», «*Πτερωτή*», «*Πάραλος*», «*Σαγίτα*», «*Στέντωρ*», «*Ταχυδρομύϊα*», «*Φήμη*», «*Φύσημα*», «*Χάρμα*», «*Χελιδώνιον*», «*Χρυσοπηγὶς*» καὶ «*Χρυσαλλὶς τῶν Ὑδάτων*».

Τότε, τὸ μὲν Πλόϊμον τοῦ Βυζαντίου — εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἡγεσιακὴν καὶ μόνον δικαιοδοσίαν περιελαμβάνοντο ὅλοι οἱ ἐντὸς τῆς Προποντίδος καὶ οἱ κατὰ τὸν ἄγχιστα Εὔξεινον ὑφιστάμενοι στολίσκοι τῶν ναυτικῶν τῆς Αὐτοκρατορίας κέντρων, ὧν ἕκαστον ἐκέκτητο πάντοτε καὶ ἀνάλογόν τινα τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ ἀρσανᾶν μετὰ ***Καρυναγίου*** (δλκοῦ) — προέβαινεν εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ προσερχομένων ἐθελοντῶν, κατόπιν προσκλήσεως καταλλήλου. Ἐξηλέγχοντο αἱ προσφοραὶ δεόντως καί, προτιμωμένων τῶν μὴ ***πρωταρίων*** ἂν ἦσαν ἐξ ἀμέσου πολεμικοὶ οἱ καιροί, κατεχωρίζοντο ὅσαι ἐνεκρίνοντο ἐν τῷ οἰκείῳ ***Μνημονείῳ*** τῆς ἐπιστρατευομένης δυνάμεως, κατ' ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τῶν κατατασσομένων, μετὰ τῆς ἡλικίας, τῆς εἰδικότητος καὶ οἱασδήτινος ἀξίας λόγου παρατηρήσεως. Εἰς δὲ τὰ καθ' ὅμοιον τρόπον τῆς τακτικῆς τῶν ἀνδρῶν καταγραφῆς προβαίνοντα Πλόϊμα τῶν Θεμάτων, εἰδοποιοῦντο οἱ ἐνδεδειγμένοι τουρμάρχαι — οἱ δὴ ἑδρεύοντες εἰς τὸ οἰκεῖον κάστρον ***Τουρμαρχᾶτον*** ἕκαστος—πρὸς ἀποστολὴν τοῦ ἐπιθυμητοῦ διὰ τὴν κυρίαν ἐπάνδρωσιν πλήθους· ἡ περὶ ἐνίας δ' εἰδικότητας λεπτολογία ἐθεραπεύετο διὰ φροντίδων οἴκοθεν. Καὶ ὁσάκις αἱ περιστάσεις ἐκάλουν, ἐγίγνετο προσφυγὴ τῷ Στρατηγῷ πρὸς τὸ ἐπιμεληθῆναι τῆς ἀποστολῆς ἀγημάτων ἀποβατικῶν ἀπὸ τὰς ἀρηίους καὶ φοβερὰς τῶν μεσογείων πατριάς.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ὕπαρχος τοῦ Ναυστάθμου διέτρεχε τὰ ἐφησυχάζοντα πλοῖα ἐν συνοδείᾳ ναυπηγῶν καὶ ἑτέρων τμηματαρχῶν τῆς τεχνικῆς ὀργανώσεως, ἐπιθεωρῶν τὴν κατάστασιν τῶν ὑπ' ὄψει πρὸς ἐφοπλισμὸν σκαφῶν καὶ ἐξακριβῶν τὰ δεόμενά που ἐπισκευῆς ἢ βελτιώσεως. Ἐτύγχανον δ' ἐκεῖνα μετὰ τῶν λοιπῶν πάντων ὡρθαραγμένα ἐπὶ τὰ κρηπιδώματα, ἄλλα ἐκεῖ που παραβεβλημένα καὶ τὰ ὅλως ἐξαρμάτωτα προσεχώνοντο πολλάκις εἰς τἄβαθῆ καὶ λασπώδη μέρη τοῦ ἀγκυροβολίου, διὰ κρείσσονα τῶν βρεχομένων διατήρησιν. Τῶν ἐφέδρων τούτων καὶ παρωπλισμένων οἱ φύλακες ἦσαν ὀλίγιστοι, οὐχὶ δὲ σπανίως περιωρίζοντο εἰς 2 - 3 μετά τινος ***Καραβοπούλου*** (ναυτόπαιδος) διὰ τὰς μικρὰς βοηθητικὰς καὶ τὰς ὑπηρετικὰς ἐργασίας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἰκογενειακῶς διέμενον ἐνίοτε ἐπὶ τῶν πολεμ. νηῶν. Τὸ δ' ἐπιτρέπεσθαι τὸ τοιοῦτον ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διηυκόλυνεν ἐξόχως τὴν ἐν ἀπουσίᾳ ἐπαρκοῦς προσωπικοῦ καθημερινὴν φρούρησιν, τὴν τήρησιν καθαριότητος προσέτι καὶ τάξεως ἔνδον· προσεδίδου δ' ἅμα εὐάρεστόν τινα ἐντύπωσιν τῷ θεωμένῳ τὴν κρατοῦσαν οἰκοκυροσύνην καὶ τὰ φιλοκάλως προβάλλοντα ***γλαστρία*** μετὰ

ποικίλων ἀνθέων ἀπὸ τῶν ἐπιστέγων καὶ παραθύρων τῶν οἰκημάτων. Κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἐν τοσούτῳ ὥρας, καὶ δὴ ἔνθα ὁ τῶν λιμένων εἴσπλους ὑπέκειτο εἰς διάβασιν ἐλευθέραν, εἶχε γενικευθῇ ἀπὸ ἕξεως τῶν Ἀμοργίνων ναυτιλλομένων ἀρχαιοτάτης ἡ ὕπαρξις κυνῶν ἀγρυπνούντων, καταγγελλόντων δὲ δι᾽ ὑλακῶν πᾶσαν προσέγγισιν ξένων ἀτόμων καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐπιτιθεμένων ἐναντίον τῶν ἐπιχειρούντων νὰ παραβιάσωσι τὴν κατ᾽ ἀρχὴν ἀπηγορευμένην ἄνευ ἀδείας τῶν ἐπιβαινόντων ἄνοδον. Τοῦτο ἦν χρησιμώτατον καὶ ἕνεκα τοῦ ὅτι, πλὴν τῶν παντοίων κακοποιῶν τοῦ γειτνιάζοντος παραλίου καὶ τῶν μετερχομένων κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους τὰ λαθρεμπορικὰ (Εἰκ. 59), ἕτεροι ἐρασιτέχναι τε καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος νυκτοκλέπται ἐπέτρεχον τὸ ὁρμοῦν ὀλιγάνθρωπον καὶ πλημμελῶς φυλαττόμενον πλεύσιμον πρὸς τῶν προστυχόντων σκευῶν τὴν ὑπεξαίρεσιν· Τὸ δὲ θράσος τῶν εἰρημένων περιέστελλον τὰ πολλάκις ἀγριώτατα κατοικίδια ἐκεῖνα ζῷα, ἅτινα ἐκαλοῦντο γενικῶς ***οἱ Ἀμόργιοι***—διακρινόμενα εἰς ***(καραβο)σκύλλους*** καὶ εἰς ***σκυλλάρια*** ἢ ***σκυλλάκια,*** κατὰ τὴν περιωπὴν τῶν ἀρετῶν αὐτῶν καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ μεγέθους διδομένην ἐντύπωσιν.

ΕΙΚ. 59. *Πλοιάρια* γηγενῆ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῶν Ν. προσασιατικῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσων, καὶ δὴ ἐκ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν *κλεπτοτελωνείαν* ταχυπόρων.

Τὴν τῶν χρῃζόντων μερίμνης ὑπόδειξιν ἠκολούθουν ἡ ἔξοδος τοῦ ἀλλοτρίου τῆς ὑπηρεσίας ἐμψύχου καὶ ἡ σύντονος ἐκτέλεσις τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐργασιῶν. Οἱ ***Καματιᾶραι*** τοῦ λιμεναρχείου, οἱ ὁποῖοι ἐνισχύοντο διὰ χειρωνακτῶν ἐκ τῶν ἀγοραίων καθ᾽ ***ἡμεροκάματον,*** ἂν ὀψὲ δὲν ἐξήρκουν, διεξῆγον καθοδηγούμενοι τὸ μεταφορικόν, βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς τοῦ ***ἁρματώματος.*** Τὸ περίβλημα—***ἐπίσωμα*** —ἑτέρωθεν ***ἐξύνετο*** καὶ ***ἐπαλαμίζετο,*** ἐν ᾧ καὶ τὸ ἅπαν ***ἁρμολό-***

γιόν του μετὰ τοῦ τῶν καταστρώσεων τοῦ πλοίου ὑφίσταντο ἐμπεριστατωμένην διάναξιν ὑπὸ τῶν ***Καλαφατῶν***· μεθ' ὃ ἡ ἐπικαυθεῖσα γάστρα ***ἐπισσαλείφετο*** καὶ τὰ ὑπεράλια τῶν τοίχων ἐχρωματίζοντο προτιμωμένων ὁλομερῶς τοῦ λευκοῦ, τοῦ ***ἠερανέου,*** τοῦ βαθέος κυανοῦ καὶ τοῦ μιλτώδους, εἴτε συνδυαζομένου τοῦ πρώτου μετά τινος τῶν λοιπῶν. Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ ζωηρὰ τῶν διαχρώσεων καὶ ἐπισύρουσα τὸ βλέμμα ἀπόδοσις ἐθεωρεῖτο δίκην προσδιδούσης τῇ ἐπιβολῇ κάλλος ἀπαράμιλλον. Καὶ τοὐντεῦθεν, ἐκτεινομένη μὲν εἰς ***βάψιμον*** τῶν ξυλαρμένων ὁμοιότροπον, ἐκδηλουμένη δὲ καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐμφύτου ὕφανσιν τῶν ἱστίων ***ἐξεμπλωτὰ*** καὶ καταστόλισιν τοῦ πετάσματος διὰ ποικίλων παραστάσεων, ἀπησχόλει εἰδικὰ καθ' ἕκαστον ***συνάφια τῶν Χεριαρῶν (τοῦ 'Αρσανᾶ)*** — συνεργεῖα ὅ ἐ. τεχνιτῶν, προωρισμένα διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαφόρων λεπτῶν καὶ ἀπαιτούντων ἐπιστήμην μετὰ φιλοκαλίας ἔργων.

Τὸ ἐσωτερικὸν πάλιν τῶν σκαφῶν, ἀφ' οὗ ἀπεπερατοῦτο ὅ,τι ἀνῆκε τοῖς ξυλουργοῖς καὶ σιδηρεῦσι, ἐκαθαρίζετο καὶ ηὐτρεπίζετο ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, κατά τε τὸ κύτος καὶ κατὰ τὰ ἀνώτερα μέρη. Τέλος δέ, τὰ τυχὸν ἐλλείποντα κατάρτια ἐπετίθεντο διὰ τῶν ὑπαρχόντων ἐπὶ σχεδιῶν καὶ πεπαλαιωμένων ναυπηγημάτων, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὸ χεῖλος τῶν προκυμαιῶν ἱστοθετῶν ***(χιαρίων*** μὲν τῶν ἐξ ἀμειβόντων συνισταμένων, ***ἐμπηγίων*** δὲ τῶν βελονοειδῶν ἑτέρων)· οὗ τινος γενομένου, ἐπῆρον οἱ ἁρμενισταὶ καὶ ηὐθέτιζον πρὸς πλοῦν τὴν καθόλου ἐξάρτυσιν.

Καὶ ἤδη συνετελεῖτο ὁ ἐφοδιασμός, τοῦ ὁποίου μορφώνει τις πλήρη ἰδέαν, ὅταν μάθῃ τὰ κεφαλαιώδη τῆς διατάξεως τῶν καταπάτων καράβου. Ἂς φαντασθῶμεν λοιπόν, ἐπὶ τὸ παραστατικώτερον, ὅτι προσεγγίσαντες δι' ἐφολκίου καὶ παραβαλόντες κατὰ τὸ δεξιὸν ἀναβάσιον ἀνήλθομεν ἐπὶ τοῦ κοβέρτου. Εἷς ἐκ τῶν ἐκεῖ ἀπησχολημένων περὶ τὸ ***ξυλορράψιμον*** ἱστίου διετάχθη ὑπὸ τοῦ ***ἀνέχοντος τὴν Ὥραν*** — ἐπὶ τῆς φυλακῆς — ὑπαξιωματικοῦ νὰ περιαγάγῃ ὅπως ἴδωμεν τὰ πανταχοῦ διαμερίσματα· οὗτος δ' ὁδηγεῖ ἡμᾶς διὰ τοῦ πρῳραίου κυβησίου πρὸς τὰ ὑποφράγματα, δεικνύων καὶ ἐπεξηγῶν τὰ καθ' ἕκαστον: Ἑκατέρωθεν τοῦ ἐσωτροπίου διήκουσιν οἱ τῆς σωρεύσεως τοῦ ἄντλου ***γάβοι,*** ἀπὸ τῶν ὁποίων σωλήν τις (δ. ***ὀλκὸς)*** φέρει μέχρι τοῦ εὑρισκομένου παρὰ τὸ μεγακάταρτον χειριστοῦ ἀναρροφητῆρος. Τὴν ἀντλοδόχην καλύπτει ἡ ἐκ πετρῶν συνήθως στοιβασία τοῦ ἕρματος — ***ἰσοβάρου*** — τοῦ σκάφους, ἥτις ἐκτείνεται κατὰ τὴν πρέπουσαν διανομὴν ἀπὸ τοῦ ποδοτροπίου μέχρι τοῦ ληνοῦ

περίπου τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ· ταύτης δ' ἐπέστρωται σανίδωμα. Κάτωθι τῶν ἐνδιαιτημάτων τοῦ ἐπιτελείου ὑπάρχει ἡ ἀποθήκη τῶν ἐν γένει πολεμεφοδίων, τὸ δὴ ***'Αρμαμέντον***· ἔρχονται δ' ἀμέσως κατόπιν τὸ ***Βεστιάριον*** τοῦ ἱματισμοῦ καὶ στρατωνισμοῦ, ἡ ἀρτοθήκη — τὸ ***Πανέριον*** — καὶ τῶν τροφίμων μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπιτηδείων τὰ δύο ἀμφικείμενα τοῦ διαμήκους ***Δεσπέντια,*** περιέχοντα καὶ τἀνάλογα ***(κρασο)βαρέλια*** τοῦ τῶν ἐπιβαινόντων πότου. Καὶ ἕπεται ἡ Ἱστιοθήκη μετὰ τῆς Σχοινοθήκης, παρὰ πόδας τοῦ μεγακατάρτου — τὸ ***Συνάρμενον.*** Ὑπὸ τὴν κρυβήστριαν, ἐξ ἄλλου, καὶ μετὰ τὸ ***Δικέλλιον*** φρεατισμοῦ τῶν ἀγκυραίων τόνων ὑφίσταται τὸ ***Γενικὸν (Κελλάριον)*** τῶν ὑλικῶν συντηρήσεως καὶ ἀνανεώσεως, ὧν τὰ στερεά εἶσιν ἀποτεθειμένα ἐντὸς ***θολοπίων*** ἀσφαλιζομένων διὰ θυροφύλλων, ***συνδοκίων*** ξυλίνων, ***πυξίων*** καὶ ἐξ ὀθόνης ***συμβαλίων,*** ἐπὶ ***ραφίων*** ἀκόμη διηκόντων κατὰ τὸν χθαμαλὸν πάντως περιφράκτην· τὰ δ' ὑγρὰ κέχυνται εἰς ***πιθάρια*** εὐρέα, εἰς ***κυμνία*** κ.τ.τ. Εἶτα ἔρχεται τὸ ***Παλαιώριον,*** πρὸς ἀπόθεσιν τῶν ὁπωσδήποτε ἐφθαρμένων εἰδῶν, μεθ' ὃ καὶ ὑπὸ τὰ σέλματα τῶν προκώπων εὕρηται τὸ διαχώρισμα τοῦ λέβητος καὶ τῆς εἰς ποικίλα βλήματα ἀποθηκεύσεως τοῦ ὑγροῦ πυρός. Ὀπισθαίτερον δὲ κεῖται ἡ κυρία ***Κινστέρνα*** τοῦ ὕδατος — συστοιχία 12—20 ***κανωπίων*** ἢ ***κυ(ν)ωπίων*** ἀγγείων βραχυπλατέων, ἐξαρκοῦσα εἰς τὴν παροχὴν 4 λιτρ. 1/4 ἡμερησίως κατ' ἄτομον ἐπὶ ἑβδομάδας τρεῖς καὶ ἐμπεπιστευμένη τῷ βαρυτάτας εὐθύνας ὑπέχοντι ***Νεροκράτῃ.***

Ἐὰν ὁ δρόμων εἶνε καματηρός, τὸν μεταξὺ συναρμένου καὶ ὑδροδόκης τόπον κατέχει τὸ ***'Εμβάριον*** πρὸς καταβολὴν φόρτου· εἰδ' ἄλλως διῄρηται οὗτος καὶ διατέτακται εἰς ὑποδοχὴν τῶν παρελκομένων ὑπεραρίθμῳ τινὶ ἐξ ὁπλιτῶν ἐπιβησομένῳ ποτὲ ἀγήματι· ὅτε εἶνε ἑπόμενον ὅτι ἡ αὐξανομένη σημαινόντως σκευὴ μετὰ τῆς ἐπιπροσθέτου προμηθείας τῶν ἀπαραιτήτων ἐφοδίων διὰ τὰς διεξοδικὰς κατὰ γῆν ἐπιχειρήσεις δὲν θὰ καθίστατο δυνατὸν νὰ ἐξοικονομηθῶσιν ἔνδον ἄνευ προβλέψεως τῆς περιστάσεως. Καὶ μετροῦνται ταῦτα εἰς οὐκ ὀλίγα: παρεκτὸς τῶν ἰδίᾳ ***φορεμάτων*** καὶ ***ἁρμάτων*** τῶν ἀνδρῶν φέρονται αἱ σκηναὶ τῶν καταυλισμῶν, οἱ κατὰ λόχον πορείας μεταφορητοὶ κλίβανοι τοῦ παρασκευάζειν τὰ ***φάγια*** καὶ ὅσα ἡ ὀχυρωτικὴ παρέλκει ***ἀξινάρια, σκεπάρια, σμιλάρια μετὰ ξυλοσφύρου*** καὶ ἕτερα ἐργαλεῖα· ἅτινα συλλήβδην ὑποδεικνύεται ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθῶσιν ἐκ τοῦ ἐγγὺς τοὺς ἐπὶ πλέον ἐπὶ πλοίου στρατευομένους. Τὸ πρῳραῖον ἀπὸ τῶν κάτω κολοβῶν — ***Κατακομβίων***

—χρησιμεύει διὰ τὴν ἀποθήκευσιν ἐλύτρων καὶ καλυμμάτων ***(ἐφασκίων*** καὶ ***καυκάλων),*** καταβλημάτων, στρωμασίων, συσπάστων διαφόρων, ἐπαρτῶν· καὶ ἄλλων προχείρων τῆς ναυκληρικῆς ἐπιστασίας ἀντικειμένων. Τὸ ὀπίσθιον κατακόμβιον περιέχει ὅλα τὰ σχετικὰ ταῖς σημάνσεσιν. Ἐν τῷ πρὸ τοῦ χώρου ἔνθα τὸ παράρτημα τοῦ Γεν. κελλαρίου καὶ ἡ φιάλη κολοβῷ τοῦ ὑποφράγματος φυλάσσει ὁ ***Λαμπαδάριος (τοῦ καράβου)*** τὰς ὑαλίνας ***λουσέρνας*** τῶν ἐπιτελικῶν δωμάτων, τὰ πήλινα ***λυχνάρια*** φωτισμοῦ τῶν λοιπῶν μερῶν, τοὺς φανοὺς ἐπιφανείας καὶ τὰ πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων ἐν νυκτὶ ***πυροφάνεια τοῦ συναράγματος***—ράβδους φερούσας εἰς τὸ ἕτερον αὐτῶν ἄκρον βόλον ὀγκώδη ἐκ στυππείου μεμιγμένου μετὰ θείου καὶ πίσσης, αἱ ὁποῖαι ἀνάπτονται καὶ δεόντως ἐπιδεικνύονται κατὰ τὰς ἐπικινδύνους συναντήσεις· ἔτι δὲ προσαποθέτει ἐκεῖνος τὸ πρὸς καῦσιν ***ἐλαιάδιον*** καὶ τὰ ***φυτήλια,*** ἐναύσματα ἀπὸ τῆς ἐντεριώνης δένδρων ὡρισμένων καὶ τεχνικὰ τοιαῦτα, πυρφόρον βρέγμα, ***ἀκμάκια*** καὶ ***ἀκμονοπέτρας*** μετὰ τῶν ἀναγκαιούντων διὰ τὴν πυρεκβολὴν μικρομηχανισμῶν. Τὸ τοῦ προσκραββάτου κολοβὸν προορίζεται ὅπως οἱ θαλαμηπόλοι παῖδες — τὰ ***Κοιτωνάρια*** — καὶ τὸ ἄλλο πολυπληθὲς τῶν ἀξιωματικῶν ὑπηρετικὸν—τὰ ***Παιδόπουλα***—ἀποθηκεύωσιν ὅσα τῆς καθ' ἡμέραν τριβῆς. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, πάντα τὰ ρηθέντα ὑπὸ τὸ ζυγοπάτιον διαμερίσματα, ὧν ἡ διαχείρισις βαρύνει κεχωρισμένως τινὰ (τὸν ἀρχαιότερον τῶν ναυκλήρων ***Πρωτοναύκληρον,*** τὸν ***Κελλαριάρχην*** ἢ ***Κελλάρχην*** καλούμενον, τὸν ***Βεστήτορα τοῦ καράβου*** κ.τ.λ.), τυγχάνουσι προσιτὰ διὰ ***κλεβανῆς*** μετ' ἐφηρμοσμένου τῷ διατοίχῳ ***σκαλίου*** ἕκαστον.

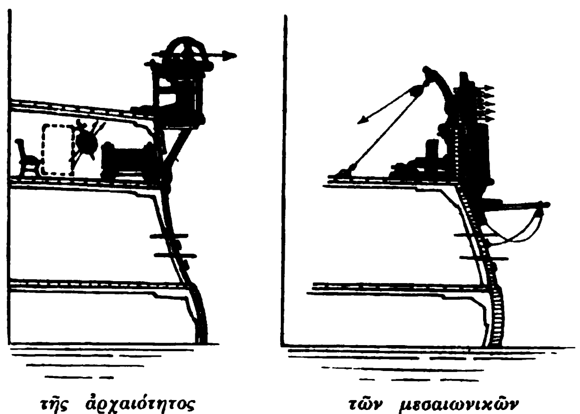
Ἀκολούθως ὁ ὁδηγῶν, ἐπαναφέρων ἡμᾶς εἰς τὸ κατάστρωμα, ἀνακόπτει μικρὸν κατὰ τὸ ***Προεισόδιον*** τῶν ἐπιτελικῶν οἰκημάτων καὶ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τὸ σεμνὸν μετὰ ποικίλων ἀφιερωμάτων καί τινων κανδηλίων Εἰκονοστάσιον, ὅπερ καταλαμβάνει τὴν διάθυρον ἐπιφάνειαν τῆς φρακτῆς καὶ πρόκειται ὁρατὸν πᾶσι τοῖς ὑποστεγαζομένοις ἐν τῷ κατέργῳ. Ἐξηγεῖ δ' ἡμῖν ὅτι ἐν πλῷ καὶ ὅταν ἐπ' ἀγκύρας δὲν εἶνε φιλόξενον τὸ πλησίγειον, προσέρχονται ἐκεῖ οἱ ἐπιβαίνοντες καὶ ἀναπέμπουσι τὴν κατ' ὄρθρον ἢ ἑσπερινὴν αὐτῶν προσευχήν. Ὑπὸ περιστάσεις διαφόρους, ἂν μὲν ὥρμισται τὸ πλοῖον παρὰ πόλιν τινά, ὁ ἐκκλησιασμὸς τελεῖται εἰς ναοὺς ταύτης, καὶ δὴ εἰς ἐνίους κατὰ προτίμησιν· ἐν Κωνσταντινουπόλει, φέρ' εἰπεῖν, πλὴν τῆς Θεοῦ Σοφίας θαμίζονται κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ὑποδεεστέρων ναυβατῶν ***ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῶν Κεράτων, ἡ***

Ἁγία Ἀναστασία τῶν Ναυτικῶν, ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος τῆς αὐλῆς ἐξαρτύσεως τοῦ Νεωρίου — κειμένη πρὸς ὅπου ἐκτείνονται νῦν οἱ κῆποι τῆς Βλάγκας—***ὁ Ἅγιος Στέφανος τῶν Ναυατιανῶν, Ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Πέτρος οἱ ἐν Ὀρφανοτροφείῳ*** (παρὰ τὴν Εὐγενίου πύλην), ὁ ***Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Κλιβανάρη*** καὶ ***Ἅγιοι Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ ἐν τοῖς Ὁρμίσδου***. Ἐὰν δὲ τὸ ἀγκυροβόλιον εἶνε ἔρημον καὶ πρόκειται περὶ παρατεταμένης ὁπωσδήποτε διαμονῆς, περιορίζεται διὰ λίθων καὶ καθαριζόμενον ἰσοπεδοῦται μετ' ἐπιμελείας μέρος τι τῆς ξηρᾶς πρεπόντως προσηνατολισμένον, ὅπερ σχηματίζεται ἐκ τῶν ἐνόντων εἰς ***Κυριακὸν*** τῆς καθ' ὁμάδας συνήθους τῶν ἀνδρῶν συγκεντρώσεως διὰ τὸ προσεύχεσθαι. Ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀνωτέρω θρησκευτικῆς οἰκονομίας, ἔχει ἕκαστος μικρόν τινα τάπητα — τὸ ***προσογονάτιον*** — καθαρὸν διατηρούμενον, τὸν ὁποῖον κατὰ τὰς Ἡλίου ἐπιτολὰς καὶ κατὰ τὸ ***βασίλευμα*** λαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἀποσύρεται εἰς ὑπαίθριον τοῦ σκάφους καὶ ἤρεμον τόπον, εἴτε πρὸς παράμερον τῆς ἀκτῆς ἔνθα ἀποβιβάζεται· αὐτόσε δὲ στρώννει χαμαὶ καὶ ἐπὶ χρόνον ποικίλλοντα ἀφιεροῦται ὁλοψύχως περὶ τὴν δοξολογίαν καὶ προσκύνησιν τοῦ Ὑψίστου.

Ἐξαντληθεισῶν πλέον τῶν ἁπτομένων πληροφοριῶν τῆς θείας ἔνδον λατρείας καὶ τῆς ἠθικῆς διαπλάσεως συνεπῶς, διευθυνόμεθα κατ' ἐμπρὸς διὰ τῆς τοῦ θαλάμου παρόδου — τοῦ ***Διαβατικοῦ***. Ἅμα δὲ περιγενόμενοι τῷ τέρματι τῆς ἰκριοπηγίας τῶν σελμάτων ἐλασίας, ἱστάμεθα αὖθις ἵνα μάθωμεν παρεμπιπτόντως καὶ περὶ τοῦ ὑφισταμένου ἐπὶ παντὸς μεγάλου καὶ πολυανθρώπου δρόμωνος ***Στιβαδίου***. Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ἡ πρόσοψις τοῦ κελλαρίου ἔχει δύο θύρας μετὰ ***κλειδαρίου***, διά τινος τῶν ὁποίων εἰσερχόμενοι θὰ εὕρωμεν εἰς τὸ βάθος τὴν φέρουσαν πρὸς τὸ ραφωτὸν ***Φανώριον*** εὐρεῖαν ὀπήν. Ἀπὸ μέσου δὲ τοῦ συνιστῶντος ἐκείνην φράγματος διήκει κατὰ τὸν ἄξονα καὶ μέχρις ὡσεὶ 1 $^3/_4$—3 μέτρων ἐκ τῆς ***ἀναμεσάδος*** τῶν δξ. καὶ ἀρ. προκώπων στερεόν τι σανίδωμα κατακόρυφον, οὗ ἑκατέρωθεν ὑπάρχουσιν ἡρμοσμέναι τέσσαρες κλῖναι μὲ τὰς ἡμισείας ὑπερκειμένας τῶν ἄλλων· ὑπ' αὐτὰς πάλιν διατίθενται ἱκανὰ ***συρτάρια*** πρὸς χρῆσιν τῶν ἑκάστοτε ἐπασχολούντων τὸ ἀπερίκλειστον οὑτωσὶ δικοιτώνιον, ἐν ᾧ κατὰ τὴν ἔσω κόψιν τοῦ ξυλουργήματος ὅλου ἐστερέωται ἡ φιάλη τοῦ προχείρου πρὸς πόσιν ὕδατος.

Ἀναβαίνομεν ἔπειτα διὰ τῆς ἀμέσως πρὸ ἡμῶν κλίμακος, ἥτις ἄγει κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς κρυβηστρίας. Καὶ παρατηροῦμεν ἐκεῖ τὰ

πρὸς ἑκατέραν τῶν πλευρῶν εὐρύχωρα κοιμάσια πλήρη ***πετειναρίων, ὀρνιθίων, χηναρίων,*** καὶ τῶν ὁμοίων διὰ τροφάρκειαν πτερωτῶν· ἐκτὸς δὲ βόσκονται πολλὰ καὶ ἄλλα ἵπτανται ἀνὰ τὸν ἐξαρτυσμὸν ***περιστέρια,*** τῶν ὁποίων ἡ ἐλευθέρα ἐπὶ τῶν πλοίων ὕπαρξις προσδίδει ἥμερον λίαν καὶ τερπνὴν ζωηρότητα, εἶνε δὲ τοὐντεῦθεν ἐπιζήτητόν τι στόλισμα καὶ γενικευμένον τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρ. Στόλου. Εἰς ὁμαλὰς περιστάσεις, τὸ μέρος τοῦτο ἀποτελεῖ προσφιλὲς ἐντευκτήριον καὶ θορυβῶδες τῶν ἀπηλλαγμένων τῆς ὑπηρεσίας ὑπαξιωματικῶν. Ἐν μάχῃ δὲ χρησιμεύει πρὸς προφύλαξιν τῆς ἐφεδρείας τοῦ ὁπλιτικοῦ, ὅπερ ἵσταται ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ πρῳρέως ἐπὶ τοῦ προστέγου, ἵνα

ΕΙΚ. 60. Παραβολὴ τοῦ τοπομαχικοῦ ὁπλισμοῦ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν μεσαιωνικῶν ἡμῶν καταφράκτων.

ἀποκρούῃ τὰς ἐφόδους τοῦ ἐμβάλλοντος κατ᾽ ἀντίπλοιαν ἐχθροῦ· τηρεῖ δῆλα δὴ πόρρω κινδύνου καὶ ἄγχιστα σύναμα τοὺς εὐκαίρως ὁριζομένους ν᾽ ἀναμένωσι ***Δευτεροκλήτους,*** ἐπὶ τὸ σπεῦσαι εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκ τοῦ καταστήθου ἀντιστάσεως κατ᾽ ἐνδεχόμενόν ποτε τῶν ***Πρωτοκλήτων*** κλονισμόν. Ὅπως μάλιστα ᾖ ὡς οἷόν τε κρατερὰ καὶ τελεσφόρος ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου συνεργία, αἱ μὲν τοξοβολίστραι τοποθετοῦνται ἐπὶ τοῦ δαπέδου μὲ πεδίον ρίμματος καθιστῶν δυνατὴν τὴν συγκέντρωσιν σμήνους ἀνδροφόνου βελῶν ἕως τῶν ἀκροτάτων ὁρίων τοῦ κατορθωτοῦ — τὸ ὁποῖον καὶ τὸ πάλαι ἀπαραλλάκτως ἐπεδιώκετο παρ᾽ Ἕλλησι καθ᾽ ὃν διέθετον ὁπλισμόν, τόσον ἐμπρὸς ὅσον καὶ διὰ προσομοίαν προστασίαν τῆς πρύμνης (Εἰκ. 60)· τὸ δὲ μετερείσιον ἔχει πλησιεστάτας τὰς ἀπὸ ὕψους τῶν μαγούλων ἄχρι κορα-

κίου ὑποδοχὰς πρὸς τὸ στηρίζεσθαι καλῶς τὰς ναύκλας καὶ μετ' ἐντάσεως ἐνεργεῖν δι' ὀπῶν τῶν ἀφλάστων.

Μετὰ τὴν ἐμπεριστατωμένην ταύτην καὶ λεπτομερῆ ἀνάπτυξιν, ἐννοήσαντες ἐντελῶς τἀφορῶντα εἰς τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν καράβων, λαβόντες δ' ἰδέαν ἐκ περισσοῦ καὶ περὶ ποικίλων ἑτέρων τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν τάξεως, βαίνομεν εἰς τὴν ***Μέσην*** — κατὰ τὸ μεγακάταρτον — χωριζόμεθα τοῦ ὁδηγοῦ καὶ ἀποβιβαζόμεθα.

Καθ' ὃν χρόνον διεξήγετο ἡ παραλαβὴ τῶν χρειωδῶν πρὸς τὴν ἐνεργὸν κατάστασιν καὶ τὸν πλοῦν, ἐπέβαινον οἱ τοῦ πληρώματος, τοῦ ἐπιβατικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστασιῶν ἄνδρες, τῶν ὁποίων ἡ διαίρεσις κατὰ μονάδας τῆς ἐν κινητοποιήσει ναυτικῆς δυνάμεως ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ναυστάθμου, συμφώνως τῷ δεομένῳ ἑκασταχοῦ πλήθει ἐκ πάσης εἰδικότητος. Τὴν τυπικὴν δ' αὐτῶν ἀποσκευὴν ἀπετέλει ***δισάκκιόν*** τι τῶν ἱματίων (ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀπαντῶν ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὁμοιομόρφως εἰς τὴν χερσαίαν παράταξιν ***μαρσίπιον,*** τὸ καὶ προελθὸν ἐξ ἐκδόσεως ἐκείνου παρ' ἐνίοις τῶν ἀμφιβίων Στρατ. σωμάτων, παρ' ἱππεῦσι δὲ λεγόμενον ***σελλοπούγγιον***), ἀρκούντως μέγα καὶ περιεκτικόν. Οἱ ἐρέται πρὸς τούτοις ἦγον μεθ' ἑαυτῶν τὸ ***μαξιλάριον*** καθίσματος καί τιν' ἄλλα χρήσιμα ἐπὶ τὸ ἐλαύνειν.

Ἀφ' οὗ δ' οἱ ἐλθόντες ἀπέθετον ἐν ὑποδεικνυομένῳ τόπῳ τοῦ καταστρώματος τὰ χρήσιμα τοῦ προσωπικοῦ οἰκοκυρείου — τὰ ***πράγματά*** των — ἐχωρίζοντο εἰς ὁμάδας τῆς αὐτῆς εἰδικότητος, ἐγραμμίζοντο κατὰ τὰ πειθαρχικὰ παραγγέλματα καὶ ἀνέμενον. Ὁ ὑποδεχθεὶς τότε βαθμοφόρος τῆς ναυφυλακῆς εἰδοποίει τὸν τοῦ πλοίου ὕπαρχον, ὅστις μετ' οὐ πολὺ καὶ προσήρχετο ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ὑπολόγου τῶν ὅπλων ***(Πρωταρμάτορος)*** καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦτον ***Ἀρμάτορος,*** τῶν 2 ἢ 3 ναυκλήρων, ἔτι δὲ καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς συνόλης ἐνδιαιτήσεως ***Οἰκονόμου·*** πάραυτα δ' ἐγίγνετο ἡ τακτικὴ διαίρεσις. Τὸ κατ' ἀρχὰς ἐσχηματίζοντο αἱ ἰσοπληθεῖς τοιχαρχίαι — ***Βάνδον τοῦ δεξίου*** καὶ ***Βάνδον τοῦ ζερβίου***—ὧν ἑκάστη συνετάσσετο τὸ ἥμισυ τῶν ἐρετῶν, τῶν ἀρμενιστῶν, τῶν οἰακιστῶν, τῶν ὁπλιτῶν κ.τ.λ. μετὰ τῶν οἰκείων ὑπαξιωματικῶν καὶ ἀξιωματικῶν. Ἐπηκολούθει δ' ἡ σύνθεσις τῶν σειρῶν τοῦ ἐμμάχου παντὸς καραβίου ὀργανισμοῦ, τῶν δὴ καλουμένων μεταφορικῶς ***Βήλων.*** Κατὰ τὴν ἐν τούτῳ κρατοῦσαν μέθοδον, ἡ σειρὰ τοῦ πεζοναυτικοῦ ***(Βῆλον τῶν Καραβιτῶν)*** διετηρεῖτο

αὐτουσία· ἐπίσης δὲ διεστέλλετο ἀμιγῶς τὸ ***Βῆλον τῶν Ἐλατῶν,*** οὗτινος οἱ ***ἐπανωζυγῖται*** ἐχορήγουν δύο πάντοτε καὶ ἰσαρίθμους παραπληρωματικοὺς ἔστιν ὅτε χειριστὰς τῶν πυροβλητικῶν σιφώνων καὶ κατὰ τὸ λοιπὸν ἀπετέλουν τὴν ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ αὐτοῦ ἐπικουρίαν τοῦ ὁπλιτικοῦ—τὸ ***Παράβολον τῶν Καραβιτῶν*** — οἱ δὲ ***κατωζυγῖται*** ἔδιδον τὴν ὁμοχειρίαν μόνον τῶν κατοχέων ***(ἀγκυροβόλων)*** καὶ εὐθετισμοῦ τῶν φρεατίων τῶν ἡγουμένων τόνων. Οἱ ἀρμενισταί, τὸ συνεργεῖον τῶν ἀγκυρῶν — τοῦ ὁποίου οἱ λεγόμενοι ἰδίᾳ ***Δεσμῖται*** μετὰ βοηθοῦ τινος κατὰ πλευρὰν ἦσαν ἐπιτετραμμένοι τοὺς ἀγκυροβολεῖς (τὰ ***δεσμὰ***) — οἱ οἰακισταὶ καὶ οἱ ***Βιγλάτορες*** ἐπικαλούμενοι σηματωροὶ ἀπήρτιζον τὸ ***Βῆλον τῶν Συμπρακτόρων.*** Ἐν δὲ τῷ ***Βήλῳ τῶν Χρησίμων*** τέλος περιελαμβάνοντο ὁ ῥάπτης καὶ ὁ σανδαλοποιός, οἱ πυροτεχνουργοὶ — ἀπεσπασμένοι ἐκ τοῦ εἰδικοῦ ἀγήματος τοῦ Ναυστάθμου — οἱ ὁπλοδιορθωταί, ὁ χαλκουργός, ὁ ξυλουργὸς καὶ 1—3 οἱ ὑφιστάμενοι αὐτοῦ τεχνῖται, ὁ σχοινοπλόκος καὶ οἱ ἀρμενορράφοι, ὁ ***Σκευοφύλαξ (τοῦ ἐμβαρίου)*** καὶ οἱ ἀμέσως ἐπὶ τῆς στοιβάσεως ὑποτεταγμένοι ***Φορτωταί,*** οἱ τῶν ἀποθηκῶν ὑπηρέται, οἱ μάγειροι καὶ οἱ παντοῖοι θεράποντες, ὁ ***Ἰατρόσοφος*** ἀκόμη καὶ οἱ σχετικοὶ νοσοκόμοι — ἀποφέροντες ποικίλα ἀπὸ βοτάνων φάρμακα καὶ ἄλλας θεραπευτικὰς σκευασίας μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων ἐργαλείων καὶ τῶν εἰδῶν νοσηλεύσεως, ἔχοντες δὲ πρὸ πάντων ἀποστολὴν τὴν διὰ ῥητινώδους τινὸς ἐκχυλίσματος ἐπούλωσιν τῶν τραυμάτων.

Ἕπεται λοιπὸν ὅτι ἡ τάξις τῶν ἀνηκόντων εἴς τι τῶν βάνδων ὡρίζετο διὰ τῆς φυσικῆς αὐτῶν ἀριθμολογήσεως κατὰ βῆλον, διὰ τῆς ἰδιότητος καὶ διὰ τοῦ τοιχαρχιακοῦ χαρακτηρισμοῦ. Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ὑπῆρχον οἱ «Νούμερον 17, ἐπανωζυγίτης — ἐλατῶν τοῦ δεξίου», «Νούμερον 2, κατωζυγίτης — ἐλατῶν τοῦ ζερβίου», «Νούμερον 45, δευτερόκλητος — καραβιτῶν τοῦ ζερβίου», «Νούμερον 13, βιγλάτωρ—συμπρακτόρων τοῦ δεξίου», «Νούμερον 21, φορτωτὴς — χρησίμων τοῦ ζερβίου», «Νούμερον 30, ***Κοιτωνάριον τοῦ κραββάτου*** — χρησίμων τοῦ δεξίου» καὶ καθεξῆς. Ἐκ τῆς ὑποδιαστολῆς δὲ καὶ πρὸς θέσεις ἐφαρμογῆς τῶν ἐξειδικευμένων σειρατῶν προήρχετο ἡ πρόσθετον διαγνώρισμα συνεπαγομένη πλήρωσις τῶν κατὰ σκεύη καὶ ὅπλα ἀναγκῶν ἔνδον. Καὶ διεκρίνοντο τοὐντεῦθεν οἱ διανενεμημένοι εἰς τοὺς διαφόρους τῶν ἐπιστασιῶν κλάδους, οἷοι ὁ «Νούμερον 1, κατωζυγίτης καὶ ***Δικελλάριος*** — ἐλατῶν τοῦ δεξίου», ὁ «Νούμερον 1, ἐπανωζυγίτης καὶ σιφωνάτωρ — ἐλατῶν τοῦ δεξίου», ὁ «Νούμερον 24, ἐπανωζυγίτης καὶ τοῦ παραβόλου — ἐλατῶν τοῦ ζερβίου»,

ὁ Νούμερον 37 τῶν πρωτοκλήτων καὶ ***Τοξοβολιστὴς*** τοῦ καμπονίου — καραβιτῶν τοῦ ζερβίου», ὁ «Νούμερον 16 τῶν πρωτοκλήτων καὶ ***Ναυκλάστωρ*** τοῦ κατασχάρου — καραβιτῶν τοῦ δεξίου», ὁ «Νούμερον 40 τῶν δευτεροκλήτων καὶ ***Τοξάριος***—καραβιτῶν τοῦ δεξίου», ὁ «Νούμερον 5 τῶν πρωτοκλήτων καὶ κονταρᾶτος — καραβιτῶν τοῦ ζερβίου», ὁ «Νούμερον 8, ***Ἀγκυρίτης*** καὶ ***(Λογχο)δρεπανιώτης*** — συμπρακτόρων τοῦ ζερβίου», ὁ «Νούμερον 13, βιγλάτωρ καὶ ***Κούρσωρ τοῦ κεντάρχου*** — συμπρακτόρων τοῦ δεξίου». Ἰστέα ἀκόμη καὶ τάδε· ὅτι εἰς τὸν διακανονισμὸν τῶν λεπτομερειῶν ἑκάστης εἰδικότητος ἐβάρυνον κατ' ἐξοχὴν ἡ ἰδιαιτέρα ἐπίδοσις μετὰ τῆς προτιμήσεως τῶν πρὸς πλήρωσιν διατιθεμένων ναυβατῶν, ὅτι δ' οὐδαμῶς ἀπεκλείετο τὸ ὑπό τινας περιορισμοὺς συνενοῦν πολλάκις τὰ καθήκοντα τοῦ καραβίτου, συμπράκτορος εἴτε ἐλάτου, μὲ τὰς ἐν παρέργῳ ὑποχρεώσεις ἐνίων ἐπιτηδευμάτων τοῦ βήλου τῶν Χρησίμων.

Ὁπότε τὸ σύμψυχον διῄρητο, συνεπληροῦτο δὲ τὸ ***Συναξάριον*** — περιεκτικός τις κατάλογος μετὰ λεπτομερῶν σημειώσεων καὶ ὡσεὶ ἐφημερίδα ἀποτελῶν τῶν περὶ τὸ προσωπικὸν γεγονότων — καθ' ὅλους τοὺς ἰσχύοντας συνδυασμοὺς τῆς ὀνομαστὶ τοποθετήσεως ἐκείνου καὶ κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν ἀναγκῶν, ἐξετελοῦντο δοκιμαστικαὶ ἐκ διαλειμμάτων κλήσεις· μέχρις οὗ ἐβεβαιοῦτο ἡ πλήρης ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων κατανόησις τοῦ ὅ,τι ἐχρῆν πράττειν πρὸς λειτουργίαν ἀπρόσκοπτον τῆς ὑπηρεσιακῆς ἔνδον μηχανῆς, κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις εἰρήνης ἢ πολέμου. Συνέβαινον, ἐν ἄλλοις λόγοις, ὅσα περίπου τηροῦνται καὶ ἐπὶ τῶν πολεμ. πλοίων τῆς σήμερον. Εἶνε δὲ φανερὸν ὅτι ἡ τοιαύτη ἐργασία ἐρρύθμιζε πάντῃ καὶ τὰς ἐν ὅρμῳ τε καὶ ἐν πλῷ φυλακάς, ἤτοι τὰς κατὰ Καιροὺς τῶν ἀξιωματικῶν Ὥρας ἐγρηγόρσεως καὶ φροντίδων τῶν ὑποδεεστέρας ἱεραρχίας ἀνδρῶν. Καὶ κατὰ τὰ σχετικῶς κεκανονισμένα τότε, τὸ πεζοναυτικὸν ἐχορήγει τὸν ***Πρῶτον τῆς ἡσυχίας*** (ὑπαξιωματικὸν τῆς φρουρᾶς, τρόπον τινά), τὸν ἐπ' ἀγκύρας διατιθέμενον σκοπὸν τοῦ κοβέρτου πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν ἀναβασίων—***Θυρωρὸν*** — τὸν ἐν συνεχείᾳ ἐπιφορτιζόμενον τὴν εὐταξίαν τοῦ ὑποφράγματος ***Καρτεράκιον*** καὶ τὸν ἐπίσης μὴ διαλείποντα θυροφύλακα τῶν δωμάτων τοῦ κυβερνήτου — ***Παπίαν τοῦ κραββάτου.*** Ὁ ἐγρηγορῶν ἐκ τῶν ἀρμενιστῶν βαθμοφόρων προσηγορεύετο ***Πρῶτος ἐπὶ τῆς σωτηρίας,*** οἱ δὲ ὑπ' αὐτὸν παραμένοντες ἐκαλοῦντο ***Φύλακες*** καὶ καθώριστο ὅπως διέρχωνται συνηγμένοι ἐπὶ τοῦ προστέγου· διεξῆγον τὴν ἐκπέτασιν καὶ πτύξιν ***(χαλάρωμα*** καὶ ***σάκκισμα)*** τῶν ἱστίων, τὴν ἔπαρσιν καὶ τὴν ὑπο-

στολὴν τῶν παριστίων — ***ἐπανίου τοῦ Σκοπιομέρου, Κερκετολασικοῦ ἐπανίου*** καὶ ***Μαγιστρολασικοῦ ἐπανίου*** — καὶ πάντα τὰ ἁπτόμενα ὁπωσδήποτε τῆς ***ἁρματωσίας,*** τοῦ συνεστῶτος δηλ. ἐξαρτισμοῦ. Τὸ ἐρετικόν, ἐπιβλεπόμενον καὶ παροτρυνόμενον ὑπὸ τοῦ τὴν ὥραν ἀνέχοντος καράβου, ἀκολουθοῦν δὲ τὸν ρυθμὸν ἐλασίας τῶν προκώπων — πρωτελατῶν τῆς κάτω σειρᾶς καὶ ***δευτεροελατῶν*** τῆς ἐμπροσθαίτερον ἀρχομένης ἄνω — δὲν εἰργάζετο καὶ μόνον ἐν ὁλότητι, ὡς διέγραφεν ἡ ἐνόργανος ἐπὶ τῆς μυϊκῆς κατανομῆς διάταξις· ἀλλά, κατὰ τόπους καὶ συνῳδὰ ταῖς συνθήκαις τῆς θαλασσοπλοΐας, ἦτο δυνατὸν νὰ λειτουργῇ:

1ον) δι' ἐφαρμογῆς τοῦ ἡμιολισμοῦ εἰς διαμπερὲς τὸ κάτεργον — ἢ μὲ τὴν κάτω σειρὰν ἐν πλήρει προσωπικῷ καὶ τὴν ἄνω ἀπὸ τοῦ ἡμίσεος ὑπηρετουμένην εἴτε ἀργοῦσαν, ἢ μὲ τὴν κάτω σειρὰν ἐν ἡμίσει προσωπικῷ καὶ τὴν ἄνω ὁμοίως εἴτε ἀργοῦσαν·

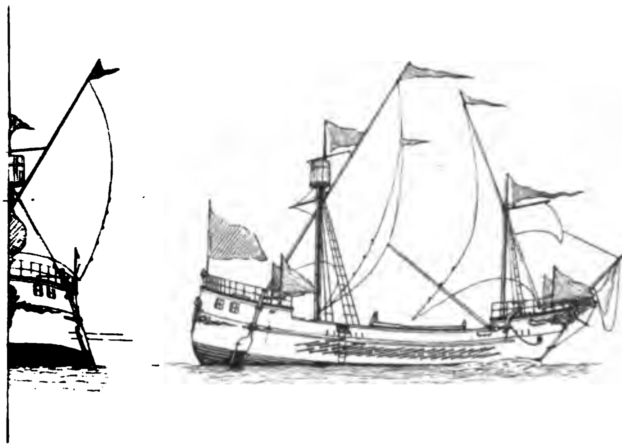
2ον) κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἡμιολισμοῦ διὰ διαιρέσεως τοῦ κατέργου εἰς δύο ἴσα ἐπιμήκως μέρη — σύστημα ἀπορρεῦσαν καὶ πρὸς μέθοδον καθιερωθὲν ἐκ τοῦ ἐξακολουθοῦντος νὰ ὑφίσταται κατὰ τὸν Μεσαίωνα τύπου ναυπηγικοῦ μετὰ μικτοῦ τῆς ἐρεσίας ὀργανισμοῦ — ἢ μὲ τὴν πρυμναίαν συγχειρίαν ἐν πλήρει προσωπικῷ καὶ τὴν ἑτέραν ἀπὸ τοῦ ἡμίσεος ὑπηρετουμένην εἴτε σχολάζουσαν, ἢ μὲ τὴν πρυμναίαν συγχειρίαν ἐν ἡμίσει προσωπικῷ καὶ τὴν πρῳραίαν ὁμοίως εἴτε σχολάζουσαν.

Ἡ καθ' ἑκατέραν τῶν περιπτώσεων τούτων ἐφαρμοζομένη ἑκάστοτε ἐκ τῶν τεσσάρων ἐναλλαγῶν προήρχετο ἐξ ἐκτιμήσεως τοῦ Κυβερνήτου τῶν αὐχένων, παρ' οὗ καὶ ἐκελεύετο. Ἐν ἱστιοδρομίᾳ δὲ τὸ $^1/_4$, καὶ εἰς ἐξαιρετικὴν βίαν τῶν χειρισμῶν τὸ $^1/_2$ τῶν ἐλατῶν ἠγρύπνει ἵνα συντρέχῃ κατὰ τὴν ἐπιχειρίαν — οἱ ***Σύρται.***

Οἱ πηδαλιοῦχοι ***(Στημονάριοι)*** ἤσκουν τὴν κυβέρνησιν τόσον διὰ τῶν μονάκρων ***ληγοταιρίων*** μοχλῶν, ὅσον καὶ δι' οἰάκων τινῶν διαπερώντων τὸ πηδόκρανον καὶ ἀποληγόντων εἰς λαβὴν ἑκατέρωθεν — τῶν ***διοιακίων.*** Ἡ κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον μεταχείρισις τοῦ ἰθυντηρίου συσκεύου, τοῦ δὴ ἐγκατεστημένου ἔστιν ὅτε ἐντὸς τῆς ***Σφενδόνης*** τοῦ κενταρχικοῦ οἰκήματος, ἀπησχόλει 1 ***Πρωτοστημονάριον*** καὶ 2 ἕως 6 τοὺς διεξάγοντας τὴν ὁλκήν· ἐγίγνετο δὲ πρὸς ἔργον ἀπ' εὐθείας καὶ συχνότερον μέσῳ οἰακοσχοίνων — τῶν ***στημονίων*** — τῶν ὁποίων τὴν ἀντοχὴν καὶ τὸ ἀποφερόμενον δυναμικὸν ἐπολλαπλασίαζον οἱ παρεμβαλλόμενοι τροχίλοι (Εἰκ. 61 καὶ 62). Καὶ τέλος τῆς ἐξ ὑπαμοιβῆς σύμπαντος τοῦ ἐρετικοῦ προώσεως λογιζομέ-

νης ἀνὰ 51^{λ} 15^{δ} ἐν σάλῳ καὶ 1^{ω} 42^{λ} 30^{δ} διάλειμμα κατὰ τοὺς γαληνίους πλοῦς, τῆς δὲ τῶν λοιπῶν φυλαττόντων ὥρας οὔσης 2^{ω} 33^{λ} 45^{δ}, πρὸς τὸ μεθίστασθαι τὸν ἐργάσιμον χρόνον 3^{ω} 45^{λ} 40^{δ} ἢ 1^{ω} 52^{λ} 50^{δ} — 0^{ω} 56^{λ} 25^{δ} καθ' ἡμερονύκτιον ἀναλόγως τῶν συνεπαγομένων κόπων, ἡ πολυσύνθετος τῶν δρομώνων ὑπηρέτησις οὐδὲν παρουσίαζε τὸ ἐν τῇ οὐσίᾳ βασανιστικὸν καὶ ἀφόρητον· τὴν δὲ ἀναγκαίαν ἐπαγρύπνησιν ἄχρις ἀπωτάτων τοῦ πελαγίου ὁρίζοντος συνεπλήρουν οἱ ἀπὸ τῶν καρχησίων ἐντεταλμένοι τὴν ναυσκοπίαν ὀπτῆρες — οἱ ***Κασσιέριοι.***

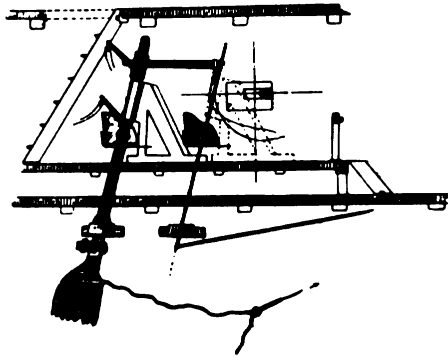
Κατόπιν τῆς ἀναπτυχθείσης διαιρέσεως ἕκαστος τῶν ἀνδρῶν ἀνε-

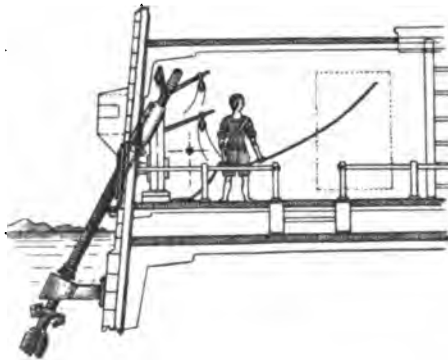

ΕΙΚ. 61. Πῶς ἡ πηδαλιουχία διέκειτο ἐπὶ τῶν μετρίου ἐκτοπίσματος καὶ τῶν ἐλασσόνων σκαφῶν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.
(Ἡ εἰκὼν κατ' ἀναπαράστασιν ἰσχυροῦ πως δισείρου τῆς Παμφυλίας τοῦ Θ' αἰῶνος).

λάμβανε τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ καὶ ἀπεχώριζε τὰ μὴ καθημερινῶς χρήσιμα ἐκ τῶν περιεχομένων εἰδῶν, ἅτινα ἐνεχείριζεν ἐπ' ἀπογραφῇ εἰς τὸν βεστίτωρα τοῦ καράβου, ἵνα μετὰ λογισμοῦ τοῦ κτήτορος καὶ ***μηνολογήματος*** τῆς παραδόσεως διαφυλάττῃ εὔκαιρα πρὸς πᾶσαν ζήτησιν. Ἀπὸ τοῦ ὑπολοίπου ὁ ἱματισμὸς τῶν ἐρετῶν ἀπετίθετο καθ' ἕνα ἐντὸς ἑρμαρίου εὑρισκομένου ὑπὸ τὸ ***Πατάριον*** (πρόσπελμα), ἐν ᾧ τὰ ***μικροπράγματα,*** ἅπερ παρείποντο τῷ ἔργῳ ἐκείνων, παρεσκευάζοντο εἰς ***δεμάτιον*** καὶ ἠρτῶντο ἀπὸ ***κρεμασταρίου*** ὑποβλήτου τῷ ἀντιστοίχῳ ***Παγκαρίῳ·*** εἰς τρόπον ὥστε πᾶς ζυγὸς διελάμβανε καὶ τὴν ἱματιοσκευὴν τοῦ ἐπικαθημένου ἐμψύχου. Τῶν ὁπλιτῶν δὲ πάλιν καὶ τῶν ἄλλων ναυβατῶν τἀποφερόμενα ἐνδύματα

ἐσωρεύοντο κατὰ δισάκκια ἐν εὐρείαις κιβωτοῖς, αἱ ὁποῖαι διέκειντο ἐστερεωμέναι πρὸς ἀμφοτέρωθεν τοῖχον πρῴραδε καὶ πρύμνηθεν τοῦ κυρίως θαλάμου — ***Μεσορίου*** — τοῦ κατέργου καὶ ἔφερον τὴν οἰκείαν ἐπιγραφὴν τοῦ προορισμοῦ κατὰ Συντροφίας κεχωρισμένως τῶν βήλων. Τὸ βάρος παντὸς ἐκ τῶν ἐπιβαινόντων ἀτόμων μετὰ τοῦ οἰκοκυρείου αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνήκοντος ὁπλισμοῦ ἦτο κατὰ μέσον ὅρον 104χλγρ·ο.

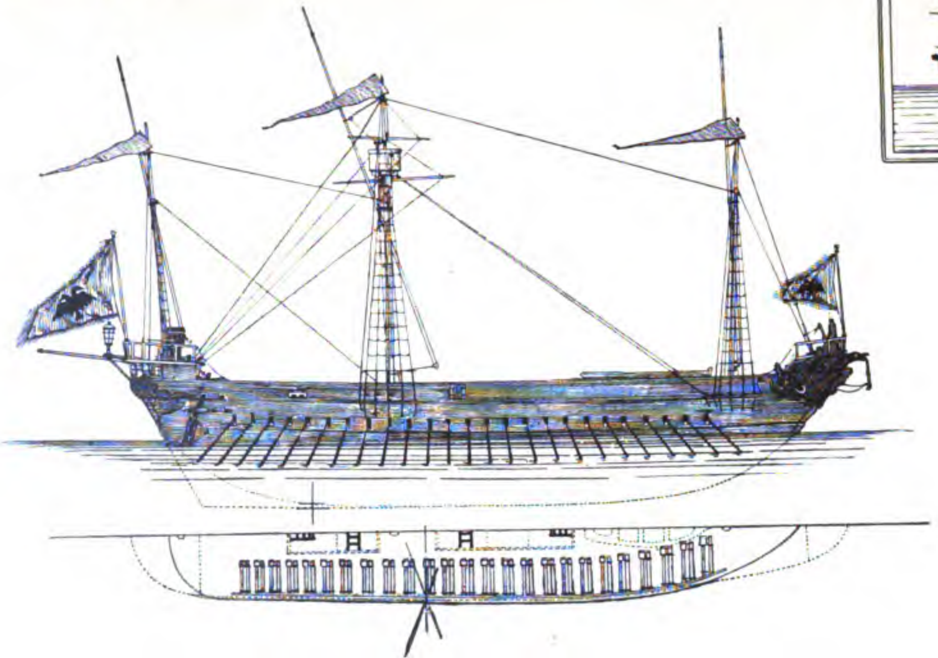

ΕΙΚ. 62. Κεφαλαιώδης ἀναπαράστασις τοῦ χειρισμοῦ τῶν αὐχένων ἐπὶ πλοίων ὀγκωδῶν καὶ δυσκυβερνήτων τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐν γένει διέποντα τὸ ***Κοίμισμα***—τὴν κατάκλισιν δ ἑ., ἥτις ἐσημαίνετο 1ω 30λ τὸ θέρος καὶ 3ω τὸν χειμῶνα ἀπὸ τῆς Ἡλίου δύσεως — ταῦτα εἶχον ὡς ἑξῆς ἔνδον: Βαίνοντες διὰ μεθοδικῆς τινος ἐρεύνης ἀπὸ τῶν ἐπισημοτέρων πρὸς τὰ εὐτελῆ, ἃς παρατηρήσωμεν ἐν πρώτοις τὰ διέποντα τὸ οἴκημα τοῦ ἐπιστέγου, ὅπερ ἐφέρετο κοινῇ διὰ τοῦ ὀνόματος Κράββατος τοῦ κεντάρχου, καθιερωθέντος ἀπὸ τῆς ἁπλῆς τῶν ἐλασσόνων πλοίων διατάξεως· διότι ἐπὶ τούτων, πράγματι, μόναι αἱ ἀνάγκαι τοῦ ὕπνου ἐθεραπεύοντο κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ φροντίδος τῶν κτιστόρων· δὲν ὑπῆρχε δ' ἐκεῖσε εἰμὴ θάλαμός τις ὀλιγόχωρος καὶ χθαμαλός, ἄνευ οὐδενὸς ἑτέρου παρακειμένως διαμερίσματος πρὸς εὐρυτέραν τυχὸν τῆς ἐνδιαιτήσεως ἐκπλήρωσιν. Ὅπως δὴ καὶ προκειμένου περὶ καταλύματος τῶν ἀξιωματικῶν, ὑφίστατο ἐν τῷ προστέγῳ κατακόμβη τις μετὰ τῶν σχετικῶν κατὰ τὴν περίμετρον ἀναπαυτηρίων. Πέραν δὲ τῆς περὶ τὸ ξυλόπηγμα εὐπρεπείας καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς καθαριότητος δὲν ἐξικνεῖτο ἡ καταβαλλομένη προσοχή.

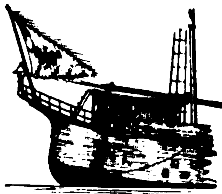

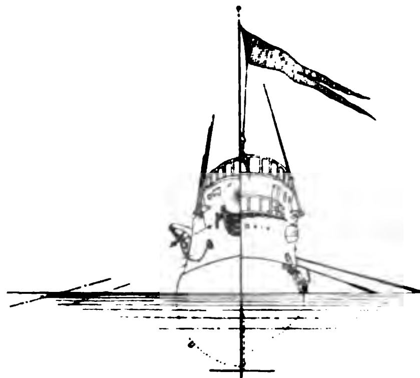

ΕΙΚ. 68. Ἡ κεφαλαιώδης διάταξις μονοκρότου ἀπὸ τὰ εὔσωμα καὶ μᾶλλον ἐπίμαχα τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος μετά τινων ἀπαντωσῶν συχνότερον τότε ποικιλιῶν περὶ τὸ εἶδος.

Ἐπὶ τῶν μετρίου δ᾽ ὅμως ἐκτοπισμοῦ (Εἰκ. 63, 64 καὶ 65), πολὺ δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῶν κραταιοτέρων καὶ περικαλλεστέρων κατὰ περιόδους δρομώνων τῆς Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας (Εἰκ. 66, 67 καὶ 68) ἡ κρατοῦσα οἰκονομία ἐπὶ τῆς ἔνδον διαμονῆς τοῦ συνόλου ἐπιτελείου ἦν διάφορος ἐξ ὁλοκλήρου. Καὶ ὁ κατάπρυμνος αὐτῶν τότε κοιτὼν οὐ μόνον ἐτύγχανε λίαν ἄνετος κατὰ τὸ ἐπινηίως ἑνόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς χλιδὴν ὑπερέβαλλε πολλάκις ἱκανοὺς τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀνδρωνιτῶν τῆς ἀριστοκρατίας.

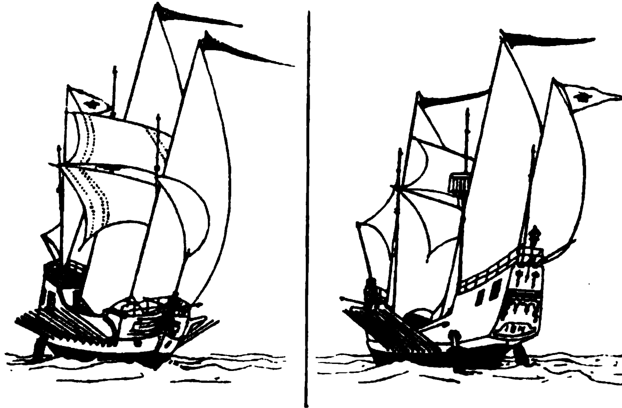

ΕΙΚ. 64. Τύποι τινὲς συνήθεις δρομώνων τῆς Μητροπόλεως ἐκ τῶν μέσου ἐκτοπίσματος τῆς Θ΄—ΙΑ΄ ἑκατονταετηρίδος.

Ὁπότε προὐβλέπετο ἡ ἐπιβίβασις δρουγγαρίου, τὸ διαμέρισμα ἐδιχάζετο κατὰ μῆκος διὰ φράκτου, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου εὑρίσκοντο αἱ κλῖναι· ἄλλως ἔμενεν ***ἀπέριττον***, ὁλόκληρον δῆλα δὴ πρὸς χρῆσιν τοῦ κυβερνήτου. Ἕως ὅτου κατὰ προσφθίνοντα τὸν Μεσαίωνα καθιερώθη νὰ οἰκοδομῆται ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ κατασχάρου ἰδιαίτερον ἐνδιαίτημα ναυαρχικὸν — ***ὁ τοῦ Δρουγγαρίου Κράββατος***—, ὅπερ ἤγαγεν εἰς τὴν μετέπειτα ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ συστηματοποίησιν ἀλλεπαλλήλων, δι᾽ ἀνάγκας τῶν ἐπιτελείων διαφόρους, καὶ κλιμακωτῶς διηκόντων ὑπερστέγων μέχρις ὕψους τῆς κορώνης. Πᾶν δὲ κατακλιντήριον — τὸ ***καρυόλιον*** — κατεσκευάζετο εὐρὺ καὶ οὐχὶ μετ᾽ ἐξηρμένης στρωμνῆς, ἐκ ξύλου πολυτίμου διαπεποικιλμένου μετὰ καλλιτεχνικῆς λεπτότητος. Εἶτα δὲ κατεκοσμεῖτο καὶ ὁ χῶρος διὰ ταπήτων καὶ παραπετασμάτων, ἀνακλίντρων τε καὶ ὁμοίως βαρυτίμων καθισμάτων καὶ ἱματιοθηκῶν, διὰ κομψῶν ἔτι κρεμαστήρων, ἔνθα ἀνηρτῶντο ἡ πανοπλία, τὰ σύνεργα τῆς προσφιλεστά-

της κυνηγεσίας καὶ τὰ πρόχειρα ἐν ὅρμῳ τηρούμενα ἐνδύματα τῆς ἐπιδείξεως ἀπὸ ***καμουχᾶ*** ἢ παραπλησίων ἑτέρων ὑφασμάτων μετὰ τριχάπτων· συνεπλήρουν δὲ τὴν ἐντύπωσιν πίνακες καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐκ τῶν ἐμφανιζόντων τὸν πλοῦτον καὶ εὐμάρειαν ὑπέρμετρον ἐν τῷ βίῳ ἐπὶ βασιλικοῦ καράβου. Καὶ ἦτο ἑπόμενον τοῦτο, δεδομένου ὄντος ὅτι τὸ καταλαβεῖν τότε τὴν ναυαρχίαν καὶ κυβέρνησιν, οὐχ ἧττον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ προσλαμβάνεσθαί τινα εἰς τὴν θέσιν ἀξιωματικοῦ μὲ βλέψεις ἐπὶ μέλλον ἀπρόσκοπτον, προϋπέθετον κυρίως εὐγένειαν τῆς καταγωγῆς καὶ οἰκονομικὴν ἅμα ἀνεξαρτησίαν ἀπόλυτον· οὗ ἕνεκα καὶ ἡ ἐν τῷ προσκραββάτῳ ἐνδιαίτησις τῶν ἐπιβαινόντων βαθμοφό-

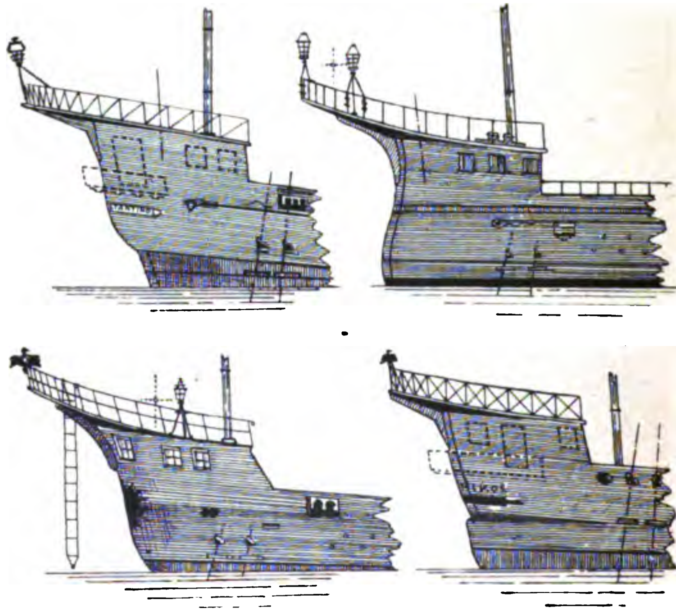

ΕΙΚ. 65. Γενικὴ μορφὴ τοῦ σκάφους—*Κουφαρίου*—μετὰ τοῦ ἐπιστέγου καὶ διάταξις τῆς ἱστιοφορίας δρόμωνος ἐκ τῶν μέσου μεγέθους τῆς Χίου, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

ρων, τῶν τε ναυτικῶν καὶ τῶν ἐνόπλου δράσεως, ἦν ἐπίσης πολύτροπος, τῶν πρώτων φιλοτιμουμένων ν᾿ ἀπομιμῶνται ἐν πᾶσι τοὺς ἁβροδιαίτους συνοικήτορας, ἐφ᾿ ὅσον ἡ ἐπαγγελματικὴ τραχύτης συνεχώρει τοῦτο.

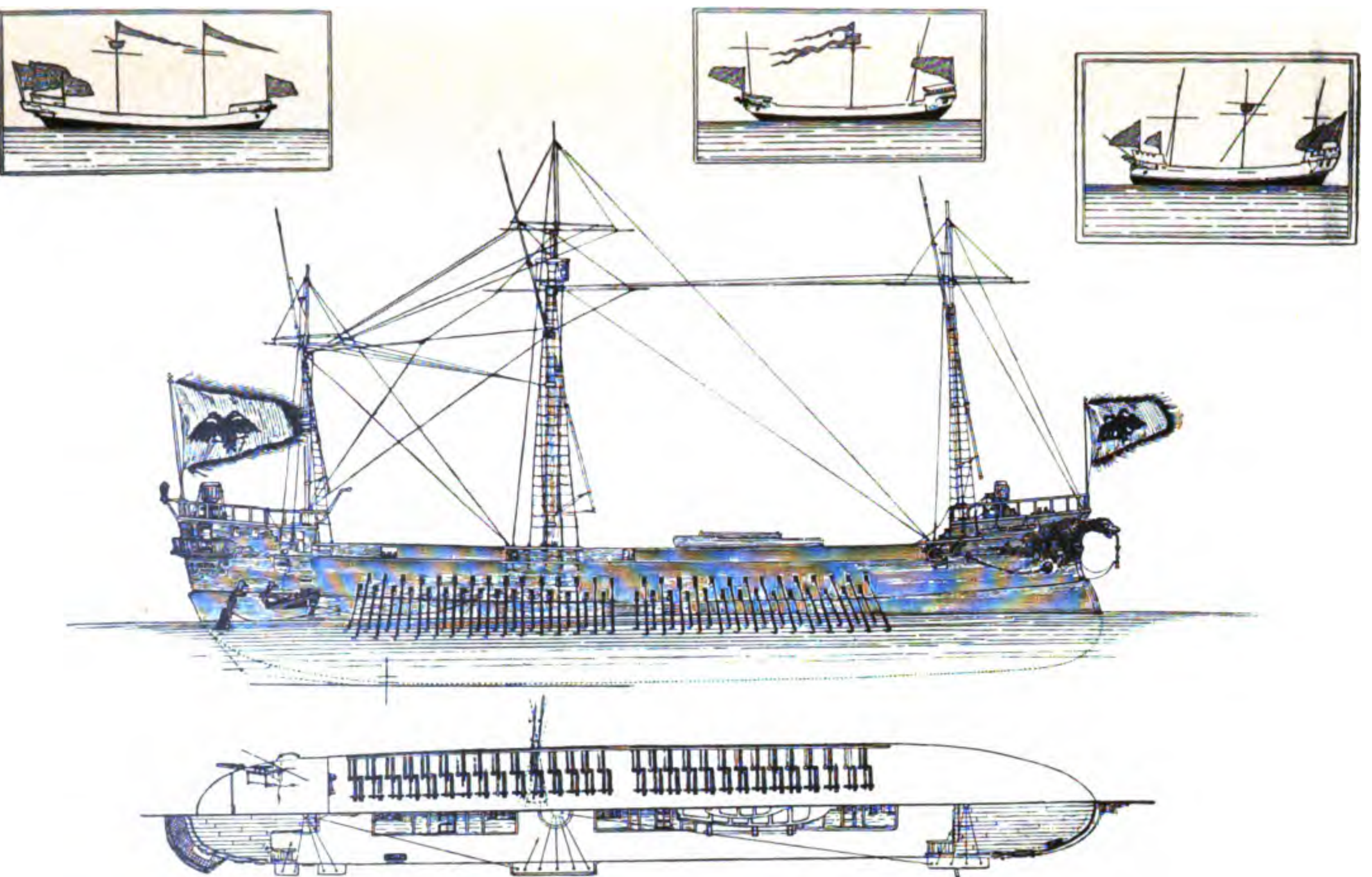
Οἱ ἐντεταλμένοι ἐξ ἄλλου τὴν διαχείρισιν ἀποθηκῶν ἐκοιμῶντο ἐντὸς αὐτῶν· συνήθως δὲ διετίθεντο πρὸς τοῦτο ἁπλαῖ τινες ἐκ σανίδων κλῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐπήγνυντο κατὰ τὰς ***στενάδας*** τῆς πλευρικῆς ἐντερονείας, τοῦ ἀερισμοῦ ἐξυπηρετουμένου τότε διὰ τῶν ἀφ᾿ ὧν καὶ ὁ φωτισμὸς κυκλικῶν τοῦ ὀρόφου ὀπαίων μετὰ περιθωρίου — τῶν ***σπειρανίων***. Τῶν δὲ λοιπῶν ὑπαξιωματικῶν χρησιμοποιούντων τὴν μετάφρακτον καὶ διὰ θυρίδος προσιτὴν ἀπὸ τοῦ καταστρώματος κρυβήστριαν (τῶν μαχίμων) καὶ τὸ στιβάδιον, οἱ ὑποδεέστεροι ναυβάται

ἐξῳκονομοῦντο ὡς ἁρμοδιώτερον ἔνδον. Οὕτως, οἱ ἐρέται ἐν ὅρμῳ τε καὶ ἐν πλῷ κατεκλίνοντο ὑποκάτω τῶν οἰκείων σελμάτων, ἔνθα ἐπέτρεπεν ἄνευ στενοχωρίας τὸ ἀπὸ ναυπηγικῆς προνοίας ἄνοιγμα τῶν καὶ ἄλλως ἐχόντων εὖρος ἐπαρκὲς διασκέλων τῆς ὑποστηρίξεως· διότι ὅσῳ μείζων ὁ δρόμων καὶ βαρύτερος, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἰκριοπηγία τοῦ θαλάμου ἐστερεοῦτο εἰς ἀντοχὴν κατὰ τὰς ἀντιρρόπους τῇ τῆς ὀκνότητος ὑπερνικήσει δυνάμεις· καί, τῶν διπλοχειριστῶν τῆς κώπης ἀναγκαιούντων πρὸς μετακίνησιν τῶν εὐσώμων κατασκευασμάτων, φανε-

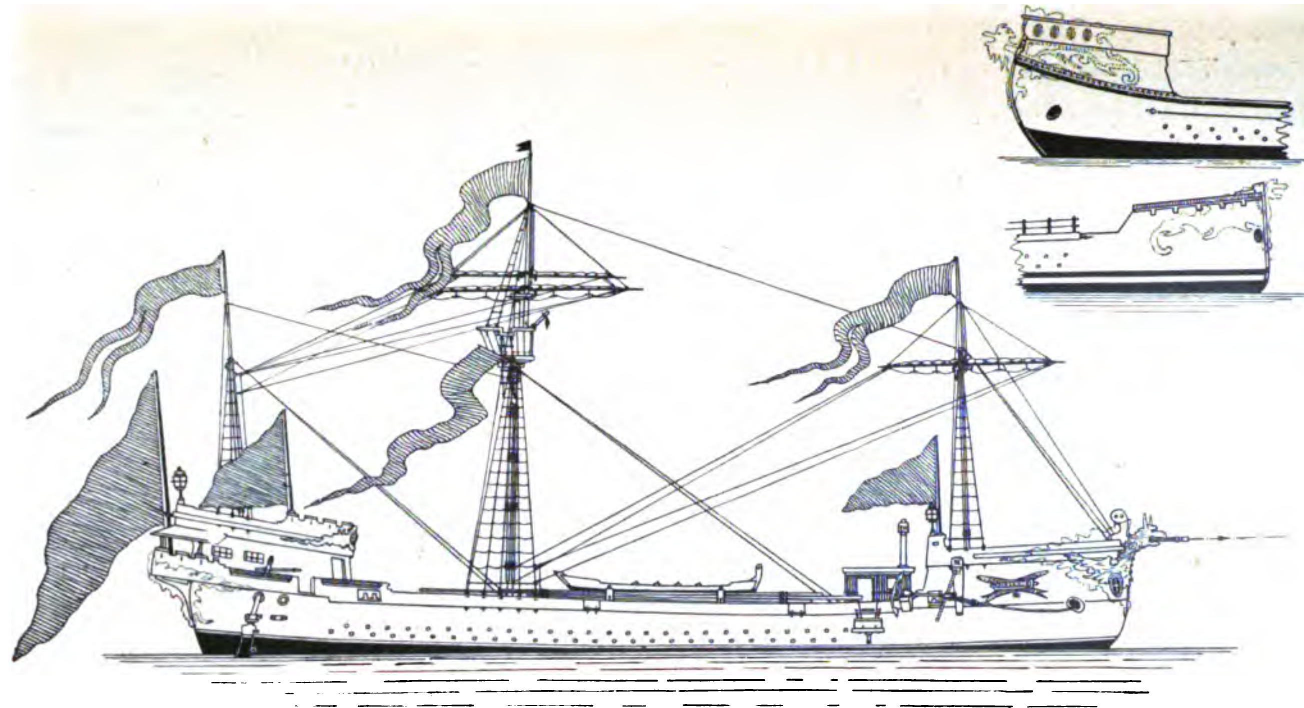

ΕΙΚ. 66. Πρυμνόσχημά τινα τῶν τοῦ Ι΄ αἰῶνος μειζόνων Παμφύλων.

ρὸν τυγχάνει ὄν, ὅτι ἡ νυκτερινὴ ἐκείνων ὁμοῦ ἀνάπαυσις ἐθεραπεύετο ἄριστα μεταξὺ προστάτου τῆς βάσεως τοῦ παταρίου καὶ νώτου τοῦ παγκαρίου. Πολὺ δὲ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐπασχόλησιν ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἀνεχόντων τὴν ὥραν ἀνδρῶν ἡ κατάκλισις τῶν ἐπιλοίπων ἦν ἄνετος. Τὸ ὁπλιτικὸν πάλιν μετεχειρίζετο αἰώρας — τοὺς **ἀγωγοὺς** (Εἰκ. 69) — ἀνακρεμαμένας ὡς οἷόν τε πυκνῶς περὶ τὸν διαμήκη ἄξονα καὶ καθ' ὅλην τοῦ μεσορίου τὴν ἔκτασιν· ἐπίσης δὲ καὶ οἱ στημονάριοι, οἵτινες ἐκάθευδον ἀκριβῶς πρὸ τοῦ κλειδίου τῶν πηδαλίων, καὶ οἱ καταλαμβάνοντες τὸ προεισόδιον τοῦ προσκραββά-

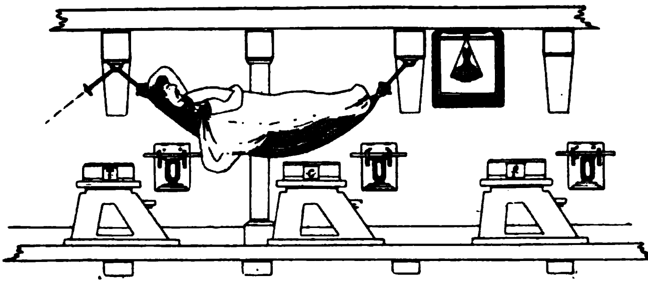
ΕΙΚ. 67. Συνόλη οἰκονομία καὶ ἔνιαι τοῦ τύπου ἐναλλαγαὶ δικρότου ἐκ τῶν κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα μεγίστων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

ΕΙΚ. 68. Εἷς τῶν ὡραιοτέρων τύπων δρόμωνος τῆς γραμμῆς, ἐκ τῶν ἀπαντώντων κατὰ τοὺς αἰῶνας ἀκμῆς καὶ ἐπιδόσεως ναυτικῆς τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

του σηματωροί, καὶ οἱ ἔμπροσθεν τῶν προκώπων διατιθέμενοι ἄλλοι. Δεδομένου ἄρα, ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐλειτούργει ἡ κάτω ἐλασία καὶ ὅτι ἐν χειμῶνι τὸ μέγα τοῦ κατέργου κυβήσιον ἐπεκαλύπτετο διὰ παχείας ὀθόνης, εἰ μὴ ἐξετείνετο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἡ χαμηλὴ καὶ δίκην στέγης τανυομένη σκηνὴ — τὸ ***Ταννιὸν (σκέπασμα)*** — ἡ ὁποία συνηθίζετο τότε, ἐννοοῦμεν μεθ' ὁπόσης καὶ πολυμόρφου λεπτολογίας τῶν ἁρμοδίων συνεβιβάζετο διὰ τῆς ρηθείσης διατάξεως τὸ ἀκώλυτον τῆς προώσεως τοῦ σκάφους μετὰ τοῦ ***καταπλαγιάσματος*** τῶν σχολαζόντων ἀπὸ τοὺς ὑπηρετοῦντας αὐτήν, καὶ μετὰ τοῦ ***καταστελάγματος*** τοῦ ἑτέρου προσωπικοῦ κατὰ φυλακάς.

Οἱ ἀγωγοὶ καὶ τὰ κλινοσκεπάσματα τῶν ἐγρηγορότων ἀνδρῶν συνεπτύσσοντο εἰς κυλίνδρους καὶ ἀπετίθεντο ἐν μέρει μὲν ἐντὸς θηκῶν

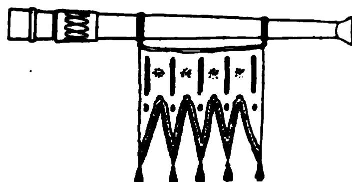

ΕΙΚ. 69.

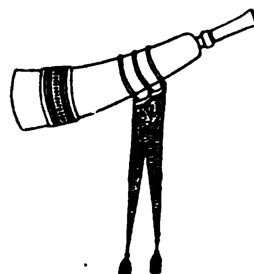
περιθεουσῶν τὸ πολυκλιμάκιον τῆς καθόδου, ἄλλα δ' ἐντὸς τοιούτων διηκουσῶν κατὰ μῆκος τῶν δρυφάκτων πρὸς τὴν σταθμίδα, ἢ ἐπικειμένων τοῦ περιτοναίου ἔστιν ὅτε. Διὰ τῆς οἰκονομίας ταύτης, προσαρμοζομένης τῷ ἑκάστοτε τύπῳ τῶν πλοίων, ἐν ᾧ ἐκράτει ἀφ' ἑνὸς μέθοδος μετὰ τάξεως περὶ τὴν τοποθέτησιν, ἐθεραπεύοντο ἑτέρωθεν αἱ τῆς ἀμύνης χρεῖαι κατὰ τὰ κύρια σημεῖα τῆς κινήσεως ἐν μάχῃ καὶ τῆς συσσωρεύσεως τῶν ἀγωνιζομένων· καὶ ὅπου μάλιστα δὲν ὑφίστατο μετερείσιον, ἢ τὸ ὑπάρχον τοιοῦτον δὲν ἐπροστάτευεν ἐπαρκῶς πρὸς ὕψος, ἑπόμενον ὅτι ἡ ἐνισχυτικὴ ὑπνοσκευὴ τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰλημμένων ἀπὸ πήξεως προφυλακτικῶν μέτρων συνίστα καθ' ἑαυτὴν παραπέτασμα παχύ, ἐλαστικὸν καὶ δυσχερέστατα ἐξουδετερούμενον ἐκ τοῦ πόρρωθεν ρίμματος. Συνῳδὰ δὲ τῇ κεφαλαιωδῶς κρατούσῃ κατὰ βάνδα καὶ βῆλα κατανομῇ, τὰ εἴδη τοῦ ἐρετικοῦ ἐτίθεντο εἰς τὰ πλευρικὰ καὶ ἐμπρός, τὰ δὲ τῆς πηδαλιου-

χίας εἰς τὸ ὄπισθεν τοῦ κυβησίου· τὰ τῶν βιγλατόρων κατεῖχον τὴν πρόσοψιν καὶ τὰ μέχρις ἄκρων τῶν ἀφλάστων παράτοιχα τοῦ κατασχάρου· τὰ τῶν ὁπλιτῶν περιέβαλλον πυκνῶς τὸ καμπόνιον, πολλάκις δὲ κατὰ στοίχους δύο· καὶ τὰ κατὰ φυσικὴν σειρὰν τῶν λοιπῶν ναυβατῶν ἐδέσποζον ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας εἰς τὴν ἄλλην τοῦ ἐξωτερικοῦ στεφανώματος.

Παραπλήσιος οὐχ ἧττον ἐρρύθμιζε διακανονισμὸς τὸ διάγειν ἔνδον καὶ τὸ συσσίτιον — ***Τραπέζιον*** — ἀπορρέων ἐξ ἐκτιμήσεως ἀκριβοῦς τῆς ἐπιβαλλομένης ἐν τῇ τῶν σχετικῶν διατάξει ἁπλότητος καὶ ὠργανωμένος κατὰ τὸ προσφορώτατον εἰς ἐπαρκῆ πάντοτε καὶ ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῆς ὑπηρεσίας. Ἅμα τῇ ἕῳ λοιπὸν οἱ ***Βουκινάτωρες*** καὶ οἱ ***Τουβάτωρες*** (Εἰκ. 70) ἔμελπον ἀπὸ τοῦ προστέγου ἁπαλήν τινα καὶ πρὸς γοργὸν λήγουσαν συμφωνίαν, ἥτις διεδήλου τὸ ἐγερτήριον.

ἡ Τοῦβα
(δι' ἤχους ὀξεῖς καὶ διαπεραστικούς)

τὸ κυρίως ***Βούκινον***
(διὰ βαρεῖς καὶ βροντώδεις τόνους)

ΕΙΚ. 70. Αἱ Σάλπιγγες τῶν στρατευμάτων καὶ πλοίων τῆς Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας.

Πάραυτα ὁ πρωτοναύκληρος ἐφώνει στερεοτύπως τὴν περιεκτικὴν πολλῶν ἐπ' ἐκτέλεσιν ***προσταγὴν*** «Σηκωθῆτε, ἑτοιμασθῆτε ταχὺ ὅλοι καὶ προσευχηθῆτε — ***συγγυρίσατε*** μὲ σιωπὴν καὶ προσοχὴν τὸ ἅπαν καράβιον», ἣν ἐπανελάμβανον διάτορον οἱ ναύκληροι· ἀφυπνίζοντο δ' οἱ ἄνδρες καὶ συνεμορφοῦντο τοῖς κελευομένοις ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν οἰκείων ὑπαξιωματικῶν. Ἀφ' οὗ δὲ συνεσκεύαζεν ἕκαστος τὰ τῆς κατακλίσεως εἴδη, ἐνίπτετο, ἐνεδύετο καθαρῶς καὶ ἐξετέλει τὰ θρησκευτικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, ὤφειλε δὲ νὰ πλύνῃ καλῶς καὶ νὰ εὐτρεπίσῃ τὴν ἰδίαν θέσιν καὶ νὰ περιποιηθῇ τὸ οἰκοκυρεῖον μετὰ τοῦ ἀνήκοντος ὁπλισμοῦ. Ὁ κάραβος ὅμως, τοῦ ὁποίου ἡ ἐν ὅρμῳ φυλακὴ ἀνεγράφη ἀλλαχοῦ καὶ ὅστις ἐτύγχανεν ἀνέχων τὴν πρωϊνὴν ὥραν ***Καράβου — ἐπιβλέπτου καὶ γουβερνάτωρος τῆς ἐλασίας,***

ἀπηλλάσσετο πάσης ἄλλης φροντίδος, ἕως οὗ ἀντικαθίστατο· τοῦτ' αὐτὸ ὡρίζετο καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς ἀπησχολημένους **τότε** περὶ οἱανδήποτε ***δουλείαν*** ἐκ τῶν φρουρησιακῶν ἢ ἀρμενιστικῶν.

Κατόπιν παρετίθετο τὸ ***Κολάσον (τὴν πεῖναν)*** καὶ κοινῇ ***Κολάσιον*** καλούμενον — ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸν ***Ἀκρατισμὸν*** τῶν κατὰ ξηρὰν στρατευμάτων, τὸν δὴ συνιστάμενον ἐξ ἀκράτου οἴνου καὶ περικεκαυμένου ἄρτου, ὅστις ἠσθίετο ἐμβαπτόμενος ἐκείνῳ — τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκ διπυρίτου, σκορόδου καὶ ἐλαιῶν· ἐν θέρει δὲ τὸ μετὰ καύσεως ὑδρογόνον καὶ τὸ βαρέως λιπαντικὸν τοῦ στομάχου ἀντικαθίσταντο διὰ τῆς ἐλαφροτέρας ἐπενεργείας τυροῦ καὶ προσετίθεντο τῇ τροφῇ ὀπῶραι ἄφθονοι, ὅτε αἱ συνωμολογημέναι τυχὸν συνθῆκαι ἐπέτρεπον τὸ προμηθεύεσθαι αὐτάς. Περὶ τὴν 10^{ω} 20^{λ} π. μ ἐσημαίνετο τὸ κυρίως ***Γεῦμα,*** ὅπερ, πλὴν τοῦ παρασκευαζομένου ἔνδον καθ' ἑκάστην νύκτα ***ὀψωμίου,*** συνίστατο ἐκ κρέατος νωποῦ ἢ ἅλατι πεπασμένου — τοῦ ***ἀλατάδου*** — μαγειρευομένου ποικιλοειδῶς, ἐκ ***προσφαγίου*** τινὸς ἁλμυροῦ, ἐκ λαχανικῶν ἔτι καὶ ὀπωρικῶν, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρίσκωνται τοιαῦτα κατὰ τόπους καὶ κατ' ἐποχήν· νηστείας δὲ προκειμένης, τἀπηγορευμένα ἐδέσματα ἐνηλλάσσοντο δι' ὀσπρίων καὶ ὀξοσυντηρήτων φαγίων καὶ λαχανικῶν διαφόρων. Τὴν 3^{ω} μ. μ. ἐδίδετο τὸ ***Ἀπογευματινόν,*** ἐξ ἀλιπάστου ἰχθύος, ἐλαιῶν, ἄρτου καὶ περιστατικῶς ἐπιδορπίων. Τὴν δ' 6^{ω} 45^{λ} τῆς ἑσπέρας ἠκολούθει ὁ ***Δεῖπνος,*** καθ' ὃν προσεφέροντο διπυρίτης καὶ κρόμμυα. Καὶ τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἐτηρεῖτο ἀνελλιπῶς, ἅτε θεωρούμενον ὑπὸ τῶν συγχρόνων τότε ὑγιεινολόγων ὡς ἐκπληροῦν ἐντελῶς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς τοῦ ναυβατικοῦ εὐεξίας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν πλῷ, ἀναλόγως τοῦ χρησιμεύοντος ἑκάστοτε πρὸς κίνησιν μέσου, ἐδιπλασιάζετο ἡ μερὶς — ***πινάκιον*** — τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἐρετῶν καὶ ἀρμενιστῶν· πρὸς δὲ καὶ τοῦ οἴνου (ρητινίτου κατὰ προτίμησιν ὅπου καὶ ὅτε ὑπῆρχεν, ἐν ἐλλείψει δὲ τοιούτου, μέλανος ἀκράτου), ὅστις ἐχορηγεῖτο τακτικῶς τοῖς πᾶσιν εἰς ***γεματάριον*** κατὰ τὸ ἄριστον καὶ εἰς ἡμικύπελλον — τὸ ***μισὸν*** — κατὰ τὸ ἀπόγευμα, ὡρίζετο τότε διὰ τοὺς ἐργαζομένους ποσότης ὡς ἡ τελευταία ἐν ταῖς πρωϊναῖς καὶ ταῖς νυκτεριναῖς ἑστιάσεσι — ***τὸ ποτὸν τοῦ καρδαμώματος.***

Πᾶς ἐλάτης ἤσθιε μεταχειριζόμενος τὸ πατάριον ὡς ἕδραν καὶ τὸ παγκάριον πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν βρωσίμων· οἱ δὲ λοιποὶ κατεκάθηντο ὀκλαδὸν κατὰ τοιχαρχίας, σειρὰς καὶ συντροφίας ἀμφοτέρωθεν τῆς γραμμῆς ΠΡ—ΠΜ τοῦ πλοίου καὶ μὲ μέτωπον πρὸς ταύτην, προτιθε-

μένης ἑκάστῳ τῆς ἀναγκαίας τραπεζοσκευῆς: φαγιοδόχου πηλίνης καὶ ὑαλίνου τινὸς ***ποτηρίου,*** κοχλιαρίου ἐκ ξύλου στρογγυλοκυαθικοῦ καὶ μεταλλικῶν τῶν ἑτέρων συνέργων. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἐγίγνετο ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἡ διανομὴ ἀνὰ τετράδας, τῶν ὁποίων οἱ ἄνδρες ἀπέσυρον εἶτα τὸ ἰδίᾳ ἀναλογοῦν ἐκ τῆς περιεχομένης τροφῆς ἐντὸς τῶν παραδιδομένων ***γαβαθίων.*** Σημειωτέον ἐν τοσούτῳ ὅτι, τῆς ἁλιείας ἀσκουμένης ἀπὸ τῶν πολεμικῶν πλοίων καθ' ὅλους τοὺς ἐν χρήσει τρόπους καὶ μετὰ πάθους, συχνάκις ἔτρωγον οἱ συσσιτοῦντες ***ὀψάρια*** καὶ ἕτερα συλλεγόμενα δι' ἰδίας ἐπιμελείας θαλασσινά. Ὅπως πάλιν καὶ κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς τῆς Θρησκείας, τοῦ Παλατίου καὶ τῆς Πολιτείας ἐγίγνετο εἰς τὰ κεκανονισμένα ἡ προσθήκη διαφόρων καρυκευμάτων, γαλακτερῶν σκευασιῶν ***(ἀφρογάλακτος, δρουβανιστοῦ γάλακτος,*** κ.τ.λ.) καὶ ἑτέρων βρωσίμων ἀπὸ τὰ ἐκλεκτά, δι' ὧν ἐξικνεῖτο εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν πολυτελείας ἐνίοτε ἡ ἄλλως καὶ καθ' ἑαυτὴν δαπανηρὰ λίαν διατροφὴ τῶν ἀνδρῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν Στόλου. Εἰς τοσοῦτον δ' ἐξικνουμένης τῆς περὶ τὴν εὐζωΐαν δημοσίας μερίμνης, οὐδαμῶς παρημελοῦντο αἱ θεοφοβίαν μαρτυροῦσαι καὶ τὸ πειθαρχικὸν ὅλων σέβας καταδεικνύουσαι διατυπώσεις. Πρὸ μὲν τοῦ συσσιτῆσαι ἀπηγγέλλετο γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ ὑπὸ τοῦ ***Ἐκκλησιάρη*** — ναύτου ἐπιτετραμμένου τὴν περιποίησιν τοῦ εἰκονοστασίου — ἡ προσευχὴ καὶ οἱ πάντες ἐσταυροκοποῦντο· μετέπειτα δ' ἀνεπέμποντο εὐλαβῶς εὐχαριστήρια τῷ Ὑψίστῳ τῶν ἀγαθῶν χορηγῷ καὶ ἐπευφημεῖτο μετὰ ζωηρότητος ὁ τῆς ἀπείρου Ἐκείνου ἐμπραγμάτου δυνάμεως ἀντιπρόσωπος καὶ ἱερὸς διαχειριστὴς τῆς ἀπολύτου ἐπὶ Γῆς ἐξουσίας Αὐτοκράτωρ.

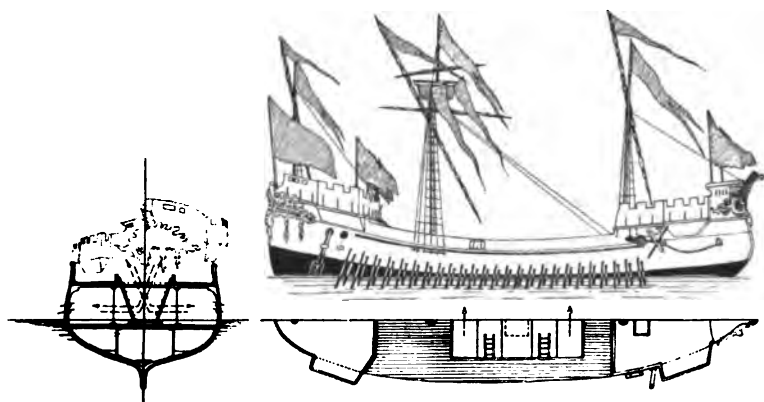

Τοιαῦτα ἦσαν τἀπαντῶντα κατὰ τὴν δίαιταν ἐπὶ ***Σκεπαστῶν*** (Εἰκ. 71) καὶ δὴ τῆς γραμμῆς δρομώνων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους· ἀπ' αὐτῶν δ' ἄγεταί τις εὐχερῶς εἰς τὰς συμπτύξεις καὶ ἁπλοποιήσεις ἐκείνας τοῦ διέποντος τότε καθεστῶτος, αἵτινες ἐφηρμόζοντο ταῖς ἄνευ καταστρώματος —***Ἀποσκέποις*** — ὑστερούσαις δὲ τοὐντεῦθεν πρὸς συστηματικὴν πεζομαχίαν ναυσί.

Τούτων ἄρα οὕτως ἐχόντων καὶ τῶν καθηκόντων τοῦ οἰκονόμου ὁριζομένων μετ' εὐκρινείας ἔν τε τοῖς ἰσχύουσι περὶ τὴν διαμονὴν καὶ ἐν τῇ μεθόδῳ συντηρήσεως τῶν ἐπιβαινόντων, φέρε νῦν ἴδωμεν τὰ τοῦ ὑπηρετικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς στρατιωτικῆς καθόλου συντάξεως.

Πολὺ πρὶν ἐπέλθῃ τὸ ἤρεμον καὶ ὡσεὶ ἀπὸ φυσικῆς ἐξαντλήσεως τέλος τοῦ μετὰ τὴν σύμπηξιν τῆς Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας ἀπομείναν-

τος ἐν τῇ Δύσει Ρωμαϊκοῦ κράτος (τὸ 476 ἔτος, ἀφ' οὗ λογίζεται ἀρχόμενος ὁ Μεσαίων), εἶχεν ἐκλίπη πᾶσα ναυτικὴ τούτου ἐκδήλωσις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς εὐμεθόδου καὶ ἰσχυρᾶς συγκροτήσεως, τοῦ κύρους καὶ τῆς ἐπὶ ἀξιόλογά τινα ἔτι μᾶλλον δράσεως. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐπιδεικνύειν σύσσωμον καὶ τὴν ἐπιβολὴν προκαλοῦσαν παράταξιν, ἡ ὑστάτη πρὸς θεραπείαν τῆς τοιαύτης ἀνάγκης μέριμνα ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου· οἱ συγκροτηθέντες ὅμως τότε στόλοι — εἷς ἀπὸ Μισηνοῦ τῆς Καμπανίας ὁρμώμενος καὶ ἕτερος ὁ σταθμεύων ἐν Ραβέννῃ τῆς Ἀδριατικῆς — παρημελήθησαν τάχιστα καὶ ἀποσυνετέθησαν, λόγῳ τῶν πολιτειακῶν ἀνωμαλιῶν,

ΕΙΚ. 71. Γενικὴ τῆς τῶν καράβων καταστρώσεως διάταξις.
(Τὸ διάγραμμα ἀναφέρεται εἰς βαρὺν Δρόμωνα *καστελλωμένον*, τοῦ κατὰ ϛ'—Ζ' αἰῶνα Αἰγυπτιακοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας Πλοΐμου).

αἵτινες ἐπηκολούθησαν βραχὺ μετὰ τὴν συνάθροισιν καὶ τακτοποίησιν τῶν συγκεντρωθέντων πλοίων. Τῆς ἐνόπλου δὲ δοκιμασίας ἔνια μόνον, μικρὰ καὶ ἀνεπίδεκτα μνείας ἐγένοντο τὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων λογιστέα ἐν ἐξεχούσῃ πως μοίρᾳ ἡ ὑπὸ Κλαυδίου τοῦ Β' ἐπιχειρηθεῖσα στρατεία ἐναντίον τῶν πολυπληθῶν στολίσκων τοῦ Γοτθικοῦ ἔθνους καὶ ὁ τοῦ Πρόβου κατὰ τῶν Φράγκων ἀγών. Καὶ τῶν ἐντεταλμένων ἑπομένως τὴν ὧδε φρούρησιν λιβυρνίδων καὶ λιβυρνικῶν ἡ ἀφομοιωθεῖσα τῇ ἡμετέρᾳ κατὰ θάλασσαν οἰκονομίᾳ ὕπαρξις, ἡ δὴ λήξασα νὰ μὴ ἐννοῆται εἰμὴ διὰ τῆς συστηματοποιηθείσης ἐπανδρώσεως ἐκ τῶν ἐγχωρίων πληθυσμῶν καὶ διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν διεξαγωγῆς τῶν ἀνατεθειμένων τῇ θαλασσονομίᾳ φροντίδων ὑπὸ τὰ

ἐμβλήματα τῶν κυριάρχων, συνεστάλη ἐνωρὶς καὶ ἐξηφανίσθη. Ὡς δ' ὁ ναυπηγικὸς τῶν ἀκταιωρῶν καὶ λιμενοφυλακίδων ἐκείνων τύπος καὶ ὁ κινητήριος ὀργανισμὸς παρῆλθον χωρὶς ν' ἀφήσωσι τὸ ἐλάχιστον ἀπὸ τυχὸν μιμήσεως ἴχνος, οὕτω καὶ ἡ συνόλη τῆς Ρωμαίων ἐπινήιος τάξις κατ' οὐδὲν ἐπέδρασεν ἐπὶ τὴν τοῦ Βασιλικοῦ καὶ τῶν Θεματικῶν πλοΐμων ἔμμαχον σύνταξιν.

Συνέβη δῆλα δὴ πᾶν τοὐναντίον τοῦ ὅ,τι διὰ τὸν στρατὸν ἔγνω τὸ Ἑλληνικὸν νὰ πράξῃ, παραλαβὸν καὶ καλλιεργῆσαν ὅσα οἱ θαυμάσιοι ὄντως στρατηλάται τῆς παρὰ τὸν Τίβεριν μητροπόλεως τέως ἤγαγον εἰς τελειότητα δι' ἐφαρμογῆς ἐπὶ πολυχρόνιον, βασάνου καὶ ἀναπτύξεως τῶν χρησιμωτέρων ἑκάστοτε ἐλεγχομένων. Δεδικαιολογημένως δέ· διότι ναὶ μὲν οὐδὲν ἐκ τῶν ἀναδειξάντων τὴν ξένην ἀποτιναχθεῖσαν ἤδη κυριαρχίαν κατὰ γῆν περιοδικῶς καὶ κατὰ θάλασσαν ἐφαίνετο τὸ μὴ πρὸς βάσιν ἡμέτερον καὶ παρειλημμένον· ἀλλ' ὅπως ἡ μακραίων καὶ ὑπὸ συνθήκας καινὰς ἐξέλιξις εἶχε διαμορφώσῃ τὰ πράγματα, δυσχερέστατα πλέον ἀνεγνωρίζετο ἡ καταγωγὴ ἑκάστου τῶν περιελθόντων ἀξιωμάτων καὶ τακτικῶν συνειρμῶν τῆς ἐπὶ πεδίου τέχνης. Ὅτε λοιπὸν ἀνελάβομεν τὸ Δόρυ καὶ τὴν Τρίαιναν πρὸς αἰσθητοποίησιν τῆς ἐν Ἀνατολῇ ἑδραιωθείσης ὑπεροχῆς, τὰ καράβια εὑρέθησαν ἐνέχοντα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐξ ἑαυτῶν δημιουργίας διοικήσεώς τε καὶ ὑπηρετήσεως μετὰ ***γυμνασίας*** πρὸς δρᾶσιν ὑπὸ τὴν σκέπην κραταιᾶς πολιτείας· οὐδὲν ἀπέλειπεν ἕνεκα τῆς μήποτε κατ' οὐσίαν διακοπείσης σταδιοδρομίας τοῦ ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις διοργανισμοῦ αὐτῶν παλαιόθεν. Τὰ δὲ συνταχθέντα, ἐξ ἄλλου, κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν νέων συνθηκῶν στρατεύματα — ἐκ τῶν ὁποίων τὴν Βασιλικὴν φρουρὰν κατέλυσε πρὸς καιρὸν ὁ Κωνσταντῖνος Α΄ διὰ λόγους δυναστικούς, ὅτε καὶ τῶν λεγεώνων τὴν δύναμιν εἶχεν ἐλαττώσῃ ἀπὸ 6700 ἀνδρῶν ἑκάστου εἰς 1500 τὸ ἀνώτατον — ἔδει πάντως νὰ πορευθῶσιν ἐν ἀρχῇ τὴν πεπατημένην ὑπὸ τῶν προγενομένων ὁμοίων, ἅτ' ἐκ τοῦ μηδενὸς προελθόντα τῆς φυλετικῆς αὐτῶν παθητικότητος, καὶ μόνον βραδύτερον ἐκκλίναντα, νὰ διαγράψωσι βαθμηδὸν διὰ σπουδῆς τῶν πατρίων καὶ διὰ τῆς πείρας τὰ ἰδίᾳ προσήκοντα.

Κατὰ ταῦτα, ἀφετηρία τῆς χερσαίας παρατάξεως ἐλήφθη τὸ σύστημα τοῦ ὁπλίζεσθαι τὸ ὑπήκοον ἐν πνεύματι τῆς ἀπολύτου αὐτοῦ αἱρέσεως· μολονότι δ' ὅμως δὲν ἐπεζητήθη ἡ ὑποχρεωτικὴ ἐν τῇ συντάξει τῆς χώρας συμμετοχὴ τῆς κοινωνίας, τὸ πολεμικὸν δίκαιον διέπνεεν αὐτούσιος καὶ ἐρρύθμιζεν ὁ ὁρισμὸς ὅτι, ἐχθροπραξιῶν διεξαγομένων, τὸ σῶμα καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἀνεξαιρέτως τοῦ ἀντιφερομένου

λαοῦ περιήρχοντο εἰς τὴν ἀπόλυτον τῆς ἐπικρατήσεως διάκρισιν. Ἡ δὲ περίεργος, πλὴν σύμφωνος πρὸς τὰς πεποιθήσεις τῶν ἀναφερομένων χρόνων ἀντίφασις θεσμοῦ καὶ θεωριῶν, καθηκόντων καὶ ἀπολαβῶν, διεσώθη ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας καὶ ἐλλόγου τῶν πραγμάτων διατάξεως. Καὶ δὴ γνωρίζομεν ὅτι ἐπέβαλλεν ἐκείνη τὴν ἀπὸ ὑπάτου καθήκοντος ὑπαγορευομένην, δικαίωμα δ' ἀποτελοῦσαν, περιποιοῦν εἴπερ τι ἄλλο τιμὴν τοῖς πολίταις, γενικὴν ἐπιστράτευσιν, ὁπότ' ἐκέλευεν ἡ πατρίς. Τοῦ πολυδαπάνου τότε ἱππικοῦ καὶ τῆς πρώτης τῶν πεζῶν γραμμῆς ἀνηκόντων τῇ ἀριστοκρατίᾳ, τὴν δευτέραν τῆς πεζικῆς φάλαγγος γραμμὴν συνίστων οἱ ἀνήκοντες εἰς γένη περίβλεπτα, τὴν δὲ τρίτην οἱ κατόπιν τούτων ἐρχόμενοι καὶ οὕτω καθεξῆς· ὁ δὲ ὁπλισμὸς ἦτο κράνος, θώραξ, ἀσπίς, κνημῖδες καὶ τὸ τῶν ἐπιθετικῶν βαρὺ δι' ἕκαστον τῶν πρωτοστατούντων, ὁ αὐτὸς ἄνευ θωρακισμοῦ διὰ τοὺς ἑπομένους καὶ ἄνευ ἀκόμη προκαλύμματος τῶν κνημῶν διὰ τοὺς τριτοτάκτους, ἁπλοῦν ***τοξοφάρετρον*** δὲ διὰ τοὺς ἐσχάτους τὴν ζύγισιν καὶ ἀσημοτέρους ἐκ προελεύσεως φαλαγγίτας. Ἡ πέμπτη κοινωνικὴ τάξις συνεκρότει τὰ σώματα τῶν ἀκροβολιστῶν, ἅτινα ἔφερον ***σφενδόνην*** καὶ μόνον μετ' ἐπαρκοῦς ἐντὸς σακκιδίου ποσότητος τῶν ***πετροβολίων*** καὶ ***(πετρο)βολιδίων,*** ἀπαντώντων ἐνίοτε καὶ μεταλλικῶν· ἐξῃροῦντο δὲ τῆς ἐμμάχου ὑπηρεσίας οἱ ὑποσταθμιαῖοι πένητες (proletarii). Οὕτω δ' αἱ ἀμοιβαὶ ἔβαινον κατὰ διαβάθμισιν τῆς σχετικῆς τῶν ἀγωνιζομένων προσφορᾶς. Καὶ τὰ μὲν λάφυρα διενέμοντο μετ' ἀναλογίας τῇ ἐν κινδύνῳ καὶ ἀτομικῇ σύναμα προτεραιότητι, ἡ δὲ τῶν ὑλικωτέρων ἀντιποίνων σκληρότης ἐπὶ τιμωρίαν καὶ μέλλοντα σωφρονισμόν, ἐπαγομένη καὶ τὴν ἀρχαιότατα ὑπὸ τῶν Χίων νομιμοποιηθεῖσαν καὶ οἰκείαν ἐφεξῆς κατασταθεῖσαν τοῖς πεπολιτισμένοις κράτεσι δούλωσιν τῶν αἰχμαλώτων, συνεπλήρου ὅ,τι ὑπελαμβάνετο ἀναπόσπαστον τῆς πρός τι μέτρον ὀφειλομένης ἱκανοποιήσεως ἀρχηγῶν τε καὶ ὑποτεταγμένων. Ὁ θεσμὸς δ' οὗτος, ἀπολέσας προϊόντως τὴν ἐκδοχήν, ὑφ' ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐφηρμόσθη, ἀλλ' ἐνέχων φύσει τὸν δελεαστικὸν χαρακτῆρα εἰς τὸ κρατεῖν ἐν διεγέρσει ἀείποτε τὰς μαχητικὰς ὀρέξεις, διετηρήθη παρὰ τὴν μεταβολὴν τῶν δικαιολογούντων αὐτὸν καὶ τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα αὐτοῦ ὅρων.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ διαδεχθὲν τὰς Ἀθήνας, τὴν Σπάρτην καὶ τὰς ἑτέρας ἀσκησάσας ἄλλοτε τὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡγεμονίαν πόλεις Βυζάντιον, μὴ ἐπιλαθόμενον μὲν τῶν Περικλείων περὶ στρα-

τοῦ ῥημάτων, μεθ' ὑπερβολῆς δὲ τῆς φιλοδοξίας πρὸς μεγαλουργίας ἐχόμενον καὶ διαβλέπον ὅσους θέσει ἐδέδοτο ν' ἀντιμετωπίση σὺν τῷ χρόνῳ περισπασμούς, ἐτράπη περίφροντι ἐκ θεμελιώσεως τῆς ἀναδείξεως αὐτοῦ εἰς τὴν πῆξιν ἐπιβλητικῆς κατὰ ξηρὰν δυνάμεως. Ὡς δ' ἐρρήθη ἤδη, τὸ περιβάλλον δὲν ἐπέτρεψε τὸν ἄμεσον σχηματισμὸν στρατεύματος ἀπὸ τῶν ἐπικρατούντων κατὰ τὰς ὧδε χώρας ὁμογενῶν ἡμῖν πληθυσμῶν, ἐπετέτακτο δ' ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐν σχέσει τῆς διοργανώσεως συμμόρφωσις πρὸς τὰς ἕξεις καὶ τὰ συστήματα τῶν Ρωμαίων, καὶ αὐτὰ τὰ κελεύσματα ἐλήφθησαν συνθηματικῶς οἷα παρ' ἐκείνοις ἐγίνοντο· διότι ἡ μετ' οἰκειότητος ἀπὸ προσφάτων ἔτι ἐντυπώσεων καὶ μετὰ ζωηρᾶς τῇ ἀκοῇ ἐντυπώσεως παραγγελία τῶν ἐκτελεσίμων MOVA, TORNE, VERTE, AD CONTO CLINA κ. ἑ. συνίστα τι τὸ οὐσιαστικὸν καὶ ἀβίαστον, καθ' ὃν ἐν τῷ ὀλίγῳ τρόπον ποιούμεθα καὶ σήμερον οἱ Ἕλληνες χρῆσιν τῶν βαρβαρικῶν ΜΑΡΣ καὶ ΑΛΤ ἄνευ ἐννοίας. Ἐν ᾧ ἡ τοῦ Ἀρριανοῦ προγονικὴ προσταγματολογία εἶχεν ἐκ τῆς πολυχρονίου κατ' ἀνάγκην παραμελήσεως ἀποβάλῃ τὸ εὔληπτον καὶ ἔντονον περὶ τὸ προσαγορεύειν τοὺς ἄνδρας· «τὰ δὲ προστάγματα ΑΓΕ ΤΑ ΟΠΛΑ, ΣΙΓΑ καὶ ΠΡΟΣΕΧΕ ΤΩι ΠΑΡΑΓΓΕΛΛΟΜΕΝΩι, ΑΝΩ ΤΑ ΔΟΡΑΤΑ, ΚΑΘΕΣ ΤΑ ΔΟΡΑΤΑ, ΤΗΡΕΙ ΤΑ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΑ..... ἀλλὰ ταῦτα διά τε τὸ ἀσαφὲς καὶ τὴν ἀχρηστίαν τέως παρείδομεν», λέγει που ὁ Αὐτοκράτωρ Λέων ὁ ϛ'. Καὶ μόλις μετὰ πάροδον αἰώνων, ὅτε ἐστερεώθη πρὸς ὁμογένειαν ἡ κατάστασις καὶ καθωρίσθη καλῶς ἡ ἐθνικὴ τῶν ἐνόπλων ἀγημάτων χροιά, ἐκελεύοντο πλέον ἑλληνιστί· καθάπερ μορφοῦμεν ἰδέαν ἐκ τῶν διασωθέντων καὶ ἐφ' ἱκανὸν μετὰ τὴν Ἅλωσιν χρόνον (τῷ 1634) δημοσιευθέντων προσταγμάτων CTAΘΗΤΕ, CIΩΠΗCΕΤΕ, ΠΙΑCΕΤΕ ΤΑΙC ΑΝΑΜΕCΑΔΑΙC CΑC, CΤΗCΕΤΕ ΤΑΙC ΠΙΚΑΙC ΕΙC ΤΗΝ ΓΗΝ κ.τ.τ.

Ὑπὸ τὸ τοιοῦτον λοιπὸν πνεῦμα συνετελέσθη ἡ τοῦ Κράτους σύνταξις στρατιωτικῶς, τῆς ὁποίας τὴν ἐντέλειαν καὶ τὴν περιεκτικότητα εἰς στοιχεῖα ἄφθονα πρὸς εὐδοκίμησιν μετέπειτα ὑπὸ ἐγχώριον σχῆμα κατ' οὐδὲν ἐμείου τὸ ἥκιστα ὁμογενές, μισθοφορικὸν δὲ τῆς συστάσεως. Ἡ μεγάλη ἐν τοσούτῳ ἐπιδρομὴ τῶν Γότθων καὶ αἱ τοὐντεῦθεν προελθοῦσαι ἀνωμαλίαι ἐχαλάρωσαν προσκαίρως τὰ νεῦρα τοῦ ἐμπεδωθέντος ὀργανισμοῦ, ἕως ἤους τῆς ϛ' ἑκατονταετηρίδος· ὅτε ἡ τακτικὴ ἀνεκαινίσθη καὶ συνεπληρώθη, θεωρηθεῖσα μάλιστα ὅτι διὰ τῶν καταβληθεισῶν φροντίδων ἀνῆλθεν εἰς ὃν κολοφῶνα εἶχε κλεϊσθῇ ἄλλοτε:

«Τέρπεό μοι κρατερῶν καμάτων ἐγκύμονα βίβλον [1],
Ἣν πάρος Ἀδριανὸς μὲν ἄναξ ἔχεν ἐν πολέμοισι,
κρύψε δ' ἀεργίη χρόνον ἄσπετον ἐγγύθι λήθης·
ἀλλ' ὑπὸ καρτερόχειρος Ἀναστασίου βασιλῆος
ἤλυθον ἐς φάος αὖθις, ἵνα στρατιῇσιν ἀρήξω».

(Ἀνθολ. Παλατ. 9.210).

Τῆς δὲ νέας περιόδου τὰ ἀντάξια πρωτόλεια παρουσιάσθη τάχιστα ἡ περίστασις ν' ἀναδειχθῶσι θαυμασίως, νὰ προσκτήσωνται τὴν πεῖραν τῶν ἀγώνων καὶ νὰ σχηματίσωσι τὸν πυρῆνα τῆς πέρα τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ στρατιωτικῆς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ εὐγενείας. Καὶ ἔκτοτε, δοθέντος ὅτι αἱ δημιουργούμεναι ὁσημέραι παραδόσεις συνεβάδιζον μετὰ τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως τῆς μόνον ἀλλοιώσεών τινων χρῃζούσης καὶ ταύτας ὑφισταμένης ἐπιστήμης τοῦ μάχεσθαι, ἡ ἡμετέρα ἐν ὅπλοις σταδιοδρομία ἔβη στερρῶς πρὸς τὰ λαμπρὰ αὐτῆς κατορθώματα· ἐπειδὴ δ' ἐξ ἄλλου καὶ αἱ ***δεήσεις*** καὶ τὰ ***πιττάκια*** πάσης φύσεως καὶ τῶν ***Τριβουναλίων τῶν Σ. Ἀ.*** αἱ ἀποφάσεις καὶ αἱ πολυειδεῖς ἀκόμη ἐπίσημοι ἐκθέσεις—***ἐκφράσεις***—συνετάσσοντο ἀπὸ αἰῶνος πρότερον εἰς τὴν γηγενῆ γλῶσσαν, ὁ στρατὸς ἦτο καθ' ὅλα καὶ ἀναμφιβόλως Ἑλληνικός. Τὸ ὅτι δὲ γενικῶς ἀπεκαλεῖτο ***Στρατιωτικὸν τῶν Ῥωμαίων*** οὐδὲν περὶ τοῦ ἐναντίου διδάσκει· ἡ τῆς λέξεως ΡΩΜΑΙΟϹ σημασία ἐτύγχανε καθαρῶς θρησκευτικὴ ἐκ καθιερώσεως καὶ ἐσκόπει τὴν διαστολὴν ἀπὸ τῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπομεινάντων εἰδωλολατρῶν ἐπὶ μακρὸν μετὰ τὴν σύστασιν τῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν ἀγανάκτησιν δὲ διὰ τοῦτο καὶ τὴν περιφρόνησιν τῶν λοιπῶν ὁμοφύλων ἐπισυράντων κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Προκειμένου νῦν περὶ τῆς πολεμικῆς ἐκπαιδεύσεως, πᾶς τις νοεῖ ὁπόσον ἔδει νὰ ᾖ ἐντελὴς αὕτη, καθ' ὃ διαγραφομένη ἑκάστοτε καὶ ἐπιστατουμένη ὑπ' ἀξιωματικῶν ἀρτίως μεμορφωμένων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐγκυκλοπαιδικώτατα κατηρτισμένων ἐνίοτε· διότι πολλοὶ πράγματι ἐξ ἐκείνων ἦσαν ἀπόφοιτοι τῆς ἐντὸς τοῦ ἀνακτορικοῦ περιβόλου ἀνωτάτης Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας, ζήλου ἕνεκεν ὅπως εὐρύνωσι τὰς γνώσεις των ἔξω τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κύκλου. Ἑπόμενον δ' ὅτι οἱ πάντως εὐγενεῖς οὗτοι σοφοὶ προυτιμῶντο τῶν ἑτέρων ἐπὶ τῶν ὀργανωτικῶν ζητημάτων καὶ ἠδύναντο οὐχ ἧττον νὰ κρίνω-

[1] Βίβλος Τακτικῶν Ὀρβικίου ἀπὸ ὑπάτων· ἦν δὲ πόνημα Ἀδριανοῦ βασιλέως, ἤ, ὡς ἄλλοι τινές, Τραϊανοῦ Καίσαρος.

σιν ἀσφαλῶς καὶ ν' ἀποφαίνωνται περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς μορφώσεως στρατιωτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὰ κεφαλαιώδη τῆς πολιτειακῆς ὑποστάσεως· ὥστε ἐλάμβανον λίαν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ σχετικὰ βουλεύματα καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου μέτρα κατά τε θάλασσαν καὶ κατὰ ξηράν. Καὶ οὕτω, διὰ τῆς βαθυτάτης βασάνου τῶν καθ' ἕκαστον ἡ ἐντεῦθεν ἀπορρέουσα ἐργασία καὶ ἡ ἐπακολουθοῦσα ἐφαρμογὴ συνίστων τι τὸ ἄρτιον, ὅσον καὶ εὐθὺ ἄγον πρς τὴν ἔνοπλον ὑπεροχὴν καθ' οἱουδήποτε.

Οἱ νεοσύλλεκτοι λοιπὸν ὡδηγοῦντο εἰς τοὺς στρατῶνας καὶ εἰς τὰ **ἐσωπόλια** ἢ τὰ ἐντὸς ἀκτῖνος μικρᾶς πέριξ τῶν ἄστεων κείμενα στρατόπεδα, ἔνθα **κατηχοῦντο** (κατηρτίζοντο θεωρητικῶς) καὶ ἠσκοῦντο εἶτα μετὰ πράξεως περὶ ὅ,τι ἡ τέχνη ἐπέβαλλε συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἰδίᾳ εἰδικοτήτων. Ἐν πρώτοις ἀνεπτύσσετο ἡ ἰσχὺς τῶν μυώνων ἄνω τε καὶ κάτω ἄκρων, ἐνεδυναμοῦτο ἡ ὀσφὺς καὶ διὰ μεθοδικῆς τριβῆς ἐξῳκειοῦτο τὸ σῶμα τόσον εἰς τὰς βραδείας κινήσεις ὅσον καὶ πρὸς τὸ διατείνεσθαι μετὰ ταχύτητος καὶ ἀποτόμως καθ' οἱανδήποτε διεύθυνσιν. Ἐπηκολούθει δ' εἶτα ἡ ἐκμάθησις τῶν ἀγχεμάχων καὶ ἑκηβόλων, ἥτις παρὰ πεζοῖς ἐτελεῖτο ὡς ἑξῆς: Ἀφ' οὗ ἐγίγνετο ἡ πρέπουσα κατὰ μόνας προπόνησις ἐπὶ ἀνδρεικέλων καὶ στόχων καταλλήλων, ἐγυμνάζετο τὸ ὁπλιτικὸν εἰς συμβολὴν τοῦ ἑνὸς πρὸς ἕτερον ὅμοιον εἴτε ἱππέα, δύο κατ' ἰσαρίθμων καὶ ὁμάδος ἐναντίον πολλῶν. Ἡ δὲ τοιαύτη ἀντιπαράστασις ἐποίκιλλε κατὰ τὸ εἶδος τῶν φερομένων ἑκατέρωθεν ὅπλων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ προάγηται ἡ τῆς ἀντιλήψεως ὀξύτης, ἐφ' ὅσον καὶ ἡ κτωμένη ἐμπειρία καὶ ἡ ἀντοχὴ ἐξειλίσσοντο πρὸς τὸ ἄρτιον τοῦ ἐπιθυμητοῦ. Ὁ ξιφοφόρος ὅ ἐ. ἢ λογχίτης ἢ χειριστὴς τοῦ **τοξαρίου** ἐδιδάσκετο πῶς νὰ ὑπεκφεύγῃ καὶ διὰ τίνων μέσων τῆς ἐνεργείας νὰ καταβάλλῃ εὐκοπώτερον ἐχθρὸν τοῦ αὐτοῦ εἴτε ἀλλοίου καθοπλισμοῦ.

Ἐν τῇ εἰρημένῃ δὲ μεθ' ὅλα ταῦτα προνοίᾳ ἐπὶ τὸ καταστῆσαι ἔμμαχον τὸ νεοσύλλεκτον πλῆθος, δι' ἰδιαιτέρας περιεβάλλετο σπουδαιότητος ἡ ἐργασία, ἡ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀνάδειξιν ἐπιτηδείων ἀκοντιστῶν καὶ τοξοτῶν εὐθυβόλων· γνωστὸν δὲ τὸ ὀλιγόνεκρον τῶν μαχῶν κατὰ τὸν Μεσαίωνα λόγῳ ἀτελείας τῶν ἐν χρήσει φονικῶν ὀργάνων πρὸς διαπέρασιν τῆς ἀμυντικῆς τοῦ ἐμψύχου ἀμφιέσεως, ἐφ' ὅσον δεινοὶ τῶν ῥικταρίων καὶ βελῶν ἀφέται δὲν ἐξεμηδένιζον τὴν ἀντοχὴν τῶν μεταλλικῶν καὶ τῶν σκυτίνων καταφράξεων. Καὶ ὅτε πλέον ἐπερατοῦτο ἡ ἀτομικὴ μόρφωσις, εἶχε δ' ἐκ παραλλήλου συντελεσθῇ καὶ ἡ ἐκμάθησις τῆς ὁπλασκίας μετὰ τῶν κανόνων τοῦ

ἀθρόως ἑλίττεσθαι, εἵπετο ἐμπεριστατωμένη τις καὶ μακρὰ διατριβὴ περὶ τὴν ἀναπαράστασιν τῶν διαφόρων περιπτώσεων ἐκστρατείας. Τὸ κατ' ἀρχὰς τότε ἀπησχολοῦντο αἱ συνταξίαι εἰς ἐπιχειρήσεις ἀνὰ τὰ πεδινὰ ἐκ τῶν γειτνιαζόντων μερῶν, προϊόντως δ' ὡδηγοῦντο πρὸς ἧττον ὁμαλὰς καὶ **παρορίους** κατὰ προτίμησιν τοποθεσίας· ἐν ἐπῳδῷ δὲ καὶ ἵνα ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς ἐντελῶς ἐκπληρωθῇ, οἱ χειρισμοὶ μετετίθεντο ἐπὶ **βουνῶν**, ὅπου αἱ πετρώδεις καὶ δύσβατοι τοῦ δημοσίου γαῖαι — τὰ **Δημάρια** — παρουσίαζον εὐνοϊκὴν ποικιλίαν διὰ τὴν γυμνασίαν τῆς τελευταίας περιόδου. Πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ ἐκεῖ ἐφηρμόζοντο καὶ τῶν ἐφοδιοπομπῶν αἱ χαλεπαὶ ἀπὸ **μονοπάτων** ἀναβάσεις καὶ οἱ σύντονοι μετασχηματισμοὶ καὶ αἱ μεθ' ὁρμῆς ἔφοδοι ἐν πλήρει τῷ ἄχθει τοῦ ὁπλισμοῦ.

Ἐπὶ τῶν ἰδίων δ' ἐστηρίζετο βάσεων καὶ τὸ σύστημα τοῦ ἐκπαιδεύειν τοὺς καραβίτας. Οὗτοι ἐξυπηρέτουν ἔνδον τὴν πεζομαχίαν κατὰ τὸ κοινῇ ὑπὸ τῶν ναυβατῶν λεγόμενον **τράκον**· ἀποβιβαζόμενοι δὲ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἢ μετὰ στρατοῦ χερσαίου συμπράττοντες, ἔδει νὰ κατέχωσι τὰς ἀπαιτουμένας ἀρετάς, ὅπως διεξάγωσι μετ' ἐντελείας ὅ,τι ἂν ἐτύγχανε τῆς ἐπ' εὑρέσιν ὁρίοις θεωρουμένης δράσεως καὶ τῶν τοπομαχητικῶν πρὸς πολιορκίας ἐγχειρημάτων. Καὶ διὰ τὸ ἐκπληροῦν τὴν πολλαπλῆν ταύτην ἀποστολήν, ἐπαρκεῖν δὲ καὶ κατὰ τὰς δυσκολωτάτας περιστάσεις τῆς μετ' ἀποτελέσματος προσβολῆς ἐχθροῦ, ὅστις μετετοπίζετο διαρκῶς, ἡ ἐν σχέσει διδαχὴ διελάμβανε τὴν συμπληρωτικὴν ἐκτέλεσιν ῥίμματος εἰκονικοῦ κατὰ προσέγγισιν τῆς πραγματικότητος. Ἐν πρώτοις οἱ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἱστάμενοι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν προγυμναστῶν — **Γυμνασιαρχῶν** — ἄνδρες ἠκόντιζον καὶ ἐτόξευον ἐναντίον στόχου πλωτοῦ, ὁ ὁποῖος παρήρχετο ῥυμουλκούμενος μετὰ ταχύτητος προϊούσης ἐφ' ὅσον ἡ ἐξάσκησις ἔβαινεν εἰς πρόοδον καὶ τἀποτελέσματα καθίσταντο εὐσταθέστερα· ἦν δ' ἐκεῖνος δίσκος τις ξύλινος — τὸ **ἀβάκιον** — ἐφ' οὗ ἡ τῆς σχετικῆς ἐπιτυχίας ἐκτίμησις ὡρίζετο διὰ κύκλων συγκεντρικῶν, ἔχων διάμετρον ὁλικὴν 3 ½ Ἑνετ. ποδῶν (1μ.2145) καὶ τεθειμένος ἐπὶ ὑψηλῆς ῥάβδου ἐντὸς ἀκατίου, ἀφιστάμενος δὲ μεταβλητῶς 5 — 11 Ἑλλην. ὀργυιάς, ὅτε ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν **Ῥικταριστῶν**, καὶ σχεδὸν τριπλασίως προκειμένου περὶ τοξαρίων. Κατόπιν τὸ μαθητεῦον ἔμψυχον ἐπεβιβάζετο λέμβου ἐκ τῶν εὐσώμων καὶ διέτρεχε πρὸ κοντοῦ φέροντος κατὰ κορυφῆς τὴν ἐπὶ σκόπευσιν ἐπιφάνειαν, ἐμπεπηγμένου δὲ πρὸς τὰ λίαν ῥηχὰ τοῦ αἰγιαλοῦ· καὶ αἱ ἀπότομοι ταλαντεύσεις τοῦ γῆς στάσεως δαπέδου ἅμα τῇ ἐλαχίστῃ κινήσει τῶν βαλλόντων ἐθεωροῦντο

ἐλλόγως ὡς τὸ ἄριστον μέσον πρὸς ἐξοικείωσιν τῆς ὁράσεως καὶ τῶν χειρῶν εἰς τὰς ἐπινηίους τοῦ πολέμου ἀνάγκας. Τὴν ὑστάτην δὲ διαπόνησιν συνίστα ἡ ἀπὸ δρόμωνος κινητοποιουμένου ἐπίτηδες καὶ ὁδεύοντος σκοποβολία κατ' ἐπίσης κινουμένου ἐν γαλήνῃ εἴτε ἐν ταραχῇ θαλάσσης σημείου, πλὴν ἐντὸς ἀκτῖνος οὐχ ἥσσονος πάντως τῶν 15μ.ο οὐδὲ μεγαλητέρας τῶν 40μ καὶ μόνον εἰς σπανίας περιστάσεις τῶν 50μ.

Διὰ τῆς τοιαύτης κατ' ἀκολουθίαν μεθόδου, ἥτις ἀπέφερε πλήρη τὴν κατάρτισιν τῶν συνιστώντων τὴν κατὰ ξηρὰν παράταξιν μαχητῶν, ἐπετελεῖτο καὶ ἡ πρόσφορος ἅμα ἐκπαίδευσις τῶν ἐπιστρατευομένων καραβοταξειδαρίων ἑκάστοτε. Ἰδιαίτατα δ' αὕτη διεμόρφου τοὺς προοριζομένους πρὸς τὴν ἐν γένει βελεκπομπίαν ἀπὸ βαρέων τε καὶ ἀπὸ φορητῶν ὅπλων, ***Σαγιταρίους*** δὲ καλουμένους συλλήβδην σειράτας ἐξ ἐκείνων, ἐν ᾧ καὶ οἱ δόκιμοι σφενδονῆται διὰ παραπλησίων τινῶν ἠσκοῦντο τεχνοτροπιῶν καὶ ἐπιτηδευμάτων. Ἐκτενεῖς περὶ τούτων πάντων ὁδηγίαι διελαμβάνοντο ἐν τῷ κεκανονισμένῳ ***Νομοκάνονι (τῆς τῶν Πλοΐμων γυμνασίας).*** Σημειωτέον ὅμως ὅτι παρὰ τὸ ***Λιθάριον,*** τὸ ***Εὐβόλιον*** — ἐξ ἀποστάσεως κτύπημα διὰ πετραδίων ἐδαφιαίου τινὸς σημείου, ἢ καταχοντισμὸς ὁροσχήματος εἰλημμένου πρὸς τοῖχον — τὸ ***Τρέξιμον (πρὸς δρόμον)*** καὶ τὰ ἐν ἀναπαύσεως ὥρᾳ τελούμενα ἔνδον ποικίλα ἀθλεύματα, οἷα τὸ ***Πάλευμα,*** ἡ ἄρσις βαρῶν, ἡ ἀναρρίχησις ἐπί τι τοῦ ἐξαρτυσμοῦ σχοινίον κ.τ.λ., συνειθίζοντο ἄγαν ἐν ὅρμῳ καὶ σύνθετοι παιδιαί, συνενοῦσαι τὰς ἰδιότητας ὅλας, δι' ὧν κατωρθοῦτο νὰ ἐκτρέφηται τὸ βαλλιστικὸν δαιμόνιον καὶ νὰ διαστέλληται λεληθότως εἰς τὸ ἄρτιον τῆς δυνατῆς ἐπιδόσεως. Ἕτεραι δὲ πάλιν ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας τῆς ψυχαγωγίας ἐκφάνσεις, τελούμεναι μετὰ διεξοδικοῦ ἐνδιαφέροντος ἀνὰ τοὺς γύρῳ που τῶν ἀγκυροβολίων τόπους, αἰτιολογίαν καὶ σκοπὸν εἶχον τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τοῦ σημαίνοντος μέγα κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἐκ τοῦ συστάδην ***ἀλληκοντίσματος*** πρὸς ἀμοιβαίαν τῶν συμπραττόντων ὑποστήριξιν ἐν ἐπερχομένῳ κινδύνῳ· εἰς τοῦτο ἀπέβλεπον ἡ πολυθόρυβος ***Ἀμπαρόρριζα*** (κατὰ τὴν ὁποίαν ὁμάς τις ὑπετίθετο ὅτι ἐφύλαττε τὴν πύλην φρουρίου, ἐν ᾧ ἰσοδύναμος ἄλλη προσεπάθει νὰ πλησιάσῃ καὶ παραβιάσῃ, ἐπηκολούθει δ' ἀλληλοδίωξις ὑπὲρ ἐπικρατήσεως ὑπὸ διαγεγραμμένους ἀμφοτέραις περιορισμοὺς ἀπομαχίας καὶ αἰχμαλωτίσεως) καὶ ὁ εὐρύτερον τὸ μένος μετὰ τοῦ πείσματος διεγείρων ***Πετροπόλεμος.***

*

Παραλλήλως δὲ τούτοις ἔβαινε καὶ ἡ ἐκπόνησις τῶν ναυτολογουμένων κατὰ καιροὺς δουλευτῶν εἰς τὸ ἐρέσσειν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων ἐπὶ παντὸς πλοίου πολεμικοῦ μηχανικῆς ἁρμονίας, ὁμορρυθμίας καὶ τάξεως· ὅπερ ἦτό τι πολὺ ἁπλούστερον κατ' οὐσίαν παρ' ὅ,τι ὑποτίθεται σήμερον. Ἡ δ' ἐν ἀναλογίᾳ τοῦ κατὰ νομέα καὶ σέλμα πρέποντος διανομὴ τῆς τοῦ ἔργου ἰσχύος μετὰ τῆς ἀντοχῆς ἀπετέλει τὴν σημαντικωτέραν ἐπὶ τοῦ προκειμένου διατύπωσιν, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς σχετικῶς εὐκόπου λειτουργίας μετέπειτα. Καὶ ὑπεδείχθη ἀλλαχοῦ τῆς παρούσης μελέτης ὅτι ἐν ὁμαλαῖς περιστάσεσι καὶ ἀπνοίας μὴ ἀπειργούσης, οἱ πλοῖ ἐγίγνοντο δι' ἱστίων κατὰ κανόνα· ὥστε ἡ κυρίως εἰπεῖν κωπηλασία προυνοεῖτο καὶ ἀφεώρα γενικῶς εἰς τὴν ἐν ταῖς ναυμαχίαις ἐκτέλεσιν μεθ' ὅλης τῆς μενετῆς παρ' ἀνθρώποις εὐχερείας τῶν στρατηγικῶν ἑλιγμῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχον καὶ σκάφη, τῶν ὁποίων αἱ διαστάσεις καὶ τὸ ἐκτόπισμα δὲν ἐπέτρεπον εὐκινησίαν ἄνετον, ἡ ἐπὶ τὸ μάχεσθαι χειροκινησία ἐνοεῖτο καὶ μόνον ἐν μέτρῳ τοῦ ἐπαρκοῦντος πρὸς πηδαλιούχησιν, καὶ ἡ τῆς μετατοπίσεως ἑπομένως ταχύτης ἐλογίζετο πάντοτε ἐντὸς περιλήψεως καὶ κατὰ διαβάθμισιν τῆς τοιαύτης συναφείας τῶν πραγμάτων.

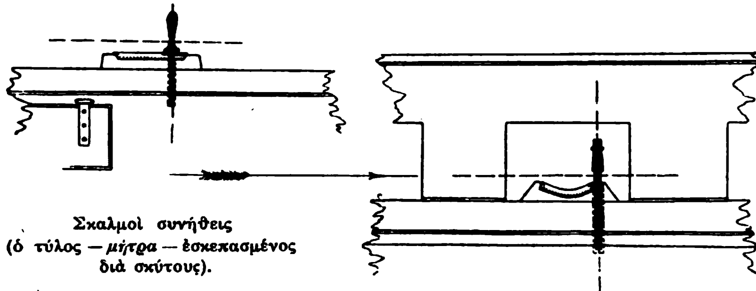
Ἀλλὰ γνωστὸν τυγχάνει μεθ' ὅλα ταῦτα ὅτι, παρὰ τὴν σαφῆ καθ' ἑαυτὴν καὶ διά τινος λογικῆς περιεργασίας αὐτόδηλον ναυτικῶς ὑφὴν τοῦ ζητήματος, ἡ διάταξις τοῦ ἐρετικοῦ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν μεσαιωνίων Ἑλλήνων ἔχει προκαλέση ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μακροτάτας καὶ μονονοὺ παραδόξους ἐνίοτε συζητήσεις· τοὐντεῦθεν δὲ διετυπώθησαν μέχρι τοῦδε ποικίλαι ἐπ' αὐτοῦ γνῶμαι, καὶ δὴ ἀπορρέουσαι ἐκ πεποιθήσεων ἄρδην διισταμένων πρὸς ἀλλήλας. Λόγος δὲ τῶν τοιούτων ἀμφισβητήσεων εἶνε ὅτι πάντα τὰ ἐν σχέσει ἀναφερόμενα ὑπὸ τῶν συγχρόνων τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καθορίζουσιν ἀνεπαρκῶς τὰ κρατήσαντα ἐν τῷ κατέργῳ, οὗ ἀφηγοῦνται τὰς διεξοδικὰς ὅσον καὶ πολυτίμους ὑπηρεσίας· ὥστε καὶ αἱ ἀπαντῶσαι παρ' ἐνίοις ἐκείνων νύξεις τοῦ πῶς οἱ κωπηλάται διέκειντο κατ' ἐποχὰς καὶ εἰργάζοντο ὑπολαμβάνονται διαφοροτρόπως καὶ κατὰ τὸ ἰδίᾳ τῶν ἐρευνητῶν διανόημα. Οὐδ' ἤρκεσε νὰ διαφωτίση πλήρως τὸ ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ Ἀκροπόλει εὑρεθὲν ἄλλοτε καὶ ποικίλα προκαλέσαν σχόλια ἀνάγλυφον, τὸ ὁποῖον παριστᾷ πάντη εὐδιάκριτον τὴν ἐπὶ τριήρους ἡμῶν θέσιν τῶν θαλαμιτῶν, ζυγιτῶν καὶ θρανιτῶν κατὰ τὴν εἰρεσίαν. Καὶ ὅταν ἐκ τοῦ ἁπτοῦ εἰρημένου πειστηρίου ἐκρίθη ἀναγκαῖον ν' ἀχθῇ τὸ δίλημμα εἰς τὴν δι' ἐφαρμογῆς ἐπαλήθευσιν, ἔναγχος διατηρεῖται ἔτι ἡ ἐντύπωσις ἀπὸ τῆς ματαιοπονίας τοῦ Γάλλου ναυπηγοῦ Dupui de Lôme ν' ἀνα-

στήση πολύσειρον ἐν ἐνεργείᾳ θάλαμον νηὸς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐμβριθεστάτων θεωριῶν τοῦ ἀρχαιολόγου Jal. Τὸ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ περιεργότερον ἔγκειται ἐν τῷ ὅτι μετὰ τὸν δημιουργηθέντα οὑτωσὶ κυκεῶνα, εἰς ὃν ἀνεμίχθησαν καὶ ναυτικοὶ ἐξ ἐπαγγέλματος περιωπῆς παγκοσμίου, ἡ λύσις τοῦ μὴ μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν ἀπολιπόντος συστήματος ἐπὶ συνέχειαν τὰ Ἑλληνικὰ ναυπηγήματα ἐτερματίσθη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξαρτηθεῖσα ἀπὸ τῆς βεβιασμένης ἀποδοχῆς τῆς ἐπὶ τῶν μικροσώμων ἄλλως Ἑνετικῶν γαλερῶν κωπαρικῆς οἰκονομίας. Αὐταὶ δῆλα δὴ αἱ βάσεις τῆς σπουδῆς διεστράφησαν ἕως βαθμοῦ ἀνεπιδέκτου πλέον ἀσφαλῶν πορισμάτων ὑπὸ τὴν θετικὴν τοῦ ζητήματος ἔποψιν.

Τὸ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας ἐρετικόν, ἐν τοσούτῳ, προῆλθεν αὐτουσίως ἐκ τοῦ πάλαι τῆς Ἀμεινοκλείου διαγραφῆς, καθ' ἃ αὕτη διαφαίνεται ἄριστα ἐν ταῖς σῳζομέναις μετ' ἐπεξηγήσεών τινων ἱστορήσεσι καὶ συνάγεται ὁλομερὴς διὰ ποιᾶς φυσικῆς τῶν σχετικῶν λεπτομερειῶν διατυπώσεως. Τὰ ὧδε δὲ δίκροτα, περὶ ὧν μνημονεύουσιν οἱ ἰδιοφθάλμως ἀντιληφθέντες ὅπως εἶχον καὶ τὰς ναυτικὰς κατὰ Μεσαίωνα ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἔθνους πραγματευθέντες ἦσαν διατεταγμένα περὶ τὸν μυογενῆ προωστῆρα ὡς ἐτεχνουργήθη ὑπὸ τῶν Πειραϊκῶν ναυπηγείων ἅμα τῇ τῆς τετρήρους γενέσει· ἐπειδὴ δ' ὁ ὄγκος καὶ ἡ διάθετος ἀδράνεια τῶν πλοίων τότε τῆς γραμμῆς ἠλλοιώθησαν ἐπ' αὐξήσει, ἐξέβη δὲ τὸ κατάστρωμα τῆς περιωρισμένης ἀποστολῆς, τὴν ὁποίαν ἐξεπλήρου πρότερον, καὶ μετέστη εἰς δάπεδον ἐξυπηρετοῦν τὸ πλεῖον τῶν ἀπὸ κατασκευῆς προβλεπομένων μαχητικῶν ἀπαιτήσεων, ἡ μὲν καλὴ χείρισις τῶν κωπῶν ὑπὸ τὸ διαμορφωθὲν καθεστὼς ἐθεραπεύθη διὰ μηχανικῶν ἐπὶ τὸ πρόσφορον ἐπιμέτρων καὶ τὸ πολυσύνθετον σχηματισθὲν πρὸς ἱστιοφορίαν καὶ πρὸς καθοπλισμὸν σύνολον ἀνήχθη ἐφεξῆς ἕως κυρίου ἀρχιτεκτονικῶς παράγοντος. Καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, τῆς δὲ κατὰ θάλασσαν τακτικῆς ἐξακολουθησάσης νὰ διέπηται μέχρις ἐνάρξεως τῆς νέας τοῦ Κόσμου περιόδου ἀπὸ κατέργου τῆς ἐλασίας, ἴδωμεν τὰ συνιστῶντα τοῦτο καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ ἐπὶ δρόμωνος (Εἰκ. 72 καὶ 73 ἐν συνδυασμῷ).

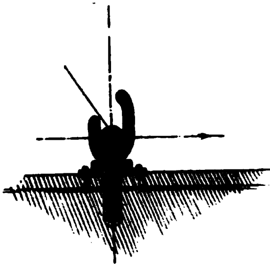
Ἑκατέρωθεν τοῦ πορευομένου διὰ τοῦ διαβατικοῦ ἀπὸ πρύμνης πρὸς τὴν πρῷραν σκάφους ἐκ τῶν μεγάλων τῆς παρατάξεως ἐξετείνοντο οἱ συμπεπηγμένοι ἀνὰ εἷς τῆς κάτω καὶ ὁ τῆς ἄνω σειρᾶς προσκείμενος ζυγοί, τὰ ἰκριώματα ὅ ἐ. ὧν ἕκαστον διελάμβανε τὸ ἔχον ἐπαρκὲς εὖρος, ἵνα παρακάθηνται δύο ἐρέται, παγκάριον καὶ τὸ

ΕΙΚ. 72. Τῆς κωπαρέας τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρατ. Στόλου:
Α΄) Ἐπὶ τῶν μετὰ θαλάμου τοῦ ἐρετικοῦ ἀκαταστρώτου πλοίων

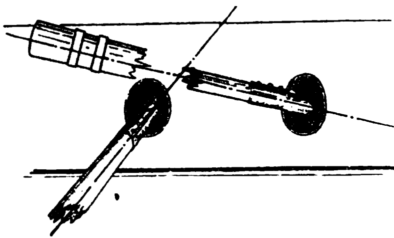
Σκαλμοὶ συνήθεις (ὁ τύλος — *μήτρα* — ἐσκεπασμένος διὰ σκύτους).

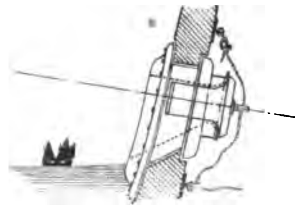
Ἡ μετὰ παραβλήματος παμφυλιακὴ σκάλμωσις (τὸ τοῦ ἐμβάθρου κάλυμμα — *σελλομήτριον* — ἐκ βύρσης, εἴτε μολύβδου).

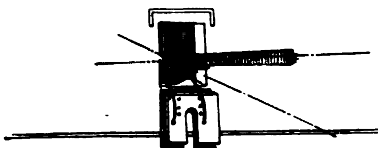
Ἀμφίσκαλμον ἀντοχῆς ἰδιαζούσης, ὅπερ εὑρίσκετο συνηθέστερον ἐπὶ τῶν μεγάλου *ἀναστήματος* καὶ τῶν ὀκνῶν σκαφῶν.

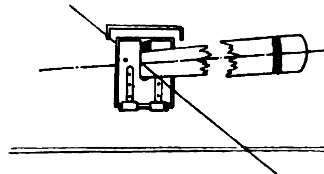
Β΄) Εἰς τὰ μετὰ κατέργου καράβια

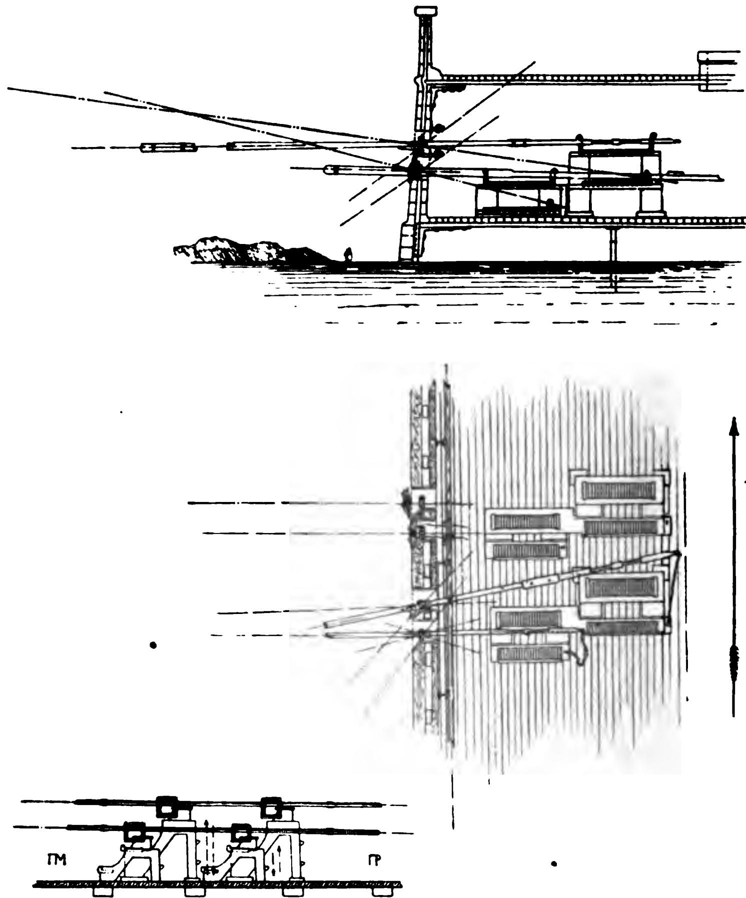
Τροπὸς τῶν ἐλαφρῶν καὶ εὐχειρίστων.

Σκαρμὸς τῶν ὀγκωδῶν καὶ μᾶλλον δυσκυβερνήτων (γενικευθεὶς μετὰ τὴν φθ. Ι΄ ἑκατονταετηρίδα).

ἀναλόγου διαπλατυσμοῦ πατάριον. Πᾶσα τότε συζυγία μετὰ τὰς μενούσας ἄνευ χαρακτηριστικοῦ ἐπικωπικὰς ἀνεγνωρίζετο δι' ἀλφαβητικοῦ γράμματος, ἀπὸ τοῦ λ δξ. καὶ λ ρ. ἕως τοῦ ω δξ. καὶ ω ρ. τῶν προκώπων· ὥστε οἱ ἄνδρες διεκρίνοντο ἀπὸ τῆς σχετικῆς αὐτῶν

ΕΙΚ. 73. Ἡ συνεστῶσα τοῦ ἐρετικοῦ διάταξις, ἐπὶ τῶν δισείρων εὐσώμων σκαφῶν τῆς Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας.

τοποθετήσεως, οἷον ***Πρωτελάται τοῦ δεξίου, Δευτεροελάται τοῦ ζερβίου, Κατωζυγῖται*** Η ***τοῦ ζερβίου, Ἐπανωζυγῖται*** Μ ***τοῦ δεξίου*** καὶ καθεξῆς. Ὡς δὲ τὸ ὕψος τῆς σταθμίδος τοῦ καταστρώματος ἀπὸ τῆς ἠρμένης περίπου $0^{\mu},30$ ὑπὲρ τὴν ἴσαλον τοιαύτης τοῦ ζυγοπατίου

ἦτο 1μ,92 κατ' ἐλάχιστον ὅριον, φανερὸν ὅτι ἐπετρέπετο ἡ ἐπὶ τῶν οἰκείων σελμάτων παραμονὴ μετ' εὐρυχωρίας ὁλοκλήρου τοῦ κατεργαζομένου ἐμψύχου· καὶ οἱ μὲν τῆς ὑποδεεστέρας ἐλασίας εὑρίσκοντο πρὸς τὸν τοῖχον, οἱ δὲ τὰ ἐπιμηκέστερα χειριζόμενοι ***κωπία*** κατεῖχον τὰς ἔσω καὶ ὑπερεχούσας ***σειρὰς (ἐλασίας),*** μετὰ μετώπου ἀντικρύζοντος τὸν προσκράββατον.

Ἡ διάταξις αὕτη διετηρεῖτο ἀπαράλλακτος ἐκείνη, ἥτις προῆλθεν ἐκ τῶν νηῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, μετὰ τὴν ἔνδον ἐφαρμογὴν τῶν τοπομαχητικῶν μηχανῶν τῆς ἐκηβολίας. Ἐνόσῳ τὸ ἀγωνίζεσθαι περιωρίζετο εἰς τὰς ἐχθροπραξίας ἀπὸ συρράξεως καὶ ἐμβολῆς, τὰ δὲ σκάφη ἔπρεπε νὰ πληρῶσιν ἃς συνθήκας ὑπηγόρευεν ἡ εὐχέρεια τῶν ἑλιγμῶν καὶ διέγραφεν ἀνυπερβλήτους ἡ παραδεδεγμένη τῶν ἀποβάσεων τακτική, τὸ δάπεδον τοῦ ὑποφράγματος ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς παρόδου καὶ μόνον. Διότι τὰ ἐκεῖσε ζυγὰ τοῦ σκελετοῦ ἀφίεντο γυμνὰ ἐπενδύσεώς τινος κατὰ τὰ πλευρικὰ μέρη καὶ συνίστων τὰς ἕδρας τῶν ζυγιτῶν· παρὰ πόδας δὲ τούτων ἐντὸς τῶν σχηματιζομένων χασμάτων—ἀμφιπλεύρως τοῦ παραπεφραγμένου διὰ σανιδώματος ὑποπαροδίου χώρου, ἔνθα ὑπῆρχον αἱ ἱματιοθῆκαι μὲν κατὰ μῆκος καὶ μικραί τινες πρὸς τὰ ἄκρα ἀποθῆκαι εἰδῶν τῆς καθημερινῆς τοῦ πλοίου καὶ προχείρου χρήσεως, εἴτε εἰσέχοντά τινά που κλινάρια τῶν βαθμοφόρων — καὶ ὕπερθεν καθ' ὅσον ὑψοῦντο οἱ ὦμοι διῆκον τὰ κλιμακωτῶς πρὸς ἄξονα διιστάμενα θρανία τοῦ ἐπιλοίπου ἐρετικοῦ. Ἐν σχέσει δὲ πρὸς ἄλληλα ἐφέροντο ταῦτα πρὸς τὸ μέσον καὶ παρεξέκλινον τοῦ ἐγκαρσίου κατὰ τὸ ἁρμόζον, ἵνα τὸ τῶν χειρολαβῶν ἐπίρροπον ἐξουδετεροῖ τὸ περιττεῦον εἰς ἀντιστάσεις ἄχθος ἀπὸ τοῦ παρεπομένου τῇ ἐξάρσει τῶν σκαλμῶν διαμηκυσμοῦ ἐνεργείας τῶν ἀκροπήδων. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου οἱ ναυπηγοὶ συνέστειλαν τὰς καθαρῶς ναυτικὰς ἀρετὰς ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς μαχητικῆς ἀξιότητος, τὸν δ' αὐξηθέντα κατ' ἀκολουθίαν ἐκτοπισμὸν ἐπηκολούθησεν ἡ συσσώρευσις μειζόνων ἢ ἄλλοτε δυνάμεων πρὸς πραγματοποίησιν τῆς διὰ τοῦ ὑγροῦ μέσου μετατοπίσεως, κατεφάνησαν ἐλλείψεις τινὲς οὐσιώδεις ἐν τῇ περαιτέρω ἐφαρμογῇ τοῦ τριηρικοῦ καθ' ὑπογραμμὸν συστήματος· καὶ ἐπεβλήθη ἡ θεραπεία αὐτῶν, ἥτις ἐγένετο μεθ' ὅσης ἐπιστημονικῆς ἐντελείας ἐπέλυσε πάντοτε ὁ Ἑλληνισμὸς τὰ προβλήματα τῆς ἐφηρμοσμένης μηχανικῆς. Σὺν ἄλλοις δέ, μολονότι αἱ ὑποτείνουσαι καὶ ῥιπιδίῳ προσομοιάζουσαι ἡμιχειρίαι διετηρήθησαν καθάπερ «ἐν ταῖς τριήρεσι τὰ πέρατα τῶν κωπῶν εἰς ἴσον ἐξικνεῖται, καίτοι γ' οὐκ ἴσων ἁπασῶν οὐσῶν — καὶ γὰρ οὖν τὰς

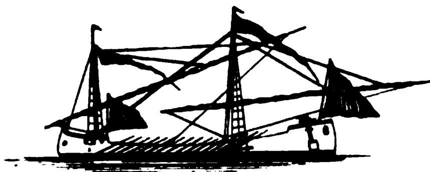
μέσας μεγίστας ἀπεργάζονται διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν», ἡ ἀπαιτουμένη ὅμως πλέον ἐξοικονόμησις τῶν μοχλοβραχιόνων ἐλάσεως ἤγαγεν εἰς τὸν ἀναβιβασμὸν τῶν κέντρων, ἀφ' ὧν συνετελεῖτο ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν δρώντων παραγόντων καὶ οὐχ ἧττον ἡ ὀλιγόστευσις τῶν ἀπὸ τῆς ἀδρανούσης ὕλης ἀντιθέσεων.

Κατὰ ταῦτα λοιπόν, καὶ δὴ ἀφ' ὅτου καὶ ὅπου ἡ τρίσειρος εἰρεσία ἐκρίθη ἐπαρκῶς ἀντικαθισταμένη ὑπὸ τῶν δύο σειρῶν ἐν τοῖς στρατηγικοῖς ἀξιώμασιν, ἅτινα ἐπεκράτησαν μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν δεκήρων, ἡ μὲν τῶν μετακένων χρεία ἐπαύσατο ὑφισταμένη καὶ κατεστρώθη τὸ ὑπόφραγμα καθ' ὅλην τὴν ὁρίζουσαν αὐτὸ ἔκτασιν· τῶν δὲ θαλαμιτῶν τὰ θρανία καθιδρύθησαν ἐπὶ τῶν ἐπηγκενίδων ἐκείνου καὶ μετὰ τῶν τῆς ὑπερκειμένης σειρᾶς διετέθησαν καθ' ἣν τάξιν διέγραψαν ἀψόγως καὶ συνήρμοσαν πρὸς λειτουργίαν αἱ ἀρχιτεκτονικαὶ μελέται σὺν ταῖς ἐκ πράξεως ὑποδείξεσι. Καὶ ὁ προελθὼν ἀπὸ τῆς τόσης φροντίδος Ἑλληνικὸς τύπος τῶν καταφράκτων, ἀφ' οὗ διῆλθε τοὺς χρόνους τῆς πολιτειακῆς ἡμῶν ἀνυπαρξίας ἐν διαρκεῖ βασάνῳ, ἀναθεωρήσει τῶν ὑστερουσῶν τυχὸν μερικοτήτων ἑκάστοτε καὶ συμπληρώσεσι, παρουσιάσθη εἶτα ἄρτιος καὶ δεκτικὸς πάντη τῆς πολυειδοῦς ἐπὶ τὸ ἔμμαχον ἐνοργανώσεως, ἥτις ἐπεβλήθη εὐθὺς ὡς ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ συγκρότησις στόλου πρὸς χρησιμοποίησιν διεξοδικὴν καὶ οἱανδήποτε πρόβλεψιν μελλουσῶν περιστάσεων. Εἰ καὶ δὲν ἐξέλιπον δ' ἐν τῷ μεταξύ, οὐδ' ἐπαύσαντο δευτερευόντως νὰ ὑπηρετῶσι τὸ Κράτος ἐκ περιόδων τὰ μετὰ τριῶν σειρῶν καὶ κατὰ τῶν Ἐρυθραίων τὴν διαγραφὴν ἐσχεδιασμένα ὄντα ναυπηγήματα, πλὴν ἐθεωροῦντο καθὼς καὶ τὰ ὁμοφυῆ δίκροτα ὅτι εἶχον τὰς ῥίζας τῆς ἐξαρτύσεως ξενικὰς καὶ ὑπελείποντο τῶν ὧδε γηγενῶν κατὰ τὴν ἄνεσιν περὶ τοὺς ἀγῶνας. Καὶ πράγματι. Ἀνεξαρτήτως τῆς ἥκιστα σημαινούσης ἐν τῷ θετικῷ προκαταλήψεως ὑπὲρ τῶν οἰκείων διαθεμάτων καὶ ἐναντίον ἑτεροφανοῦς μεθόδου, ἥτις ἐν τοσούτῳ ἦν οὐχ ἧττον οἰκεία τῆς ἐν χρήσει ἄλλης ἐξ ἀπωτάτης συλλήψεως, νοεῖ τις εὐχερέστατα ὁπόσον τὸ τῶν πολεμιστῶν ἔργον ἐκωλύετο καὶ συνεπτύσσετο ἕνεκα τοῦ περιωρισμένου πρὸς δρᾶσιν χώρου κατὰ τὸ πρόστεγον· διότι λόγοι τεχνικοὶ καθίστων τὰ λοιπὰ τῶν σκαφῶν τούτων μέρη μονονοὺκ ἀπρόσιτα ἐν ὥρᾳ ἐπερχομένων ἐκεῖ κινδύνων. Ἡ θραῦσιν τῶν κωπῶν συνεπαγομένη καὶ ἀπὸ στρατηγικῆς ἐπιδιωκομένη προνοίας τοῦ ἐπέρχεσθαι κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων, ἧσσονα δὲ προβαλλόντων ἀντίστασιν τοίχων, βιαία παραβολὴ τοῦ ἐχθροῦ ἐπέφερε σύγχυσιν καὶ οὐχὶ σπανίως ἀπόγνωσιν· αἱ δὲ προσπάθειαι ὅπως διευθυνθῇ

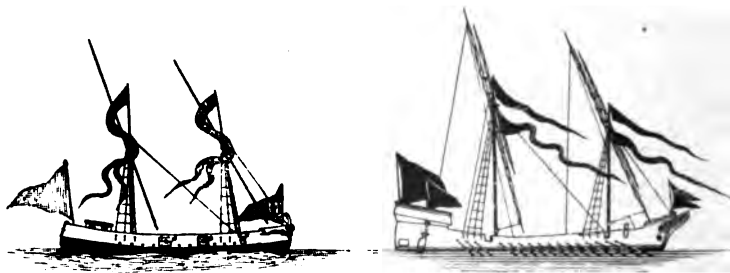
τότε συμπαγὴς καὶ τελεσφόρος ἄμυνα ἐπί τι σημεῖον τοῦ ἐντεῦθεν τῶν ἐπωτίδων μασχαλισμοῦ τῶν ἀγκυρῶν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ κλειδίου τῶν οἰάκων δρυφάκτου ἐτύγχανεν οὖσα προβληματική· δι' ὃ καὶ ἡ εἰρεσία, τὴν ὁποίαν ἐθεράπευσαν οἱ οἰκοδόμοι τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν συστηματοποίησιν τῆς μητροπολιτικῆς κατὰ θάλασσαν παρατάξεως, δὲν ἐκαλλιεργήθη παρὰ τοῖς μὴ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῆς ἐκείνων τέχνης ὑποστᾶσιν ἡμετέροις εἰμὴ μόνον ἐφ' ὅσον προέκειτο περὶ ἐνίων δισείρων τάξεων τοῦ ἐλαφροῦ πως καὶ ὑπὲρ τἄλλα διαθέτοντος τὴν ταχύτητα ***Μανδαταρικοῦ τῶν Πλοΐμων*** — ἐκ τῶν ***Μαρτυρηγῶν*** καὶ μετέπειτα ***Μαρτήγων*** τῆς κατασκοπεύσεως (Εἰκ. 74) καὶ τῶν ***Μυστίκων*** τῆς ἰδίᾳ ἀγγελιαγωγῆς (Εἰκ. 75).

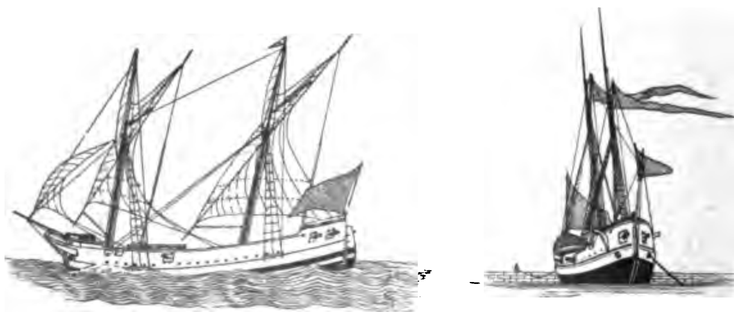
Ἡ δὲ διάταξις τῶν ἐλασιῶν κατὰ τὴν εὐφυᾶ ὅσον καὶ ἁπλουστάτην ἐκείνην ἐπίνοιαν τῶν ἐν Ἰωνίᾳ ἀποίκων Βοιωτῶν ἐξηγήθη ἀλλαχοῦ αὐτουσία τε καὶ εἰς ἀκέραιον. Ἐνωρὶς εἵλκυσεν αὕτη τὴν προσοχὴν τῶν εἰδημόνων, προσελήφθη δὲ καὶ ἐγενικεύθη κατὰ τὴν Χερσόνησον μετὰ τῶν πέριξ τόπων ἐπὶ ὡρισμένον σκοπόν· ἀρίστη οὖσα πρὸς κίνησιν τῶν ἀποστόλων πλοίων, πέφυκεν ὅμως ἀκατάλληλος εἰς ἐξυπηρέτησιν τῶν εὐπαγῶν τῆς μεσοπορείας, καὶ ὑπεδείχθη ὅτι εἰς τοῦτο ὠφείλετο ἡ τῶν λιβυρνίδων ἄγαν ὀκνότης καὶ ἡ ἀποστείρωσις ναυτικότητος, ἥτις προῆλθε καὶ ἐκράτησε μετὰ τὴν διεγερθεῖσαν κατὰ τὴν ἀρξαμένην Α΄ ἑκατονταετηρίδα τάσιν πρὸς ἐφαρμογὴν πολυερετικοῦ καὶ ἀξιολόγου τὴν ἀντοχὴν συστήματος. Ἐρρήθη προσέτι ὅτι ἐπέδρασε βραδύτερον ἐπὶ τὰς δυσμικὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ κτήσεις μέχρι τοῦ μεγίστου κατ' ἐπιδοχὴν βαθμοῦ, εἰς ὃν ἐδύνατο νὰ ἐξιχθῇ ἄνευ ἀπωλείας τῶν ἀρχικῶν ἀρετῶν. Ἐπὶ τῶν τοῦ εἴδους μικροσώμων ἀφ' ἑτέρου νηῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῶν συνεχομένων ὑδάτων, ὅσαι δὲν ἦσαν βαρείας καὶ πρὸς ὁλκάδα κλινούσης διαγραφῆς, ὁ θάλαμος τῆς ἐλασίας σπανιώτατα ἀπήντα κατάστρωτος (ὁπότε διεκόπτοντο αἱ κωποσειραὶ περὶ τὰ ***βόκκια*** τῶν ἐμβαρίων) καὶ ἁπλῶς διῆκε κατὰ τὸ μέσον τῶν ζυγῶν τὸ διαβατικὸν τὸ συνδέον τὸ κατώφλιον τοῦ κατασχάρου μετὰ τῆς ἐπικόψεως τοῦ καμπονίου. Τὰ κύρια δῆλα δὴ συστατικὰ διετηροῦντο οἷα ὑπῆρξαν ἐπὶ τοῦ προγονικοῦ ὑποδείγματος.

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς ναυπηγικῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία ἐκράτει διαφόρως, δέον νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ ἰσχῦον ἐκτόπισμα 140 — 200 κόρων διὰ τὰ μεγάλα ἐπεδέχετο τὴν παρολκὴν πολλῶν καὶ ποικίλων, ἅτινα ἐτύγχανον ἀπρόσιτα ἄλλοτε· τὸ πέτασμα τῶν ἱστίων σὺν ἄλλοις ἦν τὰ μάλα ἀνεπτυγμένον καὶ ἔστιν ὅτε πολυσύνθετον, τὰ μετὰ καθρε-

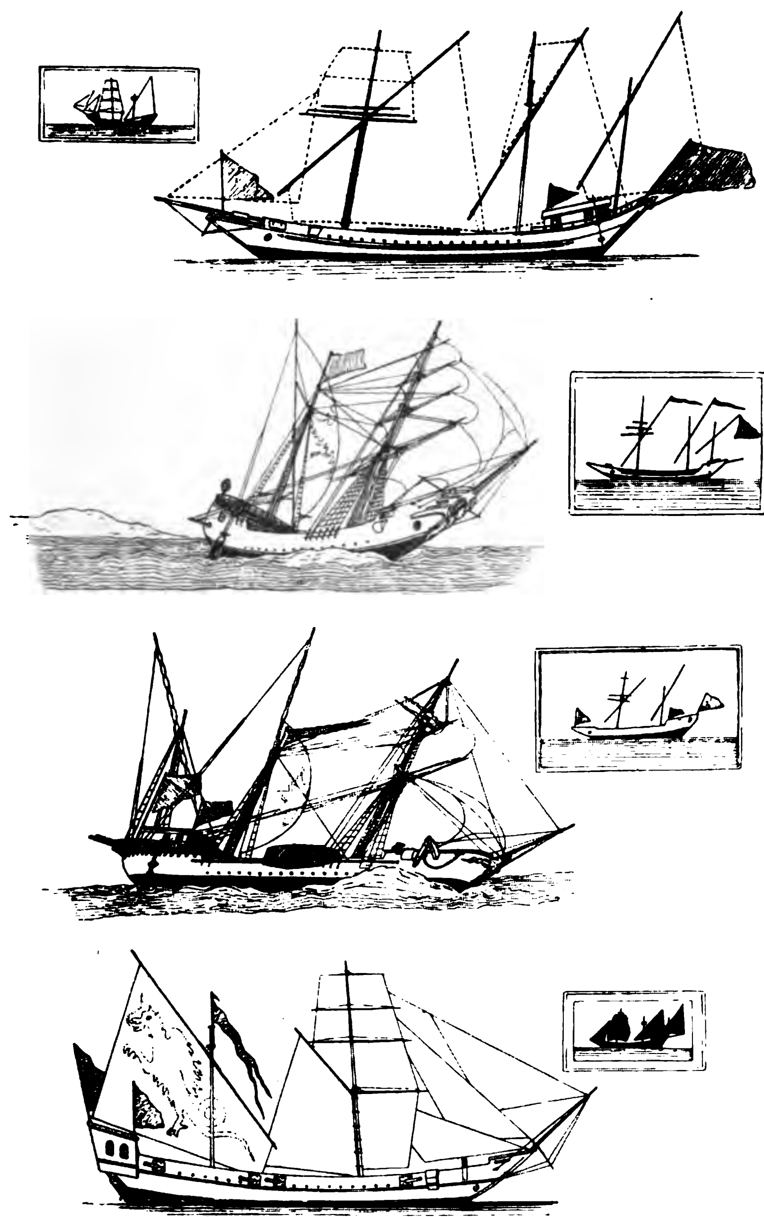

ΕΙΚ. 74. Ἀποτύπωσις συνοπτικὴ τοῦ πρωτεύοντος κατὰ περιόδους χαρακτῆρος τῶν Μαρτυρηγῶν καὶ τῶν μετὰ πλεοναζούσης πλέον χροιᾶς πολεμικῆς Μαρτήγων, ἀπὸ προκεχωρηκότος τοῦ Ζ΄ αἰῶνος ἕως τῶν παραμονῶν τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΕΙΚ. 75. Τὰ κυριώτερα *ἐσχάρια* — ναυπηγικὰ δηλ. σχήματα — τῆς ἀπὸ ΙΑ΄ φθίνοντος ἕως προσμεσοῦντος τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἐξελίξεως τῶν Μυστικῶν.

πτωτῆς κορώνης καὶ μετὰ προβεβλημένου διὰ στήθους κόρακος ὑπέρστεγα ἐνεῖχόν τι τὸ ἐπιβάλλον καὶ ἐσωτερικῶς διετίθεντο ἐπὶ ἄνεσιν ἱκανήν, τὸ δὲ προστατεῦον τὰς ἀποθήκας κατάφραγμα ἔκειτο ὑπὸ τὰ πατάρια, ὅσον ἐξήρκει ἵν' ἀναπαύωνται ἀκωλύτως οἱ δουλείας ἐλεύθεροι ἄνδρες.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰ δίσειρα τῆς ἀναφερομένης ἐποχῆς καράβια μάχης, ὁ ἐξετάζων τὴν σύνθεσιν καὶ ἐμβαθύνων εἰς τὰς ὀργανικὰς λεπτολογίας τῆς κωπαρέας διέβλεπε τὴν ἐν πᾶσιν ἐντέλειαν, ἥτις ἐρρύθμιζε τοὺς χειρισμοὺς καὶ ἐξουδετέρου τυχὸν ἀνωμαλίας ὑπὸ οἱασδήποτε τοῦ πλοῦ περιστάσεις. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τῆς τοιαύτης εὐνομίας, δι' ἧς κατωρθοῦτο καὶ μετὰ ποιᾶς τινος ἐφηρμόζετο προτιμήσεως τὸ ἐρέσσειν καὶ ἐπὶ μονοκρότων ἀκόμη, ὧν ὁ προορισμὸς ὑπηγόρευεν ὡς πλεονεκτικὴν τὴν ὑπόστασιν καταστρώματος — δρομώνων ἐλασσόνων τῆς μεμακρυσμένης θαλασσονομίας, μικτῶν καὶ ἀβαθῶν τοῦ ποταμοπολέμου κ.τ.τ. — ἡ λειτουργικὴ διάταξις διέκειτο ὡς ἑξῆς: Ἑκάστη κώπη, τῆς κάτω καὶ μόνον ἐλασίας πολλάκις, ἔφερεν ἔξωθεν χοιάνην τινὰ ἐκ σκύτους (τὸν ***κωνοβρέκτην***), ἀποφράττουσαν διὰ τοῦ χείλους αὐτῆς τὸ ὀπαῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου διεπέρα τὸ πλευρόν· καὶ οὕτω προυλαμβάνετο ἡ ἐν κλύδωνι εἰσροὴ τῶν κυμάτων, εἰ καὶ σημειωτέον ὅτι ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ὑπερμέτρου τυχὸν καθισταμένης κλίσεως ὡδηγοῦντο οἱ ἔνδον καὶ διετάσσετο ἐν ἀνάγκῃ ἡ διακοπὴ τῆς ***κατελασίας***. Τοῦτο δὲ συνεβίβαζε τὰς ὑποδείξεις τῆς παραβιαζομένης ἀπὸ τοῦ πελαγίου ταράχου ἀσφαλείας μετὰ τῆς εὐκοπωτέρας πορείας διὰ τῆς ***ἐπανελασίας*** τοῦ σαλευομένου κατέργου. Εἶτα ἔφερεν ἑκάστη κώπη ὑπὸ τὸ πρὸς τροπὸν εἴτε σκαλμὸν μέρος τοῦ ξυλοβραχίονος ἐπίθεμά τι ἀκροτενὲς — τὸ ***ἀντιφόριον*** — δι' οὗ ἠμποδίζετο ἡ εἰσολκή, ἐνόσῳ δὲν ἤθελεν ὁ ἐπὶ τοῦτο ὀφείλων ν' ἀναστρέψῃ ἐκ τῆς χειρολαβίδος, ν' ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τῆς ἀντικρατήσεως καὶ νὰ σύρῃ πρὸς ἑαυτὸν ἐρέτης. Ἔχουσα ἀκόμη πρὸ τοῦ δερματίνου ***ὀκκελοσέλλου*** τριβῆς τὸ πρέπον δακτυλιοειδὲς μετὰ σφηνῶν τῆς συνενώσεως καὶ μετάθετον κατὰ βούλησιν ἀντίβαρον, ἐπεδέχετο ἡ κώπη πτέρωσιν σταθερὰν καὶ ἄνευ τῆς συνεχοῦς τῶν ἐπιτετραμμένων ἀπασχολήσεως, ὁριζοντιουμένη τε καὶ στερεουμένη πρὸς ἄγκιστρον, τὸ ὁποῖον ἐκρέματο διὰ σχοιναρίου ἀπὸ τοῦ ἀκροτάτου αὐτῆς, συνελαμβάνετο δὲ πόρπῃ τινὶ καθηλωμένῃ ἐπὶ τοῦ προσπέλματος. Καὶ ἡ τοιαύτη διάθεσις τῆς τοῦ αἱρετικοῦ ἀργίας, τελουμένη ὁσάκις ἔδει ἡ κωπαρέα νὰ ᾖ εὔκαιρος καὶ νὰ τίθηται εἰς χρῆσιν ἐν τάχει ἀπὸ τῆς κελεύσεως, ὑπελαμβάνετο διττῶς· τὸ μὲν εἰς ἀνά-

παυλαν τῆς ὁμοχειρίας μὴ καταλειπούσης τὰ σέλματα, ἢ τμηματικῶς καὶ πρὸς καιρὸν ἀπερχομένης, ὅτε δὲν μετεβάλλετο τὸ παράπαν ἡ κατάστασις τοῦ πορεύεσθαι καὶ ἡ ἀγκίστρωσις ἐγίγνετο ἐπὶ τὸ ἴδιον ἑκάστου ζεύγους πατάριον· τὸ δὲ ὅτε προέκειτο νὰ διαλυθῶσιν οἱ ἄνδρες, μεθ' ὃ εἰσείλκοντο τὰ κωπία καὶ ταπεινούμενα κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ χιαζόμενα μετὰ τῶν ἀντικειμένων ἠγκιστροῦντο πρὸς τὴν ἀντιπέραν ἰκριοπηγίαν ἄνευ ἐκτάματος τῆς ἀρτάνης.

Εἶτα τὸ σύστημα διωργάνωτο ἐντέχνως καὶ πρὸς τὸ μὴ ἐπέρχεσθαι σύγχυσιν καὶ διακοπήν που τοῦ κατέργου, ἐν περιπτώσει ἐξολισθήσεως τοῦ πηδοῦ ἕνεκα σφαλερᾶς ἀναδρομῆς κατὰ τὸν χρονισμὸν τοῦ ῥυθμοῦ· ὅτε, παρασυρομένης τῆς χειρολαβίδος ἀποτόμως, φερομένης δὲ μετ' ἀκατασχέτου ὁρμῆς πρὸς τὰ ἐμπρός, εὐνόητον ὅτι οἱ προσιυγχάνοντες ἐρέται ὑπέκειντο εἰς τὸ νὰ παρασυρθῶσι καὶ ν' ἀνατραπῶσιν, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου καὶ τὸ ***ἐξωκώπιον*** θὰ συνεπλέκετο πάντως τότε τοῖς μετακινουμένοις ἄλλοις, ἂν δὲν ὑπῆρχον τὰ ἁρμόζοντα ἔνδον προληπτικά. Ὅθεν ὑπὲρ ἑκάστην σειρὰν τῶν ὀπαίων καὶ εἰς πρέπουσαν τῆς πλευρᾶς διάστασιν διῆκεν εὐθυντηρία τις ἀπὸ δρυός, ἥτις εἶχε τομὴν ἐλλειπτικὴν καὶ ἔσω ἐπικλινῆ τὴν διάθεσιν· ἐπὶ ταύτης δ' ὠλίσθαινον αἱ ἐκφεύγουσαι καὶ ἀπὸ ἐπενεργείας τῶν διαζευγνυομένων δυνάμεων τείνουσαι κῶπαι δι' ἐξελιγμοῦ νὰ λάβωσι τὴν κατακόρυφον ἐπιπέδωσιν. Ὅπως δ' ἅμα χαλιναγωγῆται ἡ φορὰ τῶν ἐκτρεπομένων ἐκ τούτων καὶ εὐχεραίνηται ἡ ἀποκατάστασις αὐτῶν, ἡ κεφαλὴ συνεδέετο μετὰ χαμοπαίου τινὸς τοῦ ζυγοπατίου διὰ ῥυματίου, τοῦ ὁποίου τὸ ἐν ἐντάσει μῆκος ἦν τοσοῦτον, οἷον νὰ ἐπιτρέπῃ μὲν τὴν μέχρις ἄκρου ἐλευθέραν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπὶ πρόωσιν κινήσεως, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀφίνηται πέρα τούτου τοῦ σημείου. Καὶ τοιουτοτρόπως ἐτελεσφόρει ἀλαθήτως τὸ μηχάνημα, πολὺ δὲ μᾶλλον ἄνευ θραύσεως τοῦ ***κωποξύλου***· διότι κατὰ τὸ τέρμα τοῦ διατροχασμοῦ ὑφίστατο τοῦτο κυλίνδησιν καὶ ποιὰν περιστροφὴν ἐξασθενίζουσαν τὴν ἐπὶ τοῦ ***(κωπο)παλαμίου*** πίεσιν τοῦ παρερχομένου τὸ κουφάριον ὕδατος, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ ὀχεὺς καθήπτετο σημείου εὑρισκομένου ἐκτὸς τοῦ ἄξονος ἐκείνου καὶ κάτωθεν. Τὸ ***ἐπιλάβιον*** δὲ πάλιν ἦτο τραχύ, ὥστε νὰ συλλαμβάνηται καλῶς ὑπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἐλάτου. Ἀλλ' ἐντοσούτῳ, ἐπειδὴ ὠρθοῦτο οὗτος, πλὴν ἐν ῥαθύμῳ κατεργασίᾳ, καὶ ἕδρα διὰ τῆς ἰσχυρᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω ἐπιφορᾶς τοῦ κορμοῦ χωρὶς νὰ συσπᾷ τοὺς μῦς τῶν χειρῶν, ἐπεβοήθει ***σπειρίον*** τι σχοίνινον ἱκανῶς παχὺ καὶ κατὰ τὰ 3 : 5^{α} τῆς περιμέτρου αὐτοῦ ἠμφιεσμένον διὰ προβειᾶς, ὅπερ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν δεξιοτοίχων καὶ

τοῦ δεξιοῦ τῶν ἀριστεροτοίχων ὤμου καὶ διὰ τῆς ἀντιθέτου μασχάλης ἐφέρετο ὑπὸ τοῦ μεσαιτέρου καὶ πρωτοχειριστοῦ τῶν ὁμοζύγων— τοῦ ***Παραμόνου*** —καὶ περιέβαλλε πρὸς ἐγγλυφὴν καὶ ἔσυρεν ἐκ τοῦ ἐγγὺς τὸ κατιὸν μέρος τοῦ ***προλαβίου***· ἐν ᾧ ὁ ἄλλος ***(Ἀναστάτης)***, ὅστις συνέπραττε κάλλιον δι' ἐναγκαλισμοῦ τῆς οἰκείας χειρολαβίδος, εἶχε τὸν ὁμώνυμον τοῦ βάνδου αὐτοῦ βραχίονα μετὰ τοῦ πήχεως μέχρι ταρσοῦ ***πεφασκιωμένον*** δορᾷ.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους τοῦ μεθοδικῶς δουλεύειν καὶ μετ' ἐντελείας τὸ πλήρωμα ἦν ἀπὸ νεοσχηματισμοῦ ***ἠταιριασμένον*** ἀνὰ δύο κατὰ ζυγὸν ἄνδρας, τοῦ γενναιοτέρου ἐκ τῆς συνθέσεώς του ἀποτελοῦντος τὴν ἄνω ἐλασίαν καὶ συνιστῶντος ἐπικουρίαν τῶν καραβιτῶν — τῶν 50 ἀναστατῶν εἰς α΄ κλῆσιν καὶ τῶν ἰσαρίθμων παραμόνων εἰς β΄. Ἐν εἰρεσίᾳ δέ, ὁ δυνάμενος νὰ ᾖ καί τις ἐκ τῶν καλλιφώνων ***Ζυγιτῶν*** (τῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ ὅ ἐ. ἐλατῶν συλλήβδην) ***Τραγῳδάρης*** ἔδιδε διὰ τοῦ μέτρου καταλλήλων ᾀσμίτων τὸν χρόνον τῆς ἀνορθώσεως καὶ τῆς τῶν ἐπτερωμένων κωπίων ὑποστρέψεως ἄχρι τοῦ ἐν χρῷ θαλάσσης πλαγιασμοῦ τῶν κωποπαλαμίων· διδομένου κατόπιν ἐν ἐπῳδῇ τοῦ διὰ λέξεως μιᾶς ἐκτελεστικοῦ, τὸ ***μονοφώνιον*** τοῦ πλήθους ἐπανελάμβανε τοῦτο μετ' ἐντάσεως καὶ συγχρόνως εἵλκοντο ἐκθύμως τὰ ***ἐσωκώπια,*** ἕως ὅτου ἐκαθέζετο τὸ ἐρετικὸν ἐπὶ τῶν παγκαρίων. Καὶ ἡ ὑποβοὴ τῶν προσταγμάτων καὶ παρακελεύσεων τοῦ ἐπὶ τῆς φυλακῆς καράβου, συμμιγνυομένη μετὰ τῆς ἐρρύθμου συμφωνίας τοῦ τε ᾄδοντος καί τινος ***Ἰσοκράτους*** ἔστιν ὅτε, ἐπακολουθουμένη δ' ὑπὸ τοῦ ἐκ διαλειμμάτων συγκραυγάσματος καὶ τῆς στοναχῆς τῶν μοχθούντων καὶ ὑπὸ τοῦ τριγμοῦ τῆς τῶν προωστικῶν ὀργάνων ξυλοτριβῆς, ἀνέδιδεν ἁρμονίαν μὴ ἐστερημένην περισσῆς καὶ βαθυτάτην ἐντύπωσιν ἐμποιούσης ἐπιβολῆς.

ϹΤ΄.

Ὑπεδείχθη ἀλλαχοῦ τὸ ὕψιστον διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν εὐτύχημα ὅτι, εἰ καὶ ἱκανὰ ἀπώλοντο καὶ οὐσιώδη, περὶ τὰ κυριώτερα δ' ὅμως ὑπάρχει ἡ ἐξ οἰκείων περιγραφῶν, αἵτινες διεσώθησαν ὡσεὶ ἀπὸ θείας χορηγίας, οὐσία ἵνα ἐνωτισθῶμεν ἐν ἐπαρκείᾳ τὸ φοβερὸν ἡμῶν ἀληθῶς κατὰ τὸν Μεσαίωνα μεγαλεῖον. Διότι τὰ δεόμενα ἐκτιμήσεως καὶ συμπερασμῶν στοιχεῖα ὑφίστανται πράγματι τοιαῦτα,

ὥστε νὰ διαφαίνωνται κάλλιστα τῆς Αὐτοκρατορίας ὁ ἠθικὸς ὄγκος καὶ ἡ συνεχὴς μεγαλουργία· οὐδὲ παρίσταταί που ἀνάγκη τις ν' ἀναδράμωμεν ἐν σχέσει εἰς ἑτεροφύλων τὰς προκατειλημμένας μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων, συνηθέστατα δὲ διεστραμμένας καὶ πάντῃ ψευδεῖς τὸ πλεῖστον μαρτυρίας. Λυπηρὸν δ' ἐὰν διεκείμεθα ἄλλως ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἡ ἀδιάλειπτος, λυσσαλέα ὅσον καὶ ἀνεξήγητος ἐχθρότης, μεθ' ἧς διαβαλλόμεθα σύστηματικῶς σήμερον καὶ καταδιωκόμεθα κατὰ τρόπον ἀνένδοτον ὑφ' ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Εὐρώπης, ἀναντίρρητον τυγχάνει ὅτι προέρχεται καὶ ἐκ συγχρόνων μὲν ἀφορμῶν ζηλοτυπίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνιάτου κληρονομικότητος τῶν ὀψιπολιτίστων καὶ ὑποδεεστέρας φυσικῆς διαπλάσεως λαῶν αὐτῆς. Οἱ πρόγονοι τούτων εἶνε ἐκεῖνοι, οὓς πολλαχῶς εὐηργετήσαμεν, πρώτιστα δὲ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐξηνθρώπισε· καὶ ὁ διατρέχων τὴν ἱστορίαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους πείθεται ὁποίου εἴδους ὑποκείμενα ἦσαν πρὸ τῆς ἡμετέρας ἐπικρατειακῆς ἀναδείξεως. Τὰ ὁρμέμφυτα δ' ὅμως καὶ αἱ τάσεις δὲν ἐξημερώθησαν κατὰ τὸ ἑνὸν ἄνευ ἀγῶνος δεινοῦ· ὡς δὲ ποικίλα ἐπάθομεν ἐν ταῖς ἐκπολιτιστικαῖς προσπαθείαις ἡμῶν, ἑπόμενον ὅτι πολλάκις κατηναγκάσθημεν νὰ μετέλθωμεν μέσα δραστικὰ καὶ ἀλγεινὰ πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν βαρβάρων εἰς θεογνωσίαν καὶ διὰ προστασίαν ἐν ταὐτῷ σπουδαιοτάτων τῆς Πατρίδος συμφερόντων, τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν εἰς μοῖραν ἀμέσου κινδύνου. Τοὐντεῦθεν λοιπὸν οἱ ἀνίκανοι νὰ ἐννοήσωσί τι πέρα τῶν ἰδίων βλέψεων καὶ παραγνωρίσαντες πᾶσαν εὔλογον τιμωρίαν ὑπὸ τῶν ἀδικηθέντων, τὰ μὲν δωρηθέντα ἀγαθὰ ἀπήλειψαν ταχὺ τῆς μνήμης, ἐνεπλήσθησαν δὲ μίσους ἀναλόγου πρὸς τὴν στενὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ ἐξωτερίκευσαν τὰ αἰσθήματα αὐτῶν μετὰ τῆς ἀνηκούσης αὐτοῖς οὐτιδανότητος. Ὑπὲρ πᾶν δ' ἄλλο ἐπειράθησαν νὰ διαστρέψωσι τὰ γεγονότα, ὅπου ἡ τῶν περιστάσεων φορὰ ἐπήγαγε συμφορὰς ἐπὶ σωφρονισμὸν καὶ οὐχ ἧττον ἐξευτελισμούς, ἐν ᾧ καὶ τῶν καταπτύστων κατορθωμάτων, ἅπερ κατὰ καιροὺς εἰργάσαντο, ἐπεδίωξαν τὴν παντὶ σθένει μὴ παράδοσιν τοῖς μεταγενεστέροις. Περὶ τῶν ἐκδηλώσεων δὲ τούτων ἐμπαθείας τυφλῆς μετὰ τῶν αἰτιολογιῶν ἑκάστου συμπτώματος πλεῖσθ' ὅσα γνωρίζομεν· ἰδοὺ δέ, παραδείγματος χάριν, συμβεβηκός τι καταδεικνύον ἄγαν συγκεκριμένως διατί ἡ χορεία τῶν ἑσπερίων γενῶν ἐμαίνετό ποτε μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἑδραιώσῃ φαῦλον ἐν Ἀνατολῇ καθεστώς, καὶ νῦν δ' ἔτι συμπεριφέρεται διὰ τῶν ὁμοίων τῷ Φαλμεράϋερ ἐξοχοτήτων αὐτῆς δίκην εὐπορήσαντος ὑπηρέτου πρὸς τὸν ἐκπεσόντα κύριον καὶ εὐεργέτην :

Ὁ ὑπερόπτης Ρενάλδος τοῦ Σατιλλιών, πρίγκιψ τῆς Ἀντιοχείας καὶ αὐθέντης τῆς πέραν Ἰορδάνου γῆς, ἔγνω νὰ προβῇ εἰς πράξεις, αἵτινες ἐκίνησαν τὴν ὀργὴν τοῦ τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκράτορος, ἐπέκειτο δ' ὁ ποινικὸς τῆς ὑποθέσεως διακανονισμός, ἂν ὁ πρὸς τοῦτο ἐπελθὼν Μανουὴλ Κομνηνὸς δὲν ἐξιλεοῦτο ἐγκαίρως καὶ τέλεον. Ὁ εἰρημένος μεγιστὰν ἐδέησε τότε ν' ἀποκαλύψῃ τὴν κεφαλήν, νὰ γυμνώσῃ τὰς χεῖρας ἕως ἀγκῶνος καὶ ν' ἀναρτήσῃ ἐκ τῆς ἑτέρας τούτων τὸ ξίφος αὐτοῦ, νὰ δεθῇ ἀπὸ τοῦ τραχήλου διὰ σχοινίου καὶ νὰ πορευθῇ ἀνυπόδητος μέσῳ σμήνους καλογήρων διασχίζων τὴν πόλιν· ὅτε δ' ἔφθασεν ἡ πομπὴ πρὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς σκηνῆς, ὁ μὲν πταίστης δὲν ἐτόλμησε νὰ εἰσέλθῃ καὶ ἔστη συντετριμμένος καταμόνας· τὸ δὲ μοναχικὸν ἄγημα προὐχώρησεν ἀσκεπὲς καὶ ἄνευ ὑποδήσεως, ἐρρίφθη κατὰ γῆς κλαῖον καὶ ἀνατεταμένας ἔχον τὰς χεῖρας, ἐξελιπάρησε δὲ τὴν συγχώρησιν. Τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ Αὐτοκράτωρ ἠρνήθη, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐξεγηγερμένου αὐτοῦ θυμοῦ· πλὴν ἐν τέλει ἐκάμφθη ἐκ τῶν θερμοτάτων παρακλήσεων καὶ διέταξε τὴν προσαγωγὴν τοῦ Φράγκου εὐγενοῦς, ὃν κατηξίωσε λήθης τῶν σφαλμάτων, ἐν ᾧ οἱ τυχόντες νὰ παρίστανται πολλοὶ πρεσβευταὶ διαφόρων φυλῶν χριστιανικῶν τε καὶ μωαμεθανικῶν ἀπέμειναν ἐπὶ τοῖς ἀδοκήτοις γεγονόσι κατάπληκτοι. Ὅτε δ' εἰσῆλθε μετέπειτα ὁ μονάρχης ἡμῶν εἰς Ἀντιόχειαν μετὰ θριάμβου ἀπεριγράπτου, τὰ πρὸς ὑποδοχὴν συρρεύσαντα πλήθη ἐθαύμασαν ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν μεγίστην ταπείνωσιν, ἥτις ἐπεβλήθη τῷ συνακολουθήσαντι ἐκείνῳ Renaud de Châtillon, prince d'Antioche et seigneur de la terre d'outre-Jourdain μετὰ τοῦ ἑτέρου ἀπὸ τῶν δυναστῶν πρωτάτου τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐγγὺς χωρῶν. Διότι, ὡς ἀφηγεῖται ὁ χρονικογράφος Κίνναμος, ὁ μὲν ἁμαρτήσας μετὰ τῶν λοιπῶν ἀριστοκρατῶν ἐβάδιζον παρὰ τὸν δεξιὸν ἀναβολέα τοῦ βασιλικοῦ ἵππου, ὅντινα ὁμοῦ ἐκράτουν· ὁ δ' ἀνέχων τὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ σκῆπτρον καὶ ἀπὸ ἡγεμονικοῦ ἕλκων τὸ γένος οἴκου Βαλδουΐνος ὁ Γ΄ εἵπετο ἔφιππος χωρὶς οὐδὲν νὰ φέρῃ διάσημον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ.

Παθήματα ὅθεν τοιαῦτα, ἅτινα πολὺ μᾶλλον ἐτύγχανον συνηθέστατα, καθ' οὓς χρόνους εἶχεν ὁ λέων ἀρτίους τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ καὶ τοὺς ὄνυχας, ἐξῆπτον τὴν μανίαν τῶν παρενοχλούντων ἀλλοεθνῶν· οἱ ὁποῖοι τότε ἠσχολοῦντο ἐκφέροντες ὕβρεις καὶ λοιδορίας παντοίας καὶ κατασυκοφαντοῦντες, ὁσάκις ἠδυνάτουν νὰ πράξωσί τι καλλίτερον μεθ' ἑκάστην ἀποτυχίαν σφετεριστικῶν καὶ δι' ἥκιστα ἐντίμων μέσων ἐπιδιωκομένων ἐπιχειρήσεων. Οὕτω πως δ' ἐπεκάλυ-

πτον κατὰ δόξαν τοὺς ἐξευτελισμούς, ὅσους ὑφίσταντο παρὰ τῶν κυριάρχων τῆς Ἀνατολῆς ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἐπιδρομῶν καὶ ὀργίων αὐτῶν. Βραδύτερον δέ, ὅτε ἠβουλήθησαν νὰ πλάσσωσιν ἐκ τοῦ μηδενὸς ἱστορικὰς παραδόσεις ἐκεῖ, ὁπόθεν τὸ αἶσχος καὶ μόνον ἠντλεῖτο, ἑπόμενον ὅτι ἤχθησαν ἐπιτηδείως εἰς τὴν πλήρη, κατὰ τὸ ἀρέσκον αὐτοῖς καὶ ἀσύστολον, διαστροφὴν τῶν πραγμάτων. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν λατινικῶν φληναφημάτων τῆς ἄλλοτε καὶ συμπληρωτικῶς διὰ τοῦ ψεύδους, ἔστιν ὅτε δ' ἐπικαλούμενοι καὶ αὐτοφανεῖς ἀνακριβείας ἀπ' ἐνίων, μετ' ἐμπαθείας πραγματευθέντων ἐν χρονογραφήμασιν Ἑλλήνων διὰ λόγους θρησκευτικῶν ἐρίδων καὶ διαφορῶν, πολυειδῆ καὶ περιεργότατα ἐτεχνούργησαν οὗτοι. Καὶ ἐθεώρησαν ἐπὶ τούτοις ὅτι πᾶσαν μυθοπλοκίαν ἐπαρκῶς θὰ ἐπροστάτευεν ἐσαεὶ ὁ ἐπινοηθεὶς ἐν κεφαλαίῳ ἰσχυρισμός, ὅτι ἡ ἡμετέρα Αὐτοκρατορία δὲν ἦτο εἰμὴ καταπεπτωκός τι δῆθεν, νόθου συστάσεως καὶ οὐδὲν τὸ ἀξιόλογον ἐργασθὲν δημιούργημα.

Τοιουτοτρόπως ὑπέσκαψαν τὴν ἀλήθειαν, φαντασθέντες — καὶ κατ' αὐτοὺς ἐλλόγως — ὅτι, μετὰ τοσαύτας καταστροφάς, ἃς ὑπέστημεν, δὲν διεσώθησαν καὶ ἄρα οὐδέποτε θὰ παρουσιάζοντο τἀσφαλῆ πρὸς ἀναστήλωσιν ἐκείνης στοιχεῖα. Μέχρι τινὸς δ' ἐπέτυχον τούτου, καταπείσαντες καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν ἔτι, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸ 1453 ἀπώλεσε τὸν εἱρμὸν τῆς προγονικῆς σταδιοδρομίας, περὶ μηδαμινότητος τοῦ ἐπικληθέντος μετ' ἐπιτετηδευμένης περιφρονήσεως Bas Empire· ἥντινα ἰδέαν διετηροῦμεν πολλοὶ ἕως ἐσχάτων, διότι δὲν ηὐκαιροῦμεν ἀτυχῶς ὑπὸ τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν ὄντες ν' ἀσχολώμεθα περὶ τὰ ἀμέσως προηγηθέντα τῆς μοιραίας ὑποδουλώσεως, ἀμέριστον δὲ τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἴχομεν ἐστραμμένην εἰς τὸ συντηρῆσαι τὸν ἀπειληθέντα ν' ἀφανισθῇ ὁλοσχερῶς ἐθνισμόν. Τὴν δ' ἀπὸ τῆς συμφορᾶς ἐντύπωσιν ζωηρὰν κατέχοντες καὶ μετ' εὐνοήτου διὰ πικρίας ὑπερβολῆς πιθανολογοῦντες τὰ αἴτια, ὑπελαμβάνομεν ἀνερευνητὶ ὅτι τὰ παρ' ἐλπίδα καὶ ἄμετρα δοκοῦντα ἀποτελέσματα τοῦ πρὸς Μωάμεθ Β΄ ἀγῶνος ἐπηλήθευον τὴν διαφημιζομένην τοῦ Βυζαντινοῦ καθεστῶτος ἀθλιότητα. Τεκμήρια ἄλλως τε ἐκ τῶν οἰκείων δὲν ὑπῆρχον ὁμολογοῦντα περὶ τοῦ ἐναντίου, ἅτε ἀφανισθέντα ἢ ὑπεξαιρεθέντα καὶ εἰς τὴν ξένην ἀχθέντα μετ' ἰδιαζούσης φροντίδος. Ἡ οὑτωσὶ δὲ πάλιν συντελεσθεῖσα παρέκκλισις ἀπὸ τῆς ἀκριβολογίας εἰς ὁδὸν παραμυθίων ἐξυπηρετούντων ἀλλοτρίας βλέψεις, αὐθαιρέτων ὅλως εἰσηγήσεων καὶ δοξασιῶν ἐξεζητημένων ἀπέφερεν ὅτι ἐπὶ πλειότερον τῶν 3 $^1/_2$ αἰώνων ἐκτραφεῖσα ἐρριζοβόλησε βαθύτατα ἡ

παραπλάνησις· καὶ οὐχὶ σπανίως διὰ τοῦτο εὑρέθησαν Ἕλληνες πρεσβεύσαντες καὶ διατηρήσαντες κατὰ συνείδησιν ὅ,τι ἀπὸ συστήματος ἐκαλοναρχήθη εἰς ἡμᾶς ἐπὶ γενεάς. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἡδραιώθη δυστυχῶς καὶ τάσις τις ἀξιοπαρατήρητος ν' ἀφίνωμεν κενὸν ἐν τῇ τῆς καταγωγῆς ἱστορήσει τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἄχρις Ἁλώσεως περίπου χρονικὸν διάλειμμα, οἱονεὶ ἀπαρνούμενοι ὅτι ὑπήρξαμεν τότε πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κατ' εἰκασίαν ἀβασάνιστον περιεχομένων καὶ τὸν ἐξευτελισμὸν συνεπαγομένων ἐπὶ συνέχειαν κακιῶν. Ἀφ' ὅτου δ' ἐπετύχομεν δι' ἀπεγνωσμένης πάλης τὴν ἀπελευθέρωσιν σπιθαμιαίου τμήματος τῶν ἡμετέρων χωρῶν, ὅπερ δίκην φωτοδοτείρας νῦν ἑστίας συγκεντροῖ τὴν διάνοιαν καὶ τὰς προσδοκίας τοῦ διεσπασμένου Ἔθνους, ἡ κατάστασις δὲν παρήλλαξε τὸ παράπαν ἐπὶ μακρόν· τὰ ὑποβεβλημένα δ' ἐντέχνως περὶ τῆς μεσαιωνικῆς διαφθορᾶς ἐνισχύοντο ἐκ τοῦ ὅτι τἀραιὰ καί που ἀρξάμενα νὰ φυλλολογῶνται προσεκτικῶς ἐν τῇ δύσει καὶ ἀπρόσιτα τοῖς πολλοῖς ὄντα μνημεῖα τῆς προγονικῆς ἡμῶν αἴγλης κατεκρίνοντο σφόδρα ὡς ἀδόκιμα καὶ ἄμοιρα οὐσίας τινὸς συρράμματα. Ἀλλ', ὡς ἐν ἐπῳδῇ, ἡ ὕλη ὑπερεπυκνώθη, τὰ κείμενα διέφυγον τὸν στενὸν κύκλον τῶν προεξαρχόντων εἰς τὴν δυσφήμησιν καλοθελητῶν, παρὰ δὲ τοῖς μᾶλλον προαχθεῖσιν ἐν τῷ παρόντι ἐκ τῶν βαρβάρων λαῶν εὑρέθησαν καὶ ἄνδρες, ὧν ἡ ἐξαιρετικὴ σοφία ἐξανέστη κατὰ τοῦ ἀσυγγνώστου πρὸς τὴν Ἑλλην. Αὐτοκρατορίαν ἀδικήματος. Καθ' ἣν δῆλα δὴ ἐποχὴν ἀνενήφομεν ἐκ τῆς πλάνης καὶ ἐπίλεκτα τοῦ γένους ἡμῶν τέκνα ἐπελήφθησαν τῆς παλινορθώσεως τοῦ ἐν πᾶσι μεγαλείου τῆς τοῦ Βυζαντίου ἡγεμονίας, προσωπικότητες ἐξ ἄλλου, οἷαι ὁ σέμνωμα σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἀποτελῶν κ. Κρουμπάχερ, ὁ πολὺς κ. Σχλουμπερζὲρ καὶ ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὸ ὑπέροχον δαιμόνιον ἀνήκει τῇ ἀνθρωπότητι καὶ οὐχί τινι τῶν φυλῶν αὐτῆς, κατέρριψαν τῆς κακοβουλίας τὰ προσχήματα καὶ παρέδοσαν εἰς κοινὴν καὶ αἴδιον ἐπίγνωσιν τὴν ἀνασκευὴν ὅσων ψευδῶν ἐσώρευσαν προσπάθειαι ἐπίμονοι καὶ μακραίωνες.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δσημέραι ἀποκαλύπτεται ἡ κολοσσιαία ἐκτόνωσις τῶν ἀπομειnaσῶν ἡμῖν δυνάμεων μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βασιλευούσης, αἵτινες ἤρκεσαν, ἵνα ἐκχυνόμεναι καταλάβωσι τὴν ἑσπερίαν Εὐρώπην ὁλόκληρον καὶ φέρωσιν αὐτὴν γοργῶς πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν πρόοδον. Ἀνεγεννήθησαν τοὐντεῦθεν αἵ τε τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Στρατιωτικῶς δὲ ἀκόμη, μεθ' ὅλα τὰ μωρολογήματα περὶ ἀπολέμου τῶν ὁμογενῶν πληθυσμῶν, περιέστημεν ἔκτοτε μαχηταὶ δεινότατοι ἐν τῇ ὑπερασπίσει τῶν ἰδίων ἀπομειnaσῶν σποράδην καὶ ἀνεξαρτήτων

ἐκτάσεων ἐπὶ μήκιστον, περιζήτητοι δ' ἐπὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν δοσοληψιῶν ξένων κρατῶν. Καὶ ὑπερεπληρώθημεν δόξης ἀφθίτου, πολυτρόπως τιμηθέντες δι' ἀνδρείαν καὶ περὶ τὸ μάχεσθαι ἐμπειρίαν.

Προβαίνοντες κατὰ χρονολογικὴν τῆς ἐξελίξεως διασκόπησιν, ἔχομεν ἐν σχέσει γνωστὸν ὅτι παλαιόθεν ἡ Ἑλληνικὴ τακτικὴ ἐτύγχανεν οὖσα ἐντελεστάτη καὶ ἰδιαζόντως τελεσφόρος· ὡς τοιαύτην δ' ἐνεκολπώθησαν οἱ Ρωμαῖοι μετὰ ζέσεως καὶ διέπρεψαν πάντοτε ὁσάκις αἱ περιστάσεις ἐπέτρεψαν καὶ ἐγνώρισαν νὰ χρησιμοποιήσωσι κατὰ τὴν ἁρμόζουσαν ἐπὶ τοὺς καιροὺς ἔμπνευσιν. Οἱ δὲ στρατιωτικοὶ αὐτῶν συγγραφεῖς, ὁ Φροντῖνος σὺν τοῖς λοιποῖς ἀρχαιοτέροις καὶ ὁ Βεγέτιος διετύπωσαν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν θαυμασμὸν ἄνευ ἐπιφυλάξεως πρὸς τὰ διδάγματα ἐκείνης, δι' ὧν κατωρθοῦτο νὰ νικῶσιν οἱ ὀλίγοι τοὺς πολλούς, «non virtute sed arte». Ὅθεν ἅμα τῇ εἰς Αὐτοκρατορίαν ἀναβιώσει, ποὺ μὲν ἀπὸ μεμελετημένης προθέσεως, ποὺ δὲ λεληθότως καὶ ἐξ ὁρμεμφύτου ἤχθημεν πρὸς τὰ πάτρια· διὰ τῆς ὑποδειχθείσης δ' ἀλλαχοῦ τάξεως, ἡ μετὰ πνεύματος τῶν πρεπουσῶν ἑκασταχοῦ παραλλαγῶν μαχητικὴ ὠργανώθη, ἱκανὴ ν' ἀνταποκρίνηται εἰς τοὺς ὅρους τοῦ διεξάγειν ἐκστρατείας κατὰ τὴν προσφυᾶ μέθοδον τῷ γεωλογικῷ σχηματισμῷ καὶ τῇ τῶν οἰκούντων ὧδε φύσει. Καὶ οὕτως, ἐν ᾧ ἔνια τῶν θεμάτων—ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία (πᾶσα ἡ μεταξὺ Ἴστρου καὶ Ὀλύμπου ἔκτασις), ἡ κυρίως Ἑλλὰς κ.τ.λ.—ἀπέδιδον ἱππεῖς ἐξαιρέτων εἰς τὸ εἶδος προτερημάτων, ἕτερα θέματα ἐπλήρουν τὸ πεζικὸν ἕως ἄκρων ὁρίων τῆς ἐπιθυμητῆς κατ' εἰδικὸν προορισμὸν ἀρετῆς· ἄλλα δὲ πάλιν, παρὰ τὰ ἐνέχοντα πληθυσμούς, οἵτινες ἐπετηδεύοντο τὰ θαλάσσια, ἦσαν εὔφορα λίαν εἰς ἄνδρας ἀμφιβίους, ὁποῖοι οἱ αἵματος καθαρῶς Ἑλληνικοῦ «Μαρδαῒται, ἤτοι ὁ λαὸς τῶν γαλεῶν», κατὰ τὸν ὁρισμὸν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ὡς δὲ διὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν στρατιωτοτοπίων οἱ θεραπεύοντες τὰ ὅπλα καὶ εἰς τῆς Πατρίδος τὴν κατὰ ξηρὰν εἴτε ποντίαν ὑπηρεσίαν ἀνήκοντες κατεῖχον γῆν ἀξίας 4 λιτρῶν χρυσοῦ (4800 δραχ. σχεδὸν) κατ' ἐλάχιστον καὶ μέχρις ἐπαρχίας ὁλοκλήρου ἐξικνουμένην, ἂν ὀψὲ ἡ ἀξιωματικὴ περιωπὴ τῶν δεσποτῶν ἦν μεγάλη, ἑκάστη Θεματικὴ περιφέρεια ἀπετελεῖτο ἐκ φεουδαλικῶν ***Στασίων*** ἀνισομεγέθων καὶ πλήθους ποικίλλοντος ἐν ἀναλογίᾳ τῆς εὐρύτητος αὐτῆς· ταῦτα δὲ διείποντο καὶ διῳκοῦντο ὑπὸ τῶν οἰκείων κατὰ περιοχὰς διακεκριμένας ***Πρω-***

τείων, διεστέλλοντο δ' εἰς τὰ κληρονομικὰ ***τιμάρια***—τὰς ***Στρατείας*** —καὶ εἰς τὰ καλούμενα ***Προνοίας*** προσωπικά.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι τὰ πυκνοφαλαγγιτικῶς συντεταγμένα στρατεύματα μετὰ τῶν συναφῶν τεχνοτροπιῶν συνίστων αὐλικήν τινα φιλοδοξίαν διήκουσαν δι' ὅλων τῶν αἰώνων τοῦ Βυζαντινοῦ μεγαλείου καὶ κορεννυομένην ἐν πλεονάζοντι ζήλῳ. Διότι, παρ' ἐπανειλημμένα καὶ πλεῖστα παθήματα ἐκ τῆς τοιᾶσδε νοσηρᾶς καταληψίας, ἡ ***μηχανὴ*** καὶ τὰ ἕτερα τοῦ αἰφνιδιασμοῦ στρατηγήματα ἐθεωροῦντο ὡς ἀπᾴδοντα εἰς τὴν θαρραλεότητα, ἀνάξια τοῦ ἐντίμως ἀντεπεξέρχεσθαι καὶ φευκτέα ὁπωσδήποτε μέσα· κατάπτυστον δ' ἐχαρακτηρίζετο μάλιστα τὸ «ἐν νυκτὶ κλέψαι τὸν πόλεμον». Καὶ ἐν τῷ ἔχεσθαι ἐμμόνως τοὺς περὶ τὸν Βασιλέα ξιφοφόρους τῆς ἐμπλέου μὲν ἱπποτισμοῦ, ἀμοίρου δὲ πρακτικότητος καὶ διὰ καταστροφῶν ἅμα αἰσθητῆς γενομένης πεποιθήσεως, ὅτι ἡ παραδρομὴ διελάμβανεν ἔργα ἠθικῶς ἀσυγχώρητα, παρεωρᾶτό τε καὶ συνεστέλλετο κατ' ἀκολουθίαν ἐπὶ πολὺ τὸ σπουδαιότατον ἀγαθόν, ὅτι «αὕτη κατὰ τοσοῦτον ἔχει τὸ χρήσιμον, ὅτι περ οἳ ταύτην μετήλθοσαν μετ' ὀλίγου μαχίμου λαοῦ μέγιστα καὶ ἀξιομνημόνευτα ἐξετέλεσαν ἔργα. Καὶ ἅτινα μὴ κατορθῶσαι ἴσχυσεν ἢ ἐτόλμησεν ἡ Ρωμαίων σύμπασα στρατιά, ὅτε τὰ τῶν Κιλίκων καὶ τοῦ Χαμβδᾶ ἤκμασεν, εἷς ἐνίοτε τῶν ἀρίστων στρατηγῶν σὺν μόνῳ τῷ τοῦ ὑπ' αὐτὸν θέματος λαῷ, φρονίμως καὶ ἐμπείρως τοὺς πολεμίους ἐπιτηδευσάμενος καὶ συνετῶς διατιθεὶς καὶ στρατηγήσας, ἀπήρτισε». Ἡ οὐσιώδης δ' ὅμως ἰσχύς, διὰ τῆς ὁποίας συνεκρατήθησαν ἐπὶ περίοδον μακροτάτην τἀχανῆ ὅρια τοῦ Κράτους, ἐνέκειτο εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς συμπηχθεῖσαν καὶ βαθύτατα ριζοβολήσασαν, ἀνεξαρτήτως δὲ τῶν ἐπισήμων ἰδεῶν διατηρηθεῖσαν μετ' ἐπιμελοῦς προσοχῆς οἰκονομίαν ἐκείνην, ἥτις ἔθετε τὴν τῶν ἀγώνων πρωτουργίαν ἐπὶ τὰ ἐλεύθερα ἀκροβολιστικὰ σώματα, ἀνέπτυσσε δὲ τῆς πανουργίας τἀξιώματα καὶ τὰς ὑποδείξεις ἕως ἄκρου ἀώτου τῆς καλῶς νοουμένης στρατηγικῆς. Βασιζομένη ἐπὶ τῶν καθόλου εἰπεῖν φυσικῶν τῆς ἡμετέρας φυλῆς διαθέσεων πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐπικρατήσεως καὶ ἐπὶ τῆς τάσεως αὐτῆς πρὸ πάντων ἵνα τὰ τεχνάσματα τοῦ νοῦ προλειαίνωσιν ἐπὶ τόπου τὴν χρῆσιν τῆς βίας καὶ τἀποτελέσματα, κατειργάσατο τεραστίας ὅσον καὶ ἄχρις ἀπιστεύτου ἐνίοτε τελειότητος ἐξιχθείσας ἐπιχειρήσεις. Εἶνε δ' αὐτὴ αὕτη ἡ δι' ἧς καὶ ἐκτὸς τῶν ὁμόρων τῇ ἐπικρατείᾳ μερῶν καὶ διὰ πολυχρονίου ἔτι εἰς τὴν ξένην ἀποδημίας δράσαντες κατισχύσαμεν συνηθέστατα, κατὰ τρόπον ἀποφασιστικὸν

καὶ περιφανῶς. Καὶ ὡς παρετηρήθη ἄλλοτε, ὅτι διὰ τῆς κατευθυνομένης μετ' εὐστοχίας ῥοπῆς ἐν ταῖς συμπλοκαῖς συνέβαινεν, ὥστε «ὑφ' Ἑλλήνων, μηδέπω δ' ὑπὸ Ρωμαίων τοὺς Πέρσας νενικῆσθαι», εὐμεθόδου ὑστερολογισμοῦ καὶ ὀξύτητος ἕνεκεν, οὕτω δὴ καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα γέγονεν ἀπὸ παραπλησίων ἀπόψεων· τῷ ἔτει 1268, ἐπὶ παραδείγματος, τὰ δεξιὰ τῶν Πελοποννησίων στρατιωτῶν ἐγχειρήματα ἔτρεψαν τὰ πολυάριθμα στίφη τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν μάχην τοῦ Tagliacozzo. Ὑπὸ οἱουσδήποτε δ' ἀφ' ἑτέρου ὅρους τῶν ἑκάστοτε τελουμένων συναγερμῶν, εὔληπτον τυγχάνει ὃν μεθ' ὁπόσης θέρμης ἐκινητοποιοῦντο οἱ πολεμισταὶ καὶ ἠγωνίζοντο: καὶ οἱ μὲν προνομιοῦχοι τοῦ καθεστῶτος συντάγματος ὑπερήσπιζον τὴν γενέτειραν ἐξ αἰσθήματος τῆς τῶν ἰδίων οἴκων καὶ οὐσιῶν συντηρήσεως, καὶ ἀπὸ καθήκοντος πάλιν ἐρρήθη ὅτι ἤσκουν τῶν γενικωτέρων ὑποθέσεων τὴν ἐνεργὸν ἐφορίαν πρὸς ὅπου ἂν ἐκελεύετο· οἱ δὲ τῇδε κἀκεῖσε πλανώμενοι τυχοδιωκτικῶς— οἱ ***Ρεμβοὶ*** — καὶ ὅσοι μὴ συμβεβλημένοι ἐπ' ἰδιοκτησίᾳ τυχὸν προσελαμβάνοντο δι' ἀμοιβῆς τῶν περιστάσεων καὶ ἐν τῷ προσδοκᾶν τὰ κρείσσονα, οὐχ ἧττον διεγειρούσας εἰς μένος εἶχον τὰς βλέψεις αὐτῶν. Καὶ ψυχολογῶν τις βλέπει ἔτι μᾶλλον ὅτι τὸ τοῦ συστήματος σύνολον συνέβαλλεν ὥστε νὰ πολλαπλασιάζηται ἡ ἐν καιρῷ δρᾶσις κατ' εὐθὺν λόγον πρὸς τὴν ἀντίστασιν καὶ τοὺς συμπαρελκομένους κινδύνους. Δι' ὅ, λογιζομένης τῆς στενῆς ἀλληλεγγύης τοῦ στρατεύεσθαι καὶ τῆς μεθόδου τοῦ πολεμεῖν, ἀναπαριστῶμεν κάλλιστα ἐν τῷ νῷ διὰ τῆς μεταφορᾶς ὅτι ὑφίστατο περὶ τὸ Κράτος ὡσεὶ χαλυβικὸς δακτύλιος, οὗ ἡ πάντως ἐπὶ μικρὸν μενετὴ συμπίεσις ἀπήτει τὴν κατανάλωσιν μεγίστων δυνάμεων, ὅστις δὲ πυρούμενος τρόπον τινὰ καὶ εἰς διαστολὴν φερόμενος ἐξ ἴσου μετὰ δυσχερείας καὶ ἐπιμόχθως συνείχετο.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ΙΓ΄ ἑκατονταετηρίδα ὁ ***Μέγας Κοντόσταυλος*** Χαδηνὸς ἔπεισε τὸν Αὐτοκράτορα Μανουὴλ Η΄ τὸν Παλαιολόγον, ὅτι ἦν κοινῇ ἀνωφελὴς καὶ ἀσύμφορος ἡ μεταξὺ τῶν ***Διμιταναίων*** γαιοκτημόνων ὕπαρξις πλουσιωτάτων καὶ κραταιῶν κατὰ χώρας στρατιωτικῶν ἀρχόντων, ὅτι δ' ἐδεῖτο ἀναθεωρήσεως ριζικῆς ἡ κατάστασις. Σταλεὶς δὲ μετ' ἐντολῆς ὅπως μελετήσῃ ἐκ τοῦ ἐγγὺς τὰ πράγματα καὶ «εὑρὼν ἄνδρας βαθυπλούτους καὶ κτήμασι καὶ θρέμμασι βρίθοντας», ἀνήγαγε πάντας τούτους εἰς ἴσην τῆς θέσεως μοῖραν, κατέγραψεν ἐπὶ μισθῷ 40 νομισμάτων ἕκαστον καὶ διέταξεν ἵνα τὰ ἐπὶ πλέον εἰσοδήματα αὐτῶν πέμπωνται εἰς τὸ Βασιλ. Σακέλλιον. Ἡ ἄμοιρος διορατικότητος καὶ μωρὰ αὕτη ἀπόφασις, ἐπικυ-

ρωθεῖσα ἁρμοδίως καὶ κατασταθεῖσα ἐκτελεστὴ πάραυτα, ἀπεμάρανε τέλεον τὸν ζῆλον τῆς τιμαριωτικῆς ἡμῶν ἀριστοκρατίας· τὰ μάλιστα δ' ἔπληξε τὴν εἰς ἣν καὶ ἀπέβλεπε πρὸ πάντων ὑπερόριον τραχεῖαν ἄγαν καὶ πολεμοχαρῆ τοιαύτην, ἥτις ναὶ μὲν ἀπὸ φιλοπρωτίας περιεσπᾶτο πολλάκις εἰς ἀμοιβαῖον σπαραγμὸν καὶ ἐτύγχανεν ὡς καὶ ἡ μεσόγειος ἑτέρα διαμαχομένη διὰ συμφέροντα τῆς γειτονίας, ἀπετέλει δ' ὅμως τὰ δυσπόρθητα τῆς συνοριακῆς ἀκεραιότητος προπύργια καὶ δὲν ἐνέδιδεν εἰμὴ κατὰ βῆμα μετὰ μακρὰς καὶ ὀδυνηρὰς τῶν ἐπιτιθεμένων δοκιμασίας. Ἀλλὰ καὶ ἐπικρατοῦντος ἔτι τοῦ ἐχθροῦ ἡ ἀπειλὴ ἔμενεν ἀμείωτος, ἀπείργουσα τῆς ὁριστικῆς που κατοχῆς ὑπ' αὐτοῦ τόπων καὶ ἐπισφαλῆ ἔτι καθιστῶσα τὴν πρόσκαιρον ἐντεῦθεν παραμονήν, προάγουσα δ' εἰς τρόμον τήν ποτε ὑποχώρησιν. Ἐκ τῆς αἰτίας δὲ ταύτης οὐδέποτε ἠμέλουν, ἐλευθεριώτατα δ' ὑπέσχοντο, ἵνα προσοικειωθῶσιν οἱ παροικοῦντες καὶ ἀντιφερόμενοι κατὰ περιόδους λαοί.

Πλὴν μάτην ἐξωθοῦντο οἱ τιμαριοῦχοι πρὸς τὸ ἐπιορκῆσαι, ἐνόσῳ ἡ Πατρὶς ἤμειβε καὶ ἐφαίνετο ἀναγνωρίζουσα τὰς ὑψίστας ὑπηρεσίας αὐτῶν. Ἀπολαμβάνοντες κατ' ἀξίαν τἀγαθὰ τῆς σπουδαιοτάτης ἣν ἐκέκτηντο σημασίας, εἶχον ἅμα καὶ διέθετον ἄνευ στενοχωρίας τινὸς τὰ μέσα, ὅπως χορηγῶσιν ἐν δέοντι τὸ ἀναλογοῦν πλῆθος ἀλόγων, ἱππέων καὶ χρήματος, ἢ ὅ τι ἄλλο χρήσιμον. Ἐπειδὴ δ' οὕτω διέκειντο, ἐποιοῦντο περὶ πολλοῦ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ὑποστάσεως καὶ εἴχοντο τῶν ἐντεταλμένων καθηκόντων μετὰ πάσης ἐνημερότητος καὶ προθυμίας· ὥστε νοοῦμεν πῶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Βασιλευούσης ὑπὸ τῶν Ἀβάρων καὶ Περσῶν τῷ 626 ἔτει ἔσπευσαν πάραυτα πρὸς βοήθειαν 12000 «ἐφίππων γενναιοτάτων στρατιωτῶν» σὺν τοῖς παλληκαρίοις αὐτῶν ἀπὸ τῆς μεταξὺ Ἰσθμοῦ καὶ Ἀκροκεραυνίων ἕως παραλίας τοῦ Εὐξείνου χώρας, ποία ἡ σοφὴ ὀργάνωσις, δι' ἧς κατὰ τὸ 859 διετέθησαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων 40000 Θρᾳκο-Μακεδόνων καὶ τίνι τρόπῳ κατωρθοῦντο μέχρι τινὸς τὰ παρόμοια ἄλλα τῆς κινητοποιήσεως ἀθλεύματα. Ὅταν ἐντοσούτῳ ὁ σχολαστικὸς οἰκονομολόγος καὶ ἐστερημένος στρατιωτικῆς ὀξυδερκείας τιτλοῦχος ἔσεισεν ἰσχυρῶς τὰ θεμέλια τῆς ἐμμάχου τῆς Αὐτοκρατορίας συστάσεως, πρώτιστα ὁ συγκλονισμὸς κατέστη αἰσθητὸς ἀνὰ τοὺς πυκνοὺς καὶ κρατεροὺς στοίχους τῶν «τῶν μεγάλων καὶ ἀκριτικῶν θεμάτων τὴν πρόνοιαν ἀναδεχομένων καὶ ὑπὸ τὴν αὐτῶν ἐπικράτειαν τὰς κλεισούρας ἐχόντων· οἷς πάσῃ μηχανῇ καὶ προθέσει καὶ ἀγρύπνῳ ἐπιμελείᾳ προσήκει σπουδάζειν καὶ ἀγωνίζεσθαι τὰς

τῶν Ρωμαίων χώρας διαφυλάττειν τῆς τῶν πολεμίων ἐπιδρομῆς ἀσινεῖς καὶ ἀνεπηρεάστους, βιγλίτορας ἐφιστῶσι ρωμαλέους καὶ ἐπιτηδείους καὶ τὰς ὁδοὺς εἰς ἄκρον ἐπισταμένους». Παρὰ δὲ τὰ διάφορα ἐξασθενήσαντα καὶ ἀπολέσαντα τὴν καιρίαν αὐτῶν ἀξίαν στάσια — ἅτιν' ἀνεγνωρίζοντο δι' ὀνοματοθεσίας, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τῇ κοινῇ σήμερον χρήσει ὁρίζονται αἱ μόνιμοι τοῦ στρατοῦ ἐπισταθμίαι καὶ οἱ μεθοριακοὶ σταθμοί: Στάσιον τοῦ Ἠλία, Στάσιον τοῦ Χασανῆ κ. ἑ. — ἐξέλιπον οἱ φοβεροὶ ὁροφύλακες, οἱ ἄγρυπνοι καὶ πολυμήχανοι ***Κλεισουράρχαι*** τῶν κυριωτέρων διαβάσεων, οἱ φρούραρχοι καὶ οἱ λοιποὶ κοσμήτορες τῶν μεγάλων πρὸς τὴν καρδίαν τοῦ Κράτους ὁδῶν, ὧν ἡ συστηματικὴ ἀναγωγὴ πρέπει νὰ λογισθῇ ἀπὸ Ἡρακλείου τοῦ Λίβυος. Διότι, ἐν ᾧ ἀφῃρέθη τῶν μὲν ἡ ἱκανότης πρὸς τὸ ἔχειν καὶ εἰσφέρειν χρυσίον, συντηρεῖν ἔμψυχον ἑτοιμασίαν καὶ αὐτοπροσώπως στρατεύεσθαι μετὰ πολυαρίθμου καὶ λαμπρᾶς παραπομπῆς, ἄλλοι ἀπώλλοντο ἐκ μαρασμοῦ τῶν ἰκμάδων συντηρήσεως καὶ ἡ τῶν ἀπογυμνωθέντων ἀκριτῶν πλειονότης μετῴκησε προϊόντως, ἢ ἐξώμοσε καὶ συνετάχθη τοῖς πολεμίοις. Τὰ δὲ μεθ' ὅλα ταῦτα διατηρηθέντα σποράδην ἀνθηρὰ καὶ ἀκμαῖα κατὰ τὴν ἔνοπλον συνοχὴν τιμάρια περιέστησαν πλέον δίκην κτηματικῶν περιφερειῶν τοπικοῦ ὅλως ἐνδιαφέροντος ὑπὸ τὸ τῆς ἐπιβολῆς νόημα· διαφυγόντα δὲ τὸ κῦρος τῆς νεωστὶ θεσπισθείσης τάξεως λόγῳ τῆς μεμακρυσμένης εἴτε καὶ ὅλως ἀποκέντρου οὔσης θέσεώς των, ἐπὶ πλέον δ' ἕνεκα τῶν χαλαρῶν δεσμῶν πρὸς τὴν παρισταμένην ἐν διοικητικῇ ἐξασθενήσει Μητρόπολιν, δὲν ᾐσθάνθησαν τὴν μεταβολὴν εἰμὴ μόνον καθ' ὅσον ἀπειργάσατο αὕτη τὴν ἀπόσχισιν ὁλοσχερῶς τοῦ στρατοκρατικοῦ ἐκείνης διαθέματος.

Τοὐντεῦθεν λοιπὸν παρέλυσεν ἡ ποτὲ ἀρτία καὶ σώτειρα καταδειχθεῖσα πολλάκις ὀργάνωσις, τὸ δ' ὑπεραμύνεσθαι ἐξ αὐτοπροαιρέσεως καὶ δι' ἀβιάστου τῶν πραγμάτων ἀντιλήψεως τῶν ἰδίων χωρῶν ἀπωλέσθη ἀνεπιστρεπτί. Σὺν τῇ βαθμιαίᾳ δὲ τοῦ τοιούτου θλιβεροῦ καθεστῶτος ἐμπεδώσει κατεστάλη καὶ ἡ καθ' ἑαυτὴν πολεμικὴ προθυμία, ἑκάστου ἐφεξῆς τρεπομένου πρὸς μέριμναν τῶν κατ' οἶκον, ἐφ' ὅσον προέκειτο περὶ ὀλιγωρίας τούτων χάριν ἀναγκῶν τοῦ πολιτειακοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῆς ἡμετέρας λαμπηδόνος. Καὶ ὡς οὕτω κατέρρεον ὁσημέραι αἱ κορυφαὶ τῆς σεσαλευμένης κατὰ βάσιν συγκρατήσεως τῆς ὧδε κυριαρχίας, ἐκρίθη ἔκτοτε ἡ βραδεῖα ἀλλ' ἀσφαλῶς βᾶσα ἐξαφάνισις τῆς Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας. Ἐπὶ τῶν κατὰ

τόπους ὅμως περισσευσάντων, πολλαχοῦ δ' ἰσχυροτάτων διατηρηθέντων φεούδων, ὑπῆρχε πολυδιάθετος ἡ χορεία τῶν γεγεννημένων καὶ ἀνατεθραμμένων πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς ἐλευθέρας ζωῆς στρατιωτῶν, οὓς ἐχρησιμοποίουν οἱ ὁμογενεῖς καὶ ξένοι μεγιστᾶνες ὁσάκις διίσταντο ἀλλήλοις μέχρις Ἁλώσεως καὶ βραδύτερον ἕως πλήρους τῆς Ἀνατολῆς ὑποταγῆς τοῖς Τούρκοις. Εἶτα δὲ διήκει διὰ τῶν αἰώνων πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν ἐποχὴν ἐποποιΐα ἀνεξάντλητος τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν, οἵτινες περιζήτητοι ὄντες συνεβάλλοντο διὰ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν μετ' ἀλλοχθόνων ἀρχόντων καὶ προσέφερον νοῦν καὶ ξίφος εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν παντοειδῶν συμφερόντων (ἴδε ἐκτενῶς Σάθα «Ἕλληνες στρατιῶται ἐν τῇ Δύσει καὶ ἀναγέννησις τῆς Ἑλληνικῆς Ταχτικῆς» — ἔκδ. 1885, Ἀθήνησι).

Πᾶσαι αἱ ἀπὸ Βαλτικῆς μέχρι τῶν Πυρηναίων καὶ ἀπὸ τῶν παραλίων τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἕως Ἄλπεων χῶραι φέρουσι πυκνότατα τὰ ἴχνη διαβάσεως τῶν Ἑλλήνων ἱππέων τε καὶ πεζῶν· αἱ δὲ προαγόμεναι ὁσημέραι ἔρευναι περὶ τὴν πανευρωπαϊκὴν ἱστορίαν ἀποκαλύπτουσι δρᾶσιν, ἥτις μετατρέπει εἰς χονδροειδεστάτην ἀστειότητα τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι οὐχὶ ἡ ἐξάντλησις καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐκ τῆς γενικῆς καταδρομῆς συμφοραὶ μετὰ τῶν παρεπομένων ταύταις σφαλμάτων, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ ἐκφυλισμοῦ τάχα ἄμαχον, εἰς ὃ περιέστη ἐν τέλει ἡ Ἑλληνικὴ φυλή, εἰργάσατο τὴν ἐξαφάνισιν τῆς Αὐτοκρατορίας. Εἶνε μάλιστα συζητήσιμον ἂν ἕτερον ἔθνος τῶν ἐπὶ γῆς ὑπαρξάντων ἀνέκαθεν καὶ ὑφισταμένων, ἀφ' οὗ ἐν ἀνεξαρτησίᾳ κατεκορέσθη ἔστω καὶ τοῦ πολλοστοῦ ἀφ' ὅ,τι ἡμεῖς κατὰ τὸν Μεσαίωνα εἰς λάμψιν στρατιωτικήν, διετήρησε τὴν ζωτικότητα νὰ πράξῃ τι μόλις περιῆλθεν ὑπὸ δουλείαν. Τοὐναντίον δ' οἱ Ἕλληνες ἐπρωταγωνίστησαν ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ τακτοποιηθῇ καλῶς εἰς τὴν κατακτηθεῖσαν Βασιλεύουσαν ὁ Μωάμεθ Β', κατέκτησαν καὶ ἔσχον ἐφεξῆς πάντοτε τὴν ἀρίστην ἀνὰ τὸν Κόσμον φήμην διὰ τὸ μεγαλεῖον τῶν ἐν πολέμῳ προτερημάτων αὐτῶν καὶ διετήρησαν στερρῶς τὴν ἀκατάβλητον αὐτῶν ἀντοχήν. Ἡ τακτικὴ ἐξ ἄλλου τοῦ «κρύπτεσθαι δίκην Μαρδαϊτῶν» καὶ ἀπαραμίλλως μετὰ στρατηγικῆς ἀγωνίζεσθαι, ἥντινα βλέπομεν τῷ 1372 ἐφαρμοζομένην ὑπὸ τῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἑνετίας Κρητῶν τοξοτῶν ἐναντίον τοῦ ἀποδεκατισθέντος οὕτω μετ' ἐπιτηδειότητος στρατοῦ Φραγκίσκου Α' τοῦ Καρραρίου ἡγεμόνος τῆς Παδούης· ἡ κατὰ μεσοῦσαν τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα γενομένη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων στρατιωτικὴ τῆς Δαλματίας διοργάνωσις κατ' ἐντελέστατον σύστημα· ἡ ἐν πολιορκίαις καὶ κατ' ἀναπεπταμένα

πεδία δεινότης τῶν μετὰ τὸ 1499 ἔτος κλεϊσάντων ἐπὶ μακροχρόνιον τὰ Γαλλικὰ ὅπλα Μοραϊτῶν — μνημονευομένων ἰδίᾳ ὡς Argoulets =ἐξ Ἀργολίδος—τὰ ὑπὸ Κάρολον τὸν Θ΄ τελεσθέντα ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Dreux καὶ κατὰ τὴν περίοδον 1562 — 1563, τόσα δὲ ἄλλα ἀκόμη, ἅτινα διεπράξαμεν ἐν τῇ Δύσει μετ' ἄκρας ἐντελείας, εἶνε πάντως ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα δὲν δύναταί τις νὰ διεξέλθῃ εἰς τὰ σύγχρονα χρονογραφήματα, ἅτινα περιεσώθησαν, ἄνευ πατριωτικῆς ὑπερηφανείας καὶ χωρὶς νὰ συγκινηθῇ βαθύτατα. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πολλαχῶς διδάσκαλοι τῶν βαρβάρων ἐγενόμεθα· μετεφυτεύσαμεν πρὸς τοῖς ἄλλοις τῇ πολιτικῇ αὐτῶν ὀργανώσει τὸν ὑπέροχον Βυζαντινὸν θεσμὸν περὶ τῆς τιμαριωτικοῦ στρατοῦ τάξεως καὶ εἰσηγάγομεν παρὰ τοῖς πέραν Ἰστρίας λαοῖς τὸ βαρὺ καὶ φοβερὸν καβαλλαρικόν, οὕτινος τὸν σχηματισμὸν ἠσπάσατο ἡ Αὐρηλία ἀπὸ τοῦ 1438 καὶ ἐπραγματοποίησεν ὀκταετίαν ὕστερον· μετεδώσαμεν τὴν χρείαν ὑπάρξεως τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, πρὸς τὸ ἐπικρατεῖν διὰ κατοπτευτικῆς ἐνημερότητος καὶ δι' ἐπιβοηθείας τῶν ἐπικαίρων αἰφνιδιασμῶν (ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1503, διορισθέντος καὶ Ἕλληνος γενικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ νεωστὶ συσταθέντος σώματος)· κατεστήσαμεν προσέτι γνωστὰ τὸ πῶς διαβαίνειν ἐν πανοπλίᾳ τοὺς τουφεκοφόρους πεζούς, τοὺς Estradiots καὶ τοὺς ψιλοὺς ἐν γένει ἱππεῖς τὰ μεγάλα ποτάμια, τὸ ἀναρριχᾶσθαι δὲ τούτους ἐπὶ τοὺς μᾶλλον ἀποτόμους βουνοὺς καὶ τὸ καταβαίνειν ἐν καλπασμῷ τὰ ὑψώματα — ἅπερ δὴ καὶ εὑρίσκομεν πάντα διατυπούμενα κατὰ τὸ τῶν ὑποδειχθεισῶν μεθόδων πνεῦμα ἐν τῷ συνταχθέντι τῷ 1534 ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Du Bellay Στρατ. Κανονισμῷ.

Καὶ παρὰ τοῖς ἄγαν διακριθεῖσιν ἐν τῷ μεταξὺ τῆς τόσης δράσεως πλείστοις ἡγεμόσι τῶν ἐπὶ συνέχειαν περιόδων οὐσῶν εἰς ἐνέργειαν Ἑλληνίδων στρατειῶν, προβάλλονται ἱκανοὶ οἱ ὑπέροχοι, θαμβοῦντες διὰ τῶν ἀνδραγαθιῶν αὐτῶν καὶ ἔστιν ὅτ' ἐπισκιάζοντες παντάπασι τοὺς γηγενεῖς ὁμοτίμους τῶν μερῶν ἔνθα ἔδρασαν. Ὁ Ἀκαρνὰν κόμης Μερκούριος Μπούας (le capitaine Grec Mercurio, messire Mercure καὶ le seigneur Mercure φερόμενος), ἀντίπαλος τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν σύμμαχος τοῦ « Ἀμώμου ἱππότου » Βαγιάρδου, αὐτὸς ὅστις ἐζώγρησεν ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Φορνόβου δὲ-Τάρο τὸν δοῦκα Ματθαῖον τῶν Βουρβώνων· Κωνσταντῖνος υἱὸς Ἀριανίτου τοῦ Κομνηνοῦ δεσπότου τοῦ Μακεδονικοῦ φρουρίου τῶν Σερβίων καὶ δοὺξ τῆς Ἀχαΐας, οὗ τὴν ἀδελφὴν ἐνυμφεύθη ὁ μαρκήσιος τοῦ Μομφερρᾶ, συμπολεμήσας ἐπὶ μακρὸν μετὰ

Καρόλου τοῦ Η´ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ Α´ τῆς Γερμανίας — τοῦ ὁποίου διετέλεσεν εἶτα καὶ τοποτηρητὴς ἐν Ἰταλίᾳ — συνταχθεὶς βραδύτερον τῷ Λουδοβίκῳ ΙΒ´ καὶ καθοδηγήσας τὸν γενναιότατον δοῦκα τῆς Αὐρηλίας εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ ὀχυροῦ τῆς Νοβάρρας φρουρίου, δολοφονηθεὶς δ' ἐντολῇ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας τῷ 1508, καθ' ὃν χρόνον διωργάνου τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους κατὰ τῶν Τούρκων· ὁ ῥηξικέλευθος Ἰωάννης Βλάσης κατὰ τὰ ἔτη 1473—1479· ὁ Δράκος Τυπάλδος τῆς Κεφαλληνίας καὶ ὁ ἐν Ἀπουλίᾳ ἀνδραγαθήσας Καροῦσος· Θεόδωρος Λιβέρης ὁ Λαγός, Ἰάκωβος Βασιλικὸς τῆς Μολδαυΐας, ὁ Τσοβάρας καὶ ὁ ἄρχων Γεώργιος Καστριώτης· οἱ Κλαδαῖοι, οἱ Παλαιολόγοι, οἱ Μποζῖκαι καὶ οἱ λοιποὶ κορυφαῖοι καταλαμβάνουσι μέγα τῆς στρατιωτικῆς ἀπὸ ξηρᾶς κινήσεως τῶν κρατῶν τῆς δυσμικῆς Εὐρώπης. Καὶ τὰ αἰσθήματα, ἀφ' ὧν ἐνεπνέοντο ἀγωνιζόμενοι, ἐνωτιζόμεθα κεφαλαιωδῶς ἔκ τινος δημηγορίας τοῦ ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν σημαίαν πολεμοῦντός ποτε παρὰ τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανὸν Θωμᾶ τοῦ Ἀργείου ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν συντοπιτῶν του, ὅστις παρώρμα πρὸς μάχην διὰ τῶν ἑξῆς διασωθέντων ὑπὸ τοῦ Νικάνδρου Νουκίου ὡραιοτάτων λόγων: «Ἑλλήνων ἐσμὲν παῖδες καὶ βαρβάρων σμῆνος οὐ πτοούμεθα· τοίνυν τὴν πρέπουσαν ἡμῖν ἀρετὴν καὶ ἐν τῷ πολέμῳ καρτερίαν ἀποδείξωμεν, ἵν' ἅπαντες λέγειν ἔχοιεν ὡς οἱ ἐξ Ἑλλάδος ἐν τοῖς Εὐρωπαίοις μέρεσιν εὑρεθέντες ἔργα χειρὸς ἀρίστης ἐπεδείξαντο . . . Τοιγαροῦν, ὦ ἄνδρες, ἀνδρείως καὶ συντεταγμένως τοῖς ἐχθροῖς ἐπιβάλωμεν καὶ τὴν Ὠκεάνιον ἀκτὴν αἵμασιν ἐναντίων φοινίξωμεν καὶ τὴν πάλαι θρυλουμένην Ἑλλήνων ἀνδρείαν ἔργοις αὐτοῖς φανερὰν ποιήσωμεν».

Ἐξαιρέτως δ' αἱ συλληφθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἁδρῶς χρησιμοποιηθείσης δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διὰ τῆς φυλετικῆς αὐτοῦ ἀξιότητος συντελεσθεῖσαι μονονοὺ πάντοτε νῖκαι τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων ἐντείνουσι τὸν θαυμασμὸν πρὸς τοὺς ἐξωμότας ἢ μὴ ἀρχηγέτας καὶ ὑποδεεῖς, ὧν ἡ συμβολὴ ἔφερεν εἰς ἀσφαλὲς ὅσον καὶ μεστὸν ἀποτελεσμάτων ἐν τοῖς μετέπειτα πέρας. Διότι, πέρα μάλιστα τῶν χρόνων Μιχαὴλ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τῶν Παλαιολόγων συγγενοῦς, στρατιωτικοῦ ἄρχοντος τῆς Κιρμακίας, φίλου τε καὶ συμμάχου τοῦ αὐθέντου τοῦ Ἐσκὶ-Σὲχρ (Δορυλαίου ὅ ἐ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πρὸς ΒΑ καὶ 55$^{\chi\lambda\mu}$ ἀπέχοντος τοῦ Κιουταϊέχ), εἶτα δ' ἀδελφοποιητοῦ καὶ συμβούλου πολυτίμου τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ὀσμανικῆς ἐπικρατείας καί, ἀκόμη, ὀργανωτοῦ τοῦ σώματος τῶν ἱπποδρόμων Ἀκιντζῆ, οὓς

καὶ διοικοῦσι κληρονομικῶς ἔκτοτε οἱ ἀπόγονοι ἐκείνου Μιχάλογλοι, ἡ ἐκβιασθεῖσα ἀρωγὴ ἡμῶν πρὸς ἀνάδειξιν τῶν Τούρκων ὑπερεπυκνώθη τόσον, ὥστε νὰ ταυτισθῶσι καὶ συγχυθῶσιν αἱ φυλετικαὶ τῶν συμπραξάντων κατὰ καιροὺς διακρίσεις. Ὁ δὲ πρῶτος διαπρέψας ἐν Εὐρώπῃ γεννίτσαρος Χαμουζᾶς, ὃν γνωρίζομεν ὄντα Πελοποννήσιον, ἐτύγχανεν εἷς ἐκ τῶν ἀναριθμήτων Ἑλλήνων, διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ μαχιμότητος τῶν ὁποίων ἤχθησαν ἕως Βιέννης τὰ λάβαρα τοῦ προφήτου Μωάμεθ. Ἀπὸ τῆς ἀντιθέτου πάλιν ἀπόψεως, ἡ ἀδιάλειπτος ἀφ' ὅτου ἐφονεύθη Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος Δραγάσης μέχρις ἀπελευθερώσεως τῆς ἐνθάδε χώρας πάλη ἐναντίον τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως ἀποτελεῖ τὴν περιφανεστάτην ἀπόδειξιν, ὅτι ὅλως διάφορα τῆς στρατιωτικῆς καταπτώσεως ἦσαν τὰ αἴτια, ἅτινα ἐπήγαγον τὴν τελικὴν ἡμῶν καταστροφήν.

Κατὰ δὲ θάλασσαν δὲν ἐπαρκοῦσι τόμοι ὁλόκληροι, ἵνα τις περιγράψῃ τὰ κατορθώματα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ναυμαχικά τε καὶ συνδεδυασμένα μετ' ἐγχειρημάτων ἀποβατικῶν. Καὶ ἐν ᾧ οἱ Λατινοφραγκικοὶ μετὰ τῶν Ὀθωμανικῶν καὶ ἄλλων στόλων ἐχρησιμοποίησαν συνεχῶς τὸ ἡμέτερον Ἔθνος, καὶ δὴ εὑρέθη τοῦτο ἀναμεμιγμένον εἰς ἁπάσας τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἐγένοντο ἐπιχειρήσεις ἐκ τῶν ἰδιαζούσης σπουδαιότητος ὑπ' ἐκείνων, κατέχομεν ἑτέρωθεν ἀμαράντους τῆς δάφνης στεφάνους διὰ τὴν ἰδίᾳ ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐξελιχθεῖσαν δρᾶσιν κατὰ τὸ ἀπὸ ὑποστολῆς τοῦ Δικεφάλου Ἀετοῦ διαρρεῦσαν ἄχρι τοῦδε τετραίωνον διάστημα. Ἡ πρὸ τῆς Ναυπάκτου σύρραξις τῷ 1571 καὶ ἡ πολυετὴς ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὑπεροπλία τοῦ καρτεροψύχου Λάμπρου Κατσώνη ἀποτελοῦσι δύο λαμπροτάτους ἀστέρας τοῦ Ἑλληνικοῦ στερεώματος, ἀντιπροσωπεύοντας ἑκατέραν τῶν ὄψεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐπεδείχθησαν ἡ δαιμονία ὄντως τῆς φυλῆς ἡμῶν ἐνεργητικότης, ἡ πάντοτε μεγίστη περὶ τὰ πόντια ἐπίδοσις καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ξυλίνων τειχῶν ἄκρα αὐτῆς καὶ ἀπόλυτος εὐμαχία. Ὡσεὶ δορυφόροι δὲ περιστοιχίζουσι κεχωρισμένως καὶ ὁλοκλήρως τὸν προσαρμόζοντά τινι χαρακτῆρα διαμορφοῦσι τὰ τῶν ἡμετέρων ἀνιόντων κλέα κατὰ τὴν μερικωτέραν ἐκδήλωσιν τῆς δισυποστάτου ἐν τοῖς σκοτεινοῖς τῆς δουλείας χρόνοις δράσεως. Τὰ περὶ τὸν στόλον τοῦ σατράπου τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ-πασσᾶ, ἡ ποτὲ ναυτικὴ δύναμις τοῦ Μεσολογγίου καὶ ὅσα διέπραξεν αὕτη ἐν ᾧ ἐβίωσε κύκλῳ, αἱ γιγαντομαχίαι κατὰ ὠργανωμένων πειρατῶν καὶ τὰ περιπετειώδη τῆς ἰδίας ἡμῶν καταδρομικῆς φορᾶς κατορθώματα καταυγάζουσιν οὐχ ἧττον τὸν ὑπερκείμενον οὐρανόν. Τέλος δὲ τῆς

νυκτερινῆς ὥρας τὸ δράμα ὑποσβέννυται καὶ ἀκολούθως ἐξαφανίζεται ἐν τῷ ἀπλέτῳ φωτὶ τοῦ ἀνελθόντος τὸν ὁρίζοντα ἡλιακοῦ δίσκου. Συμπαγὴς νῦν καὶ κραταιὰ πλέον ἐν τῇ ἑνώσει ἡ παράταξις τῶν μεγαψύχων Ὑδραιοσπετσιωτῶν ὁμοῦ καὶ τῶν ὁρμητικῶν Ψαριανῶν ἐκράτησε τῶν παγκοσμίων ἐντυπώσεων καὶ ἐπλήρωσε θάμβους.

Ἐν παρόδῳ δέ, τῆς γενεᾶς, ἥτις ἔτεκεν ἄνδρας, οἷοι ὁ Νικόδημος, ὁ Κανάρης, ὁ Βρατσάνος, ὁ Ἀποστόλης, ὁ Παπανικολῆς καὶ οἱ λοιποὶ ἡμίθεοι τοῦ ἑῴου Αἰγαίου, ἑλκούσης ἀναντιρρήτως ἀπὸ ναυβατῶν τοῦ Ἑλλαδικοῦ Πλοΐμου τῆς ἄλλοτε, ποία ἡ καταγωγὴ τῶν Βώκου-Μιαούλη, Τομπάζη, Σακτούρη, Κριεζῆ, Μπουμπουλίνας, Μπότασση καὶ τῆς ἑτέρας πρὸς τὸν Σαρωνικὸν νησιωτικῆς ἀριστοκρατίας τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους; Ἀντλοῦντες ἀπὸ τοῦ ἀτιμήτου θησαυροῦ ὅντινα ἐν σχέσει περισυνέλεξε σοφώτατος καὶ ἀκάματος εἰς ἐρεύνας ἀνήρ, μανθάνομεν τάδε· «Παρὰ τοὺς Στρατιώτας, οἵτινες καθ' ὑπερμεσοῦσαν τὴν ΙΕ΄ ἑκατονταετηρίδα ἐβίουν ἐν τῇ ἀντιπέραν ἀκτῇ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ εὑρίσκοντο συγκεκεντρωμένοι ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ναυπάκτου, μνημονεύονται καὶ οἱ λεγόμενοι Καμπῖται, ἤτοι πεδινοί, οἱ πρόγονοι τῶν Ὑδραίων, Πετσιωτῶν καὶ Κρανιδιωτῶν· κατέχοντες οὗτοι τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀραχναίου ὄρους μέχρι τοῦ Σκυλλαίου ἄκρου χώραν, ἐνέμοντο ὡσεὶ ἀνεξάρτητοι τὴν παλαιὰν Ἐπιδαυρίαν, Τροιζηνίαν καὶ Ἑρμιονίδα. Ψιλῷ ὀνόματι ἀναγνωρίζοντες τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ἁρμοστοῦ τῆς Ἑνετίας, κατασκηνοῦσιν εἰς ὀχυρὰς κατοίνας ἢ φουσσᾶτα καὶ ζῶσιν ἀπὸ γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας· ἀκόμη δὲν ἐπάτησαν τὴν θάλασσαν, διότι οὐδὲν πλοῖον κατέχουσιν. Ἐν μέσῳ τῶν κατουνῶν τούτων ἐγείρονται τρία φρούρια, τὸ Καστρί, τὸ Θερμῆσι καὶ τὸ Κρανίδι, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἀνήκει εἰς τοὺς τιμαριούχους Παλαιολόγους καὶ Ἀλβέρτους, τὸ δὲ ἀπόρθητον Θερμῆσι ἐκτισμένον ἐπὶ ἀπορρῶγος βράχου φρουρεῖται ὑπὸ Ἑνετῶν καὶ προστατεύει τὰς ὑποκειμένας ἁλυκάς, ὧν ἡ πρόσοδος ἀναβαίνει εἰς 50.000 μόδια ἢ 100.000 ἑνετικὰ στάρα ἅλατος, ὡς καὶ τοὺς παρὰ τῷ φρουρίῳ ἐκτεινομένους ἀγροὺς τῶν ἐν Ναυπλίῳ Στρατιωτῶν· τὸ δὲ Κρανίδι, μόλις μνημονευόμενον ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1531, ἀνῆκεν ἄλλοτε εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Καμπιτῶν χρησιμεύει εἰς συνέντευξιν καὶ ἄσυλον τῶν κουρσευόντων τὰς Τουρκικὰς χώρας.

» Οἱ Καμπῖται, καίπερ λαλοῦντες πρὸς τῇ Ἑλληνικῇ καὶ τὴν Ἀλβανικήν, θεωροῦνται ὑπὸ τῶν περιοίκων Ἑλλήνων ὡσεὶ γηγενεῖς. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1480 ἦλθεν εἰς τὴν Ἀργολίδα ἐπιτροπὴ

Τούρκων καὶ Ἑνετῶν πρὸς διευθέτησιν τῶν ἐν τῇ συνθήκῃ μνημονευομένων ὁρίων τοῦ Ναυπλίου· ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ παρὰ τῇ Πύλῃ Ἑνετοῦ πρεσβευτοῦ Ἰωάννου Δαρείου, τοῦ πρωτογέρου τῆς Ρούμελης Σινάνμπεη, τοῦ φλαμπουριάρου τοῦ Μορέως καὶ ἁπάντων τῶν κατήδων, τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ἁρμοστοῦ, τοῦ ἐπισκόπου, τῶν προυχόντων πολιτῶν καὶ κληρικῶν, συνεζήτησε καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἀλβανικῶν κατουνῶν· πλὴν δὲ τῶν ἄλλων ὁ ἐπίσκοπος Ναυπλίου καὶ οἱ ὑπὸ τοὺς Ἑνετοὺς καὶ Τούρκους προύχοντες ἐνόρκως κατέθεσαν ὅτι οἱ Καμπῖται κατέχουσι τὴν χώραν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων.

»Οἱ Καμπῖται ὠνομάζοντο οὕτως, οὐχὶ μόνον διότι κατῴκουν πεδιάδας, ἀλλὰ καὶ πρὸς διάκρισιν ἑτέρων Στρατιωτῶν, οἵτινες ὠχυρωμένοι ἐπὶ τῶν ἀκρωρειῶν τοῦ Παρθενίου, τοῦ Πάρνωνος καὶ τοῦ Ταϋγέτου, ἤτοι ἐπὶ τῶν λεγομένων ζυγῶν τῆς Τσακωνιᾶς καὶ τῆς Μάνης, ἔφερον διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα Ζυγιῶται, δηλαδὴ ὀρεινοί.... Ὕστερον οἱ Καμπῖται πιεσθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ συνῴκισαν τὰς νήσους Ὕδραν καὶ Πέτσαν».

Οὐδὲν ἄρα κατορθοῖ νὰ μειώσῃ τὸ μεσαιωνικὸν ἡμῶν μεγαλεῖον, ὅπερ δὴ προώρισταί ποτε ν' ἀποκατασταθῇ πλήρως καὶ κατ' ἀξίαν τῶν ὅσων εἰργάσαντο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες, ἐφάμιλλον δὲ τῶν πάλαι αὐτῶν παραδόσεων· ὡς δ' ἀπὸ ὑποδουλώσεως τοῖς Τούρκοις καὶ ἐντεῦθεν διήκει σειρὰ ἀδιάκοπος περιφανῶν ὁμοίως πράξεων, ἡ ὑπόστασις τῆς φυλῆς βαίνει ἑνιαία καὶ ἰσοβαρὴς διὰ τῶν αἰώνων μέχρι τῆς ἐνεστώσης ἐποχῆς. Συγκοπὴ τῆς σταδιοδρομίας δὲν ὑφίσταταί που, σύναμα δ' οὐδαμοῦ παρατηρεῖται κατάπτωσις ἠθικὴ ἢ ὑλικὴν ἐνέχουσα τὴν χροιάν. Δόντες ἄλλοτε τὸν ὑπογραμμὸν ὑποχωρήσεως τακτικῆς ἐν πολεμίᾳ χώρᾳ διὰ τῶν μυρίων τοῦ Ξενοφῶντος, ζεύξαντες διὰ τοῦ Σαμίου Μανδροκλέους τὸν Βόσπορον ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς—κατά τι βορειότερον τοῦ νῦν χωρίου Τζιόκ-Σοῦ—πρὸς διάβασιν τῶν ἐπελθόντων ἐναντίον τῶν Σκυθῶν στρατευμάτων τοῦ Δαρείου (515 π. Χ.), ἐν γένει δὲ πράξαντες οἷα ἕτεροι μηδαμῶς νὰ προβουλευθῶσιν, ἀλλὰ νὰ μιμηθῶσι καὶ μόνον κατὰ τὸ ἐνὸν ἠδυνήθησαν, ὑπὸ μὲν εἶτα τοὺς Ρωμαίους ἐδράσαμεν παντοειδῶς, καθ' ὃν τρόπον νὰ ἐπισκιασθῶσι τὰ τῆς κυριαρχίας σχήματα· ὅτε δ' ἐχειραφετήθημεν, ἀνεδείχθημεν αὖθις οἱ ὡς καὶ πρότερον καὶ πάντοτε σκαπανεῖς ἀκάματοι πάσης ἐν τῷ

Κόσμῳ εὐγενοῦς ἰδέας καὶ οὗ τινος τελείου δέδοται τοῖς βροτοῖς ἡ ἐπίτευξις. Καί, ἐπὶ παραδείγματος, γνωστὸν τυγχάνει τὸ ἐγχείρημα τοῦ εὐκλεοῦς τῆς Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας ναυάρχου Νικήτα Ὠορύφα, ὅστις τῷ 881 ἐπέρασε ταχύτατα διὰ διόλκου τὰ ὑφ' ἑαυτὸν σκάφη ὑπὲρ τὸν Κορινθιακὸν ἰσθμὸν πρὸς ἐπιτηδειοτάτην καὶ ἐξ ἀδοκήτου προσβολήν, καταφανισμὸν δὲ τῶν ἐχθροπρακτούντων ἀνὰ τὴν ἐκεῖθεν καὶ ἔστιν ὅτε ἐδῶθεν τοῦ Ἀράξου Πελοπόννησον πειρατικῶν τῶν Ἀράβων στόλων. Κατ' ἔτος λοιπὸν 1439 ἡ Ἑνετία, πρὸς τοὺς Λομβαρδοὺς ἀγωνιζομένη, οὐ μόνον ἐμειονέκτει λόγῳ στρατηγικότητος τῶν ἐπὶ τῶν Εὐγανικῶν ὀρέων θέσεων τοῦ στρατοῦ αὐτῆς καὶ πλείστων σὺν ἄλλοις συμπολεμούντων Κρητῶν μαχητῶν, ἀλλὰ καὶ διέκειτο ἀποροῦσα πῶς θὰ ἐβοήθει τὴν Βερώνην καὶ τὴν Βρεσκίαν, ἃς ἠπείλει σοβαρῶς ἡ ἐν τῇ λίμνῃ τῆς Γάρδης ναυτικὴ τῶν ἐχθρῶν παράταξις. Μετὰ προσπαθείας ἱκανὰς καὶ ἐπιμόχθους ἀφίκετο ὁ πολὺς στρατηγὸς Γατταμελάτας νὰ καταλάβῃ τὴν ἐπίκαιρον τῆς Πινέτρας θέσιν καὶ ὑπέδειξεν ὅτι ἡ μόνη ἀντεπέξοδος κατὰ τῶν δυσμενῶν τότε περιστάσεων ἐνέκειτο τῷ ἐπελθεῖν δι' ὁμοίου τῶν κρατούντων τοῦ μεσοπόντου παράγοντος. Πλὴν κατὰ τίνα τρόπον; Ἡ Γερουσία τῆς ἐνδιαφερομένης Μητροπόλεως συνεβουλεύθη τοὺς εἰδικοὺς καὶ ἐστάθμισε τὰ ὑποδειχθέντα, ἐθεωρήθη δὲ κοινῇ ἀνυπέρβλητον τὸ μέγεθος τῶν δυσχερειῶν, καθότι δὲν ὑπῆρχε ποταμός τις πρὸς συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ 240 μίλια ἀπέχοντος τῆς θαλάσσης ὑγροῦ πεδίου τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐν ᾧ ἑτέρωθεν δὲν εὑρίσκετο ἐπιτοπίως ξυλεία πρὸς ναυπηγίας· ὅθεν ἦν δεινῶς ἀμηχανοῦσα καὶ ἔκλινεν ὑπὲρ ἐγκαταλείψεως τῶν πραγμάτων ἐν τῇ τροπῇ τῆς μενετῆς ἐξελίξεως. Τότε δὲ παρουσιάσθη ὁ πολυετίαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν γαλερῶν τῆς Δημοκρατίας κατατρίψας, ὥριμος τὴν ἡλικίαν καὶ δεδοκιμασμένης καρτερίας Ἕλλην ναυτικὸς Ἀθανάσιος Σέρβολος ὁ Καραβίτης, ὅστις προσηνέχθη νὰ ὁδηγήσῃ πλοῖα ὑπὲρ τὰ ὄρη καὶ νὰ καταλάβῃ ἐξαπίνης τὸν ἀντιστράτορα. Ὅ,τι δ' ὑπεσχέθη, καὶ ἐξετέλεσε κατὰ γράμμα ἐντὸς τριῶν μηνῶν. Καὶ τόσον κατέπληξε τὸ τοιοῦτον ἄθλευμα, ὥστε ὁ ἀφηγούμενος τὰ κατὰ τοῦτο σύγχρονος σχεδὸν ἱστορικὸς Σαβέλλικος ἐπιλέγει: «Πολλάκις εἶδον τὰ ὄρη ἐκεῖνα καὶ τοσοῦτος πάντοτε μὲ κατέσχε θαυμασμός, ὥστε οὐδεὶς ἤθελε μὲ πείσει ποτὲ ὅτι ἐπίνοια ἢ δύναμις ἀνθρωπίνη ἴσχυσε νὰ σύρῃ τηλικοῦτον ὄγκον διὰ τῆς ὀρεινῆς ἐκείνης τραχύτητος, ἂν ἐπὶ τοῦ κλίτους τοῦ ὄρους δὲν ἦσαν ἔτι καταφανῆ τὰ σημεῖα καὶ εὐδιάκριτοι οἱ ὁλκοὶ καὶ αἱ παλαιαὶ τῶν ἁμαξῶν τροχιαί, ἐξ ὧν ἐναργῶς ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἀξιομνημόνευτον τοῦτο ἔργον

ἐπράχθη ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων». Εἶνε δ' ἀναμφισβήτητον ὅτι καὶ τὸ ὅμοιον κατόρθωμα Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ νὰ παρασκευάσῃ συντόνως τἀναγκαιοῦντα μέσα καὶ τὴν νύκτα τῆς 21 πρὸς τὴν 22 Ἀπριλίου 1453 νὰ μεταγάγῃ διὰ ξηρᾶς μήκους 3500μ τὸν στόλον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Προποντίδος εἰς Χρυσόκερων, ὀφείλεται τῇ ἐκτελέσει ἡμετέρου τινὸς ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων ἐπιβαινόντων τῶν πλοίων του.

Τούτων ἄρα οὕτως ἐχόντων καὶ παρὰ τὰ πλήρη ἐξ οἰκείων σύγχρονά τε καὶ μεταγενέστερα τῶν γεγονότων ἱστορήματα πρὸς ἀντίληψιν τῆς διὰ τῶν αἰώνων περιωπῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, σῴζονται οὐχ ἧττον καὶ ἔνιαι διαφωτιστικαὶ τῶν ξένων ὁμολογίαι ὑπὸ μερικὴν ἔποψιν· διὰ τούτων δέ, ἐκκαθαριζομένων εἴ που ἡ μεροληψία ἀνατρέπει τὴν τῶν παρῳχημένων ἀκρίβειαν καὶ ὁλοκλήρως λαμβανομένων τῶν ἐκ περιωπῆς ἀφηγηματικῶν, εἴδομεν ὅτι τὰ φλυαρήματα τῶν πολυπληθῶν ἡμῶν καλοθελητῶν μηδενίζονται μὲν ἔν τισιν, ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν συμβάλλονται πρὸς ἀντίθετα τοῖς σκοπουμένοις. Οὐδὲν δύναται νὰ μεταστρέψῃ ὄντως τἀληθῆ αἴτια, δι' ἅτινα καὶ Χαλίφαι ποτὲ κατὰ Περσῶν εἴτ' ἐναντίον ἀλλήλων ἐπερχόμενοι διὰ τῆς ἀλκῆς τοῦ Ἔθνους, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκομεν, ἐπεζήτησαν συνηθέστατα νὰ ὑπεροπλίσωσι. Μετὰ τὰ ἀξιοσπούδαστα δὲ ταῦτα προτερήματα τοῦ ἀτομικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν γενικωτέρων βλέψεων, ἅπερ καὶ ἐν τῷ ἐνεστῶτι καταδηλοῦνται οὐχ ἧττον ὅπου ἂν ὑπάρχωμεν, ἐξηγοῦνται πολὺ μᾶλλον καὶ ἡ κατ' ἀποκοπὴν σπουδὴ εἰς τὸ ὑποβιβάζειν καὶ ἡ ἐμπράγματος μετὰ λύσσης καταδίωξις, ἣν ὑφιστάμεθα νῦν ἀπὸ συμπάσης τῆς ἐν τούτῳ ὁμονοούσης Εὐρώπης. Διότι ὑπὸ τὰ ἑκάστοτε προσχήματα τῶν καταφερομένων πληγμάτων ὑποβόσκει ζωηρότατος ὁ φθόνος καὶ διαφαίνεται ὁ ἐμβάλλων εἰς μερίμνας φόβος μήτοι ἡ παρατηρουμένη τῶν Ἑλλήνων ἐκτόνωσις καταστρέψῃ ζωτικὰ ἐκείνης συμφέροντα. Ἀλλ' ὡς ἡ ἄλλοτε καταπολέμησις δὲν ἀπέφερέ τι τὸ οὐσιῶδες, οὕτω καὶ αἱ ἐν τῷ παρόντι ἐκτελούμεναι δι' ἐμμέσου ὁδοῦ σφαγαὶ καὶ λεηλασίαι τῶν ἡμετέρων δέδοται ν' ἀπομείνωσιν ἀτελέσφοροι· φυλὴ ἥτις ἐν Βυζαντίῳ ἔγνω νὰ ὑπεραμυνθῇ ἐξ ὑπερφροσύνης τῶν τεμενῶν τοῦ ἀσπόνδου αὐτῆς ἐχθροῦ, τοῦ Μουσουλμανισμοῦ, ὅτε ἠπειλήθησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ κτηνώδους τῶν Λατίνων φανατισμοῦ, νῦν δ' ἔχεται ἀπαρεγκλίτως τοῦ ἐλευθέρως ἐᾶν νὰ διαπορεύωνται, τοῦ φιλοξενεῖν ἄνευ οἱασδήποτε διακρίσεως καὶ τοῦ ἀπ' ἐμφύτου ὁρμῆς προστατεύειν κατὰ δύναμιν τοὺς παρεπιδημοῦντας ἑτερόχθονας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἅτινα πάσχει, δὲν ὑπόκειται βεβαίως εἰς τὸν κατ' ἀρέσκειαν οἱουδήποτε ἀφανισμόν. Ἀντὶ δὲ παντὸς ἄλλου,

ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσῃ τις μετὰ πεποιθήσεως τὸ ταχὺ καὶ ἀπεριόριστον εἰς ὑπερκραταίωσιν μέλλον, ὅπερ ἐπιφυλάσσεται αὐτῇ· καί, δεδομένου ὅτι ἡ ἀσφαλὴς ὁδὸς ἀπὸ τῆς Χερσονήσου πρὸς τὴν Βασιλεύουσαν ἄγει διὰ Κυκλάδων καὶ τῶν ἔναντι νήσων καὶ παραλίων, κατὰ τοὺς παλαιτάτους νόμους τῆς ἐθνολογικῆς ὧδε συρροῆς καὶ ἀντιρροῆς, τίς οἶδεν ἂν αἱ βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου δὲν προπαρασκευάζουσιν ἤδη δι' ὡριμάσεως ἐν δοκιμασίαις τὸν ἐπανακάμψοντα νὰ ἱερουργήσῃ ὑπὸ τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας ἰσχύι καὶ δικαίῳ κυρίαρχον.

Φέρε νῦν ἴδωμεν, ἐν τοσούτῳ, τἀφορῶντα εἰς τὴν περίβλεπτον Κωνσταντινούπολιν, καθ' οὓς χρόνους ἦν ἡμετέρα πρωτεύουσα, καὶ δὴ ἵνα γνωρίζοντες τὴν κατὰ ***ρηγιῶνας*** διάταξιν αὐτῆς καὶ τὴν καθόλου οἰκονομίαν, ἀναπαραστήσωμεν πρὸς ἄλλοις πλήρως τὴν τοπογραφίαν τῶν ναυστάθμων μετὰ τῶν νεωρίων καὶ τῶν λοιπῶν ἱδρυμάτων τῆς κατὰ βάσιν ἑτοιμασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρ. Στόλου· ὅπως ἴδωμεν τουτέστι πάντα τὰ συμπαρομαρτοῦντα τῷ Βασιλικῷ Πλοΐμῳ. Πρὸς ἀπόλυτον δ' ἀκόμη κατανόησιν τῶν κατὰ περιόδους συμβάντων, ἅτινα διεδραματίσθησαν ἐκεῖ καὶ ἔσχον ἀποτελέσματα σοβαρά, δέον νὰ παρενείρωμεν καὶ ἐπαρκεῖς περί τε τοῦ στρατιωτικοῦ χαρακτῆρος καὶ περὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως τῶν ἐπιθαλασσίων σημείων πληροφορίας, ὅσας ἐπάγονται τὰ ἐκ περιστάσεων κέντρα γενόμενα οἱασδήποτε ἀξιολόγου ἐνεργείας.

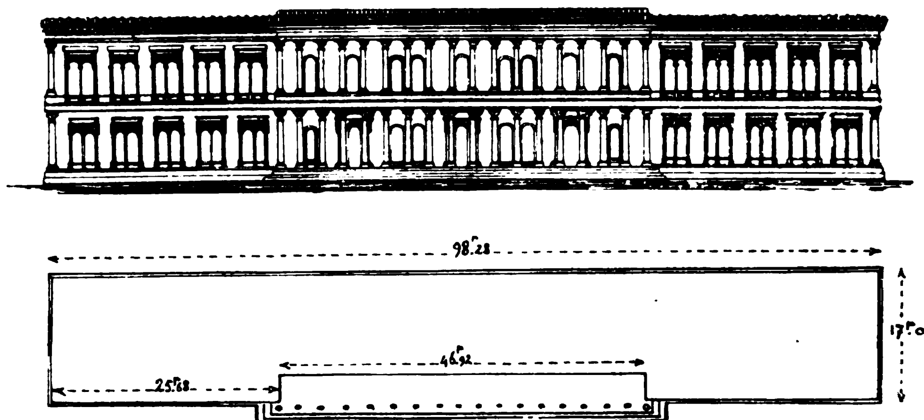
Περιοριζόμενοι κατὰ ταῦτα εἰς ὅ,τι συναφὲς τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ καὶ παρατρέχοντες πᾶν τὸ χρῇζον ἐκτενοῦς ὑπὲρ μέτρον ἀναπτύξεως, σημειοῦμεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὅτι τὰ καθ' αὐτὸ ***Βασίλεια*** — τἀνακτορικὰ ὅ ἐ. κτίρια —ἔκειντο ἀρχικῶς ἔξω τῆς Ἀκροπόλεως καὶ καθ' ὃν παρὰ τὸν ***Ἱππόδρομον*** (τὸ νῦν Ἂτ-μεϊτὰν) χῶρον ἀνηγέρθη μετὰ τὴν Ἅλωσιν τὸ τέμενος τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ. Ἐν τούτῳ οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἠκολούθησαν τὰς παραδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, παρ' οἷς «ἔθος ἦν τοῖς ἀρχηγοῖς εἰς τὰς ἀκροπόλεις κτίζειν τὰ ἑαυτῶν παλάτια», καθ' ἃ καὶ ὁ Κωδινὸς παρατηρεῖ που. Τὰ ὑπάρχοντα ἐξ ἄλλου ἱδρύματα ἐντὸς τῆς κοινῆς καὶ διὰ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων τῆς ***Χαλκῆς Πόρτης*** προπυλαίων συγκοινωνούσης μετὰ τῶν ἔξω περιβολῆς δὲν συνίστων ἑνιαῖον καὶ ἁρμονικόν τι σύνολον, ἀλλ' ἀπετελοῦντο ἐκ πολλῶν καὶ ἀνομοίων παρ' ἀλλήλους ***Τρικλίνων*** παντὸς μεγέθους καὶ ποικιλλούσης διαγνωριστικῶς κατακοσμήσεως, οἰκοδομηθέντων ἀπ' ἀρξαμένου τοῦ Δ΄ ἕως ὑπερμεσοῦν-

τος τοῦ Ι' αἰῶνος. Οὕτω δ' ὑπῆρχον ἐκεῖ τὸ ***Μέγα Παλάτιον***, τὸ ***Πεντακούβουκλον***, τὸ ***Παλάτιον τῆς Πορφύρας***, ὁ ***Τρίκλινος τῆς Μαγναύρας*** καὶ ἕτερα πολυειδῆ τε καὶ διαφόρους ὀνομασίας φέροντα μέγαρα μετὰ περιπτέρων. Μεταξὺ τῶν λοιπῶν δ' ὑφίστατο καὶ τὸ περιώνυμον διὰ τὸ κάλλος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὄψεως καὶ διὰ τὸν πλοῦτον τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου ***Παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος***, ὀνομασθὲν ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι «ἀγχοῦ τῶν τούτου τειχῶν λιμὴν δι' ἐγχορηγοῦ καὶ μαρμάρων ᾠκοδόμητο, ὅπου ὁ λίθινος λέων ζωγρεῖ τὸν βοῦν· ἔχεται γὰρ τοῦ κέρως τοῦ βοὸς καί, ἐξαυχενίσας αὐτόν, ἐμφύεταί πως τῷ λαιμῷ. Ἐξ οὗ δὴ καὶ Βουκολέων ὁ τόπος ὅλος ὠνόμασται, τά τε ἐν ἠπείρῳ οἰκοδομήματα καὶ αὐτὸς δὴ ὁ λιμήν».

Ἡ πᾶσα οἰκοδομὴ προσέκειτο τῷ μέρει τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔνθα τὸ ἔδαφος φαίνεται εἰσέτι ἐπαιρόμενον μέχρι τῶν τοῦ τείχους ἐπάλξεων. Συνίστατο δ' ἐκ δύο διακεκριμένων καὶ μὴ ἐπὶ ἰσοπέδου εὑρισκομένων κτισμάτων, ἅτινα συνείχοντο διὰ πολυτελεστάτου ***καταβασίου***· καὶ γνωρίζομεν ὅτι «τὰ ἐπάνω τοῦ τείχους παλάτια ἀνήγειρεν ὁ μικρὸς Θεοδόσιος, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἀνήγειρε τρίκλινον καὶ καλεῖται εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Τὰ θέσει ὑπέρτερα ἐνδιαιτήματα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνακτόρου, ἅτινα ἐθεωροῦντο καὶ ἐπισημότερα, ἐσχημάτιζον κατὰ τὸ κύριον αὐτῶν διώροφον παραλληλεπίπεδόν τι λίαν κομψοῦ ἐν τῇ ἁπλότητι ρυθμοῦ (Εἰκ. 76), τοῦ ὁποίου ἡ συνόλη οἰκονομία ἠρευνήθη πρὸ περίπου 35/ετίας καὶ καθωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπιλέκτου καὶ ἀοιδίμου τῆς Χίου βλαστοῦ Ἀλεξάνδρου Γ. Πασπάτη. Ὡς δ' ἡ πρόσοψις ἦν ἐστραμμένη κατὰ τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας καὶ προεξετείνοντο τοῦ ὕψους ἐκείνων ὁλοθέατα τὰ περικείμενα τόπια μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς, ὡρῶντο ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἐποχῆς ηὐλογοῦντο τὰ συναθροιζόμενα ἐν ἡμέραις ἀγώνων εἰς τὴν ***Μεγάλην Κίρκην*** πλήθη — 150.000 ψυχῶν, πλὴν τῶν συρρεόντων πολυαρίθμων εὐγενῶν ἐντὸς τοῦ χώρου καὶ πέριξ τοῦ ***(Βασιλικοῦ) καθίσματος***. Καὶ ἐξ ἄλλης πάλιν ἀπόψεως ἡπλοῦτο ἡ ἀπείρως ἔκπαγλος σκηνογραφία τῆς ἐν χλιδῇ βριθούσης δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν ἱδρυμάτων, παμπόλλων δὲ μνημείων τέχνης ἐξαισίας καταμέστου πόλεως, ἀπὸ τοῦ ***Τζυκανιστηρίου*** (σφαιροδρομίου) ἕως τῶν ἀπωτάτων ἄκρων καὶ τῆς μαγευτικῆς ἔναντι ἀκτῆς.

Ὑπογείως τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος ὑπῆρχον αἱ ὁμώνυμοι ***Καμάραι***, ὡς δεσμωτήρια χρησιμεύουσαι καὶ ἐκβάλλουσαι εἰς τὸ πρὸ τῆς ***Σιδηρᾶς Πύλης*** — τὸ Τσατλαδῆ Καποῦ τῶν Ὀθωμανῶν (Εἰκ. 77) — κρηπίδωμα διὰ τῆς ἀμέσως παρακειμένης ἐκείνῃ ***Μικρᾶς***

Σιδηρᾶς πύλης, ὁπόθεν ἐτελεῖτο ἡ ἐκφορὰ διὰ θαλάσσης τῶν κατὰ καιροὺς θανατουμένων κατακρίτων. Ἅπαντα δὲ τὸν ἐνθάδε τόπον περιεφράξατο Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς· καὶ παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Εὐφραίμιος ὅτι τὸ λιθοδόμημα «ὃ κύκλωθεν τέτευχε τοῖς ἀνακτόροις, ὑψιτενές τ' ὂν καὶ περίδρομον λίαν, ἐξέμηνε πάντας πρὸς μῖσος». Παρ' ἄλλων, ἑτέρωθεν, μνημονευσάντων τῆς γενομένης τότε ὀχυρώσεως μανθάνομεν λεπτομερέστερον ὅτι «διενωτισθῆναι τὸν αὐτοκράτορα ὡς παρὰ τὴν βασίλειον ἑστίαν ἐκπλήσσει τὸν βίον, ἀναιρεθεὶς παρὰ τῶν ὁμοεθνῶν . . . , περίβολον ἐκ τοῦ θατέρου μέρους τοῦ πρὸς

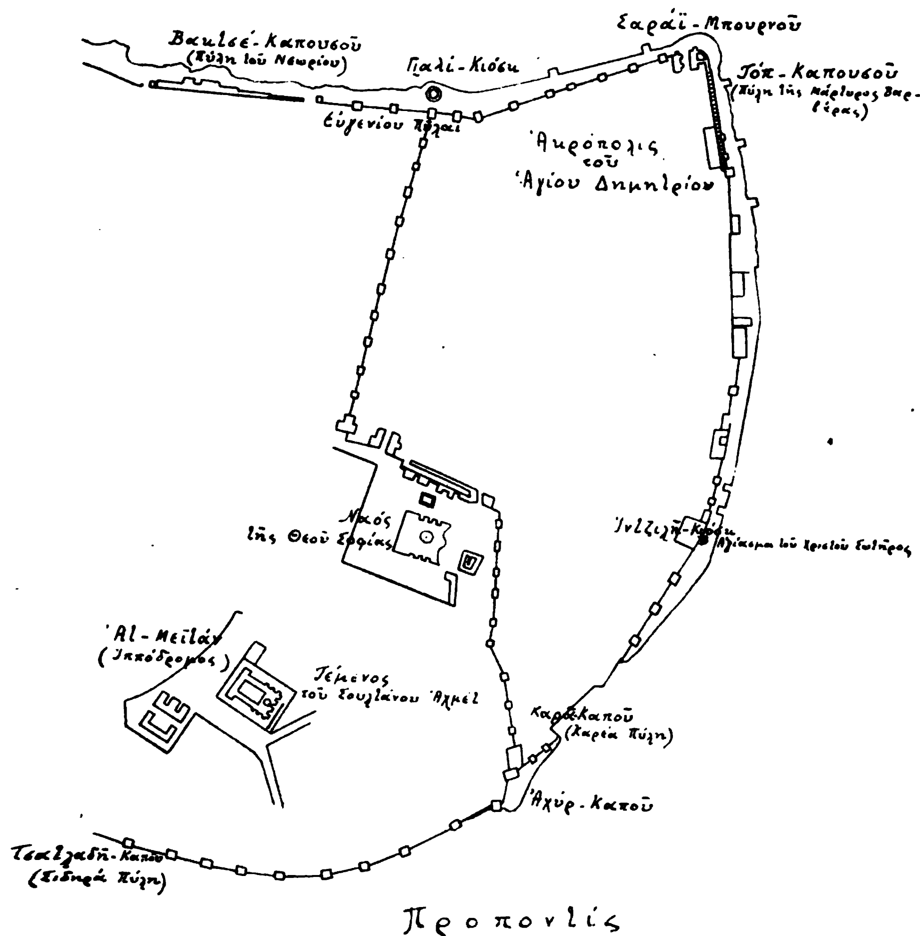

Τύπος τις τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων.

ΕΙΚ. 76. Σχέδιον καὶ ἡ πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὄψις τοῦ παλατίου Βουκολέοντος. (Ἀπόστασις τοῦ παραλίου τείχους 28μ.8 — Τοῖχοι τοῦ κτιρίου πάχους 1μ.18, ἐμβαδὸν δ' αὐτοῦ 1670.76 □ μ.).

θάλατταν ἐπικλινοῦς τῶν ἀνακτόρων τειχίζειν ἀρξάμενος, κατὰ θάτερον πρὸς θάλατταν συνεπέρανε· καὶ τεῖχος τὸ νῦν ὁρώμενον ὑψηλόν τε καὶ ὀχυρὸν ἐδομήσατο καὶ τὴν βασίλειον ἑστίαν, ὡς ὑπετόπαζεν, ἠσφαλίσατο» (Λέοντος τοῦ Διακόνου, σελ. 64). « . . . Πλέον δὲ τῶν ἄλλων ἠνίασε τοὺς ἀνθρώπους, καίπερ ἐλίαν ὄντων χαλεπωτάτων, ἡ τοῦ τείχους κτίσις τῶν παλατίων. Πολλὰ γὰρ ἔργα κύκλῳ ὄντα τοῦ παλατίου εἰς κάλλος καὶ μέγεθος ἐξειργασμένα καταστρεψάμενος, ἀκρόπολιν καὶ τυραννεῖον κατὰ τῶν ἀθλίων πολιτῶν ἀπειργάσατο... ἀποθήκας καὶ σιτοβολῶνας ἔνδοθεν καὶ ἰπνοὺς καὶ κλιβάνους ἐργασάμενος, καὶ πληρώσας εἰδῶν. Προτεθέσπιτο γὰρ αὐτῷ ἔνδοθεν τοῦ

παλατίου ἀποθανεῖν .... Ὅτε γὰρ τὸ τεῖχος τοῦ παλατίου κατεσκευάζετο, μιᾷ τῶν νυκτῶν ἀνὰ τὴν θάλασσαν ὑποπλέων τις ἐξεβόησεν· «Ὦ βασιλεῦ! Ὑψοῖς τὰ τείχη· κἂν μέχρι πόλου φθάσῃς,

ΕΙΚ. 77. Κάτοψις τοῦ ἐξωτέρου τῆς Βασιλευούσης μέρους.

»ἔνδον τὸ κακόν, εὐάλωτον ἡ πόλις». Πολλὰ δὲ ἀναζητηθεὶς ὁ τοῦτο εἰπὼν οὐχ εὑρέθη· τοῦ τείχους γὰρ τελειωθέντος, τότε συνέβη καὶ αὐτὸν κατ᾿ αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἀποθανεῖν, ὁπηνίκα τὰς κλεῖς ὁ τὴν ἐπιμέλειαν ἐπιτετραμμένος φέρων αὐτῷ ἐνεχείρισε» (Κεδρηνοῦ, σελ. 369).

Ἐντὸς δὲ τῆς οὕτω διαγραφείσης περιοχῆς τοῦ καλλιπαγοῦς ἀνακτόρου καὶ τριακοντάδα περίπου μέτρων νοτίως τοῦ νῦν καλουμένου Ἰντζηλὶ-κιόσκ — κατὰ τὸ Ἀχὺρ Καποῦ — ἦν ὁ χειροποίητος ***Λιμὴν τοῦ Βουκολέοντος*** ἢ ***Λ. τοῦ Παλατίου*** ἄλλως ἐπιλεγόμενος, ὅστις μετὰ τὴν αἱματηρὰν συνωμοσίαν τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάν. Τσιμισκῆ ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπιτήρησιν εἰδικῶν φυλάκων, διαμενόντων ἐν προσπαραλίῳ ἐγγὺς οἰκήματι. Εἶχε δ' εἰς τὸ βάθος τὴν πρὸς χρῆσιν ἀποκλειστικὴν τῆς Αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας καὶ τῆς Αὐλικῆς ἀκολουθίας μαρμαρίνην ***ἀποβάθραν,*** μετὰ στολισμοῦ ἑκατέρωθεν ἐκ στηλῶν πεποικιλμένων καὶ ἀγαλμάτων λεόντων· ἐν ᾧ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τοῦ ἀγκυροβολίου τούτου εὑρίσκετο καὶ ὁ νεώσοικος τῆς Βασιλ. θαλαμηγοῦ, ἀποτελούμενος ἐξ ἐσχάρας ἐστρωμένης ὑπὸ θόλωμά που εἰσέχον κατὰ τὴν βάσιν τοῦ τῆς περιβολῆς τῆς πόλεως πετρώματος. Ὅτι ὅμως πλὴν τῆς πλήρους, ἥτις ἐδεῖτο διὰ τὸν ἐπίσημον προορισμόν, ἀνέσεως παρεῖχε τὸ ἄνοιγμα τοῦ περιθέοντος προσχώματος καὶ εὐρυχωρίαν πρὸς εὐρυτέραν πως χρησιμότητα—ἴσως μάλιστα ἄχρις 125-140 μέτρων κατὰ τὸ πλάτος αὐτοῦ — τυγχάνει ἀναμφίβολον. Διότι, χρείας τυχούσης, ὡς ἔχομεν πειστήρια, εἰσέπλεον καὶ ἰσχυραὶ ὁπωσοῦν ναυτικαὶ δυνάμεις· ὡς συνέβη λ. χ. ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὅτε καθωρμίσθη ὁ ναύαρχος Ρωμανὸς μετὰ πανόπλου τοῦ ὑπ' αὐτὸν στόλου τῆς Προποντίδος, εἰδοποιηθεὶς ἐσπευσμένως, δι' ἣν αἰτίαν ἀναφέρει Γεώργιος ὁ Μοναχὸς ἐν τῇ βιογραφίᾳ τῆς εἰρημένης μεγαλειότητος: «... Μὴ συνευδοκοῦντος δὲ Νικολάου τοῦ Πατριάρχου εἰς τοῦτο, ἐμηνύθη Ῥωμανὸς παρὰ Θεοδώρου τοῦ ρηθέντος παιδαγωγοῦ ἐλθεῖν μετὰ στόλου παντὸς μέχρι Βουκολέοντος».

Γνωστὸν μεθ' ὅλα ταῦτα ὅτι κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα τὰ συγκεκεντρωμένα ὁμοτόπως Βασίλεια τοῦ Βυζαντίου ἤρξαντο παρακμάζοντα ἐν τῇ δόξῃ τῶν κυριάρχων· ἔκτοτε δ' ἀπέβαλλον βαθμιαίως πολὺ τῆς κεκτημένης λαμπρότητος, ἅτε προτιμωμένου πρὸς διαμονὴν ἐκείνων τοῦ διὰ ζήλου τῶν Κομνηνῶν ὑπερκοσμηθέντος ***Παλατίου τῶν Βλαχερνῶν,*** οὕτινος τὸν μέγαν τρίκλινον εἶχε κτίσῃ καὶ διασκευάσῃ Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος, τῷ ὁποίῳ δὲ παράπλευρος καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ περιφράγματι ὢν ὠχυρωμένος ἔκειτο ὁ τιμώμενος ναὸς ἐπ' ὀνόματι ***Παναγίας Θεοτόκου τῆς Βλαχερνιωτίσσης.*** Τὸ μέρος ὁρίζεται παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσιόντι τὴν πύλην Ἐϊβὰν-σεράϊ, ἀπεκλήθη δὲ ***Βλαχέρναι,*** διότι ὑπῆρχον ἐκεῖσε βλάχνα πολλά, εἴτε κατὰ Ἰωσὴφ τὸν Συνέσιον ἀπό τινος Σκύθου,

ὅστις ἀνευρέθη εἰς τὸ ἐπίχωρον καὶ ἐλέγετο Βλαχέρνης. Καὶ τὰ φυσικὰ τῆς τοποθεσίας θέλγητρα ἐξιδανίκευσεν ἡ τῆς καθιδρυθείσης τέχνης λεπτότης, εὐθὺς ὡς εἱλκύσθη ἡ παροιμιώδης τῆς ἡμετέρας Αὐλῆς φιλοκαλία καὶ ἐπηκολούθησεν ἡ συσσώρευσις τῶν διὰ φροντίδος αὐτῆς διαληφθέντων πρὸς ἐπίδειξιν ἀμυθήτων θησαυρῶν. Ἐφ' ὅσον δ' ἐφεξῆς κατεπληροῦντο ἀριστοτεχνημάτων παντοίων τὰ αὐτοκρατορικὰ οἰκήματα, ἐσωρεύοντο καὶ ἐν τῷ παρακειμένῳ ἱερῷ ἐντευκτηρίῳ πάμπολλα κειμήλια, οἷα ἡ Ἐσθὴς τῆς Θεοτόκου, ἡ Τιμία Ζώνη τῆς Θεοτόκου καὶ ἡ Ἀχειροποίητος Εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος (τὸ κοινῶς δηλ. φερόμενον Ἅγιον Μανδήλιον)· ἐν ᾧ καὶ τὸ περιλαμβάνον πλησίγειον αὐτοῦ τὸ Ἅγιον Λοῦ(σ)μα καθίστατο ὁλονὲν πλουσιώτερον εἰς κόσμον προσκύνημα τοῦ κατὰ Παρασκευὴν τῆς τρίτης ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν μεταβαίνοντος ἐν πομπῇ ἵνα λούηται Αὐτοκράτορος.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῆς τοῦ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν ἀναδείξεως, ἡ ἔκτασις τῆς μονίμου πρότερον βασιλικῆς καθέδρας ὑφίστατο ἐκ διαλειμμάτων ἀλλοιώσεις οὐσιαστικάς. Ὠκοδομήθη ποτὲ σὺν ἄλλοις καὶ τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν πρὸς στοὰς ἐκείνην δίοδον, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο ***Διαβατικὰ τοῦ Μαρκιανοῦ*** καὶ ἦγεν ἐπὶ τὴν ***Καρέαν πύλην***—τὴν ἤδη Καρὰ Καποῦ. Καὶ ἐν τέλει, ἀφ' οὗ διὰ τῶν τοιούτων τροποποιήσεων ἄλλα παλάτια παρημελοῦντο καὶ ἕτερα προσετίθεντο, ἔφθασεν ἡ ἐπιφάνεια τῶν αὐτόσε ἀνακτόρων ἐνδιαιτημάτων νὰ περιλάβῃ τόν τε ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ ὅλον τὸν ἀπὸ Ἁγίας Εἰρήνης ἕως τῆς ***Εὐγενίου πύλης*** (Γιαλῆ-κιόσκ) τόπον, ὅστις ἀπετέλει μέχρι τότε ἐκτεταμένην ἀγοράν, νὰ περιορισθῇ δ' ἑτέρωθεν ἀρκούντως πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς Προποντίδος. Τὴν δὲ θεσιγραφίαν ταύτην καὶ τὰς γενομένας κατὰ χρονικὰς περιόδους μεταλλαγάς, ἃς εἶνε δυσχερέστατον σήμερον νὰ ἐξακριβώσῃ ὁ μὴ βαθέως μεμυημένος τὰ σχετικὰ δι' ἐρεύνης ἀνὰ τοὺς ἐπικαλύπτοντας τὸ ἔδαφος μετὰ τῶν ἰχνῶν συνοικισμούς, ἀναγνωρίζει τις ἄριστα κατὰ τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἀντιλαμβάνεται τῆς παρῳχημένης διατάξεως, ἂν ὀψέ, ἀπὸ τοῦ πελάγους προσβλέπων, καθοδηγῆται ἀρυόμενος ἐκ τῶν καθ' ἕκαστον σχετικῶν περιγραφῶν. Λαμβανομένου οὕτως ὅτι τὸ Τὸπ-Καπουσοῦ τῶν Ὀθωμανῶν δὲν εἶνε ἄλλο ἢ ἡ ***Πύλη τῆς Μάρτυρος Βαρβάρας***—φερωνύμου τῷ παρακειμένῳ ναῷ—καὶ ὅτι ὁ Ν Δ ἄνεμος ταράσσει σφόδρα τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ, τῆς ὁποίας τὰ κύματα προσπίπτουσι μεθ' ὁρμῆς τοῖς ἀπὸ Βλάγκας ἕως Ἀχὺρ Καποῦ τείχεσιν, ἀμβλύνονται δ' ἐντὸς τοῦ κόλπου τῶν

Ψωμαθείων πέραν τοῦ ***Ἀκρωτηρίου τῶν Ἐλαιῶν*** (Ζεϊτοὺν Μπουρνοὺ) καὶ τοῦ μαρμαρίνου πύργου, οὗτινος ὄπισθεν συνενοῦται ἡ χερσαία μετὰ τῆς παραλίας περιβολῆς, αἰσθητοποιοῦμεν πιστῶς τἀνωτέρω λεχθέντα καὶ ἀναπαριστῶμεν τὰ πράγματα. Διότι, ἔνθεν μὲν Κωδινὸς ὁ ***Κουροπαλάτης*** ἐξηγεῖ ὅτι «ὁ τὸν ναύσταθμον καταλιπὼν—ὡρμίζετο γὰρ ἐπὶ τὰς Εὐγενίου πύλας—καὶ περιπλεύσας τὴν Ἀκρόπολιν ἐπὶ τὸ ἀκμαιότατον τοῦ ρεύματος ἐλθών, ἐφώρμει πρὸς τὴν τῆς μάρτυρος Βαρβάρας καλουμένην πύλην». Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ἐξ ἄλλου, λέγων που περί τινων πλοίων βαινόντων ἀπὸ Κοντοσκαλίου πρὸς τὸν λιμένα, ἀφηγεῖται ὅτι· «ἐπεὶ ἐγγὺς τοῦ νεωρίου ἦσαν, ὑπὸ σφοδρότητος τοῦ πνεύματος ἐξωθούμενοι ἐκινδύνευσαν βράχεσι περιπεσεῖν, ἃ πρὸ τῶν τειχῶν πάντη ἐγκατέσπαρται, ὥστε τοῖς τείχεσιν ἀμύνειν πρὸς τὴν βίαν τῶν κυμάτων . . . . Ὀγκουμένη γὰρ ἡ θάλασσα τοῖς τείχεσι προσπίπτει, πέτραι τε πολλαί, καὶ ὕφαλοι καὶ φαινόμεναι, τῶν τειχῶν προβέβληνται πανταχοῦ πρὸς ἄμυναν τῶν κυμάτων, ὑπὸ τῶν πρώτων τειχισάντων τὸ Βυζάντιον ἐκ προνοίας ᾠκοδομημέναι». Πᾶν ὅ,τι ἀναφέρεται εἶνε ἐν τῷ παρόντι φανερόν, οἱ δὲ κυματοθραῦσται διατηροῦνται ἄθικτοι καὶ κυρίως πρόκεινται εὐδιάκριτοι ἀπὸ τῆς πύλης τῆς Βλάγκας μέχρι τῆς πρὸς βορρᾶν καμπῆς τῶν ἐπακτίων τειχῶν· ἑπομένως δὲ περιλαμβάνει τις εὐκρινῶς καὶ δι' ἀλαθήτων τεκμηρίων ἐπαληθεύει ἐν ταῖς μερικότησιν αὐτῆς ὅλην τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνδιαφέρουσαν ἔκτασιν τῆς Σταμπούλ, κατά τε τὰ ἀκρότατα ὅρια, ἔνθα ἐκτυλίσσεται, καὶ κατὰ τὰ πέριξ τοῦ Σεράϊ Μπουρνοῦ — τοῦ δὴ ***Βοσπορίου,*** — ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ γῆ κάμπτεται πρὸς τὰ ἔσω τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Καὶ ρητέον ὅτι ὁ κόλπος οὗτος, ὅστις ὁρίζει τὰ κοσμοβριθῆ πάντοτε ἐπαναιγιάλια καὶ λήγει εἰς τὸ ***Κοσμίδιον*** (Ἐγιούπ), ἔχει μῆκος 6^μιλ.^, μέσον πλάτος 400^πήχ.^ καὶ βάθος 20 — 40 ποδῶν συνήθως, μόνον δ' ἔν τισι κατὰ χώρας προσεγγίζον τὰς 13 $^1/_2$ ὀργυιάς· ἀπὸ δὲ τοῦ μυχοῦ ἕως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορβύσου—τανῦν Κιατ-χανὲ—τυγχάνει ἄπλευστος τοῖς μεγάλοις πλοίοις, πλὴν ἀκύμαντος καὶ ἀσφαλέστατος διὰ προσορμισμὸν τῶν μικρῶν: « . . . Πραΰνεται δὲ διηνεκῶς καὶ ἀναθολοῦσθαι οὐδαμῇ πέφυκεν, ὥσπερ ὁρίων τῷ κλύδωνι κειμένων. Χειμῶνος δέ, ἂν οὕτω τύχῃ, καὶ ἀνέμων σκληρῶν τοῖς τε πελάγεσι καὶ τῷ πορθμῷ ἐπιπεσόντων, ἐπειδὰν εἰς τὴν εἴσοδον ἵκωνται τοῦ κόλπου αἱ νῆες, ἀκυβέρνητοί τε τὸ λοιπὸν ἴασι καὶ ἀπροβουλεύτως ὁρμίζονται», ὡς εὐστοχώτατα καὶ μετὰ ναυτικῆς ἀκριβολογίας χαρακτηρίζει ὁ Προκόπιος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τῆς Γερουσίας ***(Σιλεντιαρικίου)*** δὲ καὶ τῆς Συγκλήτου οὐσῶν ἐν τῷ β΄ ῥηγιῶνι, ἐν ᾧ τὰ πρώτιστα κυβερνητικὰ ἱδρύματα καὶ τὸ Ἀρχειοφυλακεῖον εὑρίσκοντο ἐπὶ τοῦ τρίτου λόφου, τά τε ἐμπορικὰ καὶ τὰ στρατιωτικὰ τῆς Βασιλευούσης κλειστὰ καὶ ἀσφαλῆ ἀγκυροβόλια ἔκειντο εἰς ἃς θέσεις ἐξυπηρετεῖτο πολλαπλῶς ὁ ἐπιδιωκόμενος διὰ τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν σκοπός. Καὶ δή, πρὸς τὸν ἀλλαχοῦ περιγραφέντα ἀρχαῖον λιμένα, ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ ναοῦ ***τῶν Ἁγίων Σεργίου καὶ Βάκχου,*** ὅστις νῦν ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων Κουτσοὺκ-ἅγια Σόφια, ἦν ἐπίτειχος κατὰ τὸ μετωπαῖον πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος ἡ οἰκία, ὅπου διέμενεν Ἰουστινιανὸς ὁ Α΄, ἐνόσῳ ἦτο ἀκόμη πατρίκιος τῆς Αὐτοκρατορίας· κάτωθεν δὲ τῆς οἰκοδομῆς ταύτης ἐξετείνετο ὁ ἀρχαιόθεν κατεσκευασμένος καὶ θαμιζόμενος περισσῶς λιμενίσκος ***τῶν Ὁρμίσδου,*** ὅστις καταχωσθεὶς διὰ τοῦ χρόνου ἐξεβαθύνθη, ηὐρύνθη καὶ ἐκρηπιδώθη κατὰ προσμεσοῦσαν τὴν Ε΄ ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Ἰουλιανοῦ, τοῦ ὁποίου καὶ ἐγένετο ἔκτοτε ὁμώνυμος. Ἀλλὰ κατόπιν οὗτος ἐκρίθη ἀνεπαρκὴς πλέον, ἕνεκα τῆς ὑπεραυξηθείσης βαθμιαίως κινήσεως τῶν καταγομένων σκαφῶν καὶ τῆς ἀναπτυχθείσης τοὐντεῦθεν ἀξιολόγου ἐκεῖ συναλλαγῆς· καὶ τοῦ ἀδιακρίτως πάλιν προσορμιζομένου Βασίλ. Πλοΐμου αἱ πληθυνθεῖσαι ἀνάγκαι ἦγον οὐχ ἧττον εἰς στενοχωρίαν, δυσχεραινομένης ἅμα τῆς προσηλώσεως περὶ τὴν ὡς κρείσσονα συντήρησιν τούτων καὶ περισπωμένων ἰδιαζόντως τῶν φροντίδων, ὧν ὑπεδεικνύετο ἡ καταβολὴ κατὰ τοὺς ἑκάστοτ' ἐξοπλισμοὺς πρὸς εὐμέθοδον τῶν δεομένων καὶ ἀπρόσκοπτον ἐκπλήρωσιν· εἶτα συνεμιγνύοντο ἐπὶ κορυφώσει τῆς ἀταξίας καὶ ἱκανὰ τῶν παρεπιδημούντων συνηθέστατα φιλίων πολεμικῶν πλοίων· ἐπὶ πᾶσι δὲ φαίνεται ὅτι καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ναυτικῶν καὶ ἐργατῶν περισσὴ παρὰ τὰ Βασίλεια ἀναβοὴ ἐπέδρασε μεγάλως ἐπὶ τὴν σκέψιν, ὅτι ἔπρεπε τὸ ἔργον νὰ μετεφέρετο τελειοποιούμενον ἄλλοθί που τῶν γειτονικῶν παραλίων. Ὅθεν ἐνεπλήσθη ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λιμὴν καὶ ἀνεῴχθη πρὸς τὸ λεγόμενον μέρος ***τὰ Ἐλευθερίου*** ὁ ἀνετώτερος καὶ ἕως Ἁλώσεως θαμιζόμενος τοιοῦτος ***(Λιμάνιον) τῶν Σοφιῶν·*** οὗτος δέ, περιφραχθεὶς ἐν τοῖς μετέπειτα διὰ κυκλωπείων λίθων, κύκλῳ τοῦ ἐγκατασταθέντος ναυστάθμου μετὰ νεωσοίκων, εὐρέος καρυναγίου κ.τ.λ., ἀπεκλήθη ἀπὸ ἰδιοτήτων τῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ ***Κοντοσκάλιον*** καὶ ***Κοντοσκέλιον,*** ἢ ***Ἑπτάσκαλον***—τὸ σημερινὸν Κάτεργα - λιμανί.

Ἕτερα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγκυροβόλια ἦσαν τὸ παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Εὐεργέτου ***Νεώριον τῶν Βλαχερνῶν,*** «ᾧ χθὲς καὶ

πρώην Λατῖνοι ἐχρῶντο», ὡς ἀπεμνημόνευσεν ὁ Παχυμέρης, μετὰ τοῦ συναφοῦς αὐτῷ ***(Λιμανίου) τοῦ Ἁγίου Μάμαντος*** πρὸς δὲ τὸ ***(Λιμάνιον) τοῦ Θεοδοσίου,*** τὸ πρὸς Κοσμίδιον ***(Λιμενάριον) τοῦ Ἑβδόμου*** καὶ τὸ ἀσημότερον ὅλων ***(Λιμενάριον) τοῦ Καισαρίου.*** Καὶ ἵνα ᾖ ἐν ἐχθροπραξιῶν ὥρᾳ ἀρτία ἡ ἄμυνα τοῦ οὑτωσὶ ὑπάρχοντος ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Κέρατος καὶ σπουδαιοτάτου τυγχάνοντος πολυμεροῦς ὁρμητηρίου τῆς Βυζαντιακῆς παρατάξεως, ἔφρασσον οἱ φύλακες τὴν κοινὴν εἴσοδον «πέδας σιδηρᾶς διατείνοντες ἀπὸ τῆς καταντικρὺ πόλεως εἰς τὸ τεῖχος τοῦ Βυζαντίου, παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν καλουμένην». Ἡ Ἀκρόπολις αὕτη περιλαμβάνουσα ἀρχικῶς τὸν ἄνωθεν τῆς περιβολῆς καὶ περίβλεπτον ὄντα ναὸν τοῦ ***Μυροβλήτου Δημητρίου,*** ὃν ἔκτισε Βάρδας ὁ Καῖσαρ καὶ ἀνεκαίνισαν οἱ Παλαιολόγοι, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δὲ καὶ τῆς συνηρτημένης μονῆς ἐπωνομάζετο, ἐξετείνετο πρὸς Α. ἕως ἀκωλύτου διὰ τῆς θέας περιλήψεως 1 μιλ. 1/8 πέραν τοῦ ἐφ' οὗ ταπεινότερον τοῦ Γιλδὶζ κιὸσκ χώρου ἤγειρε βραδύτερον τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ ὁ Σουλτᾶνος Μαχμοὺτ Β΄ (εἰς τὸ ἐπιθαλάσσιον μέρος τοῦ ***Διπλοκιονίου***—Βεσσὶκ-τὰς—οὗ τινος ἐγγὺς εὑρίσκεται τὸ περικαλλέστατον παλάτιον Δολμᾶ βαξέ)· ἀποτελοῦσα δὲ τὴν δυσπρόσιτον κατακλεῖδα συμπάσης τῆς ὀχυρωματικῆς τοῦ Βυζαντίου διατάξεως καὶ συνέχουσα εἰς ἑνότητα ἀδιάσπαστον τὴν ἀπὸ γῆς καὶ πόντου ἀσφάλειαν, ἐδέσποζεν ἅμα στρατηγικῶς καὶ τῆς ἀντικειμένης ***Περαίας.***

Τίς δέ, τέλος, ἡ συνόλη τῆς Ἑλληνικῆς πρωτευούσης περίφραξις; Τὰ ἁπλᾶ διήκοντα, μετὰ πύργων κατὰ μικρὰ διαστήματα καὶ ἄνευ τάφρου ὅπου ἂν προβάλληται ξηρὰ τῆς βάσεως παράλια τείχη — τὰ ὁποῖα ἦσαν τεχνικώτατα ἐσχεδιασμένα, ὥστε νὰ ὀλισθαίνωσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν τὰ ῥεύματα τοῦ ὀψὲ ἐγειρομένου κυματισμοῦ καὶ νὰ μειῶται εἰς τὸ ὡς οἷόν τ' ἐλάχιστον ἡ ἀπὸ τούτου φθορὰ—συνίστων ἐρυμνὸν ἄγαν προπέτασμα, ἐκτυλισσόμενον ὑπὸ τοῦ ***Ἑπταπυργίου*** διὰ τοῦ κάστρου γύρῳ τοῦ Σεραγίου ἕως τῆς ἐσχάτης πρὸς τὰ μέσα τοῦ Χρυσόκερω καμπῆς· ἀπὸ πολυαρίθμων τε καὶ ποικιλωνύμων δὲ πυλῶν, διὰ προκυμαιῶν, διὰ προβλήτων καὶ διὰ προτεταμένων ἐπὶ σχεδίας ἀποβαθρῶν ἐκφέροντα εἰς τοὺς σταθμοὺς τῶν τῆς συγκοινωνίας μετὰ τῶν ἔναντι ἀκτῶν πορθμείων καὶ πρὸς τὰς ὑπερθαμιζομένας διαρκῶς κατάρσεις τῶν πλοίων, ἐνεῖχον μεγαλοπρέπειαν μεγίστην, ἐξ ἧς ἡ γενικὴ ἐξ ἀπόπτου ἐντύπωσις διατηρεῖται ἀκέραιος μέχρι τοῦδε. Τὰ χερσαῖα ἐξ ἄλλου καὶ ἰδιαιτάτην ἐν τοῖς καθόλου κεκτημένα ἀντοχὴν τείχη ἀπὸ τοῦ Ἑπταπυργίου μέχρι τῶν Βλαχερνῶν συνίσταντο ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ μεθ' 112 διαμέσων πύργων λιθοδομήμα-

τος, ὅπερ ἐξετείνετο συνεχὲς ἐπὶ τὸ ἀντέρεισμα τῆς προσβατικῆς γραμμῆς Μαρμαρᾶ - Κερατίου· πρὸ δὲ τούτου ἵδρυτο τὸ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς συνδεδυασμένης ἀμύνης χαμηλότερον καὶ εἰς 109 σημεῖα αὐτοῦ πεπυργωμένον προπέτασμα, πέρα τοῦ ὁποίου, διακεκομμένου ὄντος κατὰ τὴν μεταξὺ ***Παλατίου τοῦ Ἑβδόμου*** (ἐν Μακρύκιοϊ) καὶ Ἐγρὶ Καποὺ ἔκτασιν, προέκειτο τάφρος 42 ποδῶν πλάτους καὶ 12 ἕως 15 ποδῶν βάθους, ἧς ἡ πρὸς τὴν πόλιν ὄχθη ἐπήρτητο καθ' 1-2 πόδας τῆς ὁριζούσης ἑτέρας τὴν πεδιάδα, τὰ δὲ πρανῆ πλευρὰ ἦσαν στερεῶς διὰ πετρῶν ἐπεστρωμένα. Τὸ ἐστερημένον μεθ' ὅλα ταῦτα διπλοτοιχίας καὶ προσκαφῆς τοῦ ἐδάφους μέρος, εἰ καὶ τυγχάνον κατὰ τὸ φαινόμενον ἀσθενέστερον τῶν ἑκατέρωθεν συνεχομένων συνθέτων, διορᾷ ὁ παρατηρῶν καὶ τὰ πράγματα ἐξετάζων ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν ὅτι οὐδόλως κατ' οὐσίαν ὑστέρει διὰ λόγους τοῦ φυσικοῦ ἐκεῖσε σχηματισμοῦ· τὸ δ' ἀπὸ τοῦ ἀντικρύζοντος λόφου μειονέκτημα κατεδείχθη καὶ μόνον μετὰ τὴν ἐπινόησιν τοῦ πυρογενοῦς ῥίμματος, ὅτε καὶ ἐταφρώθη ἐκεῖνο ἅμα ἐπιστάντι τῷ πρώτῳ καὶ ὑστάτῳ τοῦ εἴδους κινδύνῳ. Γνωρίζομεν δῆλα δὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι, ἐπερχομένου τοῦ Μωάμεθ Β', Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος Δραγάσης διέγνω τὴν ἀνάγκην πρὸς ὡς οἷόν τε ἐνδυνάμωσιν καὶ ἐντὸς 17 μόλις ἡμερῶν συνετέλεσε τὴν σχετικὴν ἐργασίαν μετὰ σπουδῆς πυρετώδους.

Ἀπὸ τοῦ 499 ἐν τοσούτῳ ἔτους ἐγεννήθη ἡ σκέψις μήτοι ἡ διαγραφεῖσα ἐκ ξηρᾶς ὀχύρωσις τῆς Βασιλευούσης ἔχρῃζε συμπληρώσεως τοιαύτης, ὥστε νὰ περιέλθῃ πᾶσα ἐν δευτέρᾳ τινὶ γραμμῇ καὶ νὰ μὴ ὑπόκειται εἰς προσβολὴν ὁποτεδήποτε ἄμεσον καὶ ἐπαγομένην τὴν θύραζε σώρευσιν κρισιμωτάτων κινδύνων. Διότι τότε ὁ Βούλγαρος ἀρχηγέτης Βούσας Β', τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς 80,000 πολεμιστῶν ἐκ τῶν ὑποτελῶν νομάδων, εἰσέβαλεν ἀπὸ τῆς παρορίας πρὸς ἄρκτον χώρας, ἣν ἐνέμετο ἐπὶ σκοπῷ ληστοπραγίας· τοῦτον δ' ἔσπευσεν ἄγων 15,000 Ἑλλήνων ὅπως ἀναχαιτίσῃ ὁ ἔπαρχος τῆς Ἰλλυρίας Ἀρίστος· ἀλλ' ἐν μάχῃ συναφθείσῃ παρὰ τὸν Ζούρταν ἡττήθησαν οἱ ἡμέτεροι, ἀπώλεσαν δὲ 4000 ἀνδρῶν, ἐν οἷς καὶ 4 στρατηγούς, καὶ ἀπέβαλον ἔτι πλέον τὸ μέγα στρατόπεδον αὐτῶν μετὰ τῶν ἀφθόνων τροφίμων καὶ πολεμεφοδίων. Ὅταν δὲ πάλιν τῷ 502 ἐξαναγκασθέντες ὑπὸ χειμῶνος δριμέος καὶ ἀφορίας οἱ Βούλγαροι νὰ ἐγκαταλείψωσι τοὺς συνοικισμοὺς αὐτῶν ἐτράπησαν ἐκ Μοισίας κατὰ τῆς Θρᾴκης, οἱ δὲ παρὰ τὸν Βόσπορον ἐνόησαν τὴν θεομηνίαν ἐκ κοράκων, οἵτινες ἀνεφάνησαν ἐν σμήνεσιν, ἐφοβήθησαν ὅτι εἰς περίπτωσιν καταστροφῆς, οἵα ἡ πρὸ τριετίας, δὲν ἀπεκλείετο τολμηρότερόν τι ἐγχείρημα

τῶν ζφωδεστάτων καὶ δίκην ἀγέλης ἀκρατήτου φερομένων βαρβάρων. Καθησύχασαν λοιπὸν τούτους διὰ βοηθήματος 1200 λιτρῶν χρυσίου καὶ διὰ πειθοῦς ἠναγκάσθησαν πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὰ ἴδια. Σύναμα δ' ἀπεφάσισαν δριστικῶς πλέον καὶ ἐξετέλεσαν πάραυτα χάριν τῆς ἐφεξῆς ἀσφαλείας τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μετὰ 300 πύργων καὶ μονοπυργίων ἀπροσβάτου ἐκείνου τείχους, τὸ ὁποῖον διῆκεν ἀπὸ Σιλιστρίας τῆς Προποντίδος μέχρι Δέρκων τοῦ Εὐξείνου Πόντου — ἐπὶ μήκους 420 σταδίων — καὶ ἀφίστατο κυκλοτερῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως 280 σταδίους· τὸ δὲ φοβερὸν τοῦτο ἔργον, δι' ὅπερ διετέθη φρουρὰ μόνιμος ἐξ 25.000 μαχητῶν, ἐξυπηρέτησεν ἡμᾶς ἐπὶ πλεῖστον καὶ ὑπερκεκορεσμένον δεινῶν περιπετειῶν χρόνον.

Τῆς δὲ προστασίας τῆς ***Θεομεγαλύντου καὶ Θεοδοξάστου πόλεως*** οὑτωσὶ διακειμένης, ἡ κυρία ταύτης περιοχὴ διελάμβανε καὶ πάντα τἀναγκαῖα ἱδρύματα πρὸς κατασκευὴν τῶν μηχανικῶν ὀργάνων καὶ τῶν συλλήβδην ἐφοδίων, ἅτινα ἦσαν χρήσιμα πρὸς συντήρησιν τῆς δισυποστάτου παρατάξεως τῆς Μητροπόλεως, πρὸς διεξαγωγὴν δὲ τῶν κατὰ καιροὺς στρατιωτικῶν τε καὶ ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων ὑπὸ κλίμακα δσονδήποτ' ἂν εὐρεῖαν καὶ πολυσύνθετον. Ἐκ τῶν τοιούτων δὲ πολεμικῶν ἐφοδίων, εἴτε ὑπὸ τοῦ ἰδίου Κράτους ἑτοιμαζομένων εἴτε ἀπ' ἐργοστασίων ἰδιωτικῶν προμηθευομένων κατὰ περίστασιν, φανερὸν τυγχάνει ὅτι ποσότης τις ἐφυλάσσετο πάντοτ' ἐν κειμέναις εἰς μέρη διάφορα ἀποθήκαις διαθέσιμος καὶ πρόχειρος πρὸς παραλαβὴν ὀψὲ χρείας ἐπισταμένης· διότι τοῦτο ὑπηγόρευεν ἡ διέπουσα τὸ καθεστὼς εὐνομία. Ἐν πρώτοις λοιπὸν τμῆμα ὁλόκληρόν τινος ἐκ τῶν πρὸς τὴν πλευρὰν τῶν κατάρσεων ἀμφόδων (ὁ ***ἔμβολος τῆς Κωπαρέας,*** κατὰ τὴν προέκτασιν καὶ οὐχὶ μακρὰν τοῦ ***ἐμβόλου τοῦ Σταυροῦ*** κείμενος) κατειργάζετο τὰς κώπας, ὅπως ἐξαρκῇ εἰς τὴν οὐχ ἧττον τῆς ἀπὸ τοῦ πολυπληθοῦς ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ συχνὴν ζήτησιν τοῦ εἴδους ὑπὸ τοῦ Βασιλ. Πλοΐμου. Ἐκεῖ δ' ἀνώγεα καὶ κατώγεα ξυλουργεῖα ἀπησχολοῦντο ἐν τούτῳ, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν ἐπιμελῶς ὅλων τῶν τύπων τῶν πλοίων καὶ τῶν δυνατῶν καθ' ἕκαστον περιπτώσεων ἔνδον· πρὸς ὃ μάλιστα καὶ ὅπως θεραπεύηται τὸ ὡς οἷόν τ' εὐχρηστότερον πρακτικῶς, ἀπαραίτητον ὑπελαμβάνετο νὰ καθοδηγῶνται οἱ διευθύνοντες ἐκ τῆς πείρας ἐνίων γηραιῶν ναυτικῶν — τῶν ἀπομάχων ***Γερονταρίων,*** ἀπὸ τοῦ πάσης εἰδικότητος πλήθους τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἱκανοὶ πάντοτε καὶ ἐντὸς τῶν Ναυ-

στάθμων καὶ ἐπὶ τῶν πολεμικῶν καραβίων — συμβουλευόντων τὰ βέλτιστα καὶ ἐπιβλεπόντων ἐπὶ τὴν σχετικὴν ἐργασίαν, εἰ μὴ ἦσαν ἐκ τῶν τελευταίων οἱ τῶν καταστημάτων ἰδιοκτῆται καὶ διαχειρισταί. Εἶτα δ' ὑφίσταντο καὶ ἐργαστήρια ἱστῶν καὶ κεραταρίων, ἱστίων, σχοινίων κ.τ.λ., μετὰ παραπλησίας λειτουργοῦντα τάξεως καὶ δι' ὁμοίας μεθόδου παράγοντα.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν ὁπλισμὸν τῶν ἀνδρῶν, ἀπὸ τῶν εἰδικῶς ἐπιδιδομένων χαλκουργείων καὶ σιδηρείων καὶ πολλῶν ἄλλων τελείων ὁπλοποιείων πάσης ὑφῆς ἐφωδιάζετο ἐν ἀφθονίᾳ τὸ ***(Βασιλικὸν) Ἀρμαμέντον***· ὅπερ δὴ ἦτο ἡ κεντρικὴ ἀποθήκη, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Μαυρικίου πλησίον τοῦ ***Τρικλίνου Μαγναύρας τοῦ ἐν Βλαχέρναις***. Δι' ἰδίᾳ δ' ὅμως τῶν δοράτων ἀπόθεσιν ἐχρησίμευεν εὐρύ τι κτίριον, ὁριζόμενον ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς πρὸς τὸ σημερινὸν Τοκλοῦ Ἰμπραΐμ-Δεδὲ μεστζητὶ μονῆς, ἥτις, οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου Α΄ καὶ ἀφιερώθη τῇ ἐπωνύμῳ μνήμῃ τῆς ***Ἁγίας Μάρτυρος Θέκλης***.

Ὑπῆρχον προσέτι δύο ***Ζεύγματα*** μετὰ τοῦ ἁρμοδίου προσωπικοῦ, ἀποστολὴν ἔχοντα τὴν κατασκευήν, ἁρμολόγησιν καὶ ἐν δέοντι σύνδεσιν σχεδιῶν ἐπὶ τὴν ζεῦξιν ποταμῶν καὶ τεναγωδῶν κατὰ τὰς ἐκστρατείας τόπων, ὡς καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἀθρόων ἀποβάσεων ὑπὸ δυσμενεῖς τῆς προσπελάσεώς που ὅρους. Τὸ μὲν τῶν Ζευγμάτων τούτων εὑρίσκετο κατὰ τὴν παραλίαν Οὒν-καπάν, τὸ δ' ἕτερον ἐγειτνίαζε τῷ τεμένει Ἐγιούπ, κείμενον ἔνθα περίπου ὁ Ἰουστινιανὸς ἐγεφύρωσε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κιδάρεως καὶ τοῦ Βορβύσου· παρὰ δὲ τὰ ἁπλᾶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου μέσα, οἷα ἡ διὰ καδοειδῶν πλευστῶν καὶ ξυλίνου δαπέδου στρῶσις διαπόρου καὶ τὰ παρόμοια, παρεσκευάζετο τὸ κατάλληλον ὑλικὸν πρὸς μονιμωτέρας ὅσον καὶ διαρκεστέρας συναφὰς ἐκ τῶν ποικιλοειδῶν, ὧν ἡ χρησιμοποίησις διατηρεῖται αὐτουσία μέχρι τοῦδε κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν συστημάτων καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν. Ἐν τέλει δέ, αἱ τῶν πολιορκιῶν μηχαναὶ ἀπετίθεντο ἐντὸς εὐρυχώρου καὶ ἐπὶ τούτῳ διεσκευασμένου πύργου τοῦ μοναστηρίου ***Ἁγίου Γεωργίου τῶν Μαγγάνων*** (κτίσματος Κωνσταντίνου Θ΄ τοῦ Μονομάχου, κατὰ τὸ Σιρκετζῆ-ἰσκελεσσὶ καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Σεράϊ Μπουρνοῦ κείμενον πλησίον τῆς θαλάσσης), ὅπου ἐστάθμευε καὶ τὸ πολυάνθρωπον ἄγημα τῶν ἐξ εἰδικότητος ***Μηχανοποιῶν***· ἦσαν δ' οὗτοι οἱ τὴν κατεργασίαν τῶν τεμαχίων κεχωρισμένως ἑκάστου εἴδους ἐπιτηδευόμενοι καὶ τὴν συνόλην ἁρμο-

λόγησιν μετὰ τέχνης προδιαθέτοντες—οἱ ***Μαγγανάριοι***—καὶ οἱ ἐπιφορτιζόμενοι τὴν ἀνόρυξιν τῶν συνδεδυασμένων ποτὲ τῇ μηχανομαχίᾳ κατακρημνιστικῶν ***πηγαδίων, λαγουμίων*** τῆς ὑπονομεύσεως καὶ ταφρωτικῶν ***χανδακίων,*** τὴν ἐπὶ τόπου δὲ τῶν ἐχθροπραξιῶν σύνθεσιν τῶν συμπαρομαρτούντων ἑκάστοτε ὀργάνων διεξάγοντες ἐν πρωτομυστόρων μοίρᾳ ἢ ἐν ὅλῳ ***Μαγγανάτωρες.*** Καὶ ρητέον ὅτι ἡ τοιαύτη πρὸς ποικίλας πάλιν καθ' ἑκάτερον ἐπιδόσεις μερικευομένη διαστολὴ ἐτύγχανε παρεμφερὴς τῇ ἐπὶ τῶν Αὐτοκρ. σκαφῶν διακρίσει τῶν χειριστῶν τοῦ Ὑγροῦ πυρός, προτοῦ συγχυθῶσι καὶ συμπέσωσιν αἱ ὀνομασίαι, ἐκ τῶν ὁποίων Σιφωνάριοι μὲν ἐνοοῦντο οἱ πυροτεχνουργοί, Σιφωνάτωρες δ' ἦσαν οἱ ὑπηρετοῦντες τοὺς προβαλλομένους ἀπὸ τοῦ χάσματος τοῦ φόνου — στόματος συνήθως θηρίου, οὗτινος τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ κορμοῦ εἴτε καὶ ἄνευ αὐτοῦ παρίστα τὸ ξόανον—ἐξακοντιστικοὺς αὐλούς.

Ἐπὶ τούτοις δὲ δύο τινὰ παρίστανται τὰ ἐμποιοῦντα ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν καὶ εἰς ἀπορίαν περιάγοντα ἔν τισι πάντα, ὅστις δὲν εἶνε βαθύτατα ἐνήμερος τοῦ πνεύματος, τῶν πεποιθήσεων καὶ τῆς ἐπιχειρηματικῆς διαθέσεως, ὑπὸ τῶν ὁποίων διείπετο ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία· πρῶτον ἡ ἀναντιρρήτως σημαντικὴ αὐτοδηλουμένη εἰσφορὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἐργασίας περὶ τὴν μαχητικὴν ἐφοδιάρκειαν τῆς χώρας, εἶτα δὲ καὶ ἡ πανταχοῦ διαφαινομένη ἀνάμιξις τῶν μοναστηρίων ἐπ' οὐσίας τῆς ἐνόπλου τοῦ καθεστῶτος ὀργανώσεως. Ἀλλὰ πλὴν τῆς ὑψίστης περιωπῆς, εἰς ἣν γνωρίζομεν ἐπὶ τοῦ γενικοῦ ὅτι εἶχον ἐξιχθῇ κατὰ Μεσαίωνα ἡ ἀτομικὴ καὶ ἡ διὰ συνεταιρισμῶν μετ' ἀλληλεγγύης μετοχικῆς ἐμπορικαὶ ἐπιδόσεις, διαχειριζόμεναι τὰ ἐγχώριά τε καὶ τὰ μέχρι περάτων τῆς Γῆς ἀναζητούμενα ἀλλοδαπὰ προϊόντα, συνέβαινε τότε καὶ ὅτι προυτίμα ἡ Κυβέρνησις τὴν ὡς οἷόν τ' εὐρυτέραν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς προμήθειαν παντὸς ὅ,τι ἔδει νὰ πληρώσῃ ἀνάγκας αὐτῆς οἱασδήποτε. Καὶ μόνον ὅσα διέφευγον τὴν κοινὴν ἐπιτηδειότητα, ἔχρῃζον δ' ἐξαιρετικῆς τινος μερίμνης περὶ τὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν, κατεσκεύαζεν ἐκείνη ἐν ἰδίοις ἐργαστηρίοις διὰ τεχνιτῶν εἰδικῆς ἁρμοδιότητος καὶ ἱκανότητος· διότι, καθ' ἃ βλέπομεν συμβαίνοντα καὶ σήμερον ἐπὶ τῶν ὁμοίας ὑφῆς πραγμάτων, πλείστας ὅσας λεπτομερείας ἦτο δυνατὸν νὰ παρίδῃ ἡ συνήθης ἐπιστασία, εἰ μὴ καὶ λόγοι μυστικότητος περὶ ἐνίας παρασκευὰς τῶν προβλεπομένων ἀγώνων ὀψέποτε ὑπηγόρευον τὴν προσεκτικὴν ἐντὸς περιβάλλοντος στενοῦ ἀνάλωσιν τῶν σχετικῶν φροντίδων. Ὑπὸ τοιούτους δὲ ὅρους προέβαινον οἱ ἰθύνοντες τὰ πολεμικὰ εἰς τὴν παραγ-

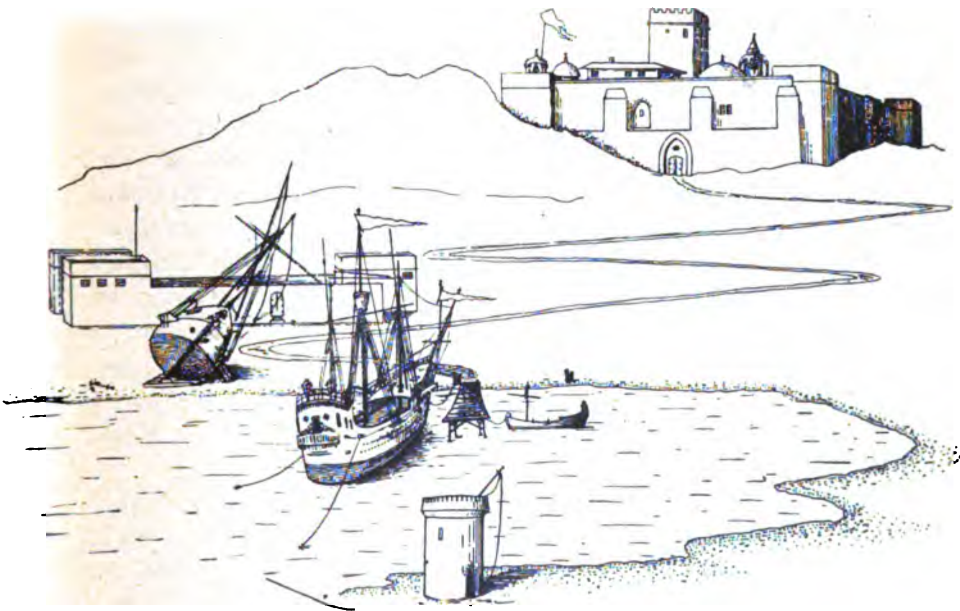
γελίαν τῶν διαφόρων ὑλικῶν, τοῦ μὲν ***Σεκρέτου τοῦ Βασιλικοῦ Βεστιαρίου*** (ἰδιαιτέρου δῆλα δὴ ἐπιμελητηρίου τῆς Αὐτοκρ. κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας) δαπανῶντος δι' ὅ,τι ἀφεώρα εἰς τὴν ἐν Προποντίδι ναυφρουρίαν τοῦ Παλατίου καὶ τὰ χερσαῖα σώματα τῆς τοῦ Βασιλέως σωματοφυλακῆς, προσέτι δ' ἐπιτετραμμένου καὶ τὴν ἑκάστοτε προμήθειαν ἐκείνων, ἅπερ τῆς λοιπῆς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν παρατάξεως ἐβάρυνον κατ' ἔθος τὸ Βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον — κηρίον τοῦ Ἐπιταφίου καὶ τῆς Ἀναστάσεως δι' ἕκαστον ἄνδρα, γενικὴ τῆς ἐνόπλου δυνάμεως πανδαισία ἐπὶ χαρμοσύνῳ τινὶ γεγονότι ἐκτάκτου σπουδαιότητος, φιλοδωρήματα δι' ἀνάρρησιν ἐπὶ τοῦ Θρόνου κ.τ.τ. — τῶν δ' Ὑπουργείων Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν καταβαλλόντων τὰ λοιπὰ εἰς τὴν οἰκείαν ἑκατέρου δικαιοδοσίαν ἀναφερόμενα ἔξοδα.

Τούτων ἄρα οὕτως ἐχόντων, γνωρίζομεν ἐξ ἱστορήσεων πολλῶν, αἵτινες διεσώθησαν, ὅτι οἱ τὸν Κερδῷον Ἑρμῆν θεραπεύοντες ἰδιῶται ἐκέκτηντο ἱδρύματα ἱκανὰ νὰ παρέχωσι πᾶσαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου συμβολήν, ἀνέτως καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀπὸ τοῦ ἐπιθυμητοῦ ὑστερήσεως. Τὴν δὲ τοσαύτην κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους ἐμπορικὴν τῶν Ἑλλήνων ἀκμὴν οἰσθητοποιοῦμεν κεφαλαιωδῶς ἀναλογιζόμενοι ὅτι συνετηροῦντο ἐν τῇ Βασιλευούσῃ καὶ ἄλλα τε τῆς συναλλαγῆς πολυδαίδαλα κέντρα καὶ τὸ γιγάντειον κατάστημα ***ὁ Λαμπτήρ***, τὸ δὴ κείμενον μεταξὺ ***Φόρου τοῦ Κωνσταντίνου*** καὶ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν, καθ' ὑπόδειγμα τοῦ ὁποίου λειτουργοῦσι νῦν ἐν τῷ Κόσμῳ πολυάριθμα καταστήματα τῆς ὑφῆς τοῦ Παρισινοῦ Λούβρου· τοῦτο δέ, πυρποληθὲν κατ' ἔτος 533, ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου λαμπρότερον, διατηρηθὲν ἐν ἀπαραμίλλῳ ἀνθηρότητι ἐπὶ αἰῶνας συναπτοὺς καὶ ἀποτελοῦν κατὰ τὰς νύκτας ὡσεὶ φασματαγωγίαν τινὰ διὰ τὸν ἄπλετον φωτισμόν, ὑφ' οὗ κατηυγάζετο καὶ διὰ τὴν μεγίστην τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖ συρροήν.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰς μονάς, πάμπολλαι μὲν ἐξ αὐτῶν ἦσαν αἱ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς προελθοῦσαι καὶ συντηρούμεναι· τῶν δὲ ***Σταυροπηγιακῶν*** τούτων ἱδρυμάτων τὸ μέγα διεσώθη ἕως τῆς σήμερον, καὶ δὴ ἐν ἀνθηρᾷ τινι ὑφιστάμενον ἀνὰ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν καταστάσει. Ἡ ἡμετέρα δ' ὅμως κατὰ Μεσαίωνα θεοφοβία ἐπήγετο τὴν κατὰ καιροὺς οἰκοδόμησιν, δαπάνῃ ἁδρᾷ καταστόλισιν καὶ δι' ἀμυθήτων ἔστιν ὅτε χορηγιῶν προικοδότησιν ὁμοίων οἴκων προσευχῆς καὶ μετανοίας ὑπό τε μελῶν τῆς δυναστείας καὶ ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν εἴτ' εὐπορούντων ἀστῶν.

Παρὰ τἄλλα λοιπὸν καὶ ἕνεκα τῆς ἰδίας ἀφορμῆς, δι' ἣν ἡ περιβολὴ μεγάρων διελάμβανε ναὸν πολυτελέστατον καὶ ἑτέρους πολλάκις δευτερεύοντας τοιούτους—τὸ τῶν Βοτονειατῶν, φέρ' εἰπεῖν, ***Παλάτιον τοῦ Καλαμάνου*** (ἀπὸ τοῦ ἀκμάσαντος ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Α΄ Κωνσταντίνου Καλ. «τοῦ σεβαστοῦ ἀνδρὸς καὶ τόλμης λελογισμένης μεστοῦ καὶ τὸ γενναῖον εὐτυχοῦντος στάσιμον»· ἔκειτο δ' ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῶν ***Καλυβίων*** καὶ ηὐμοίρει ἐξόχου λουτροῦ καὶ κινστέρνας περιφήμου, ἥτις κατωνομάζετο ***τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ἀντιφωνητοῦ***) εἶχε παρὰ τὸ κύριον εὐκτήριον ἔνια ἐκκλησίδια — ἔτι δὲ διετήρουν αἱ ἐπιφανεῖς οἰκογένειαι ἐκκλησίας εἰς διάφορα μέρη, καὶ ἀνηγείροντο ὑπὸ τούτων καὶ ***μοναστήρια*** μεγάλως τὴν κοινὴν εὐλάβειαν, τὴν παιδείαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ὑποθάλποντα τότε· ὑπῆρχον δὲ τοὐντεῦθεν ὑπὸ τὴν αἰγίδα ἰσχυρῶν προστατῶν ἡ ***μονὴ τοῦ Πατρικίου Θεοδοσίου, μονὴ ἡ ἀπὸ Λογοθετῶν*** μετ' ἀποβάθρας ἰδίας, ἡ παρὰ τὴν ***Μαρμαρόπορταν*** εὑρισκομένη καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τιμωμένη ***μονὴ τοῦ Μανουήλ,*** ἡ ***μονὴ τοῦ κὺρ Ἀντωνίου*** — ὅπου νῦν τὸ Χαμητιὲ Ἰμαρετὶ — μετ' ἀποβάθρας, ἡ ***μονὴ τῆς Ὑψηλῆς,*** ἡ ***μονὴ τοῦ Μανδύλου,*** ἡ ***μονὴ τοῦ Μιχαὴλ*** — κατὰ τὴν συνοικίαν ***Περάματος*** καὶ παρὰ τὴν ὁμώνυμον πύλην (Βαλοὺκ-παζὰρ Καπουσοῦ, ἔναντι τῆς σκάλας Καράκιοϊ τοῦ Γαλατᾶ) — μετὰ δύο ἀποβαθρῶν καὶ ἄλλαι πολλαί. Εἶνε δὲ φανερὸν ὅτι ἡ εὐρύτης τῶν θεραπευομένων διὰ τῶν μονῶν βλέψεων, πολλοῦ γε καὶ δεῖ τοῦ περιορίζεσθαι ἐντὸς τῆς θρησκευτικῆς καὶ μόνον καταλήψίας, μετελάμβανεν ἐνίοτε περισσῶς καὶ πολιτικῆς σημασίας. Διότι, ἂν τὰ ἀτομικὰ τοῦ εἴδους καθιδρύματα ἐξυπηρέτουν κατ' ἀρχὴν τὴν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τῶν κτιστόρων καὶ ἡ εἰσφορὰ ὑπὲρ τοῦ κοινῇ ἀγαθοῦ ἦτο ἔμμεσος, ἀλλ' ἐκ τῶν ***Αὐτοκρατορικῶν*** μετὰ τῶν λοιπῶν τὰ μεγάλα ἐκεῖνα καὶ σπουδαιότατα ἀνεφέροντο κατ' εὐθεῖαν τῇ ἠθικῇ κατὰ χώρας καὶ λαοὺς ἐπιδράσει τῶν ἡμετέρων προγόνων· ὡς δὲ πάλιν ἐπερρωννύετο ἀπὸ τοῦ τοιούτου κράτους ἡ διοικητικὴ συνοχὴ καὶ ἀπετυποῦτο πανταχοῦ βαθύτατα τὸ τῆς κυριαρχίας κῦρος, ἑπόμενον ὅτι τὰ καλογηρικὰ σκηνώματα ἐκράτουν οὐσιαστικῶς τῶν διαθέσεων τοῦ ὁμογενοῦς ὑπηκόου, διεῖπον μετ' ἐλλόγου ἐπιβολῆς τὸ πνεῦμα τῶν ἀλλοφύλων καὶ ἐστερέουν ἐν γένει τὸ ἑκάστοτε καθεστώς. Καὶ ἰδοὺ πῶς ἀπὸ τῆς ἰδεωδεστέρας πρὸς τὴν κοινωφελεστέραν πρακτικῶς χροιὰν βαίνουσα προήχθη καὶ ἡ ἐνεργὸς τῶν μονῶν ἀποστολή, μάλιστα δ' ἡ ἀπροκάλυπτος εἴτε ὑπολανθάνουσα πολεμική.

Κατ' ἀκολουθίαν λοιπὸν τῆς εὐρυτέρας ταύτης ἐκδοχῆς καὶ παρὰ τὴν σκοπουμένην διὰ τοῦ μοναστηριακοῦ θεσμοῦ ἐξυγίασιν καὶ ἀνάδειξιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπὸ τὰς παντοίας αὐτῆς ἐπόψεις, πλὴν δ' ἀκόμη τῶν ἀσκουσῶν γοητείαν ἀπροσμάχητον μέσῳ τῶν οἰκείων καὶ τῶν δεσποζομένων ἑτερογενῶν πληθυσμῶν, ὑπῆρχον καὶ μοναὶ ἐκ τῶν τοῦ φρουριακοῦ τύπου ἐνίων ᾠκοδομημένων ἐν Ἄθῳ καὶ ἀλλαχοῦ, αἵτινες περιεβάλλοντο διὰ θετικωτέρας χροιᾶς. Τούτων δ' οὐ μόνον αἱ τοποθεσίαι ἐξελέγοντο καταλλήλως, ὥστε νὰ θερα-

ΕΙΚ. 78. Γενικὴ διάταξις τῶν Αὐτοκρ. μονῶν μετὰ τῶν Ἀρσανάδων αὐτῶν.

πεύηται μετὰ συνοχῆς ἡ ἐπιζητουμένη ἐπὶ καθωρισμένων ἐκτάσεων εὐνομία, ἀλλὰ καὶ τὸ κτίσιμον ἐγίγνετο ὑπὸ τοὺς ὅρους τειχοδομικῆς ἀμέμπτου. Ἄλλα προσέτι ἐξ ἐκείνων τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων, τὰ δὴ μᾶλλον ὀγκώδη καὶ δυσκατάβλητον διαθέτοντα δύναμιν, ἐξυπηρέτουν τὰ τοῦ ἡμετέρου Κράτους συμφέροντα ἀνὰ τὰς ἀπωτάτας ξηρὰς καὶ παρὰ τὰς κλεῖδας παντὸς ἐκ τῶν κεκτημένων ἐξαιρετικὴν ἐπικαιρότητα πελαγῶν· τοιοῦτό τι ἦτο, ἐπὶ παραδείγματος, τὸ πρὸς ὀροπέδιον τῆς Σιναΐτιδος χερσονήσου ἐγηγερμένον εἰς τὸ ἄρτιον τεχνικῆς περιφράξεως, φυσικῶς ἐρυμνότατον, ἔχθρᾳ δ' ἀπρόσιτον καὶ εὐθὺ συνο-

ρεῦον τῇ ἥστινος τὴν κυριαρχίαν ἐσκόπει Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ πάμμεγα καλογήρων κέντρον καὶ ὁρμητήριον ἅμα πολυαρίθμων στρατιωτῶν.

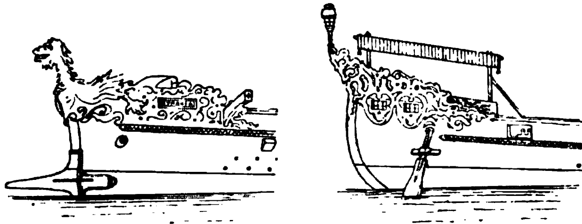
Ἑκάστη ἐν τοσούτῳ τῶν ἀφισταμένων ὀλίγον ἢ πολὺ τῆς Μητροπόλεως μονῶν, ὅσαι ἔκειντό πως πρὸς τὰ μεσόγεια, ἐν ᾧ ἡ δικαιοδοσία αὐτῶν ἐχώρει μέχρι τῆς ἀκτῆς καὶ πέραν ἐπὶ νήσων, εἴτε εὑρίσκοντο εἰς ὕψος ἱκανὸν ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, εἶχε παρὰ θῖν' ἁλὸς καὶ διετήρει ἀκμαῖον καὶ ἀνάλογόν τι τῆς περιωπῆς αὐτῆς νεώριον μετ' ἀποθηκῶν — τὸν ***Ἀρσανᾶν τῆς Μονῆς***.... (Εἰκ. 78), ὅστις εἰς τὰς πλείονας αὐτῶν σῴζεται εἰσέτι ἐν καταπτώσει καὶ ὀνομάζεται ὁμοίως, ἢ διὰ τῆς ἐκτουρκευθείσης λέξεως Ταρσανᾶς. Οὗτος δ' ἐχρησίμευεν ὡς ἐπίνειον ἐν γένει, ὁπόθεν διεξήγετο ἡ κίνησις τοῦ προσωπικοῦ, ἡ προμήθεια οἱωνδήποτ' ἐφοδίων διὰ τοῦ πόντου καὶ πᾶσα ἀκόμη ἐξαγωγὴ προϊόντων τῶν πέριξ ἰδιοκτήτων γαιῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ὅμως, πλὴν τοῦ ὅτι οἱ συχνότατα ὑφιστάμενοι στολίσκοι τῶν ἱδρυμάτων εἶχον τὸν ἀναγκαῖον ναύσταθμον, εὐνόητον καὶ ὅτι ὁσάκις σκάφη τε καὶ μοῖραι τοῦ Αὐτοκρ. Στόλου προσήγγιζον ἕνεκα λόγων διαφόρων, ἐφωδιάζοντο μετ' εὐχερείας δι' ὅλων τῶν ἐπιτηδείων, ὧν ἐδέοντο, καὶ προσετύγχανον ἀνενοχλήτως τῆς ἀνηκούσης ξενίας. Τὰ δὲ προσάστεια τέλος καὶ τὰ ἐντὸς τῶν πόλεων κοινὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξεπλήρουν γενικωτέραν τινὰ ἐντολήν, εἴδομεν ὅτι ἐν μέρει εἴχοντο οὐχὶ ὅλως ἀπολέμων φροντίδων καὶ συχνάκις ἐφύλασσον ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Θείας εὐλογίας τὰ πολυειδῆ μαχητικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ὅπλα.

Καὶ ἡ στενὴ αὕτη συνοχὴ τῶν θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων μετὰ πολιτικῶν βλέψεων καὶ ἀμέσων τοῦ πολέμου σκοπῶν, περὶ ἧς γενήσεται λόγος εὐρύτερος κατωτέρω, ἐξηγεῖται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῆς ἰδιαίτατα τῇ φυλῇ ἡμῶν συμφυοῦς παλαιόθεν ἐννοίας τῆς Πίστεως μετὰ τῆς Πατρίδος. Τῆς ἐμφύτου δὲ ταύτης ροπῆς ἡ κορυφαία ἔκφανσις εὕρηται εἰς τὴν ἀνάμιξιν ἐν τῇ λειτουργικῇ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἀναλλοίωτον δ' ἕως τοῦδε διατήρησιν πλείστων ὕμνων, οἵτινες συνελήφθησαν καὶ μεγαλοπρεπέστατα ἡρμόσθησαν πρὸς χορὸν ᾠδικῆς ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει νικῶν καὶ ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ εὐοδώσεώς τινος ἀγῶνος τῶν Βασιλικῶν στρατευμάτων, συνελόντι δ' εἰπεῖν προελθόντων ἀπὸ πάσης ἐμπνεύσεως ἐκ τῶν ἀρηΐων.

Ζ'.

Τοιαῦτα δὲ τὰ κατὰ τὸ πολυένδοξον ἡμῶν ἐν τῷ Μεσαίωνι πολεμικὸν Ναυτικὸν ὑπὸ τὴν καθολικὴν ἔποψιν ἀκμῆς, δράσεως καὶ συνθέσεως αὐτοῦ.

Τὰ δ' ἐν ταῖς κυρίαις ναυπηγικαῖς γραμμαῖς παρατεθέντα ἑκασταχοῦ καὶ τὴν μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας σειρὰν τῆς μελέτης ὑποβοηθήσαντα σχεδιάσματα δίδουσιν ἐπαρκῶς, νομίζομεν, σαφῆ ἰδέαν τῆς ἐπιζητηθείσης δι' ἁπτῶν καταδείξεων παραστάσεως τῶν κατὰ περιόδους τύπων ἐκείνων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, οἵτινες ἐξετυλίχθησαν ἀρχαιόθεν καὶ ἤγαγον εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν

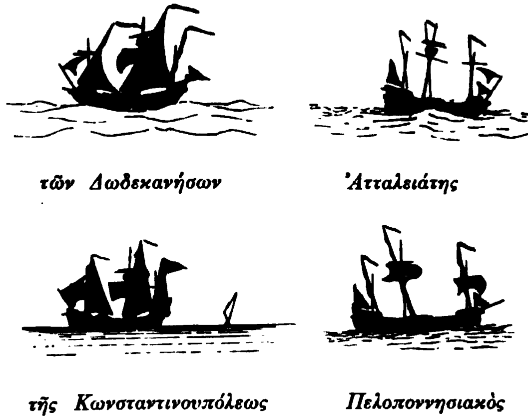
Ἀκροστόλια μετὰ τοῦ ξοάνου *Ἄφλαστα*

ΕΙΚ. 79. Διάταξις τῶν κοσμημάτων τοῦ Στόλου εἰς τὰ τῆς ἀρχαιότητος πολεμ. σκάφη.

Δρομώνων πάσης τάξεως κ.τ.λ. Ἡ δὲ ἰδέα αὕτη μορφοῦται ὅλως καθαρὰ καὶ ἀδιαχώρητος τῶν πραγμάτων, ὅταν φαντασθῇ τις τάς, εὐχεροῦς ἄλλως τε κατανοήσεως, λεπτομερείας τῆς οἰκείας διασκευῆς μετὰ τοῦ καθ' ἑκάστην ἐποχὴν σύμπαντος ἐφοπλισμοῦ, τὰς τεχνητὰς ἀκόμη γραμμὰς τοῦ κατὰ καιροὺς σχήματος τῶν ἀναφερομένων σκαφῶν καὶ τὴν ἰδιάζουσαν μορφήν, τὴν προσδιδομένην ταῖς ναυσὶν ἀπὸ τῶν μεγαλοπρεπῶν κοσμημάτων τοῦ Στόλου καλουμένων—τοῦ συνόλου δηλαδὴ τῶν Ἀκροστολίων καὶ τῶν Ἀφλάστων, τὰ ὁποῖα κατεκάλυπτον περικαλλῶς τὰ ἄκρα· ἐν ᾧ συγχρόνως, διατηρηθείσης τῆς πάλαι αὐτῶν χρησιμοποιήσεως, ἀπετέλουν ἔστιν ὅτε καὶ ὑψηλὰ τοῦ ἁρμόζοντος πάχους προπετάσματα, διὰ πρόσθετόν τινα φύλαξιν ἐκ τοῦ πόρρωθεν ρίμματος τῶν ἐν τῷ δαπέδῳ τοῦ προστέγου ἱσταμένων πολεμιστῶν καὶ τοῦ πρύμνηθεν διευθύνοντος τοὺς ἑλιγμοὺς μάχης ἐπιτελείου (Εἰκ. 79).

Θεωρουμένη οὕτως ἐν τῷ συνεστῶτι αὐτῆς σχηματισμῷ ἡ γενικὴ

ὄψις τῶν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας πολεμικῶν πλοίων ἐποίκιλλε λίαν κατὰ τοὺς τόπους ἔνθα ἠσχαρώνοντο ταῦτα· ἠκολούθει δὲ συλλήβδην τὰς ἀρχιτεκτονικὰς τοῦ σώματος γραμμιάς, αἵτινες παρετηροῦντο κατ' ἐξοχὴν ἀποτετυπωμέναι ἐν ταῖς ὁμοχωρίοις ὁλκάσι, καὶ κατὰ τὴν ἱστιοφορίαν ὁμοίως διετέτακτο πρὸς τὰ γηγενῆ ἔθη εὐθετισμοῦ τῶν τε ξυλαρμένων καὶ τοῦ πετάσματος. Ὑπῆρχον λοιπὸν καὶ ἀπήντων ἀνὰ τὸ Κράτος ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν ἰδιώματα τῆς ναυπηγίας, τῶν ὁποίων τὰ γνωρίσματα ἦσαν κατάδηλα τοῖς μεμυημένοις τὰ διέποντα κατά τινα περίοδον τὴν ἑκασταχοῦ θαλασσίαν ἐπίδοσιν, καὶ ὁ βλέπων ἐν πλῷ καράβιον διεγίγνωσκε μετ' ἀσφα-

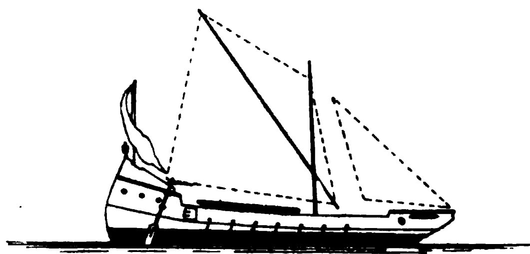

ΕΙΚ. 80. Σκιαγραφία δρομώνων τινῶν τῆς γραμμῆς κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα.

λείας τὴν οἰκείαν προέλευσιν (Εἰκ. 80). Καὶ τὰ πλεύσιμα δ' ὅμως πάλιν τῆς αὐτῆς καταγωγῆς, εἰ καὶ δὲν διίσταντο ἐπὶ τῆς κεφαλαιώδους διαθέσεως ἀπὸ τῆς ἰσάλου ἕως τοῦ τῶν ἱστῶν ***Γλάρου***—συνόλου τοῦ ἐπιμήλου μετὰ τοῦ ἀνεμοδαρίου, ὅπερ παρωμοιάζετο παραστατικώτατα πρὸς λάρον, τῆς παραφθορᾶς τούτου συντελεσθείσης γλωσσικῶς δι' ἀναλόγου πλεονασμοῦ πρὸς τὸν ἀφ' οὗ καὶ τὸ ἀνωτέρω που μνημονευθὲν γλαστρίον, ὅπερ ἦν ἀπόδοσις τοῦ ἐπίσης συνηθιζομένου τότ' ἐν τῷ διαλέγεσθαι ***γαστρίου***—διεστέλλοντο κατὰ πολλὰς τῶν λεπτομερειῶν ἀπ' ἀλλήλων· συνέβαινε δὲ τὸ τοιοῦτον οὐ μόνον ἕνεκα τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κατηγορίας, εἰς ἥντινα ἀνῆκον ἐκεῖνα καθ' ἕκαστον, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἐφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ἰδίου εἴδους ἐτύγχανον νεωτερίζοντές ποτε οἱ κτίστορες κατὰ τὰς ἀναζητήσεις τοῦ

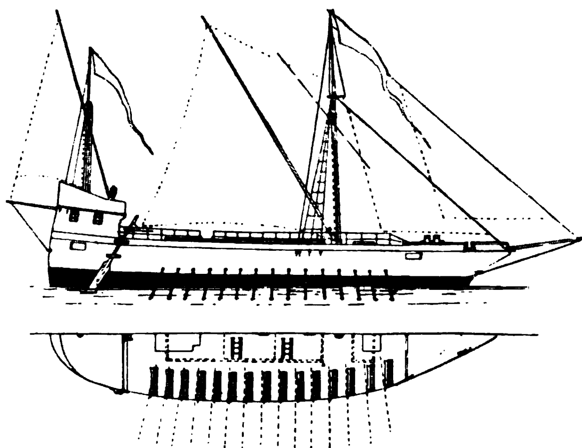
βελτίονος δοκοῦντος εἶναι περὶ τὰς μερικότητας τοῦ κουφαρίου καὶ τοῦ παντὸς ἐξαρτυσμοῦ. Τοῦτο δὲ παρετηρεῖτο μάλιστα εἰς τὴν διαγραφὴν πλοίων, τὰ ὁποῖα προωρίζοντο ἀπὸ πήξεως δι' ἀρχηγικά (οἱ ***Δρόμωνες τοῦ Πρωτάτου***). Δὸς δ' εἰπεῖν προσέτι, ὅτι καὶ τύποι, οἵτινες ὑφίσταντο κατά τινα ἐποχὴν εὐτελεῖς καὶ λογιζόμενοι κατ' ἀκολουθίαν ἄσημοι πέρα τῆς στενῆς ἐννοίας τοῦ διὰ πόντου πορίζεσθαι τὰ τοῦ βίου ἐξειλίσσοντο εἰς κατασκευάσματα προϊόντως μαχητικά, ποὺ μὲν διότι ἐξυπηρέτουν τὰς ἰσχυούσας συνθήκας ἐν παραλίοις, ἐπὶ τὰ ὁποῖα κατηυθύνετο περιστατική τις στρατεία, ἄλλοτε δὲ διότι ἀπὸ τῆς εὐρυτέρας αὐτῶν χρησιμοποιήσεως διεβλέπετο διὰ μελέτης τὸ ἀποδόσιμον μεγάλων ἐς τὸ διαρκὲς πλεονεκτημάτων. Ἕνεκα δὲ τούτου ἐδημιουργοῦντο καὶ καινοφανεῖς ἑκάστοτε παρὰ τοὺς ὑπάρχοντας τύποι, περιλαμβανόμενοι κατὰ τὴν περιωπὴν αὐτῶν ἐν τῇ τάξει τῶν μειζόνων δρομώνων — Α^{ης}, Β^{ας} καὶ Γ^{ης} διαβαθμίσεως τῆς ἰσχύος πρὸς ἐκ παρατάξεως ναυμαχίαν — ἢ τῇ τῶν πολυειδῶν ἐλασσόνων· ἐπὶ παραδείγματος δέ, ἀπὸ προαγωγῆς τινος σκάφους τῶν ἁλιευτικῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους πλοιαρίων προῆλθε διὰ τῆς τοιαύτης ἕως ἀρχῶν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐξελίξεως ὁ ἀξιόλογος πρὸς οὐχὶ ἄγαν ὑπερπόντιον πόλεμον ἀποβατικὸν ***Ταρίτης***, οὗ μικρόχωροι ἀδελφαί εἰσιν αἱ σημεριναὶ Τράται. Συνεχῶς δῆλα δὴ διεῖπε τὰς ναυτικὰς οἰκοδομὰς ἡ κληρονομικὴ ἐκείνη οἰκονομία, δι' ἧς ἱκανὰ ἀπότοκα τῶν πολεμικῶν πλοίων τῆς ἄλλοτε Αὐτοκρατορίας ἡμῶν παρουσιάσθησαν ἀγωνισθέντα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑπταετοῦς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τοῦ Ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ πρὸ δεκαετηρίδων τινῶν (ἡ «Παναγία τῆς Ὕδρας» τοῦ οἴκου Τομπάζη λόγου χάριν προῆλθεν ἀπὸ καραβίου μέσου ἐκτοπισμοῦ τῆς γραμμῆς ἄνευ ***φυγίων ἀρμένων***, ἕτερον δέ τι μονόστηλον, ὅπερ εἰκονίζεται εἰς τὸ βάθος τοῦ αὐτοῦ σῳζομένου πίνακος ἐκείνης, εἶνε ἔκδοσις τῆς σακτούρας μετὰ παραπετάσματος τῶν ἱστίων κατὰ τὴν συνηθιζομένην ἐν τέλει μέθοδον τῶν ***Χελανδίων***—Εἰκ. 81 καὶ 82), δι' ἧς ἀκόμη οἰκονομίας αἱ κράτισται μορφαὶ τῶν ποτ' ἐμπορικῶν ὧδε νηῶν ἀπαντῶσιν ἤδη μονονοὺκ ἀναλλοίωτοι κατὰ τὸ κύριον τῆς συστάσεως· ἀναπτυσσομένου δ' ἐφεξῆς τοῦ Ἔθνους τούτου καὶ πρὸς τὰς θαλασσίας τρεπομένου τέρψεις, ὁ καλλιδρομώτατος, ταχύστροφος, ἀνθεκτικὸς κατὰ τοὺς τρικυμιώδεις πλοῦς καὶ καθόλου εἰπεῖν ἀπαράμιλλος ὑπογραμμὸς τοῦ ἱστιοφόρου θαλαμηγοῦ ἀνὰ τὰ ὕδατα τῆς Ἀνατολῆς θ' ἀπορρεύσῃ ἀναμφιβόλως κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους ἐκ τῆς ἐπεξεργαζομένης βρατσέρας.

Ἡ ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς λοιπὸν παραστάσεως πλοίων τῆς ἰδίας κατηγορίας ἐντύπωσις ἦν διάφορος ἐφ' ὡρισμένην τινὰ περίοδον, κατά τε τὴν τοπικὴν χροιὰν τῆς νηολογίας καὶ κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις,

ΕΙΚ. 81. Ἐπικρατέστερος τύπος τῶν ἐλασσόνων Χελανδίων τοῦ Ι΄ αἰῶνος—τὰ *Χελανδάρια*.

(Τὰ οὐχ ἧττον συχνὰ ἀπαντῶντα ἐν ταῖς μεταγωγικαῖς ἀνάγκαις ταῦτα πλοῖα εἶχον χωρητικότητα μὴ ὑπερβαίνουσαν τοὺς 28 — 30 τόννους φ. καὶ κατερχομένην ἕως 17 ἢ 15· σπανίως δ' ἔφερον πέτασμα ἐπίπρυμνον, καὶ ἐξώτερον ἀναδρομικὸν εἰς τὴν πρῷραν. Τὸ ἐρετικὸν αὐτῶν εἰργάζετο ἀπὸ χώρου ἀκαταστρώτου καὶ ἡ ἔνδον ἐνδιαίτησις ἦν ἁπλῆ).

ΕΙΚ. 82. Ἡ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς θέα Χελανδίου ἐκ τῶν μειζόνων, μετὰ τῶν *ἰχναρίων*—τῆς συνόλης διαγραμμίσεως — τοῦ θαλάμου αὐτοῦ ἐλασίας.

(Συνηθέστατα πρὸς μεταγωγὴν στρατευμάτων καὶ τῶν ἀναγκαίων τούτοις ὑλικῶν. Εἶχον δ' ἐκτόπισμα ὁποῖον περίπου τὸ τῶν εὐσώμων Ἑλλην. βρατσερῶν καὶ πλήρωμα 40-50 ἀνδρῶν, ἀπαντῶντα κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Θρᾴκης καὶ μετά τινος τετραγώνου ἱστίου εἰς τὸν ἀκάτιον ἱστόν).

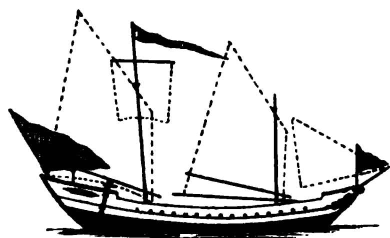
ἀφ' ὧν οἱ ναυπηγήσαντες ἤντλησαν. Ἔνια δ' ὅμως ἀξιώματα διέποντα ἀπὸ πεποιθήσεων πατροπαραδότων τὸ ***ἀνάστημα*** — ἔξαρσιν ὅ ἐ. τοῦ φανεροῦ ὄγκου — ἀπεδίδοντο πανταχοῦ ὁμοιοτρόπως, ἔστιν

ὅτε δὲ καὶ διὰ τελείας συμπτώσεως τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι τούτων· καὶ τοὐντεῦθεν τὰ ἐκ διαγραφῆς **ἐσχάρια,** μετὰ τῶν οἰκείων λεπτομερειῶν, αἵτινες ἀνήγοντο τῇ καμπυλότητι τῶν ὁριζουσῶν κατ' ἐπάνω σταθμίδων, καὶ ἡ ὁλοκλήρωσις τῶν ἱστίων συνίστων περίληψίν τινα ἰδιόμορφον, δι' ἀλανθάστων δὲ τεκμηρίων καταγγέλλουσαν πόρρωθεν τὴν τῶν ἡμετέρων κατασκευασμάτων ὑπόστασιν. Τὸ δίκην προτεταμένου λαιμοῦ ἐξέχον τῆς στείρας ὡς ἐτίθετο τότε καὶ ἐκφραστικώτατα **Τανύλαιμον** καλούμενον κόμμα τοῦ φάλκου, ὅπερ ἐχρησίμευε πρὸς τὴν διὰ σχοινοστροφίου στερέωσιν τοῦ προβόλου, ὅτε ἦτο μόνιμος —τῆς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐχ ἧττον ἢ κατὰ τὴν ἄλλην πλευρικῆς συγκρατήσεως ἐκπληρουμένης δι' ἐντατήρων ἕως τῶν ἑκατέρωθεν προωστῶν **τοῦ Συκάδρου**— δὲν συνειθίζετο ἢ ὅτε ἦν ἀκατόρθωτος ἡ θεραπεία τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ ἄλλως. Ἀλλ' ὁ κατεμπρόσθιος ἱστὸς ἦν κατὰ τὸ πλεῖστον βραχὺς καὶ εἰσελκυστὸς ἕνεκεν εὐχερῶς νοουμένης καὶ εὐλόγου ἅμα τάσεως πρὸς τὸ ἁπλοποιεῖν κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους τὴν ἐπίνειον ἐν γένει συσκευήν, ἐκείνην δὲ μάλιστα, ἥτις παρεκώλυε δι' οἱουδήποτε τρόπου τὴν ἄνεσιν περὶ τῆς ἀγκυροβολίας καὶ ἀπάρσεις ἐντὸς τῶν σπανίως καὶ μόνον ἔνθ' ἀπὸ φύσεως γέγονεν εὐρυχώρων λιμανίων (τῶν δὴ καὶ **λιμενίων** λεγομένων, ἅτινα πολλάκις διεμερίζοντο εἰς κατάρσεις ὁμοκλήτους πρὸς ἀποδόσεις διαφόρους—**Λ. τῶν Γυναικῶν, Λ. τῆς Κυρᾶς, Λ. τῶν Γαλεῶν** κ.τ.τ.)· ἰστέον δ' ὅτι ὁ καθορμισμὸς ἐτελεῖτο συχνότερον διὰ τῆς προσαλλήλου σειραδὸν ἐπὶ τὰ κρηπιδώματα καὶ κατὰ στοίχους ἐνίοτε παρατάξεως τῶν πλοίων. Καὶ ὅπως μὴ περισσεύῃ τὸ πρυμναῖον πέτασμα, τὸ ὁποῖον ἔδει καὶ μόνον νὰ διατηρῇ εἰς ἀκέραιον τὴν ἐπάρκειαν τοῦ προσάγειν τὸ κουφάριον ἐκ διαθέσεως κατὰ τὴν ἐγγυτάτην τῷ ἀνέμῳ πλεῦσιν, τὸ κέρκετον κατάρτιον κατεπρῳρίζετο μέχρι τοῦ ἄκρου ἐφικτοῦ.

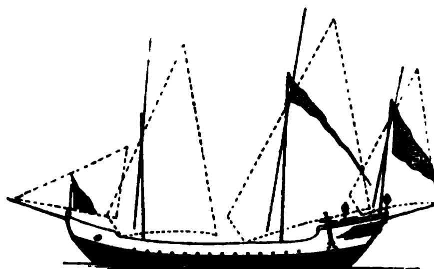
Τὸ δρύφακτον ἑτέρωθεν οὐδέποτε σχεδὸν ἀπέλειπε τοὺς τοίχους τῶν ἐμμάχων δρομώνων, πολλῷ δὲ μᾶλλον πρὸς τὸ δίκην ἐχυροῦ περιπεφραγμένον, καὶ ὁλικῶς ἢ ἐν μέρει προστατευόμενον ἔστιν ὅτε διὰ στέγης ἐκ σανίδων ἀπὸ τοῦ ἐπισκηπτικοῦ τῶν ἐχθρῶν ρίμματος, κατάσχαρον καὶ πρὸς τὸ ἐπιβάλλον ἐπίσης ἰσχυρὰν καὶ πολυσύνθετον τὴν ἄμυναν καμπόνιον. Τοῦ δὲ μετερεισίου ὑψουμένου ἀπὸ βάσεως καὶ δαπέδου τοῦ καταστρώματος τόσον, ὥστε νὰ συνέχηται ὁ ἐκ τηλεβολίας κίνδυνος ἄχρι στέρνων τοῦ ἱσταμένου ὁπλιτικοῦ, τὸ μὲν ἐπίστεγον προετιμᾶτο νὰ ἐξέχῃ ὁσάκις ἦτο δυνατὸν πρὸς τὰ ὀπίσω, διὰ λόγους τῆς κυβερνητικῆς καὶ τῆς εὐρυτέρας ἐν ἀγῶσι πληρότη-

τος, ὁ δὲ παλαιόθεν οἰκεῖος τῇ ἡμετέρᾳ ἀρχιτεκτονικῇ ἐξώστης πρὸς τὴν κορώνην ἐτίθετο πάντοτε, ὅτε ὁ τύπος τῶν δρομώνων ἐπέτρεπε· καὶ μὴ ἔχων οὗτος ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν ὑπαίθριον ἀναψυχὴν τῶν καθευδόντων ἐν τοῖς δώμασιν αὐτῶν ἐπιτελῶν, ἐξυπηρετῶν δὲ πρὸ πάντων ἀνάγκην πολεμικήν, ἀπετέλει συνηθέστατα συνέχειαν τῆς καταστρώσεως περὶ τὸν κράββατον τοῦ κεντάρχου, καθ' ἃ ἐδόκει ἑκάστοτε προτιμότερον καὶ μᾶλλον τελεσφόρον. Τὸ κυρίως κοβέρτον πάλιν δὲν ἔπρεπε νὰ παρουσιάζῃ που ἐλαττωματικὴν τὴν διάταξιν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἐπικειμένων σκευῶν, ἵνα μὴ συμβαίνῃ συνωθισμὸς καὶ καθυστέρησις τῶν ἀνδρῶν ἐν οὐ δέοντι· δι' ὅπερ καὶ τὸ ***Ρέσπετον*** — ἡ δέσμη δηλ. τῶν διαθεσίμων καὶ ἀμοιβῶν εἰδῶν τοῦ ἐξαρτισμοῦ καὶ τοῦ ἔνδον ναυπηγικοῦ ὑλικοῦ, ἔνθα πρὸς ἄλλοις συνεσκευάζοντο καὶ ἐστερεοῦντο διὰ καταβλημάτων τὰ πάντως πρὸ μάχης καθαιρούμενα κερατάρια τῶν ἀνατενίων ἀρμένων (τὰ ***Ἐλατήνια***)— μετὰ τῶν λέμβων ***συνεμαζεύοντο*** προσφόρως κατὰ τὸν ἄξονα τῆς μεγάλης καθόδου πρὸς τὸ κάτεργον. Εἶτα δὲ τὸ ὡσεὶ κάστρον τι τοῦ καράβου πρόστεγον διῆκεν ἁπλόχωρον καὶ ἄνευ ἐμποδίων ἀπὸ τῶν φερουσῶν κλιμάκων ἕως τῆς ἀκραίας ὀπῆς, δι' ἧς ἐξήρχετο ὁ πρόβολος· ὁ ὁποῖος, ὀψὲ σταθερὸς τυγχάνων καὶ τῆς ἁρματωσίας ἡγούμενος, διετίθετο καὶ ἐπὶ μικρὰν ἔστιν ὅτε γωνίαν ἀπὸ τῆς κατακορύφου — ***ὀρθόφυτος*** — ἐν τέλει δὲ περιέστη φέρων καὶ ἔνια ἱστία σταυρωτὰ (ἓν καὶ εἰς τὰ μέγιστα πλοῖα δύο ***ἄρμενα τῆς Συμβάδος,*** ἅτινα ἐχρησίμευον κατὰ τοὺς πλοῦς ***πρωτοδευτέρως*** καὶ ***δευτερόπρυμ(ν)α***), ἐνόσῳ καὶ ἡ διὰ δορατίου προέκτασις αὐτοῦ καθίστατο συχνοτέρα πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀρτεμόνων. Καὶ εἰρήσθω ἐν σχέσει ὅτι οἱ ναυηγοὶ τῶν προσγειουμένων σκαφῶν ἐβαθυμέτρουν τὰ ὕδατα καὶ διὰ τῆς φωνῆς καθωδήγουν τὸν κανονίζοντα τὴν ἀκολουθητέαν πορείαν κυβερνήτην—τὸν δὴ γηραιότερον καὶ ἰδίως ἔμπειρον ἐκ τῶν πρωτοκαράβων κατὰ τοὺς γενικοὺς χειρισμοὺς—ἐπικαθήμενοι περιβάδην τοῦ προβολαίου τραχηλώματος, ἐκεῖθεν δὲ ***σκανδαλίζοντες*** διὰ βολίδος τὸν βυθόν· τὸ δὲ ***Σκανδάλιον*** ἐκεῖνο οὐδόλως διέφερε τοῦ σημερινοῦ.

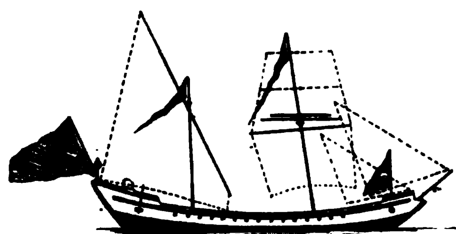
Ἡ πρὸς τὰ ἄνω ἑτέρωθεν καὶ διττεξέλικτος κάμψις τοῦ ἐσχαρίου ἀπὸ τοῦ μεγαλονομέως εἰς τὰ ἀκρόνηα, καὶ μάλιστα πρῴραδε, δὲν ἔβαινεν ἔντονος καὶ ἐγηγερμένη κατὰ τὰ ὑπέρστεγα μεθ' οἵας ὑπερβολῆς ἐν τοῖς σπουδαιοτέροις τῶν συγχρόνων Λατινοφραγκικῶν κατασκευασμάτων. Ἱκανὸν ἀποστᾶσα ἔν τισι τοῦ ἐπικρατοῦντος πάλαι εὐθυγραμμισμοῦ εἰς τὰ ναυπηγικὰ σχήματα, ἐτηρεῖτο μεθ' ὅλον τοῦτο

Τῶν πρὸς Ἑλλήσποντον νήσων καὶ ἠπειρ. ἀκτῶν.—Τροχαντήριον.

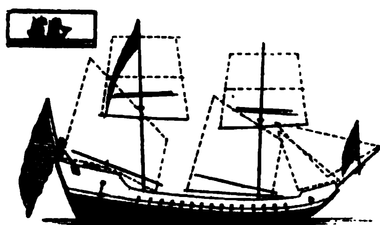

τῶν Κυκλάδων (συνηθέστατα δικάταρτον)

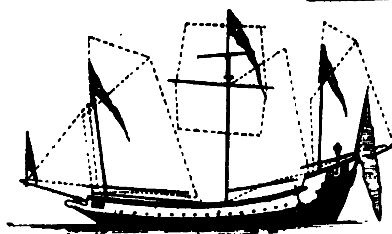

τῶν Σποράδων

(Ὁ ναυτικῶς ἀξιόλογος τύπος τοῦ ὁποίου ἐπεκράτησεν εἰς τὴν ναυπήγησιν τῶν ἰδίᾳ αὐτοκρατορικῶν ἀγγελιαφόρων—*Μυστίκων*)

τοῦ Πόντου

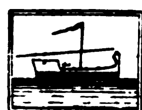
τῆς Κρήτης

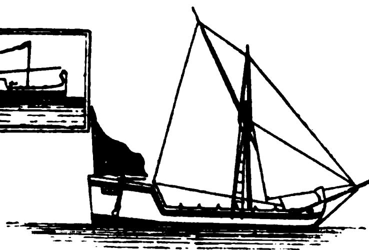
(Ἀπὸ ἐξελίξεως τοῦ εἴδους τούτου, καλλιεργηθέντος καὶ ἀναπτυχθέντος ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, προῆλθον τὰ φσεὶ 170—435 καὶ σπανίως 500 ἢ 600 κόρους ἕλκοντα *Κουμδάρια* τῶν μετέπειτα χρόνων).

ΕΙΚ. 83. Ἐλαφρὰ καὶ ἐκ τῶν βαρέων τὰ μᾶλλον ταχυπόρα σκάφη τῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν Η΄ μέχρι ὑπερμεσοῦντος Θ΄ αἰῶνος.

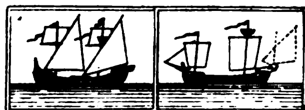
ἀπηλλαγμένη τῶν ἐπιδεικτικῶν πλεονασμῶν καὶ πάσης τῶν σχημάτων ἐξάρσεως εἰς τὸ ἄγαν· τοῦ δὲ περιθεωρίου αἰρομένου κατ' ἀρχὴν τόσον, ὥστε ἡ τῶν πέριξ ἐπισκόπησις νὰ ᾖ ὅλως ἐλευθέρα καὶ τῶν σύμβαινόντων περιεκτική, τὰ προσθαίτερον ἐξετείνοντο δι' ἁρμονικῆς τινος διαγραφῆς, ὥσπερ ἡ γηγενὴς ὡδ' ἐπιστήμη μετὰ τῆς πατρογονικῆς ἡμῶν φιλοκαλίας ἐπετύγχανον καὶ ἄλλοτε καὶ κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους νὰ κολάζωσι μετὰ χάριτος οἱανδήτιν' ἀφορμὴν ἀσχημίας. Καὶ ἂν ὁ προσιδιάζων ἐνιαχοῦ τῶν ναυτικῶν οἰκοδομῶν χαρακτὴρ ἐπήγετό που παρέκβασιν ἀπὸ τῆς αὐστηρᾶς εὐμορφίας ἀναπόφευκτον λόγῳ ἀπαιτήσεων τεχνικῶν, φροντὶς κατεβάλλετο ὅπως διὰ τῆς συνακολουθίας τοῦ συνόλου ἀποκρύπτωνται ὅσ' ἂν ἀδόκιμα, ἐπιγίνηται δ' οὑτωσὶ ἀρεστὴ ἡ ἄποψις. Περὶ τούτου δὲ πειθόμεθα συγκεκριμένως παραβάλλοντες διὰ χρονολογικῆς προόδου τοὺς ἀρχαιότερον ὑπάρξαντας τύπους πρὸς τοὺς ἀπαντῶντας περὶ βασιλείαν Νικηφόρου Α΄ τοῦ Λογοθέτου (Εἰκ. 83) καὶ πρὸς τοὺς μεταγενομένους ἔτι δι' ἐξελίξεως κατὰ τὴν παρακμὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὰ θαλάσσια (Εἰκ 84 καὶ 85)· ἡ περιεργασία δὲ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς παρούσης πραγματείας παρεντιθεμένων εἰκόνων τῆς καθόλου παραστάσεως τῶν τότε πλευσίμων καὶ ἡ κατάλληλος συμπλήρωσις συνῳδὰ ταῖς παρεχομέναις ἤδη συστάσεσιν ἀναλυτικῶς πρὸς μαχιμοποίησιν, ἐπάγονται τὴν ἀναστήλωσιν μετ' ἀκριβείας τῶν πολεμικῶν καράβων τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας κατὰ πᾶσαν κατηγορίαν καὶ περίοδον. Τοιοῦτον δ' ὑπῆρξε τὸ τακτικὸν κατὰ Μεσαίωνα περιβάλλον, οὗτινος γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀνεξάρτητος τῆς στρατηγικῆς λεπτολογίας, περιληπτικὴ καὶ κοινῶς ἰσχύουσα διάταξις διέστελλε τὰ συλλήβδην σκάφη εἰς ἐνόπλου δράσεως δεκτικὰ καὶ εἰς ἀπόστολα.

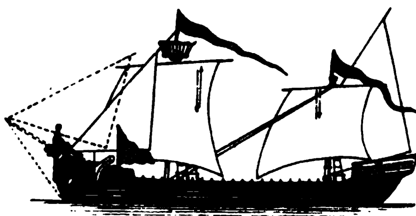
Τὸ ξόανον ἐν τοσούτῳ μετὰ τῶν μὴ πολλάκις ὑπερτοίχων στολιδίων τοῦ καταστήθου συνίστατο ἐκ ξύλου, γεγλυμμένου καὶ βεβαμμένου ὡς οἷόν τε ***πλουμιστὰ*** διὰ ζωηρότητος, ἡ ὁποία ἥρμοζεν εἰς τὸ ἑκάστοτε εἶδος καὶ τὴν ἐπιζητουμένην μεγαλοπρέπειαν τῶν παραστάσεων. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον, ὅπερ ἐτεχνουργεῖτο κατὰ φοβερὸν ἀπεικονισμὸν τῆς ἐκφράσεως, ἐπενεδύετο συνηθέστατα χαλκῷ καὶ μόνον τὰ λοιπὰ τοῦ ἀκροστόλου ἐχρωματίζοντο· ἡ δ' ὁλοχάλκωσις τῆς ἐπιφανείας τούτου ἥκιστα ἐχρησιμοποιεῖτο, εἰ καὶ ἡ κορυφοῦσα τὴν κρατοῦσαν ἐν τῇ ἐκεῖσε ἐπιδείξει πολυτέλειαν καταχρύσωσις δι' ἐπαλοιφῆς ἦτό τι μονονοὺ γεγενικευμένον ἐπὶ τῶν ναυαρχικῶν καὶ μοιραρχικῶν δρομώνων. Εἶτα δὲ καὶ τὰ ὑποκείμενα ὀμμάτια τῆς τῶν ἡγουμένων τόνων διελεύσεως, ἅτινα ἦσαν ἱκανῶς εὐρέα καὶ μετὰ παχέων

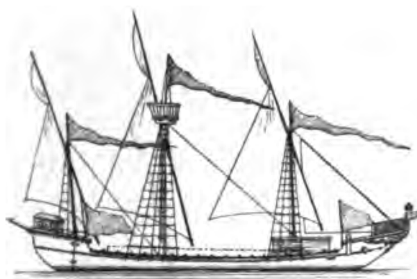

Τοῦ Βυζαντίου

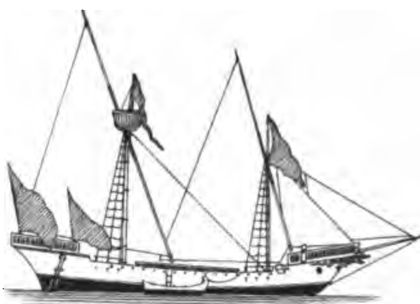

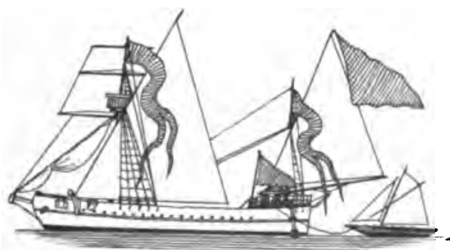
Λεσβιακὸς τύπος

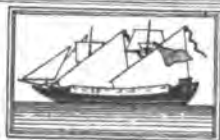
Χιακὸς καὶ τῆς Φωκαίας

τῆς Χερσονήσου, καὶ ἰδίως τῶν πρὸς
῞Εω παρακειμένων νήσων

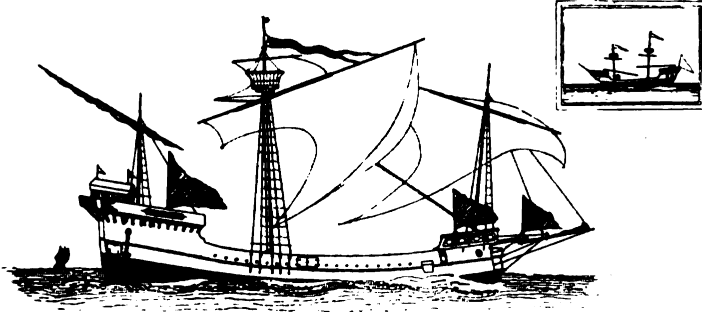
ξενότροπος
τοῦ Αἰγαίου πελάγους

ΕΙΚ. 84. Ἡ μορφὴ ἐμμάχων τινῶν καὶ μὴ σκαφῶν, ὡς εἶχον ταῦτα ἐξελιχθῇ ἐν χώραις τῆς Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας πέραν τῆς ΙΓ΄ ἑκατονταετηρίδος καθ' ὁλκὴν ποικίλλουσαν.

χειλέων, ἐζωγραφοῦντο πολλάκις ὡς ἀνεῳγμένοι καὶ ὡσεὶ ἀγρυπνοῦντες ἐς τὸ διηνεκὲς ὀφθαλμοί, τῆς τοιᾶσδε ἐντυπώσεως καθισταμένης ἐναργεστέρας ἀπὸ τοῦ καθ' ἑκάτερον ἐπιστρέφοντος **ὀφρυδίου.** Καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ ἐξ ἀπόπτου βλέπων τὸ πλοῖον κατὰ τὴν πρόσοψιν διετίθετο ἐν θαυμασμῷ διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ὀρθουμένου ὄγκου, τοῦ ὁποίου τὰς παρειὰς διεπέρων πρὸς ἔντροχα καὶ ἔληγον εἰς τὸ καμπόνιον σχοινία διάφορα τοῦ πρῳραίου ἐξαρτισμοῦ — τὰ ὁσάκις συνήγοντο ἔμπροσθεν διὰ τοῦ συκάδρου **ἱστιοειδάκια** τοῦ τριηγικοῦ κεραταρίου, τὰ **λιγάρια τοῦ 'Ιμαντιοσέλλου** (οἱ ἔκφοροι δῆλα δὴ κατονομαζόμενοι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀπὸ τοῦ διπλορράφου πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀκραδίου μέρους, ὅπου τὸ οἰκεῖον σχοινίον ἥπτετο τοῦ ἀρμένου) κ. ἕ.

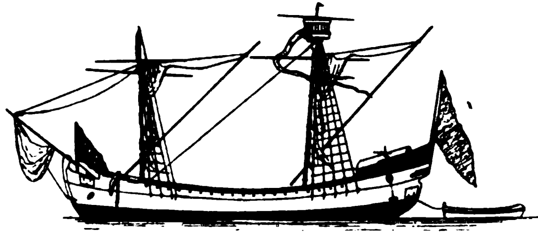
Πρύμναδε τῶν νηῶν, ἐξ ἄλλου, ἐξετείνοντο τὰ στολίδια τοῦ καλοκάνου καὶ κατεκάλυπτον τὸ περίβλημα μέχρι τῶν ἀμφοτέρωθεν πηδοδοκῶν ἐπὶ τῶν λογιζομένων ἀρτίας διακοσμήσεως κατασκευασμάτων. Τῶν δὲ θέσεων διὰ τὰ πηδάλια προβλεπομένων ἀνὰ δύο κατ' αὐχένα πρὸς μόνιμον ἐν πολέμῳ παραμονὴν καὶ τῶν ἀνταλλακτικῶν—ἅτινα ἐτηροῦντο τότε ἐκνενερισμένα δι' ἀναστροφῆς τοῦ **πτεροῦ** πρὸς κλοιόν τινα τῆς τοῦ πηδοκράνου κατακόψεως — ἵν' ἀντικαθίσταται πάραυτα καὶ ἄνευ χρονοτριβῆς τὸ τυχὸν ἐκ τῶν κυρίων θραυόμενον, τὰ ἄφλαστα ἔληγον συχνῶς εἰς ἀνθεκτικὰς κατὰ τῶν κρούσεων, αἰχμηρὰς δ' οὐχ ἧττον δοκοὺς (τὰς **Βάρδας**), αἱ ὁποῖαι ἐξεῖχον τῶν ἰσχίων ἐπὶ προστασίαν τῶν κυβερνητικῶν ὀργάνων μετὰ τῶν παρελκομένων αὐτοῖς. Καὶ τοσοῦτον ὑπερεκορέννυντο ἐκεῖνα ἁγιωσύνης, ὅτε τὰ φέροντα πλοῖα ἐτύγχανον ἀνήκοντα εἰς Ναυστάθμους, περιπνεομένους ὑπὸ ἱερότητος τοῦ διέποντος αὐτοὺς ἱδρύματος, εἴτε γενικώτερον ἐτιμῶντο διὰ τῆς φερωνυμίας θείας τινὸς ὑπάρξεως, ὥστε συνεπήγοντο ἐν ὅρμῳ τε καὶ κατὰ τοὺς ὁμαλοὺς πλοῦς κανδήλας ἀνημμένας ὑαλοφράκτους πρὸς τὸ μὴ σβέννυσθαι καὶ ἀρτωμένας ἀπὸ προσκειμένων καρφίων ἢ κρεμωμένας ἀπὸ τῆς κορώνης μετ' ἐνδείξεων τοῦ ὑπάτου βαθμοῦ εὐλαβείας. Τοιαῦται γὰρ ἦσαν αἱ ἰδέαι καὶ πεποιθήσεις τῆς ἐποχῆς, ἀξιοσημείωτος δ' ἐπὶ τούτοις παρίσταται ἡ ἄκρα ἀντίθεσις τῶν συμβολισμῶν πρῴρας καὶ πρύμνης. Ἐν τέλει δέ, τὸ ἐπὶ ἀσπιδίσκης ὄνομα τῶν καράβων ἐγράφετο διττῶς: Ἐν τῷ πολλῷ μὲν ἀπέριττον καὶ εὐανάγνωστον, τόσον διὰ Βυζαντινῶν ὅσον καὶ ἐπιμελέστερον δι' Ἀχαϊκῶν γραμμάτων· μετὰ παλινστροφίας δὲ τῶν καθ' ἓν καταλήκτων, συνδέσεως αὐτῶν καὶ πολυκαμπύλου διαπλοκῆς ἐπὶ μέγα (ἀνάλογον τῆς ἐπισήμου νῦν ὑπογραφῆς τῶν Ἑλληνικῶν πατριαρχῶν), προκειμένου

Σκάφη ἀρχιτεκτονικῆς μικτῆς κοινά, διὰ τὴν ὑπερποντίαν ἰδίᾳ συναλλαγὴν

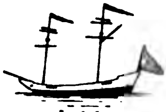

τῆς ἀπὸ Μαλέα μέχρι Θετταλομαγνησίας χώρας ***Σακκολαῖφα***

τῆς Δυτ. Ἑλλάδος

τοῦ Μυρτῴου πελάγους Πειρατὶς

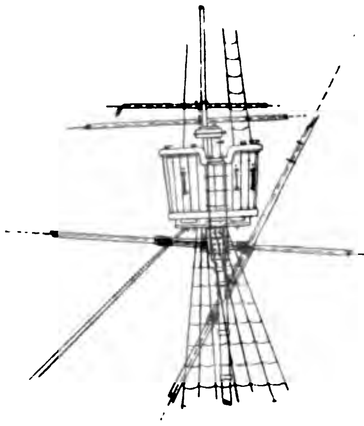
Εἶδος μετ' ἀνεπτυγμένων τῶν πολεμικῶν προσόντων του.

τοῦ Αἰγαίου πελάγους (σπανίως ***τρικάταρτον****)*

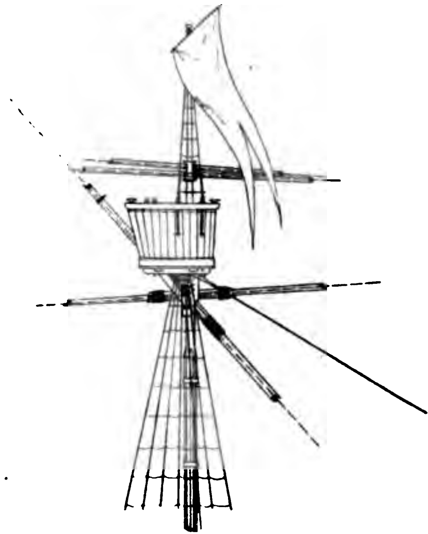
ΕΙΚ. 85. Ἔνιοι τύποι μεγάλων ἢ μικρῶν ὁλκάδων καὶ πλοίων τῆς συγκοινωνίας, ἀπαντῶντες παρ' Ἕλλησι κατὰ τὸν ΙΓ΄ — ΙΔ΄ αἰῶνα.

περὶ σεπτῆς καὶ ἐξαιρετικῆς ἑπομένως ἐν τῇ συγχρόνῳ συνειδήσει ἀπομνημονεύσεως.

Τὴν ἐπίμαχον ὅμως ἀξιότητα διετράνουν περιφανέστερον πάντων τῶν λοιπῶν συστατικῶν τὰ καρχήσια, τὰ δὴ ***Κοῦφα*** ἐν συνόψει λεγόμενα. Ταῦτα δ' ἢ ἦσαν πεπηγμένα μονίμως — τὰ ἰδίᾳ **ξυλόκαστρα** — ἢ ἀπετελοῦντο ἐκ στερεοῦ τινος μετὰ χειραγωγικῶν κιγκλίδων πατώματος, ὅπερ περιέθεε τὸ κατάρτιον, ἕως πρέποντος ὕψους τοῦ ὁποίου ἐπήρετο κατὰ τὰς ναυμαχίας διὰ συσπάστων ἐνεργούντων ἀπὸ διζύγων, λαιμοῦ καὶ ταρσοῦ ἐν ἀνάγκῃ· ἀγήματος δῆλα δὴ τῶν

ΕΙΚ. 86. Τύπος ξυλοκάστρου τῶν δρομώνων.

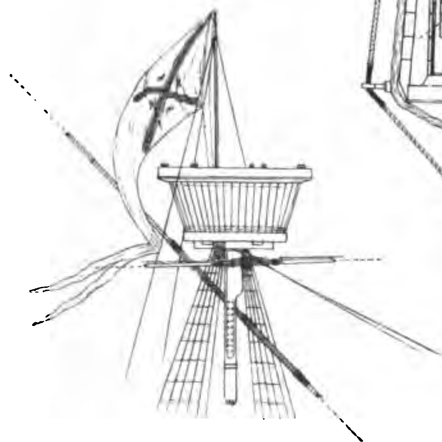

ΕΙΚ. 87. Ἕτερον εἶδος Ἑλληνικοῦ καρχησίου κατὰ τὸν Μεσαίωνα, μὲ τὸν διὰ τοὺς μαχητὰς χῶρον — τὸ *πολέμιστρον* — πρὸς τὰ ὀπίσω.

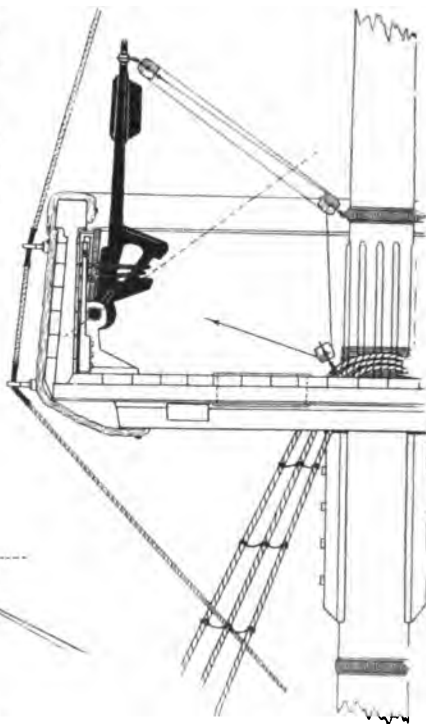
ἐπιβατῶν ἀγωνιζομένου ἀθρόως καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιτονικῶν βαθμίδων, ἡ στρατιωτικὴ τῆς τοιαύτης συμβολῆς συστηματοποίησις ὑπεδείκνυεν ὅτι ἔδει νὰ ὑπάρχῃ ὕπερθεν συντοπισμός τις ὁπλισμοῦ πρὸς κρατερωτέραν καὶ αἰγίδα τῆς ἄλλης συνιστῶσαν ἐπίθεσιν. Τὴν χρείαν δὲ ταύτην ἐπλήρουν τὰ κοῦφα, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μεγάλοι δρόμωνες εἶχον ἓν μόνιμον ἐπὶ τοῦ μεγακατάρτου μέχρι τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἀδιαφόρως ἱστῶν ἐφεξῆς πλείονα· οἱ δ' ἐλάσσονες δρόμωνες δὲν ἠξιοῦντο ὑπὸ τῶν κτιστόρων τῆς προσδιδομένης ἀπ' ἐκείνων ἐντελείας, εἰμὴ κατὰ τὸ ἐπικρατέστερον αὐτῶν συμπτωματικῶς. Ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ ὑπὸ ὅρους οἱουσδήποτε τῶν βαρέων καὶ ἐλα-

φρῶν ναυπηγημάτων, εὐχερῶς νοεῖται ὅτι ἐτύγχανεν οὖσα πρόχειρος ἡ προνοίᾳ τῶν κεντάρχων ἐνίσχυσις εἴτε ἀναπλήρωσις ἐν καιρῷ τῶν **ξυλοκάστρων** διὰ τῆς τῶν αἱρετῶν ἐφαρμογῆς.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, τὰ ἀπὸ **κατασκευῆς** καρχήσια — ἅτινα ἀπήντων καὶ ὁλοχώρως προσιτὰ ἐπὶ κορυφῆς τῶν **καταρτίων** — ἦσαν διαφόρων εἰδῶν (Εἰκ. 86, 87 καὶ 88), πλεονεκτούντων ἑκάστου ἐν ὡρισμένῃ τοποθετήσει κατὰ τὸν διαμηκυσμὸν τοῦ σκάφους, πρὸς δεδομένην δ' οἰκονομίαν τῶν ὑπερστέγων αὐτοῦ. Ἡ ξυλοπηγία ὅμως τοῦ ***Περιστασίου*** ὅλων ἄνευ ἐξαιρέσεως ἔπρεπε νὰ προφυλάσσῃ τοὺς ἄνδρας ὅσον τοὐλάχιστον καὶ τὸ μετερείσιον κάτω, διότι προεβλέπετο ἡ ἀντιπαράταξις ἴσα βεβηκότων πολεμιστῶν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μὴ ὄντος ἐφικτοῦ πάντοτε, ἵνα τὸ σανιδικὸν στηθαῖον ἔχῃ τὸ ἁρμόζον πάχος πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἐντατικῆς τῶν ***ναυκλοσαγιτῶν*** καὶ ὀγκωδῶν βλημάτων ῥιπῆς — ἀπήντων δὲ μηχαναὶ ἐκηβόλοι καὶ ἀφ' ὑψηλοῦ (Εἰκ. 89) — ἐφασκιώνετο τοῦτο διὰ σκύτους, ὅπερ κατεκοσμεῖτο παραστάσεσι πυρογραφικῶς

ΕΙΚ. 88. Ἑτερόν τι εἶδος πολεμικοῦ τῶν δρομώνων καρχησίου, μετὰ τοῦ περιστασίου ὁλοφερικῶς ἐπικλινοῦς καὶ διαθέτου πρὸς ἄνεσιν τῶν Ξυλοκαστριτῶν.

ΕΙΚ. 89. Ἑκηβόλος μηχανή, συνηθέστατα ἀπαντῶσα ἐπὶ τῶν πολεμ. καρχησίων τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν στόλου.

ἢ πρὸς χρώματα ἐξειργασμέναις μετὰ πολλῆς ἐμπνεύσεως καὶ ἐπιμελείας. Τῶν αὐτοσχεδίων δὲ πάλιν καρχησίων ἡ ἀναπεπταμένη περίμετρος κατεκαλύπτετο διὰ συνδυασμοῦ τινος ξυλίνων ἐπιβλημάτων μετ' **ἐπιδορᾶς,** χονδρᾶς καὶ πολυστρώτου ὀθόνης, πυκνῶν ἐκ σχοινίου πλεγμάτων καὶ ἄλλων προπετασμάτων ἀνθεκτικῶν τε καὶ ἅμα ἐλαστικῶν. Καὶ πλὴν τῆς ἐκεῖθεν κατατοξεύσεως, τοῦ ἀκοντισμοῦ καὶ τοῦ ἐκσφενδονισμοῦ λίθων, μεταλλικῶν ὄγκων καὶ παντοειδῶν ἀντικειμένων φονικῶν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, ἐβάλλοντο ἐπίσης ἔλαιον καὶ λίπος ὑπερτεθερμασμένα· ἀκόμη δ' εὔθραυστα ἀγγεῖα πλήρη συνθέσεων χημικῶν, ὧν ἐκχεομένων ὑπέφερον τὰ μάλα ἐκ δυσωδίας εἴτ' ἐξ ἀποπνικτικῶν ἀτμῶν οἱ ἀποδέκται, καὶ πιθάρια πήλινα, ἅτινα περιεῖχον ὄφεις ἰοβόλους, ἐχίδνας, σκορπίους καὶ ἕτερα παρόμοια τοῖς βλαβεροῖς ἑρπετοῖς.

*

Ἐκ δὲ τῶν μέχρι τοῦδε γραφέντων καὶ καθορισθέντων συνάγεται ἀσφαλῶς ἡ ὑφὴ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, αὐτούσιοι δ' ἀπορρέουσιν οἱ κεφαλαιώδεις ὅροι, ὑφ' οὓς ἐβίωσε τοῦτο, καταλαμπρῦναν τὴν Μεσαιωνικὴν ἡμῶν δρᾶσιν καὶ παραδῶσαν τοῖς μεταγενεστέροις ἔργα ἀντάξια τῶν ἱστορουμένων πάλαι ἐποποιιῶν. Οἱ σύμπαντες οὕτω πόροι παραγωγῆς καὶ συντηρήσεως τοῦ Βασιλικοῦ καὶ τῶν Θεματικῶν πλοΐμων, ἡ ὀνοματολογία ἀψύχων τε καὶ προσωπικοῦ, ἥτις, ὡς παρατηροῦμεν, συμπίπτει κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς τὴν κοινῶς οὖσαν ἐν χρήσει σήμερον, ἡ ἔνδον ὑπηρεσία μετὰ τοῦ ἐνόπλου ὀργανισμοῦ καὶ εἴ τινος σχετικοῦ ἑτέρου, τὸ ἀποβατικὸν σύνταγμα, ἡ διοίκησις καὶ τὰ τὸ ὅλον σκέποντα ἐμβλήματα ἀναστηλοῦσι διὰ τῆς γνώσεως αὐτῶν ἀκεραίους τοὺς στόλους, οἵτινες διεδέχθησαν τοὺς μεγαλοπρεπεστάτους Μακεδονικοὺς καὶ Αἰγυπτιακοὺς ἄνευ ἀλλοιώσεως τοῦ φυλετικοῦ χαρακτῆρος· διότι, ἀφ' ὅτου ἀνεπετάσθη ἡ σταυροφόρος σημαία τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἕως ὅτου τὸ σύμβολον τῆς Βυζαντινῆς αἴγλης ἀπετέλεσεν ὁ ἀπέριττος ἢ πολλαπλῆν διαλαμβάνων ἔννοιαν καὶ ἐστεμμένος—ὅστις ἀπήντα ἐπὶ περίοδόν τινα καὶ μετ' ἐκπεπταμένων ταινιῶν ἔνθεν κἀκεῖθεν τῆς ἐχομένης αὐτῶν βάσεως τοῦ διαδήματος, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου τῆς ἀγνῶς Βασιλικῆς ἡμῶν ἐν γένει ἐκδόσεως τὰ μὲν πτερυγοπλάτια ἠνωρθοῦντο διὰ βαθείας τῆς ῥίζης τῶν τενόντων καμπυλώσεως μέχρις ὕψους τοῦ ἑκατέρωθεν ῥάμφους, οἱ δὲ πόδες καὶ ἡ ἐπὶ τὸ φανταστικώτερον οὐρὰ ἐσχηματίζοντο καὶ διέκειντο καθ' ὅμοιον περίπου τρόπον τῷ ἀπαντῶντι εἰς τὸ Ρωσικὸν

τῆς σήμερον ἔμβλημα — Δικέφαλος ἀετός, διήκει καθεστώς, τοῦ ὁποίου ἡ σοφὴ ὄντως οἰκονομία τῶν συστατικῶν καὶ συντελεστῶν, ἡ εὐρύτης τῶν βλέψεων καὶ ἡ ἔκτασις τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιχειρήσεων ἀποτελοῦσιν ὁμοῦ ἰσότιμον καὶ ἀπαράμιλλον τῶν ποτε γενομένων συνέχειαν.

Ἐν πολλοῖς δὲ μάλιστα ἡ ἐπὶ ταὐτὸ ἕνωσις καὶ σύμπραξις τῶν Ἑλλήνων κατειργάσαντο ἀθλήματα πολεμικά, ὧν ἡ ἐπιβολὴ ὑπερέχει ἀσυγκρίτως καὶ τῶν σπουδαιοτέρων ἔτι κατορθωμάτων τῶν Ἀθήνησιν, ἐν Σπάρτῃ, ἐν Συρακούσαις, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ὁπουδήποτ' ἄλλοθι προϋπαρξάντων στρατηγῶν ἡμῶν. Καὶ ἀναμφισβήτητον τυγχάνει ὅτι, ἂν μὴ περιέσπων τὴν ἐγγυτέραν προσοχὴν αἱ κατὰ ξηρὰν στρατεῖαι, ἡ δὲ ναυτικότης τῶν τότε συγγραψάντων ἀνεπτύσσετο ἐντὸς τοῦ ἐκθρέψαντος τὴν ἀπωτέραν πολιτειακοῦ περιβάλλοντος, ἱκανὰ ἐκ τῶν πεπραγμένων τῶν δρομώνων θὰ ἐπέζων μεθ' ὑστεροφημίας ἀναλόγου πρὸς τὴν διαφαινομένην ἐν ταῖς σῳζομέναις ἀπομνημονεύσεσι πραγματικὴν αὐτῶν περιωπήν· ταύτης δ' ἐξικνουμένης ἕως ἀσυλλήπτου μεγαλουργίας ἐνίοτε καὶ τῆς συντελέσεως ὑπονοούσης μονονοὺχ ὑπεράνθρωπον τῶν ἀναλαβόντων ἀξιωσύνην, ἕπεται ὅτι ἡ ἄλλως κολοσσιαία δρᾶσις τῶν νηῶν θὰ κατεφωρᾶτο ὑπερβαλλομένη πολλάκις καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, καθ' οὓς χρόνους τὸ στάδιον τῶν τοῦ ἐν ἀνεξαρτησίᾳ Ἑλληνισμοῦ ἀγώνων ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν ἑῴων τοῦ Πόντου ἀκτῶν μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν.

Συσχετίζοντες εἶτα τὰς πολυπεριπετειώδεις τοῦ εὐρυτάτου ἡμῶν Κράτους διεθνεῖς σχέσεις μετὰ τῆς ἀφορώσης εἰς τὴν θαλασσίαν ἐκείνου παράταξιν ἐνόπλου κατὰ καιροὺς ἐνεργείας, κατέχομεν ἄνευ τινὸς συγκοπῆς τὰς περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας αὕτη ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἰδίᾳ κοιτίδι καὶ κατεδηλώθη πανίσχυρος ἀνὰ τὰ πέραν τῆς πολυσχιδοῦς Μεσογείου παράλια· ἐκ τοῦ καταλογισμοῦ δὲ τούτου ἀναφέρονται καὶ τὰ χαρακτηρίζοντα εἰδικώτερον ἕκαστον αἰῶνα ἀπὸ τῶν συναπτῶν, καθ' οὓς ἠσκήσαμεν ἐπίφθονον ἐθνικὴν γοητείαν, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς διασώσεως, τοῦ ἐκπολιτισμοῦ καὶ τῆς παρατηρουμένης ἐν τῷ παρόντι εὐδαιμονίας τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Πρὸς μερικωτέραν ἐν τοσούτῳ καὶ οὐσιαστικὴν σπουδὴν τῆς τοιᾶσδε προπατορικῆς εὐκλείας, ὑπὸ τὴν ἐμπράγματον ἑκάστοτε χροιὰν τῶν διαφόρων συμβεβηκότων, κεῖνται ὑποχείρια πλεῖσθ' ὅσα τὰ ἀρτίως διαλαμβάνοντα σύγχρονα ἱστορήματα καὶ λοιπὰ μνημεῖα. Ἕτερα δ' ἀπό τινος χρόνου ἔρχονται εἰς φῶς συμπληρωτικὰ τῶν γνωστῶν καὶ ἔτι μᾶλλον ἀποκαλυπτικὰ συναφῶς στοιχεῖα, ἅτινα τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ ἀόκνῳ ἐπιμελείᾳ ἀνδρῶν σοφῶν τοῦ ἐνεστῶτος Ἑλληνισμοῦ διατασσόμενα,

ἀποπνέοντα δὲ πάντα οὐχ ἧσσονα τῆς τῶν ἄλλων λαμπρότητα καὶ ἀποκαλύπτοντα ἐπίσης περισσὸν μεγαλεῖον, τείνουσιν ὁσημέραι ν' ἀναστηλώσωσι κεκαθαρμένον τῶν ἐκ ποταποῦ ὑστερολογισμοῦ ξενικῶν ἀσχημιῶν καὶ πλῆρες τὸ Βυζαντινὸν οἰκοδόμημα.

Εὐρυμαθέστατοι καὶ εἰς ἀναζητήσεις ἀκάματοι ἄνδρες, οἷοι οἱ κ. κ. Καρολίδης, Λάμπρος καὶ ἕτεροι, ὧν ἡ ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρελθὸν τῆς ἡμετέρας φυλῆς ἀτίμητος συμβολὴ καὶ τὸ ὑπέροχον κῦρος πλημμυρίζουσι τὰς ὧδε χώρας ἀνεσπέρου φωτός, εἰσφέρουσι διὰ τῆς προϊούσης αὐτῶν φιλοπονίας ἀνυπολόγιστα κατ' ἀξίαν κειμήλια ἀπὸ τοῦ ἐπιβαλόντος ποτ' ὄγκου, δέδοται δὲ νὰ παραδώσωσι ταῦτα τοῖς μεταγενεστέροις μετ' ἀθανάτου παραδειγματισμοῦ πρὸς τὴν ἐφεξῆς θεραπείαν πατριωτισμοῦ ἁγνοῦ ὅσον καὶ θετικοῦ τὴν ἐκδήλωσιν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἰδίᾳ τῆς ναυτικῆς πολυπραγμοσύνης τοῦ Ἔθνους ἱστόρησιν, οὐδὲν ἀπείργει τοῦ εὐελπιστεῖν ὅτι ἡ ἀξιοθαύμαστος περὶ τὴν λογοτεχνίαν τοῦ εἴδους δεινότης καὶ ἡ μοναδικὴ εἰς τὸ ἀποδίδειν τὰς λεπτολογίας τῶν θαλασσίων συμβάντων περιγραφικὴ δύναμις τοῦ κ. Ράδου, τῶν ὁποίων καρπὸς μέχρι τοῦδ' ἐγένετο ἡ ἀναλυτικὴ ἐξάντλησις τῶν πεπραγμένων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, θ' ἀναδείξωσιν ἐν προσεχεῖ μέλλοντι καὶ τὴν μεσαιωνικὴν εὔκλειαν δι' ἐφαμίλλου ἐκείνῃ μεθοδικότητος.

Καὶ εἴδομεν ἤδη ὅτι ὁ εἱρμὸς τῆς ἐπιδόσεως πρὸς τὰ πόντια διήκει ἀδιάσπαστος ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων ἕως τῶν νεωτέρων μετ' ἀμειώτου ἐντάσεως. Τὸ κατ' ἐξοχὴν Ποσειδώνειον Γένος, ὅπερ ἔσχε τὴν ἱκανότητα νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τῶν Φοινίκων καὶ τῶν ὑποδεεστέρων ἄλλων Ἀσιατικῶν φυλῶν, νὰ ἐπιθέσῃ δὲ ἀνὰ τοὺς γύρῳ τόπους ἰσχυρὰν τὴν Κρητικὴν ἀρχὴν 25 ἑκατονταετηρίδας περίπου πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως· τὸ ἐκλεκτὸν Γένος, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν Ἰώνων ἕως Αἰγύπτου καὶ διὰ τῶν Μινυῶν μέχρι Κολχίδος διήνοιξεν εὐρυτάτας ἀρχαιόθεν τὰς ὑγρὰς τοῦ ἐμπορίου κελεύθους καὶ ἐξέτεινε ταύτας ἐκπολιτιστικῶς πρὸς τὴν Δύσιν· τὸ Γένος ἐκεῖνο, οὗ οἱ πολύαθλοι ἀγῶνες μετέδοσαν αὐτουσίαν τὴν πραεῖαν Ἑλληνικὴν ἀνάπτυξιν ἄχρι τῆς Ἱσπανικῆς Ζακάνθης, τὸ ὁποῖον δ' εὐεργετικῶς προήλασεν ἕως τοῦ Ὑφάσιος διὰ μεγάλου στόλου ἐσχαρωθέντος ἐπὶ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ· τὸ πανεπιστῆμον Γένος, ὅπερ εἰσέφερε πλῆθος ἀστρονόμων καὶ γεωγράφων καὶ ὠκεανογράφων εἰς τῶν πελαγῶν τὴν ἐκμετάλλευσιν, ἐγέννησε δ' Ἱππάλους, Νεάρχους, Τιμοσθένεις καὶ θαλασσοπόρους τῆς περιωπῆς Εὐδόξου τοῦ Κυζικηνοῦ καὶ τοῦ Μασσαλιώτου Πυθέα, αὐτὸ τοῦτο εἶνε τὸ πληρῶσαν καὶ ἰθῦναν νικη-

φόρως τὰ πλοῖα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἀλλαχοῦ κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον ναυμαχίᾳ, τῇ συγκροτηθείσῃ ἐναντίον τῆς τοῦ Λικινίου ναυτικῆς παρατάξεως καὶ ἀποτελεσάσῃ σπουδαιοτάτην εἰσφορὰν ἠθικὴν εἰς τὴν μετὰ τὸν θάνατον Θεοδοσίου τοῦ Α΄ ὁριστικῶς συντελεσθεῖσαν ἀποτίναξιν τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπιφανείας τῶν ἐνθάδ' ἑλληνομόρφων χωρῶν. Καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἡ ἡμετέρα φυλή, εἰς ἥστινος τὴν φωνὴν ἤκουον τὰ κελεύσματα οἱ στρατιῶται καὶ οἱ ναυβάται τῆς Καρχηδόνος, ὅτε ἤκμαζεν, ἥτις δὲ δουλωθεῖσα ἔγνω νὰ κατισχύσῃ ἐν πᾶσι τοῦ πνευματικοῦ πεδίου τῶν Λατίνων, ἐξεβίασε διὰ τῆς ζωτικότητος αὐτῆς εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ κέντρου τῆς κοσμοκρατορικῆς κατὰ τὸν Δ΄ μ. Χ. αἰῶνα κινήσεως εἰς Βυζάντιον. Ἔκτοτε δ' ἐρρήθη ὅτι ὁ παλινορθωθεὶς Ἑλληνισμὸς ἐτράπη ἀκάθεκτος πρὸς τὰ γιγάντεια ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ μακρότατον χρόνον δὲν ἤρκεσε νὰ καταδαμάσῃ ἡ πανταχόθεν ἐπιδειχθεῖσα ἀντίδρασις· ἀπ' ἐναντίας δ' ἐφαίνετο ὡσεὶ ὑπεξέκαιεν αὕτη, ἐν ᾧ μεταξὺ ἐξετονοῦντο αἱ κατόπιν παρατεταμένης ἀναπαύλης ὑπερεκχειλίσασαι ζωτικαὶ ἡμῶν δυνάμεις.

Ἀπὸ δὲ τῆς περιόδου, καθ' ἣν διὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἰδίως τοῦ Παραβάτου ἐσυστηματοποιήθη καὶ ἠμπεδώθη ἡ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἐσωτερικὴ διοίκησις, σειρὰ ἀδιάλειπτος περιπετειωδῶν, ὅσον καὶ καιριωτάτων καὶ ὑπερόχου ἐκτελέσεως πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων περικοσμεῖ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ὑπέστημεν τὴν θεομηνίαν τῆς τῶν Οὔννων μεταναστεύσεως, ἀπωλέσαμεν τὸ πολὺ τῆς Ἀρμενίας καὶ ἐπεδιώξαμεν ἐπιτυχῶς τὴν παγίωσιν τῆς ἐν Ἰταλίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Ἀφρικῇ κυριαρχίας ἡμῶν.

Μετὰ τὸν τῷ 363 δὲ γενόμενον κρατερὸν καὶ ἔνδοξον, προώρως ὅμως στερήσαντα ἡμᾶς γενναίου, μεγαλοπράγμονος καὶ πεπαιδευμένου κυριάρχου πόλεμον κατὰ τοῦ σατράπου τῶν Περσῶν Σαπώριδος τοῦ Β΄, ὅστις μετ' οὐ πολὺ ἔληξε διὰ συνομολογηθείσης ἐκεχειρίας, ἀνελάβομεν τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους κατὰ Βησιγότθων ἀγῶνας, ἐν ἀρχῇ τῶν ὁποίων ἐδέησε νὰ δοκιμασθῶμεν λίαν καὶ νὰ πάθωμεν. Ἀλλὰ μετὰ τετραετίαν, ἀφ' οὗ ἐπανειλημμένως ὁ στρατηγὸς Θεοδόσιος ἐνίκησε, κατασυνέτριψε δὲ τοὺς ἄλλως ἀνδρειοτάτους ἐπιδρομεῖς, τοὺς δὴ ἀρχικῶς ὁρμηθέντας ἐκ τῆς μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Βορυσθένους χώρας, προσῳκειώθημεν αὐτοὺς καὶ ἀπῳκίσαμεν ἐν Μοισίᾳ ὡς ὑπηκόους τοῦ Κράτους, τοῦ ὁποίου ὁ στρατὸς ηὐξήθη οὕτω διὰ 40.000 ***Φοιδεράτων*** μαχητῶν.

Περὶ δὲ τῶν ἀποκλειστικῶς συμμαχικῶν θεωρουμένων τούτων

σωμάτων γινώσκομεν γενικώτερον ὅτι ἦσαν πολυπληθέστατα, ἐκ παντοίων τῆς ἐπικρατείας βαρβαρικῶν στιφῶν σχηματιζόμενα καὶ ἁδρῶς μισθοδοτούμενα ἐνίοτε· ὅτι δ' εἴχομεν πλούτη ἀνεξάντλητα κατὰ τοὺς τῆς ἡμετέρας ἀκμῆς χρόνους, ἡ τότε δὲ πολεμικὴ ἑτοιμασία παρίστα ὄγκον ὑπερεπιβάλλοντα καὶ καθόλου εἰπεῖν τρομερόν, γίγνεται φανερὸν ἐκ τοῦ ὅτι μόνη ἡ Βασιλεύουσα ἔφθασε νὰ παρέχῃ δωρεὰν κατοικίαν καὶ νὰ διατηρῇ εἰς τὴν φρουρὰν αὐτῆς 7ᵏᵃˢ μυρίους Φοιδεράτους ἐκ διαφόρων φυλῶν, ἀπὸ τῶν ὑπερβορίας προελεύσεως ἄχρι τῶν μαύρων, χαλκοχρόων καὶ κιτρινοδέρμων τῆς προσερήμου Ἀφρικῆς καὶ τῶν ἄπω Ἀσιατικῶν ἐκτάσεων. Τοιοῦτοι δ' ἦσαν οἱ ἐπίκουροι, οἱ ὁποῖοι μεθ' ὅλα ταῦτα δὲν ἀπετέλουν πάντοτε στοιχεῖον ἐνισχύσεως τῶν Ἑλληνικῶν κατὰ γῆν δυνάμεων καὶ μᾶλλον προσελαμβάνοντο διὰ λόγους πολιτικούς, ἢ προήρχοντο ἐξ ἀνωτέρας ἀνάγκης.

Ἀντιθέτως, οἱ ἁγνοὶ τῶν Θεμάτων Λεγεῶνες, ὧν ἕκαστος ἠρίθμει τακτικῶς 12.000 ἀνδρῶν παντὸς ὅπλου, ἐστρατολογοῦντο ἐκ λαῶν συγγενῶν καὶ αὐτοχθόνων τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν· καὶ ἐξ αὐτῶν πολλάκις ἀνέλαμψαν στρατιωτικαὶ μεγαλοφυΐαι, περιβληθεῖσαι τὴν αὐτοκρατορικὴν ἁλουργίδα, εἴτ' ἐξαρθεῖσαι καὶ διαπρέψασαι εἰς τὸ στρατηγικὸν ἀξίωμα. Οὕτω λ. χ., ἡ ἀπὸ τῆς πρὸς Πάδον Ἀκυλίας— τὸ σημερινὸν Ἀγλάρ, 12 χιλιόμετρα ἐσώτερον τῆς Τεργεστιανῆς παραλίας—ἕως Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου ἐκτεινομένη Ἰλλυρικὴ τοπαρχία, ἡ δὴ κοιτὶς τόσων τῶν Ἑλλήνων ἐπιφανῶν, ἔτυχέ ποτε ν' ἀποδίδῃ καὶ ὑπέρδεκα λεγεῶνας ἐξ ὁμοεθνῶν ἡμῶν καὶ Ἑλληνοφώνων πληθυσμῶν. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ συνέβαινε καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἐπικρατείας, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἀπέρρεεν ἡ στερρὰ συνοχὴ τοῦ κυρίου τῆς παρατάξεως.—Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἐξηγήθη ἤδη διατὶ καὶ πῶς ἐτηρήσαμεν τὸ ἀπὸ αὐτοκρατορίας τοῦ Αὐγούστου ἰσχῦσαν ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Κράτει σύστημα, καθ' ὃ ἡ κατὰ γῆν στρατολογία δὲν διελάμβανε τοὺς κυριάρχους, ἀλλ' ἐβάρυνεν ἐπὶ τὸ δεδουλωμένον ὑπήκοον. Τοὺς δὲ Βασιλεῖς ἀνηγόρευε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡ τῶν στρατιωτῶν εὔνοια πρός τινα τῶν στρατηγῶν, ὅστις ἐπεκάθητο ἀσπίδος καὶ ὑψοῦτο περιφανῶς καὶ ἐχαιρετίζετο δι' ἐπιφωνήσεων «Ζῆθι ὁ Τρισαύγουστος! Δόξα σοι καὶ τιμὴ» καὶ διὰ κλαγγῆς ἐκ συγκρούσεως τῶν ὅπλων· οὐδεμία δ' ἑτέρα ἐπεβάλλετο διατύπωσις, ἕως ὅτου εἰσήχθη ἐπὶ Πατριάρχου Οἰκουμενικοῦ τοῦ Ἀνατολίου (κατὰ ὑπερμεσοῦντα τὸν Ε΄ αἰῶνα) ἡ ἐπίσημος θρησκευτικὴ ἀνάρρησις.

*

Παρεμπιπτόντως ἐν τοσούτῳ λεχθήτωσαν ἐνταῦθα πλειονά τινα καὶ λεπτομερέστερα τῶν μνημονευθέντων ἄλλοθι περὶ τῆς χερσαίας συντάξεως τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἵνα ὦσιν ἐν τοῖς κατόπιν καταληπτὰ τοῖς πᾶσιν ὅσα σχετίζονται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πρὸς τὸ ἐπασχολοῦν ἡμᾶς θέμα. Διότι συνηθέστερον ἐτύγχανε ν' ἀποτελῇ ὁ στρατὸς ἐξάρτημα ἀπαραίτητον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου, ἀντιστρόφως δὲ παρίσταντο ἄνευ τούτου ὅλως ἀκατόρθωτοι ἕνεκα τῆς ὑφῆς αὐτῶν αἱ πλείονες τῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς ἃς κατετρίβημεν ἄχρι δυσμῶν τῆς μεσαιωνικῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτοτελείας.

Γινώσκομεν λοιπὸν ὅτι οἱ παντὸς βαθμοῦ καὶ θέσεως καὶ ὅπλου θεραπεύοντες τὰ πολεμικὰ ἐξ ἐπαγγέλματος ἐλέγοντο συνοπτικῶς ***Στρατιῶται,*** πρὸς διαστολὴν τῶν ἐπὶ τιμῇ ἢ διακρίσει οἱαδήποτε προσπεριβεβλημένων στρατιωτικὴν κατὰ τύπους ἐπισημότητα Κληρικῶν καὶ ἀνωτέρων ἀξιωματούχων μετὰ τῶν λοιπῶν ὑπαλλήλων τῆς πολιτειακῆς ἐν τῇ διοικήσει ἱεραρχίας — ἐκτὸς τῶν μὴ ἀνηκόντων εἰς τὸν στρατὸν ***Συγκλητικῶν*** καὶ ***Σιλεντιαρίων,*** τῶν φερομένων εἰς τὴν βίβλον τῶν ***Πατρικίων*** ἄνευ ἄλλου τινὸς χαρακτηριστικοῦ — οἵτινες προσηγορεύοντο ***Σπαθάριοι,*** οἱ δὲ κορυφαῖοι αὐτῶν ἀπελάμβανον τὸν τίτλον τῶν ***Πρωτοσπαθαρίων,*** ἀφ' οὗ διήρχοντο τῆς τάξεως τῶν ***Σπαθαροκανδιδάτων.***

Ὑπὸ τὸ Στραταρχεῖον ἐτέλουν οἱ ***Μάγιστροι*** ἐπικαλούμενοι διάφοροι στρατηγοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατεῖχον τὴν ὑπάτην βαθμίδα οἱ δύο τεταγμένοι εἰς τὴν ὑπερηγεσίαν πάντων τῶν στρατευμάτων τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης — ὁ ***Δομέστικος τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς*** καὶ ὁ ***Δομέστικος τῶν Σχολῶν τῆς Δύσεως*** ἢ ***Δ. τῶν Σχ. τῆς Ἑσπερίας*** λεγόμενος. Ὅπως δέ τις καταλάβῃ τὰ ὕπατα ταῦτα ***ὀφφίκια,*** ἔπρεπε πρὸς τῇ ἀνδρικῇ ἀρετῇ νὰ συνενοῖ καὶ γνώσεις εὐρυτάτας ἐπὶ τῶν ἐν γένει κατὰ τὴν δρᾶσιν καθηκόντων αὐτοῦ, μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης περὶ τὸ διοικεῖν ἱκανότητος· πρὸς ὃ ἐβοήθουν αἱ εἰδικαὶ ὑπάρχουσαι συγγραφαί, αἱ δὴ ἀποτελοῦσαι τὴν ἀπὸ ἐγκαινίσεως τοῦ σταδίου αὐτῶν ἐνδελεχῆ τῶν Ἀξιωματικῶν ἐπασχόλησιν. Καὶ εἶνε ἐν σχέσει γνωστὸν ὅτι, πλὴν τῶν λοιπῶν, διεῖπον κεφαλαιωδῶς τὴν παραπλησίαν διὰ θεωρίας ἐκπαίδευσιν πλεῖστα ἐμβριθῆ ὅσον καὶ σπουδαῖα ἐκ τόμων ἱκανῶν πονήματα, οἷα τὰ Τακτικὰ ἔργα τοῦ Αὐτοκράτορος Μαυρικίου ἀρχαιότερον, τὰ τοιαῦτα Λέοντος ϛ΄ τοῦ Σοφοῦ κατόπιν, τὰ τοῦ καθ' ὑψηλὴν ἐπιταγὴν ποιήσαντος Βάρδα Σκληροῦ κ.τ.λ., ἅτινα οὐ μόνον διελάμβανον ἐμβριθέστατα παραγγέλματα ἐπὶ τῶν τρόπων διεξαγωγῆς

τῶν χερσαίων καθόλου ἐπιχειρήσεων, ὀρεινῶν τε καὶ πεδινῶν, προβλέποντα μέχρι καὶ τῆς ζεύξεως ποταμῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν δρομώνων ῥηχῶν, ἀλλὰ καὶ διέγραφον ἐν λεπτομερείᾳ τὰ τῆς συμπράξεως στρατοῦ καὶ ναυτικοῦ. Ὡς δ' ἦσαν οἱ γράψαντες λίαν ἔμπειροι εἰς τὰς χωρογραφικὰς ἀναγνωρίσεις, εἰς τὰς ἐμπολέμους ἀνάγκας καὶ τὴν ἐπιτηδείαν τέχνην περὶ τὸ ἑλίσσειν μεγάλας μονάδας τῆς παρατάξεως ἐκ πασῶν τῶν συντάξεων, εἶνε φανερὸν ὅτι ἡ τοιάδε διδασκαλία ἐνεῖχεν ἁδρὰ τὰ στοιχεῖα νὰ προπονῇ καὶ νὰ ἑτοιμάζῃ πολεμιστὰς δοκιμωτάτους, τῶν ὁποίων ἡ πρακτικὴ μόρφωσις συνετελεῖτο πληρέστατα εἰς τὰ πεδία τῶν συχνάκις καὶ παρατεταμένως διεξαγομένων τότ' ἐχθροπραξιῶν.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἕκαστος τῶν ἐν ἐνεργείᾳ στρατηγῶν περιεστοιχίζετο ὑπὸ ἐπιτελείου τῆς ἰδιαιτέρας ὑπηρεσίας αὐτοῦ, οὗ προΐστατο ὁ ***Ἑταιρειάρχης*** καὶ ὑπησπίστευον οἱ νεαροὶ ἐξ εὐγενῶν ***Κόμητες τῆς Ἑταιρείας***. Ὁ τὴν ὑπερτάτην ἀρχηγίαν ἔχων στρατεύματος ἐν ἐκστρατείᾳ—***ταξειδεύοντος*** κατὰ τὴν σύγχρονον ἔκφρασιν—ἐκαλεῖτο ***Στρατοπεδάρχης***· συνωδεύετο δὲ ὑπὸ πομπῆς ἀναλόγου πρὸς τὴν θαμβωτικὴν τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας λαμπηδόνα καὶ περιεβάλλετο μετ' ἀπολύτου ἐξουσίας νὰ δρᾷ κατὰ τὰ δοκοῦντα τοῦ κοινῇ συμφέροντος. Οἱ ἄλλοι δὲ τῶν στρατευομένων στρατηγῶν ἐτιτλοφοροῦντο ***Μεγάλοι Δοῦκες (τοῦ Στρατοπέδου)*** καὶ ***Δοῦκες (τοῦ Στρατοπέδου)***, ἐφ' ὅσον ὡδήγουν πλήρεις στρατιὰς εἴτε ὑπετέλουν Μεραρχικὰ ταύτης καὶ Ταξιαρχικὰ καθήκοντα.

Οἱ δὲ Στρατιῶται διεκρίνοντο εἰς τοὺς ***Τακτικούς***, παρ' οὓς ἐλογίζοντο καὶ οἱ ***Φεούδαρχοι*** τῆς ἐκστρατείας μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς δεδοκιμασμένων ἐν ὅπλοις ἀνδρῶν καὶ ***Παλληκαρίων*** (νεαρῶν μαχητῶν), καὶ εἰς τοὺς φυλάσσοντας πρὸς τὰ σύνορα ἐλευθέρους πολεμιστὰς — τοὺς ***Ἀπελάτας***. Σώματα ἐκ τῶν πρώτων ἀπήρτιζον τὰς ***Ἑταιρείας***, τὰ ἐπίλεκτα δηλαδὴ συντάγματα τῶν Σωματοφυλάκων τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς πολυσυνθέτου Αὐτοκρατ. **Φρουρᾶς**, τὸ δὲ λοιπὸν ὑπήγετο ταῖς ***Σχολαῖς*** καὶ δι' ἀποσπασμάτων αὐτοῦ ἐξυπηρετεῖτο ἡ τῶν ὀχυρῶν τόπων καὶ πόλεων μὴ ἀποκέντρων συνήθως ἐπάνδρωσις δι' ἑκηβελιστῶν, ὁπλιτικοῦ, ἱππέων καὶ μηχανικῶν —τῶν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει λεγομένων ὁμοῦ ***Ταξάτων***. Ἐξ ὁμάδων δὲ τῶν ἑκασταχοῦ ἀτάκτων συνεκροτοῦντο οἱ ἐν διηνεκεῖ σχεδὸν ἐγρηγόρσει διακείμενοι φύλακες τῶν ἀπομεμακρυσμένων φρουρίων, σταθμῶν, δρόγγων καὶ ἑτέρων διαβάσεων, κεκτημένων σημασίαν στρατηγικὴν—οἱ περίφημοι ***Ἀκρῖται***. Καὶ γινώσκομεν ἀπὸ τῶν ἐπὶ

τοῦ προκειμένου ῥηθέντων που ὅτι τὰ μὲν πλήθη τῶν ἀκροβολιστῶν προήρχοντο ἐκ τοῦ προσφόρου ἀποικισμοῦ φυλῶν ὀρεσιβίων καὶ φιλομάχων, τὸ δὲ κύριον καὶ συντεταγμένον τῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους στρατευμάτων εἶχεν ὀργανωθῇ εἰς ὁμογενὲς καθ' ὑπερμεσοῦσαν τὴν Ε΄ ἑκατονταετηρίδα καὶ τὸν γηγενῆ αὐτοῦ χαρακτῆρα διετήρησεν ἀκέραιον ἕως τοῦ 1068 ἔτους.

Οἱ ἐν εἰρήνης ὥρᾳ διατηρούμενοι ὑπὸ τὰς σημαίας ἄνδρες ἐδιητῶντο καὶ μετὰ πειθαρχίας διῆγον σιδηρᾶς εἰς δημοσίους στρατῶνας, πρὸ τῶν ὁποίων ἐξετείνετο ὁ δι' ἀσκήσεις ἢ χρήσιμος πρὸς ἐπιθεωρήσεις ἐν παρατάξει ἀνοικτὸς χῶρος. Ἔμενον δὲ χωρὶς τὸ ἐπίφρακτον ἀπὸ τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, οἱ βαρεῖς μετὰ μεναυλίων καὶ Λυδικῶν ἀσπίδων ὡπλισμένοι ἀπὸ τῶν πέλτας καὶ τριβελιωτὰ κοντάρια καὶ ἄλλα φερόντων δόρατα ψιλῶν ὁπλιτῶν, οὗτοι δὲ πάλιν ἀπὸ τῶν τοξοτῶν καὶ καθεξῆς. Ὥστ' ἐτηρεῖτο ἀδιαχώρητος τάξις, ἥντινα συνεπλήρουν τὰ παρακείμενά που καταλύματα τῶν παντοίων τεχνιτῶν, οἱ τῶν κτηνῶν σταῦλοι καὶ τὰ ὑπόστεγα τῶν μεταγωγικῶν ***ἁμαξίων***.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τέλος εἰς τὸν παραδεδεγμένον τῆς ἀποθηκεύσεως τρόπον καὶ τὴν διαφύλαξιν τοῦ τηρουμένου ὑποχειρίου καθόλου εἰπεῖν ὁπλισμοῦ, ἀρκετὰ πείθουσιν ἡμᾶς εὑρήματα ὅτι τὸ πρὸς ἐνέργειαν ἄμεσον κατὰ καιροὺς διαθέσιμον μέρος τοῦ φορητοῦ καὶ τοπομαχικοῦ ὑλικοῦ ἦτο συνεσκευασμένον ἐντὸς τῶν διαμερισμάτων τῶν πύργων, ὁπόθεν ἦγον εὐθέως αἱ ***κορτῖναι*** πρὸς τὸ ἐπάλξωμα, εἴτε ἀπετίθετο ἐν ταῖς πρὸς τὴν βάσιν τῶν τειχῶν στοαῖς καί, ἀνάγκης παρισταμένης, ἀνεσύρετο μέχρι τοῦ ἡλιακοῦ δι' εὐθετισμὸν καὶ χρησιμοποίησιν. Ὅπου δὲ τὰ μέρη ἐτύγχανον ἀπερίφρακτα, ἐκεῖ καὶ μόνον ὑπῆρχον εἰδικαὶ τῶν τοιούτων ἐφοδίων οἰκοδομαὶ καὶ κρυπτήρια τῶν ποικίλων, κατ' ἀποσυντεθειμένα τεμάχια συντηρουμένων, μηχανῶν τῆς ἀμυντικῆς καὶ ἑτέρας ὀργανώσεως.

Ὑπεδείχθη δ' ἀλλαχοῦ ὅτι τὸ λοιπὸν τῶν πρωτευόντων ἡμῶν πολεμικῶν μέσων κατετίθετο εἰς καταστήματα ἐντὸς τῆς περιοχῆς μονῶν· τὸ μὲν θρησκοληψίας ἕνεκα καὶ πρὸς τὴν ἀπὸ ἐξαγιασμοῦ ἀγαθὴν προδιάθεσιν τοῦ ποτε μεταχειρισμοῦ, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐξ εὐλαβείας συγκράτησιν τῆς διαρπαγῆς ἐν ἐνδεχομέναις ἐμφυλίαις ῥήξεσι καὶ διότι ἀκόμη ἡ ἐξέχουσα τῶν καλογήρων παιδεία ἠγγυᾶτο τὴν μετ' ἐπιμελείας περιποίησιν καὶ τελειοποίησιν ἔστιν ὅτε τοῦ ἐμπεπιστευμένου αὐτοῖς εἴδους. Καὶ δυνάμεθα κατὰ ταῦτα νὰ θεωρήσωμεν ὅτι καὶ τὸ περίφημον Ὑγρὸν πῦρ, ὅπερ ἔτι μᾶλλον ἐπε-

διώκετο ἰδιαζόντως νὰ κρατῆται ἀπαραβίαστον, ἀντὶ θείων ἀντιποίνων τὰ ὁποῖα προηγγέλλοντο τῷ παραβάτῃ, ἀφιέρωτο ἐπίσης προστασίᾳ τινὶ ὑπερανθρώπῳ· ἐνδέχεται δ' ἡ σημερινὴ πολιοῦχος τοῦ Πυροβολικοῦ Ἁγία Βαρβάρα νὰ εἶνε ἡ ἐκ μιμήσεως ἀπαραλλάκτου διασωθεῖσα συνέχεια τῆς τοιᾶσδέ ποτε τῶν Ἑλλήνων ἐφέσεως πρὸς τὰς πυρφόρους οὐσίας.

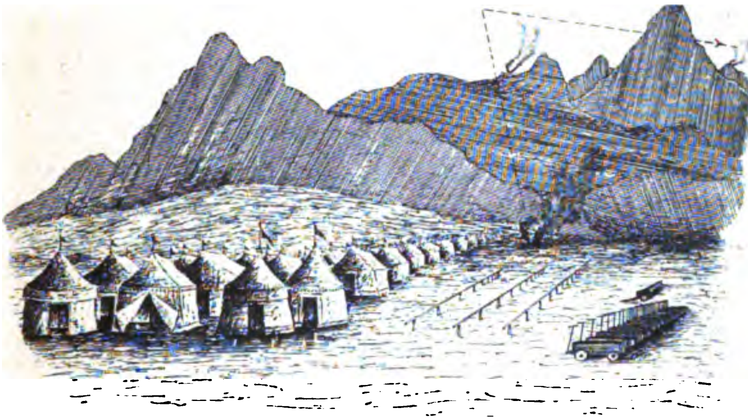

Τοιαύτη κεφαλαιωδῶς ἡ κατὰ γῆν ἡμετέρα στρατιωτικὴ παρασκευὴ ἐν τῷ Μεσαίωνι, λαμβανομένου πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἔνιαι τῶν τιτλοφορήσεων βαθμούχων εἴτε θέσει διακρινομένων ἀτόμων συμπίπτουσι πρὸς τοιαύτας τῆς πολιτειακῆς ἱεραρχίας, ἀφ' ὧν δέον νὰ διαστέλλωνται, ὅτι προσέτι μετέπεσον ἄλλαι ἐκ περιόδων ἀπὸ μιᾶς ἐκδοχῆς εἰς ἑτέραν καὶ ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν οἱ διοικητικοὶ ὁρισμοὶ δίδονται ὧδε ὑπὸ μορφὴν ἁπλῶς περιεκτικὴν τῆς ἐκπροσωπουμένης καθ' ἕκαστον τῶν ἐπιτελῶν ἰδιότητος.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ὅτε τὸ ἰδιαίτερον τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ προεδρίαν συνεδριάζον Συμβούλιον (τὸ ***Σιλέντιον***) ἐπεκύρου τὰς ἐπὶ τῆς τεταραγμένης ἑκάστοτε πολιτικῆς καταστάσεως γνωματεύσεις τῆς ***Συγκλήτου (Βουλῆς)***, συνέβαινε δὲ νὰ θεωρήσῃ τὰς περιστάσεις κρισίμους καὶ ἐκήρυσσε τὸ Κράτος ἐμπόλεμον, πάραυτα ἡ εἴδησις μετεβιβάζετο δι' ἐφίππων ἀγγελιαφόρων πρὸς τὰς ἐνδιαφερομένας Ἀρχάς. Ἡ τῶν ναῶν ἅμα κωδωνοκρουσία διεδήλου ἀνὰ τὴν Βασιλεύουσαν ἅπασαν τὸ σπουδαῖον καὶ δεινὸν τῶν ἐπὶ θύραις γεγονότων, ἐν ᾧ ταυτοχρόνως, καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ ***Ἡγιασμένου Παλατίου*** σημαφόρος ἀπέστελλε διὰ τοῦ καπνοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ διὰ τῆς φλογὸς τῶν πυρσῶν κατὰ τὴν νύκτα τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς εἰς τὰ πόρρω σταθμεύοντα στρατεύματα, ὅσα ἔδει νὰ κινητοποιηθῶσι. Καὶ προκειμένου μὲν περὶ τηλεγραφήματος διὰ χώρας Ἀσιατικάς, τὸ σύμπλεγμα τῆς συνεννοήσεως ἔβαινε μέσῳ Χρυσοπόλεως—τανῦν Σκουτάρεως, τοῦ οἰκείου σταθμοῦ εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ ὄρους ***Ἁγίου Αὐξεντίου***—Νικαίας, Δορυλαίου καὶ τῶν ἀκροβουνίων τοῦ Ὀλύμπου (Ἐσὶκ-Δὰγ τουρκιστὶ) εἰς τὰς Τράλλεις καὶ τὰ ἐνδότερα, ἢ διὰ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταύρου πρὸς τὰ κάτω· παρομοία δὲ διάταξις ἔφερε πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Ἐπαρχότητας καὶ Διοικήσεις, καὶ ἄλλο πάλιν δίκτυον ἐξετείνετο διὰ Προκοννήσου πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Ἐὰν ἀπεφασίζετο ἡ αὐτοπροσώπως τοῦ Κυριάρχου στράτευσις, ἐνδεικτικὸν ἦτο ν' ἀρτῶνται περιφανῶς ἀπὸ τῆς μετόπης τῶν ἀνακτορικῶν Προπυλαίων — τῆς ***Χαλκῆς Πόρτης*** — ὁ χρυσοκάλυπτος

ἐκείνου θώραξ μετὰ τοῦ σκουταρίου καὶ τοῦ ξίφους αὐτοῦ. Ὡρίζετο δὲ τότε ὁ ἐν τῷ μεταξὺ τῆς βασιλικῆς ἀπουσίας ἀνέξων τὸ Σκῆπτρον, συνεκροτεῖτο τὸ ἀπὸ Γενικῶν Ἀξιωματικῶν κρατίστων καὶ πολυαρίθμων ***Μανδατόρων*** καί τινων σοφῶν ἀκολούθων Ἐπιτελεῖον, ἡτοιμάζοντο δ᾽ ἐν συντόνῳ ὅσα τῆς Πρωτευούσης καράβια καὶ συντάγματα ἔμελλον κατὰ προσθήκην νὰ συμμετάσχωσι τοῦ ***ταξειδίου.*** Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει καὶ ἐφ᾽ ὅσον αἱ παρασκευαὶ διήρκουν, ὁ πολὺς λαὸς διετέλει ἐν πανηγυρικῇ ζωηρότητι. Ἀμελῶν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, συνωθεῖτο πρὸς τὴν Παλαιὰν Ἀγορὰν καὶ τὸ πολυθόρυβον Τζυκανιστήριον, διὰ τῆς ***Μέσης*** λεωφόρου δ᾽ ἐκυκλοφόρει

ΕΙΚ. 90. Συνεννόησις στρατοπέδου τῆς Ἑλλ. Αὐτοκρατορίας μετὰ πόλεως ἢ μετὰ ἑτέρου τοιούτου.

ἕως τοῦ ***Αὐγουσταίου*** καὶ εἰς τὰ πέριξ τῆς τῶν Βασιλείων περιβολῆς, διαπυνθανόμενός τε καὶ συζητῶν μετὰ ζέσεως τὰ διατρέχοντα· ἕτεροι δὲ μετέβαινον εἰς τοὺς στρατῶνας καὶ παρηκολούθουν ἐν πολυπραγμοσύνῃ τὴν πυρετώδη τῶν Τακτικῶν κίνησιν ἢ ἀπὸ τοῦ ***περιβασίου*** τοῦ προστειχισμοῦ τῶν Ναυστάθμων καὶ ἐκ τῶν ὑπερκειμένων τῶν λιμένων καὶ ***καραβοστασίων***—ὅρμων εἴτε οἱωνδήποτε ἀγκυροβολίων — ὑψωμάτων ἐθεῶντο τὰς χαλεπὰς πρὸς ἐφοπλισμὸν τοῦ Βασιλικοῦ Πλοΐμου διατυπώσεις, ἂν ἐκινητοποιεῖτο καὶ τοῦτο.

Ὅτε δὲ τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα, δι᾽ ὑπερορίων δὲ συνθημάτων ἀνεφέρετο ὅτι τὸ ἐκ τῶν ἐπιστρατευθέντων Θεμάτων ***Φουσᾶτον*** εἶχεν ἤδη συγκεντρωθῆ πάνοπλον ἔνθα ἐδόθη ὁ ὁρισμὸς (Εἰκ. 90), κήρυκες ἀνήγγελλον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπισήμως τὴν ἡμερομη-

νίαν καὶ ὥραν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ κατευοδώματος. Ἐγκαίρως δὲ πρὶν ἡ ἀποχαιρετιστήριος τελετὴ ἐπιστῇ, οἱ τῆς παραπομπῆς μαχηταὶ μετὰ τῶν ὅπλων καὶ παρελκομένων αὐτοῖς, τῶν **ἀλόγων καὶ τῆς** ἀποσκευῆς, ἵσταντο ἀναμένοντες εἰς **ὑποδειχθέντα** τόπον τοῦ τέρματος· ἂν δὲ κατὰ τὴν **τῆς ἐπιχειρήσεως** χροιὰν ἔδει νὰ ἐπιβιβασθῶσι τῶν πλοίων, **ἔπραττον** τοῦτο, ἐτακτοποιοῦντο πρὸς διαπόντισιν καὶ **ἐκαρτέρουν**, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν οἰκείων ***Στρατόρων, Κομήτων τῶν Σχολῶν*** καὶ ***Κανδιδάτων τῶν Σχολῶν*** καὶ ἄλλων ἐπιτελῶν τῶν ταγμάτων καὶ οὐλαμῶν ἑκάστης ὁμοταξίας. Ὅπως ἐπίσης ἡτοιμάζοντο κατὰ πρέποντα χρόνον καὶ διὰ τῶν ***βουκίνων***, τῶν ***τουβῶν***, τῶν ***τυμπάνων*** καὶ τῶν ***κυμβάλων*** συνεκαλοῦντο τὰ σώματα τοῦ εἰς τὴν καθέδραν ἀπομένοντος στρατοῦ, τὰ ὁποῖα μετὰ τῶν Λαβάρων ἐγραμμίζοντο καθ᾽ ὅλον τὸ ὁδευθησόμενον διάστημα ἄχρι τῆς πύλης ἐξόδου τοῦ ***Μεγάλου καὶ Ὑψηλοῦ*** Ἀρχιστρατήγου. — Καὶ ἐν ἐπῳδῷ, τὸ ***Καβαλλαρικὸν*** τῶν Δορυφόρων, οἱ τῶν ἀρχαίων παρὰ Πέρσαις ὁμωνύμων καὶ τῶν Μακεδόνων Ἀργυρασπίδων ἐπίτοκοι ***Ἀθάνατοι*** εἴτε ἄλλως ***Ἱκανᾶτοι*** λεγόμενοι καὶ οἱ λοιποὶ ***Σχολάριοι*** — ἤτοι τῶν ἐκλεκτῶν συνταγμάτων, κατ᾽ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς ***Λεγιωναρίους*** ἑτέρους—παρετάσσοντο κατὰ μοίρας στοιχηδὸν πρὸ τῶν Ἀνακτόρων, ἡγουμένων τῶν ***Δεκάρχων*** καὶ ***Χιλιάρχων*** καὶ λοιπῶν αὐτῶν διοικητῶν. Χωριστὴν δὲ κατεῖχον εἰς τὴν συνάθροισιν θέσιν οἱ ἐκ πολυτελεστάτων ἀμφιέσεων καὶ πανοπλιῶν βαρυτίμων ἀπαστράπτοντες εὐπατρίδαι, οἵτινες θὰ συνέπραττον εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ κατὰ χρέος τῶν ἱπποτικῶν τῆς ἐποχῆς θεσμῶν θὰ προεκινδύνευον τῆς τοῦ ***Δεσπότου*** ἀσφαλείας, ὑπ᾽ ἀνεξάρτητον δὲ χρῖσμα θὰ ἐπεκούρουν γενικώτερον διὰ τῶν ἰδίᾳ δαπάνῃ ἁρματωθέντων καὶ συστρατευσόντων ὁπλοφόρων.

Μετὰ ταῦτα ἠκολούθει ἡ κατανυκτικὴ καὶ ἀπεριγράπτως ἐπιβάλλουσα προπομπὴ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις ὁλοσιδήρωτος καὶ κάθοπλος, φορῶν δὲ τὸν ἐκ πορφύρας πολύπτυχον καὶ πρὸς χλαῖναν στρατιωτικὴν ὁμοιάζοντα ***Σκαραμαγγίωνα*** μετὰ τῶν συμπαρομαρτούντων τῇ ἐπισήμῳ περιβολῇ διασήμων, ἐξήρχετο τῆς Βασιλικῆς διαμονῆς κατὰ τὴν προσδιωρισμένην στιγμήν. Συνωδεύετο δὲ ἀπὸ τῶν Σιλεντιαρίων καὶ Συγκλητικῶν καὶ ἄλλων ***Ἰλλουστρίων***, τοῦ ***Λογοθέτου τοῦ Δρόμου*** μετὰ τοῦ ***Λογοθέτου τοῦ Γενικοῦ*** —τῶν Οἰκονομικῶν ὅ ἐ.—καὶ τῶν συναδέλφων αὐτῶν, τοῦ ***Κουροπαλάτου*** καὶ τοῦ ***Ἐπάρχου τῆς Αὐλῆς***, τοῦ ***Μεγάλου Πριμικηρίου*** (Τελετάρχου), τοῦ ***Πρωτοβεστιαρίου***, τοῦ ***Μεγάλου Παππία***, τοῦ ***Παρακοιμωμένου τῆς Σφενδόνης***, τοῦ ***Μεγάλου Τσαουσίου***, τοῦ ***Ὑπάρ-***

χου τῆς Αὐλῆς, τοῦ ***Τάτα τῆς Αὐλῆς*** καὶ τῶν τόσων παλατιανῶν ὑπαλλήλων ἐξέχοντος ὑπουργήματος· καὶ εἵπετο ἡ στρατιωτικὴ συμβολὴ ὑπὸ τὸν Γενικὸν Ἐπιτελάρχην—τὸν ***Μέγαν Ἑταιρειάρχην***— ὅστις ὑπὸ συνθήκας ὁμαλὰς καὶ κατὰ τὰς συνήθεις διεξαγομένας μερικῶς ἐκστρατείας διηύθυνε κατ᾽οὐσίαν τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς φρουρούς, εἰς τὰ στελέχη τῶν ὁποίων ἄλλως τ᾽ ἐλογίζοντο ἀνήκοντες καὶ οἱ ὑποδεεῖς Ἑταιρειάρχαι καὶ οἱ Κόμητες τῆς Ἑταιρείας συλλήβδην. Διότι κατὰ τοὺς μνημονευομένους χρόνους, τὰ Ἀνάκτορα ἦσαν ἡ ἑστία καὶ τὸ κέντρον τῆς στρατιωτικῆς τῆς Μητροπόλεως τάξεως. Οἱ ἀξιωματικοὶ διωρίζοντο ἐκεῖθεν ἐπινεύσει καὶ μόνον τοῦ ὑπερτάτου ἄρχοντος, ἐκλεγόμενοι δι᾽ ἥκιστα πολυπλόκου διαδικασίας ἀπὸ τῶν ἐπιθυμίαν ἐκφραζόντων νεαρῶν βλαστῶν τῶν περιφανῶν οἴκων, καὶ ὁμοίως ἀπὸ τῶν τὸ ἁρμόζον ἦθος καὶ αἰσθήματα γενναῖα ἐχόντων εὐνοουμένων τοῦ Αὐλικοῦ ὁμίλου ἐκ τῶν μὴ ἄκρως ἀριστοκρατικῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἀστικῶν τάξεων. Ἅμα τότε τῇ λήψει τοῦ τῆς κατατάξεως διπλώματος οἱ τιμηθέντες ἔδιδον τὴν περὶ ὑπηρετήσεως εὐόρκου ἐπίσημον καὶ μετὰ θρησκευτικῶν τύπων τελουμένην ***Διαβεβαίωσιν***, παρουσιάζοντο δὲ καὶ ὑπέβαλλον τὰς σχετικὰς εὐχαριστίας αὐτῶν· τοῦτο δ᾽ἐγίγνετο εἰς τὰ δώματα τῶν ἐν τῷ παλατίῳ συναναστροφῶν, ὅπου εἶχον τὴν εἴσοδον εὔκολον καὶ διὰ καταλλήλου εἰσηγήσεως ἐδύναντο εἰς ὡρισμένας περιστάσεις νὰ κληθῶσιν οἱ κανδιδᾶτοι ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αἰθούσῃ πρὸ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Θρόνου. Καὶ ἔκτοτε ἐτοποθετοῦντο ἀδιακρίτως εἰς τὰ διάφορα ὅπλα καὶ σώματα, τῶν ***Ἀρχοντοπούλων*** ἐντοσούτῳ προτιμωμένων διὰ τὰ συντάγματα τῆς Σωματοφυλακῆς καὶ τἄλλα τῆς ἐπιλογῆς, προσκολλωμένων δ᾽ ἐν καιρῷ δράσεως εἰς τὰ Γενικὰ Ἐπιτελεῖα τοῦ τε τυγχάνοντος ***Πρωτοστράτορος***—ἀρχηγοῦ τῶν πλὴν τῶν παλατιανῶν στρατ. δυνάμεων τῆς Κωνσταντινουπόλεως—καὶ τῶν ἐπιλοίπων Μαγίστρων. Κατελάμβανον δὲ τὰς θέσεις, καθ᾽ ἣν ἀπελάμβανον ἐκτίμησιν καὶ συμπάθειαν, ὡς καὶ προήγοντο, τῆς βαθμονομίας ἀπορρεούσης οὑτωσὶ ἐκ τῆς ἑκάστοτ᾽ ἀνατιθεμένης ἐξουσίας καὶ δημιουργουμένης ἀφ᾽ ἑαυτῆς, τρόπον τινά.

Εἰς δὲ τὰς κτήσεις, οἱ ἀντιβασιλεύοντες ***Κατεπάνω*** καὶ οἱ περιβεβλημένοι ἀντιπροσωπευτικὴν τῆς Κυβερνήσεως εἴτε ὑπερτέραν ἁρμοστειακὴν ἐξουσίαν ***Ἔξαρχοι*** ἐφήρμοζον σύστημα πανόμοιον ἐκείνῳ διὰ τὴν ὑπ᾽ αὐτοὺς χερσαίαν παράταξιν, ὅπερ, ἐννοεῖται, οὐδαμῶς ἦν ἀλλοῖον καὶ ἐν τῇ συγκροτήσει ἐπὶ τοῦ γενικοῦ τοῦ ἐκ προορισμοῦ ἐμμάχου ἐπιτελικοῦ τοῦ Βασιλικοῦ καὶ τῶν Θεματικῶν

Πλοΐμων προσωπικοῦ. Εἴδομεν δ' ἤδη ἐν ἁρμοδίῳ καθ' ἕκαστον τόπῳ ὅτι τοῦτο περιελάμβανε, πλὴν τῶν ὑπηρετούντων παρὰ τοῖς Διευθυντηρίοις τῶν πολεμ. Ναυστάθμων καὶ εἰς τὴν φυλακὴν αὐτῶν, τοὺς παντὸς ἀναβαθμοῦ Δρουγγαρίους εἴτε Πλοΐμους Στρατηγοὺς στολάρχους, τοὺς προϊσταμένους μοιρῶν Κόμητας καὶ τοὺς ***Πρωτομανδάτορας*** ἐπιλεγομένους ἀρχηγοὺς τῶν ἐλαφρῶν ἀνιχνευτικῶν τε καὶ ἀγγελιαφόρων συμμοριῶν, τοὺς Κεντάρχους καὶ τοὺς ***Πρῳρεῖς*** καλουμένους ὑπάρχους, τοὺς ναυτικοὺς ἀξιωματικούς, τοὺς ἐπὶ τῶν τηλεβολικῶν δὲ μηχανῶν τεταγμένους βαθμοφόρους καὶ τοὺς τοιούτους προϊσταμένους τῆς ἐνόπλου κατ' ἀποσπάσματα συστάσεως τῶν ***Κασσιδιαρῶν*** μετὰ τοῦ ἐπὶ πλέον ἐπικουρικοῦ κατὰ τὴν ἐμβολὴν ἀγήματος, ὅπερ ἐχορήγει τὸ Βῆλον τῶν ἐλατῶν· οἱ ἐν τῇ ὀργανικῇ διαιρέσει ὁριζόμενοι ὅπως ἐπανδρῶσι κατὰ τὴν μάχην τὰ κατώζυγα καὶ ***ἀσιδήρωτοι*** παραμένοντες ὠνομάζοντο δρογνωριστικῶς ***Κατεργάραι.*** Τὰς δὲ διαφόρους ***Προελεύσεις τοῦ Πρωτάτου*** συνίστων οἱ ἐπιστολεῖς—***Ὑποδρουγγάριοι*** ἢ ἐλάσσονος τάξεως—οἱ τὴν ὑπασπιστείαν ἀσκοῦντες ***Δρουγγαροκόμητες*** καὶ ὑποδεέστεροι πρὸς ὁμάδας ἐκ πλοίων ***Κόμητες τῆς Ἑταιρείας*** καὶ προσέτι οἱ ***Δρουγγαρομανδάτορες*** εἴτε ***Μανδάτορες τῆς Ἑταιρείας*** (διαγγελεῖς, ἀπὸ τῶν ἀριστοκρατῶν ἐφήβων κανδιδάτων προσλαμβανόμενοι).

Ἐπὶ τῶν μνημονευθεισῶν ἐν τοσούτῳ παροδικῶς δύο κατηγοριῶν τοῦ ὑποδεεστέρου συμψύχου, ἀπὸ τῶν παραφθαρείσης σημασίας προσωνυμιῶν τῶν ὁποίων ἡ μὲν κινεῖ σήμερον εἰς φαιδρότητα διὰ τὸ ὅπερ νοσηρὸν ἐλάττωμα ἐκδηλοῖ, ἡ δὲ φέρεται πρὸς χαρακτηρισμὸν παντὸς ἀνθρώπου παμπονήρου καὶ κακοβούλου, δέον νὰ σημειωθῶσιν ὧδ' ἐπεξηγηματικαί τινες διὰ βραχέων πληροφορίαι. Τῆς κωπηλασίας λοιπὸν ἀποτελούσης τὸ κάτω πρὸς τὴν τοῦ σκάφους κίνησιν ἔργον καὶ διεξαγομένης ἀπὸ τοῦ ὑποφράγματος τῶν εὐσώμων ναυπηγημάτων, συνειθίζετο ν' ἀποκαλῆται πάνυ ἐκφραστικῶς ***κάτεργον*** τὸ τοιοῦτον καὶ οὑτωσὶ λειτουργοῦν τῆς προώσεως μέσον· ἡ δ' ἐκδοχὴ αὕτη τῆς κυριαρχούσης ἐννοίας ἤγαγεν, ὥστε νὰ καθορίζῃ ἡ λέξις καὶ τὸ μέρος ἔνθα ἦν ἐγκαθεστὼς ὁ οἰκεῖος ὀργανισμός, ἐν ᾧ πάλιν καὶ τῶν μονίμως ἀνηκόντων εἰς τοῦτον κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ἔνδον περίπτωσιν τοῦ ἀγωνίζεσθαι ἀνδρῶν ἡ παράγωγος ἐπίκλησις εὑρέθη σύμφωνος πρὸς τὰ πράγματα. Καὶ ὑπὸ τὸν τύπον παρακελευστικῆς παροιμίας σῴζεται εἰσέτι παρεφθαρμένον πως τὸ ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἐχθροῦ καὶ διατασσομένης τῆς πολεμικῆς ἐγέρσεως (τοῦ ***Ἀπέλλου***) φωνούμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου καρά-

βου—ὅστις ἀνελάμβανεν ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης τὴν ὅλην ἐξ ἀμέσου φροντίδα ἐπιβλέψεως καὶ κυβερνήσεως τῆς ἐλασίας — παράγγελμα: «Ὁ πᾶς κατεργάρης (ἂς τρέξῃ) εἰς τὸ παγκάριόν του». Γνωρίζομεν δ' ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀναφερομένην διάπτωσιν περὶ τὸ ὀνοματολογεῖν καὶ τὰ ἑξῆς ἰσχύσαντα εὐρύτερον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ καὶ πολὺ μετέπειτα· τὸ πορευόμενον διὰ τῶν κωπῶν πλοῖον ὠνομάζετο ὡς καὶ τὸ σύνολον εἶδος μετὰ τῆς ἕδρας τῆς ὑπηρετήσεως αὐτοῦ, τὸ δὲ ἱστιοπλοοῦν ἐλέγετο περιεκτικῶς ***Ἄρμενον***.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς δίκην παμφαλάκρων τὴν κεφαλὴν χαρακτηρισθέντας ἐμβολίτας, ἰστέον ὅτι ἡ περίεργος τούτων τιτλοφόρησις προῆλθεν ἐκ τοῦ ἄνευ λοφιᾶς καὶ παντάπασιν ἀπερίττου κράνους, ὅπερ διελάμβανεν ὁ κεκανονισμένος ὁπλισμὸς αὐτῶν καὶ περὶ τοῦ ὁποίου γενήσεται κατωτέρω ἀποχρῶν λόγος· κατὰ τἄλλα δὲ τῆς ἀμύνης κορμοῦ καὶ ἄκρων οἱ ἐπὶ τὴν ἐργώδη τοῦ τράκου διεξαγωγὴν τεταγμένοι διέκειντο πρὸς εὐκινησίαν ἀκώλυτον διὰ μεταλλικοῦ θωρακισμοῦ μεμερικευμένου κατὰ τὸ στῆθος καὶ τὴν γαστέρα, τὸ πρόσθιον τῶν κνημῶν καὶ ὁλοφερικῶς τοὺς βραχίονας.

Ἐπανερχόμενοι δὲ νῦν εἰς τὸ θέμα καὶ παρακολουθοῦντες ὁπόθεν διεκόπη τὴν ἐπιτελικὴν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας κατάστασιν κατὰ θάλασσαν, ἀπαντῶμεν καὶ τὸ συμβαῖνον συχνότατα, ὅτι οἱ τῶν ἰδίᾳ μαχίμων ἀξιωματούχων κατώτεροι ἐνήλλασσον ξηρὰν καὶ πόντον κατὰ τὴν ἑκάστοτε προαίρεσιν καὶ κατὰ τὰς βλέψεις αὐτῶν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ οἱ τῶν καράβων τοῦ Κράτους κυβερνῆται μετέπιπτον εἰς τὴν διοίκησιν στρατιωτικῶν ὁμάδων τῆς ἀντιστοιχούσης τῷ βαθμῷ αὐτῶν περιωπῆς, μεθ' ὅσης εὐχερείας ***Ἑκατόνταρχος*** ἢ ἄλλος τις ἀνάλογος ἐκ τῶν χερσαίων καὶ μήποτε πολλάκις γευσαμένων τοῦ ***πελαγώματος*** (ἀνάγεσθαι λιμένος, ὅρμου ἢ οἱουδήτινος ἑτέρου ἀγκυροβολίου) βαθμοφόρων ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ ἐξαίρετα δρόμωνα καὶ νὰ εὐδοκιμήσῃ. Ἡ ἀπὸ περιορισμοῦ δ' ὅμως τῶν εἰδικεύσεων οἰκονομία αὕτη, ἥτις πιστοῦται ἐκ τῶν μέχρι νῦν λεχθέντων, ὅτι συνεφώνει ἄριστα πρὸς τὰ τῆς ἐποχῆς στρατηγικὰ ἀξιώματα, καταδείκνυται καὶ γενικώτερον ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς μακραίωνος ἡμῶν τότε συνδεδυασμένης δράσεως, ὅτι ἦτο καὶ ἡ μοναδικῶς σύναμα πρόσφορος, δι' ἧς κατωρθοῦτο, ὥστε τὸ Στραταρχεῖον καὶ τὸ Ναυαρχεῖον νὰ ὦσιν ὁμοῦ αὐτάρκη ἐπ' ἀπροσδιόριστον, νὰ ἔχωνται δὲ στενώτατα τῆς ἁρμοζούσης ἀδιασπάστου ἀλληλεγγύης εἰς τὰς ἐπὶ κοινῆς παλαίστρας φροντίδας αὐτῶν. Ἀκόμη δὲ τὰ ἀποκλειστικῶς πολεμικὰ καὶ οὐχὶ πλοηγικὰ τῶν κεντάρχων καθήκοντα, διὰ τρόπου γενομένου

παραδεκτοῦ καὶ ἐπὶ αἰῶνας ἔπειτα ἰσχύσαντος καθ' ἅπασαν τὴν ναυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἄλλοθι, ἐταυτίζοντο πληρέστατα τῇ καθόλου ἐκείνῃ ὀργανώσει.

Καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Μέγαν Ἑταιρειάρχην ἑπομένως πολεμικὴ ἀκολουθία τοῦ πορευομένου ἐπὶ στρατείαν Αὐτοκράτορος ἐσχηματίζετο ἐν πνεύματι τῆς ἀπολύτου τῶν προσληφθησομένων προτιμήσεως· ἐν ἄλλοις δῆλα δὴ λόγοις δὲν ὑπενοοῦντο διὰ τὴν κατ' εὐμέθοδον σύνθεσιν, εἰμὴ συγκεκερασμέναι ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ ἀτομικὴ τῶν Γενικῶν Ἐπιτελῶν περιωπή. Ὅταν δὲ καὶ ἐφ' ὅσον ἡ Βασιλικὴ πομπὴ ἐκινεῖτο πρὸς τὰ ἐμπρός, προηγουμένων τῶν οἰκείων ἐμβλημάτων καὶ διασήμων καὶ σημαιῶν, ἀποσπασμάτων δὲ τῆς ἰδιαιτέρας φρουρᾶς προβαινόντων καὶ ἑπομένων, τὰ τῶν στρατιωτικῶν κηρύκων παραγγέλματα, τὰ σαλπίσματα καὶ αἱ τυμπανοκρουσίαι τῶν παρατεταγμένων στρατευμάτων ἐκάλουν τοὺς πάντας εἰς στάσιν εὐλαβῆ καὶ ἐξωτερικεύουσαν πλήρως τὰ αἰσθήματα σεβασμοῦ μετ' εἰλικρινοῦς ἀφοσιώσεως, εὐφροσύνης καὶ θαυμασμοῦ ἅμ' ἄκρου, ἅτινα συνεῖχον κοινῇ τὰς ψυχὰς τῶν παρόντων κατὰ τὴν κατανυκτικωτάτην καὶ ἀφάτως ἐπιβάλλουσαν ταύτην ὥραν. Τότε δὲ ψίθυρος καταπλήξεως διέτρεχε τὰ θεώμενα τὴν τελετὴν πλήθη, τὰ ὁποῖα συνωθοῦντο ἐπὶ τῇ προσεγγίσει, ἵνα καλλίτερον ἴδωσι, καὶ ἐξέφραζον τὴν προξενουμένην ἐκ τῶν συμβαινόντων ἐντύπωσιν· οἱ ἑκατέρωθεν δὲ τῆς ὁδοῦ ἔμβολοι, τὰ παράθυρα, οἱ ἐξῶσται, τὰ ἄνδηρα καὶ αἱ στέγαι τῶν οἰκιῶν καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο πρόσφορον μέρος κατεπληροῦντο ἀνθρώπων πάσης τάξεως, ἐνθουσιωδῶς ἐπιδοκιμαζόντων καὶ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ εὐχομένων τὸ «***Καλὸν ταξείδιον***» — εὐόδωσιν δηλονότι τοῦ ἐπὶ θύραις κειμένου ἀγῶνος. Καὶ εἶτα, καθ' ὅσον ἡ πομπὴ προὐχώρει, οἱ μὲν στρατηγοὶ καὶ λοιποὶ ἀξιωματικοί, οὓς ἐπλησίαζεν, ἀφίππευον, ἐχαιρέτιζον διερχομένην καὶ συνώδευον αὐτὴν κατόπιν μέχρι τινός· μεθ' ὃ ἐπανήρχοντο καὶ ἀποκαθίσταντο εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν. Ἐκ τῶν στρατιωτῶν δὲ οἱ ἱππεῖς ἀπηλλάσσοντο τῆς καταβάσεως καὶ ὡς ἦσαν ἀπέδιδον τὰς τιμὰς διὰ τῶν ὅπλων, ἐν ᾧ οἱ πεζοὶ ἐγονυπέτουν καὶ ἐταπείνουν τὴν κεφαλήν. Ὁ δὲ βραδέως βαίνων κυρίαρχος ἐπεθεώρει ἐν τῷ μεταξὺ μετὰ προσοχῆς τὰ διάφορα σώματα, πρὸ ἑκάστου τῶν ὁποίων ἵστατο καὶ ἀπηυθύνετο γενικῶς πρὸς τοὺς ἀποτελοῦντας ἄνδρας λέγων: «Καλῶς εὕρομεν ὑμᾶς, ὦ στρατιῶται. Πῶς ἔχετε, τέκνα μου; πῶς ἔχουσιν αἱ ὑμέτεραι γυναῖκες καὶ νύμφαι καὶ τὰ ὑμέτερα παιδία;» Τῶν δὲ ἀποκρινομένων «Διὰ ζωῆς τῆς μεγάλης καὶ ὑψηλῆς Βασιλείας σου

ὑγιαίνομεν καὶ ἡμεῖς οἱ δοῦλοί σου», ἀπημείβετο ἐκεῖνος διὰ τῆς ἐπιφωνήσεως «Εἴη χάρις τῷ Ἁγίῳ Θεῷ, τῷ διατηροῦντι ὑμᾶς ἐν ὑγιείᾳ» καὶ παρήρχετο.

Εἰς τὸ κατιτήριον ἐξ ἄλλου σημεῖον τῆς παρατάξεως καὶ ἐν ηὐθετισμένῳ καταλλήλως χώρῳ περιεστοίχιζον τὸν ἀναμένοντα Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην μετὰ τοῦ Ἱερατείου καὶ τῶν Διακόνων οἱ ἀνέχοντες παῖδες τοὺς Σταυρούς, βαρύτιμα Εἰκονίσματα, Ἑξαπτέρυγα καὶ τὸν λοιπὸν ἐκκλησιαστικὸν κόσμον. Καί, ἀφικνουμένων τῶν ἐπισήμων, ἐπακολουθούσης δὲ πάραυτα τῆς πρὸς τὸν Ὕψιστον δοξολογίας μετὰ δεήσεως ὑπὲρ ἐπιτυχίας τῶν ἐγγὺς ἐπιχειρήσεων ἐν μέσῳ ζωηρῶν καὶ ὁμοθύμων τῶν πολλῶν ἐκδηλώσεων, ὁ ἀποδημήσων Βασιλεὺς—Αὐτοκράτωρ διηύθυνεν εἶτα τὸ βλέμμα πρὸς τὴν καταλειπομένην Βασιλεύουσαν, τὴν ἀφθίτου κάλλους καὶ ἀνεξαντλήτου μεγαλείου πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐποίει τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ τρίς· μεθ' ὃ ἐστρέφετο πρὸς Ἀνατολὰς καὶ προσηύχετο ἐν κατανύξει, τῶν παρισταμένων δακρυόντων καὶ τὰ βέλτιστ' ἀπεκδεχομένων· τελευταίως δ' ἀνελάμβανε τὴν τοῦ στρατοῦ διοίκησιν καὶ ἀπήρχετο, ἢ διέτασσε τὸν ἀπόπλουν τῆς Ναυτικῆς Δυνάμεως, εἰς ἧς τὴν Ἀρχηγίδα ἐπέβαινε, καὶ ἀνήγετο διὰ τὸν πρὸς ὃν ὅρον ὑπὸ τὰ θούρια τῶν μουσικῶν καὶ τὰς ἰαχὰς τῶν συναποφερομένων μαχητῶν.

Η'.

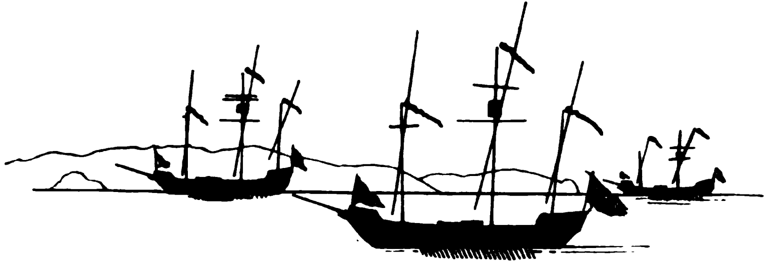
Διὰ τοῦ τοιούτου δὲ μετὰ μεθόδου καὶ τάξεως συντεταγμένου, ἀρτίως καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν Αὐτοκρ. Στόλον διατεθειμένου ὄντος, διοικουμένου δ' ἀκόμη ἐπ' ἐντελείᾳ καὶ ἐπισταμένου ὡς κάλλιστα τὴν ἐμπράγματον πολεμικὴν Στρατοῦ ἐξετάσθη ἡ ἡμετέρα δρᾶσις κρισιμώτατα τόσον ὅτ' ἐφέρετο πρὸς τοὺς ἔξω τῶν συνόρων ἐχθροὺς ὅσον καὶ ὅτε συνεμιγνύετο τῷ διεγειρομένῳ ποτ' ὀργασμῷ ἐκ τῶν συγκλονησασῶν κατὰ καιροὺς τὴν ἐπικράτειαν μεγάλων διαταραχῶν. Καὶ αἱ ἔνοπλοι κατ' ἀκολουθίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ δοκιμασίαι ἤρξαντο λίαν ἐνωρὶς κατὰ τὸν Μεσαιωνικὸν αὐτοῦ βίον, οὐχ ἧττον δὲ τῶν λοιπῶν αἱ ἐκ τῆς κρατούσης οἰκονομίας προελθοῦσαι, αἱ ὑπὸ τῶν κειμένων θεσμῶν ἐκτραφεῖσαι καὶ αἱ πρὸς τὸ καθεστὼς ἐν τῷ γενικῷ ἀποβλέπουσαι. Οἱ συμμαχικοὶ σὺν ἄλλοις Βησιγότθοι, ὧν ἱκανοὶ εἶχον ἐνωρὶς καταλάβη σημαντικωτάτας θέσεις ἐν Κων-

σταντινουπόλει καὶ ἐμπιστευτικάς, ἐξηγέρθησαν ἀγρίως κατὰ τὸν φθίνοντα Δ' αἰῶνα καὶ μονονοὺκ ἀνεστάτωσαν σύμπασαν τὴν Χερσόνησον, ἐπεξέτειναν δὲ τἀνατρεπτικὰ αὐτῶν ἐγχειρήματα καὶ πρὸς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν μετὰ χείρονος ἔτι καὶ ἀγριωτάτης ὁρμῆς· ὁ δ' ἡγήτωρ αὐτῶν καὶ μετέπειτα Ἀρχιστράτηγος τοῦ ***Ἰλλυρικοῦ*** Ἀλάριχος δὲν κατηυνάσθη εἰμὴ ὅταν, ἡττηθεὶς τῷ 403 ἐν Πολλεντίῳ καὶ ὁπωσοῦν ἐκθυμάνας, ἀπεχώρησεν εἰς τὴν ἕδραν τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ, τῇ προσφορᾷ καὶ πολλοῦ πρὸς ἐφησύχασιν χρήματος. Τοῦτο δ' ὅμως πρὸς καιρὸν καὶ ἵνα, ἐπωφεληθεὶς μετὰ πέντε ἐνιαυτοὺς ἐκ τοῦ ἐν Ραβέννῃ φόνου τοῦ ἐπικινδύνου καὶ ἀσπόνδου αὐτοῦ ἐχθροῦ Στελίχωνος, τραπῇ πρὸς Δυσμὰς φοβερώτερος καὶ εἴπερ ποτὲ ἀπάνθρωπος. Τότε δ' ἐκυρίευσε καὶ διὰ τῶν μισθοφόρων ***Λεγεώνων*** αὐτοῦ ἐξηνδραπόδισε τέλεον τὴν Ρώμην. Καταβὰς δ' ὕστερον εἰς Καλαβρίαν καὶ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ναυπήγησιν στόλου πολλοῦ, ὅπως δεσπόσῃ τῆς Σικελίας καὶ ἁπλωθῇ εἰς Ἀφρικήν, ἀπεβίωσε· διὰ συνέσεως δὲ τοῦ διαδεχθέντος ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τὸν δαιμονιῶντα ἐκεῖνον Ἀταούλφου ἀνεστάλη ἡ πανωλέτειρα καταφορά.

Ἀλλὰ τὰ περιπετειώδη ταῦτα καὶ ὡς ἐν ἀσυλλήπτῳ τραγῳδίᾳ ἐκτυλιχθέντα γεγονότα, κατὰ τὴν ἀπαρχὴν τῶν ὁποίων δὲν ὤκνησαν οἱ ἀφηνιάσαντες πάροικοι νὰ τρέψωσι τὴν ἀκαταστασίαν καὶ περὶ τὴν τοῦ Βυζαντίου πόλιν, ἐπηκολούθησεν ὁ ἀπὸ Θεοδοσίου Β' τοῦ Μικροῦ τριετὴς ἐναντίον τῶν Περσῶν πόλεμος, ὅστις ἔληξε νικηφόρως καὶ ἐμεγάλωσε τὸ Ἑλληνικὸν ἐν Ἀσίᾳ Κράτος κατὰ τμῆμα τῆς ἀποσυντεθείσης Ἀρμενίας. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἀνεφάνη ὁ μεγαλεπήβολος καὶ κατακτητικὸς ἀρχηγέτης τῶν ἀπὸ 374 ἔτους προελθόντων εἰς Εὐρώπην ἐκ τῶν πέραν τοῦ Ταναΐδος καὶ τοῦ Βόλγα χωρῶν, πλείστην δὲ προσκτησαμένων ἰσχὺν Οὔννων Ἀττίλας· ὁ πολὺς οὗτος τῆς πολεμικῆς τέχνης μύστης, οὗτινος γνωρίζομεν ὅτι ὁ μᾶλλον πεφωτισμένος τῶν συμβούλων καὶ τῆς ἀπολύτου ἀπολαύων ἐμπιστοσύνης ἦν Ἕλλην, συνέσχε καὶ ἡμᾶς τρόμῳ, ἐνόσῳ διήρκουν αἱ ἐπιδρομαί, ἃς ἐνήργει καὶ μέχρι βασιλείας τοῦ ὄντως ἐναρέτου καὶ ὑψηλόφρονος Μαρκιανοῦ. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἠγωνίσθη ὁ Ἀττίλας κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Λατινορωμαίων Οὐαλεντινιανοῦ Γ', ὅστις ἔφευγεν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν κατὰ τὴν ἐκείνου προσπέλασιν καὶ τὴν ὅλην τῶν ἐχθροπραξιῶν διεξαγωγὴν εἶχε παραδώσῃ εἰς τὸν «Δοῦκα τῶν Ρωμαίων τῆς Δύσεως» Ἀέτιον. Μετὰ πολλὰς δὲ περιπετείας ἔγνω ὁ βάρβαρος νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν τοῦ Παπισμοῦ καθέδραν τῶν κινδύνων ἐκπορθήσεως καὶ κατα-

στροφῆς ὁλικῆς (Συνθήκη τῆς 6ης Ἰουλίου 452), ἀποχωρήσας ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ τῆς ἐφεξῆς καταβολῆς αὐτῷ ἐτησίως φόρου χρηματικοῦ. Ἐπιστρέφων ὅμως εἰς τὰ ἴδια δὲν ἐτράπη τὴν ἣν ἠκολούθησεν ὁδόν, ὅτ' ἐπήρχετο διὰ τῶν Ἰουλιανῶν Ἄλπεων, φόβῳ μήτοι συναντήσῃ κατὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον τῆς ὀροσειρᾶς τὸν ἰσχυρὸν στρατόν, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποστείλῃ ἐναντίον αὐτοῦ ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἵνα τέλος ἐκμηδενίσῃ τὴν ὑπὲρ μέτρον παρατεινομένην ἀπειλὴν ἐπὶ μεγίσταις ζημίαις τῶν ἐκτεθειμένων πληθυσμῶν· διότι δι' ἐσπευσμένης τινὸς τότε καὶ πυρετώδους ἐπιστρατεύσεως κατελάβομεν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ τοιούτου σκοποῦ τὰ ἐπίκαιρα κατὰ τὴν Μοισίαν περάσματα, διανοούμενοι ἅμα τὴν ἀπὸ εἰσβολῆς εἰς τὴν Οὐννικὴν χώραν δημιουργίαν δραστικωτάτου πρὸς τελικὴν ἐπιτυχίαν περισπασμοῦ. Τοῦ Ἀττίλα ἐν τοσούτῳ μετὰ τῶν ὀρδῶν ἃς ἦγεν ἀνελθόντος τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Ἀτισῶνος — Ἀδίγου καλουμένου σήμερον, πηγάζοντος δ' ἐκ τῶν Τυρολικῶν Ἄλπεων τῆς Αὐστρίας καὶ διὰ τῆς ἄνω Ἰταλίας ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον — πορευθέντος δ' ἀκολούθως τὴν εὐρεῖαν ἐκείνην χαράδραν, ἥτις διήκει ὁλόβατος καὶ ἀσφαλὴς κατὰ μεσόριον τῶν Νωρικῶν Ἄλπεων καὶ χωρήσαντος διὰ διαβάσεως τοῦ ἐν Βαυαρίᾳ παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως Λέχ, ἐπῆλθε χρονοτριβή, καθ' ἣν ἐγνώσθησαν τὰ πρὸ τῆς Ῥώμης συνομολογηθέντα καὶ εἰς οὐδὲν περαιτέρω προέβημεν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πολεμοχαρὴς καὶ ἀκόρεστος Οὖννος, διαπεραιωθεὶς ἄνευ τινὸς ἐνοχλήσεως, τὰς μὲν προσφάτους ἔτι σπονδὰς παρεβίασε πολυτρόπως, νῦν δὲ καὶ εἰς τὸν κυρίαρχον τῆς Ἀνατολῆς διεμήνυσεν ὅτι «κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος θὰ ἐπεσκέπτετο αὐτὸν εἰς τἀνάκτορα αὐτοῦ, ἂν μὴ ἔσπευδε ν' ἀποτίσῃ τάχιστα τὴν συμφωνηθεῖσαν ἀποζημίωσιν μετὰ τοῦ τέως ἡττηθέντος τρὶς προκατόχου τοῦ Θρόνου» (Θεοδοσίου Β΄ τοῦ Μικροῦ, πληρώσαντος ἐφάπαξ κατόπιν τῆς συμφορᾶς 6000 λίτρ. χρυσοῦ καὶ ὑποσχεθέντος τὴν κατ' ἔτος ἐξαγορὰν τῆς συναφθείσης τῷ 441 τελικῆς εἰρήνης ἀντὶ 2100 ὁμοίων σταθμῶν τοῦ νομίσματος)· δοθείσης ὅμως τῆς ῥητῆς καὶ κατηγορηματικῆς ἀπαντήσεως ὅτι «ὁ χρυσὸς διεφυλάσσετο τοῖς φίλα διακειμένοις, εἰς δὲ τοὺς ἐχθροὺς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιδειχθῇ ἕτερον μέταλλον εἰμὴ σίδηρος», ὑπονοηθέντος δ' οὑτωσὶ ὅτι τὰ προγενόμενα ἀτυχήματα τῶν ὅπλων οὐδόλως ἐκώλυον πρὸς ὀψὲ προκαλουμένην νέαν καὶ ἀποφασιστικὴν πλέον σύγκρουσιν, ἐτέθη διὰ τῆς σθεναρᾶς ταύτης διαδηλώσεως τέρμα ὁριστικὸν καὶ χωρὶς ὑποτροπῆς ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὴν ἀπὸ βορρᾶ βασανίσασαν ἐκ περιόδων τοὺς ὧδε τόπους ἐπὶ ἐνιαυτοὺς ὡσεὶ 77 μάστιγα.

Ἑτέραν τινὰ μεθ᾽ ὅλα ταῦτα καὶ διάφορον τὴν ὑφὴν ἐξάντλησιν ὑφιστάμεθα κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους ἀπὸ τῶν ἐξ Ἱσπανίας εἰς τὴν Μαυριτανίαν καὶ τὴν Νουμιδίαν κατοικούντων ἐν ἔτει 429 Βανδήλων· οἱ ὁποῖοι, πρὸς τὰ θαλάσσια ἐπιδιδόμενοι καὶ ληϊζόμενοι τὰς πολυσυχνάστους τῆς Μεσογείου λεκάνης ὁδούς, ἐλυμαίνοντο ἐξ

ΕΙΚ. 91. Ἐλαφρὰ μοῖρα τῆς ἀκτοφυλακῆς ἐν ἐγρηγόρσει.

ΕΙΚ. 92. Σκιαγραφία μοίρας ἐκ δρομώνων τῆς γραμμῆς, ἀκτοπλοούσης δι᾽ ἐλασίας πρὸς φρούρησιν.

ΕΙΚ. 93. Ἐλάσσονες δρόμωνες ἐπὶ τὰ ἴχνη πλοίων ὑπόπτων.

ὁρμητηρίου τῆς Αὐγουστιανῆς Καρχηδόνος καὶ διὰ πειρατικῶν μετὰ συστήματος τελείου ἐκδρομῶν ἀπεγύμνουν καὶ τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας τὰς εὐημερούσας ἀκτάς. Ἡ γοργότης, τὸ μέγα θράσος καὶ ἡ μανία τῶν βαρβάρων ἐκείνων ληστῶν ἠφάνιζον τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν· αἱ δ᾽ ἐν ἐνεργείᾳ Μοῖραι τοῦ Ἑλληνικοῦ πολεμ. Ναυτικοῦ μερικὴν κατ᾽ ἀνάγκην παρεῖχον τὴν προστασίαν, καὶ συχνότατα ὑπὸ τὰς

κρατούσας συνθήκας περιήρχοντο εἰς ἀμηχανίαν τοῦ τί ἐχρῆν δρᾶν (Εἰκ. 91, 92, 93 καὶ 94). Διὰ τοῦτο καὶ ἐκρίθη ἐν ἔτει 467 ἀπαραίτητον νὰ κτυπηθῶσιν αἱ συμμορίαι εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ σημεῖον, ὁπόθεν ἐξεπορεύοντο, διὰ συμπράξεως καὶ τοῦ ἐν τῷ δυσμικῷ Λατινομόρφῳ Κράτει αὐτοκράτορος Ἀνθεμίου.

Ὠργανώσαμεν, λοιπόν, ὑπὸ τὴν ὑπάτην ναυαρχίαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Βασιλίσσης καὶ Μεγάλου Δρουγγαρίου τῶν πλοΐμων Βασιλίσκου τεραστίαν ἐκστρατείαν ἐξ ἑκατὸν τριάκοντα καὶ χιλίων δρομώνων ἐλασσόνων καὶ τῆς γραμμῆς, Σκευαγωγῶν καὶ Ἱππαγωγῶν ἀκόμη καράβων, ὧν ἐπέβη ἐπιτελεῖον πολυάριθμον μετὰ στρατοῦ ἐξ 100.000 ἀνδρῶν, καὶ ὁ ἀνάλογος διὰ τόσην ἑτοιμασίαν φόρτος τοῦ μηχανικοῦ καὶ τῆς καθόλου ἐπιμελητείας. Εἰς τὴν τοιαύτην δὲ παράταξιν ἡνώθη ἡ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας σταλεῖσα θαλασσία καὶ κατὰ γῆν δύναμις, καὶ ἄλλη τις ἀκόμη χερσαία ἐξ Αἰγύπτου ἐπιβοήθεια. Καὶ ἡ παρασκευὴ αὕτη σύμπασα κατήχθη ἀπὸ τοῦ οἰκείου ἑκάστου τῶν τμημάτων ὁρμητηρίου εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν, ἔνθα ὥριστο τὸ σημεῖον τῆς συναντήσεως· ἐκεῖθεν δέ, ἐν ᾧ χρόνῳ ἰσχυρὸς στόλος προαποσταλεὶς ἐξεδίωκε τοὺς Βανδήλους τῆς Σαρδοῦς, ἕτερός τις ἐνήργει ἀπόβασιν ἐπὶ τῶν Λιβυκῶν παραλίων καὶ ὁ ἀρχιναύαρχος μετὰ τοῦ κυρίου σώματος κατελάμβανε τὸ ἐπίκαιρον Μερκούρειον. Ἀλλ' εἶτα εἰσέδυ τὸ χαμαίζηλον τῶν αὐλικῶν ῥᾳδιουργιῶν πάθος καὶ οἱ διοικοῦντες τὴν στρατιάν, οἵτινες ὑπερήρθησαν ἐκ τῶν μέχρι τότε κατ' εὐχὴν γεγονότων, διέκοψαν τὰς ἐχθροπραξίας καὶ διεσκέπτοντο τίνι τυχὸν τρόπῳ θὰ ἐξησθένιζον ὑπὲρ αὐτῶν τὴν τοῦ Θρόνου ἰσχύν, ὅτε θ' ἀπεπερατοῦτο ἡ εὐχερὴς ἐφεξῆς δοκοῦσα, θρίαμβον δὲ πολὺν προξενήσουσα καὶ αἴγλην προσδώσουσα τοῖς πράξασιν ἐπιχείρησις. Ἐν τῷ μεταξὺ

ΕΙΚ. 94. Δρόμωνες μάχης ἐν ἱστιοπλοΐᾳ συντόνῳ ἐπὶ διώξιν ἀναγνωρισθεισῶν πειρατίδων.

δὲ τούτῳ ἐκ τῆς ἀνελπίστου χρονοτριβῆς ὁ γενναῖος καὶ πολυμήχανος καὶ ἄφθον' ἅμα διαθέτων τὰ πολεμικὰ μέσα ἄρχων τῆς ἐκτὸς νόμου πολιτείας Γεζέριχος ἐπωφελήθη ἐντέχνως καί, ἔτι πλέον, τὴν ἄνεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἑτοιμασθῆναι ὡς οἷόν τε κάλλιον ἐπὶ τὸν ἀποφασιστικὸν ἐγγὺς ἀγῶνα ἐξυπηρέτησε δι' ἀνακωχῆς, ἣν κατώρθωσε νὰ συνομολογήσῃ μετὰ τῶν κατατριβομένων περὶ ἀλλότρια τῶν ἐπειγουσῶν πάντως περιστάσεων ἡμετέρων. Ἕως οὗ, διατάξας τὰ πάντα ὡς ἔδει καὶ τὰς ἐπιφυλάξεις πλέον ἀποβαλών, ἀντεπεξῆλθε μετ' ἐπιστήμης, ἐπιτηδειότητος καὶ πείσματος ἀδαμάστου, διὰ τῶν ὁποίων κατασυνέτριψε τοὺς ἐπελθόντας· τόσον ὥστε, ἀπὸ τῶν ἐξαπίνης ἐπιπεσόντων περὶ μεσονυκτίας ποθ' ὥρας 75 πυρπολικῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἐπακολουθησάσης κατὰ τὴν αὐγὴν κρατερᾶς τοῦ ἐχθρικοῦ πλοΐμου προσβολῆς συνετελέσθη ὄλεθρος, ὅντινα δὲν κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσιν ἐπανακάμψαντα εἰς τὰ ἴδια εἰμὴ πλοῖα ὀλίγιστα σὺν τῇ ναυαρχίδι. Ἐκμηδενισθεισῶν δ' οὕτω καὶ τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, αἱ ἀπαιτηθεῖσαι πρὸς ταύτην δαπάναι τοῦ Ἑλληνικοῦ θησαυροφυλακίου ἐξίκοντο εἰς 130.000 λίτρας χρυσοῦ (169.120.000 δραχ.), πρὸς ταῖς ὁποίαις καὶ οἱ συμμετασχόντες ὑπέστησαν ἐξ ἴσου μεγάλας τὰς ὑλικὰς θυσίας.

Μετὰ τὸν τοσοῦτον δὲ θρίαμβον, ὅστις καθιστᾷ ἐμφανῆ τὴν ἀναπτυχθεῖσαν ἐν τῷ μυχῷ τοῦ καιρίου τῆς Ζευγιτανίας κόλπου Βανδηλικὴν ρώμην, εἶνε πολὺ φυσικὸν ὅτι ἡ καταδρομὴ ἐπετάθη εἰς τὰ ὧδε ὕδατα μέχρι τοῦ νὰ κατασταθῇ ἀφόρητος. Αἱ μεμονωμέναι ὁλκάδες ἔκτοτε, ὅσον καὶ ἂν εἶχον ἔμμαχον τὴν ὑπόστασιν, ἐξετίθεντο εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον ὅτε, ἐκπλέουσαι τῶν καλλιφράκτων κεντρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀσφαλῶν ἐμπορείων, ἀνήγοντο λεύγας τινὰς ἄνευ τῆς δεομένης προσοχῆς καὶ προσέπιπτον ἀπροφυλάκτως ἐνέδρᾳ. Οὐχὶ ὀλιγώτερον δὲ τὰ ἐπακόλουθα ἐτύγχανον καταστρεπτικά, καὶ ὅτ' ἔτι αἱ πρὸς ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν καὶ ἀσφάλειαν συγκροτούμεναι συντροφίαι τῶν πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος ναυσιπορούντων δὲν ἀνεμέτρουν καλῶς τὴν πορείαν, κατὰ τρόπον ἐξαπατήσοντα τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν ἐκ συμπτώσεως ἰσχυροτέρων ἐνδημουσῶν ὁμάδων ἐκ τῶν πειρατίδων. Διότι, ἐν ᾧ διέτρεχον εἰς τὸ πέλαγος καραδοκοῦντα τὴν λείαν κάτεργα καὶ ἄρμενα τοῦ εἴδους κάθοπλα, ἅτιν' ἀπήρτιζον πολλάκις καὶ ἐπιβάλλουσαν παράταξιν ναυτικήν, ἕτερα παρέμενον ἐλλοχεύοντα ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιφυλάξεως ἀπὸ προσόρμων καὶ ὑπηνέμων τῆς στερεᾶς καὶ ἀπὸ κυμασίων ἀναπεπταμένων ἔτι, γειτνιαζόντων ταῖς πυκναῖς τῆς ἀκτοπλοΐας διαβάσεσιν. Ἐν ἐπιμέτρῳ

δέ, ὅσα ἐκ τῶν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς μικρᾶς συναλλαγῆς λιμενιδίων—τὰ ***Μανδράκια,*** τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα ἦσαν πάντῃ τεχνοσχημάτιστα—δὲν εὑρίσκοντο εἰς τὸ πρόποδον φρουριακοῦ τείχους (Εἰκ. 95), εἴτε ἀνῆκον εἰς ἐστερημένους ἀμύνης σοβαρᾶς συνοικισμοὺς (Εἰκ. 96),

ΕΙΚ. 95. Μανδράκιον ὑπὸ τὴν αἰγίδα τειχοκάστρου καὶ ἀσφαλές.

ΕΙΚ. 96. Λιμενίδιον ἀπροστάτευτον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλλην. Αὐτοκρατορίας.

ἐξετίθεντο εἰς τὰς κατ᾽ εὐθεῖαν προσβολὰς τῶν στρογγύλων καὶ συνηθέστατα δικρότων ἐκείνων σκαφῶν, ὁπότ᾽ ἐδῃοῦτο μὲν τὸ μέρος, ἀπήγετο δὲ πᾶν τὸ προστυχόν.

*

Τούτων δ᾽ οὑτωσὶ τελουμένων, ἀνεφάνη ἀπὸ τῆς μεσούσης Ε´ ἑκατονταετηρίδος ὁ κτηνωδέστερος ὅλων τῶν τοῦ ἡμετέρου Κράτους ἐπιδρομέων, οἱ Βούλγαροι. Σύμφυρμα ὄντες τῶν Ἐφθαλιτῶν Μογγόλων καὶ σπορᾶς Τουρκικῆς, προῆλθον ἀρχικῶς ἐκ τῆς κοιτίδος αὐτῶν εἰς τὰς περὶ τὴν Τύραν Ρωσικὰς χώρας· ἐκεῖθεν δ᾽ ὡρμήθησαν ἀχαλίνωτοι πρὸς Δυσμὰς καὶ Νότον μέχρι τῶν προθύρων τῆς

Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς κρείττονα τῆς ὁποίας ἄμυναν ἠνάγκασαν ἡμᾶς ν' ἀνεγείρωμεν τὸ ἀπὸ Προποντίδος ἕως Δέρκων προμνημονευθέν που μέγα τεῖχος. Καὶ δυνατὸν ἕκαστος. ν' ἀναλογισθῇ τὰς πολυμόχθους φροντίδας καὶ κατατριβάς, εἰς τὰς ὁποίας περιεπλάκημεν ἕνεκα τῆς τοιᾶσδε τρομερᾶς θεομηνίας, ἥτις ἐνέσκηψεν. Ἐν ἐπιμέτρῳ δὲ τῶν τότε δεινῶν περιστάσεων ἤρξαντο καὶ αὖθις κατὰ τούτους τοὺς χρόνους κινούμενοι ἀπὸ τῆς ἔω ἐναντίον τῆς Αὐτοκρατορίας οἱ Πέρσαι· ὁπότε δή, καὶ παρὰ πλεῖστ' ἄλλα τῆς πρὸς ἀντεπέξοδον ἀμύνης ἔργα, ἅπερ ἐξετελέσθησαν, ἀνῳκοδομήθη ἀπόρθητος ἡ περιβολὴ καὶ διετάχθησαν ἀπρόσιτοι αἱ στηρικτικαὶ γραμμαὶ τοῦ φύσει ἄλλως τε ὀχυρωτάτου χωρίου Δάραντος — παρακειμένου τῇ Μυγδονιακῇ καὶ προσοχθίᾳ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ μεγαλοπόλει Νισίβει — τῆς βορείου Μεσοποταμίας. Ἐσυνεχίζοντο δὲ διὰ τῆς τοιαύτης τῶν πραγμάτων φορᾶς οἱ ἀγῶνες τοῦ 363 ἔτους, καθ' οὓς τὴν ὁρμητικὴν εἰς τὰς ἐχθρικὰς χώρας πρόοδον τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν ἐν Κτησιφῶντι τῆς Ἀσσυρίας νίκην ὑπεβοήθησε πολλαπλῶς ἡ διὰ τάχους ναυπήγησις ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου πλοίων διαγραφῆς εἰδικῆς καὶ πολυαρίθμων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν ἰσχυροτάτους στολίσκους καὶ ἐκράτησαν πάντῃ τῆς τῶν ἐπιχειρήσεων παρολκῆς. Ἐν ἔτει δὲ 528, τέλος, ὁ σατράπης Καβάδης κατήρξατο ἀπεριφράστως χειρῶν ἀδίκων, εἰσβαλὼν εἰς τὰς ἀνατολικὰς τοῦ Κράτους ἐπαρχίας καὶ δοὺς ἀφορμὴν εἰς τὸν τριετῆ ἐκεῖνον καὶ λίαν περιπετειώδη πόλεμον, ὅστις ἐπὶ Χοσρόου Α', τοῦ ἐπικαλουμένου Εὐδαίμονος, ἐτερματίσθη νικηφόρως καὶ δι' ἐξασφαλιστικῆς τῶν ἡμετέρων συνόρων συνθήκης.

Πλὴν τώρα ἦρχε τῶν Ἑλλήνων ὁ ἔξοχος εἰς νοῦν καὶ ξίφος Μέγας Ἰουστινιανός, ἐφ' οὗ τῆς βασιλείας συνέβη ἡ ἄγαν θυελλώδης καὶ φθοροποιός, εἰς αἵματος δὲ χειμάρρους καταπνιγεῖσα στάσις «τοῦ Νίκα». Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι ταύτην προὐκάλεσεν ἡ κορυφωθεῖσα ἐμπάθεια τῶν ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ φανατισθεισῶν κατὰ τὸν ἀνταγωνισμὸν φατριῶν τῶν ***Πρασίνων*** καὶ τῶν ***Βενέτων*** — ἤτοι κυανῶν — ἁρματηλατῶν· καὶ εἰρήσθω προσέτι ὅτι ἕτεραι τούτων διακρίσεις ἦσαν οἱ ***Ρούσσιοι*** καὶ οἱ ***Ἀλβᾶτοι*** (ἐρυθροὶ καὶ λευκοί), τοῦ μὲν σύμπαντος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δήμου διαστελλομένου εἰς ἰσαρίθμους καὶ κατὰ τὰς συμπαθείας αὐτῶν πρός τινα ἐξ ἐκείνων κεχρωματισμένας μερίδας, ἑκάστου δὲ τῶν οὕτως ἀντιφερομένων ἔχοντος ἴδιον ***Δήμαρχον*** καὶ ***Κράκτας*** πολλούς. Ὡς δ' ἐν τῇ ἀναφερομένῃ διαμάχῃ ἀνεμίχθησαν καὶ σώματα πολυάριθμα τοῦ τῆς φρουρᾶς στρατεύμα-

τος, ὑπέθαλψαν τότε οἱ ἀντιδυναστικοὶ κίνημα, ὅπερ μικροῦ δεῖν ἀπέφερε τὴν φυγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος· διότι, κατιδὼν οὗτος τὴν διεγερθεῖσαν δεινὴν τοῦ πλήθους ταραχὴν καὶ τὰς τοὐντεῦθεν προελθούσας καταστροφάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐγένετο καὶ ἡ πυρπόλησις τοῦ ναοῦ τῆς Θεοῦ Σοφίας, ὑπολαβὼν δ' ὅτι θὰ καθησυχάζοντο τὰ πράγματα ἂν ἀπεχώρει, ἡτοιμάσθη ὄντως εἰς ἀποδημίαν διὰ θαλάσσης καὶ ἑκουσίαν τοῦ βασιλικοῦ σκήπτρου κατάθεσιν. Ἡ Αὐτοκράτειρα δ' ὅμως Θεοδώρα, μετὰ συνέσεως πολιτευθεῖσα καὶ τὸ ἀδιέξοδον τῆς καθολικῆς ἀναρχίας ν' ἀποτρέψῃ θελήσασα, διετύπωσε τὴν ἐπὶ τῶν προκειμένων καιρῶν γνώμην αὐτῆς ὡς ἑξῆς: «Ἡγοῦμαι δὲ τὴν φυγὴν ἔγωγε, εἴπερ ποτὲ καὶ νῦν, ἢν καὶ τὴν σωτηρίαν ἐπάγηται, ἀξύμφορον εἶναι· ἀνθρώπῳ μὲν γὰρ ἐς φῶς ἥκοντι τὸ μὴ οὐχὶ καὶ νεκρῷ γενέσθαι ἀδύνατον, τὸ δὲ βεβασιλευκότι τῷ φυγάδι εἶναι οὐκ ἀνεκτόν. Μὴ γὰρ ἂν γενοίμην τῆς ἁλουργίδος ταύτης χωρίς, μηδ' ἂν τὴν ἡμέραν ἐκείνην βιῴην, ἐν ᾗ με Δέσποιναν οἱ ἐντυχόντες οὐ προσεροῦσιν. Εἰ μὲν οὖν σῴζεσθαί σοι βουλομένῳ ἐστίν, ὦ βασιλεῦ, οὐδὲν τοῦτο πρᾶγμα· χρήματά τε πολλά ἐστιν ἡμῖν καὶ θάλασσα μὲν ἐκείνη, πλοῖα δὲ ταῦτα. Σκόπει μέν τοι μὴ διασωθέντι ξυμβήσεταί σοι ἥδιστ' ἂν τῆς σωτηρίας τὸν θάνατον ἀνταλλάξασθαι. Ἐμὲ γάρ τις καὶ παλαιὸς ἀρέσκει λόγος ὡς καλὸν ἐντάφιον ἡ βασιλεία ἐστί». Κατίσχυσε δὲ διὰ τῶν τοιούτων πειστικῶν λόγων καὶ προεκρίθη ἡ ἀντὶ παντὸς ἑτέρου ἔνοπλος τῆς ἀταξίας καταστολή, ἥτις δὴ καὶ ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας.

Κατὰ τὸ ὄγδοον ἐντοσούτῳ ἔτος τῆς ἀρχῆς τοῦ εἰρημένου, ὑφ' ὃν ἔδρασαν στρατηγοί, οἷος ὁ Ναρσῆς, περίφημοι καὶ δεξιοὶ στόλαρχοι τῶν Αὐτοκρ. Πλοΐμων, ἀπαντᾷ ἡ δευτέρα καὶ ἀποφασιστικὴ ἐπὶ τοὺς Ἀφρικανοὺς Βανδήλους ἡμετέρα ἐκστρατεία, ἥτις, ἂν καὶ ὄχι ἰσότιμος κατὰ τὸ ὀγκῶδες τῆς ἑτοιμασίας πρὸς τὴν ἀπὸ Λέοντος τοῦ Α΄ ὀργανωθεῖσαν ἄλλην, εἶνε δ' ὅμως ἐξ ἴσου ἀξιοσημείωτος διὰ τὸ ὑπερπόντιον τοῦ εἴδους καὶ ὑπερβάλλει ἐκείνην κατὰ τὸ τῆς συμπάσης διεκπεραιώσεως εὐμέθοδον· λόγῳ δὲ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς δίδει τῷ τεχνικῶς μελετῶντι ὑπογραμμαῖόν τι μέτρον τῆς τάξεως καὶ ἐνημερότητος, μεθ' ὧν πάντοτε ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία διεξῆγε τὴν συνδεδυασμένην ἐνέργειαν τοῦ χερσαίου στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ, εὐστοχοῦσα ἀλαθητὶ ὅταν καὶ ὅπου δὲν ἠλέγχοντο οἱ ἡγήτορες κατώτεροι τοῦ ἐμπεπιστευμένου αὐτοῖς ἀξιώματος καὶ τῶν ἑκάστοτε περιστάσεων. Καὶ ἱστορεῖ ἐν σχέσει ὁ Προκόπιος εἰς τὰ «Βανδηλικὰ» αὐτοῦ, ὅτι ἐξ αἰτίας τῶν ἐκραγεισῶν ἐν Καρχηδόνι ἐρίδων περὶ τὴν

δυναστείαν καὶ ἀνωμαλιῶν, 22 ὑποστράτηγοι μετὰ 15.000 πεπειραμένων μαχητῶν, οἵτινες ἦγον τἀνήκοντα καθ' ἕκαστον **ἀποφόρια** — τὰς συνήθεις δ ἑ. ἀποσκευὰς καὶ τὸν ἅπαντα καθοπλισμὸν — καὶ 5.000 ἵππους, παραπεμπόμενοι ὑπὸ παντοίων πρὸς ἐργασίας ἀντιφρουριακὰς μηχανῶν καὶ τηλεμάχων ὀργάνων τοῦ ρίμματος, ἔχοντες δὲ τὰς ἐξαρκούσας ζωοτροφίας καὶ ὕδωρ διὰ συντήρησιν τρίμηνον, ἐπέβησαν 500 καματηρῶν καραβίων· ταῦτα δέ, πεπληρωμένα ὄντα δι' 20.000 ναυτῶν Αἰγυπτίων, Κιλίκων καὶ Ἰώνων καὶ τὴν ἐμπόλεμον ἐν τοῖς καθόλου περιβολὴν φέροντα, ἐκέκτηντο μέγιστόν τι τῆς διαθεσίμου κατὰ σκάφος χωρητικότητος 50.000 Ἀττικῶν μεδίμνων (=2626.5 χιλιολίτρων, ἢ κόρων 8333 περίπου καὶ σημερινῶν τόννων 50). Τὸ Ναυαρχεῖον ἀφ' ἑτέρου ἐπήνδρωσε διὰ κωπηλατῶν ἀρίστων καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀρτίως ἐξώπλισεν 97 δρόμωνας τοῦ Βασιλικοῦ Πλοΐμου, ἐκ τῶν μονοκρότων καὶ τῶν δεκτικωτέρων προσαράξεως καταφράκτων τῆς γραμμῆς, οἵτινες μετ' ἐνίων ταχυναυτουσῶν νηῶν συνεκρότησαν τὸ ταχθὲν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Καλωνύμου τοῦ Ἀλεξανδρέως ***Ἀρματώλιον τῆς συνοδίας***. Καὶ τῆς ἐπιβλητικῆς ταύτης παρατάξεως ἐστρατήγησεν ὁ ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων συγχρόνων αὐτῷ τακτικῶν γενόμενος καὶ πάντοτ' ἀήττητος ἐπὶ πεδίου ὑπάρξας Βελισσάριος, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου εἴχομεν ἕως πρὸ σχεδὸν 18ετίας φερώνυμόν τι πολεμικὸν ἀτμόπλοιον. Ὅτε δὲ τὰ πάντα παρεσκευάσθησαν, ὁ διὰ τὸ ἐξαιρετικώτερον τῆς προκειμένης ἤδη ἐπιχειρήσεως ἐπιβὰς τῆς ναυαρχίδος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἐπιφάνιος παρέδωκεν ὥσπερ αἴσια οἰωνιζόμενον ἀπόκτημα στρατιώτην τινὰ νεοφώτιστον, ὅντινα οἱ παριστάμενοι ἀπεδέξαντο μεθ' ὑψίστου ἐνθουσιασμοῦ· εἶτα δὲ καθηγίασε διὰ τῆς λαμπρᾶς καὶ πομπώδους, ἐθιζομένης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπιδείξεως τὰς ἐπὶ τούτῳ σταλείσας ἔνδον ἐπισήμους σημαίας τῶν πεζοναυτικῶν σωμάτων, ἃ συμμετεῖχον· ἀπαγγέλλων δὲ τὰς προπεμπτηρίους εὐχάς, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ κατασχάρου καὶ ηὐλόγησεν ἐκεῖθεν τὰ λοιπὰ ἕτοιμα πρὸς ἀναχώρησιν πλοῖα, τῶν ὁποίων τὰς κορυφὰς τῶν ἱστῶν ἐκάλυπτον τὰ ταξειδιωτικὰ φλάμουλα καὶ τὸ κατιὸν τοῦ ἐξαρτισμοῦ καὶ τἀκρόνηα κατεκόσμουν οἱ ἄλλοι ἐπισείοντες μετὰ τῶν ὅπου ἂν σημαδίων καὶ τῶν Ἐθνικῶν διασήμων, ἡ δὲ συνόλη παράστασις ἦν πανηγυρικὴ ἄκρως, θελκτικὴ καὶ μεγαλοπρεπεστάτη τὴν ὄψιν. Μεθ' ὃ τὸ θρησκευτικὸν κατευόδωμα ἔληξε, βροντώδεις δ' ἐπευφημίαι τῶν ναυβατῶν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς γῆς παρακολουθησάντων ἐκεῖνο ἐδόνησαν τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ ἐπανελήφθησαν μυριόστομοι ὑπὸ τῆς πέραν ἠχοῦς.

Περατωθέντος κατόπιν ***τοῦ τῶν ἀγκυρῶν ἰσαπαρσίμου***, ὁλόκληρος ὁ στόλος ἐσχηματίσθη καὶ παρήλασε βραδέως πρὸ τοῦ Αὐτοκρ. ἀνακτόρου· ὅπως δ' ἦτο διατεθειμένος παραγωγικῶς ἐν τρισὶ φάλαγξιν, ὧν οἱ τῆς πλεύσεως ῥυθμισταὶ προεπορεύοντο, ἔβη μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ κυριάρχου εὐθὺ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τὰ πάντα εἶχον καλῶς καὶ ἡ στρατιὰ ἱστιοπλόει εὔτακτός τε καὶ μεθ' ὁμαλότητος, ἄχρις ὅτου διῆλθε τὴν Κυνόσσημα λεγομένην ἄκραν καὶ ἠντίκρυσε τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, ὅπερ κατεπνέετο ὑπὸ τῶν ὧδ' ἐτησίων κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας (ἦν δὲ τότε πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου) ΒΔ ἀνέμων καὶ διετέλει σφόδρα τεταραγμένον. Διότι τὸ καταιγίζον πνεῦμα καὶ ὁ πολὺς τοὐντεῦθεν κλύδων ἐπέφερον πλήρη τῆς συνοχῆς διάσπασιν· οἱ ***Δρουγγάριοι-Τοποτηρηταὶ*** μετὰ τῶν ὑφ' ἑαυτοὺς τριαρχῶν καὶ λοιπῶν κομήτων δὲν κατώρθωσαν νὰ συγκρατήσωσι τὴν τάξιν καὶ τὴν πρέπουσαν διεύθυνσιν τῶν πλοίων, ταῦτα δ' ἐξέκλιναν καὶ ὠθήθησαν καθ' ὁμάδας ὑπηνέμως τῶν νήσων καὶ πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀλλὰ διὰ χειρισμῶν ἐπιδεξίων ἐπετεύχθησαν ἥ τε ἀποτροπὴ ζημιῶν καὶ ἡ μετ' οὐ πολὺ συνένωσις, ἡ δ' ἐπανορθωθεῖσα πορεία διετηρήθη ἐφεξῆς διὰ μέσου τῶν Κυκλάδων ἐπὶ τὸν γρανιτώδη καὶ ἀπόκρημνον, ἀνεμόεντα δὲ καὶ πολυκύμαντον Μαλέαν· ἅμα δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου παρακαμφθέντος, τὰ ἄρμενα ἐτράπησαν ἐπὶ τὸ ἁλιτενὲς Ταίναρον καὶ εἶτα ἐπὶ τὴν ἐγγυτέραν καὶ σμικροτάτην τῶν Οἰνουσσῶν νησίδων, πρὸ τοῦ χθαμαλοῦ τῆς ὁποίας αἰγιαλοῦ ἐστράφησαν καὶ κατήχθησαν τέλος δεξιήνεμα εἰς Μεθώνην. Ἐκεῖ διετάχθη ἡ ἀποβίβασις ἅπαντος τοῦ ἐμψύχου καὶ ἡ ἐντελὴς τῶν κουφαρίων ἐξυγίασις, ἅτε τοῦ ἐν ἀποθέματι ἀνεπαρκῶς ἡψημένου διπυρίτου ὑποστάντος κατὰ τὸν πλοῦν εὐρωτίασιν, ἀποδώσαντος δὲ δυσοσμίαν καὶ γεννήσαντος μίασμα.

Τῶν ἐπιτηδείων ἐν τοσούτῳ ἀντικατασταθέντων κατὰ τὸ ἀνεπίδεκτον βρώσεως μέρος καὶ συμπληρωθέντων κατὰ τὸ ἀνηλωμένον ἕτερον, τῆς δ' ἀπολυμάνσεως συντελεσθείσης ἐπιμελῶς, ἐπανῆλθον οἱ ἄνδρες εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ ἐσημάνθη ἡ ἄπαρσις. Ἀνειλκύσθησαν αἱ ἄγκυραι καὶ τὰ ἱστία ἐξεπετάσθησαν· δρόμωνες δὲ καὶ καματηροὶ κάραβοι κατηυθύνθησαν εἰς Ζάκυνθον, ἔνθα ἠγκυροβόλησαν καὶ ὑδρεύθησαν ἐν σπουδῇ. Συνεχίζοντες δ' ἀκολούθως τὴν διαγεγραμμένην ὁδὸν ἀνήχθησαν καὶ ὁμοῦ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν καλλίτειχον Κατάνην, ἥτις ἀπετέλει τὸν τελευταῖον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξειδίου ἐπίσταθμον. Καὶ ἐντὸς τοῦ ἀσφαλοῦς αὐτόθι λιμένος, τοῦ

δὴ παρέχοντος πάσας τὰς πρὸς ἀνεφοδιασμὸν ταχὺν εὐκολίας, ἐπρομηθεύθησαν τρόφιμα ἐν πλεονασμῷ τῶν προβαλλομένων κατὰ τὸ χρεὼν ἀναγκῶν ἵν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς οἷον ἂν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀποκλεισμὸν μετέπειτα· ἐκτὸς δὲ συνταγμάτων τινῶν ἐπικουρικῶν ἐξ ὁπλιτῶν Οὐστρογότθων, παρέλαβον ἔτι καὶ ὅσα ***(τοῦ πολέμου) σύνεργα*** ἐθεωρήθησαν ὑπ' ἐσχάτης τινὸς σκέψεως ὅτι θὰ ἐπερρώννυον ὁπωσδήποτε τὴν διὰ τῶν φερομένων τοιούτων συντέλεσιν ἐν καιρῷ τῶν ἐγχειρημάτων, πρὸς τὰ ὁποῖα μετέβαινον, καὶ ηὐθετίσθησαν συγχρόνως ἐπ' ἄμεσον καὶ ἀπρόσκοπτον δρᾶσιν, ὁπότε θὰ ἔφθανον εἰς τὸν ὅρον τῶν ἐχθροπραξιῶν. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων καὶ ἐν ᾧ αἱ τοσαῦται ἐργασίαι διεξήγοντο μετ' ἐπισπευσθείσης δραστηριότητος, ἐπληροφορήθη ὁ Βελισσάριος ἀπό τινος ἐνεργηθείσης κατὰ τὸ μεταξὺ ἐν μεγάλῳ κατασκοπεύσεως, ὅτι ἡ Βανδηλικὴ πολιτεία οὐ μόνον διέκειτο ἐν τῇ συνήθει τῶν ἐμφυλίων τε καὶ τῶν ἐκνόμων ἐπασχολήσεων τύρβῃ, ἀλλὰ καὶ ἐφησύχαζεν ἄφροντις ὡς πρὸς τὴν τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου ἀπόκρουσιν. Διεῖδε λοιπὸν τἀγαθὰ ἐπὶ τοῦ προτεθειμένου σκοποῦ ἀποτελέσματα, ἅτινα θὰ ἠρύετο ἐὰν ἐπωφελεῖτο ἐκ τῆς ὑφεστώσης ἀπραξίας τῶν ἐναντίων, καὶ ἀνεχώρησεν εὐθὺς ὡς ἐπερατώθησαν καθ' ὁλοκληρίαν ἡ παραλαβὴ τῶν ποικίλων ὑλικῶν καὶ ἡ προκαταρκτικὴ τῶν θύραζε πλέον ἀγώνων διάθεσις. Παρελθὼν δὲ διὰ συντόνου ἁρμενίσματος τὰς μεσημβρινὰς τῆς Σικελίας ἀκτὰς καὶ προαχθεὶς δυσμικῶς ἄχρις ἀναγνωρίσεως τῆς νήσου Μελίτης, ἀπέκλινε τοῦ ἐξακριβωθέντος τότε στίγματος καὶ μετ' οὐ πολὺ καθωρμίσθη εἰς τὸ πλησιέστερον ἐνδεικνυόμενον σημεῖον τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου· ὅπερ ἦν ἡ ἀναπεπταμένη, ἥκιστα δὲ συχναζομένη καὶ ὡσεὶ πενθήμερον ἀπέχουσα διὰ ξηρᾶς τῆς Καρχηδόνος Βραχώδης ἄκρα. Καὶ ἡ προτιμηθεῖσα τῆς κατ' εὐθεῖαν ἐπελεύσεως στρατηγικὴ αὕτη κίνησις εἶχεν αἰτιολογίαν τὴν σώφρονα ἐπιφύλαξιν τῶν ἡμετέρων μήτοι, μανθάνοντες οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τυχὸν ὁδοιπόρων τῆς κατοικουμένης χώρας, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἀπ' ἐνδημουσῶν ὁλκάδων, ἀπὸ ἁλιάδων καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων κατὰ τὸν προεκτεινόμενον ἐκεῖσε κόλπον ἐπακτρίδων περὶ τῆς ἐγγὺς παρουσίας πολλῶν τὸν ἀριθμὸν καὶ πολεμικῶν τὴν θέαν πλοίων ὑπόπτων, ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς ἀμεριμνησίας· κινητοποιούμενοι δὲ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν μετὰ τῆς γοργότητος σὺν τῇ ὁρμῇ, ἃς ἐπάγεται ἡ τοῦ ἐσχάτου κινδύνου συναίσθησις, ἐπιτεθῶσιν ἀπεγνωσμένως, ἐνόσῳ ἡ μὲν ναυτικὴ δύναμις εἶχε διὰ δυσχερείας πρὸς μάχην ἕνεκα τοῦ ὑπερβάλλοντος τῶν ἐμψύχων καὶ τοὺς χειρισμοὺς παρακωλύοντος φόρτου, ὃν ἔφερεν ἑκάστη

τῆς μεσοπορείας μονάς, ἡ δ' ἀπόβασις τῶν πεζοναυτικῶν σωμάτων καὶ τῶν οἴκοθεν παρελκομένων ἔκειτο εἰς ἀβεβαιότητος μοῖραν. Δῆλον ὅτι δέ, πᾶν διάβημα παρακεκινδυνευμένον θὰ ἐξέθετε τὴν ἐντεταλμένην στρατείαν εἰς τὰς πιθανότητας ἀποτυχίας προτοῦ τὸ κύριον τῶν ἐργασιῶν ἄρξηται καὶ ἐπὶ τὴν ἀποφυγὴν τούτου ἐφέρετο ἡ φροντὶς πρὸς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο προσγείωσιν ἐν κρυπτῷ.

Ἅμα τῷ κατάπλῳ ἀπεβιβάσθησαν ἐπειγόντως οἱ πεζοὶ καὶ οἱ ἱππεῖς μετὰ τῆς σχετικῆς αὐτῶν σκευῆς, ἐπηκολούθησε δὲ βραχεῖά τις ἀνάπαυλα ἐκ τῶν καμάτων τῆς διαποντεύσεως. Μεθ' ὃ ἀνέζευξαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τῆς ἐχθρικῆς πρωτευούσης, τοῦ μὲν βαρέος στρατεύματος ὁδεύοντος παρὰ τὸν αἰγιαλόν, τῶν ψιλῶν τοῦ ὁπλιτικοῦ πλαγίως φυλαττόντων διὰ πορείας ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων λοφοσειρῶν, τοῦ δὲ στόλου παραπλέοντος καὶ τὴν ὑπερτάτην ἀσκοῦντος περὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν χερσαίων ἐπαγρύπνησιν. Τοιουτοτρόπως δὲ προχωροῦντος τοῦ συνόλου στρατεύματος, οἱ μὲν ἐγχώριοι πληθυσμοὶ — ὧν οἱ πλεῖστοι ἐτύγχανον ὄντες Ἑλληνικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς καταγωγῆς — ὑπετάσσοντο χαίροντες καὶ ἠξιοῦντο μεγάλων ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων περιποιήσεων· οἱ δ' ἐν τῷ μεταξὺ εἰδοποιηθέντες περὶ τῶν διατρεχόντων Βανδῆλοι ἐδράξαντο τῶν ὅπλων καὶ ἀντεπεξήρχοντο ἰδίως δι' ἐνεδρῶν, πλὴν ἐνικῶντο ἐπανειλημμένως μέχρις ὅτου καὶ τῶν ἀνοσιουργημάτων αὐτῶν τὸ περιπεφραγμένον ἀφορμητήριον παρεδόθη μετά τινα κρατερὰν κατὰ τὰς προσβάσεις τῶν πυλῶν ἀντίστασιν. Καὶ ὅταν ἐπεσφραγίσθη ὁ σημαντικώτατος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν θρίαμβος, ὃν μακρὰν ἐκεῖ κατηγάγομεν διὰ τῆς συλλήψεως τοῦ τῆς χώρας ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀναγκασθῇ ὑπὸ τῶν ἀτυχιῶν νὰ καταφύγῃ καὶ περιπλανᾶται ἀνὰ τὰς τραχείας κορυφὰς τῶν Νουμιδικῶν ὀρέων, ἕως οὗ κατεδαμάσθη ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τῶν κακουχιῶν, ἀνεδεικνύετο κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τέλεον τὸ Βυζαντινὸν δαιμόνιον περὶ τὸ ἀγωνίζεσθαι συστηματικῶς· τὸ δὴ ἀναπτυχθὲν κατὰ τὰ ἄλλοθι εἰρημένα συνῳδὰ τῷ σοφῷ παραγγέλματι τῶν προγόνων ὅτι «διαφερόντως γὰρ δὴ καὶ τόδε ἔχομεν, ὥστε τολμᾶν τε οἱ αὐτοὶ μάλιστα καὶ περὶ ὧν ἐπιχειρήσομεν ἐκλογίζεσθαι· ὃ τοῖς ἄλλοις ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. Κράτιστοι δ' ἂν τὴν ψυχὴν δικαίως κριθεῖεν οἱ τά τε δεινὰ καὶ ἡδέα σαφέστατα γινώσκοντες καὶ διὰ ταῦτα μὴ ἀποτρεπόμενοι ἐκ τῶν κινδύνων». Οὐ μόνον δὲ κατελύθη ὁλοσχερῶς διὰ τῆς τοιᾶσδε ἐπιστήμης καὶ διὰ τῆς ἐκπηγαζούσης ἐπιτηδειότητος ἡ Βανδηλικὴ πολιτεία, ἀλλὰ καὶ ἐπετέθη πλέον ὁριστικὴ ἡ πρότερον ψιλὴ κυριαρχία τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἐφ' ἁπά-

σης τῆς ἀπὸ Αἰγύπτου ἕως τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ βορείου Ἀφρικῆς. Ὁ τροπαιοῦχος ἑτέρωθεν ἐπανακάμψας εἰς τὰ ἴδια στόλος — κατὰ ***τὰ (τοῦ ταξειδίου) Ἐπιστρόφια***, ἑορταζόμενα μεθ' ὑψίστης ἐπισημότητος ἐν περιπτώσει καταχθείσης τινὸς νίκης — ἀπεκόμισε καὶ ἔθηκεν ὑπὸ τὸν ἔλεον τοῦ Βασιλέως τόν τε ἄρχοντα Γελίμερον, τοὺς μεγιστᾶνας αὐτοῦ καὶ πληθὺν αἰχμαλώτων ἄλλων μετ' ἀμυθήτου εἰς λάφυρα θησαυροῦ (τῶν χρυσῶν σκευῶν τοῦ συληθέντος ἄλλοτε ναοῦ τοῦ Σολομῶντος τῆς Ἱερουσαλὴμ, θρόνων χρυσῶν, ἀναριθμήτων λίθων πολυτίμων, ἐπιτραπεζίων ἐξ ἀπέφθου χρυσοῦ συσκευῶν, βαρυτίμων ἐπίπλων, ἅτινα προήρχοντο ἀπὸ κλοπῆς ἐκ τῶν ἀνακτόρων τῆς Ρώμης, ἀργύρου εἰς μεγίστην ποσότητα κτλ.)· τῆς δὲ ὑποδοχῆς γενομένης ἐν τῷ βρίθοντι λαοῦ Ἱπποδρόμῳ, ὁ μὲν πρῶτος καὶ ἐπιφανέστατος τῶν ἡττηθέντων ἔτυχε γενναιοφρόνως τῆς δωρεᾶς ἐκτεταμένου καὶ λίαν εὐφόρου τόπου ἐντὸς τοῦ Κράτους, ὅπως βιώσῃ ἐφεξῆς μετ' ἀναλόγου τῆς περιωπῆς αὐτοῦ μεγαλοπρεπείας ἐφησυχάζων, οἱ δὲ μεγιστᾶνες εὗρον ξενίαν ἐλευθέριον εἰς τὸ διαρκὲς καὶ ἐκ τῶν ἄλλων τὸ μάχιμον τῶν ἀνδρῶν μέρος ἐτάχθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Μητροπόλεως, ἀποτελέσαν σῶμα ἰδιαίτερον καὶ ἐν τοῖς ἐπιλέκτοις καταλογισθέν. Συνελόντι δ' εἰπεῖν, τοῖς πᾶσι παρεσχέθησαν δείγματα εὐνοίας περισσῆς καὶ τὸ ἐπὶ τούτοις ἀξιοσημείωτον ἔγκειται ἐν τῷ ὅτι οὐδεὶς τῶν ἄλλως ἁμαρτωλῶν αἰχμαλώτων ἤχθη δίκην δούλου (***Ψυχαρίου*** κατὰ τὴν σύγχρονον τότε ὀνομασίαν).

Ἐν ᾧ δ' ὅμως ἐτελοῦντο τἀνωτέρω, ἡ δὲ πτῶσις τῆς Καρχηδόνος καὶ ἡ παρὰ τὴν πόλιν Βοῦλλαν ἄνισος μάχη ἐξύψουν τὸ κοινὸν φρόνημα καὶ κατελάμβανον περιφανῆ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ θέσιν, ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος ὑφίστατο τὸν ἐπαχθῆ τῶν Οὐστρογότθων ζυγόν — ὅστις τῷ 493 διεδέξατο τὴν ἀπ' ἔτους 476 ἐπικαθίσασαν στρατοκρατίαν τῶν Γερμανῶν μισθοφόρων καὶ προϊόντως μάλιστα εἶχεν ἐκταθῆ κατά τε τὴν Ν. Γαλλίαν καὶ πρὸς τὰς Ἰλλυρικὰς χώρας. Καὶ ἐνόσῳ μὲν ὑπήγοντο ἐκεῖνοι τῇ ἀρχῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἠρεμοῦντες, τὰ πράγματα ἔβαινον ὁμαλῶς· ἀλλ' ἡ δολοφονία τῆς ἀγαθῆς καὶ ἐναρέτου Ἀμαλασούνθης ὑπὸ τοῦ Θεουδάτου (535) κατέστρεψε τὴν ἔννομον τάξιν, ἐκίνησεν εἰς ἀγανάκτησιν καὶ σὺν τῇ τιμωρίᾳ τοῦ μιαροῦ σφετεριστοῦ ἀπεφασίσθη ἡ παντελὴς τοῦ παρεισάκτου δεσποτισμοῦ κατάργησις. Ὅθεν προέβημεν εὐθὺς εἰς ἐχθροπραξίας ἀπὸ τῆς Δαλματίας, καθ' ὃν χρόνον τμῆμα τοῦ Βασιλικοῦ Πλοΐμου μετὰ στρατοῦ ἀποβατικοῦ καὶ τῆς παρεπομένης ἑτοιμασίας ἔπλευσε ταχὺ καὶ κατέλαβεν ὅλην τὴν Σικελίαν, ἐκεῖθεν

δὲ προήλασε καὶ διὰ συνδεδυασμένης τινὸς ἐνεργείας ἐκράτησε πάντη τῆς ἀπὸ Ρηγίου ἕως Νεαπόλεως Ἰταλικῆς γῆς· πολιορκηθέντος δέ ποτε καὶ τοῦ Παλέρμου τότε, οἱ δρόμωνες εἰσέφερον σπουδαιότατα εἰς τὴν στέψασαν τὰς σχετικὰς ἐργασίας ἐπιτυχίαν διὰ τοῦ ῥίμματος, ὅπερ διηύθυνον τελεσφόρως ἐκ τῶν ἰσχυρότερον τοῦ συνήθους ὁπλισθέντων ξυλοκάστρων καὶ κούφων ἐν γένει ἐναντίον τῶν ἐπάλξεων τῆς ἐπιθαλασσίας περιβολῆς, τὴν ὁποίαν ἐπλησίασαν ὡς οἷόν τε πλεῖον. Εἶτα δ' ἐστράφημεν πρὸς τὴν Ρώμην καί, μολονότι αἱ ἐν τῇ ὄπισθεν κατειλημμένῃ χώρᾳ ἀφεθεῖσαι φρουραὶ εἶχον ἄγαν ἐξασθενίσῃ τὸ ἐνεργοῦν φουσᾶτον, ἀλλ' ὅμως ἡ ἱκανότης τοῦ ἰθύνοντος αὐτὸ στρατηγοῦ καὶ ἡ φιλικὴ τῶν καθ' ὁδὸν κατοίκων συμπεριφορὰ διηυκόλυναν τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ἐκείνης ἄνευ οὐσιωδῶν ἀπωλειῶν. Καὶ ἐπηκολούθησεν ἀμέσως τὸ ἕως ἀπιστεύτου ἀξιοθαύμαστον ὅτι, ἐπελθόντος τοῦ Οὐϊτίγιος πρὸς ἀνάκτησιν ἐπὶ κεφαλῆς 100.000 γενναιοτάτων πολεμιστῶν, οἱ συμποσούμενοι μόλις εἰς 5.000 ἡμέτεροι ἠμύνθησαν λυσιτελῶς, ἠνάγκασαν τοὺς ἐχθροὺς νὰ ὑποχωρήσωσιν ἀπόθυμοι, κατεδίωξαν δ' αὐτοὺς κατόπιν καὶ ἀπέκλεισαν στενῶς ἐν Ραβέννῃ· ἐν τέλει δὲ καὶ ἐξεβίασαν εἰς αὔτανδρον μετὰ τοῦ ἡγεμόνος παράδοσιν, ἐπ' ἀμνηστίᾳ καὶ ἐπὶ συνθήκῃ σεβασμοῦ ἐν τοῖς κατόπιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς οὐσίας ἑκάστου. Ἡ ἐμπειροτεχνία τῶν ὀλίγων ἀντεπεξῆλθεν οὕτω μετὰ θριάμβου κατὰ τοῦ εἰκοσαπλασίου ὄγκου, ὅστις προὐτάχθη.

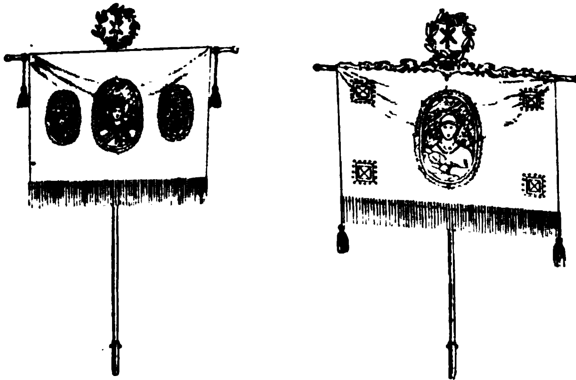
Σφάλματα εἶτα διοικητικὰ καὶ ὁ περισπασμὸς τῶν διεξαγομένων ἐν Ἀσίᾳ ἀγώνων μικροῦ δεῖν ἐξεμηδένισαν τὴν κτηθεῖσαν αἴγλην, ἥντινα ἔτι μᾶλλον εἶχεν ἀναδείξῃ ἡ μεταγωγὴ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν τοῦ ἐστεμμένου ἀντιπάλου καὶ τῆς εὐγενοῦς τούτου ἀκολουθίας. Παρὰ δὲ τὰ λοιπὰ τῆς μεταστροφῆς ἀποτελέσματα ἐστενοχωρήθη καθ' ὑπερβολὴν τὸ Ρωμαϊκὸν ἄστυ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγέτου Τωτίλα, ἄγοντος 15.000 βαρβάρων· ὁ δ' ἐπισιτισμὸς τῶν πολιορκηθέντων διεκόπη παντάπασι δι' ἀποφράγματος ἐν τῷ Τιβέρει, τὸ ὁποῖον ἐπροστάτευον οἱ ἑκατέρωθεν καὶ ἐπὶ σχεδιῶν κατὰ τὸ διάμεσον ἱδρυθέντες ἐρυμνοὶ ἀπὸ ἰκριοπηγίας πύργοι. Καὶ πρὸς διάσπασιν τοῦ ἐμποδίου τούτου ὁ Ἑλληνικὸς στόλος κατέλαβε τὸν ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ λιμένα τοῦ Κλαυδίου, ἀνῆλθε τὸν ῥοῦν δι' ὧν σκαφῶν ἦτο δυνατὸν τὸ τοιοῦτον καὶ κατέσχεν ἰσχυρῶς τὰς ὄχθας· ἐπιτεθεὶς δ' ἀκολούθως ἐκυρίευσε διὰ ναυτικῆς ἑλεπόλεως προβλήματά τε καὶ ἐρείσματα, διέλυσε τὸ σύνολον πυρπολήσας καὶ ὑπεστήριξε τὴν δίοδον 200 πλοιαρίων, ἅτινα ἔφερον ἐπιτήδεια διάφορα. Παρὰ τὰς

καταβληθείσας ἐν τοσούτῳ προσπαθείας τὸ Καπετώλιον ὑπέκυψεν, ἀκόμη δὲ καὶ συνέβη, ὥστε 47 Οὐστρογοτθικαὶ νῆες ν' ἀποκλείσωσι τὸν 'Αγκῶνα καὶ ἄλλαι πάλιν πολυάριθμοι νὰ δεσπόσωσι πρὸς καιρὸν ἐντελῶς τοῦ 'Αδριατικοῦ κόλπου. Πλὴν οἱ γενναῖοι καὶ δεξιοὶ τῶν Ἑλλήνων στόλαρχοι 'Ιωάννης καὶ Βαλεριανὸς κατέλυσαν τὴν ἐχθρικὴν ὧδε θαλασσοκρατορίαν, τὸ μὲν φθείραντες ἐντελῶς τὸ κύριον τῆς ἀσκούσης παρατάξεως ἐν ἀποφασιστικῇ τινι ναυμαχίᾳ (552), τὸ δὲ καθάραντες τὰ ὅμορα ὕδατα ἀπὸ τῶν ὁπωσδήποτε συγκεκροτημένων πλοίων, τῶν φρουρίδων καὶ τῶν καταδρομικῶν· αἱ φοβεραὶ δ' ἀφ' ἑτέρου μάχαι ἐν Ταγίναις τῶν 'Απεννίνων κατ' 'Ιούλιον τοῦ ἰδίου τῆς κατὰ πόντον ἐπικρατήσεως ἔτους καὶ πλησίον τοῦ Δράκοντος ποταμοῦ — κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Βεζουβίου — τῷ 553 συνεπλήρωσαν ὅ,τι καίριον καὶ ἀσφαλὲς πρὸς ὑποταγὴν τῶν στασιαστῶν εἶχε κατεργασθῇ ἐνιαυτὸν πρότερον ἐπὶ τῆς Τριναχρίας ὁ τῆς Αὐτοκρατορίας στρατηγὸς 'Αρτάβανος. Ἔκτοτε δὲ ἡ ἀπὸ Ἄλπεων ἄχρι νοτιωτάτων τῆς 'Ιταλίας ἔκτασις ἀπετέλεσεν ἀδιάσπαστον συνέχειαν τῶν πέραν τοῦ 'Αδρία καὶ ἕως ἄνω Δανουβίου ὑποκειμένων τῇ Βασιλείᾳ ἡμῶν τόπων, προσέτι δ' ἐκυριαρχοῦμεν ἀναμφισβητήτως ἐπὶ τῶν μεγαλονήσων Σικελίας, Σαρδοῦς καὶ Κύρνου, τῆς πρώτης ἐξ αὐτῶν ὑπαγομένης εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐκεῖθεν τοῦ πορθμοῦ ***'Εξαρχίας***· οὐ πολὺ δὲ μετέπειτα κατελάβομεν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Ἱσπανίαν. Τὸ πλεῖστον τῶν κτήσεων τούτων διετηρήθη ἐπὶ δύο συναπτὰς ἑκατονταετηρίδας, τὰ δὲ μετὰ Λέοντα Γ΄ τὸν Ἴσαυρον ἀπομείναντα λείψανα ἀπώλοντο κατὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα.

Τὰ μνημονευθέντα ἐν τοσούτῳ ὥσπερ καθ' ὑπογραμμὸν πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων ἐκείνου, «ὃν δὴ καὶ φύσει βασιλέα καλῶν τις, ὀρθῶς ἂν εἴποι . . . . 'Επεὶ καὶ πατὴρ ὡς ἤπιός ἐστι καθ' Ὅμηρον», πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς δισυποστάτου ἡμῶν κατὰ Μεσαίωνα δράσεως, ἐνέχουσι καὶ βαθυτέραν ἔννοιαν ἢ τὴν μονομερῆ τῶν γεγονότων στρατηγικὴν ἄποψιν. Μολονότι δὲ δὲν εἶνε ἐκ τῶν μεγαλητέρων στρατεύσεων, ἃς συνελάβομεν ἐν νῷ καὶ διεξηγάγομεν κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους, διαλαμβάνουσιν ὅμως ἑκάστη πάνθ' ὅσα συνίστων τότε ἀρτίαν τινὰ καὶ ὁλικῶς αὐτάρκη ὀργάνωσιν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἑκάστοτ' ἀνάγκας στρατοῦ, ὅστις ἐδέδοτο νὰ ἐξυπηρετῇ τὰς εὐρυτέρας ποτ' ἂν βλέψεις· καὶ εἶνε ἄρα ἀξιομελέτητα διὰ τὸ

διαδηλοῦν αὐτὸ τοῦτο τὸ πῶς διέκειντο τὰ θεμέλια, τὰ ὁποῖα ἐδυνήθησαν νὰ βαστάσωσι τὴν ἀναπτυχθεῖσαν ἐπὶ μήκιστον ἐνεργητικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Διότι, ἀληθῶς, παρὰ τὴν ψυχολογίαν τῶν προκαλεσάντων τὰς ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεις πολιτικῶν αἰτίων, παρὰ τοὺς οὕςτινας ἔτι ἀποτελοῦσι τὰ μερικῶς λαμβανόμενα πεπραγμένα σταθμοὺς ἐμφανεῖς τῆς πολυτρόπου, ὡς εἰκάζεται, διατάξεως τῶν ἀφορώντων εἰς τὸ ἡμέτερον κατὰ θάλασσαν δημιούργημα, δεικνύουσιν ἀριδήλως καὶ τὸ ἀπεριόριστον τοῦ αὐτοκρατορισμοῦ, ὃν ἐπεδιώξαμεν ἄλλοτε διὰ τοῦ καταλλήλου τοῦ Βασιλικοῦ καὶ τῶν Θεματικῶν πλοΐμων ἐνοργανισμοῦ. Ἡ δὲ ῥοπὴ αὕτη δὲν ἐκληροδο-

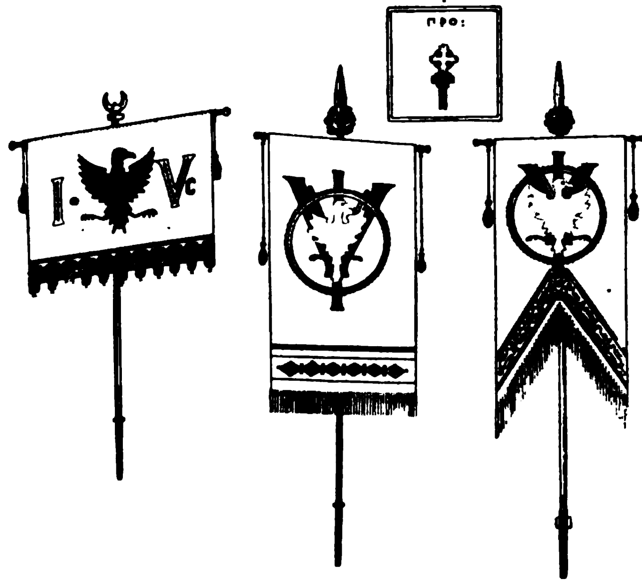
Ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἄχρι Θ' ἑκατονταετηρίδος. *Ἐν τοῖς κατόπιν.*

ΕΙΚ. 97. Τὰ ἐπίσημα Αὐτοκρατορικὰ Λάβαρα.
(Τὸ πέτασμα ἐκ μεταξοϋφάντου πορφύρας· ὁ δὲ σύμπας κόσμος ὁλόχρυσος, μετὰ ποικίλων καὶ βαρυτιμοτάτων ἐπικεκολλημένων λίθων).

τήθη βεβαίως ἀλλοία ὑπὸ τῆς φυλετικῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξελίξεως παλαιόθεν, καθ' ἃ εἴδομεν ἑτέρωθι τῆς παρούσης πραγματείας, ὡς μὴ ὑστεροῦντός πως ἐκείνου ἐν τῇ ἄπω ἀρχαιότητι περὶ τὰ συναφῆ καὶ συντελεστικὰ ἀξιώματα. Ἀλλ' ἤδη τὴν ἐκδήλωσιν τῶν ὁρμεμφύτων ἐθεράπευον θαυμασίως ἡ τοῦ συμπαγοῦς καθεστῶτος ἐπιβολὴ καὶ ἡ εὔροια τῶν διαθετομένων ἐπὶ τὴν πραγματοποίησιν παντὸς διανοήματος πόρων· κατωρθοῦντο λοιπὸν διὰ τῆς τοιαύτης οἰκονομίας ἡ διεξοδικὴ μεταφορὰ καὶ ἡ οὐχ ἧττον δαπανηρὰ διατήρησις πολυπληθῶν ἐκ τῶν λεγεώνων τοῦ Κράτους εἰς τόπους ἀφισταμένους τῆς Βασιλευούσης κατὰ ὑπερχιλιάδα ἔστιν ὅτε μιλίων καὶ ἡ τελεσφό-

ρος ἅμα ἐπίδειξις τῶν ***Βασιλικῶν Λαβάρων*** (Εἰκ. 97, 98 καὶ 99) ἕως καὶ τῆς προκεχωρηκυίας ἔσω χώρας τῶν ἀκροτάτων τῆς Μεσογείου σημείων.

Ὑπολογιζομένων οὕτω τῶν καιρῶν καὶ τῆς ὑφῆς τῶν ὑποχειρίων μέσων πρὸς θαλασσίους μεταγωγάς, ἔχομεν ὧδε πειστήρια ἀλάθητα, ὅτι ὁ ἄμεσος παρὰ τῷ Στέμματι σύμβουλος καὶ ἐπιτετραμμένος τὴν ἐκπλήρωσιν πάσης τῶν πολεμικῶν ὑποθέσεων χρείας — ὁ

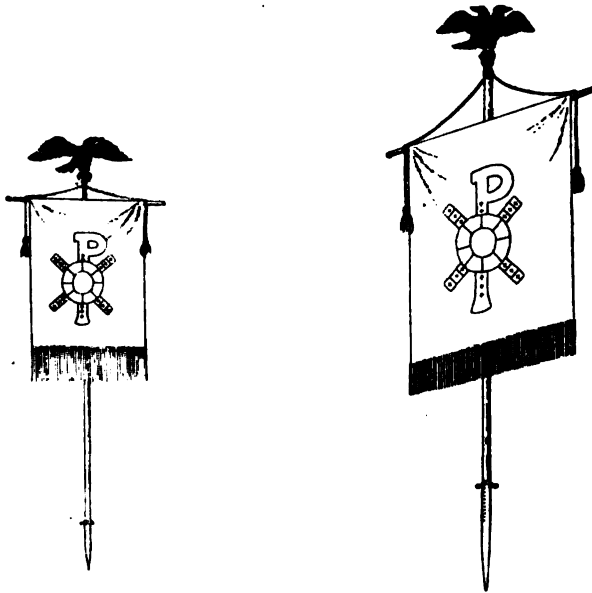

ΕΙΚ. 98. Τὸ Αὐτοκρατορικὸν καὶ τὰ τοῦ στρατοῦ καὶ στόλου Λάβαρα, κατὰ τὴν ἐν Δ΄ αἰῶνι παρεμπίπτουσαν βασιλείαν τοῦ Παραβάτου.

(Αἱ διακρίσεις, ὁ στολισμὸς καὶ οἱ χρωματισμοὶ μετὰ τῶν σχετικῶν λεπτομερειῶν κορωνίδος τε καὶ πετάσματος ἦσαν ἀνάλογοι τοῖς ἐν τοῖς ὁμοίοις ἐμβλήμασι κατὰ τὸν λοιπὸν βίον τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν Κράτους).

δὴ καλούμενος ***Ἄρχων τοῦ Ἀρμαμέντου*** καὶ συνθέτους συγκεντρῶν φροντίδας παλαίτερον, ἐν τοῖς μετέπειτα δὲ μεταβιβάσας τὰς οὐσιώδεις ταύτας τῷ θεσπισθέντι ***Λογοθέτῃ τῶν Πλοΐμων*** εἰδικῶς διὰ τὰ ναυτικὰ καί τινι ἑτέρῳ Λογοθέτῃ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν — ἔδει νὰ ᾖ πάντοτ᾽ ἐνήμερος τῶν ἀπ᾽ οἰκείου καθήκοντος, οὐδεμίαν δὲ ν᾽ ἀφίνῃ ἀπλήρωτον ἔλλειψιν ὑπὸ κλίμακα ἐκτενεστάτην τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου. Τὸ κατὰ θεσμὸν ἀφ᾽ ἑτέρου ὑφιστάμενον Γραφεῖον ἐπὶ τῇ ἐντολῇ καταλογισμοῦ τῶν ἐν γένει σχετιζο-

μένων πρὸς τὰ μαχητικὰ δαπανημάτων καὶ ἐξελέγξεως τῶν κατ' ἀκρίβειαν ἀποδόσεων τῶν προμηθευομένων κατὰ καιροὺς ὑλικῶν—***Ἀσκρητεῖον τοῦ Εἰδικοῦ,*** ἢ ***Σέκρετον τοῦ Εἰδικοῦ*** λεγόμενον — οὕτινος ἡ λεπτὴ καὶ ἐπίμοχθος ὑπηρεσία ἀνετέθη βραδύτερον τινὶ τῶν συστηματικώτερον συσταθέντων ***Λογοθεσίων,*** ἔπρεπε νὰ προβλέπῃ κατὰ τὰς διδομένας ἁρμοδίως πληροφορίας καὶ νὰ ἐπαρκῇ ἕως ἄκρου τῶν

Ἕως τέλους τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. *Πέραν ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.*

ΕΙΚ. 99. Συνήθη Λάβαρα, δηλ. Σημαῖαι τῶν στρατευμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

(Εἰς τὰ συντάγματα τῶν Σχολαρίων ἐν γένει οἱ Ἀετοὶ διάχρυσοι· τὸ δὲ πέτασμα πορφυροῦν μετὰ χρυσῶν τῶν ἐμβλημάτων, τῆς ἀρτάνης καὶ τῶν κροσσῶν. Τῶν λοιπῶν στρατευμάτων οἱ Ἀετοὶ τῆς κορωνίδος ὀρειχάλκινοι, τὸ δὲ πέτασμα κίτρινον καὶ τἄλλα ὡς εἰς τοὺς ἐπιλέκτους).

ζητήσεων διὰ τὴν συνήθη τῶν νηῶν συντήρησιν ὡς καὶ περὶ παντὸς τὸ ὁποῖον θ' ἀπέρρεεν ἐκ σχεδιαζομένης ποτέ που δράσεως. Οἱ διοικοῦντες πάλιν τὰ Ναύσταθμα, οἵτινες, ὡς ὑπεδείχθη ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ, ἐχαρακτηρίζοντο κατὰ τὸ ἱεραρχικὸν ἀξίωμα ὡς ***Τοποτηρηταὶ*** (ὑφ' ἣν γενικὴν ἐκδοχὴν ἐλαμβάνετο τότε ὁ τίτλος, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ μετεχειρίσθησαν αὐτὸν οἱ Εὐρωπαῖοι διὰ μεταφράσεως κατὰ λέξιν καὶ δι' αὐτουσίας ἐφαρμογῆς τῶν ἀπὸ ἰδίᾳ θέσεως ὑποχρεώσεων τοῦ

φέροντος ἀτόμου) καὶ οἱ ὑπὸ τούτους τεταγμένοι ἐπιμεληταὶ — οἱ ***Χαρτουλάριοι (τῶν Ἀρσανάδων)*** — μετὰ τοῦ ὑποδεεστέρου ἄλλου προσωπικοῦ ὤφειλον νὰ συνεργάζωνται ὑπευθύνως, ἐπὶ τῷ τέλει ἵνα τὰ πάσης κατηγορίας καράβια εὑρίσκωνται ἐν ἐνδεχομένῃ τινὶ περιστάσει ἕτοιμα πρὸς μετάβασιν εἰς τὴν ἐνεργὸν κατάστασιν, συμφώνως ταῖς διαταγαῖς τοῦ Μεγάλου Δρουγγαρίου τῶν Πλοΐμων, αἱ ὁποῖαι ἐνεπνέοντο διὰ τῆς ἁρμοδίας τῶν κειμένων νόμων τάξεως ἀπὸ τῆς μερικῆς εἴτε γενικωτέρας χροιᾶς τῶν προκειμένων κατὰ καιροὺς ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἐργασία προσέτι τῶν ναυπηγῶν καὶ τῶν παντοίων τεχνιτῶν ἢ χειρωνακτῶν τῆς βαναύσου κατατριβῆς καθίστατο συστηματικὴ καὶ διεξήγετο ἀδιάλειπτος δι' οὐχὶ τυχαίου τινός, ἰσχυροτάτου δὲ τὴν λειτουργίαν μηχανισμοῦ· ἐν ᾧ καὶ τὰ ***Κωπαρικὰ ἐργαστήρια*** καὶ τὰ ***Ἀρμενορραφικὰ ἐργαστήρια*** καὶ τὰ λοιπὰ συναφῆ καθιδρύματα εἶχον μετὰ τῶν πολυειδῶν Ὁπλουργείων νευρώδη τὴν σύστασιν, ὅπως ***προλαμβάνωσιν*** οἱανδήποτε παραγγελίαν τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ τούτων ὁμοῦ ὅλων ὑπερνοεῖται τελειοτάτη τίς ἡ διέπουσα μέθοδος κατά τε τὸ συνεχὲς καὶ κατὰ τὴν ἀρτίαν τῶν ἐπιζητουμένων ἀποδόσεων διαρρύθμισιν. Ἰδοὺ δὲ πῶς αἱ μὲν ρίζαι τῆς καθόλου εἰπεῖν ἑτοιμασίας ὑπῆρχον ἀνέκαθεν καὶ οἱ κλῶνες τοῦ ἐξαρτύεσθαι κατὰ θάλασσαν οὐδέποτ' ἀπέλιπον τὰς Ἑλληνίδας πρὸς ἅλω πόλεις, ἡ ἀνάλογος δὲ τῶν παραγόντων ἐκείνων καὶ ἐν μέτρῳ τοῦ ἐπαρκοῦς τακτοποίησις ἐπῆλθεν εὐθὺς ὡς ἀνεγεννήθημεν ὑπὸ τὸ σχῆμα συμπήκτου καὶ ἐκτονωτικὰς ἔχοντος τὰς τάσεις δημιουργήματος, ἀνεδείχθησαν μεγάλαι πλέον ναυτικαὶ δυνάμεις καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τῶν συμπαρομαρτούντων σημαινόντως ηὐξήθησαν. Ἀλλ' ὁποῖοί τινες ἐγένοντο οἱ ἀρσανάδες τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας;

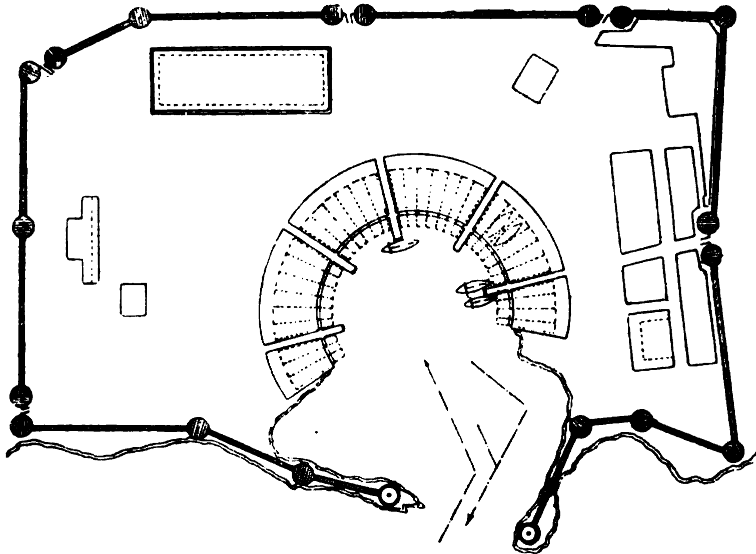
Ἵνα νοηθῶσι τἀφορῶντα εἰς τούτους λεπτομερῶς, διατυπωθῇ δὲ κάλλιον ἡ ἀπὸ γεννετείρας καὶ ἀφετηρίας τῶν πράξεων κρατήσασα ἐν τῷ πολεμικῷ ἡμῶν κατὰ Μεσαίωνα στόλῳ εὐταξία, ἐξ ἧς προήρχοντο ἡ συνοχὴ τῆς ὀργανώσεως, ἡ πράγματι ἀπαράμιλλος διατήρησις, ἡ καταπληκτικὴ πρὸς κινητοποιήσεις εὐχέρεια καὶ τὸ ἀσύλληπτον σήμερον τῶν ἔργων ἐκείνου, δέον ν' ἀνασκοπηθῶσι τὰ τῆς ὅλης θαλασσίας τότε παρασκευῆς ἐρείσματα ἐν σχέσει πρὸς ὅ,τι ἀποβλέπει εἰς τὴν συνόλην ἐντὸς τῆς περιοχῆς αὐτῶν διάθεσιν τῶν ὁλκῶν, ἀποθηκῶν καὶ διαφόρων ἐργοστασίων· ἐνδεικνύεται δῆλα δὴ τὸ νὰ ἴδωμεν πᾶν, ὅπερ συνεπάγεται τελείως τι ἐσκευασμένον καὶ κατὰ τρόπον τῆς συγκομιδῆς εὐπρεπὲς τοῦ εἴδους ἵδρυμα. Καὶ διὰ τὸ ὁμαλώτερον,

οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εὐληπτότερον τῆς περιγραφῆς βοηθείᾳ τῆς ἐξελίξεως, γενέσθω ὧδε καταρχὴ ἀφ' ὧν ἀναδρομικῶς χρόνων ὁ πολὺς Θεμιστοκλῆς εἰσηγήσατο καὶ συνετέλεσε τὴν τοῦ Πειραιῶς ἀποκατάστασιν εἰς ἐρυμνὸν καὶ ἀπρόσβατον ἐπίνειον τῆς 'Αθηναϊκῆς παρατάξεως, «νομίζων τὸ χωρίον καλὸν εἶναι, λιμένας ἔχον τρεῖς αὐτοφυεῖς, καὶ αὐτοὺς ναυτικοὺς γεγενημένους μέγα προφέρειν εἰς τὸ κτήσασθαι δύναμιν — τῆς γὰρ δὴ θαλάσσης πρῶτος ἐτόλμησεν εἰπεῖν ὡς ἀνθεκτέα ἐστί» (Θουκ. 1.93). Ληφθήτω δ' ὑπογραμμὸς τὸ διέπον ἐκεῖ σύστημα, οὗ ἱκανὰ ἴχνη διεσώθησαν μέχρι τοῦδε καὶ ἀπεκαλύφθησαν ἀνὰ τὴν Μουνιχίαν, τὴν Ζέαν καὶ τὸ ἕτερον τῶν κυρίων ἀγκυροβολίων Κάνθαρον. 'Επὶ τῆς κατὰ χώρας, λοιπόν, ὡρισμένης δημοσίας γῆς διέκειντο περιφερικῶς ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ πρὸς τὰ μέσα στοαὶ βαθεῖαι ὡσεὶ 19 ὀργυιάς, βασταζόμεναι μὲν ὑπὸ σειρῶν κιόνων ἴσον ἀπεχόντων κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν παράστασιν ὅσον νὰ διαλαμβάνηται ἐν τοῖς μετακένοις τὸ εὖρος πλοίου—6^μέτρ. περίπου—στεγάζουσαι δὲ τὰ λίθινα, ἐπικλινῆ καὶ ἕως τοῦ πρέποντος τῆς προσολκῆς διήκοντα ὕφυδρα νεώρια. Κατὰ ἓξ δὲ εἴτε ὀκτὼ διαμερίσματα ὑπῆρχον ἀκτινοειδῶς ὁδοὶ πλατεῖαι καὶ ἄνετον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑλικῶν κυκλοφορίαν ἐπιτρέπουσαι, ἄγουσαι δ' εὐθὺ εἰς διάφορα σημεῖα τῆς πόλεως διὰ πυλιδίων τοῦ τείχους τῆς περιβολῆς· ἐν ᾧ κάτω ἔληγεν ἑκάστη αὐτῶν εἰς κρηπίδωμα, διὰ τὰς ἐπιβιβάσεις καὶ τἀνάπαλιν.

Οἱ τοιοῦτοι νεώσοικοι διεστέλλοντο ἐν ὁμάσι, κατὰ τὴν φυλὴν εἰς ἣν ἀνῆκον, τὴν Τριττὺν καὶ τὴν Ναυκραρίαν αὐτῶν. Οὕτω δὲ ἐφέροντο δι' ἐσκαλισμένων ἐπὶ ὀροσήμων γραμμάτων καθορισμοί, οἷοι οἱ ἑπόμενοι: «Δεῦρε 'Ελευσινίων τριττὺς τελευτᾷ, Περαιῶν δὲ τριττὺς ἄρχεται», «Δεῦρε Παιανιῶν τριττὺς τελευτᾷ, ἄρχεται δὲ Μυρενοσίων τριττὺς» κ.τ.λ. Καί, τῶν νεωσοίκων ὄπισθεν, εὕρηντο τὰ πρὸς ἀπόθεσιν καὶ προφύλαξιν τῆς παντοίας ἐξαρτύσεως τῶν ἐπ' ἐσχάρας παρωπλισμένων νηῶν οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα κεφαλαιωδῶς συνίσταντο ἐξ ὀρθογωνίου κτιρίου, μετὰ χαλκοφράκτων θυρίδων τοῦ φωτισμοῦ καὶ μετὰ διφύλλων ἐκ μετάλλου θυρῶν τῆς συγκοινωνίας· εἶχον δὲ κιονοκόσμητον γύρωθεν πλακόστρωτον; οὗ τὰ μετακιόνια περιέβαλλε κιγκλίδωμα ἀναλόγου ὕψους μετὰ κλεισιάδων ἀρθροστρέπτων, ὅπου ἔδει. Ἔνδον δὲ τέλος τῶν ἀποθηκῶν ὁ χῶρος περιελάμβανε διαμερίσματα κατὰ πατώματα διὰ κλιμάκων ἐξυπηρετούμενα, ἅτινα πάλιν εἶχον τὰς οἰκείας θήκας καὶ κιβωτοὺς διὰ τῶν εἰδῶν τὴν κατάθεσιν.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἦσαν διατεταγμένα τὰ τῆς ἄπω ἀρχαιό-

τητος Ἑλληνικὰ Ναύσταθμα (Εἰκ. 100). Καὶ ὅταν ἀφιστώμενα ἀνεσύροντο τότε τὰ σκάφη, ὁ ἁρμόδιος Ἄρχων - Διευθυντὴς τοῦ ἱδρύματος καὶ ὑπεύθυνος πρὸ τῆς πολιτείας διὰ τὴν εὐταξίαν ἐν τῇ διαχειρίσει αὐτοῦ παρελάμβανεν ἐπὶ τακτικῷ πρωτοκόλλῳ ἀπὸ τῶν Τριηράρχων καὶ ἑτέρων πλοιάρχων, ἔκρυπτε δὲ καὶ συνετήρει ἐπιμελῶς τὰ κατάρτια καὶ τὰς κεραίας, τὰ ἱστία, τὰ παραρρύματα, τὰ ἐξάρτια καὶ τὰ ἀγόμενα, τὰς κώπας μετὰ τῶν τροπωτήρων καὶ τῶν ἀσκωμάτων αὐτῶν, τὰ πηδάλια, τοὺς κάλως, τὰς ἀγκύρας καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο. Ταῦτα δὲ παρέδιδεν αὖθις δι' ὁμοίων διατυπώσεων, ἐν περι-

ΕΙΚ. 100. Κάτοψις πολεμ. Ναυστάθμου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

πτώσει ἐξοπλισμοῦ. Συνῳδὰ δὲ ταῖς πολλαπλαῖς παρισταμέναις χρείαις, προσέκειντο ἐργαστήρια ποικίλα καὶ καταστήματ' ἀναλωσίμων προμηθειῶν, τὰ ὁποῖα παρεῖχον εἰς τὸν στόλον τὰ συνεπαγόμενα ἐφόδια καὶ πάντα τὰ ἐπιτήδεια· ἐν ᾧ χρόνῳ οἱ ναυπηγοὶ καὶ μηχανικοί, οἱ τέκτονες μετὰ τῶν ξυλοτόμων καὶ ξυλουργῶν, οἱ χαλκεῖς καὶ οἱ ἄλλοι τεχνῖται καὶ σχοινοπλόκοι καὶ ῥαφεῖς τοῦ Ναυστάθμου ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ἐκ ῥυθμικῆς συνεργασίας πλήρωσιν πάσης διεξαγομένης οἰκοδομίας, μετασκευῆς, εἴτ' ἐπισκευῆς καὶ ἔργων τῆς καθημερινῆς συντηρήσεως.

Γνωρίζομεν δὲ πρὸς τούτοις ὅτι οἱ νεώσοικοι τῆς Ζέας—τοῦ νῦν

Πασᾶ Λιμάνι—περιλαμβάνοντες 196 ἐσχάρας, ἦσαν οἱ ἐντελέστεροι τοῦ Πειραιῶς. Σὺν ἄλλοις, διέθετον καὶ ἀποθήκην τοῦ ἐξαρματωμοῦ εὐρυτάτην ὅσον καὶ ἄριστα διαγεγραμμένην διὰ τὰ κρεμαστὰ σκεύη, ἥντινα κατεσκεύασε Φίλων Ἐξηκεστίδης ὁ Ἐλευσίνιος. Καὶ ἦτο τὸ κτίριον τεσσάρων πλέθρων μήκους καὶ πλάτους πεντήκοντα πέντε ποδῶν, ἔχον 72 παραφωτίδας εἰς τὴν πρόσοψιν καὶ ἴσας ὄπισθεν, 6 δὲ τοιαύτας κατὰ πλευράν, καὶ περιβαλλόμενον ὑπὸ ἑβδομήκοντα ὑποστηριζόντων τὴν στέγην κιόνων· δύο δὲ θύραι ἔφερον ἑκατέρωθεν τοῦ κυρίου ἄξονος πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, ἔνθα ὑφίσταντο καὶ ἕτεραι πλεῖσται θῆκαι, καὶ 134 προσέτι κιβωτοὶ διὰ τὴν φύλαξιν ἱστίων τε καὶ παραρρυμάτων.

Τὰ ὑλικὰ διεῖπον τακτικαὶ καταστάσεις τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξοδεύσεως, τὴν δὲ φροντίδα τούτων εἶχον ἀποθηκάριοι εἰδικοὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀπογραφῆς ἐν λεπτομερείᾳ. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ναυφυλακίαν, ἥτις ἐπὶ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ πλοίων ἐξετελεῖτο ἐπ' ἀγκύρας καὶ κατὰ τοὺς πλοῦς ὑπὸ τῶν ἐπιτελείων καὶ τῶν Μεσονέων — τῶν σημερινῶν δηλ. Δοκίμων, οὓς τὸ Βρεττανικὸν Ναυτικὸν διατηρεῖ κατὰ κυριολεξίαν διὰ τοῦ ὀνόματος Midshipmen — αὕτη διεξήγετο ἐντὸς τῶν Ναυστάθμων ὑπὸ μονίμου προσωπικοῦ, ἐνημέρου ὅλων τῶν ὁπωσδήποτε σχετιζομένων τῇ ἀποστολῇ αὐτοῦ.

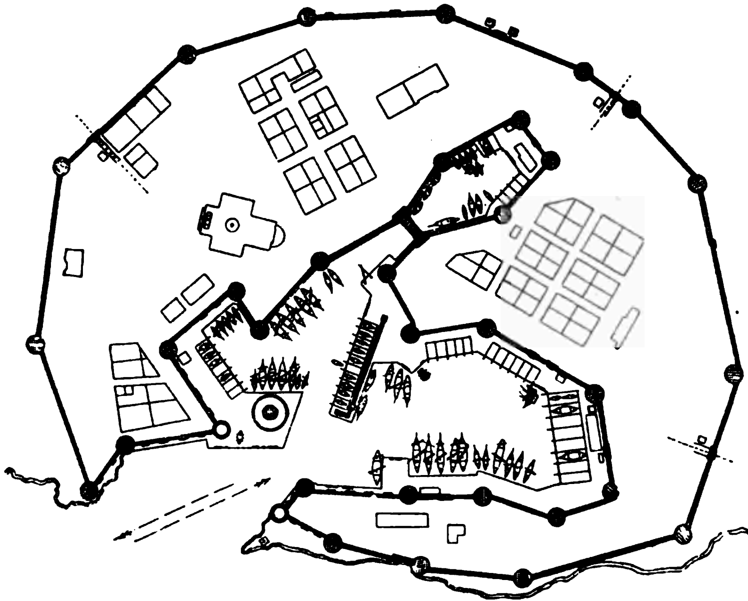
Ἡ δὲ τῶν ποτε πολεμικῶν ἡμῶν λιμένων τοιάδε οἰκονομία, ἀρξαμένη ἐκ τῆς ἁπλουστέρας τῶν πραγμάτων μορφῆς κατὰ τὴν πρωτογενῆ τῶν ναυτικῶν παρασκευῶν ἐποχήν, ἐξελιχθεῖσα δὲ προϊόντως καὶ τὸ τέλειον προκτησαμένη ἐπὶ τῆς τῶν ὧδε ὁμοεθνῶν Κρατῶν ἀκμῆς, διετήρησεν ἀκέραια τἀκροτελεύτια τῆς συνθέσεως καὶ τῆς ὀργανικῆς ὑποστάσεως γνωρίσματα, ἐνόσῳ τῶν τῆς μάχης ὀγκωδεστέρων πλοίων τὸν ὑπογραμμὸν συνίστα ἡ τριήρης. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἐμεγαλύνθησαν τὰ πρὸς τὸ ἀγωνίζεσθαι ἐκ παρατάξεως ἐνήρη ναυπηγήματα, ἀνεπτύχθησαν δ' αἱ γάστραι καὶ τὸ ἐκτόπισμα μετὰ τῶν σταθερῶν βαρῶν τοῦ ὁπλισμοῦ καὶ δὲν ἐπέτρεπον πλέον τὰς κατ' ἀξίωμα καὶ κανόνα ἐπαράξεις, τὰ μὲν προσκεχωσμένα μέρη ἐξετάθησαν καὶ αἱ τῆς ἐφεδρείας ὁρμίσεις πρὸς πρυμνήσια καθιερώθησαν ὡς συνήθεις, τὰ δ' ἐστεγασμένα ἢ μὴ νεώρια ἔμειναν προωρισμένα διὰ τὰς τῶν κατασκοπικῶν καὶ ὑπηρετικῶν ἐλαφρὰς μοίρας, καὶ δὴ τῆς ἀπολύτου διαθεσιμότητος.

Προκειμένου δ' ἐνταῦθα περὶ τῶν Ναυστάθμων τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἔχομεν ἱκανὰ καὶ πειστικὰ τεκμήρια νὰ συναγάγωμεν ὅτι οἱ μείζονες τῶν δρομώνων δὲν ἀνεσύροντο, εἰμὴ πρὸς ανα-

καίνισιν τῶν ἑκάστοτε φθειρομένων νομέων καὶ ὑφύδρων ἐπηγκενίδων τοῦ κουφαρίου αὐτῶν. Ὁ καθαρισμὸς ἐν τῷ μεταξύ, ἡ διάναξις καὶ ἡ ἀντισηπτικὴ ἐκείνου ἐπαλοιφὴ ἐγίγνετο διὰ κατακλίσεως καὶ ἀποκαλυπτομένων ἐξ ὑπαμοιβῆς τῶν βρεχομένων ἑκάστης πλευρᾶς· τὸ δὲ κατωρθοῦτο τῇ συσπάσει σχοινίων, τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ τῆς στήλης τῶν ἱστῶν πρὸς παραβεβλημένον ἰσάλιον, πρὸς κάτεργον ὅπερ παρέκειτο, ἢ πρὸς στερεόν τι καὶ ἐπιτήδειον τῆς ἐγγὺς ξηρᾶς σημεῖον. Οἱ μέσης χωρητικότητος κάραβοι, οἵτινες ἦσαν ἱκανῶς πολυαριθμότεροι—φαίνεται δὲ νὰ ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ πλέον τῶν προηγουμένων εἰς στρατιωτικὰς τοῦ Κράτους ὑπηρεσίας, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπηγόρευον ἄλλως καιροὶ ὑπέρτεροι καὶ τὸ οἱονεὶ μεγαλόσωμον ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τινὸς διαλαμβάνοντες—συνετηροῦντο παρομοίως ἐν τῷ ὕδατι καὶ τὰ διὰ τούτους νεώρια ὑπῆρχον μεμετρημένως, διὰ καθωρισμένας μόνον καὶ μὴ κατὰ διάφορον τῆς καρυναγωγῆς τρόπον ἐκπληρουμένας αἱρέσεις τῆς τῶν ὑφάλων περιποιήσεως. πολὺ δὲ μᾶλλον, διότι αἱ ἀνελκύσεις ἐτύγχανον διεξοδικαὶ ὁπωσδήποτε, καὶ ἰδίως καθ' οὓς αἰῶνας ἡ θαλασσία τῶν Ἑλλήνων παράταξις συνεποσοῦτο εἰς ἱκανὰς ἑκατοντάδας σκαφῶν, οὗ ἕνεκεν θ' ἀπητοῦντο, οὐχὶ ἁπλαῖ τινες καὶ κατὰ χώραν συνεπτυγμέναι ἐγκαταστάσεις, ὅπως ἐπιγειῶται τὸ ἄχρηστον ἐν εἰρήνῃ ἑκάστοτε καὶ κατὰ πολέμου τυχὸν ὥραν πλεονάζον μέρος τοῦ Βασιλικοῦ Πλοΐμου ἐντὸς τοῦ Χρυσόκερω καὶ τῶν Θεματικῶν Πλοΐμων πρὸς τὸ βάθος τῶν οἰκείων λιμένων. Οἱ δ' ἐλάσσονες τέλος δρόμωνες, τῶν ὁποίων ὁ ὄγκος καὶ ἡ καθόλου ὁλκὴ δὲν ἐπήγοντο περισσὴν καὶ δυσοικονόμητον δυσχέρειαν εἰς τὴν μεταβολὴν καταστάσεως, οὐδ' ἐδέοντο πρὸς ταύτην ἐξαιρετικῶν πως τῶν κατὰ τὸ πλῆθος ἐν ᾧ ἀπήντων μέσων μερίμνης, εἶνε ἐκεῖνοι δι' οὕστινας ὑφίσταντο συχνότερον ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἄλλοθι τῆς Αὐτοκρατορίας αἱ ἀπὸ μεθόδου ἐσχάραι.

Ῥητέον ἐν τοσούτῳ, ὅτι τὰ ἡμέτερα κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους Ναύσταθμα, κεφαλαιωδῶς μὲν διέκειντο καὶ διεπορεύοντο ὥσπερ τὰ πάλαι τοιαῦτα· ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ὅμως καὶ μάλιστα περὶ τὴν ἀκρόγαιον οἰκονομίαν τῶν ἀγκυροβολίων εἶχον πάντῃ διάφορον τῆς ἐκείνων τὴν διάταξιν. Παρεκτὸς ἐν περιπτώσει λιμενίων εὐσχήμων αὐτοφυῶς καὶ καλλιθεάτων, τῶν ὁποίων τὰ κτίρια καὶ αἱ παντοειδεῖς τοῦ συνέργου κατασκευαὶ διῆκον ἀφ' ἑαυτῶν μεθ' ἁρμονίας, διὰ τὸ μὴ δ' ὑπάρχειν παραδρομήν τινα κατὰ τόπον ἢ ὑπηρέτησις αὐτῶν ἐτύγχανε πρόχειρος, τῶν ἐξ ἐπιλογῆς τῆς θέσεως λοιπῶν

πολεμ. κατάρσεων ἡ ποικίλλουσα διαμόρφωσις κατελαμβάνετο ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως καὶ δι' ἀκανονίστου ὅλως καθιδρύσεως τῶν σχετικῶν ἐξαρτημάτων. Ὁ παντὸς περιεχομένου κολπώματος καὶ ὁρμίσκου μυχός, ἀφ' ἑτέρου, κατείχετο ὑπὸ ***Ἐσχαρῶν (τοῦ κτισίμου καραβίων)*** εἴτε καρυναγίων, ἐν ᾧ αἱ ἐκεῖσε στενοχωρίαι διετίθεντο ἐπὶ στάσιν τῶν ***καινουργιζομένων*** καὶ τῶν ***πρόρριζα διορθουμένων*** πλοίων καὶ εἰς τὸ προσορμίζεσθαι ἀσφαλῶς ἔτι τὰς δυναμένας νὰ εἰσπλεύσωσι διὰ ῥυμουλκήσεως ἐκ τῶν καθευδουσῶν νηῶν· πολ-

ΕΙΚ. 101. Κεφαλαιώδης ἀποτύπωσις Ναυστάθμου τῆς Ἑλλ. Αὐτοκρατορίας.

λάκις δ' οἱ συμπλησιάζοντές που τῶν ἐξοχῶν ἀλλήλους πύργοι τοῦ περιθέοντος τειχίσματος συνεκοινώνουν διὰ γεφυρῶν, ὥστ' ἐσχηματίζοντο ἔνδοθεν κατάκλειστα καὶ δυσπέλαστα λιμενάρια. Εἶτα δὲ τὰ ἔν τισι κεκρηπιδωμένα καὶ ἀλλαχοῦ ἀτημέλητα μέρη τοῦ κυρίου καραβοστασίου δὲν ἐθεωρεῖτο ἐπάναγκες νὰ κατανέμωνται τὸ μὲν ἐπὶ διάφορον τοῦ δὲ προορισμόν, εἰμὴ ἐφ' ὅσον συνήργει εἰς τοῦτο ἡ γειτνίασις ὡρισμένων ἐργοστασίων καὶ καθιέρου συμπτωματικῶς ἡ ἕξις (Εἰκ. 101). Καὶ παρὰ τὰς τόσας ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κέντρων παραλλαγάς, δὲν ἠκολουθεῖτο προσέτι καὶ

ἡ συστηματικῶς βαρεῖα, πολλὰ δ' ἑκατομμύρια δραχμῶν Ἀττικῶν ἀπαιτοῦσα δι' ἐγκατάστασιν τῶν ὁλκῶν ἐξυπηρέτησις τοῦ τῶν πολεμ. σκαφῶν ***ἐκνεωλκίσματος***. Ἀλλ' ἐφ' ὅλου τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν βίου ἡ κλίνη συνίστατο ἐκ περιωρισμένης ὡς οἷόν τε καὶ σπανίως ἐσκεπασμένης πετροποιΐας, ἡ δὲ θεμελιώδης διασκευασία τῶν χειρισμῶν διελάμβανε τὸν ξύλινον καὶ μόνον τῆς ὀλισθήσεως σκελετόν· τὴν κατὰ τρόπιδα, ὅ ἐ., εὐθυντηρίαν διαδοχίδα μετὰ τῶν ***φαλαγγίων*** καὶ τῶν ἰσοσταθμιστικῶν ***βωβῶν***.

Καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Αὐτοκρατορικὸς στόλος κατήρξατο δρῶν δι' ἰσχύος ἐφαμίλλου τῇ ἄλλοτε κατὰ τὸν χαρακτῆρα προορισμοῦ καὶ ἐκδουλεύσεων, ἰσαξίας δ' ἐπ' ἀκριβείᾳ τῆς τῶν ναυπηγημάτων ἀφ' ὧν συνίστατο καθ' ἑαυτὰ τελειότητος — καταβαλλομένης ἄκρας φροντίδος ἵνα καὶ τὰ ἐξαγοραζόμενα τυχὸν ἢ ναυλούμενα ἀπὸ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας πλοῖα κατά τινα εἰς ὑπερβολὴν παρισταμένην ποτὲ χρείαν ὦσιν εὖ πεπηγμένα καὶ δεκτικὰ πάντῃ χρησιμοποιήσεως πολεμικῆς—καὶ τῆς ζωτικότητος τοῦ ἐπιβαίνοντος ἐμψύχου. Τὰ ἔργα ἐξῄροντο εἰς ἀνάλογον τῆς ὑπερμάχου συστάσεως περιωπήν· σύναμα δ' ἡ στερρὰ θεμελίωσις καὶ ἡ μετὰ δεξιότητος ἴθυνσις τῶν ναυτικῶν ὑποθέσεων κατωρθώθη νὰ συντελέσωσιν ὁμοῦ τὴν ταχεῖαν καὶ κατ' ἐξοχὴν εὔστοχον ἀντιμετώπισιν πασῶν τῶν προϊόντως τυχουσῶν τῷ Βυζαντίῳ δεινοτάτων περιστάσεων καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων κινδύνων ἀφανισμοῦ, οἵτινες ἐπῆλθον ἀπ' Ἀνατολῶν τε καὶ ἀπὸ Δύσεως. Ἀφ' ἧς δ' ἐνεκαινιάσθησαν αἱ θαλάσσιαι ἡμῶν ἐχθροπραξίαι, ναὶ μὲν ὑπέστημεν ἀνήκεστα ἔστιν ὅτε παθήματα, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ καὶ κατακλειομένων τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιχειρήσεων ἠδυνήθημεν νὰ ἐπικρατῶμεν, ἀνεπτύσσομεν δὲ τὴν δεομένην ἱκανότητα ἐπὶ τὴν ἀποτροπὴν καταστροφῶν, τῶν ὁποίων ἡ κατ' ἐπανάληψιν κρισιμότης διαφεύγει οἱασδήποτ' ἤδη ἐκτιμήσεως, ὡς διαδηλοῖ καταφώρως ἡ ἱστορικὴ τοῦ μεσαιωνικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων ἐξέλιξις. Ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως μάλιστα, ἡ ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δοκιμασιῶν ἐπιδειχθεῖσα συνοχὴ τῆς φυλῆς, ἧςτινος οἱ τὴν Χερσόνησον οἰκοῦντες οἱ Μικρασιᾶται, οἱ ***Ἑλλαδικοὶ*** — νησιῶται δηλ. τοῦ Αἰγαίου πελάγους—καὶ οἱ λοιποὶ τῆς ἐθνικῆς συνολκῆς παράγοντες δὲν διίσταντο πλέον πόθῳ κατισχύσεως ἀλλήλων καὶ ἐχθροπαθείᾳ κινούμενοι, ἀλλ' ἀπὸ κοινοῦ εἰσέφερον πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀδιαχωρίστου Πατρίδος, ἀπέδωκεν ἐς ἀκέραιον τὴν ῥώμην ἐκείνην, δι' ἧς ἐπετεύχθη ν' ἀντί-

σχωμεν ἐναντίον τῆς φοβερᾶς καὶ ἀποπνικτικῆς τοῦ φυλετικοῦ ἰδιώματος ὁρμῆς τῶν τοσούτων ἐχθρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπῆλθον κατὰ τὰς ὧδε χώρας πανταχόθεν.

Πρότερον, ἀληθῶς, ἡ Πανελλήνιος ἐπιβολὴ ἠσκεῖτο ὑπὸ κρατιδίων πολλῶν, αὐθυπάρκτων δὲ καὶ ἐργαζομένων κατ᾽ ἰδίαν τινὰ ἐκτόνωσιν τῶν ἰδεωδῶν βλέψεων καὶ τῶν ἀναγκῶν ἑκάστου πολίσματος. Εἰ καὶ ἡ ἀποικιακὴ δὲ τούτων ἐπίδοσις ηὐδοκίμει τότε δι᾽ ἐντάσεως τῶν περισσευουσῶν ἄλλως τ᾽ ἐκπολιτιστικῶν δυνάμεων, διὰ τῆς ἐν συνόλῳ στρατιωτικῆς οὐχ ἧττον ἐπιφορᾶς καὶ διὰ τῆς κεκτημένης ἀντοχῆς, ἣν ὅμως ἡ τοιάδε ἔκφανσις σχετικὴ καὶ μᾶλλον ἐν τῇ κοσμοπολιτικῇ παλαίστρᾳ ἐνηργοῦμεν· τὸ ἑκασταχοῦ δαιμόνιον ἐξηπλοῦτο οἱονεὶ ἀπὸ διαγωνισμοῦ. Σπανιώταται δ᾽ ἦσαν αἱ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους περιπτώσεις, ἐν αἷς ἡ σύσσωμος ἐνέργεια πλειόνων ἐκ τῶν ἐνθάδε Μητροπόλεων μετὰ τῶν ἀποίκων καὶ δοριαλώτων κτήσεων αὐτῶν ἐφανεροποίει τὸ ἡμέτερον σθένος καὶ τὴν ἔμφυτον ἱκανότητα πρὸς ἐκπλήρωσιν πόθων ἐπ᾽ ἐκτενεστέροις ὁρίοις, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ μὲν ἐδάφους τῶν συνθηκῶν ὑποστάσεως, ἐπὶ τῷ τέλει δ᾽ ἑνιαίας ἐξυπηρετήσεως τῶν κοινῶν συμφερόντων. Ἀλλ᾽ ἡ μακρὰ εἶτα, εὐφόρητος καὶ ἀπὸ κεφαλῆς μιᾶς Ρωμαϊκὴ δεσποτεία ἀπήλειψε τὴν τῶν παρῳχημένων διαστάσεων ἀνάμνησιν, πρὸς ὃ δὴ εἶχε λειανθῇ ἡ ὁδὸς ὑπὸ τῶν γενομένων μετὰ τὸν πολὺν ἐν Χαιρωνείᾳ φόνον· κρούσματά τινα ἐνόπλου περὶ τὸ τέλος διαπληκτισμοῦ πόρρω ἀφίσταντο τῆς ὑφῆς τῶν συμβάντων ἀπὸ ἐπιδρομῆς τοῦ Ἀρχιδάμου εἰς Ἀττικὴν ἕως τῆς ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ναυμαχίας (431—404 π. Χ.), ἀκόμη δὲ καὶ τῶν προηγηθέντων τοῦ διαλείμματος ἐκείνου καὶ τῶν κατόπιν σποράδην διαδραματισθέντων μέχρι τῆς ἐν Ἰψῷ καταστροφῆς τοῦ Ἀντιγόνου. Καὶ οὕτως, ὅτ᾽ ἐξησθένησεν ὁ ἐπικαθήμενος κολοσσός, ὁ ἀνατιναχθεὶς Ἑλληνισμὸς εὑρέθη πλέον ὥριμος πρὸς σύμπραξιν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, εἰς ὁμοτελὲς δὲ πεπηγμένος Κράτος ἐβάδισε πάραυτα ἐπὶ τὴν κεχαραγμένην θεόθεν ἀποστολὴν αὐτοῦ. Θεόθεν δὲ πράγματι, διότι ἡ παλινόρθωσις τοῦ προνομιούχου ἐπὶ Γῆς καὶ μεγαλοπράγμονος Ἔθνους ἀπετέλεσεν ὕψιστον εὐτύχημα διὰ τὸν Χριστιανικὸν παρὰ τούτου καλλιεργηθέντα καὶ διαδοθέντα πολιτισμόν, ὅστις ἦν ἔτι ἐν ταῖς ἀπαρχαῖς τῆς οριστικῆς καὶ θαυμασιουργοῦ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἀναδείξεως. Ἂν δὲ διεκείμεθα διαφόρως καὶ ἠδυνατοῦμεν νὰ ἐφορεύσωμεν τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν ἕως τέλους κρατερότητα περὶ τοὺς ἀγῶνας ἀκαταδάμαστον, ἄδηλον τὸ τί θὰ προήρ-

χετο ἐξ ἐπικρατήσεως τῶν Περσῶν, τῶν Ἀράβων, τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἄλλων εἰσβαλόντων ἐπὶ συνέχειαν εἰς τὴν ἤπειρον κατὰ τὴν ἀναφερομένην περίοδον βαρβαρικῶν γενῶν.

Θ΄.

Ἀπὸ ὑπερμεσούσης ἐν τοσούτῳ τῆς ϛ΄ ἑκατονταετηρίδος ἕως ἀναρρήσεως ἐπὶ τοῦ θρόνου Λέοντος Γ΄ τοῦ Εἰκονομάχου (717) ἡ κατὰ θάλασσαν παρασκευὴ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἀνέπτυξε δρᾶσιν ἀξιόλογον καὶ ἀναμφιβόλως οὐχ ἧσσονα τῆς προγενεστέρας ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν προσενεχθεισῶν τῇ πολιτείᾳ ὑπηρεσιῶν. Διότι, ποὺ μὲν εἰσενεγκοῦσα ἐπὶ τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν κοινῇ συμφερόντων θεραπεύσασα, ἐν τῷ πολλῷ δὲ τῶν πράξεων αὐτῆς ἐπιβληθεῖσα ἰσχυρῶς τοῖς ἐχθροῖς καὶ παρασταθεῖσα ὁ μονονοὺκ ἀπόλυτος τελεσιουργὸς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, διεξήγαγεν ἐπιχειρήσεις δυσχερεστάτας, καθ' ἃς περιστάσεις ἡ τῶν ἀγώνων ὑφὴ ἦν ἀποκλειστικῶς ποντία· ὁπότε δ' ἐξ ἄλλου προέκειντο συνδεδυασμέναι καὶ τὸ ἄχθος τῶν μεταφορῶν συνεπαγόμεναι ἐργασίαι, ἐπεράτου τἀνατεθέντα καθήκοντα μεθ' οἵας εὐστοχίας ἔδει, ἵνα μὴ ἐπέλθῃ ποτὲ πρόσκομμα ἐκ στρατηγικῶν καὶ τακτικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον βλέπομεν νὰ ὦσι κατὰ τὸ πλεῖστον δυσεπίλυτα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν διεκπεραίωσιν τῶν τελευταίων ἰδίᾳ τούτων, ἅτιν' ἀπῄτουν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπιστήμην καὶ ἐμπειρίαν τῶν δρουγγαρίων καὶ κεντάρχων, εὐχερῶς εἰκάζει τις τὰ ὑπονοούμενα ἐν τῇ προσπελάσει μεμακρυσμένων καὶ ἀξένων χωρῶν ὑπὸ στόλου ἐντεταλμένου τὴν ἀποβίβασιν στρατευμάτων πρὸς πόλεμον· διότι, ἂν ἦτο χαλεπώτατον τότε καὶ δυσκυβέρνητον ἔργον τὸ ἀγαγεῖν ἔνδον ἐπὶ πολυήμερον διὰ κωπῶν καὶ ἱστίων μέχρι τῆς κατιτηρίας πλοῦν μυριάδας ἀνδρῶν, τὸ ἀνάλογον πλῆθος κτηνῶν μετὰ τῶν ***σελλοχαλίνων*** αὐτῶν, σκευὴν πολυσύνθετον καὶ ἔστιν ὅτε βαρυτάτην, τροφὰς δὲ καὶ πολυειδῆ ἕτερα τῆς ἐπιμελητείας ἐφόδια, ἀλλ' οὐδαμῶς ὑστέρει τὸ πολύφροντι ἐγχείρημα τοῦ ἐκβαλεῖν εἶτα τὸν τόσον φόρτον εἰς τὴν ξηράν· ἄδηλα, ἀπρόβλεπτα δ' ἐκεῖ καὶ ποικίλλοντα ἐπ' ἀόριστον συναπαντήματα ἔπρεπεν ὡς οἷόν τε νὰ προοραθῶσι, νὰ τεθῶσιν ἐκποδὼν μεθ' ἑτοιμότητος ἅμα ἐπιστάσης τῆς ὥρας καὶ νὰ πραγματοποιηθῇ τέλος ὁ τῆς στρατείας σκοπός.

Ἐπὶ τούτοις δέ, εἰς ἐπίμετρον τῆς προϊούσης ὁλονὲν τελειότητος καὶ τῆς κατὰ πάντα ὑπερκραταιώσεως πρὸς ἣν ἔβαινον τὰ Αὐτοκρατορικὰ πλόϊμα, ὡς ἐρρήθη ἐν εὐθέτῳ τόπῳ, τὸ ἐφευρεθὲν ἡμιόλιον περίπου αἰῶνος πρὸ τῆς καταλήψεως μέρους τῆς Ἑλληνοκρατουμένης Ἰταλίας ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν πυροφόρον ἐκεῖνο μέσον, δι᾿ οὗ οἱ ναύαρχοι Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου ἠφάνισαν τὴν ἀντάρτιδα τοῦ Σκύθου ἀρχηγοῦ Βιταλιανοῦ ναυτικὴν δύναμιν, ἀπέφερε διὰ τῆς ἰδέας τὴν ἐπινόησιν κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν περίοδον τοῦ Ἐνύγρου πυρός, ὅπερ προσέδωκε τοῖς πλοίοις ἡμῶν ἰσχὺν ἐκτάκτως μεγάλην καὶ καταστρεπτικήν. Ἵνα μὴ δέ, μεθ᾿ ὅλας τὰς ληφθείσας ἐπὶ τοῦ προκειμένου προφυλάξεις πρὸς τήρησιν τοῦ μυστικοῦ τῆς κατασκευῆς τοῦ τρομεροῦ ὅπλου, ὑπάρξῃ ποτὲ καταδότης τις, ἡ μὲν πολιτεία μυρίας προήγγελλε τούτῳ καὶ σκληροτάτας ποινάς, ἡ δ᾿ Ἐκκλησιαστικὴ πάλιν ἀρχὴ διέθετε προληπτικῶς τὴν ἀπειλὴν ἀρῶν, ἀφορισμῶν καὶ δυσφορήτων ἀναθεμάτων. Καὶ πασῶν τῶν τοιούτων φροντίδων χαρακτηριστικὴ τυγχάνει ἐπισφράγισις ἡ κατ᾿ ἀρξαμένην Ι´ ἑκατονταετηρίδα συνταχθεῖσα διαθήκη «Κωνσταντίνου τοῦ ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως Ρωμαίων, πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανὸν τὸν θεοστεφῆ καὶ πορφυρογέννητον βασιλέα», καθ᾿ ἣν τὸ Ἔνυγρον πῦρ ἐφανερώθη καὶ ἐδιδάχθη δι᾿ Ἀγγέλου εἰς τὸν πρῶτον χριστιανὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν, ἑπομένως δ᾿ ἐνεῖχε χροιὰν ὑψίστης ἱερότητος· ἵνα μὴ δέ τις προδώσῃ ἐφεξῆς τὴν τοιάνδε ἐξ Οὐρανῶν ἀποκάλυψιν, ἐνεγράφησαν ἀρχικῶς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τραπέζῃ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας κατάραι, διὰ τὸν διαπράξοντα τὸ παρόμοιον ἀνοσιούργημα καὶ διετάχθη ὅπως «ὁ ἐκ τοῦ τοιούτου πυρὸς εἰς ἕτερον ἔθνος δοῦναι τολμήσας μήτε χριστιανὸς ὀνομάζηται, μήτε ἀξίας τινὸς ἢ ἀρχῆς ἀξιῶται· ἀλλ᾿ εἴ τινα καὶ ἔχων τύχῃ, καὶ ἀπὸ ταύτης ἐκβάλληται καὶ εἰς αἰῶνα αἰώνων ἀναθεματίζηται καὶ παραδειγματίζηται — εἴτε Βασιλεύς, εἴτε Πατριάρχης, εἴτε τις ἄλλος οἷος οὖν ἄνθρωπος, εἴτε ἄρχων, εἴτε ἀρχόμενος τυγχάνει ὁ τὴν τοιαύτην ἐντολὴν παραβαίνειν πειρώμενος». Τὸ πῶς δ᾿ ἐδεσμεύοντο κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἀρρήκτως οἱ Ἕλληνες τῷ καθήκοντι διὰ τῆς θρησκευτικῆς ἐπιβολῆς ἢ δι᾿ ἑτέρου οἱουδήποτ᾿ ἐκ τῶν ὑλικῶν φοβήτρων καὶ ὁπόσον ἡ ψυχικὴ τιμωρία ἐπέδρα ἐπὶ τὴν κοινὴν συνείδησιν πολὺ μᾶλλον πάσης σωματικῆς, γίγνεται ὁλικῶς καταληπτὸν δι᾿ ἀναλογισμοῦ τῆς διεπούσης τότε τὴν κοινωνίαν θεοκρατίας. Πλὴν τῶν γενικωτέρων καὶ ἐμφαντικωτέρων ἐκδηλώσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων προεξάρχει ἡ καταπληκτικὴ ἐν τῷ μαρτυρίῳ

ὑπὲρ Πίστεως ἐγκαρτέρησις ἀναριθμήτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ὧν τὴν ἐξαγιασθεῖσαν μνήμην ὑμνοῦμεν σήμερον καὶ μετὰ σεβασμοῦ δοξολογοῦμεν οἱ κοινοὶ θνητοί, μυρίας ἔτι ἐκφάνσεις τῆς ἑδραζομένης ἐπὶ τῶν ἐνθέων πεποιθήσεων συνήθους τριβῆς συναντᾷ ὁ διερχόμενος τὴν ἱστορίαν τῆς ἐνδόξου ἐκείνης καὶ κοσμοκρατορικῆς ἡμῶν ἐποχῆς. Ἐν πρώτοις τὰ οἴκαδε ἦσαν ὑπερκεκορεσμένα εὐλαβείας πρὸς τὸν Δημιουργόν· οἱ δὲ κοιτῶνες μάλιστα ἐκέκτηντο εἰκονοστάσια εὐρέα μετὰ τῶν σχετικῶν ἀφιερωμάτων καὶ κανδηλῶν, παρεκτὸς **νινίων** πολλῶν, ἅτινα ἐκρεμῶντο ὑπὲρ τὸ προσκεφάλαιον εἴτε ἀπετίθεντο κάτωθεν τούτου τῶν **κραββατίων** ἐπ' ἀγαθῷ τῶν κτητόρων. Εἶτα, ὡς οὐδὲν ἐν τῷ κατ' ἰδίαν βίῳ ἐγίγνετο ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως ἱερέως, οὕτω καὶ ἡ καθημερινὴ τῶν ἀτόμων συμπεριφορὰ ἐφανέρου τὴν ὑπάτην θρησκοληψίαν· ἐπὶ παραδείγματος δ' ἐκ τῶν ἁπλουστέρων, οἱ συναντώμενοι καθ' ὁδὸν γνώριμοι ἐχαιρετίζοντο πρὸ παντὸς ἄλλου διὰ τῶν ἑξῆς διεξοδικῶν λόγων :

— Δι' εὐχῶν τῶν Ἁγίων Πατέρων ἡμῶν πῶς ἔχεις, ὦ φίλε ;

— Χάρις τῷ μεγάλῳ, παναγάθῳ καὶ φιλευσπλάγχνῳ Θεῷ ὑγιαίνομεν.

— Εἴθε ἡ δεξιὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ σκέπῃ πάντοτέ σε καὶ ἅπαν τὸ δσπίτι(ο)ν σου.

— Μακάριον (ἔσται τοῦτό γε). Εἴη δὲ διαρκῶς καὶ ἐπὶ σέ, ὦ φίλε, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς οἴκαδε ἡ εὐλογία τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ἡ πηγὴ τοῦ ἁγιασμοῦ, ὁ δοτὴρ τῶν ἀγαθῶν. Ἀμήν.

—Ἀμήν.

Καὶ ἐν ἐπακολουθούσῃ δὲ συνδιαλέξει ἐκείνων παρενείροντο ἐπὶ πάντων καὶ δι' ὅλων τῶν θεμάτων ῥητά, ἀποφθέγματα καὶ συχνάκις παραβολαὶ ἐκ τῶν ἁπτομένων ὁπωσδήποτ' ἐκκλησιαστικῶν.

Ἀπὸ ἄλλης δ' ἀπόψεως ἐξετάζοντες τὴν τοιαύτην ψυχολογικὴν τῶν ἀνθρώπων κατάστασιν εἴδομεν ἤδη σὺν ἄλλοις καὶ ἐνίας μερικώτερον ἀποτόκους ἕξεις. Τὰ μὲν στολίδια τοῦ καλοκάνου **ἱστορoῦντο**—δηλ. ἐζωγραφοῦντο—κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν θείων δογμάτων καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ Χριστιανισμοῦ, διά τινος συνήθως συνδυασμοῦ, ὅστις παρίστα τὸ ὑπερφυσικὸν ἐν τῷ μέσῳ καταλλήλων κοσμημάτων καὶ οἱονεὶ ἐπισκέπον τὰ ἐξέχοντα τῶν συμπλεγμάτων διάσημα τοῦ Κράτους καὶ τοὺς παρεμβαλλομένους που θυρεοὺς τῶν τυχὸν διοικούντων καράβους εὐγενῶν. Σημαῖαι ἰδιαίτεραι, ἑτέρωθεν, εἰκονίσματα καὶ τὰ συλλήβδην φυλακτάρια ἐχρησιμοποιοῦντο περι-

φανῶς πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἐν ἀγῶσι κακῶν· ἅπερ δὴ ἐπήγασαν ἀπὸ συγγενοῦς ὑποβολῆς τῇ τοῦ δοξάζειν, ὅτι τὸ πρὸς ἐπίπεδον γεωμετρικὸν ***Πένταλφα*** ἐξουδετέρου τὴν βασκανίαν, τῇ καθιερωσάσῃ δ' ἀκόμη ὅτι τὸ ἄνοιγμα τῆς μιᾶς καὶ πολὺ μᾶλλον τῶν δύο χειρῶν κατὰ τὴν διεύθυνσιν ἀπευχομένου τινὸς ἐπήγετο ἀπὸ συναριθμοῦ τῶν τοῦ διατεινομένου σχήματος ἄκρων τὴν ἄρδην διαστροφὴν πάσης μαγγανείας, ἡ ὁποία ἔτεινε διὰ τῶν ἐκφερομένων φράσεών εἰς ἐξασθένισιν τοῦ ἠθικοῦ καὶ τῆς ἰδίας τοῦ ἀποδέκτου εὐπραγίας. Τὰ παντοειδῆ προσέτι ὅπλα προήρχοντο ἐξ ἀποθηκῶν, ἔνθα ἠξιώθησαν τῆς ὕπερθεν εὐλογίας ἐπὶ μακρόν· ῥητέον δ' ὅτι οὕτω καὶ μόνον καθηγιασμένα ἐνέπνεον ἀπόλυτον τὴν ἐμπιστοσύνην. Τέλος δέ, τὴν ὑπάτην καὶ ἐπιβλητικωτέραν ἐπίδειξιν τοῦ χριστεπωνύμου ἐν πᾶσιν ὀργανισμοῦ ἀπετέλει τὸ ὅτι αἱ ἐχθροπραξίαι ἤρχοντο διὰ κατανυκτικῆς ὑπὲρ ἐπικρατήσεως δεήσεως καὶ ἐπεσφραγίζοντο ὑπὸ πανδήμου δοξολογίας ἐν ἐπιτυχίᾳ, εἴτε παρακλήσεως θερμοτάτης πρὸς συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἂν ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἐγένετο δυσμενής. Καὶ τὸ ἀξιοθαυμαστότερον ἐπὶ τούτοις, ὅπερ εἶνε τῷ ὄντι παράδοξον διὰ τί μνημονεύεται νῦν μετὰ δυσμενῶν τοῖς Βυζαντινοῖς σχολίων, ἔγκειται ἐν τῷ ὅτι ἀπὸ τοῦ νικηφόρου ποτὲ καὶ τὴν ***Τροπαιουχίαν*** (διάδημα χρυσοῦν μεθ' ὑψηλοτάτης ὑπὲρ τὸ μέτωπον ***Τούφας***) κατὰ κεφαλῆς φέροντος διὰ τὸν θρίαμβον Αὐτοκράτορος ἕως τοῦ ἐσχάτου ἀνδραγαθήσαντος στρατιώτου, οὐδεὶς ἐλάλει περὶ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων· ἀλλὰ μιᾷ φωνῇ διεβεβαιοῦτο ἡ σώτειρα ἀντίληψις ὑπερανθρώπων τινῶν δυνάμεων, εἰ μὲν ὑπερημύνθησαν οἱ ἡμέτεροι πόλεως, τῆς πολιούχου Ἁγιότητος, ἥτις διεφύλαξε τὰ τείχη ἀπὸ τῶν τῶν ἐναντίων ἐφόδων, εἰ δ' ἠγωνίσθησαν ἄλλως, τοῦ δωρήσαντος τὴν ὑπεροχὴν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Περὶ πάντων δὲ τούτων μορφοῦμεν ἰδέαν πληρεστάτην διεξερχόμενοι τοὺς μεγάλους κατὰ καιροὺς καὶ φονικοὺς ἄγαν πολέμους τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Γνωστόν, φέρ' εἰπεῖν, τυγχάνει ὅτι οἱ εἰρηνεύσαντες τῷ 531 Πέρσαι εἰσέβαλον κατ' ἔτος 540 εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, δὲν ἡσύχασαν δ' εἰμὴ ἀφ' οὗ ἡττήθησαν κατὰ κράτος καὶ ἀπωθήθησαν πέραν τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ. Κινηθέντες αὖθις κατὰ τὸ 549 προεκάλεσαν τὴν εἰς ἄκρον περιπετειώδη καὶ περὶ τὸν Καύκασον καὶ κατὰ τὴν Κολχίδα χώραν μετατεθεῖσαν προϊόντως, ἐπὶ ἑπταετίαν δὲ παραταθεῖσαν πάλην ἐκείνην, ἥτις ἐτερματίσθη δι' ὑποχρεώσεως τοῦ Χοσρόου Α´ νὰ διατηρῇ ἀντὶ χρηματικῆς ὑφ' ἡμῶν καταβαλλομένης χορηγίας τὰς ἀναγκαίας ἀνὰ τὰς Κασπίας πύλας φρουράς· καταλυθεισῶν δὲ τῶν

συνθηκῶν ἐπὶ βασιλείας Ἰουστίνου τοῦ Β', ἠγωνίσθημεν ἐφεξῆς μετὰ κλέους ἀφθίτου ἐπ' εἰκοσαετίαν ὁλόκληρον καὶ μέχρι τοῦ 597 συνεχῶς, σχόντες καὶ συμμάχους τοὺς τότε τὸ πρῶτον ἀναφανέντας ἐντεῦθεν τῶν Ἀλτείων ὀρέων Τούρκους. Τὰ προκληθέντα κατόπιν δυναστικὰ ἐξ αἰχμαλωτίσεως ὑπὸ τοῦ χάνου τῶν Ἀβάρων καὶ κατακοπῆς 12.000 ἀνδρῶν τοῦ σταθμεύοντος παρὰ τὸν Δανούβιον Αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα θανάτωσις ἐν Χαλκηδόνι τοῦ ἀγαθοῦ Μαυρικίου μεθ' ἁπάσης αὐτοῦ τῆς οἰκογενείας, ἤγαγον εἰς τὸ νὰ κηρύξῃ Χοσρόης ὁ Β' ἕτερον πάλιν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πόλεμον. Ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν ἐπανήρξατο δεινὸς μετὰ τοῦ ἀρχαιοτάτου ἡμῶν ἐχθροῦ σπαραγμός· ἐπωφεληθεὶς δ' οὗτος ἐκ τῆς διοικητικῆς ἀνεπαρκείας τοῦ Φωκᾶ καὶ τοῦ ἕως 622 ἔτους διατεθέντος μετέπειτα χρόνου πρὸς περισυλλογήν, ἀνέλαβε τάχιστα τὴν ὑπεροπλίαν καὶ βαθμηδὸν κατέλαβε τὰς πλείονας καὶ σημαντικωτάτας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κτήσεις τοῦ Κράτους. Ὁ υἱὸς ὅμως τοῦ διαχειριζομένου τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὴν Ἀφρικανικὴν ἐξαρχίαν τετιμημένου στρατηγοῦ Ἡρακλείου, ὁ ὁποῖος διεδέχθη βίᾳ τὸν μυρίας σωρεύσαντα συμφορὰς καὶ τοὺς μεγίστους τῶν κινδύνων ἐπικρεμάσαντα ὧδε κυριάρχην, ἐπεχείρησεν αὐτοπροσώπως πενταετῆ ἐπὶ Περσίαν ἐκστρατείαν, ἥτις ἔληξε διὰ τῆς ὁριστικῆς πλέον κατασυντριβῆς τῶν ἀειταράχων, ἀμειλίκτων εἰς μῖσος καὶ ἐπιφόβων διὰ τῆς ἀμέσου γειτονίας βαρβάρων. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δέ, προτοῦ ἀπέλθῃ τῆς πρωτευούσης ὁ ἐνάρετος Βασιλεὺς ἀνέπεμψε παράκλησιν, ἡ ὁποία ἐξέφραζεν οὐχὶ πάντως τὴν τῶν φροντίδων ἐπάφεσιν τῇ Θεότητι, ἀλλ' ἐπίκλησιν πρὸς τὸ καταξιωθῆναι τῆς οὐρανίου εὐλογίας ἐφ' ἃ ἔδει νὰ κατισχύσῃ ὑπέρμαχῶν τοῦ δικαίου· «Δέσποτα Θεὲ καὶ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, μὴ παραδῷς ἡμᾶς εἰς ὄνειδος τοῖς ἐχθροῖς σου διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· ἀλλ' ἐπιβλέψας ἐλέησον καὶ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν σου νίκην δὸς ἡμῖν, ὅπως μὴ καυχήσωνται οἱ ἀλάστορες κατὰ τῆς σῆς κληρονομίας ἐπαιρόμενοι». Στραφεὶς ἀκολούθως πρὸς τὸν Οἰκουμ. Πατριάρχην Σέργιον διεπίστωσε τὴν πεποίθησιν, ἧς ἐνεφορεῖτο, ὅτι ἡ πολιοῦχος τῆς Βασιλευούσης θὰ ἐπήρχετο ἀρωγὸς δι' ἠθικῆς ἐπιστηρίξεως τοῖς φρουροῦσι τὴν ἀσφάλειαν ταύτης, ἂν ὀψὲ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ προσεβάλλετο ἡ περιβολὴ ὑπ' ἀλλοφύλων· «Εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος καὶ σοῦ ἀφίημι τὴν πόλιν ταύτην...» εἶπε. Κληρονόμημα δὲ ταῦτα τῆς ὁμοίας τῶν πάλαι Ἑλλήνων ἐφέσεως, καταδεικνύοντα ὅτι τὸ ψυχικὸν τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους μεγαλεῖον διήκει ἀνέκαθεν διὰ χαρακτῆρος τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ ἀτόμων καὶ ἀπ' οὐδεμιᾶς ἐπηρείας συστέλλεται.

Συναφῆ ἐξ ἄλλου εἶνε καὶ τὰ ἕτερα ἐκεῖνα τῆς πίστεως διαδηλωτικά, ὧν ἡ ἔρευνα ἤγαγε τοὺς ἀνοήτους σχολαστικοὺς τῆς σήμερον εἰς τὴν παρεξήγησιν ὅτι, ἂν ἐπὶ πεδίου οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι, εἰμὴ ν' ἀντεπεξέρχωνται διὰ τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐπὶ πόλεων καὶ φρουρίων ἀλλοίαν ἐτήρουν οἱ ἡμέτεροι συμπεριφοράν· καὶ δή, ἐν ᾧ οἱ πολέμιοι ἐπήρχοντο κάθοπλοι καὶ ἐκθύμως, ὅτι τὸ ἔμμαχον τῆς Αὐτοκρατορίας πλῆθος ἐκεῖσ' ἐδέετο τάχα ἐν τοῖς ναοῖς καὶ ἀπεξεδέχετο μοιρολατρικῶς τὴν οὐρανόπεμπτον φορὰν τῶν πραγμάτων. Παρατρέχοντες νῦν τὴν τοιαύτην ἑρμηνείαν, ἥτις διαψεύδεται ἀπειράκις ὑπὸ τῶν συγχρόνων γεγονότων — ἡ κατ' ἀρχὰς τοῦ Ζ΄ αἰῶνος ἐπίθεσις τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως δι' ἀποβατικοῦ ἐκ τῶν ἀντιπέραν ἀκτῶν ἐγχειρήματος ἐστοίχισεν αὐτοῖς 4.000 ἄνδρας, καὶ ἕτερα πλεῖστα ἄχρις Ἁλώσεως παραδείγματα—καὶ οὐδεμιᾶς χρήζει διαφόρου ἀνασκευῆς, φέρε διασκοπήσωμεν καὶ μόνον τὰς θεοκρατικὰς διατυπώσεις καθ' ἑαυτάς, τίνι τρόπῳ καὶ δι' ὁποίας τάξεως ἐτελοῦντο. Ἐν κεφαλαίῳ δέ τις ἀπομνημόνευσις τῆς ἐπ' ἐκκλησίας ἀπηχήσεως συγκεκριμένων συμβάντων ἐξωτερικεύει πλήρως τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ἀπὸ τῶν ὁποίων προήχθησαν οἵ τε κατὰ περιστάσεις ψαλμοί, αἱ ἱεροτελεστίαι τῶν ἀνωμάλων καθόλου εἰπεῖν καιρῶν καὶ τὰ σχετικὰ μεθεόρτια. Ὅθεν, κατὰ τὸ 626 ἔτος συνέβη τρίμηνος σχεδὸν πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ 110.000 Ἀβάρων, πολυαρίθμων δὲ στιφῶν Σκλαβηνικῶν καὶ Βουλγαρικῶν, ἅτινα συνέπραττον· στρατιωτικὰ σώματα τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τεθειμένου Χάνου διεχύθησαν καὶ κατέστρεψαν ἐκ θεμελίων τοὺς ἔξω τῆς πόλεως συνοικισμούς, τῶν προφυλακῶν κατελθουσῶν μέχρι τοῦ ***Ἱεροῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς*** (τανῦν Μπαλουκλί). Ἡ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς τότε Ἑλληνικὴ ἄμυνα διεξήχθη κρατερῶς καὶ ἐματαίωσε πάντα τὰ πρὸς ἐκπόρθησιν ἀποτολμηθέντα, 12 μὲν ἑλεπόλεις — κατασκευασθείσας καὶ χρησιμοποιηθείσας συνῳδὰ ταῖς ὁδηγίαις αἰχμαλωτισθέντος τινὸς στρατιώτου τοῦ Αὐτοκρ. μηχανικοῦ — καταπρήσασα καὶ ἀποσυνθέσασα, φθείρασα δὲ πληθὺν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐν τέλει τρέψασα τούτους περιτρόμους εἰς φυγὴν ἄτακτον· τοῦ δὲ Βασιλικοῦ πλοΐμου ἡ σύμμετρος δρᾶσις τοσοῦτον ὑπῆρξε λυσιτελής, ὥστε, ἐν ᾧ αἱ ἀπὸ τῆς θαλάσσης προσβάσεις ἐτηρήθησαν πάντῃ ἀπροσπέλαστοι διαρκούσης τῆς προσβολῆς, κατωρθώθη ἑτέρωθεν ἡ μὴ πραγματοποίησις ἐν τῷ μεταξὺ τῆς προθέσεως τῶν ἀντικρὺ κατηυλισμένων Περσῶν, ὅπως σπεύσωσι διαπλέοντες τὸν Βόσπορον εἰς βοήθειαν τῶν συμπαθῶν αὐτοῖς ἐπιχειρηματιῶν. Καὶ ἐν τοσούτῳ, καθ' ὃν χρόνον ὁ πατρίκιος Βῶνος καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν

ἐμάχοντο μετ' ἐξιδιασμένης γενναιότητος, τὸ ἄμαχον τοῦ λαοῦ μέρος συνέρρεε πανδήμως ἐν τοῖς ναοῖς καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν ἄϋλον τῆς Θεοτόκου προσεπικουρίαν, ψάλλον τοὺς ἐπ' ἐκείνῃ τῇ περιστάσει συντεθέντας καὶ **Ἀκαθίστους ὕμνους** ὀνομασθέντας αἴνους· ὅτε δὲ κατόπιν κατετροπώθησαν οἱ ἐπιδρομεῖς καὶ τὸ Βυζαντινὸν ἄστυ ἐλυτρώθη τῆς ἐκείνων μάστιγος, ἡ εὐσεβὴς τῶν μεσαιωνικῶν ἡμῶν προγόνων διάθεσις ἔπεισε μὲν ὅτι κατὰ τὴν φοβερὰν δοκιμασίαν διέτρεχε τὰς τῶν τειχῶν ἐπάλξεις καὶ ἐκράτυνε τοὺς ὁπλίτας ἡ Ἀειπαρθένος Μαρία, ἀντὶ δὲ παντὸς ἑτέρου ὕμνησε τὰ στρατηγικὰ Ταύτης χαρίσματα ἐν τοῖς περιφήμοις **Χαιρετισμοῖς,** τῶν ὁποίων παλιλλογία ἐν ἑκάστῃ τῶν εὐχαριστηρίων ἀποστροφῇ εἶνε ὁ παιάν:

« Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε.
Ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
ἵνα κράζω σοι· Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε».

Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς θρησκευτικῆς τοῦ ποτε Ἑλληνισμοῦ καταλήψεως, ἥτις εὐνόητον τυγχάνει ὅτι ἀπήντα ζωηρότερον παρὰ τοῖς ἐπιβαίνουσι τὸν Αὐτοκρατορικὸν Στόλον ἕνεκα τῆς ἐξ ἐπαγγέλματος αὐτῶν ὑπερευαισθησίας ᾧ τινι ἂν ὑπερανθρώπῳ στοιχείῳ, τῆς ὁποίας δὲ πλείστας ὅσας ἐκδηλώσεις διασῴζομεν ἔτι ἀναλλοιώτους, ἀξιοσπούδαστον εἶνε καὶ τὸ εὐλαβὲς ὕφος, δι' οὗ ἐγνωρίζετο τῷ δήμῳ πᾶσα τῶν διεξαγομένων ἑκάστοτ' ἀγώνων ἐπιτυχὴς ἔκβασις. Τὸ Βασιλ. διάγγελμα, π. χ., ὅπερ ἀνεγνώσθη πανηγυρικῶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοῦ Σοφίας τῇ 15ῃ Ἀπριλίου 628, κατόπιν τῆς κλεισθείσης μετὰ τοῦ σατράπου Σιρόου εἰρήνης, διαπνέεται ὑπὸ μετριοφροσύνης, ὑφ' ἧς τὰς ἐνδείξεις μάτην θὰ προσεπάθει ν' ἀνεύρῃ τὸν ἐκδώσαντα ἐργάτην ἀϊδίου μνήμης κατορθωμάτων ὁ ἀγνοῶν τίνα προηγήθησαν τῆς εὐαγγελιζομένης ἐν τῷ περιεχομένῳ εὐφροσύνης· ἤρχετο δ' οὕτω: «Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ, δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ, εἰσέλθετε ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει καὶ γνῶτε ὅτι Κύριος αὐτός ἐστιν ὁ Θεός· ἡμεῖς δὲ λαὸς αὐτοῦ ἐσμεν καὶ πρόβατα τῆς νομῆς αὐτοῦ. Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅτι Χριστὸς κύριος, εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἕως γενεᾶς καὶ γενεᾶς ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ. Εὐφρανθήτωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ καὶ τερφθήτω ἡ θάλασσα καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ. Καὶ πάντες οἱ χριστιανοὶ αἰνοῦντες καὶ δοξολο-

γοῦντες εὐχαριστήσωμεν τῷ μόνῳ Θεῷ, χαίροντες ἐπὶ τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ὀνόματι χαρὰν μεγάλην. Ἔπεσε γὰρ ὁ ὑπερήφανος καὶ θεομάχος Χοσρόης· ἔπεσε καὶ ἐπτωματίσθη εἰς τὰ καταχθόνια καὶ ἐξωλοθρεύθη ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ, ὁ ὑπεραιρόμενος καὶ λαλήσας ἀδικίαν ἐν ὑπερηφανίᾳ καὶ ἐξουδενώσει κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀχράντου μητρὸς αὐτοῦ τῆς εὐλογημένης δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀπώλετο ὁ ἀσεβὴς μετ' ἠχοῦς. Ἐπέστρεψεν ὁ πόνος αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ...».

Τοιαύτη ἡ κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους πνευματικὴ ἡμῶν προσήλωσις, τῆς ὁποίας ἡ ἐπίδρασις ἐγένετο πολλαπλῶς ἀνυπολόγιστος καὶ αὐτόχρημα σώτειρα ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους βίῳ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἄκρατος θεοφοβία, ᾗ παρείπετο ἡ ἐπιβλητικὴ ἐν παντὶ ἀνάμιξις τοῦ ἰδίᾳ ἐξέχοντος ἐπὶ παιδείᾳ καὶ χρηστότητι Ἱερατείου, εἶνε ἡ ἐμφυσήσασα τὴν ἀδιάρρηκτον ἐκείνου συνοχὴν καὶ τὴν ἀνίκητον ἀντοχὴν ἐπὶ μεστὴν δοκιμασιῶν ὑπερχιλιετηρίδα. Καὶ τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐνωτιζόμεθα κατ' ἐξοχὴν ἐκ τοῦ ὅτι ἀπὸ τῆς κρατησάσης τότε οἰκονομίας ἐπερίσσευσαν τῷ πανσέπτῳ τῶν ὁμογενῶν Κλήρῳ αἱ ἀναγκαῖαι δυνάμεις, ἵνα βραδύτερον κατορθώσῃ τὴν ἀποκλειστικῶς αὐτῷ καὶ μόνῳ ὀφειλομένην διάσωσιν μέχρι τοῦ νῦν τοῦ παντοιοτρόπους πειρασμοὺς καὶ σκληροτάτας καταδιώξεις ὑποστάντος ποιμνίου. Ὁπόσον δ' ὑπέθαλπε πάντοτε καὶ μετὰ τίνος σοφίας καθωδήγει ἐπ' ἀγαθῷ τὴν ἀνδρικὴν ἀρετὴν ἡ ἄλλως εὐρυσθενὴς καὶ μαχιμότητος καθ' ἑαυτὴν κεκορεσμένη Ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία τῆς Αὐτοκρατορίας, καταφαίνεται ἐκ τοῦ συναισθήματος τῆς φυλῆς περὶ τῶν ἀποκειμένων ἑκάστῳ ἀπὸ Χριστιανισμοῦ καθηκόντων κατὰ τὸν πόλεμον καὶ ἰδίως ἐκ τῶν ἀπαντώντων πολλαχοῦ τῶν συγχρόνων ἐγγράφων ῥημάτων ἐπὶ τῆς ἐμπρεπούσης τοῖς Ρωμαίοις πολίταις ὑστεροφημίας· καὶ αὐτὰ δὲ τὰ τιθέμενα ἐπὶ τῶν Βασιλικῶν τάφων ἐπιγράμματα δὲν ἐδίδασκον διάφορόν τι τοῦ τῶν ὅπλων μεγαλείου καὶ τῆς ἐν δέοντι αὐταπαρνήσεως ὑπὲρ Πάτρης, ὡς πειθόμεθα ἐκ προχειροτάτης παραθέσεως τῶνδε:

Τοῦ ἐν Ταρσῷ ταφέντος Ἰουλιανοῦ·

„ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ ΜΕΤΑ ΤΙΓΡΙΝ ΑΓΑΡΡΟΟΝ ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ,
ΑΜΦΟΤΕΡΟΝ, ΒΑΣΙΛΕΥΣ Τ'ΑΓΑΘΟΣ, ΚΡΑΤΕΡΟΣ Τ'ΑΙΧΜΗΤΗΣ“.

Τοῦ τραχέος στρατιώτου καὶ κατὰ Ψελλὸν «ἥκιστα ἐν παιδείᾳ τεθραμμένου» Βασιλείου Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου·

"ΑΦ' ΟΥ ΒΑΣΙΛΕΑ ΓΑΡ ΘΕΟΣ ΚΕΚΛΗΚΕ ΜΕ
ΟΥΚ ΑΡΑ ΤΙΣ ΕΙΔΕΝ ΗΡΕΜΟΥΝ ΕΜΟΝ ΔΟΡΥ·
ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΥΣΙ ΤΟΥΤΟ ΣΚΥΘΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΣΑΙ,
ΣΥΝ ΟΙΣ ΙΣΜΑΗΛ, ΙΒΑΥΓΟΣ, ΙΒΗΡ, ΑΡΑΨ".

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων καὶ τοῦ πολεμικοῦ μένους κρατυνομένου τε καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξαπτομένου ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, τὸ μὲν χερσαῖον στράτευμα συνετέλει ἐς τὸ συνεχὲς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ἐξικνοῦντο ἔστιν ὅτε ἕως ἀπιστεύτου τινὸς βαθμοῦ μεγαλουργίας καὶ πρὸς ἀποτελέσματα κατ' εὐχὴν καιριότητος· ἡ δ' ἐν τῇ ἀναφερομένῃ περιόδῳ ἰσχυρὰν τὴν σύστασιν ἔχουσα καὶ τελεσφόρον ἄγαν κεκτημένη ὅπλον θαλασσία τῶν Ἑλλήνων παράταξις προσέφερεν οὐδὲν ἧττον σπουδαιοτάτας καὶ κλέος ἀθάνατον συγκομισάσας ὑπηρεσίας. Καὶ ἐν πρώτοις δὴ μετηνέχθησαν δι' ἐπαρκεσάσης πλήρως μεθόδου καὶ ἄνευ προσκόμματός τινος ἐχθρικοῦ οἱ ἡμέτεροι λεγεῶνες μετὰ τῶν ἐφοδίων πάντων ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου ἕως μυχοῦ τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου, καθ' ὃ ἔτος ἐπερατώθησαν ἐξ ὁλοκλήρου καὶ μετ' ἐντελείας αἱ παρασκευαὶ πρὸς ὁριστικὴν ἤδη κατασυντριβὴν τοῦ Περσικοῦ κράτους· κατὰ δὲ τὴν ἀπὸ γῆς ἐπιλαβὴν ἐκτελέσεως τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐσχεδιασμένων ἐν νῷ δυσχερεστάτων κινήσεων καὶ ἐφεξῆς μέχρις ὅτου ὁ τοῦ ***χειμαδίου*** αὐτοῦ Γαυζάκου — τῆς λεγομένης σήμερον Ταυρίδος—ἐκκινήσας Βασιλεὺς Ἡράκλειος ἔφθασε πανστρατιᾷ εἰς τὴν Ἱέρειαν (τὸ Βεϋλέρμπεη τῶν Ὀθωμανῶν) διὰ κυριαρχηθέντος πάντῃ ἐδάφους, ὁ Αὐτοκρατορικὸς Στόλος ἐκράτησεν ἐντελῶς τῆς ἀπολύτου τῶν ὑγρῶν τοῦ ἐμπορίου ὁδῶν ἀσφαλείας καὶ τῆς τάξεως ἅμα τῶν ἰδιαιτάτην προσλαβουσῶν τότε σημασίαν ἀκτῶν κατὰ Προποντίδα καὶ Αἰγαῖον πέλαγος, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ κατώρθωσε ν' ἀσκήσῃ οὐχ ἥσσονα ἐπιτήρησιν καὶ ἐπὶ τῆς τῶν πέραν χωρῶν ἡσυχίας. Ὁ διεξερχόμενος μάλιστα μετὰ προσοχῆς τὴν ἐν ἐπιτόμῳ ἱστόρησιν τῶν γεγονότων καὶ βασανίζων ταῦτα διὰ συσχετισμοῦ μὲν πρὸς τὸ διεθνὲς περιβάλλον, κατὰ τὴν λογικὴν δὲ συρροὴν φροντίδων ἀπὸ μέρους τοῦ πόντου, ἐνόσῳ διεξήγετο ὁ μεσόγειος ἀγών, πείθεται ὅτι δέον οἱ περιγράψαντες νὰ παρέλειψαν δίκην εὐχερῶς τινων νοουμένων διαφόρους ἐπιβοηθητικὰς ἐκείνῳ, πλὴν καθ' ἑαυτὰς μὴ λόγου ἀναξίας τῶν νηῶν πράξεις. Εἶτα δέ, ἀπὸ καλιφείας τοῦ Ἄβου-Μπεκὶρ ἕως τοῦ 641 ἔτους ἡ περίβλεπτος Ἀλεξάνδρεια διέφυγε τὸ

καταληφθῆναι ὑπὸ τῶν ἄγχιστα τοῖς τείχεσιν εὑρισκομένων καὶ ἐπιχειρούντων ἐν πλήθει στιφῶν τῶν Ἀράβων διὰ προστασίας τῶν ἐγρηγορουσῶν ἐπὶ τοῦτο ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ εἰρημένη ἐν τοσούτῳ πόλις κατελήφθη μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Χάμρου, ἅτ' ἐξαντληθέντων πλέον ὁλοσχερῶς τῶν ἀμυντικῶν αὐτῆς τρόπων καὶ μέσων. Εἰ καὶ ἀνεκτήθη δὲ τῷ 646 ἀπὸ θαλάσσης, ἀλλὰ δὲν ἐγένετο δυνατὸν ἔκτοτε νὰ συγκρατηθῇ ἐπὶ μακρὸν καὶ ἀπώλετο ἀνεπιστρεπτὶ ἡ ἐν Ἀφρικῇ φωτοδότις ἑστία τοῦ Χριστιανικοῦ ἡμῶν πολιτισμοῦ· τὰ ἐν τῷ μουσείῳ Καΐρου φυλασσόμενα ἤδη κειμήλια, ἀπειρελάχιστόν τι ὄντα ὑπόλοιπον τοῦ ὑπάρξαντός ποτε μεγαλείου ἡμῶν κατὰ τὴν Νειλόρρυτον καὶ φοινικοβριθῆ Αἴγυπτον, δίδουσι τὸ ἁρμόδιον μέτρον ἐπ' ἐκτίμησιν τῆς ἐκεῖ συντελεσθείσης ὑπὸ τῶν ἀξέστων Ἀσιατῶν καταστροφῆς. Καὶ οὕτως ἀνετράπη ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων, διεφθάρη καὶ ἐξηφανίσθη ὅ,τι εἴχομεν δημιουργήσῃ μετ' ἐνδελεχῆ ἐπὶ 960 ἐνιαυτοὺς ἐργασίαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Πτολεμαίου τοῦ Λάγου. Τὸ χείριστον ὅμως ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἀπ' ἐκείνων τῶν χρόνων κατηναγκάσθημεν ν' ἀναλάβωμεν διεξοδικοὺς ἐπὶ τοῦ γενικοῦ καὶ δεινοὺς ἀγῶνας πρὸς τὴν ὁλονὲν ἐξαπλουμένην, καταφέρουσαν δ' ἐν τῇ προόδῳ αὐτῆς καίρια τῷ Βυζαντινῷ μεγαλείῳ πλήγματα Ἀραβικὴν φυλήν· ἦτο δὲ τοσαύτη ἡ καταφορά, ὥστε μικροῦ δεῖν πολλάκις ἀπέγνωμεν ἐν τῇ ἀναζητήσει τοῦ ὅ,τι ἐχρῆν δρᾶν πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀκατασχέτου ἀπὸ τῶν Μωαμεθανικῶν πεποιθήσεων ὁρμῆς καὶ τῆς ὅλως ἔκφρονος ἐπὶ πεδίου αὐταπαρνήσεως τῶν ἐχθρῶν. Συνεχιζομένης ὅθεν τῆς ἀρτιφανοῦς ἐν τῇ ὧδε Ἀνατολῇ ἐπιχειρηματικότητος τῶν τοῦ Κορανίου ὀπαδῶν, ὁ Ἄραψ ἡγεμὼν τῆς Συρίας ἐξήρτυσε κατὰ τὴν βασιλείαν Κώνστα τοῦ Β΄ 1700 πλοῖα μικρόσωμα, ὧν ἐπεβίβασε πολὺ στράτευμα, καὶ δι' ἀπροσδοκήτου τινὸς ἐπελεύσεως κατέλαβε τὴν ἀσθενῶς φρουρουμένην Κύπρον· μετ' οὐ πολὺ δ' ἐδυνήθη νὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν νῆσον Ρόδον, ἀφ' οὗ πρότερον ἤρατο νίκην ἐν συναφθείσῃ τινὶ ναυμαχίᾳ κατὰ τὰ ἔξωθεν τοῦ λιμένος τῆς πρωτευούσης αὐτῆς ὕδατα καὶ ἐξησφάλισε τὴν καθόλου ὑπεροχήν. Τοὐντεῦθεν δ' ὁ φύσει ὢν μεγαλεπήβολος Μωαβίας ἐνεπλήσθη τολμηρῶν ἄγαν διαθέσεων, ὑπολαβὼν δὲ τὰς μέχρι τότ' ἐπιτυχίας ὡσεὶ ἀπαρχήν τινα σπουδαιοτάτων κατακτήσεων, διενοήθη ἄμεσον καὶ κρατερὰν ἐπίθεσιν εὐθέως ἐναντίον τῆς ἡμετέρας Μητροπόλεως. Πρὸς τοῦτο δ' ἔπηξε πυρετωδῶς ἰσχυρὸν τῆς γραμμῆς στόλον, ἐφωδίασε τοῦτον ὡς ἄριστα καὶ ἐπήρχετο· ἀλλὰ μαθὼν ὁ Αὐτοκράτωρ τὰ γιγνόμενα ἐξώπλισεν ἐν τάχει μεγάλην

καὶ εὖ συγκεκροτημένην παράταξιν, ἀνέλαβεν αὐτοπροσώπως τὴν ἀρχιναυαρχίαν καὶ ἐπορεύθη πρὸς συνάντησιν, κατέλαβε δὲ τοὺς ἐπιδρομεῖς παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Λυκίας καὶ ἐπηκολούθησεν ἡ λυσσώδης καὶ φονικωτάτη ἐκείνη σύρραξις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡττήθημεν καὶ ἠναγκάσθημεν εἰς σύντονον ὑποχώρησιν· κινητοποιηθείσης δ' εἶτα μετὰ σπουδῆς ἑτέρας τινὸς καὶ πολυπληθεστέρας δυνάμεως ἐκ δρομώνων τοῦ Βασιλικοῦ καὶ τῶν γειτονικῶν Θεματικῶν πλοίμων, ἀνεστείλαμεν ὁριστικῶς τὴν περαιτέρω πορείαν τῶν κατισχυσάντων πρὸς καιρὸν ἐχθρῶν καὶ ἐπεβάλομεν αὐτοῖς τὴν εἰρήνην.

Ἐπὶ Κωνσταντίνου Δ΄ τοῦ Πωγωνάτου οἱ κατέχοντες ἤδη τὴν Κρήτην καὶ πλεῖστα σημεῖα ὀχυρὰ κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ἄραβες, ἐλθόντες μετὰ στρατοῦ σημαντικοῦ διὰ ξηρᾶς καὶ τοῦ στόλου αὐτῶν παραπλεύσαντος τοὺς ἀπὸ Δωρίδος ἄχρι Τρωάδος αἰγιαλούς, ἐπολιόρκησαν στενῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πλὴν κατηνάλωσαν ἐπὶ ματαίῳ ἑπταετίαν ὁλόκληρον (671 — 678) πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς περιβλέπτου τῶν πόλεων βασιλίδος ἐξ ὁρμητηρίου τῶν ἐχθροπραξιῶν τῆς Κυζίκου, ἐν τῷ μεταξὺ δ' ὑπέστησαν παμμεγίστας καὶ τοιαύτας ἀπωλείας, οἵας διὰ τῆς πείσμονος καὶ μόνον ἣν ἀνέπτυξαν ἐπιμονῆς πρὸς τὸ ἐπιτυχεῖν ὁπωσδήποτε κατώρθωσαν νὰ ὑποφέρωσιν ἐγκαρτεροῦντες· ἔνθεν μὲν ἡ ὑλικὴ ἀντοχή, τὸ ἀκατάβλητον σθένος καὶ ἡ ἐμπειροτεχνία μετὰ τῆς ὀξύτητος τῶν ἀμυνομένων ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἔνθεν δ' αἱ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τόπους στολάρχων ἐπιχειρούμεναι ἄνευ ἀναπαύλης βίαιαι καὶ ὀλέθριαι ἐπιθέσεις συνέτριψαν ἐντελῶς τοὺς βαρβάρους κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ ἠνάγκασαν αὐτοὺς ἐν τέλει νὰ διασωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς. Συνῳδὰ δὲ τῇ ἐπιγενομένῃ συνθήκῃ, ὑπεχρεώθη ὁ ἀδικήσας καλίφης νὰ καταβάλλῃ ἐτησίως τρισχιλίας λίτρας χρυσοῦ—3.700.000 δραχμῶν—8.000 Χριστιανοὺς ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων, οὕστινας εἶχε περιοδικῶς αἰχμαλωτίσῃ κατὰ τὰς ἐπιδρομάς, τὰς ὁποίας ἐνήργει ἀνὰ τὰς γύρῳ χώρας, καὶ 50 ἵππους ἀπὸ τῶν εὐγενοῦς καταγωγῆς.

Καὶ ἀξιομνημόνευτον ἐν παρόδῳ ἐστὶν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους παρεχωρήθη τοῖς Βουλγάροις ἡ Κάτω Μοισία πρὸς ἀποικισμὸν μόνιμον ὑπὸ τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, ἵνα παραιτούμενοι ἐφεξῆς τὸν νομάδα καὶ τυχοδιωκτικὸν βίον, διάγωσιν ἥσυχοι καὶ ἀπείργωσιν ἅμα εἰσβολῶν τοὺς Ἀβάρους καὶ τοὺς Σλαύους. Διότι καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι παρηνώχλουν ἡμᾶς ἱκανῶς ἀπό τινος καὶ πρὶν ὑποταχθῶσι κατὰ μέγα τοῖς ἄλλοις — οἵτινες εἶχον συστήσῃ κράτος ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς τοῦ παρόντος Ρωσίας ἕως Οὐγγα-

ρίας — καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ 610 μέχρις 641 συντελεσθεῖσαν βαθμηδὸν ἐγκατάστασιν αὐτῶν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὰς ΒΔ ἐπαρχίας καὶ περὶ τὸν Στρυμόνα ποταμόν· οὕτω δὲ τῷ 577 ἐπέδραμον ἐπὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ ἐδῄωσαν ταύτην ἕως τοῦ 584, ὁπότε κατεβλήθησαν ὑπὸ τμήματος τῶν ἐπανακαμψάντων εἰς τὰ ἴδια ἐκ τοῦ κατὰ Περσῶν πολέμου Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, οἱ δ' ὑποτελεῖς (Σοραβοὶ καὶ Χρωβάται) ἢ μὴ ὑπολειφθέντες ἐν τοῖς ὑπερβορείοις διαμερίσμασιν ἐπῆλθον ἀλλεπαλλήλως κατὰ τὰ ἔτη 583, 584, 586, 589 καὶ ἐκ διαλειμμάτων τῷ 591—619. Ἐν τοῖς κατόπιν δὲ θὰ ἴδωμεν ὁποίας σχέσεις καὶ δοσοληψίας ἐπήγαγον ἐπὶ χροιᾶς ἐπισήμου αἱ τοιαῦται τῶν Σλαυϊκῶν ὀρδῶν τρυφερότητες, ἅτε γενεᾶς τινος αὐτῶν ἀπὸ τῆς πέραν Δανουβίου καὶ χαμηλοτέρας χώρας τραπείσης πρὸς στενὴν μετὰ τοῦ Βυζαντίου συνάφειαν ἐμπορικῶς, προκαλεσάσης δ' ἀγῶνας αἱματηροὺς καὶ δεξαμένης ἐπὶ τούτοις τὴν Ὀρθοδοξίαν.

Ἡ δ' ἐνεστῶσα τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας περίοδος λήγει διὰ τῆς διαδοχικῆς ἀνταρσίας δύο ἁρματωλίων τοῦ Βασιλικοῦ Πλοΐμου, ἥτις ἔσχεν ἐφ' ἑκάτερον ἀνατρεπτικὰ καὶ λίαν σοβαρὰ ἀποτελέσματα. Κατὰ τὴν μὲν τῶν περιστάσεων τούτων ἀπεστάλη ποτὲ Ναυτικὴ δύναμις ἵνα τιμωρήσῃ τὴν ἐν Κριμαίᾳ Χερσῶνα, διὰ λόγους προσωπικῆς μήνιδος τοῦ Αὐτοκράτορος· ἀλλ' ὁ ἐπὶ κεφαλῆς στόλαρχος, συνειδὼς τὸ αὐθαίρετον καὶ ἄδικον τῆς ἀποστολῆς, ἅμα τῷ κατάπλῳ αὐτοῦ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον ἐξήγειρεν ἀντὶ παντὸς ἄλλου τοὺς κατοίκους ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος καὶ ἀνηγόρευσεν ἀντικαταστάτην Ἰουστινιανοῦ Β΄ τοῦ Ῥινοτμήτου ἐντόπιόν τινα εὐπατρίδην, ὅστις ἐκαλεῖτο Φιλιππικός, τοῦτον δὲ παραλαβὼν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος καὶ ἐπιστρέψας μετὰ τάχους εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπέβαλεν ἀντὶ τοῦ ἄλλως ἀντιπαθεστάτου τυγχάνοντος τῷ λαῷ ἑτέρου, τὸν ὁποῖον καὶ συλλαβὼν ἀπέκτεινεν (712). Μεθ' ὡσεὶ τετραετίαν δ' ἀπὸ τοῦ τοιούτου πραξικοπήματος, διευθετιζομένης τῆς ἀντεπεξόδου κατὰ τῶν παρασκευαζομένων Ἀράβων ὅπως ἐπιτεθῶσιν, ἐπέμφθη σὺν ἄλλοις καὶ κραταιὸς στόλος εἰς Φοινίκην, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ προσβάλῃ καὶ εἰ δυνατὸν καταστρέψῃ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, εὐθὺς ὡς θ' ἀνήγοντο, εἴτε καὶ ἐνόσῳ παρέμενον ἐντὸς τῶν οἰκείων ἀρσανάδων ἀνύποπτα· παρὰ τὴν Λέσβον ὅμως γενομένων τῶν δρομώνων ἐπανεστάτησαν οἱ ἐπιβαίνοντες καὶ ἐφόνευσαν τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, προσήγγισαν δ' εἰς Ἀδραμύττιον, ἔνθα ὑπεχρέωσαν Θεοδόσιόν τινα νὰ δεχθῇ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, εἶτα δ' ἐπανῆλθον κατὰ τὸν Βόσπορον καὶ ἐξεδίωξαν κακὸν κακῶς τὸν Ἀναστάσιον Β΄. Ἡ παρὰ τὴν Νικομήδειαν κατό-

πιν — τῷ 717 — ἐμφύλιος μάχη ἔφερεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν μέχρι τότε ἀνέχοντα τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῶν πολεμούντων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ λεγεώνων ἐναντίον τῶν Ἀραβικῶν στρατευμάτων, ἀνδρειότατον δὲ καὶ φύσει πεπροικισμένον διὰ τῶν ἁρμοζουσῶν τῷ διοικεῖν ἔθνη ἀρετῶν Λέοντα τὸν Ἴσαυρον.

Ἐπιτευχθείσης μεθ' ὅλα ταῦτα τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους ἕως συνόρων τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν ὀχθῶν τῆς Κασπίας θαλάσσης ἀρκτικῶς, τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ πρὸς νότον, τῶν ποταμῶν Ἰνδοῦ καὶ Ὤξου κατὰ τὴν ἕω καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ ἄχρι Πυρηναίων ἐν τῇ δύσει, ὁ τότε καλίφης Σολεϊμὰν διενοήθη ἐπανάληψιν τῆς ἀποπείρας πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τρόπου κάλλιον ἐσχεδιασμένου καὶ πληρέστερον τοῦ πρὸ 4ετίας παρεσκευασμένου. Διανοηθεὶς ὅθεν ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἀνῆκε, θὰ ἐκορύφου καὶ ἑαυτὸν ἅμα θὰ ἐδόξαζεν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πρᾶξιν, ἐκινητοποίησε καὶ ἐφωδίασεν ὡς ἄριστα πολυάριθμα ἐκ τοῦ ἐπιλέκτου αὐτοῦ στρατοῦ σώματα, τῶν ὁποίων τὴν ἀρχηγίαν ἀνέθηκε τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ Μοσλεμᾷ· τοῦτον δὲ διέταξε νὰ ὁδεύσῃ διὰ τῶν μεσογείων μέχρι τῶν καθ' Ἑλλήσποντον ἀκτῶν, ὁπόθεν θὰ διεπεραιοῦτο ἐν καιρῷ ἀντικρὺ πρὸς τῶν περαιτέρω ἐκτέλεσιν. Ἀφ' ἑτέρου δ' *ἠσχάρωσεν* ἐπὶ τελειοτάτων διαγραμμάτων καὶ ἐξώπλισε 1800 πλοῖα μάχιμά τε καὶ φορτηγὰ πρὸς μεταγωγὴν τῶν μηχανῶν καὶ ὀργάνων μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ προτεθειμένου ἔργου παρελκομένων, τὰ ὁποῖα ἐπῆλθον ὁμοῦ ἀναπλεύσαντα τὰ μεταξὺ νήσων καὶ ἠπείρου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὕδατα· καὶ ὅτε ἔφθασαν πρὸ τῆς Ἀβύδου μετήνεγκον τοὺς χερσαίους εἰς τὴν ἔναντι Θρᾳκικὴν παραλίαν, μεθ' ὃ τὰ μὲν καὶ οἱ δὲ ἔβησαν καὶ ἐγκατέστησαν τὴν περὶ ἧς προέκειτο πολιορκίαν. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, μία ἀπὸ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ ὡρμίσθη ἀθρόα ἐν τῷ πρὸς Ζ. αἰγιαλῷ τοῦ Μαρμαρᾶ, ὅπως ἀγρυπνῇ ἐπὶ τῶν διαβάσεων τοῦ πέραν διαύλου καὶ δεσπόζῃ αὐτῶν, ἑτέρα δέ τις ἐπιβάλλουσα ἐξ ἐκείνων προυχώρησε καὶ ἠγκυροβόλησεν εἰς Χαλκηδόνα. Τρίτη δ' ἐν ταὐτῷ συμμορία, ἀποτελουμένη ἐκ βαρέων καὶ δυσκινήτων ὁπλιταγωγῶν, ἔδει ν' *ἀράξῃ* ὅπου ὑπεδεικνύετο εὔθετον, ἵνα ἀποβιβάσῃ τὸν τῆς ἀρχικῆς ἀνάγκης φόρτον καὶ ἀνεφοδιάζῃ εἶτα μετ' εὐχερείας τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἐκπόρθησιν ἀπὸ μέρους τῆς ξηρᾶς· ἀλλὰ χειρίζουσα ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν καθορισθεῖσαν ὑπὸ

τοῦ Ἀμὶρ - ἀλμᾶ θέσιν καὶ προσπεσοῦσα τῷ ῥεύματι τοῦ πορθμοῦ, προσεπάθει ἐφ' ἱκανὸν καὶ δὲν κατώρθου ἕνεκεν τῆς κρατούσης νηνεμίας νὰ παρακάμψῃ τὸ Βοσπόριον ἀκρωτήριον, ἕως οὗ αἰφνίδιός τις ῥιπὴ ἀπὸ Βορρᾶ παρέσυρεν αὐτὴν πρὸς τὰ μέσα καὶ ἐγγύτερον τοῖς τείχεσι. Τοῦτο δ' ἀντελήφθη ὁ ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Ἁγ. Δημητρίου παρακολουθῶν τὰ πέριξ συμβαίνοντα καὶ διευθύνων τὴν ἄμυναν Βασιλεύς, ὅστις ἐκέλευσε τὴν παραυτίκα ἐπίθεσιν τῆς ναυλοχούσης ἐν τῷ Κερατίῳ πυρπολικῆς μοίρας, ὅπερ καὶ ἐγένετο· ἐπιβὰς δ' αὐτὸς δρόμωνος ἐκ τῶν ταχυτάτων διεξέπλευσε κατ' ἐπανάληψιν τὸν ἐχθρὸν καὶ καθωδήγει τοὺς ἡμετέρους ἐν τῇ συντελέσει τῆς ἐπακολουθησάσης καταστροφῆς. Καὶ τῶν προσβαλόντων σκαφῶν τὴν ἐνέργειαν ὑπεστήριξαν οἱ τεταγμένοι ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς περιβολῆς σιφωνάτωρες διὰ τοῦ ἐξακοντισμοῦ Ἐνύγρου πυρὸς καὶ καταπελτασταὶ διὰ τοῦ ῥίμματος ναυκλοσαγιτῶν πυριφλεγῶν. Ἐν τέλει δέ, τοῦ καταλαβόντος ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἀδοκήτου αἰφνιδιασμοῦ τρόμου τοὺς Ἄραβας ἀγαγόντος εἰς σύγχυσιν καὶ τῆς τάξεως τοὐντεῦθεν διασπασθείσης, τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ὀλέθρου συνετελέσθη ἄνευ τινὸς ἀντιστάσεως· 22 καματηρὰ ἐκείνων καράβια ἐξώκειλαν καὶ κατεκάησαν ἐν τῷ κρασπέδῳ τῶν τειχῶν, πλεῖστα δ' ἄλλα πρὸς τἀνοικτὰ κατεβυθίσθησαν αὔτανδρα.

Ἔκτοτε οἱ πολέμιοι, ἐξασφαλίσαντες τὸν στόλον αὐτῶν ἐντὸς τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου, οὐδαμῶς ἐτόλμησαν ἐφ' ὁλόκληρον τὸ ἔτος, καθ' ὃ διήρκεσαν αἱ ἐχθροπραξίαι, νὰ ναυμαχήσωσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων· καὶ μάτην οὗτοι δελεάζοντες ἀπέσυρον τὸ ἀπὸ Βυζαντίου ἕως Γαλατᾶ διατεινόμενον σύγκλοιον, ἵνα ἑλκύσωσι πρὸς τὰ ὕδατα τοῦ Ναυστάθμου καὶ περιποιηθῶσι δεόντως. Ἐκεῖνοι νοήσαντες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι μεθ' ὅλον τὸ πλῆθος τῶν πλοίων ἐστεροῦντο τῆς ὑπεροπλίας καὶ ἐπικρατήσεως κατὰ θάλασσαν, ἀπέστεργον πᾶσαν ἐν τοῖς κατόπιν συμπλοκήν, περιωρίζοντο δ' εἰς μόνας τὰς κατὰ γῆν ἐργασίας, εἰ καὶ ἐκεῖ πάλιν δὲν ηὐδοκίμουν ἐντελῶς· ἀφ' οὗ δ' ἐξηντλήθησαν φονευόμενοι σωρηδὸν καὶ ἀπωθούμενοι πανταχόθεν τῶν ὁμόρων προσβάσεων, κατέληξαν εἰς τὸ νὰ περιχαρακωθῶσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτῶν, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐξωπολίων ἡμῶν πρωτοφυλάκων καὶ στερήσεις καὶ τὰ πάνδεινα ὑφιστάμενοι. Κατὰ δὲ τὸ ἔαρ τοῦ 718 Ὠμὰρ ὁ Β΄ ἀπέστειλεν ἐξ Ἀφρικῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν κακοπαθησάντων δύο ναυτικὰς δυνάμεις ἰσχυροτάτας ὑπὸ τοὺς στολάρχους Σοφιᾶν καὶ Γεζίτ, τὴν μὲν ἐκ 400 σκαφῶν συνισταμένην καὶ τὴν ἄλλην ἐκ 360· τούτων δ' ἐπέβαινον πολυάριθμα συντάγματα

στρατιωτικὰ μετὰ περισσῆς σκευῆς καὶ ἀφθόνων τροφίμων. Τὸ κύριον ὅμως τοῦ τῆς τοσαύτης ἑτοιμασίας ἐρετικοῦ ἀπετελεῖτο ἐξ ὀρθοδόξων Αἰγυπτίων, μιᾷ δὲ τῶν νυκτῶν ἀπὸ τοῦ κατάπλου ηὐτομόλησαν οὗτοι κοινῇ συνεννοηθέντες καὶ διὰ τῶν καθηρημένων ἐφολκίων ἔσπευσαν κατὰ χιλιάδας εἰς Κωνσταντινούπολιν ζητωκραυγάζοντες τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων. Ἀμέσως δὲ κατὰ τὴν ἑπομένην ἡμέραν προέβη τὸ Βασιλικὸν Πλόϊμον εἰς ὁλόσωμον καὶ σφοδρὰν προσβολὴν τοῦ καθωρμισμένου ἐν τῷ ***Κυανῷ κόλπῳ*** (τανῦν Μουδανιά, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ κωμόπολις Γεμλὶκ) Ἀραβικοῦ στόλου, καταπρήσας τὸ μέγα τῶν νηῶν αὐτοῦ καὶ ἀποσυνθέσας τὸ ἕτερον μέρος ὁλοσχερῶς. Μεθ' ὃ οἱ ἐπιδρομεῖς περισυνέλεξαν ὡς ἐδυνήθησαν καλλίτερον καὶ συνέταξαν τὰ συντρίμματα καὶ ὅ,τι τυχὸν σῷον τῶν πλευσίμων ἀπέμεινεν, ἐξῳκονομήθησαν κατὰ τὸ ἐνὸν ἔνδον ναυβάται τε καὶ στερεανοὶ μαχηταὶ — οἱ δὴ ὑπολειφθέντες ἐξ 100.000 πεζῶν καὶ ἱππέων τῆς ἀρχικῆς ἀποστολῆς μετὰ τῶν ἐνισχυσάντων ἑτέρων—καὶ ἀνήχθησαν πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὰς ἑστίας τῆς οἰκείας προελεύσεως· πλὴν κατέλαβεν ἐν μέσῳ πελάγει τοὺς πλέοντας δεινὴ τρικυμία, ἥτις ἐξηφάνισεν αὐτοὺς τέλεον καὶ ἓν μόνον διασωθὲν πλοῖον ἀνήγγειλε τῷ ἐνδόξῳ διαδόχῳ τοῦ Μωάμεθ τὰς συμφορὰς καὶ τὸ οἰκτρὸν τέρμα τῆς ἐκστρατείας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὀλίγῳ βραδύτερον ἡ Ἑλληνικὴ ὑπεροχὴ ἐξεδηλώθη ὑπ' ἄλλην μορφὴν πρακτικώτερον· διότι 13 ἔτη μετὰ τὸν ἐν ὄψει τῆς Βασιλευούσης ὄλεθρον τῆς ἐπελθούσης ἐπαναστατικῶς ἐξ αἰτίας τοῦ εἰκονομαχικοῦ ζητήματος ναυτικῆς δυνάμεως τῶν Αἰγαιοπελαγιτῶν ὑπὸ τῆς Βυζαντινῆς παρατάξεως, οἱ συγχρόνως τῷ ἀδελφικῷ τούτῳ σπαραγμῷ ἐπαναρχίσαντες τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ἄραβες ἡττήθησαν ὑφ' ἡμῶν κατὰ κράτος κατὰ τὴν ἐν Ἀκροϊνῷ μάχην καὶ ἐξεβιάσθησαν εἰς ἐκκένωσιν ἁπάντων σχεδὸν τῶν ἐκεῖσε τόπων, οὓς εἶχον περιοδικῶς πρότερον καταλάβῃ.

Ἁπτόμενοι δ' ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ τῶν κυριωτέρων χαρακτήρων τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου καὶ οὐχὶ πλήρη τινὰ παρέχοντες ἱστόρησιν τῆς δράσεως τούτου, συγκεφαλαιοῦμεν τὰ ἐφεξῆς διὰ τῆς περιληπτικῆς ἀπομνημονεύσεως ὅτι τὴν περίπου εἰκοσιπενταετίαν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν καίρια καὶ τελεσφόρα κατηνέγκομεν ἐπὶ τοὺς Ἀραβικοὺς πόθους κτυπήματα, ἡ δὲ τὴν ὀργὴν τοῦ ἡμετέρου κυριάρχου ἐπισύρασα Ρώμη—ἕνεκεν ἀφορισμοῦ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν παπῶν κατὰ διαδοχὴν Γρηγορίου Β´ καὶ Γρηγορίου Γ´, ἔτι δὲ μᾶλλον λόγῳ τῆς ὑποκινηθείσης δι' ἐνεργειῶν τῶν εἰρημένων ἐπανα-

στάσεως ἐν τῇ Μέσῃ Ἰταλίᾳ — μόλις ἐσώθη διὰ τὸ ναυαγῆσαι ἀπὸ θυέλλης τὸν ἐκπεμφθέντα πρὸς τιμωρίαν στόλον μετὰ στρατοῦ καὶ τὸ παρελθεῖν ἐν τῷ μεταξὺ τὸν παροξυσμόν, ἐπηκολούθησεν ἡ πολυτάραχος καὶ περιπετειώδης ὅσον καὶ ἀτυχὴς ἔν τισι περίοδος, ἧς τὴν ἐκπνοὴν ἐσημείωσε τὸ σχίσμα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν εἰσβολὴν εἰς τὸ καλιφικὸν κράτος τῶν στρατευμάτων Κωνσταντίνου Ε΄ τοῦ Ἰσαύρου, τὴν πρὸ τῆς Κύπρου δὲ καταστροφὴν μετὰ παρέλευσιν ἔτους Ἀραβικῆς τινος δυνάμεως ἐκ 1000 πλοίων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου, ἀφ' οὗ ἠράμεθα συγχρόνως καὶ πλείστους ὅσους θριάμβους κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐναντίον τῶν ἐπιδραμόντων ἐπανειλημμένως μετ' ἀδαμάστου ὁρμῆς Βουλγάρων, ἐπῆλθεν οὕτως ἡ νωθρὰ βασιλεία Λέοντος Δ΄ τοῦ Χαζάρου· καὶ κατόπιν ἡ ἀπονενοημένη Αὐτοκράτειρα Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία ἔγνω νὰ διαλύσῃ πρὸς καιρὸν τὴν παλαίμαχον ἡμῶν χερσαίαν παράταξιν, μόνη δ' ἡ ὑποταγὴ τῶν ποιμενικῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίως τῶν τὰς βορείας τοῦ Ταϋγέτου κλιτῦς οἰκούντων Σλαύων ἀπετέλεσεν ἀξιόλογόν τι γεγονὸς τῆς ἐποχῆς (780—803). Ὁ ἐκεῖθεν τοῦ Αἵμου εἶτα θάνατος ἐπὶ πεδίου τῆς μάχης τοῦ Αὐτοκράτορος Νικηφόρου Α΄—τὸ 811 ἔτος—ἔφερε τὸν ἄξεστον καὶ δι' ἀνθρωποθυσιῶν σκληροτάτων θεραπεύοντα τὰ θεῖα Κροῦμμον μετὰ τῶν ὀρδῶν αὐτοῦ εἰς Ἀδριανούπολιν, μεθ' ὃ πρὸ τῶν τειχῶν καὶ τοῦ Βυζαντίου, ὅπερ ἐπολιορκήθη στενώτατα· τότε δὲ Λέων ὁ Ε΄ ἐνίσχυσε τὸν ὑπάρχοντα στρατὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπεχείρησεν ἔξοδον, ἔτρεψεν ἀτάκτως τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐδίωξε κατὰ πόδας ἕως Μεσημβρίας, νύκτωρ δ' ἐπιτεθεὶς πανστρατιᾷ πλησίον τῆς πόλεως ταύτης διεσκόρπισε καὶ ἄνευ ἐλέους κατέσφαξε τοὺς Βουλγάρους.

Ἐπὶ Μιχαὴλ Β΄ τοῦ Τραυλοῦ συνέβη ἡ φοβερὰ ἀνταρσία τοῦ μαγίστρου Θωμᾶ Καππάδοκος, ὅστις, στεφθεὶς Αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, βοηθηθεὶς δ' ὑπὸ τοῦ Ἀββασίδου καλίφου Μαμοὺν καὶ προσεταιρισθεὶς ἱκανὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐπαρχίας, ἐπῆλθεν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα ἐκδιώξῃ τὸν νόμιμον Βασιλέα· αἱ δ' ἐπακολουθήσασαι ἐχθροπραξίαι κατεστάλησαν μετὰ τριετεῖς ἀγῶνας καὶ ἀνδροκτόνον ἐν τοῖς πέριξ ἀλληλοσπαραγμόν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐπωφελήθησαν δεξιῶς ἐκ τῶν ἡμετέρων περισπασμῶν οἱ καραδοκοῦντες πρὸς τολμήματα Ἄραβες, ὁρμηθέντες δ' ἀπὸ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς κατέλαβον μέρος τῆς Σικελίας· μετ' οὐ πολὺ ἕτεροι ἐξ Ἱσπανίας—οἱ δὴ Σαρακηνοὶ—ὑπὸ τὸν ἀρχιπειρατὴν Ἄβου Χαφὶζ ἐπῆλθον κατὰ τῆς νήσου Κρήτης καὶ

κατασχόντες αὐτὴν ἵδρυσαν ἴδιον κράτος, ὅπερ δὲν κατωρθώθη νὰ καταλύσωσιν οἱ τῷ 827 ἐκστρατεύσαντες πρὸς τοῦτο Ἕλληνες, οἱ δ' ἀναλαβόντες τὸ ἄλλως δυσεκτέλεστον ἐγχείρημα ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι εἰς τὰ ἴδια καὶ ἀπεκλήθησαν τοὐντεῦθεν ἐμπαικτικῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ***Τεσσαρακοντάριοι,*** διότι ὡς ἀμοιβὴ κατὰ προσθήκην τῷ μισθῷ ἑκάστου τῶν συμμετασχόντων ἀνδρῶν εἶχεν ὁρισθῇ τὸ ποσὸν 40 Νομισμάτων (ὅ ἐ. 680 δραχμῶν περίπου).

Ἀναλαβόντος τῷ 834 τὴν καλιφείαν τοῦ Ἄλλ Μουτάσεμ, ὁ τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἀρχὴν ἀνέχων Θεόφιλος ἠναγκάσθη νὰ διαρρήξῃ τὰς φιλικὰς πρὸς τὸ Ἀραβικὸν κράτος σχέσεις καὶ ἐκστρατεύσας προήλασε νικηφόρως μέχρι τῆς Σωζοπέτρας, ἥντινα κατέλαβε καὶ ἀνέσκαψεν ἐκ θεμελίων· αἱ δ' ἐφεξῆς ἐπιχειρήσεις παρετάθησαν ἕως τοῦ 840 ἔτους ἄνευ σπουδαίων ἑκατέρωθεν ζημιῶν, πλὴν τῆς καταστροφῆς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἡμῶν τοῦ γενναίαν ἄμυναν ἀντιτάξαντος ἐπὶ μακρὸν Ἀμορίου. Ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Γ΄ ὅμως ἐνέσκηψαν ἐν τῷ Κράτει δεινὰ χείρονα τοῦ μάχεσθαι ἀπὸ συστήματος καὶ οὐχ ἧττον φθοροποιά. Ἡ πρὸ πολλοῦ λυμαινομένη τὴν Δυτ. Μεσόγειον λῃστοπειρατία ἐξετάθη εὐρέως ὑπὸ τῶν ἀσκούντων αὐτὴν καὶ ἐπίκαιρα πλέον ὁρμητήρια κατεχόντων ὧδε πρὸς εὐδοκίμησιν Ἀράβων ἀνὰ τὰ ***νησία*** καὶ τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους· ὡς ἄλλοτε δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Βανδήλων, οὕτω καὶ νῦν διέπλεον τὰς γείτονας ταῖς ἐμπορικαῖς διόδοις θαλάσσας καὶ συχνότατα ***αἰγιάλευον*** πρὸς λείαν πειρατίδες παντὸς εἴδους καὶ μεγέθους. Ἐπὶ πλέον δὲ τοῦ κακοῦ, τῷ 860 καὶ τῷ 865 ἐνεφανίσθησαν ἐν τῷ Βοσπόρῳ μετ' ἐχθρικῶν ἐκδηλώσεων πλοιάρια καταδρομικὰ τῶν ζῳωδεστάτων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, Σκανδιναυοὺς δ' ἐχόντων τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ τοῦ ἐκνόμου κέρδους ὀρεγομένων Ρώσων. Ταῦτα δ' ὁμοῦ νοεῖ τις εὐχερῶς εἰς ὁπόσας καὶ τίνος χαλεπότητος φροντίδας ἐνέβαλον τὸ Βασιλικὸν μετὰ τῶν κατὰ τοὺς πάσχοντας τόπους Θεματικῶν πλοΐμων.

Ἀλλ' ἴδωμεν νῦν ὁποία ἡ πειθαρχικὴ σύστασις τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου τῶν Ἑλλήνων, δι' ἧς συνεκρατεῖτο ἡ ἔνδον τάξις καὶ ἐπεβάλλετο πεποιθότως ἡ ἀλκὴ τῶν πολεμικῶν πλοίων, κατωρθοῦτο δὲ νὰ διεξάγωνται αἱ ναυμαχίαι καὶ ἀποβάσεις μετ' εὐκοσμίας καὶ διὰ μεθοδικότητος τῶν κινήσεων, ὧν ἡ παράδοσις διεσώθη μέχρι σήμερον. Διότι πάνθ' ὅσα περιεγράφησαν μέχρι τοῦδε καὶ ὅ,τι ἂν ῥηθῇ ἐν τοῖς κατόπιν προβάλλονται κατὰ πολὺ χασματώδη, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ στεροῦνται τῆς θετικῆς αὐτῶν ἐννοίας ἄνευ καθορισμοῦ τῶν διεπόντων κανονισμῶν τὸ σύμψυχον· καὶ ἀληθῶς δέ, μόνον τὰ σχε-

τικὰ τῇ τοιαύτῃ κατὰ τὸν σύνδεσμον τῶν ἀτόμων ὀργανώσει μανθάνοντες δυνατὸν ν' ἀντιληφθῶμεν ἐπ' ἐντελείᾳ πῶς τὰ ἡμέτερα καράβια ἀντεπεξῆλθον κατὰ τῆς ὑπερπύκνου συρροῆς ἀντιξόων περιστάσεων καὶ διέπρεψαν ἐπὶ χρόνον μακρότατον.

Κατὰ τὰ ἰσχύσαντα λοιπὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὁ κένταρχος ἤσκει πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὴν ὑπερτάτην ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐξουσίαν, ἄνευ ἐνεργοῦ τινος ἀναμίξεως ἐν οἱᾳδήποτε τῆς ἐκτελέσεως ἐκδηλώσει· κατὰ τοὺς ἀγῶνας δὲ διηύθυνε τὴν μὲν κίνησιν μετὰ τῆς πηδαλιουχήσεως καὶ τοὺς ἀπὸ σημείου καὶ σημείων—ἐπὶ κέρως, ἐπὶ φάλαγγος κ.τ.τ. — ἢ μὴ τακτικοὺς ἑλιγμοὺς διὰ τοῦ γενικωτάτην δικαιοδοσίαν περιβεβλημένου κυβερνήτου, τὸ δὲ τράκον διὰ τοῦ πρῳρέως, πλὴν ἐν ἐξαιρετικαῖς καὶ κρισίμοις τυχὸν περιστάσεσι, καθ' ἃς ἀνελάμβανεν ὁ ἴδιος, καὶ τὰς τῶν καραβιτῶν σὺν τοῖς ἐπικούροις ὁπλίταις ἀποβάσεις ἐν ἀγήματι μετὰ τῶν δεομένων σηματωρῶν καὶ ἄλλων αὐτοπροσώπως. Ὁ πρῳρεὺς ἀφ' ἑτέρου ἐπετέτραπτο τὴν ὁλικὴν διὰ τῶν ἁρμοδίων ἀξιωματικῶν καὶ ἄμεσον ἐπίβλεψιν τῆς κατ' εἰδικότητας καὶ κατὰ θέσεις καλῆς τῶν ἀνδρῶν συμπεριφορᾶς, σύναμα δ' ἀνεῖχε καὶ τὸ στρατιωτικὸν μέρος τῆς καθόλου εἰπεῖν ἐξασκήσεως· σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ ἐπιτελικὴ ἐν σχέσει ἀνάμιξις ἦν ἠθικὴ καὶ μόνον, ἅτε τῶν ἐμπραγμάτων φροντίδων βαρυνουσῶν τοὺς ὑποτεταγμένους βαθμοφόρους καὶ ἐξελεγχομένων μέσῳ τῶν παιδοπούλων, τῶν νεαρῶν δῆλα δὴ ἐκείνων ἀκολούθων, οἵτινες ἐπεμελοῦντο ἀπὸ καθήκοντος καὶ ζήλου πασῶν τῶν συνήθων τοῦ προσκραββάτου ὑποθέσεων. Ὁ ἀρχαιότερος δὲ καὶ διοικητικῶς σημαίνων ἐκ τῶν πρωτοκαράβων ἦρχε τῶν ἐρετῶν καὶ ἀρμενιστῶν, τῶν οἰακιστῶν καὶ τῶν ἀγκυροβολιτῶν μετὰ τῶν οἰκείων ὑπαξιωματικῶν· παρὰ δὲ τὴν λοιπὴν ἐν τῷ μερικῷ ἐφορείαν πάντων τούτων εἴχετο ὑπευθύνως καὶ τῆς ἐκγυμνάσεως ἐφ' ἃ τὴς προσωπικῆς ἐπιδόσεως ἔδει. Τούτῳ δ' ἀπέκειντο, ἐπὶ παραδείγματος, πλὴν ἄλλων λεπτομερειῶν τῆς φροντίδος περὶ τὸ ἀσκεῖν ἑκάστην ἀπὸ τῶν εἰρημένων ***Συντέχνων*** ὁμάδα, τὸ νὰ σημαίνωσιν ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως ἐπιτηδείως οἱ βιγλάτορες διὰ τῶν βαρυήχων καὶ τηλεφθόγγων ***γογγυλίων*** καὶ τὸ νὰ ***πυροφανίζωσιν*** οὗτοι κατὰ τὸν χρησιμεύοντα τότε τρόπον συνεννοήσεως ἐν νυκτί· ἀνῆκον ὅμως ἐξ ἴσου καὶ μέριμναι, οἷαι τὸ εἰ δυνατὸν παραδίδειν ἐν καιρῷ, ἅμα τῶν ἐχθροπραξιῶν ποτε κηρυσσομένων, καὶ ἐμπιστεύεσθαι πρὸς φύλαξιν τῷ ναυστάθμῳ εἴτε τῷ λιμεναρχείῳ τῆς ἐγγύτ

ρον κειμένης πόλεως ὅσα ἄρμενα καὶ ξυλάρμενα καὶ ἕτερα σκεύη ἐπερίττευον ἐπὶ τοῦ πλοίου κατὰ τὴν ἐκστρατείαν, προτιμότερον δ' ἦτο διὰ τὴν ἐπιζητουμένην ἀπλοχωρίαν νὰ ἐγκαταλείπωνται εἰς τὴν γῆν. Ὁ πρωτοναύκληρος εἶτα ἦν ἐντεταλμένος τὴν ἀρτίαν συντήρησιν τοῦ συνόλου σκάφους καὶ τοῦ ἐξαρτισμοῦ, ἐνδιεφέρετο δὲ διὰ τὴν ἐντέλειαν πάντων τῶν χειρισμῶν περὶ τοῦτον κατὰ τοὺς πλοῦς. Τῷ δὲ πρώτῳ τῶν καράβων ἦν ἀνατεθειμένη ἡ ρυθμικὴ τοῦ κατέργου ἐλασία κατὰ τὴν μάχην· ἱστάμενος δ' ἐπὶ ***κουφασίου*** (δαπέδου ἐκ ξυλίνου δικτυωτοῦ) τινὸς ἐγηγερμένου πρὸς τὸ πρυμναῖον ἄκρον τοῦ διαβατικοῦ καὶ μεταξὺ τῶν τοῦ πρωτελατικοῦ ζευγῶν, ἐπέβλεπεν ἐπὶ τὸ ἐρέσσον πλῆθος, ἐχρονονόμει καὶ παρώτρυνεν αὐτὸ ζωηρῶς. Καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, τῶν δ' ὑποδεεστέρων ἐπιτελῶν καὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν ὄντων διανενεμημένων κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀναγκῶν ἑκάστης ἐπιστασίας καὶ τοῦ οἰκονόμου πάλιν ἐπιτετραμμένου τὸ χορηγεῖν μετὰ λογισμοῦ τὸν στρατωνισμὸν καὶ ἱματισμὸν ἑκάστοτε, ὅ,τι τῆς ἀτομικῆς καθαριότητος — αὐτοῦ ὁρίζοντος καὶ τὰς ἡμέρας πρὸς τὸ κατὰ δεδομένην ὥραν τοῦ δειλινοῦ ***Ἀπογάδιον***, ἤτοι πλύσιν τῶν ἱματίων — καὶ τὴν διατροφήν, ἀναπαριστῶμεν πλήρως τόσον τὸ πῶς διεξήγοντο μετ' εὐπειθείας αἱ καθημεριναὶ ἐργασίαι, ὅσον καὶ ὁποῖός τις ἦν ὁ ἱεραρχικὸς εἱρμὸς μετὰ τοῦ ἐν ὑπηρεσίᾳ συνειρμοῦ τῆς ἐπὶ τῶν πολεμικῶν καραβίων τάξεως.

Βάσιν τῆς ἐπινηίου ὑπὸ τὰς ἁρμοζούσας συνθήκας διαβιώσεως τῶν ἀνδρῶν συνίστα τὸ ἀξίωμα ὅτι ἕκαστος ἔδει ἐμμένειν ἐφ' ὃ ἐτέτακτο, ἐν τούτῳ δὲ τελειοποιεῖσθαι καὶ διὰ παντὸς τρόπου ἀποβαίνειν ***χρήσιμος*** ἐν εἰρήνῃ τε καὶ ἐν πολέμῳ· κατ' ἀρχὴν δὲ καὶ ἀξίωμα καὶ ἐφ' ὅλης τῆς κρατούσης περὶ τὸ ***δουλεύειν*** οἰκονομίας ἐπεβάλλετο νὰ δεσπόζῃ τῶν κοινῇ σκέψεων τὸ τοῦ Θεοφράστου ἀπόφθεγμα «Πολυτελὲς ἀνάλωμα χρόνος», ὅπερ μεταφράσαντες οἱ Ἄγγλοι εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἀκολουθοῦσι κατὰ γράμμα σήμερον. Τοὐντεῦθεν λοιπόν, πρὸς τὸ ***κανονίζεσθαι*** τὸ σύμψυχον καὶ ἵνα καθορίζωνται λεπτομερῶς τἀπασχολοῦντα ἐκεῖνο ἐν τῇ συνήθει τριβῇ, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰς ὁμαλὰς περιστάσεις μέρος τοῦ Τυπικοῦ τῶν Πλοΐμων διελάμβανε κατὰ κεφάλαια καὶ ἄρθρα (τὰ ***Κανόνια***) πρῶτον μὲν περὶ τοῦ πῶς ἐχρῆν φέρεσθαι πάντας, δεύτερον δ' ὁδηγίας περιεκτικὰς τῶν ἁπτομένων τοῦ καλῶς ἐννοουμένου ***χρέους*** τῶν καραβιτῶν, τῶν ἐλατῶν, τῶν χρησίμων καὶ τῶν συμπρακτόρων κατὰ τὸν τετριμμένον βίον καὶ κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ ἀγῶνος μορφάς. Προὐβλέποντο τοιουτοτρόπως τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς συλλήβδην

καθαρισμούς, ὥστε νὰ διεξάγωνται οὗτοι, δίκην μηχανικῆς συνεργασίας, ταχέως καὶ ἄνευ παρακελεύσεων περισσῶν. Διεγράφετο προσέτι ἡ ἐπακόλουθος τάξις τῶν ἐν ὅρμῳ καὶ ἐν πλῷ φυλακῶν, ὅπως διέπηται ἡ ναυφυλακία ὑπὸ μεθόδου ἀποκλειούσης τὴν σύγχυσιν· ἅμα δ' ἐφέρετο ἐν οἰκείαις τοῦ κειμένου παραγράφοις ἡ τοποθέτησις τοῦ παντὸς κατὰ τὸν ὀργανισμὸν παρεστῶτος ναυβάτου πρὸς ἄπαρσιν καὶ ***ἄραγμα***, πρὸς μίαν ἑκάστην τῶν λοιπῶν γενικῶν κινήσεων καὶ πρὸς τὸ ἐκφαῖνον τὴν δι' ὅλης τῆς συγκροτήσεως ἐντέλειαν ἄπελλον.

Ὅσον ἀφορᾷ δ' εἰς τὴν ἀλληλέγγυον τοῦ προσωπικοῦ διαγωγήν, ἀπηγορεύετο αὐστηρότατα ἡ ἐξάσκησις βίας παρ' οἱουδήποτε πρὸς ὑποδεέστερον, καὶ δὲν ἐπετρέπετο ὡσαύτως ἐπὶ βαρείᾳ τῶν παραβατῶν τιμωρίᾳ ἡ διὰ χρήματος εἴτε δώρων οἱωνδήποτε ἐξαγορὰ χαρίτων τε καὶ ποινῶν. Ἡ λεγομένη δ' ἐξ ἄλλου ὑπὸ τῶν ναυτῶν ***Κόλασις***, ἀπηλλαγμένη οὖσα παντὸς ἐπηρεασμοῦ καὶ προερχομένη εὐθέως ἐκ τῶν ὑπηρεσιακῶν ὑποδείξεων, διελάμβανε κατὰ τὰ νόμιμα: Τοῖς βασιλοκτόνοις ἀποκοπὴν τῶν χειρῶν καὶ τοῖς ***καταδόταις*** τῆς Πατρίδος τύφλωσιν διὰ πεπυρακτωμένου τινὸς κατόπτρου μεταλλικοῦ — ἐφ' οὗ κατηναγκάζοντο νὰ βλέπωσιν ἀτενῶς ἀπ' ἐγγυτάτης ἀποστάσεως — ἀμέσως δ' εἶτα θάνατον ἀμφοτέροις μετὰ παρατεταμένων βασάνων· τοῖς οἰκειοθελῶς καὶ δι' ἀτομικὸν συμφέρον ἀρνησιθρήσκοις καὶ τοῖς ἐν γένει ἐπιόρκοις ἐπὶ σπουδαίων τοῦ Κράτους ὑποθέσεων ἀποτύφλωσιν, τοῖς φονεύουσιν ἐκ προμελέτης συνάδελφον αὐτῶν καὶ τοῖς αὐτομόλοις ἐπ' ὠφελείᾳ ἁπτῇ τινος τῶν ἔχθρᾳ διακειμένων ἐθνῶν χειροτόμησιν, πᾶσι δὲ τούτοις κατόπιν θάνατον διὰ καταποντισμοῦ εἰς τὴν θάλασσαν (ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν ἀπαγχονισμόν, ᾧ ἐχρῶντο ἐπὶ τῶν ὁμοίων περιπτώσεων τὰ κατὰ γῆν στρατεύματα)· τοῖς ἀπ' εὐθείας καταχρασταῖς τῆς δημοσίας οὐσίας, εἰς εἶδος ἢ χρῆμα, καὶ τοῖς καθ' οἱονδήποτ' ἄλλον τρόπον φωρωμένοις ὅτι ἠδίκουν τὸν ἐθνικὸν θησαυρὸν ἡμῶν δι' ἀπὸ συστήματος πράξεων ἀναρμόστων τῷ κεκτημένῳ ἀξιώματι, θανάτωσιν· τοῖς δὲ δράσταις ἐγκλημάτων ἀπὸ τῶν πάσης ἑτέρας ὑφῆς στρατιωτικῶν ***Κατοχὴν εἰς φυλακὴν*** ἐπὶ χρόνον ἀνάλογον τῇ ἐκείνων βαρύτητι. Διὰ τοὺς περιπίπτοντας τέλος εἰς ἰδιωτικὰ σφάλματα, σοβαρά τε καὶ μή, ἐγέγραπτο ἡ πρέπουσα ***παίδευσις*** συνῳδὰ τῷ ποινικῷ τῶν πολιτῶν δικαίῳ.

Τὰ δ' ἁπτόμενα ἑκάστοτε τινὸς τῶν ἀνωτέρω ρητρῶν, ὅσων ἀπὸ φύσεως τῶν τῆς ἐκτελέσεως ὅρων ἀπέκειτο τῇ Ναυτικῇ δικαιοσύνῃ νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἐνεχομένην πρᾶξιν καὶ προυκαλεῖτο τοὐντεῦθεν ἡ

πειθαρχικὴ ἐπ' αὐτῶν ἀντίληψις τῶν ἁρμοδίων, ἐδίκαζεν ἐξ ἀποστολῆς τὸ παρὰ πάσῃ μετὰ Ναυστάθμου πόλει ἑδρεῦον ***Τριβουνάλιον τοῦ Πλοΐμου***· τούτῳ δὲ παρεπέμπετο ὁ ἔνοχος, ἀποστελλόμενος ὑπὸ φρούρησιν εἰς τὸ καθεστὼς ὅπου ἂν ὑπήγετο διοικητικῶς καὶ ὑφιστάμενος ἐκεῖσε τὰ ἐπακόλουθα τῶν κειμένων ἐπὶ τοῦ διαπραχθέντος ***κρίματος*** διατάξεων. Ἡ σύστασις δὲ τοῦ μέγιστα σημαίνοντος τοιούτου δικαστηρίου, ὅπερ ἠδύνατο ἐν ἐπειγούσαις περιστάσεσι — τῆς ἐπὶ παρεπιδημούντων πλοίων διαπράξεως ἐγκλημάτων, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ὑπὸ τὸ ἀναπτυχθὲν πνεῦμα χρῄζοντα ταχίστης τε καὶ παραδειγματικῆς ἐπανορθώσεως κ.τ.τ. — νὰ ὑποκαθιστᾷ τὰς ὁμοίας ἑτέρων δικαιοδοσιῶν ἐξουσίας μετὰ πλήρους τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς ἰσχύος, ἂν ὀψέποτ' ἐκεῖνο ἠσχολεῖτο ἐπὶ συνήθους τινὸς διασαλεύσεως τῆς ἐπινηίου εὐταξίας ὑπὸ τῶν ἰδίων τεταγμένων ὑπεράνω τοῦ σύμπαντος συμψύχου, εὐνόητον ὅτι διελάμβανε καὶ βαθμούχους ἐκ τῶν κατεχόντων κατ' ἐξοχὴν πολιτειακὸν καὶ ἄγαν διακεκριμένον ὑπούργημα, ἐκοινώνει δ' ἄρα τῆς ὑπάτης περιωπῆς. Καὶ ἕνεκα πάλιν τῆς εὐρυτάτης ἧς ἀπέλαυεν ἐντολῆς, τῆς ἀπεριορίστου δὲ μονονοὺκ αὐτοβουλίας τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐν τῷ ῥυθμίζειν τὰς ἀνηκούσας ***ἀποφάσεις*** κατὰ τὸν ἀποκλειστικὸν χαρακτῆρα τῶν ὑπ' ὄψει τιθεμένων πραγμάτων, παρείπετο ὅτι τὸ ἀπορρέον τῆς ἐπιβολῆς κῦρος ἠσκεῖτο ἀπόλυτον καὶ ἐξ ἴσου λυσιτελὲς ἐπὶ τῶν παντοίων ἐπιτελῶν καὶ ἐπὶ τοῦ γενικοῦ τῶν πληρωμάτων φρονήματος.

Καθ' ἃ λοιπὸν συμπτωματικὰ γεγονότα καὶ δι' αἰτίας τοῦ κοινῇ συμφέροντος δὲν προσεκαλοῦντο διὰ τὰ περαιτέρω ἐπακόλουθα εἰς Κωνσταντινούπολιν οἱ ἁμαρτάνοντες ἐκ τῶν περιοδευόντων στολαρχῶν, ἵνα λογοδοτήσωσιν ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου Ναυτοδικείου τῆς Ἐπικρατείας (τοῦ ***Δικαιοτάτου τῶν Πλοΐμων***), εἴτε πρὸς ἄμεσον ἔστιν ὅτε ὑποβολὴν τῇ Συγκλήτῳ καὶ τῷ Αὐτοκράτορι τῆς ἐνδεικνυομένης ἀπολογίας, ἐτεθέσπιστο νὰ προεδρεύῃ αὐτοπροσώπως τοῦ ἐπιλαμβανομένου εἰδικοῦ Τ. τοῦ Π. ὁ Διοικητὴς τοῦ Θέματος, ἔνθ' ἀνῆκεν ἢ ἐπεχωρίαζε προσκαίρως ἡ ἐνδιαφερομένη παράταξις· μέλη δὲ τότε τοῦ συνεδρίου ἦσαν ὁ πομπωδῶς ἀναπτύσσων ἐπ' ἀκροατηρίου τῶν ἐντοπίων μεγιστάνων τὴν τοῦ κατηγορητηρίου ἔννοιαν Διευθυντὴς τοῦ πρωτεύοντος κατὰ χώραν ἀρσανᾶ, ὁ ***Πρῶτος Κριτὴς τοῦ Στρατηγείου*** — προϊστάμενος τριῶν ἑτέρων ***Κριτῶν τοῦ Στρ.***—καὶ ὁ ***Πρωτοκρίτης τοῦ Ἀρσανᾶ.*** Πᾶς εἶτα Πλόϊμος Στρατηγὸς - Τοποτηρητὴς ναυστάθμου ἐνήγετο πρὸ ἰσοτίμου καὶ ὁμοιοσυστάτου συνελεύσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἰσηγεῖτο κατ' ἀλληλεγγύην ὁ

Ἀρχηγὸς τοῦ ἐνεργοῦ Στόλου, ὁ δὲ θέσει ἐξαιρέσιμος ἐκ τῶν μνημονευθέντων δικαστῶν ἀνεπληροῦτο διὰ τοῦ **Κριτοῦ τοῦ Πρωτοκομμάνδου**. Τὸν Ἀρχιεπιστολέα, τοὺς **Πλ. Στρατηγοὺς - Κομμανδάτορας,** Δρουγγαρίους - Τοποτηρητὰς ἐν ἁρματωλίοις, Κόμητας καὶ Πρωτομανδάτορας μετὰ τῶν Ἐπιστολέων αὐτῶν, τοὺς κεντάρχους καὶ τοὺς κατιόντας λοιποὺς ἀξιωματικοὺς ἐδίκαζον μονίμως συνερχόμενοι, ὁπόταν ἔδει, ὁ Πλόϊμος Στρατηγὸς - Τοποτηρητὴς τοῦ περιφερειακοῦ Ναυστάθμου, ὁ δίκην εἰσηγητοῦ παριστάμενος **Δρουγγάριος - Προβλέπτης τῶν Ἐξαρματώτων καραβίων,** ὁ Πρωτοκρίτης τοῦ Ἀρσανᾶ καὶ ὁ **Δευτεροκρίτης τοῦ Ἀρσανᾶ.** Προκειμένου δὲ περὶ ὑπαξιωματικῶν καὶ ναυτῶν ἢ ὁπλιτῶν, προήδρευε πάντοτε ὁ Ὕπαρχος τοῦ Ἀρσανᾶ, ἀνέπτυσσε δ' ἐξ ἐπαγγέλματος τὰ τῶν ἀποδιδομένων πράξεων ὁ **Ὑποδρουγγάριος τῶν Ἐξαρματώτων καραβίων·** καὶ ὅπως κατορθῶται νὰ λαμβάνηται πάραυτα πᾶσα χρήσιμος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης πληροφορία περὶ τῶν ἑκάστοτε παραβατῶν τῶν κειμένων νόμων ἀπὸ τούτων τῶν ἀνδρῶν, ὡρίζετο νὰ παρακολουθῇ τὴν διεξαγωγὴν ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν ἔνδον εἰδικότητα αὐτῶν Πρωτοκάραβος εἴτε **Ἄρχων τῶν Καραβιτῶν.**

Ὅτε δ' ἐν τοσούτῳ Ναυτική τις δύναμις εὑρίσκετο πρὸς ἀπόκεντρα ὕδατα ἢ **ἐξενιτεύετο** κατὰ τὰ παράλια τῆς ἀλλοδαπῆς, ὑπῆρχον τὰ νενομισμένα **Κριτήρια τοῦ Πλ. Πρωτάτου·** τὰ ἐπινήια δὲ ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε καὶ τῶν καιρῶν μὴ κωλυόντων συνήρχοντο καὶ διεσκέπτοντο εἰς μέρος που κατάλληλον τῆς παρὰ τὸ ἀγκυροβόλιον ἀκταίας χώρας, διεστέλλοντο εἰς **Κρ. τοῦ Πρωτοκομμάνδου** καὶ εἰς **Κρ. τοῦ Κομμάνδου.** Δεδομένου δ' ὄντος ὅτι 3—4 **Τριαρχίαι** ὑπετάσσοντο συνήθως τινὶ Δρουγγαρίῳ - Τοποτηρητῇ καὶ ὅτι οὐχὶ σπάνιον ἐτύγχανε τὸ ν' ἀπαντῶσιν ἱκανοὶ ἀπὸ τούτων ἐνδιαλαμβανόμενοι ἑκάστῳ τῶν Θεματικῶν Κομμάνδων, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τῶν εἰρημένων κριτηρίων ἐπετέτραπτο τὴν θεραπείαν τῶν ἐπιτελικῶν συλλήβδην ἐκτρόπων—μετὰ καὶ τῶν τοιούτων δι' ἃ ἐνείχοντο οἱ ὑποτεταγμένοι ἡγήτορες — τὸ δ' ἕτερον ἐξήλεγχε καὶ ἐκόλαζε κατ' ἀξίαν τὰ σοβαρὰ ἀτοπήματα, ἅτινα διεπράττοντο ὑπὸ τῶν ὑπαγομένων καθ' ἕκαστον **Ἀποκάτω** μέχρι καὶ βαθμοῦ τῶν καραβοπούλων. Ἡ δὲ δικαιοδοσία τῶν συμμοριακῶν δικαστηρίων τοῦ ἀναφερομένου εἴδους, ἅπερ μετὰ τῶν στολαρχιακῶν ἦσαν ὁμοούσια καὶ τῆς αὐτῆς τῶν Τριβουναλίων τοῦ Πλοΐμου ἐπισημότητος ἐν τῇ ἀναλογούσῃ τῆς συγκροτήσεως διαβαθμίσει, ἐξετείνετο ἐγκύρως καὶ ἐπὶ

τῶν ἀξιωματικῶν, ὁπόταν οἱ δευτερεύοντες ἀρχηγοὶ διετέλουν ἀποδημοῦντες μόνοι καὶ αὐτοκέφαλοι. Ἀλλὰ τῶν ἀπεσπασμένων Δρουγγαρίων - Τοποτηρητῶν, Τριαρχῶν καὶ Μοιράρχων (ἰσοδυναμούντων περίπου τοῖς σημερινοῖς Commodors τῶν Ἄγγλων) οὐδέποτε τὰ ἐν εἰρήνῃ δικαιώματα ἐξικνοῦντο μέχρι τοῦ ἐκδικάζειν τὰς ἀνωτέρω ῥηθείσας περιπτώσεις· ὤφειλον δ' οὗτοι, εἰς πρόσκαιρα προβαίνοντες μέτρα ἅμα σοβαρᾷ τινι διαταραχῇ τοῦ πειθαρχικοῦ καθεστῶτος, ν' ἀνενεχθῶσιν ἱεραρχικῶς τοῖς τεταγμένοις ***Ἀπεπάνω***, ἵνα ἐπέλθῃ ἡ ἁρμόζουσα ἐπανόρθωσις. Αἱ θανατικαὶ ἀφ' ἑτέρου ἀποφάσεις τῶν τε τριβουναλίων καὶ τῶν κριτηρίων, ἡ τύφλωσις ἀκόμη καὶ ὁ ἀκρωτηριασμὸς δὲν ἐξετελοῦντο κατὰ κανόνα εἰμὴ ἀφ' οὗ ἐφέροντο εἰς γνῶσιν τῶν ἁρμοδίων ἐν τῇ Πρωτευούσῃ καὶ ὑπὲρ τὴν ἰσχὺν ἐκείνων τεθειμένων ἀρχῶν, ἐνεκρίνοντο δὲ παρ' αὐτῶν καὶ ἐδίδετο ἄδεια πρὸς τὸ προβῆναι κατὰ τὸ γράμμα τῶν ὀρθῶν δοξάντων. Ἡ δὲ καταγιγνωσκομένη κάθειρξις ὑπό τινος τῶν ὀργανικῶν ἐν λόγῳ θεσμῶν, ἥτις ἤρχετο πάραυτα μετὰ τὴν σχετικὴν κοινοποίησιν τῷ ἐνεχομένῳ, ἔδει πάντως νὰ ἐκπληρῶται ἢ κατὰ προτίμησιν ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς τῶν ***Κατακρίτων*** ἕδρας, ἢ ἀπὸ παρισταμένης ποτ' ἀνάγκης ἐν ταῖς ὑπαρχούσαις τοιαύταις ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. — Καὶ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὰ κρατητήρια μετὰ τῶν δεσμωτηρίων ὑφίσταντο, τὰ μὲν προωρισμένα διὰ τοὺς σημαίνοντας καὶ ἐπιφοβωτέρους ἐκ τῶν καταδεδικασμένων ἐντὸς καταχθονίων καὶ δυσπελάστων τῶν Διοικητηρίων διαμερισμάτων, τὰ δὲ διὰ τοὺς ἐπιλοίπους ἐντὸς θαλάμων τῶν ὑπογείων θολοκρυπτῶν τῶν φρουρίων ἐπὶ τὸ ἀσφαλέστερον, τῶν ἀκροπόλεων καὶ ***Ἐξωκάστρων*** καὶ ἐπίσης συχνῶς τῶν ἀπομεμονωμένων πάντῃ ***Καστελλίων***. Ἐν Κωνσταντινουπόλει δ' ἰδίᾳ πρὸς τὸν προκείμενον σκοπόν, οἱ ἐπισημότατοι ἀπὸ τῶν στερουμένων ἑκάστοτε τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἤγοντο καὶ περιωρίζοντο εἰς διαγεγραμμένον ἐπὶ τούτῳ τόπον μετὰ κελλίων τῶν Καμαρῶν τοῦ Βουκολέοντος — ἔνθα καὶ ἡ λάθρᾳ θανάτωσις αὐτῶν καθ' ὑψηλὴν ἐπιταγὴν ἦν εὐχερῶς δυνατή, ὁπότ' ἂν ἐφεξῆς ἐλογίζετο σύμφορος τῷ Θρόνῳ καὶ τῇ Πολιτείᾳ—ἐν ᾧ οἱ χύδην βαθμοῦχοι ἐτίθεντο κατὰ μόνας εἰς τὸ ***Στρατήγιον*** ἄχρις Αὐτοκράτορος Φωκᾶ τοῦ Καππάδοκος, μεθ' ὃν ἐπεκράτησεν ἡ ἕξις νὰ φυλακίζωνται ἐν διεσκευασμένῃ εἰδικῶς πτέρυγι τῆς ***Χαλκῆς φυλακῆς***· οἱ δὲ Πλόϊμοι στρατιῶται ἐν γένει ἐνεκλείοντο σωρηδὸν εἰς τὴν εὐρυτάτην τῶν ἐλαφροποίνων καὶ σωφρονιστικῶς διευθυνομένην ὑπὸ τοῦ ***Κόμητος τῶν Νουμέρων***, μετὰ στρατιωτικῆς δ' εὐκοσμίας λειτουργοῦσαν

καθόλου καὶ ἔχουσαν οὐχ ἧττον κατὰ μέρος ἄνετον πρὸς ὑποδοχὴν ἀριστοκρατικῶν διαχώρισμα, ***Φυλακὴν τῶν Νουμέρων*** (κτίσμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου), οἱ δὲ ὀξυτιμώρητοι καὶ ἐπὶ συνέχειαν δεσμὰ ἀποτίνοντες εἰς τὸ φοβερώτατον ***Πραιτώρι(ο)ν***.

Σημειωτέον ὁπωσδήποτε ὅτι, μεθ' ὅλην τὴν διέπουσαν τότ' αὐστηρότητα τὰς ἐκδικάσεις καὶ τιμωρίας τῶν ὑπηρεσιακῶν ἢ φύσεως ἰδιωτικῆς ἐγκλημάτων, ἡ προκατάληψις καὶ αἱ διακρίσεις τῶν κριτῶν ἐβάρυνον λίαν τόσον ἐπὶ τοῦ ἀποφασίζειν ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ προβαίνειν κατόπιν εἰς τὸ ἐκτελεστικὸν τῶν ἀποτελεσμάτων κεφάλαιον. Καὶ τὴν περίεργον ταύτην ἐπιβολὴν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος ἐν οὐ δέοντι, ἥτις ἐψιλολογεῖτο μετ' ἀνεξαντλήτου ἐπιμονῆς καὶ κατὰ κόρον, ἡ ὁποία δ' ὅμως συνεβιβάζετο πληρέστατα τῇ συνειδήσει καὶ ταῖς ἰδέαις τῆς ἱστορουμένης ἐποχῆς, ἀντελαμβάνετο εὐθὺς ἀπὸ τῶν προκαταρκτικῶν ἀνακρίσεων ὁ παρακολουθῶν τὴν διαχείρισιν ζητήματός τινος ἀφορῶντος εἰς ἀνωμαλίαν περὶ τὴν ἐσωτερικὴν κανονικότητα τῶν πλοίων· ἐπὶ τοῦ προκειμένου δέ, καὶ μάλιστα μὴ ἐπηρεάζοντος τοῦ τυχὸν ἀξιώματος, ὁπότε διωρᾶτο ἡ ἔλλειψις ἰσχυρᾶς τῷ ἐνόχῳ προστασίας, ἀπέμενεν ἔτι ἐναργεστέρα ἡ ἐντύπωσις ἐκ τῆς καταγωγῆς, τοῦ ἀτομικοῦ βίου καὶ τῶν ὑπολαμβανομένων οἱωνδήτινων ἀρετῶν ἐκείνου. Πρὸς ἀκριβῆ δὲ κατανόησιν τῆς δηλουμένης ὧδε ῥοπῆς καὶ ἵνα ἐνωτισθῶμεν κατὰ βάθος τοὺς διαπνέοντας τὴν σύγχρονον ἐπιφορὰν στοχασμούς, φέρε νῦν θεωρήσωμεν ἐκ τῶν προκαλούντων αἰτίων τινά· τούτων δὲ πάντων ὑπερέχει προχείρως πρὸς ἀποκαλυπτικὴν ἔρευναν τὸ τῶν στρατιωτοτοπίων σύνταγμα, τοῦ ὁποίου τὴν συνόλην σκοπιμότητα εἴδομεν ἄλλοθι διὰ βραχείας τινός, κατὰ μέσην προσέγγισιν καὶ χωρὶς λεπτομερειῶν εἰλημμένης, περιεκτικῆς δὲ καὶ μόνον τῶν συναφῶν διατάξεων μνείας. Ἀκριβῶς εἰπεῖν λοιπὸν ἤδη, ἕως βασιλείας Κωνσταντίνου Ζ΄ τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ ἐφ' ὅσον εἶτα ἦρξεν οὗτος ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ πρὸς πατρὸς θείου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ ναυάρχου Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ (912 : 913 — 945), παρατηρεῖται ὅτι ἕκαστος τῶν Πλοΐμων στρατιωτῶν ἐδικαιοῦτο κτήματος ἐκτιμωμένου μέχρι 3 λιτρῶν χρυσίου· ὅπερ καὶ φέρεται ἐν τῇ συγγραφῇ «Ἔκθεσις περὶ βασιλείου τάξεως» — Βιβλίῳ II, κεφ. μθ΄. Διότι ἀπὸ τῶν χρόνων καθ' οὓς καθιερώθη τὸ δι' οἰκονομίας τιμαριωτικῆς συντηρεῖσθαι καὶ εἶναι ἐν παντὶ καιρῷ κάθοπλον τὸν στρατευόμενον πληθυσμόν, ἡ πεῖρα εἶχε δείξῃ ἐπαρκεῖς τὰς τοιάσδε παραχωρήσεις τοῦ Κράτους, αἵτινες καὶ διετηρήθησαν τοὐντεῦθεν ἀναλλοίωτοι. Ἡ στερρὰ δ' ἀφ' ἑτέρου θεμελίωσις τοῦ συστήματος, ἡ

ὁποία κατωρθώθη ἀρχικῶς διὰ τῆς μερίμνης περὶ τὴν ἐπικρατειακὴν ἄμυναν τοῦ «τὴν βαρβάροις πανταχόθεν ὑποκειμένην Ρωμαίων ἀρχὴν στρατιωτῶν τε πλήθει ἐπιρρώσαντος καὶ ὀχυρωμάτων οἰκοδομίαις ἁπάσας τὰς ἐσχατιὰς τειχίσαντος» Ἰουστινιανοῦ Α΄, ἀπέφερεν ὅτι διὰ τῆς μεταγενομένης ἐξαπλώσεως τῆς σοφωτάτης κατὰ χώρας τῶν ἐνοικούντων συντάξεως ἐπὶ τὸ ἔμμαχον, περιέστη βαθμηδὸν ἡ γαιοκτημοσύνη ὡσεὶ ἡ ἧς οὐκ ἄνευ συνάρτησις τῶν εὐχερῶν πάντοτε καὶ οἴκοθεν ἅμα ταχίστων κινητοποιήσεων τοῦ ὁπουδήποτε ὑπηκόου. Ἔνια δ' ἀκόμη μέτρα ἐκ τῶν ληφθέντων κατόπιν, οἷα τὸ τῆς κατὰ φθίνουσαν τὴν Ζ΄ ἑκατονταετηρίδα κατασπορᾶς τῶν παραμενόντων ἐπὶ τοῦ ὄρους Λιβάνου Μαρδαϊτῶν ἀνὰ τὰ διάφορα Θέματα καὶ ἕτερα παρεμφερῆ τῆς μετοικεσίας φυλῶν πολεμικῶν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τελεσφορήσωσιν, ἂν μὴ συνήργει πρὸς συγκράτησιν τοῦ καθεστῶτος ἡ νενομισμένη ἐν ταῖς νέαις ἐγκαταστάσεσι κατάληψις ἀβραδυντὶ τῶν ἀναλόγων στρατιωτοτοπίων· τὰ δ' ἀπ' αὐτῶν ἄστοχα συνεπήγοντο πολὺ μᾶλλον δεινὰ καὶ ὀλεθριώτατα ἐξ ἀμέσου ἀποτελέσματα, ὁπόταν οἱ μετανάσται δὲν ἐτρέποντο πρὸς οὑτωσὶ εὐφόρητον διαβίωσιν, ἄπονον ἐγκλιματισμὸν καὶ εὐθεῖαν ἀναδοχὴν τῶν ἐκεῖσε καινοφανῶν καθηκόντων.

Ἀναθεωρηθεισῶν τῶν ἀπολαβῶν τοῦ ἐπὶ στρατείας συμβεβλημένου τῇ πολιτείᾳ ἐμψύχου βραχὺ μετὰ τὴν λῆξιν ἐν ἔτει 945 τῆς τετραβασιλείας, ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν η΄ νεαρὰν τοῦ ἡμετέρου Αὐτοκράτορος ὅτι ἡ γῆ ἑκάστου τῶν ὑποχρέων ναυβατῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τοῦ Κιβυρραιωτικοῦ Θέματος καὶ τοῦ Θέματος τῆς Σάμου ἔδει νὰ ᾖ ἀξίας 4 λιτρῶν χρυσοῦ, τῶν δὲ λοιπῶν 2 ὁμοίων νομισματικῶν σταθμῶν καὶ μόνον· ὅστις ὁρισμὸς εἶνε φανερὸν ὅτι σκοπὸν εἶχε τὴν ἀκριβοδικαίαν ἀμοιβὴν τῆς ἱκανότητος κατὰ χώρας περὶ τὰ πόντια μετὰ τῶν προσφερομένων διὰ ταύτην ἐκδουλεύσεων ὑπὸ παντὸς καταγομένου ἐκ τῶν διακριθεισῶν περιφερειῶν. Βραδύτερον δέ, κατὰ τὴν γενομένην ἐν ὑπερμεσοῦντι Ι΄ αἰῶνι μεταρρύθμισιν τῆς κειμένης ἐπὶ τῶν ἐδαφικῶν χορηγιῶν τάξεως, ἡ β΄ Βασιλ. νεαρὰ τῆς σχετικῆς νομοθεσίας διέλαβεν ὅτι οἱ προσφερόμενοι δι' ὑπηρεσίαν κατὰ θάλασσαν ἐδικαιοῦντο ἀνεξαιρέτως κτηματικῆς τινος ἕκαστος ἰδιοκτησίας 4 λιτρῶν χρυσοῦ· τοσαύτη δ' ἐτύγχανε καὶ ἡ δι' ἀκινήτου οὐσίας ἐξαγορὰ τῶν χερσαίων μαχητῶν, πλὴν τῶν πολυδαπάνων ἐκ τούτων Κλιβανοφόρων καὶ Ἐπιλωρικοφόρων ἱππέων, οἵτινες ἐλάμβανον στρατιωτοτόπιον 12 λιτρῶν χρυσοῦ κατ' ἄτομον. Καὶ ὁ συνειρμὸς οὗτος τῶν ἐνόπλων τοῦ Κράτους δυνάμεων, διὰ τοῦ ὁποίου,

ὡς ἐλέχθη ἐν οἰκείῳ τόπῳ, πρὸς ἰδιαίτερόν τινα διοργανισμὸν μετ' αὐτοδιοικήσεως ἐσχηματίσθησαν πέριξ τῶν ὀχυρωματικῶν γραμμῶν κατὰ τὴν παραλιακὴν ἔκτασιν συμπαγεῖς ἐκ τῶν ἑτοιμοπολέμων πάντοτ' ἀνδρῶν συνοικισμοί, ἐδημιούργησε σὺν τῷ χρόνῳ ἰδιογνώριστα γένη καὶ πατριὰς οὐχ ἧττον διαστελλομένας ἀλλήλων πολυτρόπως· ἐπὶ πᾶσι δ' ἀνέπτυξε προλήψεις ξένας ὅλως τῆς ἀξιωματικῆς καταστάσεως καὶ προσωπικὴν ἐπὶ ἴσοις ἀνισότητα μεγίστην, καὶ δὴ κατὰ ψυχολογικὴν κλίσιν, ἧς τὰς ἐκδηλώσεις ἀδυνατεῖ τις νὰ ἐννοήσῃ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ νὰ δικαιολογήσῃ σήμερον. Ἡ βαθυτάτη κατ' ἀκολουθίαν καὶ οὐσιώδης ἐπίδρασις τῆς κρατούσης κοινῇ δοξασίας περὶ τῆς φυλετικῆς ἐκπορεύσεως τῆς ἀναφορικῶς τῷ καθεστῶτι ὅσον καὶ τῆς ἀπολύτου ὁμοῦ τοῦ οἴκου περιωπῆς μετὰ τῶν λογιζομένων λίαν πατρογονόθεν πράξεων, τοῦ εἰδικοῦ προσέτι χαρακτῆρος καὶ τῶν οἵων ἂν τυχὸν φερομένων ἰδιωτικῆς φύσεως συστάσεων, παρείπετο καὶ ταῖς διαθέσεσι τοῦ ἐκδικάζειν τὰ ἑκάστοτ' ἐναγόμενα μέλη κοινωνίας τινὸς ἐκ τῶν φεουδαλικῶν. Περὶ δ' ἑτέρων συμπτωμάτων τοῦ τοιούτου τῶν ἐν γένει κριτῶν συνειδότος ἀρυόμεθα πλεῖστα καὶ κεχωρισμένως ἁπτὰ τεκμήρια ἀνατρέχοντες εἰς διεξοδικὴν τοῦ ἐπισήμου ἢ μὴ Βυζαντινοῦ περιβάλλοντος σπουδήν, ἥντινα εὐχεραίνει τὰ μάλιστα τὸ ὅτι τὰ ἐμπεφυσημένα αὐτῷ κύρια ἐκείνου γνωρίσματα διασῴζει κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν ὁλοφανῆ καὶ ὑποχείρια παντὶ τῷ ἀναζητοῦντι ὁ ἁπανταχοῦ τῆς ὧδε Ἀνατολῆς Ἕλλην λαός.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀνακριτικὰς διατυπώσεις, αἱ ὁποῖαι προηγοῦντο δεδομένης τινὸς συνεδριάσεως τῶν τριβουναλίων τοῦ Πλοΐμου εἴτε κριτηρίων τοῦ Πλ. Πρωτάτου, ταύτας διεξῆγεν ἐν ἐξαιρετικαῖς περιστάσεσιν ἔκτακτος καὶ μεγάτιμος δικανικός, ὃν ἔπεμπεν ἐπὶ διαταγῇ ἐγγράφῳ ἡ ἁρμοδία προϊσταμένη τοῦ πταίστου ἀρχή· ἄλλως ἐξεπλήρου τὴν λεπτὴν τῆς τῶν γεγονότων ἐξακριβώσεως ἐργασίαν ὁ παρὰ παντὶ Ναυάρχῳ διοικοῦντι στόλον εἴτε ὑποτεταγμένην ὁμάδα προσκεκολλημένος κριτής—Κρ. τοῦ Πρωτοκομμάνδου, ***Κρ. τοῦ Κομμάνδου τῶν . . .*** — ὅστις ἀπέσπαστο ἐπὶ τούτῳ τοῦ ἐξειδικευμένου σώματος τῶν ***Τριβούνων τοῦ Πλοΐμου*** καὶ κατεῖχεν ἱεραρχικῶς οἵαν θέσιν ὁ ἐν τῷ ἐπιτελείῳ Στρατοπεδάρχου τινὸς ὑπάρχων ***Κριτὴς τοῦ Φουσάτου.*** Καὶ ὁ σοφολογιώτατος οὗτος λειτουργὸς τῆς Νεμέσεως, τοῦ ὁποίου ἡ σκεπτικὴ συνεχῶς καὶ κάτω νεύουσα μορφή, ἡ ἐπιτετηδευμένη περὶ τὸ κινεῖσθαι βραδύτης, τὸ τῆς ἀμφιέσεως μέλαν καὶ ὁ μήποτε σχεδὸν ἀπολείπων τὴν μασχάλην κύλινδρος ἐξ εὐνοήτου περιεχομένου χειρογράφων προεκάλουν τὸν βαθύτατον

σεβασμὸν εἰ μὴ τὸ δέος ἁπάντων καὶ ἀόριστόν τινα κατάνυξιν ψυχικήν, ἐβοηθεῖτο κατὰ τὸ γραφικὸν μέρος τῶν χαλεπῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων ὑπὸ τοῦ οὐχ ἧττον σοβαροῦ τὴν θέαν καὶ τὴν περιβολήν, μαθητευομένου δ' ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ καὶ προαλειφομένου τριβούνου τοῦ Π. ***Σκρίβωνος (τοῦ σκρινίου τοῦ Κριτοῦ).***

'Αλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν ποινικῶν ἐπ' εὐρείᾳ δικαιοδοσίᾳ δικαστηρίων τοῦ 'Ελληνικοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου, ἕκαστον τῶν πολεμικῶν πλοίων εἶχε πειθαρχικόν τι συμβούλιον, ὅπερ συνίστατο ἐκ τοῦ κεντάρχου, τοῦ πρῳρέως καὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν πρωτοκαράβων· τὴν δὲ γραμματείαν ἤσκει κατὰ τὰς συνεδριάσεις ὁ ***Γραφεὺς (τοῦ καράβου).*** Ὅτε λοιπὸν παρουσιάζετο ἐν τῇ καθημερινῇ τῶν ἐπιβαινόντων τριβῇ παράπτωμά τι, τὸ ὁποῖον ἔδει νὰ τιμωρηθῇ αὐστηρότερον ἢ ὅσον ἐπετρέπετο εἰς τὴν προσωπικὴν αὐτοβουλίαν τοῦ ἀντιληφθέντος αὐτοῦ, ἀνεφέρετο ἁρμοδίως — ***ἐμανδατεύετο*** — ἡ φύσις τοῦ ***περιστατικοῦ*** καὶ συνεκαλεῖτο κατ' ἀκολουθίαν ἀναπόφευκτον ἡ ***Σύνοδος ἐπὶ τῆς εὐπρεπείας τῶν Πλοΐμων στρατιωτῶν,*** παρ' ᾗ εἰσηγεῖτο ἐν συνόψει ὁ μηνυτὴς καὶ παρεῖχε γενικὰς περὶ τοῦ φερομένου πταίστου πληροφορίας ὁ τῆς εἰδικότητος τούτου ἄμεσος προϊστάμενος. 'Η ***κρίσις*** εἶτα, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὸ κατὰ πόσον ὁ σφαλεὶς ἦν ἐκ τῶν ***Καλοβούλων*** (χρηστῶν δηλ.) καὶ ***Προκομμένων*** ἔνδον, ἐτύγχανε δ' ἄρα ἄξιος ἀναλόγου τινὸς συγκαταβάσεως, ἢ ἔρρεπε πρὸς τὸ ἀτακτεῖν καὶ ἀνῆκεν εἰς τοὺς χρῄζοντας αὐστηρότητος ***Κοπρίτας,*** διέτριβε περὶ τὴν οὐσίαν τῆς ὑποθέσεως μετὰ πάσης λεπτολογίας καὶ διὰ σχολαστικῆς ἐπισκοπήσεως τῶν πραγμάτων. 'Επηκολούθει δ' ἡ πλήρης ὅρκων καὶ ἐξορκισμῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀθῳότητος ἀπολογία τοῦ ἐγκεκλημένου· μεθ' ὃ ἠρευνᾶτο ἂν ἐν ταῖς πλείοσι τῆς ἀποδεικνυομένης ἐνοχῆς περιπτώσεσιν ἐξεδηλοῦτο μεταμέλειά τις διὰ τὴν πρᾶξιν, τῆς τοιαύτης ***προσπαθείας*** συνεπαγομένης κατ' ἀρχὴν μετριασμὸν τῆς κατηγορίας καὶ ἔστιν ὅτ' ἀποφερούσης τὴν ὁλικὴν ***συμπάθειαν*** — συγχώρησιν καὶ ἀπαλλαγὴν — εἰς τὴν ἐκδιδομένην ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπόφασιν. Ναυτοδικεῖον δέ τι ἐκ τῶν ἐπινηίων τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος εἴδους ἐδικαιοῦτο νὰ ἐπιβάλλῃ μαστίγωσιν μὲν μέχρι διελεύσεως τοῦ κατακρίτου τετράκις μέσῳ ἐνωμοτίας ἐξ ἀμφισταμένων 12 μαστιγοφόρων ἀνδρῶν (ὁ κατ. ***διαπερατός, διπέρατος, τριπέρατος*** καὶ ***τετραπέρατος***) καὶ φυλάκισιν ἕως τριῶν μηνῶν ἐν τῷ κύτει τοῦ σκάφους.

Τέλος δέ, ἡ μὲν παροχὴ τῶν ἐν ἐπιθεωρήσει ἐκφωνουμένων ***'Εγκωμίων*** καὶ τῶν παντοίων δαψιλευομένων πρὸς ἀμοιβήν τινα

ὑπερβάλλοντος ζήλου ***Προνομευμάτων*** ἀνῆκεν εὐθέως τοῖς κυβερνήταις καὶ δι' εἰσακουομένων ὑπ' ἐκείνων συστάσεων μετεβιβάζετο τοῖς ὑπάρχοις· οἱ δὲ προσωπικοὶ ἰδίᾳ ἔπαινοι ὁποτεδήποτε πρὸς εὔορκον καὶ καλῶς ἐκτελέσαντά τινα ὑπηρεσίαν ἐκ τῶν συνήθων ἐπαφίεντο παντὶ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν κατὰ βαθμὸν τῆς πρεπούσης ἑκάστοτε διακρίσεως. Καὶ ἐσκοπεῖτο ἵνα διὰ τοῦ τρόπου τούτου παραθαρρύνωνται οἱ ***ἐπίζηλα*** καὶ ἀξιομίμητα ἔνδον πράττοντες, καθιστάμενοι σύναμα παράδειγμα τοῖς λοιποῖς. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, αἱ ἔγγραφοι καὶ ἐπ' ἐνίων περιπτώσεων τῆς ἱεραρχικῆς διαγωγῆς αἱ προφορικαὶ διαταγαὶ ἐκαλοῦντο συλλήβδην ***Λόγοι,*** ἐκ τῶν ὁποίων ***Χρυσόβουλλος λ.*** ἦν ὁ Αὐτοκρατορικὸς καὶ ***Μολυβδόβουλλος λ.*** ὁ τοῦ Ναυαρχείου· τῆς δὲ προσκλήσεως τῶν τοῦ συμψύχου ὁμοχειριῶν ἐθιζομένης νὰ γίγνηται διὰ κατονομασίας τοῦ σκεύους εἴτ' ἐξαρτήματος, εἰς ὃ ἐτέτακτο ἑκάστη αὐτῶν καὶ ὅπου κατὰ τὸ εἶδος τῆς ἐκτελουμένης ποτὲ κινήσεως εἰργάζετο — «Τὸ ζερβί(ο)ν σηκωτήρι(ο)ν τοῦ Μαγίστρου» (ἄνδρες 2), «Τοξοβολίστρα τοῦ δεξίου τοῦ κατασχάρου» (ἄνδρες 5 μετὰ τῶν προμηθευτῶν) κ.τ.τ. — ἡ ἐθιμοτυπία περὶ τὸ ἐπικοινωνεῖν τοὺς συνεπιβαίνοντας καράβου διελάμβανεν ὅπως λέγῃ :

Προσερχόμενός τις ὁπότ' ἐκαλεῖτο ὑπ' ἀνωτέρου

(Σπεύδω) εἰς τοὺς ὁρισμούς σου.

Ὁ λαμβάνων ἔν τινι παρουσιάσει πολλὰς διαταγάς, κατὰ τὸ τέλος ἑκάστης

(Σεβαστὸς ὁ) ὁρισμός σου.

Ὁ ὑποδεέστερος προσαγορεύων ἐν συνομιλίᾳ

Ἀρχηγόν, ***Τοῦ λόγου (τῆς ἐνδοξότητός) σου·*** ὑπαρχηγόν τινα, ***Τοῦ λόγου (τῆς αὐθεντίας) σου·*** κυβερνήτην, ***Τοῦ λόγου (τῆς ἀρχοντίας) σου·*** οἱονδήποτε ἀξιωματικόν, ***Τοῦ λόγου (τῆς εὐγενείας) σου·*** ὑπαξιωματικόν, ***Τοῦ (τιμίου) λόγου σου.***

Ὁ ἀποσυρόμενος πρὸς ἐκτέλεσιν διαταγῆς τινος

(Ὑπακούω) εἰς τὰς προσταγάς σου.

Ἀποχαιρετίζων ὁ κατώτερος ἵνα ἀπέλθῃ

(Εἰμὶ πάντοτε) δοῦλός σου.

ι΄.

Ὅτε δ' ἡ μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Φωτίου καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Νικολάου Α΄ ἔρις, ἥτις συνετάραξε τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην ἐν ὑπερμεσοῦντι Θ΄ αἰῶνι, ἦν κεκορυφωμένη, καὶ δὴ καθ' ὃ ἔτος (867) ὁ πρῶτος ἀπέστειλε τὴν περιώνυμον ἐκείνην ἐγκύκλιον πρὸς τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, δι' ἧς κατήγγειλε τὴν ἀνοχῇ τῆς Παπικῆς ἀρχῆς παρένθεσιν ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς Πίστεως τοῦ «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» ἐκπορεύεσθαι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν ἑλληνικὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ὁ ἀπαίδευτος μὲν ἀλλὰ δι' ἀρετῶν μεγίστων πεπροικισμένος Βασίλειος Α΄ ὁ Μακεδών. Ἐπιμελείᾳ τούτου νέαν προσεκτήσαντο ἐπίρρωσιν ὁ Αὐτοκρατορικὸς Στρατὸς καὶ τὸ Βασιλικὸν Πλόϊμον μετὰ τῶν ἐφεδρειακῶν αὐτοῦ Πλοΐμων· ἐπὶ τὸ ἐντελέστερον δ' οὑτωσὶ διατεθέντων τῶν καθόλου πολεμικῶν πραγμάτων, σημαντικαὶ κατὰ θάλασσαν δυνάμεις ἐφωπλίσθησαν ἀρτίως καὶ ἐξεπέμφθησαν ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν Νικήτα τοῦ Ὠορύφα πρὸς καταστολὴν τῆς μαστιζούσης τὰς ὁδοὺς τῆς ἐν τῇ Μεσογείῳ συναλλαγῆς ἀναρχίας καὶ ἵνα ἐπιβάλλωσιν ἅμα τὸ ἐκλιπὸν ὁπωσοῦν ἀπ' ὀλίγων τινῶν ἐτῶν πολιτειακὸν κῦρος ἑνιαχοῦ τῶν μεμακρυσμένων κτήσεων. Ἀναχθεῖσαι ὅθεν ἐκεῖναι καὶ τὴν ἐντολὴν ἐκπληροῦσαι, ἀπεκάθηραν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐντελῶς τὰ ὧδε καὶ πόρρω ὕδατα ἀπὸ τῆς λύμης τῶν πολυπληθεστάτων κακοποιῶν, ἐπέθεσαν ἰσχυρὰν τὴν ἡμετέραν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν προσακτίων τῆς Δαλματίας χωρῶν καὶ ὑπήγαγον αὐτῇ στερρῶς τοὺς Σοραβοὺς—τανῦν λεγομένους Σέρβους — παρ' οἷς ἐνήργησαν ἐν ταὐτῷ μετ' ἐπιτυχίας τὴν διάδοσιν τοῦ ψυχοσωτηρίου Χριστιανισμοῦ. Ἀναλελυμένως δ' εἰπεῖν περὶ τῶν συναφῶν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ ἐκ τῆς τοιαύτης διεξοδικῆς ἐργασίας, ἐλύθη ἡ ἐγκαθεστῶσα στενὴ τῆς Ραγούζης πολιορκία, ἐκυριεύθη δ' εἶτα ἡ Βᾶρις καὶ ὑπετάγη τὸ πλεῖστον τῆς περιπεπτωκυίας ὑπὸ ζυγὸν Νοτίου Ἰταλίας, ἐξεδιώχθησαν δὲ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου κακοὶ κακῶς πρὸς τὰς ἰδίας ἑστίας οἱ Ἄραβες πάσης προελεύσεως πειραταὶ καὶ συνετελέσθησαν μετὰ καρτερίας, μεθόδου καὶ ἐπιμελείας τὰ λοιπά. Τῷ 880 ἐπῆλθον αὖθις τὰ ἐκ Κρήτης ***κομβάρια*** ἢ ***κουμβάρια*** καλούμενα σκάφη καὶ διέπραττον ληστείας ἕως τῶν ἀποκέντρων τοῦ Ἰονίου παραλίων· κατατροπωθέντα δ' ὑπὸ τῶν ἀγρυπνουσῶν κατ' ἐκεῖνα μοιρῶν καὶ διωχθέντα, κατώρθωσαν ἐν τῇ ὑποχωρήσει αὐτῶν νὰ ἐκκλίνωσι καὶ διὰ πολυμονάδων συμμο-

ριῶν νὰ προσβάλλωσι τοὺς ΒΔ. ἀκροπελαγίζοντας τόπους τῆς Πελοποννήσου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπερέβησαν ἐπακολούθως μετὰ περισσοῦ θράσους τὰ πλησίγεια στενά. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τοῦ τότε ἐν Κεγχρεαῖς ἐλλιμενισμένου κυρίου τῆς παρατάξεως σώματος ἀπέσπασεν ἄνευ χρονοτριβῆς ἐπὶ τοῖς ἀναγγελθεῖσι τούτοις τοὺς κουφοτέρους ἐκ τῶν δρομώνων, οὓς διέθετεν, ὑπερέβαλε νύκτωρ τὸν Κορινθιακὸν ἰσθμὸν δι' ἄγαν κοπιώδους ἐργασίας καί, αὐτοπροσώπως ἐπελθὼν ἐξαπίνης, κατέστρεψε τοὺς ἐσώτερον τοῦ Ρίου καὶ ἀνὰ τὸν προκείμενον τῶν Πατρῶν κόλπον ληιζομένους ἐχθρούς· ἐν ᾧ χρόνῳ καὶ ὁ ἐπιτηρῶν τὰς τῆς διαφυγῆς προσβάσεις γενναῖος ναύαρχος Νάσαρις κατέλαβε καὶ διέφθειρεν ὁλοσχερῶς ἕτερον αὐτῶν στόλον πρὸ τῆς Μεθώνης. Μετὰ τοὺς ἀποφασιστικοὺς δὲ τούτους ἀγῶνας ἁρματώλια ἡμῶν ὥρμησαν ἰδίᾳ ἕκαστον ὅπου ἂν τοῦ μέχρις Ἀφρικῆς πόντου εἶχε καταντήσῃ ἐπικίνδυνος ἄγαν καὶ μονονουχὶ προβληματικὴ ἡ διάβασις τῶν ὁλκάδων, καὶ διά τινος ὑπὸ τῶν ἀρχηγευόντων συντόνου πανταχοῦ καταδιωγμοῦ ἐξηφανίσθη πρὸς καιρὸν πάντῃ ἡ ληστρικὴ διάθεσις, ἥτις ἐτύγχανεν ἔτι ἐπαπειλοῦσα σποράδην τὰς ἐμπορικὰς κατάρσεις καὶ διόδους. Καὶ ἵνα ἐξ ἄλλου ᾖ τὸ ἔργον πλῆρες ὑπὸ γενικὴν τῆς ἡσυχίας ἔποψιν, ἐξεστρατεύσαμεν καὶ κατὰ ξηρὰν ἐπὶ τὴν ταλαιπωρουμένην πάλιν πρό τινος χρόνου ὑπὸ τῶν βαρβάρων Μωαμεθανῶν Μικρὰν Ἀσίαν· ἀπὸ δὲ συνδυασμοῦ τῶν σχετικῶν ἐπιχειρήσεων εἰσβαλόντες ὁρμητικοὶ εἰς τὰ μεσόγεια τῶν βουνωδῶν ἐκείνης ἐκτάσεων, ἐξεμηδενίσαμεν δι' ἀξιοθαυμάστου τινὸς δράσεως τὸ Ἀραβικὸν αὐτόθι κράτος καί, κατόπιν τῆς καταχθείσης περιφανοῦς παρὰ τὴν προσόχθιον τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ Μελιτηνὴν νίκης, κατελάβομεν ἰσχυρῶς τὰς ὑπερορίους πέραν θέσεις καὶ ἐπεβάλομεν διὰ συνθήκης ἀπόλυτον τὴν τῶν συνόρων ἀσφάλειαν.

Κατὰ τὸ 18ον ἐν τοσούτῳ ἔτος τῆς βασιλείας Λέοντος Ϛ΄ τοῦ Σοφοῦ, ὁ Ἕλλην ἀρνησίθρησκος στόλαρχος τῶν Σαρακηνῶν Λέων ὁ Τριπολίτης—ἱκανοὶ δὲ τοιοῦτοι ἐγένοντο προγενέστερον καὶ κατόπιν, ἐν οἷς μνηστέον τοῦ ἱστορουμένου ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ ἐπιφανοῦς Φωτίου, ὅστις τῷ 881 «ἐστέλλετο ἐκ Κρήτης μετὰ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι κουμβαρίων, ἃ δὴ γαλέας κατονομάζειν εἰώθεσαν»—ἔπλευσεν ἐναντίον τῆς ***Θεοσώστου*** Θεσσαλονίκης καὶ ἐξεπόρθησεν αὐτὴν μετὰ μεθοδικήν, τεχνικωτάτην ὄντως καὶ πολλὰ διδάσκουσαν ἐπίθεσιν ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ πεδίου, κατὰ τὴν ὁποίαν σθεναρὰ ἀντετάχθη ἐπὶ μακρὸν ἡ πολύτροπος καὶ διὰ ποικίλων μέσων ἐκδηλωθεῖσα ἄμυνα· ἀπελ-

θὼν δ' ἀφοῦ ἐλαφυραγώγησε τὴν πόλιν ταύτην, ἀναφέρει ὁ περιγράψας τὰ συμβάντα ἐν ἐκείνῃ τῇ περιστάσει Ἰωάννης Καμενιάτης (χρονογρ. «μετὰ Θεοφάνην», σελ. 578 καὶ § 67 τῆς ἐκδόσεως Βόννης), ὅτι ἀπέφερεν ἐφ' ἑκάστου τῶν πλοίων, ἅπερ ἦγεν, 800—1000 ἀνδράποδα. Τῆς δὲ καταδρομῆς τολμηρότατα ἐπεκταθείσης μετὰ τὴν φοβερὰν τοῦ Μακεδονικοῦ ἐπινείου καταστροφήν, ἴσα ὑπέφερον καὶ ἕτεραι πόλεις Ἑλληνικαί, κατά τε τὰς τοῦ Αἰγαίου νήσους καὶ κατὰ τὰς ἐγγὺς ἠπείρους. Μετ' οὐ πολὺ δ' ὅμως ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἐγχειρημάτων, ὧν τινων ἕνεκα κατ' ἐξοχὴν ἠρημώθησαν καὶ βαρυτάτην ὑπέστησαν τὴν ὅλην δοκιμασίαν ἡ Σάμος καὶ ἡ Λῆμνος, ὁ ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ κατεργασθέντος ἐξωμότου τεθεὶς δρουγγάριος Ἰωάννης ὁ Ραδινὸς κατέφθασε καὶ κατεναυμάχησεν αὐτὸν ὑπὲρ τὰς Βορείους Σποράδας, μόνου ἑνὸς τοῦ καὶ ἀρχηγικοῦ κουμβαρίου διαφυγόντος τὸν ἄνευ ἐλέους ἐπιγενόμενον ὄλεθρον. Ἐφεξῆς δέ, παταχθείσης τῆς πρώτης ὀργανώσεως καὶ τῆς ἐννόμου θαλασσοκρατορίας καθιδρυθείσης ἀγρύπνως περὶ τὴν μεγαλόνησον τοῦ Μυρτῴου πελάγους, συνετρίβη παντάπασιν ἡ ἀπὸ ταύτης ἐκπορευομένη καὶ μηδενός ποτε φεισθεῖσα ληστοπειρατία. Πλὴν κατὰ τὸ μεταξὺ τοῦτο δὲν ἤμεθα ἀπηλλαγμένοι καὶ προερχομένων ἄλλοθεν, μάλιστα δὲ σοβαρωτάτων περισπασμῶν. Διότι διεξήγομεν καὶ ἑτέρους ἐκφυεῖς τῆς πολυδαιδάλου χωρονομίας ἀγῶνας καὶ τὸν αἱματηρὸν λίαν πόλεμον ἐκεῖνον, ὅντινα τῷ 893 ἐκήρυξε διὰ λόγους ἐμπορικῶν συμφερόντων ὁ τῶν Βουλγάρων ἡγεμὼν Συμεὼν καὶ ὅστις παρετάθη μετά τινων μικρῶν διακοπῶν ἐπὶ ἐνιαυτοὺς 36. Καὶ ἰστέον ὅτι ἀπ' ἔτους 817, ὅτε οἱ ἤδη ἀντιφερόμενοι καθησυχάσθησαν βίᾳ ὁριστικῶς, εἶχον δεχθῇ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ἀλφαβητοποιήσῃ τὴν ἣν ἀπορροφηθέντες ὡμίλουν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν διὰ προσπαθείας τῶν ἡμετέρων μοναχῶν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου· τῆς δὲ προτέρας μετ' ἀνθρωποθυσιῶν κτισματολατρείας ἐνδωσάσης οὕτω κατὰ τὸ ἐνὸν ταῖς ἀγρίαις φυλαῖς πρὸς τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ, ἐλάχιστα μὲν ἀπέβαλον οἱ συμμιγεῖς Ἀσιᾶται τὴν ἔτι καὶ νῦν διατηρουμένην ζῳωδεστάτην τῶν ὁρμεμφύτων ῥοπήν, ἀλλ' ἠσχολοῦντο ὁπωσδήποτε περὶ βιοτεχνήματα διάφορα καὶ μετήρχοντο τὴν ἐπικοινωνιστικὴν καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς οἴκοι εὐημερίας αὐτῶν εἰσφέρουσαν καὶ τῶν ἠθῶν τὴν θηριωδίαν ἀμβλύνουσαν συναλλαγήν. Κατὰ δὲ τὸν πολυετῆ πρὸς τούτους ἀγῶνα διεκείμεθα ἐν συμμαχίᾳ πρὸς τοὺς ἀρηίους Τουρκικοὺς λαοὺς τῶν Οὔγγρων, τῶν Πατσινάκων, τῶν Οὔζων καὶ τῶν φίλα ἡμῖν συνεχῶς φρονούντων ἀπ' ἐμφανίσεως αὐτῶν ἐν Εὐρώπῃ Χαζάρων.

Εὐθὺς δ' ὅμως ὡς κατεστάλη μεθ' ὅλα ταῦτα ἡ Μωαμεθανικὴ καταδρομή, τὴν προσοχὴν τῆς Μητροπόλεως ἐφείλκυσεν ἡ κάθοδος πολυαρίθμων Ρωσικῶν πειρατίδων εἰς τὸν Βόσπορον. Τίς δ' ἡ προέλευσις τῆς τυχοδιωκτικῆς ταύτης ξυνωρίδος καὶ ποία ἡ ἀφετηρία ἀφ' ἧς εἴδομεν τέως ἐκκινήσαντα καὶ ἐμφανισθέντα κατὰ πρώτην φορὰν πρὸς τὰ Βυζαντινὰ προάστεια 200 τροχαντήρια ὑπὸ τοὺς ἀρχιπειρατὰς Ἀσκόλδ καὶ Δίρ, ἀπελθόντα δὲ τότε χωρὶς οὐδὲν τὸ σπουδαῖον νὰ πράξωσι καὶ ἐπανακάμψαντα μάλιστα εἰς τὰ ἴδια μετ' ἀπωλειῶν δεινοτάτων; Ἐκ τῶν ἱδρυμένων ἀπὸ μέσων τοῦ ϛ' αἰῶνος ἐν τῇ πάλαι Σκυθίᾳ δύο πόλεων, τὸ μὲν Νόβογροδ κατέλαβον τῷ 862 οἱ οἰκοῦντες παρὰ τὴν Βαλτικὴν Νορμανδοὶ διὰ τῶν ἡγετῶν αὐτῶν Ρούρικ, Σινάους καὶ Τρούβωρ, πήξαντες ἐκεῖσε δυναστείαν στρατιωτικήν· τὸ δὲ Κίεβ ὑπέκυψε σχεδὸν ταυτοχρόνως εἰς τὴν ἰσχὺν ἄλλου Νορμανδικοῦ γένους, ὅπερ εἶνε καὶ τὸ ὡσεὶ τριετίαν ὕστερον ἐκπέμψαν διὰ τοῦ Δανάπρεως εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον τὰ ἐπισκεφθέντα μετὰ κακοβουλίας τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιβατικὰ νηῶν στίφη. Ἀποθανόντος βραχὺ εἶτα τοῦ τῆς βορειότερον χώρας ἄρχοντος, ὁ συγγενὴς αὐτοῦ καὶ διαχειριστὴς τῆς ἐξουσίας περιστὰς ἕως ἐνηλικιώσεως τοῦ νομίμου διαδόχου Ὀλὲγ καθυπέταξε τὸ Κιεβικὸν πόλισμα καὶ συνέστησεν ἐπικρατείαν ἑνιαίαν, ἥντινα ταχέως ἐξέτεινε μέχρι τῆς πρὸς μεσημβρίαν θαλάσσης· εἶνε δ' ἐκείνη ὁ πυρὴν τῆς σημερινῆς Ρωσίας. Ὁ ἐπιχειρηματικὸς λοιπὸν τοῦ παιδὸς Ἰγὼρ ἀντιλήπτωρ ἐξήρτυσε τῷ 906 δισχίλια σκάφη, ὧν ἕκαστον ἔφερε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἱστοριογράφου Νέστορος 40 ἄνδρας, καὶ ὡδήγησεν αὐτὸς πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Ἑλληνικῆς πρωτευούσης· ἅμα δὲ περιγενόμενος ἐλεηλάτησε τὰς ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς ἀνακτορικὰς ἐπαύλεις καὶ ἐπυρπόλησε τοὺς ἐξοχικοὺς πέριξ ναούς, ἐδήωσεν ὡς ἐδυνήθη τὰ πλησιόχωρα καὶ ἐκ τῶν συλληφθέντων γερόντων, γυναικοπαίδων καὶ λοιπῶν ἀμάχων τοῦ ὑπαιθρίου πληθυσμοῦ ἀνθρώπων τοὺς μὲν παρέδωκεν εἰς βασάνους κατὰ τὸν ἀνανδρότερον τρόπον, ἑτέρους δ' ἐθανάτωσε διὰ κατατοξεύσεως, πνιγμοῦ ἢ ἀποκεφαλισμοῦ. Καὶ ἀξιοπερίεργον τυγχάνει ὂν ὅτι, τίς οἶδεν ἕνεκα ὁποίων βλέψεων τοῦ ἄλλως τ' ἀσθενοῦς καὶ ὑπολειπομένου κατὰ τὸ ἀρχικὸν ἐν ταῖς χαλεπαῖς ἐξ ἀμέσου περιστάσεσιν Αὐτοκράτορος, οὐ μόνον ἐπελαθόμεθα τῶν καταλλήλων μέτρων καὶ τελεσφόρων πρὸς τὸ τιμωρῆσαι δεόντως τοὺς ἀχρειεστάτους ἐπιδρομεῖς, ἀλλὰ καὶ προφορικῇ ὑποσχέσει ἐπεδαψιλεύσαμεν αὐτοῖς προτοῦ ἀπέλθωσι προνομίας παντοίας, ἐὰν ποτ' ὀψὲ συνηλλάσσοντο ἐν τῷ μέλλοντι μεθ' ἡμῶν. Φιλοδωρηθέν-

τος δ' ἑκάστου τῶν συμμοριτῶν τοῦ ἐπισήμου ἀρχιπειρατοῦ διὰ ολτρ. 15 ἀργύρου καὶ χορηγηθέντος ποσοῦ τινος χρηματικοῦ τοῖς τῶν ὑποτελουσῶν τούτῳ πόλεων κυρίοις, ἐπετράπη ἡ ὁποτεδήποτ' ἔκτοτ' ἄφιξις Ρώσων ἐμπόρων εἰς τὴν Βασιλεύουσαν. Ὤφειλον δ' οὗτοι νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν πόλιν δι' ὡρισμένης πύλης ἀνὰ 50 μετὰ τῆς οἰκείας τυχὸν ἐμπολῆς ἕκαστος καὶ τῇ συνοδείᾳ κυβερνητικοῦ ὑπαλλήλου νὰ κατευθύνωνται ὁμαδόν, ὅπως καταλύωσιν ἐν οἰκήμασι τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, λαμβάνοντες μετέπειτα ἐπὶ διαμονὴν ἑξάμηνον δωρεὰν τὰ τρόφιμα, ὅσοι εἰσεκόμιζον εἴδη πρὸς πώλησιν, καὶ ποιούμενοι οἱ πάντες ἐλευθέραν τῶν δημοσίων λουτρώνων χρῆσιν· οἱ δὲ παλιννοστοῦντες ἑκάστοτε εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν θὰ ἠξιοῦντο τῆς περισσῆς χάριτος νὰ ἐφοδιάζωνται δαπάνῃ τοῦ Σεκρέτου τοῦ Βασιλικοῦ Βεστιαρίου διὰ τῆς ἐξαρτύσεως τῶν ἀνηκόντων πλοίων καὶ διὰ τῶν ἐπιτηδείων πρὸς πλοῦν. Τὰ τοιαῦτα προνόμια, ἐν οἷς ὑπολανθάνει μεγαλοφρονεστάτη τις ὑπὲρ ἐξανθρωπισμοῦ τῶν εὐνοηθέντων βαρβάρων μέριμνα ἀνεξαρτήτως τῶν ὅρων, ὑφ' οὓς ἐξεδηλώθη αὕτη, διετυπώθησαν διὰ κατηγορηματικῆς καὶ ἐνόρκου βεβαιώσεως· μετὰ τριετίαν δὲ συνετάχθησαν ἐγγράφως καὶ τὸ σχετικὸν χρυσόβουλλον διέλαβεν ἐπὶ πλέον περὶ κοινῆς τῶν συνθηκολογησάντων εἰρήνης καὶ ἀμοιβαίας φιλίας, περὶ ποινῶν κατὰ τῶν ἑκατέρωθεν βιαιοπραγούντων ἐν οὐ δέοντι, περὶ τῆς ἀνταλλαγῆς δούλων καὶ αἰχμαλώτων, περὶ τῆς παροχῆς βοηθείας εἰς ναυαγοῦντας κατὰ τὰς Ρωσικὰς ἀκτὰς Ἕλληνας, περὶ κληρονομικοῦ δικαίου τῶν θνησκόντων Ρώσων ἐν ταῖς ἡμετέραις χώραις κ.τ.λ.

Οὐ πολὺν δὲ χρόνον βραδύτερον, καὶ δὴ ἔτη τινὰ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ δευτέρου τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας βλαστοῦ, Σαρακηνοὶ πειραταὶ ἐνεφανίσθησαν καὶ πάλιν κατὰ στόλους πολυαρίθμους, ἰσχυροτάτους δὲ σύναμα καὶ τόσον καλῶς διοικουμένους, ὥστε ν' ἀποτολμῶσι μέχρις αὐτῶν τῶν γειτνιαζόντων ὑδάτων ταῖς βάσεσι τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου· ἐφεξῆς δὲ ἐξηκολούθησαν διενεργοῦντες ἐπιδρομὰς μέχρι μεσοῦντος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, εἰ καὶ ἐπανειλημμένας κατὰ ναυμαχίας ἐκ παρατάξεως καὶ δεινοτάτας ὑπέστησαν ἐν τῷ μεταξὺ ἥττας ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων ἀπηνῆ καταδίωξιν ἁρματωλίων τῆς θαλασσονομίας ἡμῶν, καὶ ἅπαξ μάλιστα — τῷ 919 — κατασυνετρίβη τέλεον τὸ συσσωματωθὲν ἐπὶ καίριόν τι ἐγχείρημα βαρὺ τῆς συνόλης τοῦ καταδρομικοῦ αὐτῶν συστήματος ἑτοιμασίας. Καὶ ἐν ᾧ τοιουτοτρόπως ἐναντίον τῶν ἀπίστων ἀγωνιζόμενοι κατεκαλύπτομεν δι' ὑπερποντίας ἐπὶ συνέχειαν δόξης τὰ Βασιλικὰ ἐμβλήματα, ὁ ἀνδρω-

θεὶς καὶ τὴν Ρωσικὴν ἡγεμονίαν ἀναλαβὼν Ἰγὼρ διέλυσεν ὑπὸ πειρασμοῦ τῆς μεγαλοδοξίας αὐτοῦ τὰς ὑπαρχούσας σπονδὰς καί, ὁρμηθεὶς ἐξ ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Δνεῖπερ, ἐστράτευσεν αὐτοπροσώπως ἐν ἔτει 941 κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ ἄστεως ἐπὶ κεφαλῆς 1000 πλοίων μακρῶν. Ὡς δὲ οὗτος προσεγειώθη κατὰ τὸ στόμιον τοῦ ἄγοντος ἐπὶ τὴν στοχαζομένην κατιτηρίαν πορθμοῦ, ὑπερέβη τὰ ἐξώτερα ἀκρωτήρια πανστρατιᾷ· πλὴν ἐδίστασε νὰ ἐξακολουθήσῃ τοὐντεῦθεν τὸν πλοῦν πρὸς τὸ εὐθέως πρᾶξαί τι καὶ ἀνέκοψε τὸν δρόμον μικρὸν πρὸ τοῦ μέρους, ἔνθα ἤρχοντο πυκνούμενοι οἱ ἐν χρῷ καὶ οἱ μεσοχώριοι συνοικισμοί, ἀποβιβάσας μόνον ἐπὶ λῃστείαν τοὺς ἀποφερομένους πεζοναύτας κατὰ τὴν Θρᾳκικὴν ἐκεῖσε καὶ τὴν Ἀσιατικὴν παραλίαν· παρευθὺς δ' ἐπεδόθησαν ἐκεῖνοι εἰς ἀπεριγράπτου ὠμότητος σφαγὰς καὶ λαφυραγωγίαν ἀχαλίνωτον, διασκεδασθέντες κατ' ἀγήματα πολυάνθρωπα καὶ περιτρέχοντες διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων πᾶσαν τὴν γειτονεύουσαν χώραν. Ἐν τοσούτῳ δέ, εὐθὺς ὡς ἠγγέλθησαν εἰς Βυζάντιον τὰ συμβαίνοντα, ἐξωπλίσθησαν ἐκ τῶν ἐφέδρων ἐν Χρυσόκερῳ δρόμωνές τε καὶ κακαβοπυρφόρα ἀνάλογα, ὑπολειπόμενα μὲν ἄγαν κατὰ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἀνυπολόγιστον ὑπερέχοντα τοῦ τῶν ἀντιπάλων στόλου ὑπὸ τὴν ἔποψιν ἱκανότητος τῶν ἔνδον χειριστῶν καὶ λόγῳ διοικητικῆς ὀργανώσεως· καὶ ἡ τοιαύτη δύναμις ἐτάχθη ὑπὸ τὸν ἀτρόμητον ναύαρχον Κῦρ Θεοφάνην. Ἡ ἐκπλεύσασα ἅμα τῇ ἀποπερατώσει τῶν παρασκευῶν ναυτικὴ τῶν Ἑλλήνων παράταξις ἐπορεύθη διὰ τάχους πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ Βοσπορίου διαύλου καὶ συνήντησε τοὺς φοβεροὺς ἐπιδρομεῖς, ὧν τινων ὁ πληροφορηθεὶς κατὰ τὸ μεταξὺ περὶ τοῦ ἐπίπλου ἡμῶν ἡγήτωρ εἶχεν ἀνακαλέσῃ τἀποβατικὰ σώματα, συγκεντρώσῃ δὲ καὶ διαθέσῃ ἐπὶ μάχην τὰ ἀπειράριθμα αὐτοῦ σκάφη ἐν τῷ ἐπιτρέποντι ἐξελιγμοὺς ἀνέτους ἀνοίγματι, ὅπερ σχηματίζεται ἄνω τῆς συγκεκλιμένης γραμμῆς Καριπτζὲ Καλεσσὶ ἀφ' ἑνὸς καὶ Φὶλ Μπουρνοὺ ἑτέρωθεν, μετὰ τῶν οἰκείων πρωτοφυλακῶν ἄχρι τοῦ αἰγιαλοῦ Γιενὶ-μαχαλὲ καί τινων πιθανῶς ἔτι προκεχωρηκυιῶν κατώτερον. Ὁ Ἰγώρ, ὡς εἶδε τὸ μεμετρημένον καὶ κατὰ θεωρίαν εὐάλωτον τοῦ Ἑλληνικοῦ πλοΐμου, ἐνεπλήσθη θάρρους πολλοῦ καὶ ὥρμησεν ἀκάθεκτος, ἵνα ἐκ προκαταλήψεως ἄρῃ τὴν νίκην· ἀντὶ παντὸς ἄλλου δ' ὅμως ἀπεκρούσθη μετὰ ῥώμης καὶ δι' ἀξιοθαυμάστου τέχνης, αἱ δὲ βαρβαρικαὶ νῆες σωρηδὸν κατεκάησαν καὶ ἕτεραι κατεβυθίσθησαν αὔτανδροι. Ἐν τέλει δὲ τὰ λείψανα τῆς ἀσυλλήπτου μεγαλείου πανωλεθρίας ἐκείνης πού μὲν ἐξώκειλαν ἀπέλπιδα κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἕως Φενέρκιοϊ ὄχθην, ἔνθα ἐπιπεσόντες μετέπειτα καὶ καταλαβόντες ἐξ

ἐφόδου τὸ προσηραγμένον ὑλικὸν ἀποσυνεθέσαμεν τέλεον, ἐν ᾧ καὶ τὰ ζητήσαντα ἐν πανικῷ σωτηρίαν εἰς τὴν γῆν Ρωσικὰ ἐπιβατικὰ κατέκοψαν οἱ ἐλλοχεύοντες ἐπὶ τῇ προβλέψει τοιαύτης τινὸς τροπῆς τοῦ ἀγῶνος ἱππεῖς καὶ ὁπλῖται τῶν στρατηγῶν Βάρδα Φωκᾶ καὶ Κουρκούα· ποὺ δὲ μοῖραί τινες ἐξ αὐτῶν διεσώθησαν πρὸς καιρὸν διὰ τῆς φυγῆς, ὧν τοὺς ἀποσταλέντας ἐνόπλως ἐκ τῶν πληρωμάτων κατὰ τοὺς πέριξ τόπους πρὸς ἀνεύρεσιν τροφίμων, ἅτινα εἶχον ἐκλίπη, ἐφόνευσαν μέχρις ἑνὸς οἱ στερεανοὶ στρατιῶται, τὰς ὁποίας δὲ προσεβάλομεν μεθ' ἡμέρας καὶ κατεφθείραμεν καὶ ταύτας πρόρριζα, μόλις 10 ἐν ὅλῳ νηῶν μετὰ τῆς στρατηγίδος διαφυγουσῶν ἐκ τῆς ἀρχικῆς στρατιᾶς καὶ καταχθεισῶν ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει εἰς τὴν 'Αζοφικήν.

'Εν τῇ τοιᾷδε δὲ συρροῇ δοκιμασιῶν, αἵτινες ἀπήτουν μεγάλην τῶν δυνάμεων ἡμῶν ἔντασιν καὶ ἀνάλογον ἐπὶ πεδίου τῶν μαχῶν κατατριβὴν πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις τῶν τῆς Αὐτοκρατορίας συνόρων, ἐπανήρξατο ὁ ἀγὼν ἐναντίον τοῦ 'Αραβικοῦ κράτους καὶ μέγα μέρος τῶν ἐν Μικρᾷ 'Ασίᾳ φρουρούντων 'Ελληνικῶν στρατευμάτων διετάχθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς χώρας ἐκείνου πάραυτα· ἡ ἀπόφασις προῆλθεν ἐκ διαρρήξεως τῶν ἀγαθῶν σχέσεων, ἃς εἴχομεν συνάψῃ διὰ συνθήκης μετὰ τοῦ καλίφου Μοκταδὶρ κατόπιν τῶν ἐπανειλημμένων καὶ θριαμβευτικῶν νικῶν, ἃς ἠράμεθα πολεμήσαντες κατ' αὐτοῦ τῷ 919 ἔτει. Τῶν ἐχθροπραξιῶν λοιπὸν ἀρξαμένων, τὰ συνδεδυασμένως δράσαντα κατὰ τὰς προελατικὰς αὐτῶν κινήσεις καὶ ἀκάθεκτον πορείαν τραπέντα πρὸς τὰ ἐνδότερα σώματα τῆς ἐκστρατείας κατώρθωσαν ἐν βραχυτάτῳ σχετικῶς χρόνῳ νὰ ἐκπορθήσωσι καὶ ὑποτάξωσι χίλια ἐν ὅλῳ φρούρια τῆς Β. Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας, ὑπαγόμενα τῇ δικαιοδοσίᾳ ἀμηράδων διαφόρων κατὰ τόπους καὶ ἰσχυρῶν· γνωστὰ δὲ τυγχάνουσιν ὄντα τὰ λοιπὰ συμβάντα ἕως πέρατος τοῦ περιπετειώδους καὶ τοσοῦτον λυσιτελοῦς τούτου συναγερμοῦ, ὅντινα διηύθυναν στρατηγοὶ λίαν πεπαιδευμένοι καὶ ἐμπειρότατοι, ἕνεκα δὲ τοῦ ὁποίου καὶ τῶν θαυμασίων ἀλλαχοῦ τότ' ἐπιτυχιῶν Κωνσταντίνου Ζ΄ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἔπεμψαν ἐκτάκτους εἰς τὴν Βασιλεύουσαν πρεσβείας, ὅπως προσοικειωθῶσι διὰ περιποιήσεων τὴν ἡμετέραν φιλίαν, ὁ Ὄθων Α΄ τῶν Γερμανῶν καὶ ὁ μεγαλοπρεπὴς 'Ομμεϊάδης τῆς 'Ισπανικῆς χερσονήσου 'Αβδουρραχμὰν Γ΄. Καὶ ἀπὸ φήμης τῆς τόσης αἴγλης φερομένη προσῆλθε τῷ 954 εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν 'Ελλήνων ἡ χήρα ἡγεμονὶς τῆς Ρωσίας Ὄλγα, ἥτις

ἠξιώθη οἵων τιμῶν ἡ ἀπονομὴ ἥρμοζε τῇ περιωπῇ τοῦ βαρβάρου λαοῦ, οὗτινος ἦρχε· σημειωτέον δ' ὅτι ἦν νεοφώτιστος χριστιανή, ἐνεργείᾳ τῶν ὑφισταμένων κατὰ τὴν ἐπικράτειαν αὐτῆς καὶ ἱκανοὺς ἅμα τῶν ὑπηκόων προσηλύτους ποιησάντων ἄχρι τούτου τοῦ χρόνου ἱεραποστόλων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

'Αλλ' ἔτι σπουδαιότερα καὶ οὐσιαστικώτατα κατὰ φύσιν γεγονότα ἀνέδειξαν τὴν δαιμονίαν, ἀνεξάντλητον εἰς πολυτροπίαν τῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἀκαταδάμαστον ἐπιχειρηματικότητα τοῦ συμπεπηγμένου Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ βασιλείας τοῦ κατὰ Συμεὼν τὸν Μάγιστρον «ὀρθίου τῇ ἡλικίᾳ ὡσεὶ κυπάρισσος, εὐρέος τοῖς ὤμοις», ὑψηλοῦ καὶ καλοῦ τὸ παράστημα, συμπαθεστάτου κατὰ τὰ χαρακτηριστικά, χαροποιοῦ καὶ γλυκέος ἐν λόγοις, ὥστε ἡ πρὸς αὐτὸν κοινωνία ἦν ἐπέραστος καὶ ἡδεῖα, ζωηροῦ δὲ τὸν νοῦν καὶ θαρραλέου καὶ φιλανθρώπου Ρωμανοῦ Β' (959 — 963), περὶ οὗ ἀπεμνημόνευσεν ὁ ἀνώνυμος συνεχιστὴς τοῦ Θεοφάνους, ὅτι μετὰ φροντίδος ὑπεστήριξε καὶ προήγαγε πᾶσαν εὐγενῆ πρᾶξιν, ἕτερα δ' ἐνδιαφέροντα λέγει που ὁ Κεδρηνός. Καὶ δή, παρὰ τἆλλα κλέα, τῶν ὁποίων ἡ διεξοδικὴ ἀποβαίνουσα ἱστόρησις διαφεύγει τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς παρούσης πραγματείας, συνετελέσθη τῷ 961 ἡ ἀνάκτησις τῆς Κρήτης ὑπὸ στόλου ἡμῶν ἐκ 1000 δρομώνων μαχίμων καὶ καματηρῶν· τούτων ἐπέβη τὸ ἀναγκαῖον στράτευμα μετὰ πολυειδῶν αὐτοῦ ἐφοδίων, ἐπὶ τῇ προβλέψει δὲ ναυμαχιῶν τινων πρὸ κατορθώσεως τοῦ προσγειῶσαι καὶ ἐνεργῆσαι δι' ἀποβάσεως, τὸ Ναυαρχεῖον ἡτοίμασε παραπομπὴν ἐκ 2.000 χελανδίων πυρπολικῶν. Σύμπασα ἡ παράταξις συνηθροίσθη κατ' ἔαρ τοῦ ταχθέντος ἔτους ἐν Φυγέλοις, ὁπόθεν ἀπάρασα ἔπλευσεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον· καταληφθείσης δὲ τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τῆς πρωτευούσης ταύτης Χάνδακος παραδοθείσης μετὰ πολιορκίαν ὀκτάμηνον, ἡ ἐπανακάμψασα εἰς τὰ ἴδια στρατιὰ ἀπέφερε λείαν τρισμεγίστην καὶ ἤγαγε μεταξὺ τῶν ἀπείρων αἰχμαλώτων τὸν ἀπὸ διαδοχῆς δυνάστην 'Απτοὺλ 'Αζίζ. Οὗτος δ' ἐβίωσεν ἐφεξῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ χορηγηθέντος πλούτου καὶ μετὰ πάσης ἕως θανάτου τιμῆς, ἐν ᾧ τὰ τέκνα αὐτοῦ ἠσπάσαντο τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἀπετέλεσαν οἶκον, ὅστις παρέμεινεν ἄγαν ἐπιφανὴς καὶ πολυδύναμος πάντοτε παρ' Ἕλλησι.

Διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς δ' ἐκβάσεως τῆς ἐν λόγῳ ὑπερποντίας ἐκστρατείας ἐτερματίσθη πλέον ὁλοσχερῶς κατάστασις, ἥτις ἦν ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις ἀφόρητος. Διότι τὰ ταραχωδέστατα τῆς ληστοπειρατίας συμπτώματα ἀνὰ τὰ ὧδε παραθαλάσσια μέρη καὶ τὸν προεκτεινό-

μενον τούτων πόντον ἐπέβαλλον νὰ ᾖ διαρκὴς ἡ τῶν ἀμέσων ἐπιτηρητῶν ἀγρύπνησις περὶ τὴν καθεστῶσαν ἀσφάλειαν, προεκάλουν δ' ἅμα συχνοτάτην τὴν πρὸς ἐπάρκειαν ἔνοπλον ἀναδρομὴν ἐν τοῖς κέντροις τῆς ναυτικῆς τοῦ Κράτους παρασκευῆς· καὶ εἴδομεν ἤδη ἀπὸ ποίας συναρμογῆς τῶν ἑκάστοτε τοπικῶν συνθηκῶν μετὰ τῆς ὑφῆς τῶν συνελόντι εἰπεῖν περιστάσεων ἀπέρρεε, πῶς δὲ διεξήγετο διὰ τελεσφόρου τινὸς μεθόδου ἡ ἐργασία καταδιώξεως τῶν ἐκτὸς νόμου διατελούντων κουμβαρίων, οἷς «προσῆν ἀναλόγως καὶ πλῆθος μυοπαρώνων καὶ πεντηκοντόρων, ἃς σακτούρας καὶ γαλέας ὀνομάζειν εἰώθασι πάμπολλοι» κατὰ τὰς ἐπιδρομάς, διὰ διαφόρους ἐπιβοηθητικὰς χρείας. Ὡς δ' ἦν τὸ τελευταῖον τοῦτο κανὼν ἐν τῇ δμοπλοΐᾳ τῶν εὖ συγκεκροτημένων ἐπὶ λῃίσει συμμοριῶν, εἰ καὶ ἅπαξ μόνον μαρτυρεῖται εὐκρινῶς ὑπὸ τῆς συγχρόνου χρονικογραφίας ἡμῶν («μετὰ Θεοφάνην»—V, § 60 καὶ σελ. 299 τῆς ἐκδόσεως Βόννης), εὐνόητον τυγχάνει ὄν, ὅτι ἡ συστηματικὴ ἀντιπαράταξις δὲν ἐπλεονέκτει τῶν οὑτωσὶ ἐπερχομένων Ἀράβων διὰ πολεμικωτάτου ὀργανισμοῦ, εἰμὴ ἐφ' ὅσον προήρχετο τυχὸν τὸ τοιοῦτον ἀπ' ἐντελεστέρας ὑφῆς μεθ' ὑπεροχῆς πολλάκις κατὰ τὸ πλῆθος τῶν μέσων καὶ ἀπὸ μείζονος τοῦ χρησιμοποιουμένου ἐμψύχου ἀξίας. Ὁ ***Δρουγγάριος (Μέγας Δοὺξ τῶν ἁρματωλίων) κατὰ τὰ Δωδεκάνησα,*** ἐπὶ παραδείγματος, διέθετε πλοῖά τε πολλὰ — τοῦ οὗ τινος ἡγεῖτο μονίμου ἐν ἐνεργείᾳ στόλου καὶ τοῦ ὑποκειμένου κατὰ χώραν Θεμ. Πλοΐμου — σταθμοὺς δ' ἱκανοὺς πρωτεύοντας, οἷον τὸν τῆς Τενέδου, καὶ δευτερεύοντας πολλοὺς τῆς ἐπικαιρότητος τοῦ ἐν Κορησσίᾳ τῆς Κέας· ἠδύνατο ἄρα ν' ἀσκήσῃ ἀπολύτως τὴν ἐμπρέπουσαν ὁποτεδήποτ' ἐπίβλεψιν μέχρι καὶ τῆς πέραν ὁρίζοντος ἀπὸ τῆς Μήλου θαλάσσης. Ἀλλ' ἡ σχετικὴ κατὰ καιροὺς διάθεσις τῶν ἐνδήμων πραγμάτων συνέβαινεν ὅτι ἐχαλάρου ἔστιν ὅτε τὴν τάξιν κατὰ τρόπον μὴ θεραπευόμενον διὰ τῶν ὑποχειρίων τῇ ἰδίᾳ δικαιοδοσίᾳ παραγόντων· ἀφ' ἑτέρου δὲ πάλιν ἡ μὲν ἀπὸ Τήλου καὶ Ἀστυπαλαίας ἕως Πάτμου πολυνησία παρεῖχε δυσεξερευνήτους καὶ παντάπασιν ἀξιολόγους ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πόρους ἐπὶ λαθραίαν τινὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἄνοδον ἀκροφανῶς μόλις τῶν ἐγγυτέρων Κυκλάδων, ἀνωτέρᾳ δέ ποτε βίᾳ κατωρθοῦτο νὰ διολισθαίνωσιν ἔτι μᾶλλον ἀπαρατήρητοι οἱ ἐκ τῶν πειρατῶν τολμηρότεροι. Τῆς δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ βραχύτητος τῶν ἱστῶν συνήθως — πρὸς τὸ ἧσσον τῶν ὑψηλῶν ἀντιστάσεων κατὰ τὴν ἐλασίαν — ὑποβοηθούσης ἐπὶ πρόσθετον τὴν τοιαύτην τινὰ διαφυγήν, ἐδημιουργοῦντο συχνάκις αἰτίαι, δι' ἃς

παρεκωλύοντο τὰ τῆς ἐγκαθέτου βίγλας καθήκοντα καὶ ἐδυσχεραίνοντο αἱ ἁπλούστεραι τῶν ἐπιχειρήσεων· καὶ ὅτε μάλιστα ἐπηκολούθει διὰ περιστατικῆς τινος συρροῆς ἡ συνένωσις πλειόνων ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν ὁμάδων, παρίστατο χρήζουσα ἡ κατάστασις εὐρυτέρας ἢ ἡ πρόχειρος ἀντιλήψεως. Οὕτως ἐξηγεῖται κατὰ μέγα μέρος καὶ τὸ ὅτι οὐχὶ ἅπαξ τὸ ἀπροχώρητον τῶν σωρευθεισῶν πόρρωθεν ἀνωμαλιῶν ἤγαγε κατὰ περιόδους εἰς ἐγχειρήματα πολυτελῆ καὶ οὐχ ἧττον δαπανηρά, ἀποφασιστικὰ δὲ καὶ σκοποῦντα τὴν ἀνατροπὴν αὐτῆς ταύτης τῆς ἀφετηρίας ἐκείνων. Κατὰ τὴν ἀπαντῶσαν, φέρ' εἰπεῖν, ἐν ἔτει 902 στρατείαν ἐπὶ Κρήτην ὑπὸ τὸν πατρίκιον Ἱμέριον τὸ Βασιλικὸν Πλόϊμον ἐκινητοποίησεν 100 δρόμωνας ἀπὸ τῶν πληρώματος 300 ἀνδρῶν ἑκάστου τῆς γραμμῆς, ὧν ἐπέβησαν ἐν ὅλῳ 13502 ἄνδρες πάσης εἰδικότητος καὶ ἱεραρχικῆς βαθμίδος· ἐκ δὲ τῶν ὁρισθέντων τότε νὰ συμμετάσχωσι τῆς θύραζε ἐπιχειρήσεως Θεματικῶν πλοΐμων τὸ Κιβυρραιωτικόν, τὸ τῆς Σάμου καὶ τὸ Αἰγαιατικὸν εἰσέφερον ὁμοῦ 77 πλοῖα μετὰ 16540 ναυτῶν καὶ ὁπλιτῶν καὶ τῶν οἰκείων ἡγητόρων, τὰ δὲ δυτικὰ τέλος θέματα τῆς Αὐτοκρατορίας παρέσχον ἀπὸ τῶν Μαρδαϊτικῶν πατριῶν 5087 πολεμιστὰς σὺν τοῖς οἰκείοις τουρμάρχαις. Καὶ ἀνάλογά τινα διδάσκει ἀκόμη ἡ ὑπὸ συγγενεῖς ὅρους κατευθυνθεῖσα τῷ 956 διαπόντιος ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς αὐτῆς μεγαλονήσου, ἧς ἐστρατήγησε Κωνσταντῖνος ὁ Γογγύλης καὶ ἥτις, ὡς γνωρίζομεν, ἀπέτυχεν ἐντελῶς ἕνεκα τῆς ἀτελοῦς ἐκτιμήσεως καὶ τῆς ἀνεπαρκοῦς τοὐντεῦθεν προβλέψεως τῶν συναφῶν ἀπαιτήσεων.

Ἀπαλλαχθέντες ἐν τοσούτῳ τοῦ ἀπὸ Μυρτῴου πελάγους ἐφιάλτου διέγνωμεν ὅτι ἔδει καθ' ὡσεὶ ἀκόλουθόν τινα πρᾶξιν νὰ ἐξασθενίσωμεν ἀβραδυντὶ τὴν ἀεὶ πυρογόνον καὶ φλογοδότιδα ἑστίαν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ἵνα ἡ πληρότης τοῦ ἄθλου ἐκείνου ἀποφέρῃ τὴν εὐκταίαν ἐπὶ μήκιστον ἡσυχίαν κατὰ τὰς Ἀσιατικὰς τῶν συνόρων ἐσχατιάς. Ἅμα περατωθέντος λοιπὸν τοῦ Κρητικοῦ θριάμβου, τὰ σταθμεύοντα ΝΑ τοῦ Ἀντιταύρου στρατεύματα ὑπερέβησαν τὸν Εὐφράτην καὶ μετ' ἔνδοξον σειρὰν νικῶν κατέλαβον 60 φρούρια, δι' ὧν ἐκυριαρχήθη ἡ ἐκεῖσε χώρα καὶ ἐξησφαλίσθη κατὰ τὰ μενετὰ ἡ εὐνομία αὐτῆς. Εἶτα δὲ κινηθέντες πάλιν τῷ 964, προσεκτησάμεθα καὶ ἑτέρας δάφνας ἀμαράντους δι' ἀγῶνος, ὅστις παρετάθη ἐπὶ διετίαν καὶ κατασυνέτριψε τοὺς ἀμηράδας Κιλικίας — ἧς ἐκυριεύσαμεν τὴν περίφημον πόλιν Ταρσὸν — Μεσοποταμίας καὶ Συρίας ἕως τῶν ἀκροτάτων τόπων· κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἰσχυρά τις δύναμις ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου ἐξεδίωξε τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς

Κύπρου, ἀνεπέτασε δὲ τὴν Βασιλικὴν ἀετοκόσμητον σημαίαν ἀπὸ Δειναρήτου μέχρι τῶν ἀκρωτηρίων Ἀκάμαντος καὶ Δρεπάνου. Μεθ᾿ ὅ, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑποβληθείσης μετ᾿ ἀξιώσεως ὁπωσοῦν αἰτήσεως τοῦ «σκυτοτρώκτου καὶ διφθερία καὶ τριδούλου ἐκ προγόνων» ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Πέτρου, ὅπως ἡ ἡμετέρα κυβέρνησις καταβάλῃ αὐτῷ τὰς ἐπ᾿ ἀνακουφίσει τῆς πενίας τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ χρηματικὰς δωρεάς, αἵτινες καθυστεροῦντο ἀπὸ τοῦ ἔτους 929, φοβεραὶ ἐξηγγέλθησαν ἀπειλαὶ καὶ μικροῦ δεῖν ἐπεσύρετο βαρυτάτη τιμωρία τῆς αὐθαδείας. Ἀλλ᾿ ὁ σύμμαχος τῶν Ἑλλήνων κηρυχθεὶς κατὰ ταύτην τὴν περίστασιν Σβετοσλαῦος τῆς Ρωσίας, εἰσβαλὼν συνῳδὰ τῇ ἀναληφθείσῃ ὑποχρεώσει καὶ καταλαβὼν τὸ πολὺ τῆς Βουλγαρικῆς χώρας μέρος, ἐξεδήλωσε μετέπειτα τὸν πόθον, ἵνα ἐπιθέσῃ ὁριστικὴν τὴν αὐτοῦ κυριαρχίαν ἐκεῖ, ἔνθα περιεγένετο διὰ τῶν ὅπλων· τοῦτο κατέλυε τὰ συμπεφωνημένα, ἐπήνεγκε δὲ τοὐντεῦθεν μεταβολὴν ἐν ταῖς διαθέσεσι Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καὶ ἐγένετο πρόκλησις ἐπὶ τὸν ἐκραγέντα μετ᾿ οὐ πολὺ πρῶτον ἐπίσημον Ἑλληνορρωσικὸν πόλεμον.

Καθ᾿ ὃν δ᾿ ὕστερον χρόνον, ληξάσης λαμπρότατα τῆς στρατείας ἐπὶ τοὺς Μωαμεθανοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀποδωσάσης σὺν ἄλλοις καὶ τὴν δεδουλωμένην τοῖς Ἄραψι πρὸ 330 ἐτῶν μεγαλόπολιν Ἀντιόχειαν, παρεσκευαζόμεθα πρὸς τὸ ἐπελθεῖν ἐναντίον τοῦ ἐπιφανέντος ἀπ᾿ ἄρκτου ἐχθροῦ, ἐξετελέσθη συνενοχῇ τῆς Ἀνάσσης Θεοφανοῦς ἡ στυγερὰ δολοφονία τοῦ μεγαλεπηβόλου ἡμῶν Αὐτοκράτορος (τῇ 11ῃ Δεκεμβρίου 969): «Οἱ δὲ πρὸς τῆς Αὐγούστης ὑποδεχθέντες ὑπηρέται τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ, τοῦ δωματίου ξιφήρεις ἐκπηδήσαντες, τὴν ἐκείνου ἄφιξιν προσεδέχοντο περὶ τὰ ὕπαιθρα τῶν βασιλείων ὑπερῴων κατασκοπούμενοι· δριμεῖα δέ τις βορέου αὔρα τὸ τοῦ ἀέρος ἐπεῖχε κατάστημα, καὶ χιὼν ἐχεῖτο πολλή. Πέμπτην τῆς νυκτὸς ὥραν ὁ γνώμων ἤδη κατεπηγγέλλετο καὶ ὁ Ἰωάννης ἀφίκετο μετὰ τῶν συνωμοτῶν, ἐπὶ λέμβου τὸν αἰγιαλὸν περιπλέων καὶ τῆς ἠπείρου προσεπιβαίνων, ἵνα ὁ λίθινος λέων τὸν ταῦρον ζωγρεῖ — Βουκολέοντα τὸν τόπον κέκληκεν ἡ συνήθεια — ὃς τοῖς ἄνωθεν ἐπὶ τῶν ὑπαίθρων προκύπτουσιν ὑπηρέταις συρίττων ἐπεγινώσκετο· τοιοῦτον γὰρ τοῖς παλαμναίοις ἐδέδοτο σύνθημα. Κόφινον οὖν καλῳδίοις ἐξηρτημένον χαλάσαντες ἄνωθεν, καθ᾿ ἕνα τοὺς συνωμότας πρότερον ἅπαντας ἀνιμήσαντο· ἔπειτα δὲ καὶ τὸν Ἰωάννην αὐτόν. Ἀνελθόντες οὖν παρὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ὑπόνοιαν καὶ τὰ ξίφη γυμνώσαντες, εἰς τὸν βασιλικὸν εἰσελαύνουσι θάλαμον καί, τὴν κλίνην κατειληφότες καὶ ταύτην εὑρόντες κενὴν καὶ μή τινα ἐν αὐτῇ

διαναπαυόμενον, ἐπεπήγεσαν ὑπὸ τοῦ δέους καὶ κατακρημνίζειν αὐτοὺς ἐπειρῶντο πρὸς θάλασσαν. Ἀλλ' ἀνδράριόν τι τῶν ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος ἰταμῶν, αὐτῶν ἡγησάμενον, ὑποδεικνύει τὸν βασιλέα καθεύδοντα, οὗ κύκλῳ περιστάντες ἔνυττον τοῖς ποσὶν ἐναλλόμενοι· διυπνισθέντα δὲ τοῦτον καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπ' ἀγκῶνος ἐρείσαντα, ξίφει βιαίως παίει Λέων ὁ Βαλάντης ὀνομαζόμενος», κατὰ Λ. τὸν Διάκονον. Προσθέτει δ' ἐν σχέσει ὁ Κεδρηνὸς ὅτι «τελευταῖον, ἐπεί περ οἱ συνωμόται κατεφωράθησαν παρὰ τῶν προκοίτων τοῦ παλατίου καὶ συνίστατο ἐπ' αὐτοὺς πλῆθος ἀμυνομένων, ἀποσφάττουσι τὸν βασιλέα καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτεμόντες διά τινος θυρίδος τοῖς εἰς βοήθειαν συντρέχουσι δεικνύουσι· καὶ οἱ μὲν οὕτω κατεστορέθησαν, τοῖς δὲ περὶ τὸν Τζιμισκῆν καιρὸς ἐδόθη ἀδεῶς καὶ μετ' ἀδείας πάντα ποιεῖν . . . .»

Τοῦ δ' ἀπὸ τῆς βασιλοκτονίας ταύτης ταράχου κοπάσαντος καὶ τῆς πολιτειακῆς λειτουργίας πάλιν τραπείσης πρὸς τὴν συνήθη ὁμαλότητα, ὁ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν κληθεὶς Ἰωάννης Τζιμισκῆς ἀνεχώρησε κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 971 ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ κεφαλῆς ἄριστα συγκεκροτημένου στρατοῦ, διέβη ταχύτατα τὸν Αἶμον καὶ ἐπῆλθεν ὁρμητικὸς ἐναντίον τῶν περιστάντων κατὰ τὸ μεταξὺ συμμάχων πρὸς καταπολέμησιν ἡμῶν Ρώσων καὶ Βουλγάρων· στόλος δὲ ταυτοχρόνως Ἑλληνικὸς ἀνέζευξε τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν τοῦ Εὐξείνου καὶ εἰσέπλευσε διὰ συντόνου πορείας εἰς τὸν Δανούβιον, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπακολουθήσουσαν τῶν ἐκεῖσ' ἐπιχειρήσεων διεξαγωγήν. Καὶ ἐν τοῖς ἑπομένοις, πολιορκηθέντος ἀρχικῶς τοῦ ἰσχυροτάτου καὶ κυριωτέρου τῶν ἐχθρῶν φρουρίου Πραισθλαύας, ἀπὸ μὲν τῶν ἐγκεκλεισμένων ἐν αὐτῷ καταληφθέντων ἐπισήμων κατώρθωσάν τινες νὰ διαλάθωσι μετ' οὐ πολὺ τὴν καθιδρυθεῖσαν ἔξωθεν ἀγρύπνησιν καὶ ν' ἀπέλθωσι· κυριευθέντων δ' ἐντὸς βραχέος διαλείμματος τῶν τειχῶν, κατόπιν κρατερῶν καὶ διατέχνων ἅμα ἐπιθέσεων, κατελάβομεν ὁλοσχερῶς τὴν πόλιν μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ καὶ πρὸς ἄλλοις ᾐχμαλωτίσαμεν τόν τε ἕτερον ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς Βουλγαρικῆς χώρας Ρωμανὸν καὶ τὸ πλεῖστον τῆς διεξαγαγούσης τὴν ἄμυναν ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Σφεγγέλου Ρωσικῆς φρουρᾶς. Ἀκολούθως δ' ἔβημεν καὶ ἀπεκλείσαμεν στενώτατα ἀπὸ ξηρᾶς καὶ διὰ τῶν πλοίων τὸ ὀχυρὸν λίαν Δορύστολον, ἔνθα εἶχον καταφύγῃ ὁ ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας καὶ ὁ ἀπομείνας ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας Βόρις σὺν ἅπασι τοῖς σωθεῖσιν ἄχρι τότε ἀπὸ τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ μεγιστᾶσι τῶν βαρβάρων· καὶ ὡς ἐστενοχωρήθη πανταχόθεν τὸ τῶν πολιορκουμένων πλῆθος ἄνευ

ἐλπίδος τινὸς πρὸς διαφυγήν, ὑπεβλήθη αἴτησις πρὸς τὸ συνθηκολογῆσαι, ἥτις καὶ ἔτυχεν ἀποδοχῆς μετ' ἀκρόασιν δοθεῖσαν εἰς τὸν Σβετοσλαῦον ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ σχεδίας ἐν τῷ παραρρέοντι ποταμῷ. Ἐπεβάλλομεν λοιπὸν ὅρους πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξετελέσθησαν κατὰ γράμμα. Παραδοθείσης δὲ συνῳδὰ ἐκείνοις τῆς ἐν πολιορκίᾳ περιβολῆς μεθ' ὅλων τῶν ἐμπεριεχομένων ἀψύχων τε καὶ ἐμψύχων, ἐπετράπη γενναιοφρόνως νὰ ἐκκενώσῃ ἐντὸς ὡρισμένης τινὸς προθεσμίας ἡ Ρωσικὴ στρατιὰ πάντας τοὺς κατειλημμένους ὑπ' αὐτῆς τόπους καὶ ν' ἀπέλθῃ εἰς τὰ ἴδια μετὰ τῶν ἀποσκευῶν, ὅπλων καὶ εἴ τινος ἄλλου· ὅπερ ὅμως καὶ προυκάλεσεν ἐν τῇ πραγματοποιήσει τὸ νὰ προσβληθῶσι καθ' ὁδὸν οἱ κατάφορτοι ἐκ πολυτίμου οὐσίας παλιννοστοῦντες ὑπὸ τῶν ὀρεξαμένων λείας Πατσινάκων, νὰ κατακοπῶσι δ' ἁπαξάπαντες οἱ ἀποτελοῦντες τὴν συνοδείαν ἄνδρες μετὰ τοῦ ἐστεμμένου ἀρχηγέτου αὐτῶν. Ἀπεστείλαμεν ἐξ ἄλλου ὑπὸ φυλακὴν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν τὴν ἡγεμονικὴν δυάδα τῶν Βουλγάρων καὶ κατηργήσαμεν τὴν αὐτονομίαν τούτων, τῆς περιοχῆς ἣν ᾤκουν διαιρεθείσης ἐφεξῆς εἰς 7 τοπαρχίας, ὧν ἑκάστην διῴκει κατ' ἀποφασισθὲν μέτρον ***Κόμης*** τις.

Εὐθὺς δ' ἔπειτα ἐξεστρατεύσαμεν ἐπὶ τὰς λίαν προκεχωρηκυίας ἐν Ἀσίᾳ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων· νικήσαντες δ' ἐπανειλημμένως καὶ μεγίστους θριάμβους ἄραντες, κατελήξαμεν εἰς ἅλωσιν τῆς περιφήμου Βηρυτοῦ καὶ εἰς ἐπ' εὐρέσιν ὅροις ἑδραίωσιν κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἡμετέρας κυριαρχίας ἀνὰ τὸ μεῖζον μέρος τῆς Ν. Συρίας. Καὶ τοιουτοτρόπως τὸ Ἑλλην. Κράτος ἀπηλλάσσετο τῶν παραταθεισῶν ἐπὶ μήκιστον ὑπερορίων αὐτοῦ φροντίδων.

Ἀλλὰ νῦν εἰσήλθομεν εἰς τὰς τρομερὰς περιπετείας τῆς διεξοδικῆς ἐκείνης ἐποποιΐας, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ 42 συναπτὰ ἔτη καὶ κατέδειξεν ὁλόκληρον τὸ πρὸς ἀντοχὴν μεγαλεῖον τῆς Βυζαντικῆς Μητροπόλεως ἐπὶ περιστάσεων τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως. Διότι ἀπὸ τοῦ 976, ὁπότε ἀπεβίωσεν Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς, διενοήθησαν οἱ Βούλγαροι νὰ καταλύσωσι τὸ κυβερνητικὸν σύστημα, ὅπερ ἐπεβλήθη αὐτοῖς ἅμα τῷ αἰσίῳ πέρατι τοῦ Ἑλληνορρωσικοῦ πολέμου· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῶν σχετικῶν διαβουλευμάτων καὶ ἐνόχων ἐνεργειῶν ἐδραπέτευσαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως οἱ ὑπὸ ζυγὸν τῆς αἰχμαλωσίας διατελοῦντες ἐπίσημοι τῶν ἀφρόνων ἀποίκων ἄνδρες Ρωμανὸς καὶ Βόρις. Μόλις

δ' ἡτοιμάσθησαν καλῶς τὰ ἐν νῷ τῆς μεταβολῆς, ἀνηγορεύθη ἐπίστεπτος ἄρχων καὶ ἐγκαθιδρύθη διά τινος πράξεως αὐθαιρέτου ἀνεξάρτητος ὁ τεταρτότοκος υἱὸς τοῦ ἐκ τῶν τοπαρχῶν Σισμάνου Σαμουήλ, ὅστις καὶ εὐθὺς ὡς ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα εἰσέβαλεν εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν καὶ κατέστησεν ἕδραν τοῦ διακηρυχθέντος ἐκεῖσε ὑφ' αὐτὸν κράτους τὴν ἐπίκαιρον πολιτικῶς 'Αχρίδα· οὐ μὴν ἀλλ' ἐν τοῖς ἐφεξῆς καὶ ἐπήρχετο ὁ τολμητίας δεινῶς ληιζόμενος ἅπασαν τὴν Στερεὰν 'Ελλάδα ἕως 'Ισθμοῦ, καὶ ἐκτείνων σύναμα τὴν ἐμπράγματον αὐτοῦ ἐξουσίαν ἀνὰ τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν 'Αλβανίαν· καὶ ἐν τέλει, παραθαρρυνθεὶς ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἀπήντα σοβαράν τινα ἀντίστασιν κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν τοιούτων ἐπιτυχιῶν, ἕνεκα τοῦ ἡμετέρου ἐν Μ. 'Ασίᾳ περισπασμοῦ ἀπὸ τῆς ἀνταρσίας στρατηγοῦ. Βάρδα Σκληροῦ, ἐσκέφθη νὰ ὑποκαταστήσῃ παντάπασι τὴν 'Ελληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Τούτων λοιπὸν οὕτως ἐχόντων, Βασίλειος ὁ Β΄ ἀνέλαβεν ἀγῶνα πεισματωδέστατον ὅσῳ καὶ φονικὸν ἄγαν, ὅστις ἐξηπλώθη κατὰ τὴν προϊοῦσαν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἀκμὴν ἐν τοῖς τόποις, οἵτινες διαλαμβάνονται ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δανουβίου μέχρι τῆς 'Αδριατικῆς θαλάσσης καὶ ἐκ τῶν ὁμόρων τῷ 'Αμβρακικῷ κόλπῳ πεδίων ἕως Θερμοπυλῶν· πλεῖσται δ' ἐκ παρατάξεως μάχαι συνεκροτήθησαν κατὰ τὸν διαρρεύσαντα ἐξ ἀρχῆς χρόνον, ἄχρις οὗ τῷ 996 ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Οὐρανὸς κατήγαγε καίριον κτύπημα καὶ ἐπήνεγκε παρὰ τὸν Σπερχειὸν ποταμὸν μέγιστον ὄλεθρον τῷ κυρίῳ τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατεύματος σώματι, τραυματισθέντος κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν προτροπάδην φυγὴν καὶ τοῦ διοικοῦντος ἐκεῖνο αὐτοπροσώπως ἡγεμόνος τῆς δημιουργηθείσης ἐξ ὑφαρπαγῆς ληστρικῆς Βουλγαρίας.

Τῆς ἡσυχίας εἶτ' ἀποκατασταθείσης δι' ἐπιβολῆς τῶν αὐτοκρατορικῶν ὅπλων ἐν Θεσσαλίᾳ τε καὶ κατὰ τὸ πολὺ ἕτερον τῆς ὑποστάσης ὑπαίθρου τὴν τυχοδιωκτικὴν ἄνω φραγμῶν ἀλλοφροσύνην, ἡ φυλετικὴ περιστᾶσα πάλη ἐνετοπίσθη κατὰ τὰ ὁμαλὰ μᾶλλον ἐδάφη, ἅτινα διήκουσιν ἀπὸ τῶν προποδικῶν κοιλάδων τῶν 'Ακροκεραυνίων μέχρι τῶν πολυδειράδων τοῦ Αἵμου βουνοσειρῶν πρὸς τὴν μέσην Θρᾴκην. 'Εν τῇ τροπῇ δὲ ταύτῃ ἀνελάβομεν ἀσφαλῆ πλέον τὴν ὑπεροχὴν κατ' ἐπανειλημμένας καὶ κρατερὰς ἀντιφοράς, ἐκπορθήσαντες καὶ πλεῖστα τοῦ ἐχθροῦ φρούρια ἕως ἔτους 1014· ὅτε δὴ 15.000 ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι συνίστων τὴν ἐπίλεκτον στρατιὰν τῆς τῶν Βουλγάρων ἑτοιμασίας, περιεκυκλώθησαν ἐν τῇ Μακεδονικῇ θέσει Κλειδίῳ καί, τοῦ ἐστεμμένου αὐτῶν ἀρχιστρα-

τήγου διαφυγόντος κρύφα εφίππου, παρεδόθησαν πρὸς ἀποτροπὴν τῆς βεβαίας ὑφ' ἡμῶν κατασφαγῆς ἐκ περαιτέρω τινὸς ἐνόπλου ἀντιστάσεως. Καὶ οὗτοι εἶνε οἱ περὶ ὧν φέρεται ὅτι ἀπεστερήθησαν τῆς ὁράσεως πρὸς παραδειγματισμὸν ἐσαεὶ τοῦ ὁμοφύλου λαοῦ, πλὴν ἑνὸς ἐν ἑκάστῃ ἑκατοντάδι, οὗτινος ἐξωρύχθη ὁ ἕτερος μόνον τῶν ὀφθαλμῶν, ἵνα μὴ λείπωσιν οἱ ὁδηγοὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὰ ἴδια. Ἀποθανόντος δ' οὐ πολὺ μετὰ τὴν τοιάνδε συμφορὰν τοῦ τσάρου Σαμουήλ, ὁ τούτου διάδοχος Γαβριὴλ ἐπροθυμοποιήθη νὰ ὑποταχθῇ τῷ Βασιλείῳ Β΄ ἀνθ' οἱωνδήποτε ὅρων· ἀλλ' ὅπως κατασυντριβῇ τέλεον ἡ ἐπικίνδυνος τὰς ἐκφάνσεις ἰσχὺς τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους, ἀπερρίφθησαν αἱ ὑποβληθεῖσαι ἐν σχέσει προτάσεις καὶ ἐξηκολουθήσαμεν ἀγωνιζόμενοι ἕως ὅτου οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ ἐκείνου ἐφονεύθησαν ἢ παρεδόθησαν πάντες καὶ τῷ 1019 κατελύθη ὁλοτελῶς τὸ πρὸς Μοισίαν ὑφιστάμενον μετὰ προνομιακῶν ἐλευθεριῶν καθεστώς. Κατόπιν τῆς ἐκβάσεως ταύτης, ἥτις ἐστερέωσεν ἀπολύτως τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἑλλήνων δι' ἠθικῆς ἐπιδράσεως ἐπί τε τῶν Σέρβων καὶ ἐπὶ τῶν Κροατῶν, ἡ ἄλλοτε ἡγεμονία ἐξέλιπεν ὁριστικῶς καὶ ἡ ἐκεῖσε χώρα διῃρέθη εἰς ἁπλᾶς τινας ἐπαρχίας τοῦ ἡμετέρου Κράτους· μέρους δὲ τῶν γηγενῶν ὑπηκόων ὑποχρεωθέντος νὰ μεταναστεύσῃ εἰς τὰς Ἀσιατικὰς κατὰ τὰ σύνορα τῆς Μηδίας κτήσεις, τὸ λοιπὸν ἐβίωσεν ἐν τῷ μέλλοντι ἀσχολούμενον περὶ τὰ εἰρηνικὰ καὶ ἠρεμοῦν.

Ἅμα δὲ συντελεσθέντος τοῦ εὐκλεοῦς τούτου ἔργου, Βασίλειος Β΄, ὁ ἔκτοτ' ἐπικληθεὶς πάνυ προσφυῶς Βουλγαροκτόνος, ἦλθεν ἐξ Ἀχρίδος εἰς τὰς Ἀθήνας, αἵτινες ἤκμαζον ἱκανῶς ἔτι καὶ ἐλογίζοντο ἀξιολογώταται, ἂν καὶ ὁ Στρατηγὸς τοῦ ***Θέματος τῆς Ἑλλάδος*** ἥδρευε τότ' ἐν Θήβαις καὶ ἦσαν τοὐντεῦθεν ἐκεῖναι πόλις ἐκ τῶν μὴ κεκτημένων διοικητικήν τινα σπουδαιότητα. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς καλῶς ἐστοχασμένης καὶ τὴν Πανελλήνιον ἀλληλεγγύην φανεροποιούσης ἀποφάσεως ταύτης ὁ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ λαμπροτάτου ἐπιτελείου ἡμέτερος Αὐτοκράτωρ ἡγήθη τῶν μετασχόντων τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου στρατευμάτων, διῆλθε τὴν Ν. Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Φθιώτιδα καὶ τὴν Βοιωτίαν καὶ διὰ πλείστων σταθμῶν, οὓς ἐποιήσατο καθ' ὁδόν, ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας μετὰ πάσης πομπῆς, γενόμενος μεγαλοπρεπέστατα δεκτὸς ὑπὸ τῶν ἀστικῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ πλήθους τῶν πολιτῶν. Δι' ἐξαιρετικῆς δ' ἑορτῆς, ἐν πανδήμῳ τῶν κατοίκων συνελεύσει καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑψίστου ἀπὸ τῶν ἐκφωνηθέντων περιστατικῶς πανηγυρικῶν λόγων παρ' ἐπιφανῶν ρητό-

ρων, ἐπηκολούθησε δοξολογία ἐπὶ τῇ προσφάτῳ νίκῃ ἐντὸς τοῦ σεπτοῦ περιβόλου τῆς Ἀκροπόλεως, ἔνθα εὑρίσκετο ὁ ναὸς ***Παναγίας τῆς Ἀθηνιωτίσσης*** — τῆς λεγομένης ἄλλως ***Δεσποίνης Παρθένου καὶ Μητρὸς Θεοῦ, Πολιούχου καὶ Σωτείρας τῶν Ἀθηνῶν***, ἢ ***Μητρὸς Θεοῦ καὶ Ἀθηναίας Γοργοεπηκόου*** · καὶ ἦν οὗτος ἐν τῷ χριστιανικῶς μετατετραμμένῳ Παρθενῶνι, οὗ τινος οἱ κίονες τοῦ περιστυλίου ἦσαν συνδεδεμένοι διὰ χθαμαλοῦ τοίχου καὶ ὑφίσταντο ἔσωθεν πλαγίως παρεκκλήσια. Ἐκεῖ ὁ βασιλικὸς στρατηλάτης προσηυχήθη καὶ ηὐχαρίστησε τὸ θεῖον διὰ τὴν δωρηθεῖσαν οὐρανόθεν ὑπεροπλίαν τοῖς Ἕλλησι, προσήνεγκε δὲ τῇ Θεοτόκῳ βαρυτιμότατα καὶ πάμπολλα ἀναθήματα· σὺν ἄλλαις δ' ἀκόμη παροχαῖς διαφόροις ἐπεμελήθη καὶ τῆς ἀναζωγραφήσεως τῶν ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ εἰκονισμάτων καὶ λοιπῶν ἁγιοφορικῶν πινάκων, ὧν τὰ λείψανα σῴζονται εἰσέτι ἡμίφθαρτα καὶ τεκμηριοῦσι τὴν καλλιτεχνίαν, μεθ' ἧς ποτ' ἐποιήθησαν. Μεθ' ὅ, ἡ μὲν στρατιὰ ἐπέστρεψεν εἰς Βυζάντιον ὁδοιπορήσασα διὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐκεῖθεν δὲ πορευθεῖσα καὶ καταυλισθεῖσα ἐν Μοσυνουπόλει προτοῦ περιγένηται κατὰ τὸν Βόσπορον· Βασίλειος δ' ὁ Β΄ κατῆλθεν εἰς Πειραιᾶ καὶ ἐπέβη χελανδίου διασκευασθέντος ἐπὶ τούτῳ καταλλήλως καὶ ἀποσπασθέντος ἐκ τῆς Αὐτοκρ. ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἧς καὶ ἡ ναυαρχὶς μετ' ἰσχυρᾶς τινος μοίρας δρομώνων παρίστατο ἐν τῷ λιμένι διὰ τὸ συνοδεῦσαι πρὸς τιμὴν καὶ φρούρησιν, ἀναχθεὶς δ' εἶτα σὺν τῇ ἀκολουθίᾳ ὑπὸ τὰς ζητωκραυγὰς τοῦ ἐπὶ τῷ γεγονότι συρρεύσαντος κατὰ τὰς ὧδε ἀκτὰς ὑπηκόου ἔφθασεν εἰς τὴν βασίλειον αὐτοῦ καθέδραν κατὰ τὰς πρώτας ἑβδομάδας τοῦ 1019. Ἡ ἐπίσκεψις δ' αὕτη ἀπέφερε μέγιστα καὶ τὰ ἄμεσα ὅσον καὶ οὐσιώδη ἀγαθὰ τῇ ἀρχαίᾳ κοιτίδι τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλουργίας. Διότι ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἡ Μητροπολιτικὴ προσοχὴ ἐνετάθη ἰδιαζόντως, καθ' ὑψηλὴν ἐπιταγήν, ἐπὶ πάντων τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν Χερσόνησον· ἐν ᾧ δ' ἀφ' ἑνὸς ἐπεσκευάσθησαν ἄριστα καὶ συνεπληρώθησαν τὰ ὀχυρωματικὰ πανταχοῦ αὐτῆς ἔργα, καὶ μάλιστα τὰ πρὸς ἄρκτον κεκτημένα σημασίαν στρατηγικήν, ἐπροστατεύθη ἐξ ἄλλου καὶ διὰ πολυειδῶν παροχῶν ἐνεδυναμώθη ἡ ἐντοπία εὐημερία, ὥστε διὰ τῆς θαυμασίως παρὰ τἆλλα θεραπευθείσης γεωργίας νὰ περιστῇ ἡ χώρα ὡσεὶ μοναδικός τις ἡμῶν σιτοβολὼν κατὰ τὸν ἐπισυμβάντα μόλις εἰκοσαετίαν ὕστερον λιμόν.

Ὑπὸ διεθνῆ πάλιν ἔποψιν αἱ ὑποθέσεις τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτο-

κρατορίας διέκειντο κάλλιστα καὶ ἐξαιρετικὴν περιεβάλλοντο γοητείαν, ὅτε ὁ κυρίαρχος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ἀποβάθραν τοῦ Βουκολέοντος μετ' ἀπεριγράπτου ἐπισημότητος, ἅτε τῶν φροντίδων πρὸς καταστολὴν τῆς τῶν Βουλγάρων ἀνταρσίας μηδαμῶς παρακωλυσασῶν τὴν διεκπεραίωσιν κατ' εὐχὴν πάντων τῶν ἄλλων, ἅτινα παρενέπεσον, δυσχερῶν ζητημάτων. Καὶ δή, τοῦ αὐτοκράτορος Ὄθωνος Β΄ ἐκστρατεύσαντος κατὰ τὸ 981 πρὸς κατάληψιν τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἐξερράγη μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ Γερμανικοῦ κράτους περιπετειώδης καὶ δεινὸς πόλεμος, οὗτινος τὴν ἐξέλιξιν ἀφηγοῦνται λεπτομερῶς οἱ γράψαντες ἐκ τῶν συγχρόνων περὶ αὐτοῦ. Μετὰ τὴν περίφημον ἐν Στύλῳ μάχην, καθ' ἣν ἡττήθησαν οἱ Γερμανοὶ ὁλοσχερῶς καὶ μικροῦ δεῖν συνελαμβάνετο αἰχμάλωτος ὁ τὴν εὐλογίαν τοῦ Πάπα φέρων ἐστεμμένος αὐτῶν ἀρχιστράτηγος, οἱ Ἕλληνες στρατηγοὶ ἐπεδόθησαν δραστηρίως εἰς ἀποκατάστασιν τοῦ διαταραχθέντος ἐξ ἀνοικείας φιλοκτημοσύνης καθεστῶτος. Ἡ πέραν πρὸ πάντων τοῦ 983 ἔτους φορὰ τῶν πραγμάτων ἐπέτρεψεν, ὅπως κυριεύσωμεν ἐν βραχεῖ χρόνῳ πάσας τὰς ὑποκυψάσας ἀρχικῶς τοῖς εἰσβαλοῦσι νομαρχίας Ἀπουλίαν καὶ Καλαβρίαν· ὁ δὲ πρωτοσπαθάριος Λοῦπος ἱστορεῖ περὶ τῶν γενομένων τότε, ὅτι ὁ διοικῶν ἀπὸ τοῦ 980 τὰ Ἰταλικὰ Θέματα πατρίκιος Καλοκύρης Δελφινᾶς, καταλαβὼν τὸ ὀχυρὸν Ἄσκουλον κατὰ Δεκέμβριον μῆνα τοῦ τρίτου τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐνιαυτοῦ, ὑπέταξε καὶ τὴν ὑψίτειχον πρωτεύουσαν Βᾶριν τῇ 11 Ἰουνίου τοῦ 984, κατόπιν σθεναρᾶς τινος ἐπὶ μακρὸν ἀντιστάσεως, διευκολυνθεὶς κατὰ τὰς σχετικὰς προσπαθείας ὑπὸ στάσεως, ἥτις ἐξερράγη ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ ἤγαγε τοὺς ἐγκεκλεισμένους ἀδελφοὺς Σέργιον καὶ Θεοφύλακτον εἰς τὸ παρασχεῖν συντελεστικὴν πρὸς τὸν πολιορκητικὸν σκοπὸν ἀρωγήν. Οὕτω δ' ἐξεδιώχθησαν βαθμηδὸν οἱ ἐπιδρομεῖς καὶ ἠμπεδώθη πλήρως ἡ κυριαρχικὴ τάξις· διορισθέντος δὲ καὶ ἀντιβασιλέως Βυζαντινοῦ, ἡ ἐν πνεύματι πολιτισμοῦ ἀνάπτυξις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἔβη ἐφεξῆς ἀπροσκόπτως καὶ συνετελέσθη εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτ' ἐντελὴς ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν κατοίκων ταύτης ἐπιμελείᾳ τοῦ Ὀρθοδόξου κλήρου καὶ δι' ἐργασίας κατ' ἐξοχὴν ἀνενδότου τῶν ταγμάτων τῶν ***Βασιλειανῶν μοναχῶν.***

Βλαδίμηρος ὁ Α΄ εἶτα, οὐ πολὺ ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ρωσίας (972), ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Χαζάρων, ὧν καταβληθέντων ἀφήρεσε τὴν Κριμαϊκὴν χερσόνησον καὶ πάντας τοὺς περὶ ταύτην τόπους· κατόπιν δ' ἐπελθὼν ἐν ἔτει 988 κατέλαβεν ἄνευ αἰτίας τὴν ἡμετέραν ἀπομεμονωμένην Χερσῶνα μετὰ διεξα-

χθεῖσάν τινα εὐστόχως πολιορκίαν διὰ δυσαναλόγων καθ' ὑπεροχὴν τῆς τῶν ἀμυνθέντων ἀντοχῆς δυνάμεων. Ἀλλ' ἀκριβῶς κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς τοιαύτης ἐπιτυχίας κατωρθώθη δι' ἐπιδεξίων ἐνεργειῶν ν' ἀσπασθῇ ὁ βάρβαρος ἡγεμὼν τὸν Χριστιανισμόν, σχὼν ἀνάδοχον κατ' ἀντιπροσωπείαν τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων καὶ ὀνομασθεὶς ὑπὸ τούτου Βασίλειος· κατόπιν δὲ τοῦ σπουδαίου ἐκείνου συμβεβηκότος, ὅπερ παρέσυρεν ἅπαν τὸ Ρωσικὸν ἔθνος εἰς ὀρθογνωσίαν, ἐδημιουργήθη δ' ὑποτελὴς αὐτοῦ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ ἐκκλησία μεθ' ὑπερτάτου μητροπολίτου ἑδρεύοντος ἐν Κιέβῳ, τὸ μὲν ἁλωθὲν ἄρτι περιτετειχισμένον ἄστυ ἀπεδόθη ὅπου δικαίῳ ἀνῆκεν, ὁ νεοφώτιστος ἄρχων ἠξιώθη συζύγου τῆς αἰτηθείσης διὰ πρεσβείας εἰδικῆς Ἑλληνίδος βασιλόπαιδος Ἄννης, οἱ δὲ Ρῶσοι συνῆψαν ἐφεξῆς στενωτάτας μετὰ τοῦ Βυζαντίου ἀφ' οὗ ἱεραρχικῶς ἐξηρτήθησαν σχέσεις. Τέλος δέ, παρὰ τὰ συντελεσθέντα κατὰ τούςδε τοὺς χρόνους ἀξιολογώτατα πολιτικῶς τε καὶ στρατιωτικῶς ἔργα ἐν τῇ πέραν Ἀσίᾳ, ἡ μὲν Ἰβηρία ὁλόκληρος προσηρτήθη τῷ 991 εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, τὰ δ' ἐν Ἀρμενίᾳ ἑτέρωθεν διετάχθησαν διὰ τρόπου τινὸς πραγματικῆς κυριαρχίας, ἀφ' οὗ ἐξεδιώχθησαν οἱ τὴν χώραν ταύτην ληιζόμενοι Μωαμεθανοί, οἱ δ' Ἀβασγοὶ τοῦ Καυκάσου ἤχθησαν βίᾳ τῶν ὅπλων πρὸς πλήρη καὶ ἀκεραίαν ὑποταγήν. Καὶ οὕτως ἤδη, προσελθόντων τότε αὐθορμήτων καὶ ἐνίων ἄλλων ἐκ τῶν ὁμόρων λαῶν, οἵτινες εἶχον δυνηθῇ νὰ προσκτήσωνται ποιὰν ἀνεξαρτησίαν διαρκοῦντος τοῦ Βουλγαρικοῦ συναγερμοῦ, οἱ Ἕλληνες ἐδέσποζον ἀναμφισβητήτως ἐπὶ μεγίστης περὶ τὴν ἰδίαν ἑστίαν ἐκτάσεως· διότι ὑπήγετο αὐτοῖς πᾶσα ἡ ἠπειρωτικὴ μετὰ τῶν παρακειμένων ὅπου ἂν νήσων περιοχή, ἥτις ὁρίζεται ἀπὸ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἰταλίας καὶ μεσημβρινῶν τῆς Πελοποννήσου ἀκρωτηρίων ἕως Ἴστρου καὶ ἄνω Δανουβίου ἐν Εὐρώπῃ, ἀπὸ τῶν ἀνιουσῶν δὲ τῆς Κασπίας θαλάσσης ὀχθῶν καὶ ἑῴων ὁρίων τῆς Ἀρμενίας μέχρι προκεχωρηκυίας τοῦ Εὐφράτου κοίτης καὶ ἀκροτάτης Συρίας κατὰ τὴν Ἀσιατικὴν γῆν. Τίνα δ' ἰσχὺν καὶ ἐπιβολὴν ἐν γένει συνεπάγεται ἡ ἐπικρατειακὴ αὕτη ἐκτόνωσις νοοῦμεν ἀλαθητὶ ἀνατρέχοντες ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ παρατηροῦντες τὴν γεωγραφικὴν κατάστασιν τῶν ὑποκρατηθέντων κατὰ τὴν ἀναφερομένην ἐποχὴν μερῶν, συσχετίζοντες δὲ τὴν φυσικὴν τούτων ἐπικαιρότητα πρὸς τὰ πολυειδῆ μέσα, ἅτινα συγκομίζει ἀφθόνως ὁ κάτοχος περί τε τὸ καθοπλίζεσθαι καὶ περὶ τὸ διεξάγειν ἐκεῖθεν δρᾶσιν παγκόσμιον.

Οὐ πολλῷ βραδύτερον, ἐν τοσούτῳ, ἀφ᾽ οὗ ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Μανιάκης ἠνώρθωσε τὸ κλονισθὲν περὶ τὸ 1030 κῦρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐν Μεσοποταμίᾳ ἕνεκα τῆς ἀπερισκέπτου ἐκεῖσε πολιτείας Ρωμανοῦ Γ´ τοῦ Ἀργυροῦ, ἐπεχειρήθη ἡ ἀνάκτησις τῆς ἐν μέρει μὲν οὔσης κατειλημμένης ἀπὸ τῶν χρόνων Μιχαὴλ Β´ τοῦ Τραυλοῦ, καθ᾽ ἃ εἴδομεν ἀλλαχοῦ, ὁλικῶς δὲ κρατηθείσης ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῆς Ἀφρικῆς ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Γ´ Σικελίας. Πεμφθέντος ὅθεν πρὸς συντέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου ἰσχυροῦ στόλου μετὰ στρατοῦ ἐπιβατικοῦ καὶ μετὰ πάντων τῶν ἀναγκαίων διὰ τὸν σκοπὸν πολεμεφοδίων, τά τε συνδεδυασμένα καὶ τὰ μονομερῶς κατὰ γῆν ἰδίᾳ ἐγχειρήματα ἔβησαν ἄριστα, ἡ δὲ συνόλη ἐκστρατεία ἐφαίνετο εὐδοκιμήσουσα ἐν τέλει παντάπασιν· ἀλλ᾽ ὁ στόλαρχος Στέφανος ἐφθόνησε τὸ τοιοῦτον κατόρθωμα τοῦ ἡγήτορος τῆς ἐνεργούσης ἐξ ἀποβάσεως δυνάμεως, διὰ ῥαδιουργιῶν δὲ διαφόρων κατώρθωσε τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ καὶ ἡ προκειμένη τῇ ἀποστολῇ ὑπόθεσις μετεστράφη ἔκτοτε πρὸς τὴν πλήρη ἐν βραχεῖ ἀπώλειαν τῆς ὑποχειριωθείσης νησιωτικῆς χώρας, ἀπομεινάσης καὶ μόνον τοῖς Ἕλλησι τῆς τειχήρους Μεσσήνης. — Εὐθὺς δὲ μετὰ τὰ εἰρημένα γεγονότα, ἀφορμῆς δοθείσης ἐκ τοῦ φόνου Ρώσου τινὸς εὐπατρίδου κατά τινα συμπλοκὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ τὸ ἡγεμονικὸν σκῆπτρον τῆς Ρωσίας ἀνέχων Γιαρόσλαυος ἐπῆλθεν ἐναντίον Κωνσταντίνου Θ´ τοῦ Μονομάχου, ἄγων ἐπιβάλλουσαν ἑτοιμασίαν ναυτικήν, ἥτις ἦν πεπληρωμένη κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ μισθοφορικοῦ καὶ ἔφερεν ἔνδον τῶν πλοίων 100.000 χερσαίων μαχητῶν. Εἰσπλεύσαντες οἱ πολέμιοι εἰς τὸν Βόσπορον μετὰ μεγάλην τινὰ δοκιμασίαν ἐκ τρικυμίας, ἐπορεύθησαν ἀθρόως καὶ ἠγκυροβόλησαν ἐν τῷ μικρὸν ἀφισταμένῳ τῆς πορθμείας εἰσόδου ***Λιμανίῳ τοῦ Φάρου*** (παρὰ τὸ σημερινὸν Βουγιοὺκ-λιμάν, 4 χλμ. 3/4 περίπου ἀπ᾽ ἐγκαρσίας διοπτεύσεως τοῦ Γιοὺμ Μπουρνοῦ), ἵνα διευθετήσωσι τὰ τῶν ἐφεξῆς ἐχθροπραξιῶν. Ἐκινητοποιήθη κατ᾽ ἀκολουθίαν τμῆμα τοῦ Βασιλ. Πλοΐμου, οὗτινος ἐναυάρχησεν αὐτοπροσώπως ὁ Αὐτοκράτωρ· ὡς δ᾽ ἀπῆρεν οὗτος τοῦ Κερατίου κόλπου ἅμα παρασκευασθείς, διέταξε τὸν διοικοῦντα τὴν πρωτοπορείαν δρουγγάριον Βασίλειον Θεοδωρακάνον νὰ προηγηθῇ μετὰ τριμονάδος ἐκ δρομώνων μοίρας, ὅπως προκαλέσῃ δι᾽ ἐπιδείξεως τὴν Ρωσικὴν παράταξιν εἰς μάχην ἐκτὸς τοῦ λιμένος, ἔνθα εὑρίσκετο. Ἀντὶ παντὸς ἄλλου δ᾽ ὅμως ὁ γενναῖος καὶ παράφορος ὑποναύαρχος ἐξεβίασε τὸ ναυλοχεῖον ἐκείνης καὶ προέβη εἰς ῥιψοκίνδυνον λίαν ἐπίθεσιν, καθ᾽ ἣν ἑπτὰ μὲν σκάφη ἐχθρικὰ κατέπρησε διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρός, τρία

κατεβύθισε δι' ἐμβολισμοῦ — εἶχον δ' ἔστιν ὅτε καὶ ἔξαλόν τινα κριὸν τὰ καράβια, καὶ δὴ τὰ τοῦ συνηθεστάτου τύπου ἐκείνου, ἐν ᾧ τὸ ***πλατυμάγουλον*** κατάστηθον ἀπήντα εἰσέχον κατὰ τὸ ἕως ξοάνου ὕψος, τούτου τυγχάνοντος βραχέος μετ' εὐρείας τῆς προσόψεως — καὶ ἓν ἐκυρίευσε διὰ τράκου κατ' ὀλιγοχρόνιον διάλειμμα. Παρασυρθὲν δ' ἀπὸ ταύτης τῆς τροπῆς τῶν πραγμάτων εἰσώρμησεν ἀκάθεκτον καὶ τὸ κύριον ἡμῶν σῶμα, ὅπερ ἐπήνεγκεν ὁλικὴν τοῖς Νορμανδοσλαύοις καὶ Βάραγξι καταστροφήν. Καὶ ἐν ἐπῳδῷ, ἐλάχιστα μὲν ἐκ τῶν ἐλαφρῶν αὐτῶν τροχαντηρίων ἠδυνήθησαν νὰ σωθῶσι δι' ἀναγωγῆς συντόνου πρὸς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, τὸ δὲ λοιπὸν ὑλικὸν ἀποσυνετέθη καὶ διεφθάρη ὁλοσχερῶς· ἐν ᾧ καὶ ἐκ τοῦ ἐπιβαίνοντος ἐμψύχου οἱ διαφυγόντες τὴν θανάτωσιν εἴτε ζώγρησιν διετέθησαν ἐφ' ὡς ἐνῆν ταχίστην ὑποχώρησιν κατὰ μῆκος τῆς διηκούσης δι' ἐκτυλίξεώς τινος ὁμαλῆς παραλίας ἀπὸ Δέρκων καὶ Σαλμυδησσοῦ μέχρι Βεσσαραβίας. Καταληφθέντες δ' οὗτοι παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δανουβίου ὑπὸ τοῦ φρουροῦντος τὰς ὑπὲρ τὸν Μικρὸν Αἷμον ἐπαρχίας καὶ ἐκ Βάρνης σπεύσαντος πρὸς δίωξιν μαγίστρου Κατακαλῶνος τινὲς μὲν κατεκόπησαν, οἱ ἄλλοι δὲ ᾐχμαλωτίσθησαν ὁμαδόν, τοῦ «Μεγάλου Ἡγεμόνος» μετ' ὀλιγίστων ὁπλιτῶν κατορθωσάντων μόνον νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὰ ἴδια ἐν ἀθλιότητι.

Τὸ δὲ τέρμα τῆσδε τῆς περιόδου σημειοῖ μετὰ τὰς κατασταλείσας ἀλλεπαλλήλως στάσεις τοῦ διεκπεραιωθέντος ἀπὸ Ὑδροῦντος εἰς Δυρράχιον καὶ βαδίσαντος κατόπιν πρὸς κατάληψιν τοῦ Βασιλικοῦ Θρόνου ἀνδρείου ἐκείνου ἀρχιστρατήγου τῶν ἐν Ν. Ἰταλίᾳ ἡμετέρων δυνάμεων, τοῦ Λέοντος Τορνικίου καὶ τοῦ Θεοφίλου Ἐρωτικοῦ, ἡ ἐμφάνισις νέων καὶ δεινοτάτων ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπιδραμόντες οἱ Νορμανδοὶ τὰς πέραν τοῦ Ἰονίου πόντου ἠπειρωτικὰς κτήσεις, κατέλυσαν τὴν ἐκεῖσε ἀσκουμένην δι' ἀντιβασιλέως κυριαρχίαν καὶ ὁ ἡγέτης αὐτῶν Ροβέρτος Γυϊσκάρδος ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πάπα νόμιμος ἡγεμὼν ἁπάσης τῆς ὧδε χώρας· καθυποτάξαντες δ' εὐθὺς εἶτα καὶ τὴν Σικελίαν ἵδρυσαν ἴδιον κράτος μετὰ συστηματικῆς καθ' ὑπόστασιν λειτουργίας, τὸ ὁποῖον διενοήθησαν νὰ ἐπεκτείνωσι πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον, καὶ τοὐντεῦθεν προήλθομεν εἰς ἀγῶνας αἱματηροτάτους καὶ μακροὺς πρὸς αὐτούς. Ἀπὸ τῶν Ἀσιατικῶν πάλιν ὁρίων συνέβησαν τότε αἱ πρῶται συγκρούσεις μετὰ τῶν προσελθόντων εἰς τὸν Μωαμεθανισμὸν καὶ ἀπειλητικῶς προελασάντων ἐν Ἀρμενίᾳ Σελτζούκων Τούρκων· διότι Τογροὺλ-βέης ὁ σουλτᾶνος τούτων διέβη τὸν Ὦξον ποταμὸν καὶ κατέλαβεν ὅλην τὴν

ἀντικειμένην Περσικὴν γῆν· ὀνομασθεὶς δ' ὑπὸ τοῦ καλίφου τοῦ Βαγδατίου «βασιλεὺς τῆς Ἕω καὶ τῆς Ἑσπερίας», κατήρξατο ἐρρωμένως δρῶν ἐναντίον τῶν ἀπωτέρων τοῦ Βυζαντινοῦ μεγαλείου σημείων.

Καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, φέρε ἴδωμεν περὶ τοῦ εἰδικῶς κατὰ τὴν Ι΄ ἑκατονταετηρίδα Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρ. Στόλου κεφαλαιώδεις τινὰς πληροφορίας, αἵτινες ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς γνωσταῖς μέχρι τοῦδε συγχρόνοις τότε ἱστορήσεσι. Φανερὸν δ' ὑπόκειται ὅτι αἱ πληροφορίαι αὗται, ἀποτελοῦσαι τὴν μόνην ἀναμφισβήτητον νῦν ὑπάρχουσαν συμβολὴν ἐπὶ τῶν ἀφορώντων εἰς ἐκεῖνον, ἀναφέρονται σύναμα κατὰ τοὺς συμφυεῖς τῇ ὁμαλῇ ποτ' ἐξελίξει ὅρους πρὸς τὰ ἰσχύσαντα διά τινος γενικοῦ μέτρου ἱκανῶς πρότερον εἰς τὴν ναυτικὴν ἡμῶν κατὰ Μεσαίωνα ὀργάνωσιν, οὐχ ἧττον δὲ διαλαμβάνουσι καὶ στοιχεῖα πλεῖστα ἐκ τῶν χαρακτηρισάντων ἐπακολούθως ταύτην. Καὶ δή, πολὺ μᾶλλον τυγχάνει βέβαιον ἐξ ἀνασκοπήσεως τῶν τότε περιστάσεων, ὅτι ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων δὲν μετήλλαξεν αἰσθητῶς κατὰ τὸν παρεμπεσόντα χρόνον μέχρι τῆς γενομένης μεθ' ἡμιόλιον περίπου αἰῶνος μεγάλης ἐπὶ συνέχειαν ἑξαετοῦς ἐπιδρομῆς τῶν πέραν τοῦ Ἴστρου Πατσινάκων, ἥτις ἔληξεν εἰς μερικὸν τούτων ἐκχριστιανισμόν· οὐδ' ἀκόμη ἠλλοιώθη ἕως καὶ ἀπώτερον τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐνεφανίσθησαν ἀρχικῶς ἀνὰ τὰς Ἀσιατικὰς ἀκτὰς αἱ Τουρκικαὶ ἐκεῖναι πειρατίδες, αἱ ὁποῖαι ἤχθησαν πέρα τοῦ 1080 ἐπὶ τὸ κατακλύσαι ἐπιφόβως ἅπαν τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ταξιθετουμένη ὅθεν κατὰ τὴν τεχνικὴν ἐκδοχὴν καὶ δεόντως συμπληρουμένη ἡ τοιαύτη παρακαταθήκη διαμορφοῦται εἰς τὸ συνιστᾶν ἀκριβῆ τινα περίληψιν τῶν κρατησάντων κατὰ τὰς σχετικὰς ἰδιότητας ἐφ' ὡρισμένην μακράν πως περίοδον, περὶ τῶν ἐπιφανῶν τῆς ὁποίας γνωρισμάτων εἴδομεν λεπτομερῶς ἄλλοθι μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ δυνάμεθα διὰ συσχετισμοῦ ν' ἀναπαραστήσωμεν ἤδη τὸ σύνολον.

Ὅσον ἀφορᾷ λοιπὸν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐπιβαινόντων ἐρετῶν καὶ ὁπλιτῶν κατὰ τὸ προκείμενον χρονικὸν διάλειμμα, εἰς συστατικά τινα τοῦ ἐξαρτισμοῦ καὶ εἰς τὴν πολεμικὴν σκευὴν τῶν ὧδε δρομώνων, τὰ «Τακτικὰ» τοῦ Λέοντος ϛ΄ καὶ Κωνσταντίνου Ζ΄ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἡ «Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως» παρέχουσι διαφωτιστικούς τινας καθορισμοὺς καὶ ἀποκαλύπτουσι τὴν ἔνδον διάταξιν συνῳδὰ τῷ τῶν πλοίων ἑκάστοτε τύπῳ. Συνάγομεν δ' ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι ὑπῆρχε κατηγορία τις καράβων μικρῶν, οἵτινες ἦσαν

πεπληρωμένοι δι' 100 ἀνδρῶν, διανενεμημένων ἀνὰ 25 ἐν ἑκάστῃ πλευρικῇ σειρᾷ τῶν δύο ἐλασιῶν· τούτων δὲ οἱ μὲν ἄνω ἀπετέλουν τὸ διὰ τοὺς ἀγῶνας ἀπὸ συρράξεως πεζοναυτικὸν ἄγημα, ἐν ᾧ ἐκ τῶν κάτω συνίστατο ἡ μόνιμος ὁμοχειρία τῶν κωπῶν. Οἱ ὑφιστάμενοι ἐν ταὐτῷ δρόμωνες τῆς μέσης χωρητικότητος εἶχον 200 κωπηλάτας καὶ καραβίτας ὁμοῦ, εἴτε καὶ πλείονας ἐν ἀνάγκῃ ἕκαστος ἐπ' ἐνισχύσει τοῦ ἀναλογοῦντος ὁπλιτικοῦ· αἱ δὲ μέγισται τῆς γραμμῆς μονάδες ἔφερον 300 ψυχάς, ὧν 70 συνίστων διὰ τοῦ καταστατικοῦ ἐπανδρώσεως τοὺς μαχητὰς καταστρώματος. Ἀλλ' ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἐπὶ τῶν α´ καὶ β´ τάξεως δρομώνων προϋβλέπετο ὑπὸ τῶν κανονισμῶν ὅτι τὸ ἐρετικὸν τῆς ὑπερκειμένης ἐλασίας ἔδει νὰ χορηγῇ τοῖς ὁπλίταις ἐπικουρίαν ἐν μέρει ἢ καθ' ὅλον αὐτοῦ, ὁπότε εἰς ἀγῶνος ὥραν δὲν ἔβαινον καλῶς τὰ τῆς συμπλοκῆς, οἱ δ' ὑποκαθήμενοι ἐλάται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ κατέλειπον τὰ οἰκεῖα σέλματα καὶ κατειργάζοντο μονίμως τὴν κινητήριον δύναμιν· δι' ὃ καὶ ἐξελέγοντο τοιοῦτοι οἱ δειλότεροι τοῦ πληρώματος, ἵνα μὴ ὑπάρχῃ ὀλέθριον παρὰ τοῖς μαχομένοις παράδειγμα φιλοζωΐας. Διεγέγραπτο δ' ἐξ ἄλλου ὅτι ἀνεξαρτήτως ἀποστολῆς καὶ μεγέθους τοῦ πλοίου «τῶν πρῳραίων ἐλατῶν οἱ τελευταῖοι δύο, ὁ μὲν ἔστω σιφωνάτωρ. Ἐχέτω δὲ πάντως σίφωνα κατὰ τὴν πρῷραν ἔμπροσθεν χαλκῷ ἠμφιεσμένον, ὡς ἔθος, δι' οὗ τὸ ἐσκευασμένον πῦρ κατὰ τῶν ἐναντίων ἠκόντισται».

Οἱ δρόμωνες εἶτα, τῶν ὁποίων τὸ καθεστὼς ἐν πάσῃ καταλογῇ ἐκτόπισμα εὑρίσκομεν ἀσφαλῶς δι' ὑπολογισμοῦ τοῦ τῶν ἀγομένων ναυβατῶν βάρους καὶ τοῦ παρελκομένου τούτοις φόρτου ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς συνθήκας τῆς ἐνδιαιτήσεως καὶ τοῦ πλέειν πάντοτε μετ' εὐσταθείας τὰ σκάφη, εἶχον 2 εἴτε 3 κατάρτια κατὰ τὸν ὄγκον καὶ τὰς σχετικὰς αὐτῶν διαστάσεις, συμφώνως δὲ καὶ τῷ εἴδει τοῦ φερομένου ἐξαρτισμοῦ — οὗ τινος ἡ ἐπιχειρία ῥητέον ὅτι παρουσίαζεν οὐσιώδεις ἐν πολλοῖς διαφορὰς κατὰ τὸν τρόπον διαβολῆς τε καὶ χειρισμοῦ ἀπὸ τῆς συνηθιζομένης σήμερον διατάξεως τῶν μετασχοίνων καὶ συναγωγῆς τῶν καλῳδίων.—Περίπου δ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕψους τοῦ μεγάλου ἱστοῦ ὑφίστατο τὸ πολεμικὸν καρχήσιον, ἀφ' οὗ ἐβάλλοντο κατὰ τῶν ἐχθρῶν τὰ ποικίλα πρὸς βλάβην ῥευστὰ καὶ στερεὰ ἀντικείμενα.

Τὴν πολεμικὴν δὲ τέλος ἐξόπλισιν παντὸς πλοίου ἐμμάχου τοῦ Βασιλικοῦ καὶ τῶν Θεματικῶν πλοΐμων παρέχει δι' ἀπογραφικῆς μνείας πλήρη ὁ ἀπαντῶν που καταλογισμὸς τῆς μεμερικευμένης ἐκείνου ὑφῆς καὶ τῶν ἀναγκαίων ποσοτήτων ἐν ἑκάστῃ τῶν ἐξεχου-

σῶν ὀργανικῶς περιπτώσεων (Κ. τοῦ Π. «Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως—ΙΙ, με´ καὶ σελ. 669 τῆς ἐκδόσεως Βόννης, Λ. «Τακτικὰ» — διάτ. ε´ § 4 καὶ διάτ. ιθ´ § 13)· περὶ τῶν ἰδίᾳ δὲ πολεμικῶν νηῶν προκειμένου, μανθάνομεν ἀπὸ τῶν κειμένων ὁποῖον ἦν ἀκριβῶς τὸ καθωρισμένον διὰ τὰς εὐρυχώρους καὶ πολυάνδρους ἐξ αὐτῶν μόνιμον καὶ φορητὸν ὑλικόν. Οὕτω κατέχομεν ὅτι ὑπὲρ τὸν κράββατον τοῦ κεντάρχου καὶ ἐπὶ τοῦ προστέγου εὑρίσκοντο καθ᾽ ἑκάτερον τοῖχον αἱ τοπομαχικαὶ μηχαναὶ τοῦ ρίμματος, δι᾽ ἃς ὑπῆρχον ἐν ἀποθέσει 200 βέλη τῆς πρεπούσης διολκῆς· διετίθεντο δ᾽ ἅμα ἔνδον καὶ 20 βαλλίστριαι μετὰ στροφικοῦ ἐργαλείου τῆς τῶν χορδῶν ἀνατάσεως πρὸς χρῆσιν τοῦ βαρέος τῶν τοξοτῶν, 4 ἁρπάγαι ἀλυσιδωταὶ πρὸς συγκράτησιν τοῦ παραβεβλημένου πολεμίου, 20 ***Λογχοδρέπανα*** πρὸς διαφθορὰν τῆς ἀρματωσίας καὶ παράλυσιν οὕτω τοῦ κυριωτέρου μέσου τῆς ἀμυντικῆς τυχὸν φυγῆς αὐτοῦ, καὶ ἡ ἑξῆς ἀκόμη ἐφοδιοσκευή:

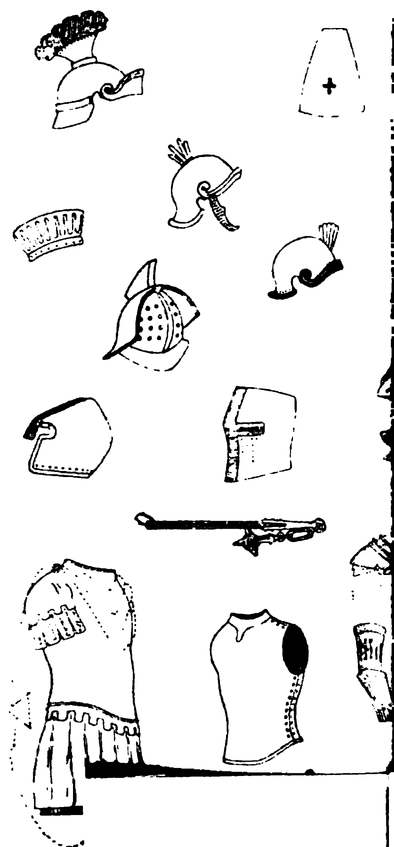
ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

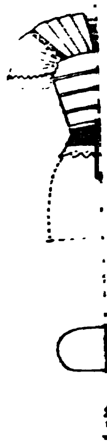
- 10 περικεφαλαῖαι μετὰ προσωπίδος — ***Αὐτοπρόσωπα***
- 50 τιάραι — ***Καμελαύκια***
- 80 κράνη ἀπέριττα — ***Κασσίδια***
- 12 ἐλαφροὶ θώρακες — ***Λωρίκια ψιλὰ***
- 10 θώρακες συνήθεις — ***Λωρίκια κοινὰ***
- 70 θώρακες συρματόπλεκτοι — ***Κλιβάνια***
- 8 ζεύγη ***Χειροψελῶν***
- 50 ἐπενδύται τῶν θωράκων ἐκ χονδροῦ ὑφάσματος — ***Ἐπιλώρικα***
- 30 ἀσπίδες ἐκ τῶν Λυδικοῦ ὑποδείγματος — ***Σκουτάρια Λυδιάτικα***
- 70 δερμάτιναι ἀσπίδες — ***Σκουτάρια ραπτὰ***
- 10.000 τετράκανθα ἀπὸ σιδήρου τρικλόποδα — ***Τρίβολοι***

ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ

- 100 λόγχαι μακραὶ — ***Μεναύλια***
- 80 σιδηρόαιχμα δόρατα — ***Κοντάρια μετὰ τριβελίων***
- 100 ἀκόντια — ***Ρικτάρια***
- 100 ***Σπαθία*** (ἕκαστον μετὰ τοῦ ***θηκαρίου*** καὶ τοῦ ***κρεμασταρίου*** αὐτοῦ)
- 50 τόξα μετὰ τῆς νευρᾶς διχόρδου — ***Τοξαρέαι Ρωμαίων σὺν κόρδων διπλῶν***
- 10.000 βέλη — ***Σαγῖται***

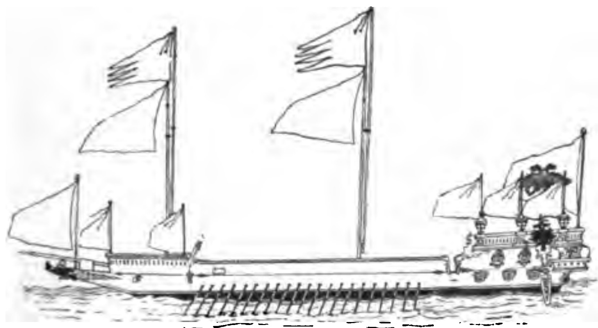
δι᾽ ἀλληλενδέσεώς τινος τῶν ὁμοφυῶν παραγόντων τῆς ὁποίας, κατὰ τὰ γνωστὰ περὶ τοῦ ὑφεστῶτος ἐν πάσῃ περιόδῳ συρμοῦ (Εἰκ. 102), ἁρμολογοῦνται ὁλοκλήρως καὶ τῶν ναυβατῶν αἱ πανοπλίαι — τὰ ***Συνάρματα*** — ὥσπερ ἦσαν κεκανονισμέναι ἐπὶ τὸ εἰσφέρον πρὸς πλεῖστον τῇ δρασίμῳ ὑπηρεσίᾳ, ἥντινα ἐξεπλήρου ἕκαστος ἀπ᾽ εἰδικότητος καὶ θέσεως αὐτοῦ· προσθετέον δὲ τοῖσδε καὶ τοῦτό γε, ὅτι διὰ παρεμφεροῦς τρόπου τῆς χρησιμοποιήσεως κατὰ τὰς πεζομαχίας

τῶν τριβόλων, δι᾿ ὧν προσπειρομένων παρημπόδιζον οἱ χερσαῖοι στρατιῶται τὰς κινήσεις τοῦ ἐπελαύνοντός ποτε ἱππικοῦ, προσείληπτο ὑπὸ τῶν καραβιτῶν καὶ ὁ συντελεστικώτατος ἐν ἀγῶσιν ἐκ τοῦ συστάδην **(κεφαλο)κόπανος** — ἡ κορύνη δῆλα δὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τὴν ὁποίαν μετὰ σιδηροκαλύπτου ἢ μὴ κεφαλῆς (τὸ **Βαρδούκιον** καὶ τὸ **Σιδηρορράβδιον**) καὶ ἀκιδοσφαίρᾳ πολλάκις σύνδετον ἐποιοῦντο περὶ πολλοῦ τακτικοί τε καὶ ἀπελάται, ἐξόχως δὲ ἐκ τούτων ἐχειρίζοντο οἱ δεύτεροι, ὅθεν καὶ παρέμεινε παροιμιῶδες μέχρι τοῦ νῦν τὸ φοβερὸν **ἀπελατίκιον.**

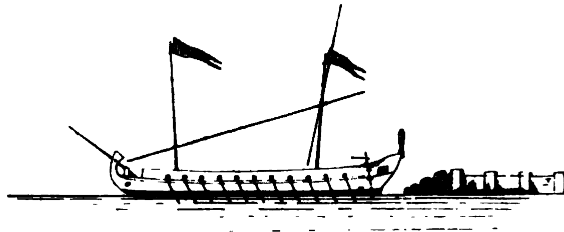
Ἡ παροῦσα δ᾿ ὅμως ἐποχὴ ἔχει καὶ τοῦτο τὸ χρονογραφικῶς ἀξιοσημείωτον ὅτι, παρὰ τὴν θετικὴν λαμπηδόνα τοῦ μεσουρανοῦν-

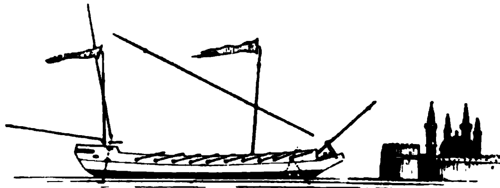

ΕΙΚ. 103. Κεφαλαιώδης ἀναπαράστασις τῆς θαλαμηγοῦ νηὸς Μανουὴλ τοῦ Α.

τος κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν στρατιωτικοῦ καθεστῶτος, κατὰ πρῶτον ἐνεκαινίσθη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ ἰδιαίτατα Σοφοῦ καὶ Φιλοσόφου ἀποκληθέντος ἡμετέρου Βασιλέως ἡ ὕπαρξις θαλαμηγοῦ αὐτοκρατορικῆς, ἀνταξίας δὲ μάλιστα πρὸς τὴν ὅλην τοῦ Κράτους περιωπήν· διότι μαρτυρεῖταί που ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Ζ΄, ὅτι «μέχρι τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου καὶ σοφωτάτου βασιλέως οὐκ ἦν βασιλικὸν δρομώνιον.... Ὁ δ᾿ ἀοίδιμος καὶ σοφώτατος Λέων ὁ βασιλεύς, φιλοτιμότερόν πως πρὸς τοὺς μαγίστρους καὶ πατρικίους καὶ οἰκείους συγκλητικοὺς διακείμενος.. ἐποίησε δρομώνιον, καὶ δὴ ἀπαύστως εἰσήρχετο ἐν αὐτῷ ὁπουδὰν ἐβούλετο ἀπελθεῖν· συνήρχοντο δὲ μετ᾿ αὐτοῦ οἵους ἂν ἐβούλετο τῶν ἀρχόντων». Τοῦτο δ᾿ εἶνε τὸ πλοῖον, δι᾿ οὗ τινος τὴν σκεπαστὴν κλίνην ἐγένετο λόγος ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ λιμένος τοῦ Βουκολέοντος, τὸ ὁποῖον δὲ καθιέρωσε συστηματικῶς τὴν ἐπίσημον ἐφεξῆς ναυσιπλοΐαν ἐπὶ ψυχα-

γωγίᾳ καὶ διὰ προϊούσης τινὸς ἐξελίξεως ἔφθασε σὺν τῇ αὐξήσει κατ' ὄγκον νὰ διαγράφηται τὸ εἶδος ἕως τοῦ ὑπάτου βαθμοῦ κατακοσμήσεως. Καὶ σὺν ἄλλοις παρατηροῦμεν τοιουτοτρόπως ὅτι τὸ ἐπὶ ἐκτοπίσματος 64$^{\text{κόρ.}}$ ἔχον μῆκος 30$^{\mu}$.6 περίπου καὶ πλάτος 5$^{\mu}$.12 τοιοῦτον σκάφος τοῦ Μανουὴλ Α΄ ἐκέκτητο τὰ πλεῖστα τῆς διασκευῆς αὐτοῦ ἀντικείμενα ἐξ ἀπέφθου ἀργύρου καὶ ἐτύγχανεν ὂν ἐν πᾶσι πολυτελέστατον· τῶν μετὰ διισκάλμου 0$^{\mu}$.9 πάλιν κωπῶν αὐτοῦ οὐσῶν 6$^{\mu}$.70 μακρῶν ἀπὸ τοῦ ἐπιλαβίου μέχρις ἀκροπήδου καὶ τοῦ κατέργου διακειμένου ὥσπερ ἐπὶ μεγάλου χελανδίου ἐκ τῶν συνη-

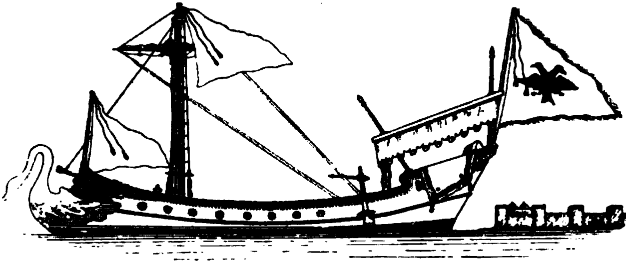

ΕΙΚ. 104. Ἔνιοι ἐκ τῶν εὐμορφοτέρων τύπων ἁλιάδος μεγάλης τοῦ Παλατίου, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐσχεδιάσθησαν τὰ πρῶτα θαλαμηγὰ τῆς Αὐτοκρατείρας τῶν Ἑλλήνων.

θεστέρων ὧδε μονοκρότων — ἅτε ὑπαρχόντων καὶ δικρότων τοῦ τύπου — προεῖχε μὲν περιωρισμένον τι καμπόνιον, πρὸς μείζονα δὲ τῶν πρύμναδε ἀναγλύφων ἐξ ἐπιχρύσου ὀρειχάλκου στολιδίων κόσμον ἐδεικνύετο δι' εἰκονικῶν παραφωτίδων ὡσανεὶ εὑρίσκοντο καὶ ὑπόστρωτα ἐκεῖσε ἐνδιαιτήματα (Εἰκ. 103). Κατασταθείσης δ' ἐν τοῖς κατόπιν συχνῆς λίαν τῆς διατριβῆς καὶ τῆς Αὐτοκρ. Αὐλῆς ἁπάσης περὶ τὰς τέρψεις ἐκ τοῦ θαλασσοδρομεῖν καὶ ἀφίστασθαι τῆς κοινῆς τύρβης, ἀπήντα παρὰ τὸ γενόμενον καθ' ὅλους τοὺς καλοὺς χρόνους ***Δρομώνιον*** ἐκεῖνο τὸ τοῦ Κυριάρχου καὶ πλοιάριόν τι προωρισμένον διὰ τὴν ἰδιαιτέραν χρῆσιν τῆς Ἀνάσσης μετὰ τῶν κυριῶν τῆς ἀκο-

λουθίας αὐτῆς — τὸ δὴ ***Ἀγράριον***· προελθὸν δὲ τοῦτο ἀρχικῶς ἐξ ἐπεξεργασίας καλλισχήμων ἁλιάδων τοῦ παλατίου (Εἰκ. 104) καὶ ἔχον κατὰ τὸ πολὺ μέγεθος τὸ τῶν εὐσώμων λέμβων, ἐβάπτετο λευκὸν

ΕΙΚ. 105. Ἀγραρίων εἶδος κατὰ τὴν αὐτοκρατορίαν Μανουὴλ Α΄— Ἀνδρονίκου Α΄ τῶν Κομνηνῶν.

εἴτε κατέρυθρον διὰ μεγαλοπρεπεστάτου τινὸς συνδυασμοῦ ποικιλμάτων χρυσῶν μετὰ παρυφῶν καὶ ἐν γένει ἡμιλλᾶτο κατὰ τὴν χλιδὴν πρὸς τὸ δρομώνιον (Εἰκ. 105).

ΙΑ΄.

Ὀκταετίαν δὲ μετὰ τοὺς παραταθέντας ἀπὸ 1057 ἕως 1059 ἐπιτυχεῖς ἡμῶν ἀγῶνας ἐναντίον τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Πατσινάκων ἐπελήφθημεν ἐνζήλως τῆς ἀναχαιτίσεως τῶν δσημέραι προαγομένων ἀπό τινος χρόνου εἰς κατάκτησιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γενναιοτάτων, ἄριστα συντεταγμένων καὶ ἐμπειροτέχνων ἄγαν στρατευμάτων τοῦ ὑψηλοφρονεστάτου καὶ ὄντως μεγάλου τῶν Τούρκων σουλτάνου Ἀλπ-Ἀρσλάν. Οὗτος εἶνε ὁ ζωγρήσας κατὰ μυριόνεκρόν τινα ἐν Ἀρμενίᾳ μάχην τὸν λεοντοθύμως προκινδυνεύσαντα καὶ τραυματισθέντα ἡμέτερον Αὐτοκράτορα Διογένην τὸν Ρωμανὸν Δ΄, ἀποδώσας δ᾽ ἐλευθερωθέντι πάραυτα τούτῳ τιμὰς βασιλικὰς καὶ ἐπιστρέψας ἁπάσας τὰς χώρας, ὅσας εἶχε καταλάβη μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν διαμειφθεισῶν ἐχθροπραξιῶν. Γνωστὸν δ᾽ ἐν σχέσει ἐστὶν ὅτι ἡ ἀρξαμένη δι᾽ ἐπιτυχοῦς τινος στρατείας τῷ 1067-1068 ἐμπόλεμος τότε κατάστασις προέβη ζωηρότατα μετὰ μικρὸν ἐν τῷ μεταξὺ διάλειμμα ἕως ὅτου, ἀποθανόντος τοῦ γέροντος ἀντι-

στράτορος, κατώρθωσεν ὁ διαδεχθεὶς Μαλὲκ-Σὰχ νὰ καταλάβῃ καὶ ὅλην τὴν κατὰ Προποντίδα Βιθυνίαν, ἧς τὴν μεγαλόπολιν Νίκαιαν — κειμένην ἐπὶ τῆς ΒΑ. ὄχθης τῆς λίμνης Ἀσκανίας καὶ λεγομένην ἐκ παραφθορᾶς Ἰζνὶκ σήμερον — κατέστησεν ἰδίαν αὐτοῦ πρωτεύουσαν. Καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἐπανειλημμένων ἐπαναστάσεων, αἵτινες ἐξερράγησαν ἕνεκα τῆς τοιαύτης ἐναντιότητος τῶν ἐθνικῶν περιστάσεων, ὁ μὲν Μιχαὴλ Ζ´ Παραπινάκιος ἀπεχώρησεν εἰς μοναστήριον, ἀνέλαβε δὲ τὸ Αὐτοκρ. σκῆπτρον Ἀλέξιος Α´ ὁ Κομνηνός.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ὁ ὑπερόπτης Δοὺξ τῆς Νοτίου Ἰταλίας Ῥοβέρτος Γυϊσκάρδος παρεσκεύασεν ἐν Βρεντησίῳ τῆς Ἀπουλίας 165 εὔσωμα καὶ πεπυργωμένα πλοῖα, ὧν ἐπεβίβασε χερσαῖόν τινα στρατὸν καὶ πάντα τὰ συμπαρομαρτοῦντα ἐφόδια καὶ μηχανὰς πρὸς τειχομαχίαν· εἶτα δ' ἀνήχθη κατ' Ἰούνιον τοῦ 1081 καί, ἐν ᾧ δι' ἀποσπασθεισῶν 15 μονάδων καθυπέτασσε τὸ Βουθρωτὸν καὶ τὸν Αὐλῶνα, διὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ σώματος ἐπῆλθεν ἐναντίον τοῦ τετειχισμένου Δυρραχίου — τῆς πάλαι Ἐπιδάμνου — ὅπερ μετὰ δεινὴν καὶ τὴν τάξιν διασαλεύσασαν τρικυμίαν, ἣν ὑπέστη κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Γλῶσσαν, ἐδυνήθη νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ πολιορκήσῃ στενῶς δι' ἀποβάσεως. Κατὰ τὸν μεσολαβήσαντα ἐν τοσούτῳ χρόνον ἀπῆρεν ἐξ Ἑνετίας συμμαχικὸς ἡμῖν στόλος, ὅστις κατέλαβε, προσέβαλεν ἐν μηνοειδεῖ σχήματι καὶ συνέτριψε τὴν Νορμανδικὴν παράταξιν. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων, ἡ δυσμενὴς ὅμως ἔκβασις κρατερᾶς τινος μάχης, ἥτις συνεκροτήθη πλησίον τῆς ἀποκεκλεισμένης καὶ θαυμασίως ἀμυνομένης πόλεως, ἀπέφερε τὴν προσωρινὴν ἀπώλειαν τῆς Ἠπείρου καὶ μέρους τῆς Μακεδονίας μετὰ τῶν προσορίων Θεσσαλικῶν ἐδαφῶν· ἀλλ' ἀνασυνταχθέντες τάχιστα ἠράμεθα κατὰ τοῦ στρατηγουμένου ὑπὸ τοῦ ἡγεμονόπαιδος Βοημούνδου ἐχθροῦ περιφανεστάτην νίκην παρὰ τὴν Λάρισαν (1083) καὶ ἐξεδιώξαμεν ἑπομένως τοῦτον πρὸς τὰ ἴδια. Ἀλλ' εἰ καὶ νέα τις κατευθυνθεῖσα μεταγενέστερον ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν στρατεία ἐπὶ τὴν Κέρκυραν δι' 20 βαρειῶν καὶ 100 ἐλαφρῶν νηῶν, διῃρημένων εἰς τέσσαρας μοίρας καὶ ἀγουσῶν ἱκανὰς συνταγματαρχίας πρὸς ἐγχειρήματα κατὰ γῆν, ὑπερίσχυσε τῶν ὀλιγοπληθεστέρων φρουρουσῶν ἀνὰ τὸν Ἰόνιον πόντον Ἑλληνοενετικῶν ναυτικῶν δυνάμεων, πλὴν ὁ ἐκ δυσμῶν κίνδυνος εἶχεν ἀμβλυνθῇ πλέον καὶ ὁριστικῶς ἀποτραπῇ, καθ' ὃν δὴ χρόνον τὰ Βασιλικὰ ἐν τῇ πέραν Εὐρωπαϊκῇ ἠπείρῳ φουσάτα ἠσχολοῦντο περὶ τὸ καταστεῖλαι τὴν ἐξέγερσιν Σκυθικῶν τινων φύλων καὶ τῶν πολεμοχαρῶν

Πατσινάκων. Τῆς δ' ἡμετέρας προσοχῆς στραφείσης ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὰς Τουρκικὰς προόδους ἐν τῇ ἐγγὺς Μικρᾷ 'Ασίᾳ, ἀνεκτησάμεθα τῷ 1087 τήν τε Νικομήδειαν καὶ τὴν κατ' Εὔξεινον ἐπίκαιρον Σινώπην διὰ τμήματος τοῦ Βασιλικοῦ Πλοΐμου καὶ συνεργίᾳ τῆς ἀναλόγου πεζοναυτικῆς μετ' ἄλλης ἀποστολῆς.

Ἤδη ὅμως ἡ τῶν ἐπιχειρηματικῶν ἐς τὸ διηνεκὲς Τούρκων ἐξάπλωσις εἶχε προαχθῇ μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἀτρόμητος δέ τις ἀρχιπειρατής, Τσαχᾶς ὀνόματι, ἔφθασε μέχρι τοσούτου, ὥστε νὰ κυριαρχήσῃ ἐμπραγμάτως τῆς Σμύρνης, τῶν Κλαζομενῶν — τανῦν Βουρλῶν — τῆς Φωκαίας, τῆς Χίου καὶ τῆς Λέσβου· ἀναγορευθεὶς δὲ βασιλεὺς καὶ συστηματοποιήσας κράτος κατ' ἐξοχὴν ναυτικόν, περιέστη ἐν βραχεῖ ἰσχυρότατος καὶ ἤσκει τοὐντεῦθεν δυσμάχητον ἐπιβολὴν ἀπὸ μυχοῦ τοῦ 'Ερμαίου κόλπου, ἔνθα ἐγκατέστησε τὴν καθέδραν αὐτοῦ. Καὶ διὰ ταύτην τὴν ἐμβαλοῦσαν εἰς περισσὰς φροντίδας αἰτίαν ἐπέμφθησαν ἀλλεπαλλήλως δύο 'Ελληνικὰ ἁρματώλια, ἵνα καταλύσωσι τὴν παράσιτον καὶ ὁλονὲν ὑποτρεφομένην διὰ τῆς ἀσκουμένης ληστείας ἐξουσίαν, ἀμφότερα δ' ἐκεῖνα ἡττήθησαν μετὰ συμπλοκὴν πείσμονα καὶ ὁλοσχερῶς κατεστράφησαν. 'Εξ ὑπαγορεύσεων δὲ τῆς τοιαύτης φορᾶς τῶν πραγμάτων ἐνετάλη ὁ γενναῖος καὶ πολυμήχανος ἐν τῷ δρᾶν ναύαρχος Κῦρ 'Ιωάννης Δούκας νὰ πλεύσῃ ἐπὶ κεφαλῆς πολλῆς ἐκ ναυκρατούντων καράβων ἑτοιμασίας, ὅπως ἐπιβάλῃ τὸν νόμον κατὰ τὰ τρομοκρατούμενα μέρη ἀντὶ πάσης θυσίας καὶ διὰ πλήρους τῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ κύρους. 'Εν παρόδῳ δ' ἰστέον ἐπὶ τοῦ γενικοῦ, ὅτι οἱ στολαρχίαν διαχειριζόμενοι δρουγγάριοι τοῦ Βυζαντίου περιεβάλλοντο ὑπὸ μεγίστης πληρεξουσιότητος, χωρούσης ἐνίοτε ἕως τοῦ ἅπτεσθαι ὁπωσδήποτε τῶν ὑπαρχουσῶν καὶ τοῦ ἐπιλαμβάνεσθαι τῆς συντάξεως νέων συνθηκῶν. Ἔβη λοιπὸν ὁ εἰρημένος μετὰ σπουδῆς καί, καταρξάμενος τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἀπέκλεισε τὴν πόλιν Μυτιλήνην κατά τε τὸν λιμένα καὶ κατὰ τὸ ἑτέρωθεν τοῦ κάστρου αὐτῆς ἐπίκαιρον καραβοστάσιον. Ὡς δ' ἔσπευσεν αὐτοπροσώπως πρὸς ἀντεπέξοδον ὁ ἀπὸ σφετερισμοῦ Μωαμεθανὸς κυριάρχης καὶ κατενικήθη ἐν συναφθείσῃ ναυμαχίᾳ προτοῦ πλησιάσῃ τὰ ὀχυρωματικὰ τοῦ εἴσπλου καὶ τῶν κατιουσῶν προσβάσεων ἐρείσματα, ἠναγκάσθη νὰ αἰτήσηται εἰρήνην, ἥτις καὶ ἐδόθη αὐτῷ· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ παρεσπόνδησεν, ὅπερ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ προσβληθῇ ἰσχυρῶς, τῶν δὲ πειρατικῶν κατέργων καταβαπτισθέντων ἐν τῷ πλείονι τῆς συνάξεως καὶ κατὰ τὸ λοιπὸν αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ τοῦ στόλου ἡμῶν, ἀπεστερήθη παντάπασι τῶν ἠπειρωτικῶν καὶ

νησιωτικῶν τόπων, ἐφ' ὧν ἐκράτει, καὶ καθῃρέθη βίᾳ τῆς ἰδιοποιήτου ἀρχῆς. Μετὰ παρέλευσιν δ' ἐνιαυτοῦ ἀπὸ τῶνδε τῶν γεγονότων ὁ ἔκπτωτος τυχοδιώκτης ἐδολοφονήθη κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου Κηλὶτζ-'Αρσλὰν Α', ὅστις ἐνδυναμώσας τὰ καθ' ἑαυτὸν διὰ ταύτης τῆς ἀξιολόγου πράξεως καὶ ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῶν ἁπανταχοῦ περισπασμῶν, ἐν οἷς κατετρίβετο κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, ἐπεδόθη εἰς πολεμικὰ ἐναντίον αὐτοῦ ἔργα δι' ἔκφρονος ὅλως ὁρμῆς. Καὶ ἕνεκα τῶν ὠμοτήτων, εἰς ἃς ἐξετράπη ἐκεῖνος ἐπιχειρῶν, ἐτελέσθησαν ἡ ἀποτυχοῦσα τῷ 1095—1096 κάθοδος μυριάδων Λατινοφράγκων «ἐπὶ τὴν γῆν ὅπου ἔστησαν οἱ πόδες τοῦ Κυρίου» καὶ ἡ μετ' ἐνιαυτὸν κατακλύσασα τὴν ἐγγὺς 'Ανατολὴν δι' ὑποσταθμιαίας πανσπερμίας Αη Σταυροφορία, ἅτε τῆς πιστευθείσης καὶ προσδοκωμένης ἐκ τοῦ Παπικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ ἐξεδηλώθη τότε, ἀρωγῆς κατὰ τῶν ὁλονὲν προοδευόντων ἐπικινδύνως ἀλλοθρήσκων ἐξωθησάσης πρὸς τυχοῦσάν τινα προσδοχῆς κηδεστίαν τῶν Χριστιανικῶν ὅπλων ἄνευ διακρίσεως. Ὅτε δ' αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι τῆς κοινῆς ἐνεργείας, ἥτις ἐπηκολούθησε τὴν τῶν ἡγουμένων διαφόρων τιτλούχων καὶ τοῦ συρφετοῦ τῆς Ἑσπερίας διαπόρθμευσιν, ἀπέδειξαν τὰς μυχίας προθέσεις τοῦ συρρεύσαντος πόρρωθεν ἐπιμαχικοῦ, ἠναγκάσθημεν δὲ ν' ἀμβλύνωμεν τὴν ἁρπακτικὴν ἐκείνου τάσιν διὰ συχνῶν καὶ πλουσιωτάτων δώρων, ἦτο λίαν ἀργὰ ἵνα θεραπευθῇ τὸ δημιουργηθὲν κατ' ἐπιβουλὴν Οὐρβανοῦ τοῦ Β΄ ἀδιέξοδον. Διότι τὰ ποικίλα τούτου ῥητορικὰ προσχήματα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ συνελεύσει τῆς Κλαιρμόνης καὶ ἡ ἀνίερος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐκμετάλλευσις χάριν μεγαλοπραγμοσύνης κοσμικῆς εἶχον παρασύρῃ τελεσφόρως τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς τὴν παγίδα τῶν ἰδίων κακοπαθειῶν· εἶτα δ' οἱ ἀποστολικοὶ ἀντιλήπτορες τῆς χειμαζομένης πίστεως τοὺς μὲν ὁμοθρήσκους ἐξεμεταλλεύθησαν πολυτρόπως καὶ ἐζημίωσαν μεθ' ὅλας τὰς γενομένας ὑπ' αὐτῶν ἐκχωρήσεις, μετὰ δὲ τὴν κατάληψιν τῆς Νικαίας καὶ τὴν ἐφεξῆς νικηφόρον προέλασιν πρὸς τὰ κατώτερα τῆς Μικρᾶς 'Ασίας τήν τε κτηθεῖσαν τῷ 1097 'Αντιόχειαν καὶ τὴν ἁλωθεῖσαν ἀπανθρώπως Ἱερουσαλὴμ ὡς καὶ πάσας τὰς καταληφθείσας ὑπὸ τῶν Τούρκων χώρας δὲν ἐβράδυναν νὰ σφετερισθῶσι κατ' ἐπιορκίαν, διοχετεύσαντες σύναμα διὰ τοῦ προϊόντος χρόνου καὶ τοὺς κατεργασαμένους γενικώτερον δεσποτισμὸν ἐφ' ἡμῶν παντοίους ἀλήτας.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ δ' ὅμως καὶ πλὴν τῆς ψυχολογικῆς ὄψεως τῶν ἐπελθουσῶν δεινῶν περιστάσεων, ὁπόταν οἱ ἐκκλίναντες τῆς ὁδοῦ

τῶν Σταυροφόρων καὶ ὑπερσδήσαντες Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Καππαδοκίαν, ἐξεδηλώθη ἀμεσώτερον ὁ ὀλέθριος διαμελισμός, ὃν ὑφίστατο τὸ ἡμέτερον Κράτος διὰ τῆς συνταυτισθείσης κατ' οὐσίαν δράσεως Λατινοφράγκων καὶ Μωαμεθανῶν· τότε δὲ καὶ Βοημοῦνδος ὁ Γυϊσκάρδος, ὑπολαβὼν τὰς ἐνσκηψάσας ὧδε ἀνωμαλίας ἐκ τῆς σιωπηρᾶς ἐκείνης συνεργασίας ὡσεὶ καιρόν τινα εὔθετον πρὸς πραγματοποίησιν καὶ τῶν παραλογωτέρων διαλογισμῶν, ἀπετόλμησεν αὐτὸ τοῦτο ν' ἀξιώσῃ δι' ἑαυτὸν τὸν Βυζαντινὸν Θρόνον. Μὴ ἔχων ἐν τοσούτῳ στόλον ἵνα ἐκπληρώσῃ τοὺς πόθους αὐτοῦ, ἐζήτησε παρὰ τῆς Πίσης καὶ τῆς Γενούης ὅπως διὰ τῆς θαλασσίας ἣν ἠδύναντο παρασχεῖν βοηθείας εἰσφέρωσιν εἰς τοῦτο, προκειμένου δὴ νὰ ἐξυπηρετήσῃ καὶ τούτων ζωτικὰ συμφέροντα ἡ ἀνατροπή. Τῆς δὲ συνεννοήσεως εὐοδωθείσης, ἀπαρχὴν πρὸς τὴν σύμπραξιν ἐποιήσατο ὁ ἐπίσκοπος τῆς τῶν Πισαίων μητροπόλεως, ὅστις ἔμπλεως μένους ὡρμήθη ἀπ' ἐκβολῶν τοῦ Ἄρνου ποταμοῦ μετὰ κραταιᾶς παρατάξεως καὶ κατευωδώθη αἰσίως κατὰ τὰς παραλίας τῆς δυσμικῆς Χερσονήσου· καὶ μόλις περιγενόμενος ἐκεῖσε ἐπελήφθη ἀνηλεοῦς τινος ἀνθρωποκτονίας καὶ λεηλασίας ἀνὰ τὴν Κέρκυραν, τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Ζάκυνθον, μεθ' ὃ κατηυθύνθη ὁ αἰδεσιμώτατος εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ ἀφωσιώθη ἀναισχύντως πρὸς παρομοίας ληστοπειρατικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἀλλ' ἠγγέλθησαν τέλος τῷ Βασιλεῖ αἱ δι' εὐαγγελικοῦ ζήλου πράξεις τοῦ εἰρημένου ἱεράρχου· ἐπειδὴ δ' ἐφαίνετο ὅτι τὸ τέρμα αὐτῶν δὲν ἦτο ἐγγὺς καὶ ἑτέρωθεν αἱ περιστάσεις ἀπεῖργον τῆς παραδρομῆς ἐνοχλήσεων ἐξ ἐμμέσου τροπῆς, ἡτοιμάσθη κατὰ τάχος ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ ναυτική τις δύναμις, ἥτις ἀπεστάλη πρὸς ἐξολόθρευσιν τῆς ἀναιδεστάτης, πασιφθόρου καὶ ἀκορέστου καταδρομῆς. Ἐνέτυχε λοιπὸν αὕτη τοῖς πολεμίοις μεταξὺ Ρόδου καὶ ἀκρωτηρίου τῶν Πατάρων — ἐφ' οὗ ἡ ἄποικος τῶν Δωριέων ὁμώνυμος πόλις τῆς Λυκίας — καὶ ἐπετέθη κρατερῶς, ὁ δὲ Πελοποννήσιος τὴν πατρίδα Περιχυτάνης, οὗ τινος ὁ δρόμων προηγεῖτο πάντων, ἐφορμᾷ ἀκάθεκτος καὶ περιλούει δι' ἐσκευασμένου πυρὸς τὰ ἐπιπροσθοῦντα σκάφη· τοῦτον δ' ἠκολούθησε κατὰ πόδας ὁ κένταρχος Κῦρ Ἐλεήμων, ὁ ὁποῖος προσέβαλε μετὰ τοσαύτης εὐστοχίας, ὥστε κατέκαυσεν ἐν ὀλιγίστῳ χρόνῳ 4 ναῦς· ὅτε δὲ κατέφθασε μετ' οὐ πολὺ δι' ἐλασίας συντόνου ὁλόκληρος ἡ ἡμετέρα μεσοπορεία μετὰ τῶν δύο ναυαρχίδων αὐτῆς ἐπὶ κορυφῆς τῆς ἐχομένης τάξεως, ὑπέστησαν οἱ Πισαῖοι μεγίστην φθορὰν καὶ θὰ ἐξηφανίζοντο ὁλοσχερῶς, εἰ μὴ καταπνευσθέντα τὰ ὕδατα ἐταράσσοντο καὶ ἀπεχωρίζοντο οὑτωσὶ οἱ συμπε-

πλεγμένοι. Εἶτα δέ, οἱ μὲν νικηταὶ κατέφυγον πρός ὑπήνεμόν πού τινος τῶν ὁμόρων νησίδων, ηὐτρεπίσθησαν καὶ ἀνεπαύθησαν· τὰ δὲ διαθέτοντα εἰσέτι σημαντικὴν ἀλκὴν ἀπομεινάρια τῶν Λατίνων ἐπορεύθησαν πρὸς τὴν Κύπρον καί, ἀποκρουσθείσης μετὰ σπουδαιοτάτων ζημιῶν ὑπὸ τοῦ μαγίστρου Φιλοκάλου Εὐμαθίου τῆς ἀποβάσεως, ἣν ἠβουλήθησαν νὰ ἐκτελέσωσι κατὰ τὸν προσεκτεινόμενον τῇ στρατηγίδι πόλει κόλπον, κατέληξαν καταχθέντες εἰς τὴν ἀντιπέραν Λαοδίκειαν καὶ ἐκεῖ συνεμίγησαν τοῖς κρατοῦσι τῶν ἐπιχωρίων φρουρίων ἐκ τῆς Σταυροφορικῆς στρατιᾶς.

Κατ' ἔτος δὲ 1104 ἐγνώσθη ὅτι ἐπήρχετο καὶ ἡ Γενουατικὴ συμβολή, ἐφ' ὃ ἐτράπη πρὸς Μαλέαν ὁ παρεσκευασμένος διὰ τοῦτο καὶ κάθοπλος ἀναμένων Ἑλληνικὸς στόλος, ὅπως ἐκ ναυλοχίας ἀπὸ τῶν γειτνιαζουσῶν ἀκτῶν ἐπιπέσῃ ἐν καιρῷ ἐναντίον τοῦ διοδεύσοντος ἐχθροῦ καὶ ἀναστείλῃ τὸν περαιτέρω αὐτοῦ πλοῦν. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἀφιχθεὶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον διέπλεε τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον πρός τινα γενικὴν καὶ διὰ πασῶν τῶν διαθετομένων δυνάμεων κατόπτευσιν τοῦ προσβατικοῦ πόντου, κατελήφθη ὑπὸ καταιγίδος, ἥτις ἱκανὰ τῶν πλοίων κατεβύθισε καὶ ἐβίασε τὰ λοιπὰ νὰ ποδίσωσι μετὰ πολλὰς προσπαθείας ἐν Κορώνῃ· ὅπερ ἐπέτρεψε τοῖς Γενουάταις νὰ παρέλθωσιν ἀνενόχλητοι τὰ μεσημβρινὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ μὴ στραφέντες οὗτοι κατόπιν πρὸς τἄνω ὥδευσαν ἐξ εὐνοήτου φρονήσεως εὐθὺ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐν τοῖς ὕστερον δέ, τῶν ἡμετέρων στρατηγῶν δυνηθέντων νὰ κυριεύσωσι τὴν πρωτεύουσαν τῆς Λυκαονίας καὶ τὰ κυριώτερα τῶν στρατηγικῶν κατὰ τὴν ὑπερβόρειον Συρίαν σημείων, ἐξηναγκάσθη ὁ ὑπερμέτρως φιλόδοξος Βοημοῦνδος ὁ Γυϊσκάρδος ν' ἀπέλθῃ εἰς Εὐρώπην πρὸς ἐπιτυχίαν δραστικωτέρας τινὸς ὑποστηρίξεως· πλὴν ὅταν μετὰ παρέλευσιν ἐνίων ἐτῶν ἐξησφάλισε τοιαύτην κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν, ἐπανέλαβε δὲ τὰς δι' ἴδιον αὐτοῦ λογαριασμὸν ἐπιχειρήσεις, συνετρίβη τέλεον παρὰ τὸ Δυρράχιον, εἰς ὃ προῆλθεν ἐπὶ κατάρξει τῶν ἐν νῷ, καὶ ἐκμηδενισθεὶς πάντῃ καὶ ἀποσυρθεὶς περιωρίσθη ἔκτοτε κατὰ τὴν ἐκεῖθεν τοῦ Ἀδρία ὑποτελοῦσαν γῆν. Ὁ ἐπικρεμὴς κίνδυνος εἶχεν ἀποτραπῇ πλέον.

Συνεχιζομένων δὲ μεθ' ὅλα ταῦτα τῶν διεθνῶν φροντίδων, ὁ ἀναλαβὼν τῷ 1118 τὸ Βασιλικὸν σκῆπτρον Ἰωάννης Κομνηνός, ὅστις ἕνεκεν ἀγαθότητος τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ἀπεκαλεῖτο Καλοϊωάννης καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο παρέμεινε γνωστὸς μέχρι σήμερον, κατήνεγκε τοῖς Τούρκοις ἰσχυρότατα πλήγματα, ἀφαιρέσας μέγα μέρος τῶν κατακεκτημένων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ χωρῶν καὶ σὺν ἄλλοις ἀπελευ-

θερώσας τὸ πολὺ τῆς Παφλαγονίας μετὰ τῆς Κασταμῶνος. Στρατεύσας δ' ἀκολούθως ἐπὶ τοὺς Λατινοφράγκους ἡγεμόνας τῆς Συριακῆς πολυκρατείας, κατεπτόησεν αὐτοὺς διὰ τῶν ὅπλων καὶ ὑπεχρέωσε ν' ἀναγνωρίσωσιν ἀκέραιον τὴν Ἑλληνικὴν κυριαρχίαν. Καὶ ὁ διαδεχθεὶς δὲ τοῦτον ἀποθανόντα Μανουὴλ Α' ὁ Κομνηνὸς διεξήγαγε δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς (1143—1180) κρατεροὺς καὶ ἀδιαλείπτους πολέμους καθ' ἁπάσας τὰς τῶν συνόρων διευθύνσεις. Πρὸς ἄλλοις δέ, ὧν ἡ ἱστόρησις ἀποτελεῖ μηκίστην ἐποποιΐαν καὶ δεῖται σοφοῦ τινος ἀναπαραστάτου ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, μνηστέον ἤδη ὅτι ἐπεβλήθη φοβερῶς τοῖς πέραν Δανουβίου βαρβάροις καὶ μάλιστα ἐξ ἐκείνων τοῖς Πατσινάκοις, τοῖς Οὔγγροις, τοῖς Δαλμάταις καὶ τοῖς Σέρβοις· ἔδρασε δ' ἅμα κατ' ἐξοχὴν καὶ διεκρίθη ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν καὶ τοῦ μαχιμωτάτου Τουρκικοῦ πλήθους. Ἐπελθὼν δ' εἶτα ἐξαπίνης ὁ τῆς Νοτίου Ἰταλίας ἡγεμὼν Ρογῆρος Β΄ κατέλαβε τὴν Κέρκυραν, μετὰ πολυαρίθμου δ' ἔπειτα στρατεύματος, ὅπερ ἀπεβίβασε κατὰ τὴν ἔναντι ταύτης τῆς νήσου στερεάν, προυχώρησε καὶ ἠρήμωσε τοὺς μέχρις ἐσχατιῶν τῆς Βοιωτίας συνοικισμούς, ἐν ᾧ ἀποσπάσματα τῆς πρωτοπορείας αὐτοῦ ἔφθασαν ἕως τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμιοῦ. Ἀλλὰ τότε (1147) προσεβλήθη σθεναρῶς ὑπὸ τῶν παρασκευασθεισῶν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐπελθουσῶν Αὐτοκρ. δυνάμεων, ἀπωθήθη δὲ καὶ ἐπαλινόδησε, καθ' ὃν χρόνον καὶ στόλος τις ἡμῶν μετῆγεν ἐπὶ τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα σώματα ἐκ χερσαίων πολεμιστῶν μετὰ τοῦ ἀναλόγου μηχανικοῦ· ταῦτα δ' ἐξεπόρθησαν ἱκανὰ φρούρια καὶ κατέλαβον πόλεις ἀπὸ τῶν σημαινουσῶν ἐκεῖσε, διὰ τῆς κατοχῆς τῶν ὁποίων ἐδυνήθησαν νὰ κρατήσωσιν ἐπ' εὐρείας ἐκτάσεως καὶ οὕτως ἀπέστη τὸ κύριον τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν ἰδίαν ἑστίαν τῶν ἐπιδρομέων. Διαρρευσάσης δ' ἑνδεκαετίας ἐν τῇδε τῇ διαπάλῃ, συνωμολογήθη τέλος εἰρήνη μετὰ τοῦ διαδεχθέντος τὸν ἀδικήσαντα κατὰ τὸ παρεμπεσὸν διάλειμμα Γουλιέλμου τοῦ Α΄. Κινηθέντες δ' ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὴν ἐκεῖθεν τοῦ Βοσπόρου ἤπειρον καὶ εἰσελάσαντες εἰς τὰς τῇδε κἀκεῖσε ὑφισταμένας Μωαμεθανικὰς ἐπικρατείας, ἀφείλομεν μὲν ἐκτεταμένους καὶ ἀξιολόγους τόπους, ἡδραιώσαμεν δ' ἐπὶ μέγα ἐπιβολήν τινα ἀδιάσειστον.

Τελουμένων δὲ τούτων, ὁ Τοῦρκος ἄρχων τῆς Ἀσσυριακῆς Μοσσοὺλ — κειμένης ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τίγρητος καὶ οὐ μακρὰν τῶν ἐρειπίων τῆς Νινευῆς — Νουρρεδὶν ἐκυρίευσε κατὰ τὸ 1144 ἔτος καὶ ἀνέσκαψεν ἐκ θεμελίων τὴν ὀχυρὰν Ἔδεσσαν, κατέσφαξε δ' ἀνηλεῶς τὴν φρουράν, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ Σταυροφόρων ἐχόντων ἐν

αὐτῇ καθιδρύσῃ φεουδαρχίαν δι' ἁρπαγῆς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ τοὐντεῦθεν προεκλήθη ἡ Βª Σταυροφορία, ἡ ὁποία ἐπραγματώθη κατόπιν προετοιμασιῶν τριετῶν, τεθεῖσα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀγαγόντος 70.000 Γερμανῶν ἱπποτῶν αὐτοκράτορος Κορράδου τοῦ Γ' καὶ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Ζ', ὅστις ἠκολουθήθη ὑπὸ πολυπληθοῦς ἐκ τῆς Γαλλικῆς ἀριστοκρατίας μαχητικοῦ· τὰ στίφη δ' αὐτῆς, ὑπεράγαν ταλαιπωρηθέντα καὶ τὸ πλεῖστον ἀπολεσθέντα κατὰ τὴν διάβασιν τῶν ἀντιπέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄχρι Δαμασκοῦ τραχειῶν ἐκτάσεων, προέβησαν εἰς ἀποτυχοῦσάν τινα πολιορκίαν τῆς περιφράκτου ταύτης μεγαλοπόλεως καὶ τῷ 1149 ἐπανέκαμψαν ἕκαστον εἰς τὴν οἰκείαν πατρίδα ἐν ὀδυνηρᾷ καταστάσει. Καθ' ὃν δὲ πάλιν χρόνον οἱ διασωθέντες ἀπὸ τῆς τρομερᾶς ἐκείνης ἐν Βυζαντίῳ σφαγῆς ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Α', ἧς ἐμνήσθημεν ἄλλοθι, καὶ πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος τραπέντες Λατῖνοι ἐξηκολούθουν εἰσέτι βιαιοπραγοῦντες ἀνὰ τοὺς παραλίους ἡμῶν πληθυσμούς, ὀρδαὶ Νορμανδικαὶ διέβησαν σμηνηδὸν ἐκ τῆς Νοτίου Ἰταλίας εἰς Ἀλβανίαν, καταλαβοῦσαι δ' ἀμαχητὶ τὸ Δυρράχιον διέσχισαν τὴν Μακεδονικὴν χώραν καὶ ἔφθασαν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Θεσσαλονίκης· 200 ἐξ ἄλλου πλοῖα τῶν Νορμανδῶν ἐξέπλευσαν τοῦ Βρεντησίου καί, καθυποτάξαντα τὰς Ἰονίους νήσους, κατήχθησαν διὰ περίπλου τῆς Πελοποννήσου ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου. Καὶ ἤρξαντο αἱ συνδεδυασμέναι ἐχθροπραξίαι, ἕνεκα τῶν ὁποίων τὸ φερώνυμον τῆς τοῦ Κασσάνδρου συζύγου ἄστυ κατελήφθη μετ' ὀλιγοήμερον ἀντίστασιν τῆς ἐγκλεισθείσης καὶ ὁρμητικῶς προσβληθείσης φρουρᾶς· ἐπηκολούθησε δὲ θηριωδεστάτη καὶ τὴν φρίκην ἐμποιοῦσα ἐξολόθρευσις διὰ ῥομφαίας τοῦ ἐνοικοῦντος ἐμψύχου παντὸς γένους καὶ ἄνευ διακρίσεως τῆς ἡλικίας, μετὰ διαρπαγῆς ἐντελοῦς τῆς τούτου οὐσίας· μεθ' ὃ λῃσταὶ καὶ πειραταὶ ἐξεκίνησαν ὁμοῦ ἐναντίον τῆς Βασιλευούσης. Ἀλλ' ἕως οὗ διαπεραιωθῶσι, παρενέπεσεν ἡ ἀνάρρησις ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου τοῦ Ἰσαακίου Β' Ἀγγέλου, ὅστις ἀντεπεξῆλθε πανόπλως· ἡττηθέντες δ' ἐκεῖνοι κατὰ ξηρὰν ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου στρατηγοῦ Βρανᾶ καὶ κατατροπωθέντες ἀπὸ πόντου παντάπασιν, ἐξηναγκάσθησαν διὰ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν νὰ ἐκκενώσωσι πάσας τὰς ἡμετέρας κτήσεις, πλὴν ἐνίων ἐκ τῶν ἀφεστωσῶν, καὶ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια.

Καταστὰς ἐν τοσούτῳ κύριος τῆς Αἰγύπτου ὁ Κοῦρδος τὴν καταγωγὴν στρατηγὸς Σαλαδῖνος καὶ ὑπαγαγὼν τὴν χώραν ταύτην τῇ πνευματικῇ ἐπιρροῇ τοῦ Ἀββασίδου καλίφου τοῦ Βαγδατίου,

ἐστράτευσεν ἐναντίον τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ βασιλείου· ἀράμενος δὲ τῷ 1187 λαμπρὰν παρὰ τὴν Τιβεριάδα λίμνην νίκην προήλασε διὰ τῆς πεδιάδος Γὼρ καὶ ἀπὸ τῆς Ἱεριχοῦς ἐστράφη ἐπὶ τὴν Ἁγίαν πόλιν, ἣν καὶ ἐξεπόρθησε. Προεκλήθη ὅθεν ἡ Γη Σταυροφορία ἐκ 500.000 ἀνδρῶν, ἧς τινος ἡγήθησαν Φρειδερῖκος Α΄ ὁ Βαρβαρόσσας, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ριχάρδος Β΄ καὶ ὁ Φίλιππος Β΄ Αὔγουστος τῆς Γαλλίας. Οἱ μὲν Γερμανοὶ ἐπῆλθον διὰ γῆς, κυριεύσαντες δὲ τὸ Ἰκόνιον καὶ ἐν Κιλικίᾳ μεταγενόμενοι ἀπεστερήθησαν τῆς συνοχῆς αὐτῶν καὶ οἱ πλείονες ἐπανέκαμψαν ὅθεν ἀφωρμήθησαν εὐθὺς ὡς ἐπνίγη ὁ διοικῶν αὐτοκράτωρ κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Καλικάδνου ποταμοῦ· ἐν ᾧ τὸ ἀπομεῖναν προυχώρησεν ἕως Συρίας καὶ συνηνώθη τοῖς ἐνδημοῦσιν αὐτόσε Σταυροφόροις. Οἱ δὲ Γάλλοι καὶ Ἄγγλοι συναθροισθέντες ἐν Μασσαλίᾳ ἐπορεύθησαν διὰ θαλάσσης ἐπὶ τὴν Φοινίκην μετὰ διαφόρων σταθμῶν εἰς τὸ μεταξύ, ὅτε δὴ καὶ ὑπετάχθη καθ᾽ ὁδὸν τοῖς δευτέροις ἡ Κύπρος ἕνεκεν ἀποστασίας τοῦ ἁρμοστοῦ αὐτῆς Ἰσαακίου κατὰ τῶν καθεστώτων· προσγειωθέντες δ᾽ οἱ συστρατευόμενοι, ἐκυρίευσαν τὴν ὀχυρωτάτην Πτολεμαΐδα, κατέλαβον πολλὰς πόλεις τῆς Παλαιστίνης καὶ κατώρθωσαν τὴν συνομολόγησιν μετὰ τοῦ Μωαμεθανοῦ κυριάρχου τῆς Ἰουδαίας συνθήκης, δι᾽ ἧς ἠδύναντο ἐπὶ τριετίαν νὰ μεταβαίνωσιν οἱ χριστιανοὶ ἀκωλύτως πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ προσκύνησιν.

Ἡ ἀπὸ Ἰταλῶν δὲ καὶ Γάλλων συγκροτηθεῖσα Δη Σταυροφορία ἀπέφερε τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου ἐν χερσὶ τῶν Λατινοφράγκων καὶ τὴν διανομὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἰς φεουδαρχίας ἀριστοκρατῶν ἐξ ἐκείνων, ἐφ᾽ ὅσον τὸ τοιοῦτον ἦν δυνατὸν νὰ συντελεσθῇ. Γνωστὸν δ᾽ ἐστὶν ὅτι ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ταύτης ξενοκρατίας ἡ ἀρχοντία ἡμῶν ἐφυγαδεύθη καὶ ἀλλαχοῦ καὶ πρὸς τὸν Μισθρᾶν — ἢ μᾶλλον Μυσθρᾶν κατὰ προφορικὴν συγκοπὴν ἐκ τοῦ ***Μυζηθρᾶ,*** ὡς ἐλέγετο δι᾽ ὀνομασίας ὀρθῆς — ὅστις τοὐντεῦθεν ἔφθασεν εἰς ἀκμὴν ταχίστην καὶ ἀπὸ τοῦ 1209 συνεκέντρου τὴν Πανελλήνιον τῷ ὄντι περιωπὴν ἅπασαν. Οἱ κρατήσαντες ἐξ ἑτέρου τοῦ Βοσπόρου οὐδενὸς ὠλιγώρησαν ὅπως ἐξαφανίσωσιν ὅ,τι ὑψηλὸν καὶ τέλειον ἐπὶ σειρὰν αἰώνων ἐπεσωρεύσαμεν· καὶ τούτου μορφοῦμεν ἰδέαν τινὰ ἀμυδρὰν διεξερχόμενοι τὴν ὑπὸ Νικήτα τοῦ Χωνιάτου περιγραφομένην πυρκαϊάν, ἣν ὑφῆψαν οἱ βάρβαροι Σταυροφόροι κατὰ τὴν 19 Αὐγούστου 1203: «Πολλῶν γὰρ καὶ ἄλλων τῇ πόλει πρότερον ἐμπρησμῶν, οὐ μενοῦν εἴποι τις ὁπόσων καὶ οἵων γεγενημένων, ὁ τότε συμβὰς ἐναύσματα βραχέα τοὺς πάντας ἀπέδειξε. Δύο νύκτας γὰρ καὶ μίαν

ἡμέραν ἐπινεμηθὲν τὴν πόλιν τὸ πῦρ, ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν διέζωσε καὶ διῆλθεν. Ἤρξατο μὲν οὖν ἡ τοῦ πυρὸς ἀφὴ ἀπὸ τοῦ Συναγωγίου τῶν Σηρακηνῶν ... καὶ πρὸς ἔω κατ' εὖρος λωφῆσαν εἰς τὸν ναὸν τὸν παμμέγιστον .... καὶ δὴ ὅσα πρὸς ἀψῖδα νένευκε τοῦ Μιλίου, καὶ τῷ ἀνδρῶνι συνῆπται τῷ Μάκρωνι καὶ τῷ λεγομένῳ αἱ Σύνοδοι εἰς ἔδαφος κατερράγησαν, μὴ τῆς ὀπτῆς ἐπαρκεσάσης πλίνθου, μὴ τῶν βαθέων ἀντισχόντων θεμέθλων, ἀλλ' ἐνδόντων πάντων καὶ δίκην θρυαλλίδων κατεργασθέντων.... Κατὰ δ' ἑσπέραν εἰς τὸ λεγόμενον Πέραμα ἐξεμηκίσθη καί, ὑπεραλάμενον, τὰς ἔξωθεν τῆς πόλεως οἰκήσεις ἐπενεμήσατο ... Ἠθάλωντο δὲ καὶ οἱ τοῦ Δομνίνου λεγόμενοι ἔμβολοι, αἵ τε ὑπόστεγοι ἀμφίδυμοι ἄμφοδοι, αἱ ἀπὸ Μιλίου ἀρχόμεναι· καὶ ἡ Κωνσταντίνειος Ἀγορὰ καὶ τὰ μεταξὺ πάντα καὶ ὅσα κάτεισιν εἰς Σοφιὰς .. καὶ καθεξῆς ὁπόσα τοῖς τοῦ Ἐλευθερίου ἀρχιτέρμονα μέρεσι» (732, γ').

Ἀπὸ δὲ τῶν ἱστορηθέντων μέχρι τοῦδε γεγονότων, ὧν νοεῖ τις εὐχερῶς ἐξ ὑφῆς τῶν περιστάσεων καὶ ἀναπαριστᾷ πληρέστατα τὴν ὑπάρχουσαν ἔστιν ὅπου καὶ μὴ ἀναφερομένην τυχὸν ναυτικὴν συμβολὴν μετὰ τοῦ διαδραματισθέντος ὑπ' αὐτῆς ἑκάστοτε μέρους, συνάγεται ὁλόκληρος ἡ σταδιοδρομία τοῦ Βασιλικοῦ καὶ τῶν Θεματικῶν πλοΐμων ἀπ' ἀρχικῆς πήξεως τοῦ Μεσαιωνικοῦ ἡμῶν μεγαλείου, ἕως ὅτου κατελήφθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Γαλλικῶν καὶ Ἰταλικῶν ὀρδῶν. Πρωτοστατήσαντος τότε τοῦ δόγη τῆς Ἑνετίας — ἥτις εἶχε διατελέση ἐπὶ αἰῶνας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ μόλις ἀπὸ τῆς Θ΄ ἑκατονταετηρίδος κατέστη αὐτόνομος — Δανδόλου, οἱ Σταυροφόροι ἀφίκοντο διὰ πολυαρίθμου στόλου εἰς τὴν Προποντίδα καὶ ἀπέβησαν ἐν τῷ ὅρμῳ Καλαμιτσίου, μικρόν τι κατωτέρω τῆς Χαλκηδόνος· ὡδοιπόρησαν δ' ἐκεῖθεν ἄχρι Χρυσοπόλεως καὶ εἶτα διεπορθμεύθησαν δι' ἀκατίων εἰς τὸν Γαλατᾶν, ὅντινα καὶ τὴν Περαίαν πᾶσαν κατέλαβον, ἀφ' οὗ διέπραξαν ὠμότατα ὄργια. Μεθ' ὃ περιῆλθον τὸν Κεράτιον κόλπον καὶ ἔληξαν καταυλισθέντες πρὸ τῶν χερσαίων κατὰ Βλαχέρναν τειχῶν. Ἡμέρας δέ τινας μετὰ ταῦτα ἐπῆλθον καὶ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, διέρρηξαν ἄνευ ἀντιστάσεως τὸ τῆς εἰσόδου τῶν Ναυστάθμων σύγκλοιον, κατέπρησαν εἰσπλεύσαντα πᾶν τὸ προστυχὸν ναυπήγημα καὶ ἠγκυροβόλησαν ἐν τέλει κατέναντι τῆς ***Πύλης τοῦ Περάματος***. Τῇ 17ῃ Ἰουλίου 1203 ἐτελέσθη ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν γενικὴ καὶ κρατερωτάτη ἔφοδος ἀπὸ ξηρᾶς τε καὶ

θαλάσσης, ἥτις ἀπεκρούσθη μετὰ μεγάλης ἐκείνων φθορᾶς. Οὑτωσὶ δ' ἐπισήμως τῶν ἐχθροπραξιῶν ἀρξαμένων, ἐξήρτυσαν οἱ ἡμέτεροι ἐν τοῖς μετέπειτα 17 πυρφόρα εὔσωμα, ἅτινα ἧψαν καὶ ἐξαπέλυσαν δι' εὐφόρου ἀνέμου ἐναντίον τῆς καθευδούσης παρατάξεως τοῦ πολεμίου· ἀλλ' ἐγρηγορῶν οὗτος κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ διὰ τῶν λέμβων καὶ νὰ διευθύνῃ πρὸς τἀνοικτὰ τὴν πυρπολικὴν ὁμάδα, ἥτις κατεκάη ἀνωφελῶς. Καὶ ἐπηκολούθησαν ἔκτοτε δευτερεύοντά τινα ἑκατέρωθεν ἐγχειρήματα, ἕως ὅτου κατέστη μετὰ βραχὺ δυνατὴ ἡ ἄρσις ἐνίων παθῶν καὶ συμφεροντολογικῶν βλέψεων τῆς Λατινοφραγκικῆς στρατιᾶς, συνήφθησαν δ' ἑπομένως σχέσεις φιλικαί.

Ἡ τοιαύτη εἰρήνη παρετάθη ἐφ' ὡσεὶ ἐνιαυτὸν μετὰ συγχρωτισμοῦ ἀμοιβαίου τῶν ἀντιμετρηθέντων τέως, εἰ καὶ τὸ παρεπιδημοῦν πλῆθος οὐδενὸς ὠλιγώρησεν ἐν τῷ μεταξὺ ἵνα ἐφελκύσηται τὴν τῶν ἐντοπίων ἀντιπάθειαν. Τελευταῖον ὅμως ἐξετραχηλίσθη ἐκεῖνο ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε, ἀπὸ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ἐλαυνόμενον, ἐπετέθη ποτὲ κατὰ τοῦ τεμένους τῶν Μωαμεθανῶν καὶ ἐπειράθη τὴν ἀνοσίαν καταστροφὴν τούτου· ἐπειδὴ δὲ προσέδραμον οἱ Ἕλληνες καὶ βίᾳ ἀπέτρεψαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σκοποῦ, οἱ χολωθέντες Σταυροφόροι ἔφθειραν διὰ πυρπολισμοῦ γειτνιάζουσάν τινα μεγάλην συνοικίαν τῆς πόλεως. Προῆλθε λοιπὸν μῖσος ἀδιάλλακτον καὶ μόλις συγκρατούμενον πλέον ἀπὸ τοῦ διαδηλωθῆναι μετὰ συρράξεως αἱματηροτάτης μέχρι ἐξαφανίσεως τοῦ ἑτέρου τῶν διισταμένων γενῶν. Τὴν δ' ἀφορμὴν πρὸς τὸν ἄνισον ἄλλως ἀγῶνα τοῦτον παρέσχεν ἡ ἀποτυχία διαπραγματεύσεών τινων, διεξαχθεισῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1204 πρὸς ἐξασφάλισιν σταθερᾶς ἐν τῷ μέλλοντι εἰρήνης, ἡ δὴ ἀπορρεύσασα ἐκ τῶν δυναστικῶν ἡμῶν ἀνωμαλιῶν, αἵτινες συνέπεσον ταῖς σχετικαῖς ἐκείνων φροντίσι διὰ τῆς ὀξυτέρας αὐτῶν φάσεως ἄχρις Αὐτοκρατορίας Ἀλεξίου Ε΄ τοῦ Μουρζούφλου. Καὶ ὡς ἀπεσύρθησαν οἱ παρεπίδημοι τῆς περιβολῆς προϊούσης τῆς τῶν κατοίκων ἐμπαθείας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ φόβος τῆς κακοποιήσεως αὐτῶν κατὰ περιφερομένους ὁμίλους εἶχεν ἐν τέλει συγκεντρώσῃ ἅπαν τὸ ξενικὸν ἐντὸς τῶν καθιδρυμένων στρατοπέδων καὶ ἐπὶ τῶν παρωρμισμένων σκαφῶν, οἱ τούτου ἀρχηγοὶ εὑρέθησαν πανέτοιμοι κατὰ τὴν ὡρισμένην 9ην τοῦ ἀποφράδος μηνὸς πρὸς ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Βασιλευούσης· ὄρθρου δὲ βαθέος τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ σημανθεῖσα ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τῆς προσβληθείσης ἀρχικῶς ἄκρας καὶ ἐπαναληφθεῖσα ἕως περάτων τοῦ τειχισμοῦ πολεμικὴ ἔγερσις ἐφανέρωσεν ὅτι ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας καὶ Βονιφάτιος ὁ

Μομφερρατικὸς τῆς Σαβοΐας μετὰ τῆς λοιπῆς χορείας τῶν ἐξωθούντων τὰς περιστάσεις καὶ καραδοκούντων ἐπὶ τὴν ὑπ' ὄψει λείαν κατὰ τοὺς ἀρήγοντας νῦν ἡμετέρους περισπασμούς, ἐκινήθησαν πανστρατιᾷ, ἵνα τέλος πληρώσωσι τοὺς πόθους αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ προσδραμόντες ἕκαστος εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν ἀμύντορες τῆς Ἑλληνικῆς Μητροπόλεως ἀντεπεξῆλθον μετὰ δυσδαμάστου ζέσεως ἐναντίον τῶν βαρβάρων, ὧν τὰ ἐγχειρήματα ἐξετάθησαν ταχὺ κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις καὶ οὐχ ἧττον κατηυθύνοντο ἐκ τοῦ πόντου· μέχρι δ' ἑσπέρας οἱ ἐπιτιθέμενοι οὐδὲν κατώρθωσαν καὶ ἀπεθύμουν ἐξηντλημένοι, ὁ δείλαιος ὅμως φονεὺς Ἀλεξίου τοῦ Δ' καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Καναβοῦ, ἀπὸ σφετερισμοῦ δὲ κυρίαρχος τῶν Ἑλλήνων, ἔφυγεν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ τῶν ὑπερασπιστῶν θριάμβου κρύφα, λόγῳ παρεξηγήσεως τῆς καταστάσεως τῶν πολεμικῶν πραγμάτων. Ἐπωφεληθέντα δ' ἐκ τῆς προκληθείσης παραζάλης εἰς τὰς τάξεις τῶν ἡμετέρων ἕνεκα τῆς γνωσθείσης τοιαύτης ἐγκαταλείψεως τὰ Ἑνετικὰ πλοῖα «Παράδεισος» καὶ «Ἀποδημικὸς» προσεπέλασάν που τὸ κράσπεδον τῶν τειχῶν καὶ διὰ τεθεισῶν κλιμάκων ἀνερριχήθησαν τὰ πληρώματα αὐτῶν ἕως τοῦ στεφανώματος, εἰσεπήδησαν καὶ ἀπὸ τῶν κορτινῶν κατῆλθον ἔνδον διασπείροντα τὸ δέος καὶ τὴν ἀπόγνωσιν· τοῦτο δ' ἐδυνήθησαν νὰ πράξωσι καὶ πολλοὶ τῶν χερσαίων μαχητῶν, οἵτινες εἶδον τὸ σχηματισθὲν ἀναβάσιον καὶ συνέρρευσαν ἐν ἐφολκίοις περὶ τὴν βάσιν φιλοτιμούμενοι. Μεθ' ὃ ἠνεῴχθη ὑπὸ τῶν εἰσελασάντων πυλίδιόν τι, ὁπόθεν διῆλθε τὸ λοιπὸν τῶν Σταυροφορικῶν καθαρμάτων καὶ ἐξεχύθη ἀκολασταῖνον δεινῶς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς Βοσποριάδος νύμφης· ἀναφθείσης τῆς τεραστίας ἐκείνης πυρκαϊᾶς, ἥτις διήρκεσεν ἐφ' ὁλοκλήρους συνεχῶς ἡμέρας καὶ νύκτας, ἐβεβηλώθησαν τὰ ἱερὰ κατὰ τρόπον κτηνωδέστατον καὶ δὲν ὑπάρχει ἐπὶ Γῆς ἀτιμία οὐδὲ κακούργημα, ὅπερ νὰ παρελείφθη κατὰ τὸν ἐναγῆ τῶν ἐπινικίων ἑορτασμόν.

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω ἐν τοσούτῳ, ὁ διεξερχόμενος τὸν βίον τοῦ Ἑλλην. Κράτους ἀπὸ ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἕως τῆς Λατινοκρατίας διορᾷ ὅτι ἦν πλέον ἡ ὑλικὴ αὐτοῦ καταπόνησις μεγίστη καὶ ἀθεράπευτος ἐν τοῖς κυρίως κατὰ τὸν μεσολαβήσαντα χρόνον, ἕνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπὶ μήκιστον ἐπιθέσεων πανταχόθεν ἃς ὑπέστη καὶ τῶν συνεχῶν ἀγώνων τοὺς ὁποίους διεξήγαγε μετὰ περισσῆς τῶν κεκτημένων δυνάμεων ἐντάσεως. Περὶ πάντων δὲ τούτων εἴδομεν ἤδη τὰ δέοντα καί, διεξερχόμενοι χρονογραφικῶς τὰς διανυσθείσας ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας ἡμῶν περιόδους, δυνατὸν νὰ

ἐξηγήσωμεν κατὰ φυσικήν τιν' ἀλληλουχίαν τὸ πῶς ἐν ἀρξαμένῃ τῇ ΙΓ' ἑκατονταετηρίδι ἔληξεν αὕτη ν' ἀποσυντεθῇ εἰς δωδεκάδα πολισμάτων, ἅτινα περιῆλθον τοῖς Λατινοφράγκοις τυχοδιώκταις, εἰς τρία δ' ἀνεξάρτητα προσέτι Ἑλληνικὰ κράτη: Τὴν τὴν καταλυθεῖσαν Βασιλικὴν Μητρόπολιν ὑποκαταστήσασαν καὶ τὸ ἐν διωγμῷ περιελθὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον περιθάλψασαν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας, τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου.

Γνωστὸν δ' ἐν τοῖς κατόπιν ὅτι αἱ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ ἡμέτεραι πολιτεῖαι, αἵτινες δὲν ἐβράδυναν νὰ προσκτήσωνται δύναμιν σημαίνουσαν καὶ νὰ ἐκταθῶσι πολύ, τὸ μὲν καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Ἰλλυρίαν, τὸ δὲ μέχρι τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ περίπου καὶ πέραν τῆς πόλεως Πεσσινοῦντος πρὸς ἕω, ὑπέσκαπτον ἀδιαλείπτως τὴν Λατινικὴν ἐν Βυζαντίῳ ἀρχὴν δι' ἀγώνων αἱματηρῶν καὶ μετὰ φυλετικῆς πεισμονῆς διεξαγομένων. Ἀλλ' ἀτυχῶς καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων κυριάρχων ὑπῆρχον τότε συχνόταται ἔριδες ἐξ ἀντιζηλίας, ὧν ἐπακολούθημα ἐγένοντο πόλεμοι μακροὶ καὶ ἱκανῶς ἐξαντλήσαντες τὴν τοῦ Ἔθνους ζωτικότητα· ὅταν δ' οὗτοι ἐπαύσαντο, ναὶ μὲν εἶχεν ἀναστηλωθῇ πλέον ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Ἑπταλόφου ὁ Δικέφαλος Ἀετός, παρέμειναν δ' ὅμως αἰσθητὰ τὰ πολλαπλῶς ὀλέθρια ἀποτελέσματα τοῦ ἐν τοιαύταις ὥραις ἀδελφικοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ.

Ἀλλ' ὅπως σχηματίσῃ τις ἀκριβῆ ἰδέαν καὶ ἀντιληφθῇ σαφῶς τῆς καταστάσεως κατὰ τὴν ἀναφερομένην ἐποχήν, ἥτις μυρία ἐν Ἀνατολῇ εἰργάσατο κακά, μικροῦ δεῖν δ' ἀπέφερε τὴν ὁλοσχερῆ τοῦ ἡμετέρου Γένους ἐκμηδένισιν, προτοῦ τὸ ἔσχατον ῥίψωμεν κατὰ τῶν Τούρκων τὸν κύβον, ἀνάγκη πρὸ πάντων ν' ἀναδράμῃ εἰς ὅσα ἱστορήθησαν ἀλλαχοῦ ἐπὶ τῆς διὰ τῶν αἰώνων περιωπῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ θάλασσαν, ἥτις δὴ παρίστησιν αὐτουσίαν καὶ τὴν ἐν ὅλῳ ἐξέλιξιν τῆς εὐκλεοῦς αὐτοῦ καὶ ἀλησμονήτου ἐσαεὶ σταδιοδρομίας ἕως Ἁλώσεως. Διότι οὐδέποτε πράγματι ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἀνεδείχθη κραταιὰ ἡ Πατρὶς καὶ ἐπέβαλε σέβας πρὸς τὴν ἄφθαρτον ἐκπολιτιστικὴν Αὐτῆς ἀποστολὴν ἐν τῷ Κόσμῳ, εἰμὴ ὁσάκις καὶ ἐφ' ὅσον εὑρέθη δέσποινα τῶν ὑδάτων ἀπροσμάχητος· ἀκόμη δὲ καὶ διότι δὲν ἐμεγαλούργησεν ἀνέκαθεν, εἰμὴ ὅταν, ὡς ἀλλαχοῦ ἐρρήθη, παρὰ τὴν χερσαίαν παράταξιν, πάνοπλα καὶ τοῖς ἐχθροῖς φοβερά, ὑπερήφανα δὲ καὶ ἁγνὴν φέροντα τὴν Ἑλληνικὴν ἰδιότητα τὰ σκάφη ἡμῶν ἐφρούρουν περιστοιχίζοντα τὸ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπότητα ἅπασαν αἰωρούμενον ἀναλλοιώτως πρὸ χιλιετηρίδων περίλαμ-

προν διάδημα τῆς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν ἐπιβολῆς. Ἐξαιρέσει συμπτωματικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ὑπερόχου ἐνίων Τυράννων καὶ Βασιλέων φύσεως, ἥτις κατίσχυσε τῶν μὴ κατὰ καιροὺς διακειμένων μετὰ τάξεως περιστάσεων, κατὰ τἆλλα τὸ ὁμογενὲς καὶ καλῶς συντεταγμένον Ναυτικὸν ὑπῆρξεν ἡ παντοτινὴ κρηπὶς καὶ τὸ στεφάνωμα τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀναδείξεως. Δίδει δὲ τοὐντεῦθεν τὸ μέτρον τῆς ἐπιφορᾶς, μεθ' ἧς ἐκ περιόδων καὶ καιρῶν ἐκρατήσαμεν ἀπολύτως τῶν τυχῶν τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας.

Ὅτε λοιπὸν ὁ πολεμικὸς ἡμῶν Στόλος ἀπέβαλε καὶ ἤδη τὸν ἑνιαῖον τῶν ἐπιβαινόντων αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ παρήκμασεν ἐν τοῖς κυρίως τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, ἡ ἀποσυντεθειμένη καὶ ἀδέσποτος ἀφεθεῖσα ναυτιλία ἐτράπη ὅπου ἂν ἐδύνατο ἀλλαχοῦ ἵνα συντηρηθῇ κάλλιον· ἡ ἔλλειψις προστασίας ἐπήνεγκε τὴν ἀπογύμνωσιν τῶν τῆς ἐπικρατείας λιμένων, ὡς πάλιν γινώσκομεν ὅτι τὰ ἀρχικὰ αἴτια τῆς κακοδαιμονίας τοῦ ἐμμάχου Πλοΐμου ἀνάγονται εἰς τὴν ἔμμεσον ἐπίδρασιν τῶν ὧδε εἰσρευσάντων καὶ ὑπὲρ φραγμὸν ἰσχυσάντων ξένων. Εἶνε δ' ἑπόμενον ὅτι, ἁπάσης τῆς ἐν Ἀνατολῇ συναλλαγῆς περιελθούσης ἐν χερσὶν ἐκείνων, αἱ ἀπὸ τῆς τοιᾶσδε τροπῆς συμφοραὶ ἐπῆλθον ῥαγδαῖαι. Πλὴν δ' ἄλλων, ἠλαττώθησαν τότε καὶ αἱ μέγισται τῆς ἄλλοτε πρόσοδοι τοῦ Δημοσίου θησαυροῦ, αἵτινες εἰσεπράττοντο μετὰ πάσης τῆς ἀνέσεως, καὶ συνάγεται ἐκ πολλῶν τεκμηρίων ὅτι πολλάκις καὶ καθ' ἱκανὸν ὑπερέβαλλον τὰ 75—80 ἑκατομμύρια Νομισμάτων, ἤτοι τὰς 1.500.000 λίτρας χρυσοῦ· ἐκ τοῦ ὁποίου ποσοῦ ἡ μὲν Βασιλεύουσα μετὰ τῶν προαστείων αὐτῆς εἰσέφερεν ἐτησίως περὶ τὰ 600.000.000 χρυσῶν δραχμῶν τῆς σημερινῆς ἐπικαταλλαγῆς, τὰ δ' ἀπὸ Θεμάτων εἰσπραττόμενα τότε συνεπλήρουν τὸ μήποτε ὑπολειπόμενον τῶν 700.000.000 καὶ εἰς τεράστιον ἔστιν ὅτε ἐξικνούμενον ὑπερβάλλον. Καὶ κατόπιν τῆς ἐπελθούσης τότε καχεξίας, ἕνεκεν ἀπονεκρώσεως τοῦ συναλλάττεσθαι τὸ Ἑλληνικὸν κατὰ πόντον, παρ' ἣν εὐνόητον ὅτι ἐξεδηλώθη καὶ ἡ καθόλου πλουτολογικὴ μετὰ τῆς λοιπῆς τῶν τῆς Πολιτείας συστατικῶν δυσπραγία, οἱ συμπαγεῖς εὑρεθέντες ἐν ἀπορίᾳ ἐργασίας πληθυσμοὶ τῶν ἡμετέρων ναυτίλων ἀφῆκαν τὰ ἐρημωθέντα ζωῆς καὶ κινήσεως μεγάλα κέντρα τῆς Διεθνοῦς ἐμπορίας, διεσπάρησαν δ' ὅπου ἄλλοθι παρίστατο ἀκμὴ ἀποφέρουσα βιοποριστικὸν κέρδος καὶ βαθμηδὸν ἀπώλλοντο. Ὥστε ὑλικὸν καὶ ψυχαὶ συμπαρεσύρθησαν εἰς τὸν ἐξαφανισμὸν πάσης τῶν Ἑλληνικῶν ἀκτῶν εὐδαιμονίας, μόλις ἐνέδωκε τῇ ἀπὸ συρροῆς γεγονότων καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου καμάτου φθορᾷ ὁ Βασι-

λικὸς Στόλος· οὗτος δὲ πάλιν, στερηθεὶς τῶν μέσων αὐθυπαρξίας, παρέλυσε καὶ κατέπεσεν ὁριστικῶς ἐφεξῆς, ἐν ᾧ καὶ τῶν ὁσημέραι ἐξαντληθεισῶν ἐφεδρειῶν αὐτοῦ ἡ ἀπολιποῦσα ἐπιλογὴ κατέστησε πλέον ἀνέφικτον πᾶσαν ἀπὸ τοῦ ἐμμέσου ἐνίσχυσιν τῆς καθ' ἑαυτὴν φθισάσης ἐκείνης κεφαλῆς τῆς ναυτικῆς παρατάξεως τῶν Ἑλλήνων.

*

Ἀφοῦ δὲ εἰς τοσοῦτον καταπονήσεως περιέστη ἡ ἡμετέρα Αὐτοκρατορία, ὥστε διὰ τοῦ ἀκμαίου καὶ μόνον φρονήματος αὐτῆς νὰ κατορθῶται ἡ ἀντιμετώπισις τῶν σεσωρευμένων γύρῳ κινδύνων, εὐνόητος ἀποβαίνει ἡ εὐπάθεια τοῦ καθεστῶτος· ἀλλ' εἰκάζει τις καὶ τὴν συναφῆ ταῖς τότε περιστάσεσιν ἐξάρθρωσιν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς, δεδομένου ὅτι τῆς ἀντιληπτῆς κοινῇ κακοδαιμονίας ἡ θεραπεία ἀναζητεῖται κατὰ κανόνα ἐν τῇ ὡς κρείσσονι δοκούσῃ εἶναι καὶ δι' ἀναρχικῶν ἐπιβαλλομένῃ πράξεων ἐναλλαγῇ τῶν διοικούντων προσώπων. Τοῖς δὲ προηγμένοις πνευματικῶς λαοῖς δῆλον ὅτι πλεῖον ἰδιάζει ἡ τοιαύτη παλιντροπία περὶ τὸ χειρίζεσθαι τὰ δημόσια, ἥτις δὴ καὶ ἀποτελεῖ τὸ δεινότερον τῶν ἐνδημούντων κακῶν. Συνάγεται λοιπὸν ὅτι οὐδὲν τὸ ἄπορον ἐνυπάρχει τῇ σχετικῇ εὐχερείᾳ, μεθ' ἧς οἱ ἡγηθέντες τῆς Δ^{ης} Σταυροφορίας κατέλαβον τέλος δι' ὅσων διέθετον ἐν ἀφθονίᾳ μέσων, ληστρικῶς δ' ἀπεγύμνωσαν τὴν περίλαμπρον Κωνσταντινούπολιν, μὴ καὶ τοῦ σεπτοῦ ἔτι ἀδύτου τῶν ναῶν καὶ τῶν τύμβων φεισθέντες πρὸς τιμωρίαν βεβαίως τοῦ Μωαμεθανισμοῦ. Καὶ ἐγκαταστάντες ἐκεῖ ὕστερον, τοὺς μὲν νομίμους κυρίους πολυειδῶς τ' ἐβασάνισαν καὶ μετ' ἀλογίστου σκληρότητος κατεπίεσαν, εἰργάσθησαν δ' ἅμα εἰς τὸν πάσῃ θυσίᾳ σχηματισμὸν κράτους ὡσεὶ ἰδίου αὐτῶν, ᾧ τινι ὑπήγαγον τὴν Λέσβον, τὴν Κῶν, τὴν Σάμον καὶ τὴν ἐπὶ ἔτη τεσσαράκοντα, ἕως αὐτοκράτορος ἐν Νικαίᾳ τοῦ Ἰωάννου Γ΄ Βατάτζη, ὑποστᾶσαν τὸν αὐθαίρετον ζυγὸν Χίον. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ καὶ ὁ Ἑρρῖκος Δάνδολος, ἀφ' οὗ, δι' ὑπερέχοντός τινος μέτρου τῆς λοιπῆς ἀπὸ τῶν συστρατευσάντων τακτοποιήσεως τῶν οἰκείων συμφερόντων κατὰ βούλησιν, ἐξησφάλισε τὴν παρὰ τὸν Βόσπορον θέσιν τῆς Ἑνετίας, περιέλαβεν εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῶν θεαρέστων καμωμάτων αὐτοῦ τὴν κατοχὴν τῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων καὶ τὴν ἀντὶ σχετικῶς ἀσημάντων συγκαταβάσεων ἐξαγορὰν τῆς μεγαλονήσου Κρήτης· ἐν ᾧ ἑτέρωθεν ὑφήρπασε καὶ μετήγαγε τότε εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀδρία κειμήλια ἀνυπολόγιστα τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας καὶ πλεῖστα τοῦ νοῦ ἀριστουργήματα.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου μάλιστα ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν δεινοπαθημάτων τοῦ Ἔθνους ἡμῶν χωρεῖ μνεία τις τοῦ ἑξῆς εἰκότως ὑποθεσίμου, καθ᾽ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν προέλευσιν τῶν ἐσχάτως ὑφύδρων ἀποκαλυφθεισῶν παρὰ τὰ Ἀντικύθηρα ἀρχαιοτήτων. Λαμβανομένης ὑπ᾽ ὄψιν τῆς ὑφῆς ἐνίων ἐκ τῶν παραμεμορφωμένων ἀγαλμάτων τῆς συλλογῆς, ἧς πάλιν τὸ ἕτερον ἀνασυρθὲν μέρος φαίνεται ὥσπερ εἰ εἶχε παλαιότερόν ποτε μετενεχθῇ ἀπὸ τῆς Χερσονήσου εἴτε τῆς Ἰωνίας εἰς τὸ Βυζάντιον, θεωρουμένου δὲ τοῦ τόπου τῆς νεναυαγημένης ὁλκάδος καὶ ἐκτιμωμένων κατὰ ποιὰν ὀρθολογικὴν ναυτικῶς ἐκδοχὴν ὅλων τῶν παρουσιαζομένων ὧδε πιθανῶν περιπτώσεων, ἄγεταί τις νὰ σκεφθῇ διὰ τοῦ συνειρμοῦ τινων ἐπιχειρημάτων ἐξ ἴσου ἰσχυρῶν καὶ συμβιβαζομένων παντάπασι, μήτοι τὸ Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν ἐπλουτίσθη ἐκ τῆς Λατινοφραγκικῆς τῷ 1204 ὑπεξαιρέσεως ἐν Χριστῷ. Διότι ἐσυλήθη τότε ὁλοκλήρως ἡ Θεοῦ Σοφία καὶ ἀπεγυμνώθησαν οὐχ ἧττον οἱ ἄλλοι περιφανεῖς ναοὶ κατὰ τρόπον βδελυρώτατον, διηρπάγησαν τὰ Βασίλεια καὶ τἀριστοκρατικὰ μέγαρα, τὰ δημόσια κτίρια ὑπέστησαν λαφυραγωγίαν ἀνάλογον τῷ τῶν κατεργασαμένων ἐμφύτῳ, κατερρίφθησαν τὰ καλλιτεχνήματα τῶν λουτρῶν τοῦ Ζευξίππου καὶ ἡ προσγενομένη συνόλη ἐν τῷ πολυπλούτῳ ἄστει φθορὰ ἐξίκετο ἕως πλήρους τῶν πάντων ἀνατροπῆς· παρὰ τὰς λοιπὰς δ᾽ ἰδιοποιήσεις, αἵτινες συνετελέσθησαν, ἐγένετο καὶ ἡ ἀνδριάντων, πινάκων μεθ᾽ ἑτέρων τῆς τέχνης ἀπαραμίλλων μνημείων, ἐπιστημονικῶν εἰδῶν, πολυτίμων χειρογράφων κ.τ.λ. Καὶ ὅσα ἐκ τούτων πάντων δὲν ἐκλάπησαν ἐπ᾽ ἰδίᾳ ὠφελείᾳ τῶν ἀτόμων, ἀπεστάλησαν διὰ θαλάσσης εἰς τὰς οἰκείας πατρίδας τῶν ἀνδραγαθησάντων κατὰ τὰ ὄργια Σταυροφόρων.

Αὐτὸς οὗτος ὁ ὀρειχάλκινος Ἔφηβος, οὗτινος ἡ ἐξαισία τεχνούργησις, ἂν μὴ ἀνήκῃ εἰς πόλιν τῆς Ἀττικῆς ἢ Βοιωτικήν, ἄγει τὴν φαντασίαν πρὸς τὰ ἔκπαγλα στολίσματα τῶν ἀλσῶν καὶ τοῦ διαύλου τῆς Μυτιλήνης, καθ᾽ οὓς χρόνους ὁ στρατηγὸς Πάχης διετάσσετο νὰ τιμωρήσῃ αὐστηρῶς τὴν παρὰ τὰς σπονδὰς ἀπιστίαν τῶν Λεσβίων, καταδηλοῖ ἔν τισι τὸ μὴ παρακεκινδυνευμένον τῆς εἰκασίας. Γνωρίζομεν δ᾽ ἐν σχέσει ἱστορικῶς ὅτι, πρὸ πάντων ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἄχρι Θεοδοσίου τοῦ Β΄, ἡ ἄκρα κατὰ τοῦ Ἐθνισμοῦ ἐχθρότης εἶχεν ἐκσπάσῃ εἰς τὴν καθ᾽ ὅλην τὴν Αὐτοκρατορίαν μανίαν ἐξαφανίσεως κτιρίων περικαλλεστάτων καὶ ἀπαραμίλλων ἔργων· τῆς τοιαύτης δὲ τύχης ἐξηρέθησαν μόνον ναοί τινες τοῦ Δωδεκαθέου καὶ ὡρισμένα καλλιτεχνήματα ἐκ τῶν Ἀθήνησι μάλιστα

καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ, οἱ μὲν ἵνα μεταβληθῶσιν εἰς ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν ἢ ἀπὸ σεβασμοῦ πρὸς τὸ κάλλος, τὰ δὲ ἵνα κοσμήσωσιν οἰκοδομάς, πλατείας καὶ κήπους τῆς εὐτρεπιζομένης τότε Βασιλευούσης. Διαρκούσης δὲ τῆς αὐτόχρημα δηώσεως ἐκείνης, τῆς δὴ ὑπερβάσης πᾶσαν ἄλλην γνωστὴν τῶν ἡμετέρων ἐπὶ Μεσαίωνος προγόνων, δι' αἰτίας οἱασδήποτε, καὶ ἡ κοιτὶς τοῦ Φειδίου μετὰ τῶν πέριξ ἄστεων καὶ τῶν Πελοποννησιακῶν καὶ τὰ Μικρασιατικὰ κέντρα ποτὲ πνευματικῆς ἀναπτύξεως εἰσήνεγκον ὅ,τι ὑπέροχον ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς δὲν ἔθιξε.

Καὶ οὕτω κατὰ τὴν ἀναφερομένην περίοδον μέρος τῶν φυγαδευθέντων τμηματικῶς καρπῶν τῆς Σταυροφορίας θὰ ἔτυχε φορτωθὲν ἐπὶ πλοίου, ὅπερ ἐν ἀρχομένου ἔαρος ὥρᾳ κατελήφθη ὑπὸ Εὔρου σκληροῦ εἰς τὰ μεσημβρινώτατα τῶν ξηρῶν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἐν ᾧ διὰ τῶν ἀποπνοιῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀνεζήτει τὴν πρόσφορον ὁδὸν ἵν' ἀναβῇ τὸ Ἰόνιον πέλαγος εὐδρομοῦν, ἐπὶ τῇ προβλέψει τῶν ἐτησίων ἐκ Δυσμῶν ἀνέμων, οἵτινες ταράττουσι σφόδρα τὸ ἀπὸ Μελίτης καὶ ἐδῶθεν πέλαγος καὶ εἰσὶν ἄλλως ἀταξείδευτοι δι' ἱστιοφόρα ὑπερβεβαρημένα καὶ ὀκνά. Ὡς δ' ἡ κακοκαιρία προήχθη κυκλωνικῶς, μετέπεσε τὸ πνεῦμα βίᾳ πρὸς Λίβα βροχερὸν καὶ εἶτα προὔδωκεν ἕως λαμπροῦ Σκίρωνος τῆς ἀποκατασταθείσης καλωσύνης· τοῦτο δ' ἴσως νὰ ἐπήνεγκε τὴν ἀπὸ ταλαιπωρίας πολυώρου καὶ ἀσυνήθους ὁλοσχερῆ καταστροφήν. Ἡ πρὸς τὴν μεταπελάγιον νησῖδα τῶν Ἀντικυθήρων θέσις, ἔνθα εὑρέθησαν τὰ λείψανα, ἐφαρμόζεται πληρέστατα πάσαις ταῖς ἀπορρεούσαις ἐκ τοῦ εἰρημένου συλλογισμοῦ περιπετείαις τοῦ ἀτυχήσαντος σκάφους· ἔτι δὲ μᾶλλον καθορίζονται ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὰ πράγματα, θεωρουμένου, ὡς δεῖ, ὅτι θὰ ἐχείρισαν μετὰ δεξιότητος πάντως οἱ ἐπιβαίνοντες μέχρι τέλους τῆς περιστάσεως καὶ ὅτι ἄρα κατέβαλον ὅλα τὰ κατὰ τέχνην ἐνδεικνυόμενα καὶ μενετὰ αὐτοῖς τότε μέτρα διὰ τοῦ καταβαπτισμοῦ τὴν ἀποτροπήν. Τὸ τῆς πλοηγικῆς ἐξ ἄλλου ὑπηρεσίας τῆς ὁλκάδος ἐντελέστατον ἀστρολαβικὸν ὄργανον, ὅπερ ἐν καταφθορᾷ διεσώθη συνεσκευασμένον ἐντὸς ξυλίνης πυξίδος, ναὶ μὲν ἤδη ὡρίσθη ὑπὸ εἰδικῶν ὅτι, κατὰ τὸ εἶδος γραφῆς τῶν ἑκασταχοῦ ἐγκεχαραγμένων ἀστρονομικῶν ὁρισμῶν καὶ ὁδηγιῶν, ἀνήκει ὡσεὶ τῷ Γ' μ. Χ. αἰῶνι· ἀφ' ἑτέρων ὅμως ἱκανῶν ἐνδείξεων, αἵτινες ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς συνθέσεως αὐτοῦ, τῆς ἄκρας λεπτότητος καὶ τῆς μετ' ἐσμικρουργημένων τροχῶν ὀδοντωτῶν πολυπλόκου κινήσεως, ἐνίων μηδαμοῦ τῶν γραψάντων πάλαι περὶ Ἀστρολάβων ἀπαντώντων μηχανι-

σμῶν καὶ τῆς καθόλου ἀκριβείας προσέτι, μεθ' ἧς διατέτακται καὶ ἐμφαίνει ὅτι ἐλειτούργει ἐκεῖνο, πολλαπλοῦν ἐκπληροῦν προορισμὸν δι' ἐνιαίων παρατηρήσεων, συμπεραίνομεν ὅτι ἐστὶ πολὺ μεταγενέστερον τῶν χρόνων αὐτοκράτορος Ρωμαίων τοῦ Γορδιανοῦ Γ΄, κατασκευασθὲν ἐπιμεμελημένως ἐπ' ἀρχετύπου τῶν κυρίων μερῶν σχεδίου. Τοιαύτη δ' ἀναδρομικὴ προσήλωσις βλέπομεν νὰ συμβαίνῃ καὶ σήμερον συχνάκις, καὶ δὴ εἰς ἐπιστημονικὰς ἔστιν ὅτ' ἐφαρμογὰς πόρρω ἀφισταμένης τινὸς ἐπινοίας.

Διότι ἔχομεν, ὄντως, πλήρεις περιγραφὰς ἢ σημειώσεις ἐπαρκεῖς, ἐξ ἴσου σαφῶς διαλαμβανούσας περὶ τῶν παρ' ἀρχαίοις ἐν χρήσει κατὰ θάλασσαν ἐργαλείων καὶ ὀργάνων πάσης φύσεως, ἀστρονομικῶν τε καὶ μή, ἡ δ' ὑφὴ ἐκείνων καθ' ἑαυτὴν ὅσον καὶ διὰ σχέσεως πρὸς τὴν παραγαγοῦσαν ἐξέλιξιν τυγχάνει ὑμῖν γνωστοτάτη. Ὁ Ἀριστοτέλης ἠσχολήθη περὶ τὰς ναυσιπλοϊκὰς μεθόδους τρεῖς καὶ ἥμισυν αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ, μετὰ σειρὰν δ' ἄλλων, οἵτινες ἔπραξαν ὁμοίως αὐτῷ βραδύτερον, φθάνομεν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου, ὅτε συνέγραψεν ὁ Οὐϊτρούβιος· καὶ ἐπακολουθοῦσιν εἶτ' ἀρκεταὶ ἐν σχέσει πραγματεῖαι ἕως αὐτοκρατορίας ἐν Βυζαντίῳ τῶν Ἀνδρονίκου Γ΄ Παλαιολόγου καὶ Ἰωάννου ϛ΄ τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐπὶ συνέχειαν, καθ' ἣν περίοδον ἤκμασεν ὁ ἐπίσης γράψας Νικηφόρος Γρηγορᾶς· ὑφίστανται δὲ τέλος ἕτερα τῆς νεωτέρας ἐποχῆς πονήματα συναφῆ, ἡμετέρων τε καὶ ἀλλοδαπῶν φιλερευνητῶν, συμπληροῦντα τὴν συλλογὴν ἐπ' εὐρυτάτοις ὁρίοις. Ὅθεν εἴμεθα ὁλοκλήρως ἐνήμεροι πάντων τῶν μέσων, ὅσα κατὰ καιροὺς ἔτυχον χρησιμοποιήσεως ἐν τῇ τεχνικῇ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διαρρυθμίσει τοῦ ποντοπορεῖν διὰ τοῦ μακραίωνος ἐν τῷ παρελθόντι καὶ συναπτοῦ αὐτῶν ἐθνικοῦ βίου. Καὶ δή, παρατρεχομένων τῶν στοιχειωδεστέρων ἐκ τῶν γνωστῶν, παραλειπομένων δ' ἅμα τινῶν ἀπὸ πλεονασμοῦ τῶν συγγενευόντων ἀλλήλοις, τὸ λοιπὸν καὶ θεμελιῶδες τῶν τότε πρὸς πλοῦς ἐφοδίων ἐστρέφετο περὶ τὰ ἑπόμενα:

Ἡ ἐπὶ τόπον τινὰ πορεία προσδιωρίζετο διὰ τοῦ ἀζιμοὺθ τῶν ἀστέρων ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς αὔλακος τοῦ ὁδεύοντος πλοίου, τὸ δ' οἰκεῖον μέτρημα ἀφίετο ἀπὸ τῆς Μεγάλης Ἄρκτου πρῶτον καὶ ἀπὸ τοῦ Πολικοῦ ἐν τοῖς ἔπειτ' ἀστερισμοῦ, κατὰ τὰ βορεινὰ πελάγη· εἰς δὲ τὰς νοτίας θαλάσσας αἱ παρατηρήσεις ἐλογίζοντο ἀπὸ τοῦ α τῆς Ἀργοῦς. Καὶ τοιουτοτρόπως ἀπαντᾷ παρ' Ὁμήρῳ ὅτι «τὴν γὰρ δή μιν ἄνωγε Καλυψὼ δῖα Θεάων ποντοπορευέμεναι ἐπ' ἀριστερὰ χειρὸς ἔχοντα...» (Ε. 277 τῆς «Ὀδυσσείας»),

τὸ δ' ὧδε μαρτυρούμενον ἐπικυροῦταί που ὑπ' Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου. Διεξερχόμενοι εἶτα τὴν περὶ Ἐρυθρᾶς θαλάσσης πραγματείαν Ἀγαθαρχίδου τοῦ Κνιδίου καὶ συμπερασματικῶς βοηθούμενοι ἀπό τινων πηγῶν ἄλλων, πειθόμεθα ὅτι τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ναυτικὴν ἀκμὴν τῶν Φοινίκων καθιερώθη οὐράνιος πρὸς προσανατολισμὸν ὁδηγός, τοῦ ὁποίου ἡ διαγραφομένη τροχιὰ ἦν περιωρισμένη ἐν σμικρῷ καὶ ὅστις ἄρα ἐφαίνετο ἐς τὸ διηνεκὲς ὑπὸ τῶν πλεόντων διὰ πάσης ἐποχῆς πρὸς τὰ τοῦ Κόσμου μεσημβρινά. Γνωστὸν δ' ἀφ' ἑτέρου ἐστὶν ἀπὸ Μαρίνου τοῦ Τυρίου ὅτι «οἱ εἰς τὴν Ἀζανίαν ἀπὸ τῆς Ἀραβίας ἀναγόμενοι εὐθύνουσι τὸν πλοῦν πρὸς μεσημβρίαν καὶ τὸν Κάνωβον ἀστέρα, ὅστις ἐκεῖ λέγεται Ἵππος καὶ ἔστι νοτιώτατος», ἐν ᾧ καὶ Διόδωρος ὁ Σάμιος διέσωσεν ὅτι αἱ ἑπτάστεροι Πλειάδες ἐχρησίμευον ὥσπερ καταδείκτης τις, ἵνα ἐξελέγχωνται αἱ ἐπινήιοι παρατηρήσεις καὶ διορθῶνται ἐν δέοντι αἱ πορεῖαι.

Τούτων δὲ διακειμένων οὕτω καὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ ἀγαγέσθαι ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας εἰς τὸ κατιτήριον σημεῖον συνήρτητο τῷ ἐπίστασθαι τὴν διόπτευσιν τοῦ δὲ μετὰ τῆς χωριζούσης ἀποστάσεως, εὑρίσκομεν ἐν τῇ περισπουδάστῳ «Γεωγραφικῇ Ὑφηγήσει» Κλαυδίου τοῦ Πτολεμαίου ἀναλυτικήν τινα ἐξήγησιν τῆς διαθέσεως καὶ χρήσεως τοῦ μετεωροσκοπικοῦ συστήματος· «.. Πρῶτον μὲν γάρ, ἀναγκαίου τυγχάνοντος ὑποκεῖσθαι καθ' ἑκάτερον τρόπον πρὸς ποίαν τέτραπται τοῦ κόσμου θέσιν ἡ τῶν ζητουμένων τόπων διάστασις — οὐ γὰρ εἰδέναι δεῖ πόσον ἀφέστηκεν ὅδε τοῦδε ἀλλὰ καὶ ποῦ, τουτέστι πρὸς ἄρκτους φέρ' εἰπεῖν ἢ πρὸς ἀνατολὰς ἢ τὰς μερικωτέρας τούτων προσνεύσεις — ἀδύνατόν ἐστι τὸ τοιοῦτο σκοπεῖν ἀκριβῶς ἄνευ τῆς διὰ τῶν εἰρημένων ὀργάνων, ἀστρολάβων καὶ σκιοθήρων, ἀφ' ὧν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ δείκνυται προχείρως ἥ τε τῆς μεσημβρινῆς γραμμῆς θέσις καὶ διὰ ταύτης αἱ τῶν ἀνυομένων διαστάσεων..... Παρεστήσαμεν δ' ἡμεῖς διὰ κατασκευῆς ὀργάνου μετεωροσκοπικοῦ, δι' οὗ πολλὰ τὰ ἄλλα προχείρως λαμβάνομεν τῶν χρησιμωτάτων· καὶ δή, πάσῃ μὲν ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ τὸ κατὰ τὸν τηρήσεως τόπον ἔξαρμα τοῦ βορείου πόλου, πάσῃ δὲ ὥρᾳ τήν τε μεσημβρινὴν θέσιν καὶ τὰς τῶν διανύσεων πρὸς αὐτήν, τουτέστι πηλίκας ποιεῖ γωνίας ὁ διὰ τῆς ὁδοῦ γραφόμενος μέγιστος κύκλος μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ πρὸς τῷ κατὰ κορυφὴν σημείῳ».

Ἐπαληθευομένης, τέλος, τῆς πλοϊκῆς γωνίας καὶ λογιζομένης τῆς ἐκπτώσεως ἣν ἐπιφέρουσιν ὁ κυματισμός, τὰ ῥεύματα καὶ ἡ ἀνεμοδόχη τῶν ἱστίων, ἡ πρέπουσα τοῦ ἀλγεβρικοῦ ἀθροίσματος ἀναγωγὴ

ἐγίγνετο ἐπ' ἀνεμολογίων. εἰδικῶν· ἦσαν δὲ ταῦτα ἀρχικῶς ἐλλιπῆ, τελειοποιηθέντα δ' ὅμως ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ναυάρχου τοῦ 'Αλεξανδρινοῦ βασιλικοῦ στόλου Τιμοσθένους κατέστησαν δεκτικὰ εὑρέος τινὸς μεταχειρισμοῦ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξησφαλίσθη ἡ ἀκρίβεια αὐτῶν διὰ τῶν βελτιώσεων τῶν ἐπιγενομένων περὶ τὴν αὐτοκρατορίαν Τιβερίου τοῦ 'Ωμοῦ.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ὑπῆρχον πάντοτ' εὔκαιρα δρομόμετρα, ἵνα ὁρίζηται ἡ τῆς κινήσεως ταχύτης κατὰ χρόνον τοῦ ἐπιθυμητοῦ, ἅτε δὴ τῶν ἀμμωδῶν στιγμοδεικτῶν ὄντων παλαίτατα ἐν ᾗ ἔνδον τῶν πλοίων χρήσει καὶ σήμερον. Πλὴν δὲ τῶν κοινῶν ἀναμετρητικῶν διὰ σχοινίνου ἐκτάματος καὶ κατακράτου ξυλίνου, ὑφίσταντο πρὸς ἐπίγνωσιν ἐν καιρῷ τῆς τοῦ σκάφους μετατοπίσεως καὶ ὄργανα τοῦ εἴδους ἐκ τῶν μηχανικῶν, ὧν περιεσώθη κεφαλαιώδης τις τύπος τῶν ἐσχάτων χρόνων τῆς εἰδωλολατρείας· ἀλλ' ἰστέον ὅτι οὗτος, χρήσιμος ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν ἐνίοτε τῶν διανυομένων κατὰ ξηρὰν διαστημάτων, συνίστα ὀγκώδη ὁπωσοῦν καὶ δυσπρόσιτον μηχανισμὸν πρὸς τὴν ἐκπληρουμένην ἀνάγκην, διότι σὺν ἄλλοις ἐξαρτήμασι κατὰ περισσείαν ἔφερε καὶ ἐνίους τροχοὺς 24″ ἀκτῖνος. Καὶ οὕτως ἡ ἐπιστασία τῆς πηδαλιουχίας ἐρρύθμιζε τὴν κατεύθυνσιν καὶ ἐμέτρει τὸ δίαρμα κατὰ τρόπον, ὅστις ἐν ταῖς βάσεσιν αὐτοῦ διετηρήθη συνεχῶς ἀναλλοίωτος μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Φλαβίου Τζόγια, διὰ δὲ τῶν κατόπιν ἐπελθουσῶν ἕως τῆς παρούσης ἐποχῆς ἀναθεωρήσεων δὲν ὑπέστησαν εἰμὴ δευτερευούσης σημασίας καὶ μόνον τροποποιήσεις τὰ μέσα πρὸς τὸ πορεύεσθαι τὰς ὑγρὰς ὁδούς.

Ἐν πάσῃ δ' ὅμως περιπτώσει ἡ γοργότης περὶ τὸν πλοῦν ἐξετιμᾶτο καὶ διὰ συνοπτικοῦ τινος ὑπολογισμοῦ, ὅστις ἀπέρρεεν ἐκ τῆς ἰδιότητος καὶ τῆς ὑπηρετήσεως ἑκάστης κατηγορίας τῶν νηῶν· αἱ ὁλκάδες, ἐπὶ παραδείγματος, ἐλογίζοντο, καθ' ὃν αἰῶνα ἐβίωσεν ὁ Ἡρόδοτος, ὅτι διέτρεχον 35—40 μίλια εἰς τὸ ἡμερονύκτιον, ὁ δ' ἀπὸ Καρυάνδης τῆς Καρίας ἕλκων τὴν καταγωγὴν ποντοπόρος Σκύλαξ προσδιώρισέ ποτε βραδύτερον — ἐν τῇ ἐξερευνητικῇ αὐτοῦ διαδρομῇ ἀπὸ μυχοῦ τοῦ Περσικοῦ κόλπου ἕως ἐκβολῶν τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, ἐκεῖθεν δὲ παλινοδικῶς μέχρις ἀκτῶν τῆς Πετραίας Ἀραβίας καὶ τῶν ἔναντι Αἰγυπτιακῶν — ὅτι ὁ δρόμος ἐκείνων ἔδει νὰ λαμβάνηται ὡς ἀποδίδων 700 σταδίους ἐν ἡμέρᾳ καὶ 600 τοιούτους κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας πλοῦ εὐνοϊκοῦ, 1000$^{\text{σταδ.}}$ δ' εἰς 24^{ω} διὰ μέσου ὅρου ἐπὶ τῶν συνήθων κατὰ θάλασσαν περιστάσεων.

Τὸ κύριον τῆς κυβερνητικῆς ταύτης οἰκονομίας διέκειτο παρο-

μοίως καὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Αὐτοκρ. Στόλῳ, ὅπου δὲ τῶν ἐκφανῶν λεπτομερειῶν παρίσταντο ἐπὶ τῶν καράβων ἀλλοῖα τὰ πράγματα, αἱ διαφοραὶ διεγιγνώσκοντο οὖσαι συνακόλουθοι πρὸς τὰς συγχρόνους ἀνάγκας τοῦ ἀρμενίσματος καὶ τῶν ὁπουδήποτ' ἂν προσγειώσεων. Ἀκόμη δὲ καὶ τὰ συναφῆ τῇ πάλαι πλοηγικῇ τέχνῃ δὲν παρήλλασσον κατὰ τὸν Μεσαίωνα παρ' Ἕλλησιν ἔν τε ταῖς πρακτικαῖς καὶ ἐν ταῖς ὑποτρεφομέναις διὰ θεωρίας τινὸς γνώσεσι· παρὰ τὴν ἐξοικείωσιν ἑπομένως τότε τῶν πρωτοκαράβων καὶ λοιπῶν ἐνεχομένων τῷ πλέειν μετ' ἀσφαλείας περὶ τὰς προβλέψεις ἀπὸ σημείων τοῦ στερεώματος καὶ τὴν ἐκ πείρας διάγνωσιν τῆς ἑκάστοτε διαθέσεως τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ καταστήματος, πλὴν δ' ἔτι τῆς ἱκανότητος τῶν εἰρημένων ν' ἀναγνωρίζωσι τὰς ἰδιαζούσας αὐτοῖς ἀκτὰς κατὰ χώραν, ἡ ναυτικὴ ἐνημερότης ἐπέβαλλεν ὅπως μὴ ἀπολείπωσι τὰς ναῦς οἷα καὶ ἄλλοτε βοηθήματα. Καὶ τοιαῦτα ἦσαν οἱ καλούμενοι «Περίπλοι» μετὰ πασῶν τῶν ἑτέρων παρεμφερῶν συγγραφῶν, αἵτινες περιεῖχον συμπληρωτικὰς τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν καὶ καθοδηγητικὰς πληροφορίας τοῦ περιτρέχειν τὴν ξένην ἄνευ περιπετειῶν καὶ ἅμα κινδύνων· αἱ ἐν λόγῳ ἐπιτομαὶ δῆλα δὴ διελάμβανον περὶ βαθῶν γενικῶς τῆς θαλάσσης, περὶ ὑποβαπτισμοῦ καὶ ὑφῆς τῶν ὑφάλων λίθων, περὶ πλημμυρίδος τε καὶ ἀμπώτιδος τῶν ὁπουδήποτε παλιρροιῶν, περὶ προσανατολισμοῦ καὶ ἀποστάσεως τῶν ποικίλων ἀγκυροβολίων, περὶ αἰγιαλῶν προσιτῶν καὶ πηγῶν ποτίμου ὕδατος, περὶ κατῳκημένων τόπων κ.τ.λ.

Ὁ εἰδὼς ἄρα τὰ σχετικὰ τοῖς Ὁδοιπορικοῖς—ἐν οἷς ἐσημειοῦντο αἱ διαστάσεις πόλεων ἠπειρωτικῶν, λιμένων ἢ ὅρμων καὶ νησιωτικῶν σημείων, ἕτεραι δὲ πρὸς τούτοις διαφέρουσαι λεπτομέρειαι τοὺς ἀποδημητικοὺς πληθυσμοὺς — τῶν τῆς ἄπω ἀρχαιότητος ἡμετέρων προγόνων καὶ διερευνῶν τὰ μετέπειτα, παρατηρεῖ ὅτι βεβαίως ἐκέκτητο καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἀνάλογά τινα ἐγχειρίδια, ἀξιολογώτατα κατ' εἶδος ὅσον καὶ ἐφάμιλλα ἐν πολλοῖς τῶν προγενομένων. Τὰ δ' ἐκ τούτων μάλιστα προωρισμένα διὰ τὴν ναυτιλίαν εἶχον τὴν σύνταξιν λίαν ἐπιμεμελημένην καὶ διήκουσαν μετὰ περισσῆς προσοχῆς ἐν τῷ περιγράφειν τὰ καθ' ἕκαστον ἀντικείμενα. Διότι ἐξεπλήρουν ἰδίᾳ εἴτε ὁμοῦ τὴν ἀνάγκην, ἥτις θεραπεύεται σήμερον διὰ τῶν εἰδικῶν Χαρτῶν τῆς ναυσιπλοΐας, τῶν χωρογραφικῶν καὶ τοπομετρικῶν Διαγραμμάτων, τῶν Ναυηγικῶν ὁδηγιῶν καὶ τῶν Ἐπιτελικῶν ἀναγνωρίσεων· ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν διδομένων ἐν ἐκείνοις στοιχείων ἐξελέγοντο ἀρχικῶς τὰ σημεῖα, ἔνθα ἔδει νὰ ἐπισταθμεύ-

σωσιν αἱ κινητοποιούμεναί ποτε δυνάμεις πρὸς μεμακρυσμένην στρατείαν, προνοουμένων ἀπ' ἐφοδιασμοῦ πάντων ὅσα δὲν θὰ εὑρίσκοντο τυχὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐν ᾧ καὶ οἱ ἐπιτετραμμένοι τὸ ἐπαγόμενον ἐφεξῆς διοικητικὸν ἔργον ἐγνώριζον κάλλιστα πῶς ἥρμοζε νὰ πράττωσι καὶ τίνας νὰ λαμβάνωσιν ἀποφάσεις προϊούσης τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν. Οὕτω δέ, πλὴν τοῦ «Σταδιοδρομικοῦ» πονηματίου, ὅπερ ἀναφέρεται τῇ κατ' ἔτος 949 παρασκευῇ ἡμῶν ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν τῆς νήσου Κρήτης, μνηστέον ἐνθάδε τοῦ ἀγνώστου συγγραφέως καὶ ἐλλιπῶς σῳζομένου «Σταδιασμοῦ, ἤτοι περίπλου τῆς Μεγάλης θαλάσσης»· ἀρυόμενος οὗτος ἱκανὰ ἐκ προγενεστέρων μελετῶν ἐπὶ τῆς περιλαμβανομένης ὕλης, διαγράφει τὸν ἀπ' Ἀλεξανδρείας μέχρι Στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους πλοῦν κατὰ μῆκος τῆς Ἀφρικανικῆς παραλίας, εἶτα δὲ παρακολουθεῖ τὴν ὁδὸν ἀπὸ Βυζαντίου ἕως τῆς αὐτῆς κατιτηρίας διὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἀκτῶν καὶ τέλος ἐκτείνεται ἐπὶ δευτερευόντων τινῶν ἄλλων περίπλων, κατὰ τρόπον ἐμβριθέστατον καὶ εἰς ἄκρον ἀκριβολόγον.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν τελείων θαλασσοδρομικῶν πονημάτων ὑπῆρχον καὶ ἕτερα ἀδόκιμα, ἅτιν' ἀπήντων συνηθέστατα κατὰ τὴν χύδην βιβλιεμπορίαν τῶν λιμενούχων πόλεων καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν ἀγοραίων τῆς ἐπικρατείας καραβοκυρῶν· τῆς δὲ δι' ἀναγραφῶν κατὰ προσέγγισιν καὶ ἥκιστα πρωτοτύπως διατυπουμένων ἔστιν ὅτε ἀρηγούσης καὶ μόνον τῇ ἀτομικῇ ἐμπειρίᾳ τοιαύτης μορφῆς τῶν ναυτ. ὁδηγῶν ὑπόδειγμα εἶνε ἡ «Ἀναμέτρησις τῆς Οἰκουμένης πάσης» ἀπὸ συνόψεως, ἥτις ἀπορρέει ἐκ παραπλησίας τοῦ Ψευδαρριανοῦ συγγραφῆς περὶ Εὐξείνου Πόντου καὶ συντέτακται πρὸς μή τινα τυγχάνουσαν λεπτολόγον μηδ' ἀναφερομένην εἰς ἀπόλυτον βάσανον τοῦ γεωλογισμοῦ ἔννοιαν.

Καὶ ὑπῆρχον ἄρα διὰ τῆς πολυειδοῦς τῶν Ἑλλήνων φροντίδος περὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ναυσιπορείας πάντα τὰ συστηματικὰ βοηθήματα ἐκεῖνα, ὑφ' ὧν διείπετο τὸ ἐν εἰρήνῃ καὶ πολέμῳ κράτος τοῦ πόντου, ὧν δ' ἡ ἐπάρκεια καταδηλοῦται ἐκ τοῦ ὅτι οὐδαμοῦ τῆς ταξειδιωτικῆς ἱστορίας τοῦ ἡμετέρου Αὐτοκρ. Στόλου φωρᾶταί τις παραπλάνησις κατά τε τοὺς πλοῦς καὶ κατὰ τὰς πρὸς τὰς ἀκτὰς προσπελάσεις. Διὰ παραλληλισμοῦ τινος δ' ἐξ ἄλλου τῆς κυβερνητικῆς ὧδε συμβολῆς κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους πρὸς τὴν ἄλλοθι νεωτέραν πως τοιαύτην κατ' ἔρανον ἢ πιστὴν ἀπομίμησιν τοῦ εἴδους καταδηλοῦται ἡ ἀξιόλογος ἐκείνης ὑπεροχή, καὶ δὴ καὶ βραδύτερον διήκουσα ἕως ὅτου ἀπωλέσαμεν παντάπασι τὸν αὐθύπαρκτον ἐπὶ τὸ

συναλλάττεσθαι χαρακτῆρα ἐν τῇ κοσμοπολιτικῇ κοινωνίᾳ — τουτέστιν ἀπὸ τῆς ΙϚ΄ ἑκατονταετηρίδος καὶ πέραν, ὁπότε ἡ ξενικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἕξεις περὶ τὸ διαχειρίζεσθαι τὰ θαλάσσια συνεπήγαγεν ἰδίωμα μὲν μιξοβάρβαρον πρὸς τὸν ἰδιάζοντα τῷ προκειμένῳ γραπτὸν λόγον, ἀπόδοσιν δὲ τῶν νοημάτων ὀθνείαν καὶ ἐλλιπῆ.

Τἀστρονομικὰ πάλιν ὄργανα, ὅσα ἦσαν γενικῆς τινος χρήσεως, εἶχον κατὰ τὸ πλεῖστον σκιοθηρικὴν τὴν σύστασιν, διέκειντο δὲ μεθ᾽ ἁπλότητος καὶ ἡ ἐντέλεια τῶν προσφερομένων τιμῶν ὑπ᾽ αὐτῶν ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς σχηματικῆς ἀκριβείας ἴσα τῇ παρισταμένῃ εἰκονίσει τῶν διαφόρων γραμμῶν. Πᾶσαι δ᾽ ἐν γένει αἱ μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις ἐξετελοῦντο κατὰ μονονοὺ στοιχειώδη μέθοδον, ἅτε συντρεχούσης εἰς τοῦτο τῆς ἀπερίττου τῶν οἰκείων μέσων ὑφῆς· οἱ παρέχοντες Γνώμονες τὸ ἡλιακὸν ὕψος ἢ τὰς ὥρας τῆς ἡμερινῆς ἡμιφορᾶς διὰ προβολῆς τῆς σκιᾶς ἐπὶ καμπύλης τινὸς ἐπιφανείας, οἱ Παραλλακτικοὶ κανόνες καὶ τἆλλα ποικίλα κατασκευάσματα πρὸς σπουδὴν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ τῶν ἀναφορικῶν καὶ τῶν συνήθων προσέτι νεροειδῶν ὡρολογίων τοῦ τῶν εὐδιαστάτων τύπου ἦσαν ἀνεξαιρέτως ἄμοιρα πολυτρόπων καὶ ὅπως ἂν δυσχειρίστων συσκευῶν. Τὸ τοιοῦτον ἄλλως τ᾽ ἐπήγαζεν ἐκ τῆς ἀείποτε τάσεως τῶν προγόνων ἡμῶν νὰ προσδίδωσι παραστατικήν τινα καὶ ὡς οἷόν τε πρακτικὴν ὑπόστασιν τοῖς ἐπιστημονικοῖς αὐτῶν συλλήβδην μηχανουργήμασιν, ἐκείνοις δὲ πρὸ πάντων, ἅτιν᾽ ἀνεφέροντο πρὸς ἐννοίας συγκεκριμένας. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ ἀκόμη τῆς προδιαθέσεως ταύτης, αἱ εἰδικαὶ συνθῆκαι, καθ᾽ ἃς ἦν δυνατή ποτε ἡ ἐπίγνωσις τῶν μετεώρων καὶ φαινομένων, κυριώτερον δὲ τῶν ὑπεργείων σωμάτων, ἀπεῖργον τῆς ἐφαρμογῆς ἀλλοίων τινῶν ἀπὸ τῶν ἰσχυσάντων κοινῇ. Διότι, παρὰ τὰς αἰσθητὰς ἑτέρας ἐκ τῶν καθεστωσῶν ἀτελειῶν περὶ τὸ ἐρευνᾶν τὴν καθόλου εἰπεῖν οἰκονομίαν τῶν ἀστέρων, συνυστέρουν τῶν μαθηματικῶν αὐτῶν συντεταγμένων ἡ ἔννομος παλιναγωγία καὶ ἐπίσης ἡ δι᾽ ὑπολογισμῶν συστηματικῶν ἐξόδευσις τῆς σχετικῆς ἐπιστήμης· ὑπ᾽ ἄλλην ἔποψιν δέ, ἡ ἀλάθητος κατὰ πρᾶγμα θεωρία περὶ τῆς πλανητικῆς, περιοδικῶς ἐπαναληψίμου καὶ ἁρμονικῆς διὰ τοῦ συνόλου κινήσεως τοῦ σύμπαντος Κόσμου ἀνεφάνη μόλις μετὰ τὴν ὁριστικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑποδούλωσιν τοῖς Τούρκοις. Συνέβαινε λοιπὸν ὅτι καθ᾽ ἅπασαν τὴν μηκίστην περίοδον τῶν τετραετίας ἀριθμουσῶν Ὀλυμπιάδων, ὧν ἡ πρώτη μνημονεύεται τῷ 776 π. Χ., καὶ τῶν μετέπειτα Βυζαντινῶν **Ἰνδικτιώνων**—τῶν Ἐπινεμήσεων, ἤτοι

κύκλων δεκαπενταετοῦς διαλείμματος, ὧν ἡ ἀρχὴ ἐλαμβάνετο ἀπὸ τοῦ τρίτου ἐνιαυτοῦ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος· ταύτης δὲ πάλιν γνωρίζομεν ὅτι ἡ καθορισθεῖσα ὑπὸ τῶν Ο΄ κτίσις τοῦ Παντὸς προηγεῖται κατὰ 5480 ἔτη, ὁπόθεν ἀφίετο καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἡμῶν χρονολόγιον — αἱ κατὰ δόξαν πεποιθήσεις τῶν συγχρόνων σοφῶν διίσταντο καὶ προσέκοπτεν οὕτως οὐσιωδέστατα ἡ ἀναγραφὴ ἀξιωμάτων τινῶν καὶ κανόνων, οἵτινες νὰ ἐπαληθεύωσι τὴν οὐράνιον συναίρεσιν ἄνευ ἐπιλύσεων γραφικῶν. Ἐλλειπούσης δὲ προσέτι τῆς χορηγοῦ τάξεως τῶν αἰωρουμένων στοιχειωμάτων μετὰ διαπορίου τινὸς καθ᾽ ὥρας τοῦ ἔτους καὶ σταθερᾶς ἐπαναφορᾶς, γέγονεν ὅτι καὶ αἱ ἐκφάνσεις τῆς μετεωροσκοπίας (τά τε Παραπήγματα λεγόμενα ἀστρονομικὰ δελτία καὶ αἱ παρεμφερεῖς πρὸς καταδειγματισμὸν δημοσιεύσεις) εἶχον μονομερῆ μᾶλλον τὴν σημασίαν αὐτῶν, πλὴν ἐπ᾽ ἐνίων αὐτοφανῶν καὶ καλῶς βεβασανισμένων θεμάτων.

Ὥστε συμπεραίνομεν ὅτι τὰ διδάγματα ὅσον καὶ ἡ ἐμπράγματος ἐπιλογὴ ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ἀστρικοῦ συστήματος μόνον περὶ θεμελιώδη τινὰ καὶ ἁπτὰ συνηντῶντο ἕως καταλύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Μεταξὺ δὲ τῶν λοιπῶν ἀναμφισβητήτων ἦν ἀνέκαθεν καὶ τὸ ὅτι τὸ γεωγραφικὸν πλάτος μετὰ τῆς ὥρας τόπου τινὸς συνήρτηντο τῇ παρατηρουμένῃ ἀπὸ τούτου μεσημβρινῇ ἐξάρσει τοῦ Ἡλιακοῦ δίσκου, εἴτε τῷ λαμβανομένῳ κατὰ δεδομένην στιγμὴν καὶ ἐν ὡρισμένοις τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου σταθμοῖς ὕψει τῶν πλανητῶν καὶ τῶν πρωτευόντων ἀπλανῶν ἀστέρων· ἀφ᾽ ὅτου τῷ βασιλεῖ τῆς Ἰθάκης

«. . . οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτεν
Πληϊάδας τ᾽ ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην
Ἄρκτον θ᾽, ἣν Ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
ἥτ᾽ αὐτοῦ στρέφεται καί τ᾽ Ὠρίωνα δοκεύει,
οἴη δ᾽ ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο» (Ὀδ.—Ε. 270),

μέχρις οὗ οἱ δρόμωνες ἐφωδιάσθησαν διὰ πολοδείκτου μαγνητικοῦ— περὶ τὸ 1127 ἔτος—καὶ ἐπὶ συνέχειαν κατόπιν, οἴδαμεν ἄριστα τοὺς τοῦ ὑπερποντίου στίγματος παράγοντας. Καὶ τοὐντεῦθεν ὁ πολὺς Ἵππαρχος ἐδυνήθη νὰ διαγράψῃ κατὰ τὸν Β΄ αἰῶνα π. Χ. καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς χρῆσιν τῶν ἐπιστημόνων τὰ μετὰ διόπτρας, ἀράχνης καὶ τυμπάνων ἀστρόλαβα, ἅτινα διὰ στερεογραφικῆς προβολῆς εἴτε κωνικῆς τινος ἀναπτύξεως ἐπέλυον ἐφεξῆς γραφικῷ τῷ τρόπῳ τὸ τρίγωνον τῆς θέσεως· δῆλον ὅτι δ᾽ ἡ μεγαλοφυὴς αὕτη ἐφεύρεσις προσεκτήσατο ἰδιαιτέραν ἐν τῇ ναυτιλίᾳ σπουδαιότητα, ἅτ᾽ αἰσθητο-

ποιοῦσα τὰ θεωρητικῶς παραδεδεγμένα καὶ ἐξυπηρετοῦσα διὰ τρόπου ἀπαραμίλλου τὸν ἐν παντὶ καιρῷ προσανατολισμὸν τῶν πλοίων, ὅτε ἠρμένιζον εἰς ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ μακρὰν τῶν γνωστῶν ξηρῶν.

Τὸ ἐν Ἀντικυθήροις ὅμως εὑρεθὲν πρό τινων ἐτῶν ὑποβρυχίως ἀστρόλαβον, ὅπερ ἐπέλυε τὸ θεσιγνωστικὸν τρίγωνον δι' εἱρμοῦ μηχανικοῦ καὶ ἐθεράπευε σύναμα τὸν κανονισμὸν τῆς πλεύσεως διὰ θαυμαστοῦ συνδυασμοῦ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, εἶνε καινοφανὲς ὄργανον καὶ ἀφιστάμενον ἄρδην πάντων τῶν ὁπουδήποτε περιγραφομένων ὁμοειδῶν. Ἡ μετ' ἐπισταμένην ἐκείνου μελέτην πλείστου λόγου καὶ κύρους γνώμη τοῦ ἀνθυποπλοιάρχου τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ κ. Ρεδιάδου, ἣν συνάγομεν ἐκ τῆς δημοσιευθείσης τῷ 1903 πραγματείας αὐτοῦ «Περὶ τοῦ ἐξ Ἀντικυθήρων ἀστρολάβου», συνοψίζεται ἐν τῷ ὅτι ἡ τοσαύτη ἀποκαλυφθεῖσα ἐξ ἀπροδιαθέτου τελειότης θὰ ἦτο καταληπτὴ καὶ οὐχ ἧττον ἀποδεκτὴ ἀνενδοιάστως δι' ὡρισμένην τινὰ ἐποχὴν μόνον ἐὰν εἴχετο τυχὸν ὑποστάσεως ἡ σκέψις μήτοι ἡ τῶν δυτῶν ἐργασία ἐφανέρωσεν ἀστρονομικὸν σύνεργον μετ' αὐτοκινήτου μηχανισμοῦ ἐκ τῶν πρωτογενῶν τῆς ἐξελίξεως τῶν σημερινῶν χρονομέτρων· ἀλλὰ τοιοῦτό τι δὲν συμβαίνει βεβαίως, δι' αἰτίας ἐλλόγους, ὑποφαίνεται δ' ὅτι τὸ κατασκεύασμα ἀνάγεται εἰς χρόνους κατὰ πολὺ μεταγενεστέρους τῆς αὐτοκρατορίας ἐν Ρώμῃ τῶν συναρξάντων Βαλβίνου καὶ Μαξίμου. Τῇ ἀληθείᾳ δέ, προαγόμενοι ἔστω μέχρι τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἀπὸ τῆς περιφήμου Κινουμένης σφαίρας τοῦ Ἀρχιμήδους, δι' ἧς εἰκονίζετο ἡ ἀλληλουχουμένη κατὰ τὴν τοῦ ποιήσαντος δόξαν περιφορὰ τοῦ Ἡλιακοῦ συστήματος, εἶχον ἐπινοηθῇ ἐν μέτρῳ οἱ λεπτοὶ καὶ λίαν εὐαισθήτου συμπλοκῆς τινος ὀδοντωτοὶ τροχοί, τὰ διάσπειρα ἔτι ἐλατήρια τῶν μικροβασιῶν καὶ οἱ μετὰ διαφυγῶν ῥυθμισταὶ τῆς λειτουργίας αὐτῶν, παραμένουσιν ἄλυτοι αἱ ἀπορίαι πῶς ἔκτοτε καὶ ἐπὶ μακρότατον χρόνον δὲν ἐγένετο ἑτέρα τῶν τοιῶνδε ἀκριβολογικῶν συναρσεων ἐφαρμογὴ πλὴν κατ' ἐνίας περιπτώσεις ἴσως, αἵτινες ἀπώλλοντο διὰ τῆς λήθης, καὶ ἐν τῷ ἀστρολάβῳ περὶ οὗ ὁ λόγος, διατί δ' ἐκεῖναι δὲν ἐπεκράτησαν τῶν περισωθεισῶν συνθετωτέρων ἢ τοὐλάχιστον δὲν ἠξιώθησαν κἂν νύξεως ὑπὸ τῶν διαδοχικῶς γραψάντων ἐν σχέσει πρὸς τὸν σκοπόν;

Καὶ ἀναμφισβήτητον μέν ἐστιν ὅτι, ἕνεκα τῶν μεγίστων περιπετειῶν καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων συμφορῶν τῆς ἡμετέρας φυλῆς, ἄπειρα ὅσα κατεστράφησαν τέλεον καὶ ἀνεπανορθώτως ἐκ τοῦ παρῳχημένου αὐτῆς λαμπροτάτου βίου· τῆς ἐπ' Αἴγυπτον στρατείας τοῦ Βὲν Ἄλλ-Ἀσὶς πλεῖστοι προηγήθησαν καὶ μετεγένοντο ὄλεθροι τῶν προϊόντων τῆς

Ἑλληνικῆς διανοίας. Ἀλλ' ἐν τοσούτῳ τὰ ἴχνη τῶν τεμνουσῶν ἐκ περιόδων ἀνακαλύψεων νέας που τροπὰς τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν οὐδαμοῦ σχεδὸν ἀπεσβέσθησαν ἕως ἐσχάτων, κατὰ δὲ τὸ κύριον αὐτῶν μάλιστα διήκουσιν ἄνευ διακοπῆς τινος· διότι, καὶ ἄν ποτε χαίνῃ ἡ σειρὰ τῶν ἀναμφιβόλων, συγκεκριμένων δ' ἐνδείξεων τινὸς ἐκ τῶν τοιούτων καινοτροπιῶν καὶ τελειοποιήσεων, συμπληροῦνται αἱ ἐλλείπουσαι ἀπ' αὐτῶν δι' ἀβιάστως ἐρχομένων ἐν νῷ καὶ ἀσφαλῶν οὐδὲν ἧττον συμπερασμῶν, οἵτινες δὴ παρέπονται τῇ λεπτομερεῖ τῶν συναφῶν κειμένων μελέτῃ καὶ ὑπολανθάνουσιν ἔτι μᾶλλον εἰς τὰ πολλαπλᾶ καὶ ὑποκείμενα ταῖς ἀνθρωπίναις αἰσθήσεσιν ἀποτελέσματα. Τοῦτο δὲ παρατηρεῖται συμβαῖνον καὶ ἐν τῷ γενικῷ τρόπῳ τῆς πάλαι ποντοπλοΐας, κατά τε τὴν ἀναμέτρησιν καὶ κατὰ τὸ ἀστρολογικὸν μέρος τοῦ τὰς ναῦς κυβερνᾶν· τὰ δὲ κατ' ἐκείνην φανερὸν ὅτι σκοπίμως ἠρευνήθησαν ὧδε διά τινος διεξοδικῆς περιεργασίας ἐπὶ τῇ δοθείσῃ ἀφορμῇ ἐκ τῶν Ἀντικυθηραϊκῶν εὑρημάτων, ἵνα παρὰ τὸν προτεθέντα καθορισμὸν τῆς τούτων προελεύσεως μάθωμεν καὶ πῶς ἔδει πλεῖν τὸν Ἑλληνικὸν Αὐτοκρ. Στόλον πρὸς ἀρτίαν καὶ ἐντελέστατα ἐρρυθμισμένην ἔνδον τῶν σκαφῶν αὐτοῦ ἐξυπηρέτησιν πάντων τῶν ἁπτομένων τῆς πορείας μετὰ τοῦ ἑκάστοτε στίγματος.

Ἐὰν συμπληρωθῶσιν ὅθεν κατὰ μικρὸν πάνθ' ὅσα ἐλέχθησαν ἐν παρεκβάσει, συνάγεται μονονοὺκ ἀδιστάκτως ὅτι τὸ ἀνασυρθὲν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῶν νοτιωτάτων τῆς Ἑλλάδος ξηρῶν ὄργανον πολλοῦ γε καὶ δεῖ ν' ἀναφέρηται εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, σχετίζεται ποικιλοτρόπως πρὸς τὰ γεγονότα καθ' ἣν ἀλγεινὴν περίοδον ἡ ἀθρόα τῶν Λατινοφράγκων κάθοδος ἀνεστάτωσε τὴν ὅλην Ἀνατολήν· μερικώτερον δὲ χρονολογουμένη ἡ περίστασις τοῦ ναυαγήσαντος πλοίου, ὅπερ ἔφερε τὸ ἀστρόλαβον, φαίνεται ἁρμόζον νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐπηκολούθησε τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπ' ἐκείνων καὶ ἀνήκει τοὐντεῦθεν εἰς τὰ μεθεόρτια τῆς γενομένης τότε ἀδιακρίτου λεηλασίας. Καὶ γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἐστιγματισμένη αὕτη ἐπιδρομή, ἧς περιέστημεν οὑτωσὶ θύματα, ἀρχικῶς μὲν εἶχε διαγεγραμμένην κατιτηρίαν τὰς χώρας Συρίας καὶ Παλαιστίνης, κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὰς ὑποκεκρυμμένας διαθέσεις τῶν προτελεσθεισῶν ὁμοίων ἐπιχειρήσεων, μετεβλήθη δ' ὅμως ἡ κατεύθυνσις εὐθὺς ὡς παρουσιάσθη ἡ πρόφασις τῆς ἀναγκαίας τάχα βοηθείας ἀπὸ τῶν Σταυροφόρων τῷ Ἰσαακίῳ Β΄ Ἀγγέλῳ, ἵν' ἀντεπεξέλθῃ ἐναντίον τοῦ φιλοδόξου διεκδικητοῦ τοῦ ἡμετέρου Θρόνου ἀδελφοῦ αὐτοῦ

᾿Αλεξίου. Τοῦ δ᾿ Αὐτοκράτορος θανατωθέντος δεκάμηνον μετὰ τὴν ἄφιξιν τῆς Λατινοφραγκικῆς στρατιᾶς κατὰ τὸν Βόσπορον, τὸ πολιτειακὸν ὧδε καθεστὼς διεσπάσθη καὶ κατελύθη τέλεον συνῳδὰ τῇ μνημονευθείσῃ ἀνωτέρω που φορᾷ τῶν πραγμάτων.

Παρὰ τὴν μίσαλλον δ᾿ ἐξ ἄλλου καὶ περιφίλαυτον συμπεριφορὰν τῶν ἐπελθόντων, συνέρρευσαν ἀπὸ τῆς ῾Εσπερίας ἅμα τῷ τοῦ θριάμβου ἀκούσματι καὶ ὀρδαὶ ἑτέρων ἀλητῶν τοῦ ξίφους μετὰ φανατικῶν φλάρων ἐν σμήνει καὶ ἄλλα προσέτι καθάρματα, ὧν πάντων ὁ κοινὸς πόθος ἦν συμμετοχή τις εἰς τὰ πλουσιώτατα ἐκ τοῦ Πανελληνίου θησαυροῦ λάφυρα· διαρκούσης δὲ τῆς τοιαύτης ἐνζήλου ληστοπραξίας τῶν Φράγκων καὶ Λατίνων, καθ᾿ ἣν μέγα τι μέρος τῆς λείας ἀπήχθη διὰ θαλάσσης πρὸς τὰς ἐκεῖθεν τοῦ ᾿Ιονίου πόντου χώρας, εὔλογός ἐστιν ἡ εἰκασία ὅτι περιελήφθησαν ἐν αὐτῇ ἀτίμητά τε πολλὰ τεκμήρια περὶ προόδων μόλις ἀρξαμένων νὰ ὑποφώσκωσι καὶ παντοῖα ἐπιστημονικὰ κατεργάσματα — πρὸ πάντων δ᾿ ἀπὸ τῆς μεγίστης τῶν πρωτοστατησασῶν μονῶν παρακαταθήκης — ὧν ἡ προαχθεῖσα βαθμηδὸν ἔκτοτ᾿ ἰδιοτέλεια ἀπήλειψε τὰ ἀρχέγονα γνωρίσματα καὶ νῦν φαίνεται ὁ ἰδίᾳ ἑκάστου τύπος ὡσεὶ νὰ προῆλθεν ἀπ᾿ ἀλλοτρίας πάντῃ ἐπινοίας, προσφάτου δέ πως ἐφέσεως.

Διεξερχόμενοι ἀφ᾿ ἑτέρου ὅσας σχετικὰς τῷ ὑπ᾿ ὄψει θέματι περιγραφὰς ἐν ταῖς νεωτέραις πηγαῖς περὶ τῶν ἀστρονομικῶν κατὰ φθίνοντα τὸν Μεσαίωνα ὀργάνων ἀνὰ τὴν ναυτιλλομένην ᾿Ανατολικὴν Εὐρώπην, εὑρισκόμεθα πρὸ ἐνίων αὐτοδήλως ἐλλιπῶν, ἀνεπαρκῶν δ᾿ ἐν τῷ συνόλῳ κατὰ τοὺς διδομένους χαρακτηρισμοὺς καὶ δυσεξηγήτων πληροφοριῶν. ῾Η εὐρεῖα ἀνάπτυξις τῆς τοιαύτης κενότητος, ἥτις καταδηλοῦται πλειότερον διὰ παραβολῆς τινος πρὸς ὅ,τι ἐπιστάμεθα ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ Δύσει κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, διαφεύγει μὲν τὰ ὅρια τῆς παρούσης πραγματείας, ἀλλ᾿ εἶνε γεγονὸς πολλαχῶς ἐξηκριβωμένον ὅτι ἡ ῾Ελληνικὴ Αὐτοκρατορία διετέλεσεν οὖσα ἡ φωτοδότις ἐν πᾶσι λαμπὰς τῶν συγχρόνων αὐτῇ λαῶν· προσεκτική τις δ᾿ ἅμα μελέτη πείθει ὅτι καινοὶ ὑπεισῆλθον εἰς τὴν παντοειδῆ μηχανολογίαν παράγοντες κατὰ τὸ ἔσχατον στάδιον τῆς ἀπερισπάστου γονιμότητος τοῦ ὑπερόχου τῆς ἡμετέρας φυλῆς πνεύματος. Καὶ οὗτοι οἱ παράγοντες, ὧν ἡ γένεσις οὐδαμοῦ διευκρινεῖται μετ᾿ ἀναμφισβητήτου τινὸς ἀκριβολογίας, συγγενεύουσι μὲν πρὸς βεβαιωμένας ἐφευρέσεις τῶν ῾Ελλήνων ἢ ἔχονται τούτων ἀκροφανῶς, κατὰ σύμπτωσιν δ᾿ ἐξετάθησαν διὰ χρήσεως μετὰ τὴν σύλησιν τοῦ Βυζαντινοῦ μεγαλείου. ῞Επεται δ᾿ ἄρα τὸ ἐνδόσιμον ὅτι τὰ διαγνωσθέντα ὑπὸ

τοῦ Ἀθήνησι σοφοῦ νομισματολόγου τε καὶ ἀρχαιολόγου κ. Σβορώνου καὶ ταξιθετηθέντα προσφάτως λείψανα τοῦ ἀστρολάβου μετέχουσι λίαν τοῦ πολυτρόπου τὰς ἐκδηλώσεις δαιμονίου τῆς μεσαιωνικῆς τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ἐπιδόσεως· τοῦτο δὲ καὶ ἐνισχύει σημαινόντως ἡ ῥητὴ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ἀπόφανσις, ὅτι ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐντελεστάτου ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις ὀργάνου δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπολείπηται καθ' ἁρμόδιόν τινα χρονολογισμὸν τῆς Γ΄ ἑκατονταετηρίδος μ. Χ.

Ἡ ἐπαχθεστάτη ἐν τοσούτῳ κυριαρχία τῶν Λατινοφράγκων, εἰ καὶ διαρρεύσασα μεθ' ὑπεράγαν ἀσθενοῦς τινος πολιτειακῆς ἐπιβολῆς ἐπὶ περιωρισμένης μόνον χώρας τῆς ἐγγὺς τῇ Βασιλευούσῃ Θράκης, ἀπετέλεσεν ὅμως τὸ ὕστατον κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καίριον πλῆγμα. Διότι τὴν ἐλλείψει κύρους ἑνιαίου ἀδυναμίαν τοῦ κατακτητοῦ, ὅπως κατασυντρίψῃ ἡμᾶς τέλεον κατὰ τὴν ἀπομείνασαν ζωτικότητα, ἀνεπλήρου ἔτι χεῖρον ἡ προκύψασα καὶ ἐξ ἀμέσου ἀσκηθεῖσα αὐθαιρεσία τῶν Βενετῶν, τῶν Πισαίων καὶ τῶν Γενουατῶν, τῶν ὁποίων αἱ οἱονεὶ ἀπὸ κρατῶν ἰδίᾳ ἑκάστου ἐκπορευθεῖσαι πράξεις ἐτύγχανον οὖσαι καταθλιπτικαὶ ἐμπραγμάτως καὶ εἰς ἄκρον ὀλέθριαι τοῖς γηγενέσι πληθυσμοῖς. Τὰ δ' ἀποτελέσματα τῆς ὑλικῆς νίκης, ἥντινα κατήγαγεν ἤδη ἀδιαφιλονίκητον ἐν τῇ οὐσίᾳ ὁ Παπισμός, ἐξεδηλώθησαν πολλαπλῶς ἀνὰ τὰς ἠπείρους καὶ νήσους ὧδε, ἂν καὶ τὸ ἀποκομισθὲν δι' ἐπιμόνου διωγμοῦ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων κέρδος ἦν πόρρω τοῦ ἀναλογεῖν τῷ ὅ,τι ὠνειροπολήθη ἐξ ἀρχῆς καὶ προσεδοκᾶτο· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συγκλονισθέντων ἀνεπανορθώτως τῶν ἠθικῶν θεμελίων τῆς τοῦ Ρωμαϊκοῦ κέντρου αἴγλης ἕνεκα τῶν ἐπισυμβάντων ὀργίων, οὐδὲν τὸ διαρκὲς κατωρθώθη νὰ συμπηχθῇ μετὰ τοσαύτην τινὰ θυσίαν, ἅτε σὺν τῇ ἐφεξῆς ἀναπτύξει προσώπων τε καὶ πραγμάτων ἐξιχθείσης τῆς συμφεροντολογικῆς τῶν ἐργασαμένων αἱρέσεως ἕως ἀσυμβιβάστου πρὸς ἕκαστον ἀντιθέσεως καὶ ταχὺ τῆς φυλετικῆς ἁρμονίας ἐκλειψάσης παντάπασι. Διευκολυνθέντες ὅμως οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τοῦ ἀνεπισήμου ἐκείνων συμμαχικοῦ ζήλου καθ' ἃς κατέβαλλον ὁσημέραι προσπαθείας ἵνα ἐξαπλωθῶσιν ὡς οἷόν τε πλειότερον καὶ ἐπιβληθῶσι πλέον πανταχοῦ δι' ἰσχύος ἀκράτου, ἐπωφελήθησαν ἐπὶ μέγα ἐκ τῶν περιστάσεων. Καὶ τοὐντεῦθεν ἡ ὁριστικὴ ἀνακοπὴ τῆς σωτείρας ἀπὸ τῶν φύσει καὶ θέσει τεταγμένων διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ πέραν τῶν πρὸς ἕω ἐσκοτισμένων πνευματικῶς λαῶν ἐπηκολουθήθη ὑπὸ τῆς γεννηθείσης ποτὲ

τελεσφορωτέρας προδιαθέσεως τῶν μέσων τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ὅπως οὗτος ἐγκαθιδρυθῇ ἐν Εὐρώπῃ.

Ὀλίγον δὲ χρόνον μετὰ τὴν τοιαύτην ἐκ τοῦ λεληθότος τελεσιουργὸν τακτοποίησιν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ τοῦ Τουρκικοῦ ἔθνους γνωρίζομεν ὅτι ἐπῆλθεν ὡς ἐξ ἀποτελέσματος. ἡ συνομολογηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ δυναστικὴ συνθήκη τῆς Ἀπαμείας (11 Φεβρουαρίου 1300), δι' ἧς συνεπήχθη ἡ μαχητικὴ ὑπόστασις καὶ ὑπερεκρατύνθησαν αἱ ἐπιθετικαὶ τάσεις τῶν θύραζε στρατιῶν· καὶ ἐφεξῆς ὁ περιστὰς οὑτωσὶ ἐχθρὸς ἐπελήφθη μετὰ ζέσεως πολλῆς τῆς τῶν ποδῶν τοῦ Δικεφάλου Ἀετοῦ ἀπονυχίσεως, πρὸς τὸ κατακεφαλίσαι εὐκοπώτερον τοῦτον εἶτα καὶ ἀσφαλέστερον. Ἡττήθη λοιπὸν κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1301 ὁ στρατάρχης Μουζάλων πλησίον τοῦ Βαφαίου ὑπὸ τοῦ εἰσελάσαντος εἰς Βιθυνίαν σουλτάνου Ὀσμάν, ὅστις ἠδυνήθη διὰ τῆς κτηθείσης ὑπεροπλίας νὰ ἐγείρῃ περὶ τὴν Νίκαιαν φρούρια ἐρυμνὰ καὶ νὰ ὑποτάξῃ ἐπακολούθως τὴν Γάγγραν, Τρίπολιν τὴν ἐπὶ Μαιάνδρῳ, τὴν Φιλαδέλφειαν, τὰ Θυάτειρα καὶ τὴν Ἔφεσον ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου· μεθ' ὃ δὲν ἐβράδυνε νὰ κυριεύσῃ ἀλληλοδιαδόχως τὸν Ἀστραβήτην, τὸ Ἱερόν, τὰς Χηλάς, τὴν Τρικοκκίαν, τὸ Κουβούκλειον καὶ πάντα τὰ ἔνθεν κἀκεῖθεν τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ κείμενα ὀχυρά· τέλος δέ, ἐν ᾧ αἱ Μωαμεθανικαὶ πειρατίδες ἠρήμουν πυρὶ καὶ σιδήρῳ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, παρεδίδετο τῷ εἰρημένῳ ἡ Προῦσα ὑπὸ τοῦ γενναιοτάτου αὐτῆς φρουράρχου Ὄρνου καὶ κατόπιν ἐρρωμένης ἡμῶν ἀντιστάσεως ἐδουλοῦντο παντάπασιν ἡ πέριξ τοῦ ὄρους Ὀλύμπου χώρα μετὰ τῶν πεδινῶν ἀπώτερον ἐκτάσεων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δ' ἐκείνης, κατὰ Παχυμέρην, «ηὔξανεν ὁσημέραι καὶ αὖθις τὸ ἀπὸ τῶν Περσῶν δεινόν, ὥστ' ἀποκεκλεῖσθαι πανταχοῦ τὰς τῆς σωτηρίας ἐλπίδας. Τί γὰρ τῶν δυσχερειῶν ἀπῆν; καὶ ἐῶ τὰ μακράν· ἀλλὰ τὰ κατὰ θύραν ταῦτα καὶ τῆς βασιλίδος προαύλια. Τὰ δ' ἦν εὐθὺς νηὸς ἀποβαίνοντι τῷ τὰ στενὰ τοῦ Βοσπόρου περαιουμένῳ, ὥστ' ἀφεμένῳ θαλάσσης λαμβάνειν κίνδυνον· ἀνέδην γὰρ διέτρεχον πανταχοῦ τῆς περαίας καὶ κατεσκήνουν ὅπου ἦν βουλομένοις αὐτοῖς, καὶ ταῦτ' οὐκ ἰλαδὸν στρατεύουσιν, ἀλλ' ἀσυντάκτως καὶ κατ' ὀλίγους, ὥστε κεῖσθαι τὴν περαίαν τῆς Βυζαντίδος Σκυθῶν, ὃ δὴ λέγεται, ἐρημίαν, μηδενὸς τολμῶντος φανῆναι, ὅτε συνέβαινε καὶ παραβολώτερόν τινας διαπράττεσθαι καὶ ἐκθέειν τολμῶντας, ζήλου τινὸς πείθοντος ἢ καὶ μᾶλλον ἐνδείας πιεζούσης, τριβομένου τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἐφοδίων σφίσι καταναλωμένων, ἅπερ οἴκοθεν ἀπεφέροντο. Τὰ δ' ἦσαν μᾶλλον εἰς κίνδυνον·

ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἐκωλύοντο ἀπειλαῖς τῶν κρατούντων καὶ φόβῳ σωφρονιζόμενοι, οἱ δὲ τολμῶντες, ἥν πού τις προεξέδραμεν ἱκανὸς δοκῶν ἄγειν σύντομον—λοχαγὸν τὸν τοιοῦτον εἴποι τις ἂν—καὶ ἐπὶ τὸ παρὰ πᾶσιν αἴσθησιν ἐξήρχοντο, ὥστε καὶ συνέβαινε ποτὲ μὲν εὐστοχεῖν ὀλίγοις πρὸς πολλοὺς γυμνοῖς καὶ ἀνόπλοις, πολλάκις δὲ καὶ σφάλλεσθαι. Καὶ οὐκ ἦν ἡμέρα σχεδὸν καθ' ἣν ἢ μὴ τοῖς κατὰ θάλασσαν φρουρίοις προσβάλλοντες ἠκούοντο ἢ μὴ ἀπάγοντες αἰχμαλώτους ἢ μὴ φονεύοντες, καὶ μᾶλλον ὅτε καὶ ἱκεσίαις ἐχρώμεθα πρὸς Θεόν, τὸ οἴκτιστον. Διεῖχε δὲ μόνος ὁ πορθμὸς οὗτος· καὶ πολλάκις μὲν μεθ' ἡμέραν ἐφαίνοντο τοῖς ἐντεῦθεν ἀφορῶσι καὶ πεζοὶ καὶ ἱππεῖς· κἂν που δέ τις ἢ ἐνδείᾳ ἐξαπορούμενος κἀντεῦθεν ἐλπίζων κερδαίνειν ἐκ τῶν ὑπολελειμμένων ἄλλοις, ἢ μὴν καὶ κατὰ χρείαν ἑτέραν ἢ τοῦ σφετέρου κτήματος ἐπιμέλειαν ἐξορμᾶν ἐτόλμα, αὐτίκα ἢ ἡλίσκετο ἢ ἐκτείνετο. Καὶ πολλοὺς ἂν εἶδες ἐσφαγμένους ἢ τετρωμένους εἰς θάνατον, ἔστι δ' οὗ καὶ κεφαλῆς ἄνευ καὶ κόρσας ἀναύχενας. Πεπλήθει δὲ τῶν ἀγρομένων ἡ πόλις, καὶ ἐστενοχωρεῖτο τοῖς πανταχοῦ κειμένοις εἰκῇ τε καὶ ὑπαιθρίοις πνοῇ ζῆν καὶ μόνῃ πιστευομένοις· λιμὸς γὰρ ἐντεῦθεν καί γε λοιμὸς τοὺς ἀθλίους διεμεριζέτην· καὶ οἱ ἀστικοὶ τοῦ κακοῦ παραπέλαυον, καὶ οἱ μὲν αὐτίκα τοῖς δεινοῖς συνείχοντο καὶ ἄποροι διῄεσαν καὶ ἀμήχανοι, οἱ δὲ ὅσον οὔπω τὰ τοῖς πλησίοις συμβάντα. καὶ ἑαυτοῖς ἐπ' ἴσης ἤλπιζον». Πολυτρόπως ἀκόμη ἐπεβάλλοντο οἱ κύριοι τῆς ἐγγὺς Ἀσίας γενόμενοι καὶ ἤσκουν μάλιστ' ἐνίοτε εἶδός τι κηδεμονίας κατ' ἀνοχήν, εἰσέπραττον δὲ καὶ ὑποτέλεια καθάπερ ἐδόκει αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἐξασθενωθέντων Αὐτοκρατόρων τοῦ διαμελισθέντος Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Προτοῦ δ' ὅμως εἰσέλθωμεν εἰς τὴν περίοδον τῆς ὁριστικῆς καταλύσεως, καὶ δὴ ἐνόσῳ οἱ Λατινόφραγκοι κατεκράτουν ἔτι τμήματα ἐκ τῆς ἡμετέρας γῆς, ἡ μὲν χερσαία τῶν Ἑλλήνων παράταξις εἶχε διοργανωθῇ ἄριστα καὶ ἔδρασε λίαν καὶ ἐξαιρέτως διεκρίθη ὅπου ἂν συνεστήσαμεν ὁμογενεῖς ἐπικρατείας διὰ καταφυγῆς τοῦ Ἐθνικοῦ συλλήβδην πρωτάτου· τοῦ δ' Αὐτοκρ. Στόλου τὰ πάντως μὴ τέλεον ἐκμεμηδενισμένα ὑπολείμματα ἔτυχον οὐχ ἧττον ἐπιμελοῦς τινος προαγωγῆς ἐκεῖσε καὶ ἱκανὰ τὰ σπουδαῖα εἰργάσαντο, μάλιστα δ' ἐν τῇ ἐκτεταμένῃ μέχρις ἐσχατιῶν Φρυγίας, Λυδίας καὶ Ἰωνίας πρὸς Α. καὶ Ν. Νικαιατικῇ πολιτείᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου Γ΄ Δούκα τοῦ Βατάτση. Εἴ ποτ' ἀνευρίσκοντο δ' ἐν τῷ μέλλοντι λεπτομερῆ τινα ἱστορήματα ἐπὶ τῶν πολεμικῶν πεπραγμένων κατὰ τὴν 57/ετίαν ἐκείνην, ἢ διεφωτιζόμεθα τοὐλάχιστον περὶ τούτων οἱ ἐπίγονοι ἐξ

ἀρτίων καὶ ἀποκαλυπτικῶν κατὰ τὰς μερικότητας χρονογραφιῶν τῆς ἐποχῆς, ἀναντίρρητόν ἐστιν ὅτι ὁ ὑπερβεβαρημένος δόξης βίος διὰ τῶν αἰώνων τῆς ἡμετέρας φυλῆς θὰ προσεκτᾶτο συμβολὴν ἀνεκτίμητον ἐς τὸ καθορισθῆναι πλήρως τὴν μεγίστην αὐτοῦ πολυπραγμοσύνην καὶ κατὰ τὸν προσκλίνοντα Μεσαίωνα. Ἔτι δὲ μᾶλλον θὰ εἰσέφερεν ἐν σχέσει ἡ ἀπίθανος δυστυχῶς τό γε νῦν φαινομένη περίσωσις εἰδικωτέρων τινῶν καὶ οὐσιωδεστέρων ἄρα μνημείων, πρὸ παντὸς δὲ ναυτικῶν, οἷά περ ὑπῆρξαν, διαφόρων καὶ αὐθυποστάτων καθ' ἕκαστον εἰδῶν ἐν τῇ συγχρόνῳ τάξει, ἀναγομένων εἴς τε τὴν ἡμερολογιακὴν τῶν πολεμικῶν πλοίων κατάστασιν καὶ εἰς τὰς ἐκθεσιγραφικὰς διατυπώσεις τῶν στολαρχείων. Ἡ ἀρχῆθεν ἄλλως τε ἀναγκαία ἐνημερότης περὶ πολλῶν καὶ ποικίλων γενονότων τῆς συνήθους ἢ ἐκτάκτου κατατριβῆς, ἅτινα ἐνεῖχον ἀξιοσημείωτον περιωπὴν μετὰ διδακτικῆς χροιᾶς, ἐπέβαλεν ὅπως μὴ παρορᾶται τὸ θεραπεῦον τὴν ὑστερογνωσίαν ταύτης ἔργον.

Καὶ δή, ἰστέον ἐν πρώτοις ὅτι τὸ σύνολον γραφικὸν μέρος τῆς ἐπινηίου ὑπηρεσίας ἦν ἁπλούστατον κατὰ τὸν διοργανισμὸν καὶ λίαν συνοπτικὸν διὰ τῆς καθημερινῆς διεξαγωγῆς. Συνῇδεν ὅ ἐστι τοῖς κρατοῦσι κεφαλαιωδῶς τότε ἀξιώμασιν οἱουδήποτε διέποντός τε καὶ συνιστῶντος τὸ ἔνοπλον σύνταγμα· εἴδομεν δ' ἀλλαχοῦ ὅτι ἡ κορυφαία ἔκφανσις τῆς τοιαύτης διαθέσεως τῶν πραγμάτων ἀπήντα εἰς τὰς στρατηγικὰς σημάνσεις, βραχείας οὔσας καὶ περιεκτικὰς ἀπ' ἐλλόγου μιμήσεως τοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συστήματος («Τὴν ταχίστην πλεῖν», «Ἐς ἐμβολήν», «Εἰς τὰς ναῦς βοηθεῖν κατὰ κράτος» κ.τ.τ.). Ὡς πᾶν ἵδρυμα ὅθεν διέθετε κατ' ἀρχὴν τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν πρὸς γραφήν, ὁμοίως προυβλέπετο τοῦτο καὶ ἐφ' ἑκάστου τῶν καραβίων· περιελαμβάνοντο δ' ὧδε ποσόν τι ***μεμβράνης*** ἐκλεκτῆς δι' οἱανδήποτ' ἐξαιρετικὴν χρείαν καὶ ἱκανὰ κατὰ τριβὴν ***Κουβάρια*** — κύλινδροι τῶν πολλάκις ἐστραμμένων λωρίδων καὶ φύλλων περὶ ξυλίνας ῥάβδους — χάρτου, ***περγαμηνοῦ*** μὲν μέχρι τῆς ΙΓ΄ ἑκατονταετηρίδος, ***βομβυκίνου*** δὲ κατόπιν κατ' ἀπομίμησιν ὅσον καὶ γνησίου· καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος προήρχετο ἐκ Βομβύκης τῆς μεσογείου Συρίας, μεταπωλούμενος κυρίως ὑφ' ὁδοιπόρων Ἀράβων ἐμπόρων. Ὑπῆρχον ἑτέρωθεν μελανοδοχεῖα μετὰ τῶν ἀναλόγων κονδυλοφόρων, ἅτινα συχνότερον δὲν ἦσαν ἐγκάθετα τῶν σκρινίων ἐξαρτήματα, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων τὴν ἐκείνων λειτουργίαν ἐφέροντο ἐμβεβλημένα τῷ ζωναρίῳ καὶ ἦσαν οὕτω προχειροτάτης τινὸς χρήσεως· ἕκαστον δὲ τούτων ἀπετελεῖτο ἐξ ὀρειχαλκίνου ***Καλαμαρίου*** πλα-

τυμήκους, ἔνθα ἐνετίθετο ἐντὸς πωματοφόρου δοχειαρίου κατὰ τὴν κεφαλὴν τὸ ***μελάνι(ο)ν*** καὶ παραπλεύρως διῆκεν αὐλίσκος τις ὑπόφρακτος πρὸς φύλαξιν τοῦ οἰκείου ***καλαμίου.*** Περὶ τῶν ἐκδηλώσεων δ' ὡς εἰπεῖν εἶτα τῆς γραφειοκρατικῆς μεθόδου, πᾶσα γενικὴ διαταγὴ ἐκοινοποιεῖτο δι' ***Ἀπανταχούσης*** — δηλ. ἐγκυκλίου — φανερᾶς ἢ ἐμπιστευτικῆς, ἐν ᾧ ἡ μερικωτέρα ἀμοιβαδὸν συνεννόησις διεξεπεραιοῦτο διὰ τῶν συνήθων ἐγγράφων, οἱαδήποτε κἂν ἦτο ἡ ἑκάστοτε φύσις αὐτῆς· αἱ ἐνσφράγιστοι τέλος προσταγαί, τὰ συνθήματα ἐν πολέμῳ, ὁ καθορισμὸς τῶν δηλωτικῶν πυρῶν προαγωγῆς καὶ παρουσίας ὁπουδήποτε τῶν δρώντων σωμάτων κατὰ τὴν διάρκειαν ἀποβατικῆς τινος ἐπιχειρήσεως πόρρω πως τοῦ αἰγιαλεύοντος στόλου καὶ ὅ,τι σχετικὸν ἕτερον τῇ πολυτρόπῳ διαπορεύσει τῶν ἐκτάκτων πρὸς καιροὺς φροντίδων ἡρμόζοντο ἐνίοις συλλήβδην σημειώμασιν, ἅτινα διεκρίνοντο ἀπ' ἀλλήλων ἔκ τε τῆς χαρακτηριστικῆς ὑφῆς καὶ διὰ τοῦ μέτρου τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν. Μὴ τηρουμένου προσέτι ἐν εἰρήνης ὥρᾳ συστηματικοῦ τινος ἡμερολογίου τῶν πολεμ. πλοίων, σημαίνουσαν ὑποχρέωσιν παντὸς γραφέως συνίστα ἡ διάσωσις τῶν ἐκτάκτων καὶ ἀπολογησίμων τότε συμβεβηκότων· κατὰ δὲ τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν ἐτηρεῖτο πλήρης τις καὶ ἀκριβεστάτη περιγραφὴ ὅλων τῶν πραττομένων, ἅτινα ὁτὲ μὲν ἀνεφέροντο ἀβραδυντὶ τῇ προϊσταμένῃ ἀρχῇ, ποὺ δὲ τοῦ διεξοδικοῦ συνειρμοῦ ἀπετέλουν τὴν ὑποβαλλομένην μετὰ τὸ τῶν ἐχθροπραξιῶν πέρας ***Περὶ ταξειδίου ἔκφρασιν.***

Ὁ καταλογισμὸς πάλιν τῶν προμηθειῶν καὶ τῶν ἀναλώσεων ἐθεραπεύετο ἔνδον ὑπὸ τῶν ἀνελλιπῶς τηρουμένων πάντοτε ***Διφθερίων (δ. τοῦ Κελλαριάρχου, δ. τοῦ Οἰκονόμου, δ. τοῦ Πρωτοναυκλήρου, δ. τοῦ Πρωταρμάτορος*** κ. ἑ.), διὰ τὴν καθεστῶσαν δ' ἀλληλογραφίαν ἅπασαν καὶ ἐπὶ τῶν συναλλαγματικῶν ἐνδείξεων ὥριστο ὅτι τὰ σπουδαῖα ***χαρτία*** ἔδει ἄνευ ἐξαιρέσεώς τινος ν' ἀποτίθενται εἰς τὸ ἀρχεῖον ὑπ' εὐθύνην τοῦ ***Χαρτοφύλακος.*** Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων καὶ παρὰ τὸν γνωστὸν κοινῇ ὄντα τρόπον γραφῆς τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἰστέον ὅτι ἀπὸ βασιλείας τοῦ περικλεοῦς ἀνεψιοῦ Ἰουστίνου Α΄ τοῦ Θρᾳκὸς μετεχειριζόμεθα ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ἀριθμητικῇ τὰ σημεῖα, ἅπερ ἤδη ἔχομεν καὶ ἅτινα ἄδηλον διατί καθιερώθη νὰ φέρωνται ὡσεὶ Ἀραβικῆς προελεύσεως· μόνον ἡ ἐπίσημος μνεία τῶν ποσωτικῶν ὅπου καὶ ὅπως ἂν λογισμῶν οὐδέποτε παρεξέβη τῆς ἀλφαβητικῆς ἀποδόσεως, ἅτε διακειμένων ἡμῶν ἀρεστότερον ταύτῃ.

ΙΒ΄.

Ἡ Νικαιατικὴ ἐν τοσούτῳ πολιτεία κατώρθωσε δι' ἐπανειλημμένων πολέμων νὰ καταλάβῃ πάσας τὰς ὑπεξηρημένας ἐν Εὐρώπῃ χώρας ὑπὸ τῶν Λατινοφράγκων, περιώρισε δὲ τούτους ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ καθίδρυσε στενώτατον ἐκεῖσ' ἀποκλεισμὸν διὰ τῶν περικειμένων ἐγγὺς φρουρίων, ὧν ἐγένετο κυρία. Ὡς δ' ἔφθασαν τὰ πράγματα εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ Βαλδουῖνος ὁ Β΄ ἠπόρει τί ἐχρῆν δρᾶν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν πολλαπλῶν ἐκ τῆς ἀπομονώσεως δυσχερειῶν, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου ὁ ***Καῖσαρ***-στρατηγὸς Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος, ἵνα κατοπτεύσῃ τὰ διατρέχοντα πέραν τῆς Προποντίδος καὶ ἐπιχειρήσῃ, εἰ ἐφαίνετο κατορθωτόν, τὴν δριστικὴν πλέον κατάλυσιν τῆς παρεισάκτου ξενοκρατίας.

Τί δ' ἐδήλου ὁ τίτλος, ὅντινα ἔφερεν ὁ οὑτωσὶ στρατεύσας μετ' 800 Ἑλλήνων ἱπποτῶν καὶ ὁπλιτικοῦ τινος σώματος βαθμοφόρος, οὗτινος ἔνδοξος ἦν ὁ μέχρι τότ' ἐνεργὸς ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν βίος; Εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι τὸ Καισαρικὸν ἀξίωμα ἦν ὅλως βασιλοπρεπὲς κατὰ τὴν περιωπήν, ὥστ' ἐδικαιοῦτο ὁ κάτοχος νὰ παρακάθηται κατὰ τὰς ἐπισήμους περιστάσεις τῷ Αὐτοκράτορι ἐπὶ χαμηλοτέρου πως θρόνου καὶ νὰ προσαγορεύηται ὑπὸ τῶν συνομιλούντων διὰ τῆς ἐπικλήσεως «Σύ, Δέσποτά μου Καῖσαρ, καὶ ἡ βασιλεία σου»· ἀπέλαυε δὲ κυριαρχικῶν τιμῶν καὶ εὐρύτερον, χορηγῶν δωρεὰς καὶ εἰσπράττων οἰκείᾳ προαιρέσει χρήματα, ἐπιβάλλων φόρους καὶ διατάσσων οἱανδήτινα κατάσχεσιν. Προκειμένου δὲ ν' ἀναγορευθῇ Καῖσάρ τις ἐκ τῶν παρασχόντων τῇ Πατρίδι διακεκριμένας ὑπηρεσίας, ἡ σχετικὴ τελετὴ ἐγίγνετο ὡς ἑξῆς: Ὁ τρίκλινος, ἔνθα εὑρίσκετο ὁ Βασιλ. Θρόνος, διεχωρίζετο παραπετάσματι ἐκ βλαυτίων χρυσῶν, ἐν τῷ ἐκεῖθεν δ' ἐκείνου ἀπομονωθέντι μέρει ὑπέδυον τὸν ὑποψήφιον μεγιστᾶνες ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τά τε διβελέα πέδιλα καὶ ὀξὺ ἢ κόκκινον μαργαριταρέϊνον καβάδιον· μεθ' ὃ προσήρχετο ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ἐνεθρονίζετο, ἀνασυρομένου δὲ τότε τοῦ πολυτελεστάτου παραπετάσματος ἐπολυχρόνιζον ἀπὸ κοινοῦ οἱ παρευρισκόμενοι πάντες· δύο εἶτα ἐκ τῶν ἐντιμοτέρων ἀρχόντων ὡδήγουν πρὸ τοῦ Βασιλ. Θρόνου τὸν ἠμφιεσμένον πρεπόντως ὑποψήφιον, ᾧ τινι ἀπηυθύνετο ὁ Αὐτοκράτωρ λέγων «ἡ Βασιλεία μου προβάλλεταί σε Καίσαρα», ἐν ᾧ τὸ πολυχρόνιον ἐπανελαμβάνετο, ὁπότε δὴ καὶ κύπτων ἐκεῖνος ἠσπάζετο τὸν ἀριστερὸν βασιλικὸν πόδα· ἀνιστάμενος δ' ἐν

τέλει ἀπεχώρει κλειομένου τοῦ παραπετάσματος, καὶ ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ μετέβαινεν εἰς τἀνακτορικὰ αὐτοῦ δώματα, ὁ δὲ Καῖσαρ ὥδευεν οἴκαδε μετ' ἀκολουθίας ἐκ τῶν εὐγενῶν τιτλούχων, τῶν συμμερισθέντων τὸ πανηγυρικὸν συμβάν. Ὁ ἑορτάσιμος ἀφ' ἑτέρου ἱματισμὸς καὶ τὰ ἐνδεικτικὰ τῆς συνόλης τοῦ Καίσαρος παραστάσεως ἦσαν, κατὰ πιστὴν μεταφορὰν ἐκ ζωηροτάτης καὶ ἄγαν παραδόξου περιγραφῆς τοῦ Κωδινοῦ, σκιάδιον συρματέϊνον χρυσοκόκκινον, ἔχον ἐπὶ τοῦ λεγομένου ἀέρος τὸ ὄνομα τοῦ φοροῦντος συρματέϊνόν τε καὶ χρυσοκλαβαρικόν· ἱμάτιον κόκκινον, περικνημῖδες δὲ καὶ ὑποδήματα ἠεράνεα· ἡ σέλλα προσέτι, τὰ λωρία καὶ τὰ κρόσσια τοῦ κοπριτορίου καὶ τὰ τοιαῦτα σὺν τῷ καλύμματι τοῦ ἐπανωσκεπίου τοῦ ἀνήκοντος ἵππου ἠεράνεα μετὰ τεσσάρων ἐμβλημάτων τοῦ Κράτους κοκκίνων πρὸς τὰ ἐξέχοντα ἄκρα, ἡ δὲ τέντα λευκὴ μετὰ χαρτίων ἠερανέων. Καὶ ἡ τοιαύτη περιβολὴ διέφερε τῆς αὐτοκρατορικῆς κατὰ ταῦτα καὶ μόνον, ὅτι πάντα μὲν τὰ μετὰ χρυσῶν παρυφασμάτων ἐπενδύματα ἦσαν πορφυρᾶ ἀντὶ κυανοχρόων, ἐπὶ τῶν βλαυτίων δὲ καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τοῦ ἐφιππίου ἐκείνης ἐφέροντο προσθέτως τὰ δεδοξασμένα ἡμῶν διάσημα.

Σημειωτέον δ' ἐπὶ τούτοις ὅτι αἱ κατὰ τοὺς ἀναφερομένους χρόνους στολαὶ τῶν παντοειδῶν βαθμοφόρων ἐνεῖχον γενικῶς πλείστην ὅσην μεγαλοπρέπειαν, ἐν ᾧ καὶ ἡ πομπή, μεθ' ἧς οὗτοι ἐνεφανίζοντο, προυξένει βαθυτάτην ἐντύπωσιν καὶ ἐπεβάλλετο πάνυ. Ἀρυόμενοι ἐν σχέσει ἀπὸ τῶν ἀφορώντων εἰς τὸ πολεμ. ναυτικὸν παραθέτομεν ὧδε χάριν παραδείγματος τὰ ἰσχύσαντα περὶ τὴν ἀμφίεσιν καὶ τὰς ἐπιδεικτικὰς διατυπώσεις τοῦ Μεγάλου Δρουγγαρίου τῶν Πλοΐμων. Καὶ δὴ ἡ περιβολὴ τούτου ἀπετελεῖτο ἐκ χρυσοκοκκίνου σκιαδίου κλαπωτοῦ, σκαρανίκου χρυσοκοκκίνου καὶ συρματεΐνου, ὅπερ εἶχεν εἰκονικῶς ἔμπροσθεν μὲν ἱστάμενον ἰνοκοπητόν, ὄπισθεν δὲ καθήμενον ἐπὶ θρόνου τὸν Βασιλέα, καβαδίου βλαττίνου καὶ δικανικίου μετ' ἐγκοπτῶν κόμπων χρυσῶν καὶ κονδύλων ὡσαύτως ὁμοΰφῶν, κεκλωσμένων δὲ δι' ἀργυροῦ σχοινοπλοκίου· ἡ ἀξία πάλιν, ᾗ τινι συνέπεσε σὺν τῷ χρόνῳ ἡ τοῦ ταυτισθέντος ἱεραρχικῶς καὶ κατὰ θεσμὸν συγχωνευθέντος πρὸς μοναδικήν τινα τοῦ θαλασσίου φουσάτου ἀρχὴν σπουδαιοτάτου ἀξιώματος τοῦ Μεγάλου Δουκὸς—ἑπομένου ἀμέσως τῷ ***Πρωτοβεστιαρίῳ*** ἐν τῇ Αὐλικῇ ἐθιμοταξίᾳ ἅμα τῇ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἐξιδανικεύσει διὰ τῶν περιστάντων ἀπραγμάτων οἰκείων διορισμῶν κατὰ τὴν παρακμήν, θεωρουμένου δ' ὅτι ἤσκει τὴν εὐθεῖαν διοίκησιν ἐπὶ πάντων τῶν ἀποδημούντων ἑκάστοτε μετὰ διπλώματος

ἀνεξαρτησίας ναυάρχων τοῦ Βυζαντίου (τῶν καλουμένων συλλήβδην *Ἀμηραλίων*) καὶ ἐξουσιάζοντος ὁμοίως τὰ ὁπουδήποτ' ἀπεσπασμένα καράβια εἰδικῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ ὑποτελοῦντος ***Πρωτοκόμητος***—παρεῖλκε τὸ προπορεύεσθαι φλάμουλον ἐκ στήλης ἐφίππου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ὁμοιώματος, ὁσάκις ὁ τετιμημένος ἐξήρχετο ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ἐπισήμως. Οἱ συναντώμενοι δὲ τότ' ἐκ τῶν στρατιωτικῶν καὶ λαϊκῶν προσεκύνουν, ἐν ᾧ καὶ ἀφ' ἑκάστου τῶν παρωρμισμένων τυχὸν κατὰ τὸ παράλιον κατέργων ἀπεδίδοντο αἱ προσήκουσαι τιμαὶ δι' εὐλαβοῦς τοῦ ἐπιβαίνοντος πλήθους χαιρετισμοῦ.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ πλησίον τῆς Σηλυμβρίας ἀποβιβασθεὶς Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος ἐστρατοπέδευσε μετὰ τῆς ὑφ' αὐτὸν εὐαρίθμου στρατιᾶς ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων τῇ διατενεῖ ἐκεῖσε ἀκτῇ λόφων· κρίνας δ' εὐάλωτον τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ συστηματικῆς τινος ἐπιθέσεως ἐς τὸ παραχρῆμα, ἅτε μάλιστα τοῦ σημαντικωτέρου τῆς Λατινοφραγκικῆς φρουρᾶς πολεμοῦντος ἐναντίον τῆς γειτονικῆς πόλεως Δαφνοῦντος, περιέσφιγξεν ἐκείνην ἐκ τοῦ πλησιαιτάτου συνεργίᾳ σωμάτων τε πολυανθρώπων, ἅτινα ἔπεμψεν εἰς τὰ κυριώτερα σημεῖα τοῦ ἐκτεινομένου πρὸ τῶν χερσαίων τειχῶν ἐδάφους, καὶ ἀποσπασμάτων τὰ ὁποῖα ἔταξεν ἐπὶ περιπολίας κατὰ τοὺς ἐξωπολίους συνοικισμοὺς μετὰ τῶν ὁμόρων τόπων, ἵνα συνέχωνται ἀργίᾳ τὰ διάφορα περάσματα τῆς ἐσωφόρου συγκοινωνίας. Καὶ ἀφοῦ ἐπὶ τῷ γεγονότι τῆς τοσοῦτον ἀποφασιστικῆς καταρχῆς ἐνεθουσιάσθησαν καθ' ὑπερβολὴν οἱ ἐγχώριοι καὶ πανταχόθεν συνέρρευσαν ἐν πλήθει πάνοπλοι πρὸς ἐπικουρίαν, συνεκροτήθη ἰσχυροτάτη δύναμις, ἥτις ἐκράτησεν εὐχερῶς τῆς περιποθήτου τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρωτευούσης· τὰ δ' εἰδοποιηθέντα κατὰ τάχος περὶ τῶν διατρεχόντων ξένα παράσιτα στρατεύματα καὶ σπεύσαντα ὅπως παρακωλύσωσι τὸ ἡμέτερον ἔργον οὐδὲν κατώρθωσαν, ἀλλὰ τὸ διαφυγὸν ἐξ αὐτῶν μέρος τὴν θανάτωσιν μετὰ τοῦ αὐτοσχεδίου αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς ἀνεχώρησαν ἐν σπουδῇ διὰ θαλάσσης καὶ ἔλαβον ἀναπνοὴν εἰς τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον. Ἀνασυνεστήθη δὲ τοιουτοτρόπως τὸ ἔννομον καθεστὼς καὶ ἐστηλώθη αὖθις τὸ χαρακτηριστικὸν διὰ συνόλου αὐτοῦ σχῆμα τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τὴν ἐφεξῆς ὅμως ὑστάτην περίοδον, ἥτις εἶνε ἀξιοθαύμαστον τῇ ἀληθείᾳ πῶς παρετάθη ἐπὶ τὸ περίπου διαίωνον τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων, ὁ συντετελεσμένος διαμελισμὸς διεφαίνετο

πανταχοῦ ἀθεράπευτος, ἐν ᾧ καὶ ἡ πολιτειακὴ λειτουργία ἦν ταραχώδης ἄκρως, ἀνώμαλός τε καὶ κατὰ τὸ κῦρος ἀόριστος. Καθολική τις ἐπεκράτει ἔκλυσις ἐν τῇ ἰθύνσει τῶν κοινῶν συμφερόντων καὶ ἡ διέπουσα σύναμα ἐξουσία τὴν ἐθνικὴν σταδιοδρομίαν παρίστατο ἀσθενεστάτη ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἕνεκα τοῦ καταθλιπτικοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἐκδηλωθείσης πλέον ἰδίας ἀποστειρώσεως· ἐν ᾧ δὲ ταῦτα συνέβαινον διὰ τῆς ἐπιστάσης ὑπερκοπώσεως κατ' ἀντίδρασιν φυσικὴν τῶν γιγαντιαίων ἐπὶ μήκιστον ἐν τῷ παρελθόντι ἀγώνων τοῦ μεγαλοπράγμονος ἡμῶν Κράτους, τὴν συνεπαγομένην κακοδαιμονίαν ἐπεδείνου ἡ ἀπολιποῦσα συνοχὴ τοὺς ὁμογενεῖς πληθυσμούς, ὧν ἡ μὴ φυγαδευθεῖσα ὁμοῦ ἐγκαρτέρησις ἀπέβαλε διὰ τοῦτο τὴν θετικὴν αὐτῆς ἀξίαν. Καὶ γνωρίζομεν ἐν σχέσει ὅτι αἱ καταβληθεῖσαι ἑπομένως σπουδαῖαι προσπάθειαι, ὅπως διαμορφωθῇ ποιά τις ἐπὶ τοῦ προκειμένου σώτειρα ἑνότης, οὐ μόνον ἀπέμειναν ἄκαρποι, ἀλλὰ καὶ ἐτράπησαν εἰς ἐμφύλιον ἀλληλοσπαραγμὸν καὶ ἐπηύξησαν οὐσιωδέστατα τὴν ἐξάντλησιν. Ὅτε λοιπὸν ἑξαετίαν μετὰ τὴν ἀνάκτησιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς περιμαχήτου Βασιλευούσης ὁ κακὸς κακῶς ἐκδιωχθεὶς καὶ παρὰ τῷ Πάπᾳ καταφυγὼν Βαλδουῖνος ὁ Β΄ μετεβίβαζε διὰ τῆς ἐν Βιτέρβῳ ἐπισήμου πράξεως εἰς Κάρολον τοῦ Ἀνζιοῦ τὰ ἅπερ εἶχε χιμαιρικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας, ἐπιφυλάσσων ἐξ ἴσου ἰδανικῶς ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἐπιδόξοις κληρονόμοις αὐτοῦ τὴν Λέσβον, τὴν Σάμον, τὴν Κῶν καὶ τὴν εὐδαίμονα Χίον, ὑπελόγιζεν ἐπὶ τῆς καταπεπτωκυίας πλέον κατὰ τὴν ἔνοπλον ἱκανότητα καὶ ἠθικῶς μᾶλλον διατηρουμένης ἐπιβολῆς τοῦ Δικεφάλου ἀετοῦ· ἡ ὑφισταμένη δ' ὄντως ἀνεπάρκεια τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ βεβιασμένη ἐκ τῶν ἐνόντων ἐξοικονόμησις τῆς τῶν ἀπομεινασῶν χωρῶν διοικήσεως, καὶ δὴ ὁπότε μετὰ παρέλευσιν 27 ἐτῶν ἐδώρει ὁ Φίλιππος τοῦ Τάραντος τῷ Ρωμανικῷ βασιλείῳ τὴν τελευταίαν τῶν ῥηθεισῶν νήσων, κατεφωρῶντο μειοῦσαι αἰσθητῶς κατ' ἀμφότερα τὸν ξενικὸν σεβασμὸν πρὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τὴν λαμπηδόνα· Διότι ἐστερούμεθα παντάπασι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τῶν ἀναγκαιούντων πρὸς ἀποτροπὴν τελεσφόρον τῶν πολλαπλῶν θύραζε κινδύνων ὑλικῶν μέσων, δι' ὃ καὶ αἱ ἀσκούμεναι πανταχόθεν ἐχθρικαὶ πιέσεις ἔβαινον ὁσημέραι ἀντιστρόφῳ τῷ λόγῳ καὶ δι' αὐξομένης προόδου πρὸς τὴν τελικὴν ἐκείνων ἐξαφάνισιν. Ἡ διὰ τὸ μὴ ἀπαντᾶν πάλιν ῥωμαλέαν τινὰ καὶ ὡς εἰπεῖν ἔγκυρον ἀντίστασιν, ἀπροκάλυπτός τε καὶ θρασεῖα, κατεξαντλητικὴ δὲ καὶ ποικιλοτρόπως ἀπολυθεῖσα τότε κατὰ κεφαλῆς ἡμῶν ἁρπακτικὴ τῶν Λατινοφράγκων φορὰ ἤγαγεν εἰς ἐνδοτικότητα

ἄνευ σοβαρᾶς οἱασδήποτ' ἐπιφυλάξεως καὶ ἔν τισι γενικώτερον ἄνω φραγμῶν· ὡς εἰς προσφυγήν τινα δ' ἐσχάτην σύναμα ἐπεζητήσαμεν τὴν δι' ἐλευθεριωτάτης καὶ εὐρέως νοουμένης φιλοξενίας συσσωμάτωσιν τοῦ ὑπηκόου ἄνευ φυλετικῶν διακρίσεων ἐπὶ τὸ προκαλέσαι τοὐλάχιστον ποιάν τινα ἀπὸ κοινότητος τῶν συμφερόντων ἄμυναν τῆς ἰδίας εὐπραγίας, ὅπερ ὅμως ἀπέφερεν ἀλλοῖα ἢ τὴν ἐλπισθεῖσαν ἀντεπέξοδον ἐναντίον τοῦ προσπελάσαντος ἄγαν ὀλέθρου. Ἐπειδὴ δὲ μάλιστα σὺν τοῖς ἄλλοις ἀμυδρῶς μόλις ἐτηρήθησαν ἐνίοτε οἱ τύποι τῆς ψιλῆς ἐπικυριαρχίας ὅπου ἂν ἐχορηγήθησαν ἐξαιρετικαὶ προνομίαι, ἡ μὲν διοικητικὴ ἐξάρθρωσις ὑπεθάλφθη περισσότερον, τῶν δὲ κατὰ χώρας περιβεβλημένων διὰ δεσποτικῆς πως ἰσχύος αἱ ἐτήσιαι εἰσφοραὶ ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς Μητροπόλεως, ἑτέρων τε καὶ τοῦ Βασιλ. Πλοΐμου ἰδιαίτατα, μετὰ περισσῶν κόπων κατωρθοῦτο νὰ εἰσπράττωνται· καὶ ἰστέον σχετικῶς τούτοις ὅτι, εἰ καὶ οἱ πολεμικοὶ Ναύσταθμοι εἶχον ἀποβάλῃ τὴν ζωηρὰν καὶ πολυάνθρωπον αὐτῶν τύρβην, τὰ δὲ ναυπηγεῖα ἠπόρουν ἐργασιῶν ἀξίων τινὸς λόγου καὶ μέγα ἐκ τῶν ἀποδημούντων μακρὰν ναυτικῶν ἐπεδέδοτο εἰς ἀχαλίνωτον καταδρομὴν πρὸς ζωάρκειαν, ἀλλ' οἱ ἰθύνοντες ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν ἐπαύοντο προσατενίζοντες μετ' ἐνθέρμου ζήλου εἰς τὴν ἀντὶ πάσης θυσίας διατήρησιν τῆς θαλασσίας ἡμῶν παρασκευῆς, ἐφ' ὅσον ἠδύναντο. Διὰ τὴν αἰτίαν δὲ ταύτην καὶ βλέπομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὅτι ἡ ἔνδοξος δρᾶσις τῶν δρομώνων ὑπέστη μὲν ἤδη τὴν ἀνάλογον πρὸς τὰς τότε περιστάσεις ὕφεσιν, δὲν ἀνεκόπη δ' ὅμως μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ ὁ Παλαιολόγος - Δραγάσης ἐτρώθη θανασίμως μαχόμενος ἡρωικῶς παρὰ τὴν ***Πύλην τοῦ Ἁγ. Ρωμανοῦ.***

Τὴν κακοδαιμονίαν ἐν τοσούτῳ περὶ ὅ,τι συνίστα τὸ κυριαρχικὸν ἀπαραβίαστον μετὰ τῆς συναφοῦς τάξεως ἐσημείωσεν ἀρχικῶς ἡ περίφημος συνθήκη τοῦ Νυμφαίου, ἥτις ἐγένετο κατὰ πρόθεσιν ἀμοιβῆς τινων ἐκδουλεύσεων, αἱ ὁποῖαι παρεσχέθησαν δι' εὐσυνειδήτου προθυμίας τῷ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγῳ. Αὕτη, χρονολογουμένη ἀπὸ 10 Ἰουλίου τοῦ 1261 καὶ ἀμέτρως ὑπερακοντίσασα πᾶσαν ἀπὸ τῶν παραπλησίου χαρακτῆρος προγενεστέρων συμφωνιῶν, ἐξεχώρησε τοῖς Γενουάταις δικαιώματα μέγιστα πρὸς ὁριστικὸν ἐν Γαλατᾷ ἀποικισμὸν μετὰ πλήρους αὐτοδιοικήσεως, ἐμπορικὰς δὲ πρὸς τούτοις εὐκολίας χονδρικῶς καὶ μονονοὺκ ἀπόλυτον κυριότητα ἐπὶ τῆς νήσου Χίου· ἐχώρει δ' αὕτη ἕως τοῦ δωρῆσαι τῷ προξένῳ τῶν οὑτωσὶ εὐνοηθέντων ἑτεροχθόνων μεγαλοπρεπέστατον μέγαρον μετὰ περικαλλοῦς ναοῦ

ἐντὸς τῆς περιοχῆς, βαλανεῖα, ἐκτεταμένους κήπους, ἀγορὰν καὶ καταγώγιον εὐρύχωρον διὰ τοὺς παρεπιδημοῦντας ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν αὐτοῖς μεταπρατῶν. Καὶ ὡς σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ὑπήχθησαν τῇ ἐνδυναμωθείσῃ ἐκεῖσε ξένῃ ἐπιβολῇ καὶ ἡ Παλαιὰ Φώκαια μετὰ τῆς Νέας Φωκαίας, ἀνεπτύχθη ἄγαν καὶ ἔδρασεν ἡ περίφημος Μαόνα— μετοχική τις ἑταιρεία, ὁμοία ταῖς προσυσταθείσαις ἐν Κύρνῳ καὶ ἄλλοθι—ἧς τὸ ὄνομα γνωρίζομεν ὅτι προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς λέξεως ΜΟΝΑΔΟΣ· τὰ μέλη δὲ ταύτης ἐπελέγοντο Ἰουστινιάναι καὶ τὰ μάλα διεκρίθησαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπεβλήθησαν διαφοροτρόπως ἔν τε τῇ ὧδε Ἀνατολῇ καὶ κατὰ τὰ βόρεια τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου. Τοιαύτην τινὰ παρείσδυτον τῇ νομίμῳ ἐξουσίᾳ τοῦ Κράτους δύναμιν κατειργάσαντο αἱ ὑπέρμετροι παροχαὶ καὶ χάριτες τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων, παρ' ὅσα ἔδει νὰ διδάξῃ μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως ἔναντι τοῦ Γενουατικοῦ γένους ἡ ἀπὸ τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν κτηθεῖσα πεῖρα περὶ τῆς ἐντιμότητος αὐτοῦ καὶ τῶν διαθέσεων.

Κατ' ἀκολουθίαν δ' εἶτα τῆς τοιᾶσδε ἰδιωτικῆς καὶ οὐχ ἧττον πολιτειακῆς ἐπὶ χωρῶν ἀλλοτρίων ἀναδείξεως τῶν Γενουατῶν καὶ εἰς ἐκπλήρωσιν ἀντιρρόπου τινὸς ἀξιωθέντος διὰ τὴν κατοχὴν ὑπὸ τούτων ἁπάσης κατ' οὐσίαν τῆς Περαίας, ἡ ἡμετέρα συγκατάβασις ἐξίκετο ἕως τοῦ ν' ἀναγνωρισθῇ κατ' ἔτος 1268 ἡ κυριαρχία τῆς Ἑνετίας ἐπὶ τῶν Μεσσηνιακῶν πόλεων Κορώνης καὶ Μεθώνης, ἐπὶ μέρους τῆς Εὐβοίας καὶ ἐπὶ διαφόρων ἀκόμη Ἑλληνίδων νήσων, ἔνθα εὐγενεῖς τῆς δημοκρατίας ἐκείνης πολῖται εἶχον ἐπιβληθῆ ἀπό τινος χρόνου. Ἐπισήμως δὲ καθιερώθη ἅμα τότε νὰ διοικῶνται οἱ Βενετοὶ κατ' εὐθεῖαν ὑπ' ἀντιπροσώπου ἰδίου — τοῦ τιτλοφορουμένου Βαΐλου — ὅστις καθώριστο νὰ ἑδρεύῃ ἐν Βυζαντίῳ, νὰ ὦσι δ' ἀσύδοτοι πάντῃ κατὰ τὰς συναλλαγὰς αὐτῶν· μεθ' ὃ ἐδημιουργήθη Αὐτοκρατορικῇ χορηγίᾳ καὶ ἑτέρα καθ' ὁλοκληρίαν αὐτόνομος παρὰ τὴν ὑπάρχουσαν παροικίαν. Ἀπὸ δὲ τῆς συνεχισθείσης τοιᾶσδε ἡμῶν συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς ἐπιδημοῦντας ἀλλοδαποὺς ἔνθεν μὲν προέκυψαν ἀλλοῖα τῶν οἰωνισθέντων καὶ ἀπελπιστικὰ ἐν πολλοῖς ἀποτελέσματα, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν δεσμῶν μετὰ τῆς φιλοξένου καὶ τροφοδοτείρας χώρας καὶ εἰς τὴν καθόλου συνείδησιν ἐκείνων περὶ τῶν ἐπιβεβλημένων ὑποχρεώσεων ἀπὸ συρροῆς τῶν περιεστώτων κινδύνων, ἐξ ἄλλου δ' ἐπετάθη τὸ ἄχθος τῶν ἐξαντλητικῶν ἐφεξῆς περιπετειῶν καὶ κινδύνων. Καὶ ἐπὶ πλέον προεκλήθη κατὰ τοὺς εἰρημένους χρόνους πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγωνιζομένου

ἀπαύστως Ἑλληνισμοῦ ἐναντίον τῶν κτησιφίλων Τούρκων ἡ κάθοδος 4000 ὁπλιτῶν Ἀμογαβάρων καὶ 1500 ἱππέων μετὰ 1000 πεζῶν Κατιλανῶν ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ φοβεροῦ καὶ πολυμηχάνου Ρογήρου δὲ-Φλόρ, «ὅς ἦν ταῖς ἀληθείαις, ὡς ἔδοξε, καὶ λῆμα ἔχων γενναῖον καὶ πλέως ἀρεϊκοῦ φρονήματος, πολλῷ δὲ μᾶλλον καὶ τῷ τῆς γνώμης σπουδαίῳ καὶ βαθυσκότῳ λαὸν δουλαγωγῶν ἀτάσθαλον καὶ τούτῳ κατορθοῦν τὰ μέγιστα φημιζόμενον»· τοῦ δ' ἐπικουρικοῦ σκοποῦ τῶν ἀφιχθέντων τούτων ῥεμβῶν τραπέντος πρὸς ἐχθίστην τινὰ τυχοδίωξιν ταχὺ μετὰ τὸν κατάπλουν εἰς Βόσπορον τῶν 36 ἐλθόντων ἐκ Μεσσήνης πλοίων καὶ ἐπακολουθησασῶν τοὐντεῦθεν δεινοτάτων δηώσεων καὶ σφαγῶν κατὰ τοὺς πέριξ τόπους μέχρις ὁριστικῆς καὶ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἐπικρατήσεως Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ (περὶ ὧν πάντων ἴδε ἐκτενῶς ἐν τῇ πραγματείᾳ Σταματιάδου «Οἱ Καταλανοὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ» — ἐκδ. Ἀθήνησι, 1869), διεγράφη πλησιφανὴς διὰ τῆς ἀναρχικῆς καταστάσεως ἡ πλήρης μετ' οὐ πολὺ κατάλυσις τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας. Τὸ μὲν ὅθεν ἐγένετο ὑπεραισθητὴ ὑπὸ τὰς κρατησάσας συνθήκας ἡ ἰσχυρὰ τῶν Λατινοφράγκων καὶ λοιπῶν ἐχθρῶν πίεσις· διὰ τῆς πειθοῦς δ' οὗτοι ἢ δι' ἀπειλῆς πλέον τοῦ ξίφους ἔπραττον οἷά τινα ἔθετον ἐν σκιᾶς μοίρᾳ, πᾶν ὅ,τι ἐδύνατο εἰσέτι νὰ εἰσφέρῃ ἡ Βασιλεύουσα ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς ἀκεραιότητος, καὶ εὐωδοῦντο ἄρα καθ' ἡμέραν οἱ Μωαμεθανικαὶ βλέψεις. Τὸ δέ, αἱ ὑπὲρ τὴν Προποντίδα καὶ κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ξηραὶ εὐνόητον ὅτι κατέστησαν ἑκάστη ὡσεὶ ἀφετηρία ταπεινοτάτου τινὸς καὶ ἀτερματίστου διαπληκτισμοῦ τῆς βαρβαρικῆς ξυνωρίδος περὶ λειχασμοῦ τοῦ χυμώδους κοκκάλου, ὑπὸ προσχήματα δ' ἱπποτικὰ ἐξετυλίχθη διαπάλη, ἥτις ἐξέσπασε κατὰ κανόνα εἰς ἀξιοθρηνήτους τοῦ ὁμογενοῦς καὶ αὐτόχθονος στοιχείου βασάνους· ἀπὸ ἐπιδρομῆς τῶν 75 Ἑνετικῶν γαλερῶν ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ἐν Γαλατᾷ Γενουατικοῦ συνοικισμοῦ κατὰ τὴν 22 Ἰουλίου 1296 ,καὶ πέραν τῶν ἐπὶ τόπου ληφθέντων τρομερῶν ἐκείνης ἀντιποίνων μετὰ τὴν πάροδον ἑβδομάδος, ἀφ' ἧς δ' ἐθανατώθη ὁ Μ. Δρουγγάριος τῶν Πλοΐμων Στέφανος Μουζάλων, ἐν ᾧ προσεπάθει νὰ διαλλάξῃ τοὺς συμπλακέντας Γενουάτας καὶ Ἀμογαβάρους ὁμοῦ μετὰ Καταλανῶν ἕως τῆς νεωτέρας ἐποχῆς, διήκουσι μακροχρόνιοι, ἀδιάλλακτοι συνεχῶς καὶ αἱματηρότεραι ἐκφάνσεις τῆς ἀμοιβαίας ζηλοτυπίας τῶν ψωμιζομένων ἐκ παραλλήλου κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν γῆν.

Καὶ ἐν ἐπιμέτρῳ εἶχεν ἐνσκήψῃ ὧδε εἴπερ ποτὲ βιαία καὶ ἀπάνθρωπος ἡ Τουρκικὴ πειρατεία, ἥτις συνεπλήρου ἀπὸ τῶν ὁμόρων

ὑφόρμων καὶ ἐρημονήσων τὰς ἐργώδεις τῶν εὐγενῶν ἐκείνων ἐπιχειρήσεις· ἡ δ' ἐπίτασις αὕτη τῶν διαποντίων παρενοχλήσεων συμπίπτει περίπου τῷ ἔτει, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ὁρμηθεὶς ἀπὸ Μεσημβρίας κουρσαλάτης Οὐμπερτόπουλος κατετρόπωσεν ἐκδιώξας τοὺς διαβάντας τὸν Ἴστρον καὶ ἄχρι τῶν Θρᾳκικῶν μεσογείων γενομένους χάριν λαφυραγωγίας δεκακισχιλίους Ταρτάρους. Τοιαύτη ἡ διεθνὴς ἡμῶν θέσις, ἀπ' ἀφετηριῶν τῆς ὁποίας περιήλθομεν εἰς τὸ ἀδιέξοδον τῶν τελικῶν περισπασμῶν. Ὅτε δὲ κατόπιν πλείστων καὶ οἰκτρῶν γεγονότων, ἅτινα διεδραματίσθησαν ἐν βραχυτάτῳ σχετικῶς χρόνῳ, ἀνένηψαν οἱ Βυζαντινοὶ ἄρχοντες καὶ ἠβουλήθησαν νὰ περιστείλωσι τὴν κορυφωθεῖσαν ἀναρχίαν, ἦτο λίαν ἀργὰ πλέον· οὐδεμίαν ἐπεδέχετο ἡ δεινὴ κατάστασις ἐπανόρθωσιν, καὶ δὴ ἀφ' ὅτου συνηγέρθη κατὰ τόπους ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία, ἡ ὁποία ποὺ μὲν διότι παρεσύρθη ἀπ' ἀλληλεγγύης στενῆς τῶν αὐτῆς συμφερόντων μετὰ τῶν ἀναγνωρισθέντων Χρυσοβούλλοις κυρίων, ποὺ δ' ἕνεκα βαθυτέρου τινὸς αἰσθήματος τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ ἄλλοτε πάλιν δι' ὀργὴν ἐπὶ τῇ παρατηρουμένῃ γενικῇ καταπτώσει κατέληξε ν' ἀναμιχθῇ ἐναργῶς εἰς τὰς διαμάχας, ὅσαι τοὐντεῦθεν ἐπηκολούθησαν.

Παρὰ πάντα δ' ὅμως ταῦτα ἡ ἀφυπνισθεῖσα τέλος Αὐτοκρατορικὴ συναίσθησις ἐξεδηλώθη σθεναρὰ καὶ ἐπιβλητική, ἡ δ' ἀντίστασις αὐτῆς κατὰ τοῦ ἐξελισσομένου μετὰ γοργότητος διαμελισμοῦ διεξήχθη ὡς ἦν κάλλιον ἐν τῷ μενετῷ καὶ συχνάκις ἐτελεσφόρησε μερικῶς. Σὺν ἄλλοις δ' ἀναφερομένοις εἰς τὰ ἡμέτερα ἐκεῖνα μεσαιωνικὰ πεπραγμένα μνησθῶμεν νῦν ἐπὶ παραδείγματος τῆς ταραχώδους ἐποχῆς, ὅτε Τεδίσιος ὁ ἐξάδελφος Βενεδέττου τοῦ Β΄ κατήρξατο δρῶν διὰ τολμηρῶν λίαν ἐγχειρημάτων, ἐπ' ἰδίῳ λογαριασμῷ. Προφασισθεὶς οὗτος μέριμναν περὶ τὴν δημοσίαν ἐν θαλάσσῃ ἡσυχίαν, κατέλαβεν ἐξαπίνης διὰ δύο βαρέως ὡπλισμένων γαλερῶν τὴν νῆσον Θάσον· εἶτα δὲ προσῳκειώθη τὴν Καταλανικὴν Ἐμπορικὴν Ἑταιρείαν τῆς Καλλιπόλεως, πρὸς ἐκπλήρωσιν προσωπικῆς αὐτοῦ ἐκδικήσεως, καὶ μετὰ πέντε ταύτης συμπραξάντων σκαφῶν ἐμμάχων ἐξεστράτευσεν ἐπιτυχῶς ἐναντίον τοῦ ἄρχοντος Ἀνδρέολο Δὶ Ἀνδρ. Καττανέο Δελλὰ - Βόλτα. Τότε δ' ὁ Ἀνδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος ἐξωργίσθη καὶ σύνειδεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ληφθῶσι μέτρα τινὰ δραστικὰ πρὸς σωφρονισμόν, ὅπως μὴ παρατεινόμενος ὁ προελθὼν ἐκ τῆς λατινικῆς λήμης ἐρεθισμὸς περισπᾷ τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν συμβαινόντων ἐν Μικρασίᾳ κρισίμων ἀγώνων. Ἐξώπλισεν ὅθεν ἐπειγόντως δωδεκάδα μεγάλων δρομώνων καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸ Αἰγαῖον ὑπὸ τὸν ναύαρχον

Μαρούλην, πρὸς τὸ ἀντιληφθῆναι ἀπὸ τοῦ ἐγγὺς τὴν κατάστασιν καὶ ἐμπεδῶσαι τὴν τάξιν, ὁπότε, μετ' ἀγῶνα διεξοδικόν, ἐπετεύχθη τῷ 1313 τὸ ποθούμενον. Ἀλλ' ἑνδεκαετίαν ὕστερον καὶ ὡς ἀπὸ συνοχῆς τῶν γεγονότων, ὁ καὶ ἄλλως κινήσας τὸν χόλον τοῦ ἐπικυριάρχου Μαρτῖνος Ζαχαρίας, καθ' ὃ ὑπερπιέζων διὰ φόρων τὸ ὑπήκοον, ἤρχισε ν' ἀνεγείρῃ κάστρον ἐρυμνὸν παρὰ τὴν πόλιν τῆς Χίου, ἐπὶ τῇ ἐμφανεῖ προδιαθέσει παραβάσεως ἐν προσεχεῖ τοῦ ὅρκου αὐτοῦ πίστεως πρὸς τὸ καθῆκον καὶ τὰ θέσμια. Προσκληθεὶς ν' ἀναστείλῃ πάραυτα τὰς ὀχυρωματικὰς ἐργασίας, ἠρνήθη νὰ συμμορφωθῇ, δι' ὅ, καὶ ἕνεκα τῆς ἐκτάκτου προσέτι σπουδαιότητος τοῦ πράγματος, ὁ Καναβούτζης τοὔνομα, Μέγας Δρουγγάριος τῶν Πλοΐμων τότε, διετάχθη ν' ἀρματώσῃ στόλον ὡς οἷόν τε πολυάριθμον καὶ ἄρτιον τὴν ὀργάνωσιν, ἵνα ἡ ὑπόθεσις ἐξομαλισθῇ διὰ τῶν ὅπλων, κατὰ τρόπον ἀποφασιστικὸν ἐκ μιᾶς· μετ' οὐ πολὺ δ' ἠνοίχθη ἡ βαρεῖα, ἀπὸ ψήφων ξυλίνων συγκειμένη μετὰ σιδηρῶν ζευκτήρων, ἀποφρακτικὴ τοῦ Κερατίου κόλπου ἅλυσις, ἵν' ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν δίοδον εἰς 105 καράβια, θαυμασίως ἐξαρτυθέντα καὶ διὰ συντόνου προσπαθείας πληρωθέντα, ἅτινα πλεύσαντα εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον κατεπόντισαν τὰς γαλέρας τοῦ στασιαστοῦ, ᾐχμαλώτισαν δὲ τὸν ἴδιον τοῦτον καὶ ἤγαγον δέσμιον πρὸ ποδῶν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀφ' οὗ κατέλυσαν τὴν Γενουηνσίαν ἐπὶ τῆς νήσου ἀρχὴν καὶ ἐγκατέστησαν φρουρὰν ἐξ Ἑλλήνων εὐγενῶν καὶ στρατιωτῶν.

Ταῦτα ἐγένοντο μέχρι τοῦ 1329. Κατὰ δὲ τὸ ἐπιὸν ἔτος ὁ Βενεδέττος Γ΄ ἐπειράθη ν' ἁρπάσῃ τὴν Χίον δι' αἰφνιδιασμοῦ, ἐπελθὼν μετὰ μοίρας ἐξ ἰδίων αὐτοῦ καὶ ὀκτὼ ἐπικουρικῶν πλοίων· ὁ Ἁρμοστὴς δ' ὅμως τῆς νήσου Λέων Καλόθετος ἀπέκρουσεν ἐρρωμένως, συνέτριψε καὶ ἀπεδίωξε τοὺς πολεμίους. Ἔκτοτε δὲ συνέστη ἐκεῖσε ναυτικὸς σταθμὸς ἀπὸ τοὺς πρωτεύοντας τῆς ἡμετέρας παρατάξεως, ἐπὶ τῷ τέλει συνοχῆς τῆς δῃωτικῆς μανίας τῶν διαπλεουσῶν τὰ ὅμορα ὕδατα Τουρκικῶν καραβελλῶν καὶ ἑτέρων διαφόρων ἐθνῶν πειρατίδων, εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ ὁποίου ὑπετάγησαν μετ' οὐ πολὺ καὶ οἱ ἀλλόφυλοι δεσπόται τῆς Φωκαϊκῆς γῆς ἅμα περιελθόντες εἰς φανερὰς ἐχθροπραξίας κατὰ τῆς Ἑνετίας καὶ δεηθέντες πρὸς σωτηρίαν τῆς σκέπης τῶν Αὐτοκρατορικῶν ἡμῶν Ἀετῶν. Καὶ τὸ ἔννομον ὁπωσδήποτε τοῦτο καὶ ὁμαλὸν καθεστὼς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει διετηρήθη ἕως τοῦ 1346, ὅτε συνηντήθησαν κατὰ τὸ θέρος ἐν Χαλκίδι Ἑνετορροδιακὴ ἀφ' ἑνὸς δύναμις ἐξ 26 γαλερῶν, ἧς ἡγεῖτο ὁ δελφῖνος Οὔμβέρτος Β΄, καὶ 29 ἑτέρωθεν πλοῖα τῆς Γενούης ὑπὸ τὸν γενναῖον

καὶ ἔμπειρον ναύαρχον Σίμωνα Βινιόζην. Προορισμὸς ἑκατέρου τῶν τοιούτων στόλων ἦν νὰ ὁδεύσῃ ὅπως ἐπιχειρήσῃ ἐναντίον τῆς διοικουμένης τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὑπὸ τοῦ Καλοϊωάννου Κυβοῦ ὀχυρᾶς Χίου, βραδύτερον δὲ νὰ προβῇ εἰς καταλήψεις κατὰ τὰ πλουσιώτατα πέριξ μέρη ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς οἰκείας μητροπόλεως. Συνεννοήσεις λοιπὸν τινὲς διημείφθησαν μεταξὺ τῶν συνορμούντων ἀρχηγῶν πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ἐξωθουμένης ὑπὸ τῶν πραγμάτων συγκρούσεως· ἀλλ' αὗται, πολὺ δὲ μᾶλλον καθ' ὅ,τι ἀφεώρα εἰς κοινοπραξίαν τινὰ ἐπὶ παραιτήσει τῶν φιλοκτημόνων τοῦ ἑτέρου διαθέσεων καὶ ἀξιώσεων ἀντὶ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, οὐδαμῶς ηὐδοκίμησαν. Δι' ὃ προέλαβεν ὁ Γενουάτης στόλαρχος ν' ἀπάρῃ πανστρατιᾷ, ἔβη δὲ κατὰ τάχος εἰς τὴν κατιτηρίαν αὐτοῦ καί, πονηρίᾳ χρώμενος, προσεπάθησεν ἐν ἀρχῇ νὰ ἐξουσιάσῃ ἠρέμα τῶν Χίων δι' ὑποδείξεως τοῦ θύραζε κινδύνου ἐκ τῶν κατακτητικῶν τῆς ἀντιζήλου Δημοκρατίας σκοπῶν καὶ διὰ τῆς προσφορᾶς ὅπως κατασταθῇ ἀντιλήπτωρ τῆς ἐνόπλου τοῦ τόπου ἀμύνης μετὰ τὴν ἀποδοχὴν ὡρισμένων τινῶν παραχωρήσεων πρὸς τὴν Λιγουρικὴν πολιτείαν. Τυχὼν ὅμως περιφρονητικῆς προσδεξιώσεως ἐπελάβετο ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς τῶν πολεμικῶν ἔργων ἀπό τε ξηρᾶς καὶ ἀπὸ πόντου μετὰ πείσματος διεγερθέντος πλειότερον λόγῳ τῆς λυσσώδους καὶ φονικωτάτης ἀντιστάσεως, ἣν συνήντησε· κατόπιν δ' ἀντοχῆς τριμήνου ἐβίασεν ὁ λιμὸς τοὺς νησιώτας νὰ συνθηκολογήσωσιν ὑφ' ὅρους ἐντίμους μετὰ τοῦ πολιορκητοῦ, ὅστις κατέλαβεν οὕτω τὴν ἐκεῖσε πρωτεύουσαν καὶ τὴν ὕπαιθρον ὅλην.

Ἡ μεταδοθεῖσα μεθ' ὅλα ταῦτα εἴδησις περὶ τῆς τοιαύτης Λατινικῆς ἐπὶ τὰς Ἰωνικὰς παραλίας καθόδου διήγειρεν ἐν Βυζαντίῳ ἀνησυχίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν κατάφωρον ἀνεπάρκειαν τοῦ Κράτους εἰς τὸ ὑφίστασθαι παρομοίας δοκιμασίας καὶ ἀντεπεξέρχεσθαι διὰ προχείρων πώς τινων μέσων ἐναντίον ληστοπειρατικῶν προσβολῶν ἐν μεγάλῳ μέτρῳ· ὁ ἠθικὸς καὶ ὑλικὸς τούτων ἀντίκτυπος ἔπληξεν ἀπὸ χρόνου τινὸς καιριώτατα τὸν ὑπεράγαν εὐπαθῆ παριστάμενον ὀργανισμὸν τοῦ Μητροπολιτικοῦ σώματος. Θεωρηθέντος δὲ σύναμα ὅτι ὑπηγορεύετο ὑπὸ τῶν προκειμένων περιστάσεων ἡ λῆψις δραστικῶν ὡς οἷόν τε μέτρων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς διαταραχθείσης τότε ἀκεραιότητος, ὡπλίσθη κατόπιν φροντίδων πυρετωδῶν τμῆμά τι τοῦ Βασιλ. Πλοΐμου· παραλαβὸν δὲ τοῦτο ἀποβατικὸν ἐκ πεζικοῦ ἄγημα καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο χρήσιμον εἰς συνδεδυασμένην ἐκστρατείαν, ἐξέπλευσεν ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ τολμηροῦ Φακεωλάτου πρὸς ἐπισιτισμόν τε καὶ παροχὴν πάσης βοηθείας διὰ τῶν ὅπλων τῇ ἀπειλουμένῃ Χίῳ.

᾿Αλλ᾿ ἐμπόδια ποικίλα καθ᾿ ὁδὸν καὶ τὸ σύντονον ἀφ᾿ ἑτέρου τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Σίμωνος Βινιόζη ἐγένοντο ὁμοῦ ἀφορμὴ νὰ μὴ καταλάβῃ τοῦτον ὁ Ἕλλην. Στόλος εἰμὴ μετὰ τὴν κυρίευσιν ὑπὸ τῶν Γενουατῶν τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας καὶ τὴν ἀμέσως ἐπακολουθήσασαν παράδοσιν αὐτοῖς τῆς Νέας Φωκαίας ἕνεκα λαϊκῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τοῦ μισητοῦ κοινῇ αὐθέντου Λέοντος Πετρωνᾶ τοῦ Νυμφαίου· ἐν τηλικούτοις δ᾿ εὑρεθεῖσα ὅροις ἡ ναυτικὴ ἡμῶν παράταξις, ἔνθα οὐδὲν τὸ ἐπανορθωτικὸν κατωρθοῦτο, συνῆψε κρατεράν τινα ναυμαχίαν, καθ᾿ ἣν ἔβλαψε τοὺς ἐχθροὺς σπουδαιότατα, ἐματαίωσε τὴν σχεδιαζομένην στρατείαν αὐτῶν ἐπὶ Λέσβον καὶ Τένεδον καὶ ἐπανέκαμψεν εἰς τὰ ἴδια. Καὶ γνωστή ἐστιν ἡ συνέχεια τῶν πολυπεριπετειωδῶν ἐφεξῆς συμβάντων. Ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν Χίον, εἰδικὸν συνομόλογον μετὰ τῆς τῶν Μαονέζων προστάτιδος Δημοκρατίας ὥρισε καὶ διετηρήθησαν ἀνέπαφα ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς περιμαχήτου πρωτευούσης αὐτῆς τὰ ἐμβλήματα τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας· ἀπὸ δὲ τῶν τοπικῶν πόρων κατεβάλλετο ἐτησίως τῷ δημοσίῳ θησαυρῷ τὸ ποσὸν 22.000 σκούδων μέχρι τοῦ 1363. Τέλος δ᾿ ἡ νῆσος ἐδωρήθη σύμψυχος διὰ Χρυσοβούλλου τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου εἰς τοὺς Πέτρον Ρεκανέλλην, Ἰωάννην Ὀλιβέριον καὶ Ραφαὴλ Φορνέτον, ἐπὶ τῇ ῥήτρᾳ φόρου πρὸς τὸ ἡμέτερον Κράτος 500 χρυσῶν ὑπερπύρων κατ᾿ ἔτος. Ἀμφότεραι δ᾿ ἐξ ἄλλου αἱ Φώκαιαι, Παλαιὰ καὶ Νέα, ἰστέον ὅτι εἶχον ἀνακτηθῇ καὶ ὑπήγοντο στερρῶς τῇ Ἑλληνικῇ ἐπιβολῇ ἀπὸ τοῦ 1348, ὅτε ἡ ἐν Χίῳ ἐπανάστασις κατὰ τῆς Γενουάτιδος τυραννίας μόλις καὶ μετὰ βίας ἐγένετο δυνατὸν νὰ περισταλῇ διὰ τῆς ἀρωγῆς τῶν ὑπὸ τὴν μοιραρχίαν Ἀνδρέου τοῦ Πετρίλα λατινικῶν γαλερῶν. Προσεταιρισθέντες ἐν τοῖς κατόπιν κατ᾿ ἀνάγκην τινὰ ἀναπόφευκτον τοὺς Τούρκους, παρεμείναμεν ἐκεῖ ἀπαραβίαστοι ἐπὶ δέκα ἐνιαυτούς, ἄχρις ὅτου ἐν ἐπῳδῷ συνετρίβημεν ὑπὸ ὑπερτέρων καὶ δεξιῶς διευθυνομένων δυνάμεων, αἵτινες ἐπῆλθον κατὰ τὴν ἁρμοστείαν τοῦ Δουκὸς Ἰωάννου Καλοθέτου· κατὰ τὸ παρεμπεσὸν δ᾿ ἑτέρωθεν χρονικὸν διάλειμμα διεξήχθη λυσσώδης ὁ δι᾿ ἐπικράτησιν ὧδε ἀλληλοσπαραγμὸς Ἑνετίας καὶ Γενούης, ὅστις ἤρξατο ἀπὸ τῆς καταστροφῆς δέκα ἐκ τῶν 12 τριήρων τοῦ ναυάρχου Νικολάου Δὲ-Μαινερίου, ἐξετάθη ὀλεθριώτατα μέχρι τῆς Καρύστου, τῆς Κέας καὶ τῶν περικειμένων ξηρῶν, πέρα δὲ τοῦ 1352 ἔτους μετετράπη εἰς ἐγκάρδιον τῶν διαμαχομένων σύμπραξιν ἐναντίον τῆς Τουρκικῆς παρεμβολῆς, ἡ ὁποία δὴ εἰσέδυ ἀπό τινος μετ᾿ ἐξαιρετικοῦ ζήλου καὶ ἐτάρασσεν αἰσθητῶς τὴν ἡδίστην παν-

δαισίαν τῶν Λατινοφράγκων. Οὐ πολὺ μετέπειτα μάλιστα, καὶ συγκεκριμένως ὅτ' ἐπερατώθη ὁ ἀγὼν τῆς ἀπλήστου Γενούης κατὰ τοῦ Κυπριακοῦ βασιλείου, οἱ Γενίτσαροι Μουρὰτ τοῦ Α΄ καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν υἱοῦ Βαγιαζὶτ ἀπετόλμησαν ἀπροκαλύπτους καὶ φθοροποιούς τινας εἰς ἄκρον ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῶν πλουσίων κτήσεων ἐκείνης, μετὰ πλείστου δ' οὐχ ἧττον θράσους ἐλεηλάτουν τὰ προάστεια τῶν περικεχαρακωμένων νησιωτικῶν κέντρων· καὶ ταῦτα συνέβαινον καθ' ἣν ἐποχὴν ἀνεζωογονοῦντο αἱ μετὰ τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου συμφεροντολογικαὶ ἔριδες τῶν Γενουατῶν, αἵτινες τὴν φορὰν ταύτην εἶχον οὐσιωδεστέρας τὰς ἀφορμὰς καὶ ἐδέδοτο νὰ παραταθῶσιν ἐκ διαλειμμάτων ἐπὶ μακρόν, τῇ ἀναμίξει καὶ ἄλλων. Συνεκομίζοντο δῆλα δὴ τὰ πρωτόλεια τῆς ἐπιμόνου ὑποσκαφῆς ἀφ' ὡσεὶ διαιώνου τοῦ Ἑλληνικοῦ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην καθεστῶτος.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἱστορική τις διασκόπησις τῶν ναυτικῶν ἡμῶν πραγμάτων μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Βασιλευούσης ἀπὸ τῆς ἐξουσίας Βαλδουΐνου τοῦ Β΄ δείκνυσιν ὅτι ταῦτα ἐθεραπεύθησαν ἐπιμελῶς καὶ εἰργάσαντο οὐκ ὀλίγα κατὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν τοῦ συντελέσαντος τὴν ἀξιόλογον ἐκείνην πρᾶξιν ἐπὶ δικαίαν τε καὶ εὐάρμοστον δι' ὁλοκλήρου τοῦ περιβάλλοντος ἀποκατάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἐν τῷ Χρυσοκέρωτι ἀνεπτύχθη οὕτω δραστηριότης μεγίστη κατά τε τὸ ναυπηγικὸν καὶ κατὰ τὸ ὀργανωτικὸν μέρος τῆς τῶν πλοίων παρασκευῆς, τοιαύτη δέ τις οἵα ἐπέτρεψε νὰ ἐπιβληθῶμεν ἔστιν ὅτε ἰσχυρότατα ἀνὰ τὰ γειτονικὰ ὕδατα, παρὰ τοὺς δυσχερεῖς τότε καιροὺς καὶ τὰ μεμετρημένα πλέον ὑποχείρια μέσα. Διὰ τῆς ἐπιμελοῦς δ' ἐργασίας ταύτης ἀνεκτήθησαν διαδοχικῶς ἡ Εὔβοια, αἱ Κυκλάδες νῆσοι, ἡ Λέσβος, ἡ Χίος καὶ ἡ Ῥόδος, ἐν ᾧ καὶ ναυμαχίας ἐπ' ἀναπεπταμένου πεδίου διεξήγομεν μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας· συνέβη ποτὲ ὥστε 60 ἐλάσσονες κατὰ τὸ πολὺ δρόμωνες ν' ἄρωνται ἐν τῷ Παγασιτικῷ κόλπῳ νίκην ἔνδοξον ἐπὶ κραταιοῦ Ἑνετικοῦ στόλου. Παραμεληθέντος δ' εἶτα ἐπὶ ἓξ ἔτη καὶ τεσσαράκοντα τοῦ Βασιλικοῦ πλοΐμου, οἱ παντοῖοι ἡμῶν συντεταγμένοι καὶ πειρατικοὶ ἐχθροὶ ἐπωφελήθησαν ἐκ τῆς εὐνοϊκῆς αὐτοῖς ταύτης τροπῆς, ἐδυνήθησαν δὲ νὰ ἐπενέγκωσιν ἱκανὰς παρεμπιπτόντως καταστροφάς· ἐν τοῖς ἑπομένοις ὅμως διετέθημεν μετ' ἐκθυμίας περὶ τὴν τελείαν ἀνόρθωσιν τῶν θαλασσίων ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις δυνάμεων καὶ συνεκροτήσαμεν ταύτας δι' ὡς ἀρίστου τινὸς συστήματος, σὺν ἄλλοις

δὲ τῶν πεπραγμένων κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐτέθη ἐν ἐνεργείᾳ ἁρματώλιον ἐξ 80 καραβίων, ὅπερ κατέλαβε τὴν πόλιν τῆς Μυτιλήνης μετὰ τῆς ἐσώτερον γῆς, ἐτιμώρησεν αὐστηρότατα τὴν Γενουατικὴν ὑπεροψίαν καὶ κατέφθειρε πλησίον τῆς Θρᾳκικῆς ἀκτῆς ἄλκιμον καὶ λίαν εὔτολμον ἔχουσαν διοίκησιν Τουρκικὴν παράταξιν. Καίτοι δ' ἡ βεβιασμένη κατάπτωσις ἐν τῷ ὑγρῷ στοιχείῳ εἶχεν ἐπέλθη ἀπὸ πολλοῦ, ἀλλὰ βλέπομεν ὅτι καὶ ἐπὶ μερικοῦ τῶν ἐσωτερικῶν περισπασμῶν καὶ γενικώτερον ἐξεταζομένη ἡ ναυτικὴ τῶν Ἑλλήνων δρᾶσις διήκει λαμπροτάτη ἕως ὑστάτων τοῦ μεσαιωνικοῦ αὐτῶν ἀνεξαρτήτου βίου.

Ἤδη ὅμως, κατὰ φθίνοντα τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα, εἶχον οἱ Τοῦρκοι πρόσφορον πλέον τὸ ἔδαφος, ἵνα προβῶσιν εἰς ἁπτότερα ἐγχειρήματα, παρὰ τὰ κτυπήματα ἅτινα κατέφερον ἐναντίον τῆς κατατετμημένης καὶ στρατιωτικῶς καμινούσης Μητροπόλεως, ἐστράφησαν δὲ πρὸς τὰς πλουτογόνους κατ' ἐξοχὴν χώρας τοῦ περιορίου αὐτῆς καὶ τέλεον ἅμα ὑπεδούλωσαν ἐν βραχεῖ διαφόρους ἐκ τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν Λατινοφράγκων τόπους. Κατέλαβον ἐν πρώτοις τὴν Σάμον, ἣν ἐχρησιμοποίησαν ὥσπερ πειρατικὸν ὁρμητήριον, μεθ' ὃ περιεγένοντο τῶν Φωκαιῶν, ὧν ἡ Παλαιὰ ἦν ἀπό τινος χρόνου μεμισθωμένη τῷ Ἰακώβῳ Καττιλουζίῳ τῆς Λέσβου· τοὐντεῦθεν δ' ἵνα οἱ τὴν αὐτοκτονίαν ἐξασφαλισάμενοι ἀπὸ μωρίας παράσιτοι σῴζωσι πρὸς καιρὸν ὅ,τι ἠδύναντο, κατέβαλλον ἐπαχθεστάτους φόρους ὑποταγῆς καὶ ὑπέκυπτον πρὸ τῶν σουλτάνων δι' ἐξευτελισμῶν μυρίων, ἐπὶ τῇ βεβαιότητι καὶ πάλιν ὅτι πάντα ταῦτα δὲν συνετέλουν ἐπ' ἀγαθῷ τινι εἰμὴ μόνον ἐφ' ὅσον οἱ προαγόμενοι ὁσημέραι καὶ δεσπόζοντες τῆς ὧδε Ἀνατολῆς πολυμήχανοι Ἀσιᾶται ἀνέβαλλον τὰ δευτερεύοντα ἐγχειρήματα ἄχρις ἐκπληρώσεως τῶν σπουδαιοτέρων καὶ ἐπικρατεστέρων ἄρα τυγχανόντων ἑτέρων. Διότι ὁ ἀντικαταστάτης τοῦ καταρρεύσαντος καὶ φερομένου μοιραίως πρὸς τὴν ὁριστικὴν ἐξαφάνισιν κολοσσοῦ εἶχεν ἁπλωθῇ ὅπου ἂν ἔδει, ἵνα ᾖ ἀπόλυτος κύριος τῆς καταστάσεως καὶ διευθύνῃ τὰ κατ' αὐτὴν ὡς ἔκρινεν ἐφεξῆς συμφορώτερον ἕως ἐπελεύσεως τοῦ μὴ πάντως ἀφισταμένου πόρρω τέρματος.

Τοιαῦτα τἀποτελέσματα τῆς Λατινοφραγκικῆς παρεισδύσεως ἐν τῇ ὑποστάσει τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας, καὶ μάλιστα ὅπου ὑπῆρχον οὐσιώδεις αὐτῆς παράγοντες. Ἐκτείνοντες δ' ἐπὶ πάσης Ἑλληνικῆς γῆς τὰ κάκιστα τοῦ ξενικοῦ σφετερισμοῦ ἐπακόλουθα ἀπὸ βασιλείας ἐν Θράκῃ τοῦ Βαλδουΐνου Α΄ καὶ πέρα καὶ ἀναλογιζόμενοι ὁποία τις καὶ ὁπόση ἀκόρεστος βουλιμία ἀνεπτύχθη ἅμα τῇ καταλήψει ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν τῆς Κωνσταντινουπό-

λεως παρὰ τοῖς τότ' ἀφθονοῦσιν ἀνὰ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην εὐγενέσι τοῦ βιοποριστικοῦ ὅσον καὶ ἀνηθίκου εἴδους, ἀναπαριστῶμεν εἰς ἀκέραιον τὰ οἵας βασάνας ὑπέμεινε τὸ προγονόθεν κυριαρχοῦν κατὰ τὴν ***Ἄσπρην θάλασσαν*** Ἔθνος ἐντὸς τῶν δύο διαρρευσασῶν ἑκατονταετηρίδων, προτοῦ καταβληθῇ ἐντελῶς καὶ ὑποχειριωθῇ. Λεγεῶνες ἐκ πειναλέων μεγιστάνων τοῦ Παπικοῦ πληρώματος ἐξεκίνησαν ἀπὸ περάτων τῆς Οἰκουμένης πρὸς τὰ ἐνθάδε μέρη, εἷς ἕκαστος δ' ἐκ τῶν φυτρωσάντων δίκην σταχύων σωτήρων τούτων τῆς πασχούσης Χριστιανοσύνης προεχειρίσθη ἁπλούστατα, ἄνευ πολλῶν λεπτολογιῶν καὶ διατυπώσεων περισσῶν, εἰς Βασιλέα, Ἡγεμόνα, Πρίγκιπα, Δοῦκα, Δεσπότην καὶ συγκαταβατικῶς Κύριον παντὸς βουνοῦ ἢμῶν ἢ βράχου· ἑκάστη δ' ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἐξοχοτήτων ἀντεπροσώπευε καὶ ἐφήρμοζε μετὰ ζήλου ἐνθέου σύστημά τι ἐντελέστατον πρὸς τὸ ἐκμεταλλευθῆναι κατ' ἄνανδρον πάνυ καὶ ἀσύστολον τρόπον τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, διὰ σοφοῦ πως συνδυασμοῦ τῶν ἀξιώσεων γαστρὸς ἀργῆς μετὰ τῶν ὑπαγορεύσεων τῆς ματαιότητος ὑπὸ τὴν γελοιωδεστέραν αὐτῆς ἐκδήλωσιν.

Τελευταίως δέ, ὅτε Κωνσταντῖνος ὁ ΙΑ΄ Παλαιολόγος - Δραγάσης ἐκλήθη ἀπὸ τῶν κτήσεων αὐτοῦ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀνέλαβε κατὰ τὸ 1449 ἔτος τὸ Αὐτοκρατορικὸν σκῆπτρον τῶν Ἑλλήνων, οὐδὲν κατ' οὐσίαν. ὑπῆρχε τὸ συνᾷδον τῇ ἐννοίᾳ κράτους κατόπιν τῆς γενομένης ὡς ἀνωτέρω ἀπομυζήσεως. Τὸ Βυζαντινὸν ἄστυ, ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ κατὰ τὰς πέριξ ἐκείνων ἐσχατιὰς τοῦ ὁποίου κατῴκει ἐν τῷ παρελθόντι μόνιμος πληθυσμὸς ἐξ 1.000.000 τοὐλάχιστον ψυχῶν, μόλις εἶχε νῦν 75 - 80 χιλιάδας ἐν συνόλῳ τῶν διαμενόντων ἀρρένων τε καὶ θηλέων ὁμοῦ· καταπεπτωκὸς δ' ὂν ἐμπορικῶς καὶ ἐλαχίστας κεκτημένον προσόδους, εἰσέφερε τῷ δημοσίῳ ταμείῳ ἀνάξιόν τι λογισμοῦ ποσὸν καὶ ἐδεῖτο τἀνάπαλιν τῆς ἐξοδεύσεως πολλαπλασίου χρυσίου πρὸς ἰδίαν συντήρησιν. Στρατιωτικῶς ἀφ' ἑτέρου δὲν παρεῖχεν εἰμὴ ἀσημάντους τινὰς καὶ ἐστερημένας τοῦ πρέποντος ἐφοδιασμοῦ δυνάμεις, ἐν ᾧ καὶ ἀπὸ ναυτικῆς ἐπόψεως ἐξεταζόμενον ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ 12 καὶ μόνον καραβίων, πεπαλαιωμένων κατὰ τὸ πολὺ καὶ μετ' ἄκρας πλημμελείας ἐξηρτυμένων. Τὴν ὅλην εἶτα ἐπικράτειαν, τῆς ὁποίας ὁ πολλάκις ἐξαρθεὶς ἕως 3.000.000.000 χρ. δραχμῶν καὶ διατηρηθεὶς τοιοῦτος ἐπὶ μήκιστον προϋπολογισμὸς κατὰ τὰς περιόδους εὐεξίας καὶ κατακτήσεων ὑπέσταλτο εἰς τὸ χιλιοστόν, ἀπετέλουν χῶραι ἐπὶ τῶν δακτύλων μετρούμεναι καὶ ἄμοιροι οἱασδήποτ' ἐν τῷ συνόλῳ σπουδαιότητος. Ἡ ὁπωσοῦν ἰσχυρὰ Ση-

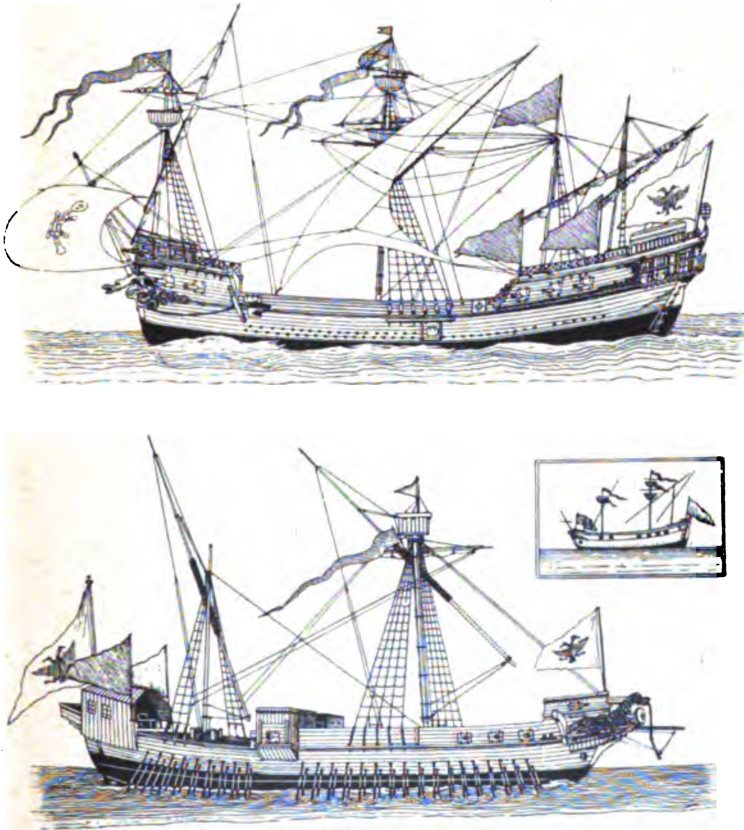
λυμβρία μετὰ τῶν περιωρισμένων αὐτῆς περιχώρων, ἡ Πέρινθος καὶ ἔνια μεμονωμένα κάστρα καὶ καστέλλια, ἰδοὺ πᾶν ὅ,τι ὑπῆρχεν ἡμέτερον παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Προποντίδος· πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον δὲ διετηροῦμεν ἔτι ἀναμφισβήτητόν τινα κατοχὴν ἐπὶ τῶν περιφράκτων πόλεων Βιζύης, Ἀγχιάλου καὶ Μεσημβρίας, αἵτινες ἦσαν ἀσθενέσταται ἐν τοῖς καθόλου τῶν μαχητικῶν ἀρετῶν καὶ ὑπὸ σμικρᾶς πάλιν ἐχαρακτηρίζοντο στρατηγικῆς σημασίας, ἅτε διακείμεναι ἀπομεμονωμέναι καὶ ἐξώμαχοι. Ἔνιαι ἀκόμη νησῖδες τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ὁ πολὺς Μορέας, ἐφ᾽ ὧν ἐλογίζετο ἐκτεινόμενον τὸ τῆς Αὐτοκρατορίας κράτος, ἦσαν κατὰ πρᾶγμα ἐδάφη ἀπεστερημένα παντάπασι τῶν εὐεργετημάτων ἑνιαίας τε καθ᾽ ἑαυτὰ καὶ κεντρικῆς τινος πολιτειακῶς ἰθύνσεως, ἐκ περισσοῦ δ᾽ ἐκράτουν ταῦτα ἐν μαρασμῷ στενοχωρίαι ἀπὸ τῶν δυσφορητοτέρων ὑλικῶν καὶ κατέτρυχεν ἅμ᾽ ἀνίατος τοῦ ἠθικοῦ φρονήματος ἀποκαρτέρησις· καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις τὸ μέγιστον τῆς διαθέτου αὐτῶν ζωτικότητος κατετρίβετο ἐν ταῖς ἀδιαλείπτοις ἐπαναστάσεσι τῶν ἀρηιφίλων καὶ δυσδαμάστων Ἀλβανικῶν πατριῶν καὶ ἐν ταῖς σφοδραῖς διαμάχαις τῶν διοικούντων αὐτόσε ἀδελφῶν τοῦ Αὐτοκράτορος Δημητρίου καὶ Θωμᾶ τῶν Παλαιολόγων.

Ὑπὸ τοιούτους ὅθεν ἀθλιεστάτους ὅρους, ὅτε καὶ αὐτὰ τὰ κατὰ πατροπαράδοτον ἔθος ἀναπότρεπτα τυγχάνοντα φιλοδωρήματα τοῦ ἀναβάντος ἐπὶ τοῦ Βασιλικοῦ Θρόνου πρὸς τοὺς αὐλικοὺς καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς ἐγένοντο δι᾽ ἐξευρεθέντος δανείῳ χρήματος, εἶχε κατ᾽ οὐσίαν παύσῃ πλέον ἡ τοῦ συνόλου Αὐτοκρ. Στόλου μεθοδικὴ ὕπαρξις μετ᾽ ἐσχάτας τινὰς ἀναλαμπὰς τῆς οἰκείας πρὸς βελτίωσιν τῶν πραγμάτων φροντίδος, αἱ ὁποῖαι ἐξεπέμφθησαν ἀπὸ τῆς Ναυαρχιακῆς ἀρχοντίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐσωτερικῶν τέως ἀνωμαλιῶν. Τὸ μεγαλουργὸν δημιούργημα καὶ κραταιὸν στήριγμα τῆς ποτε πολυπραγμοσύνης ἦν ἐγκαταλελειμμένον δίκην πολυτελοῦς τινος παρέργου· πρὸς ἄλλοις δ᾽ ἐκ τῶν ἀποτελεσάντων τὸν ῥωμαλέον ἐκείνου ὀργανισμόν, αἱ μὲν ῥόγαι ἐμειώθησαν ἕως ἀκραίου τῆς κατιούσης ἀνοχῆς, αἱ δ᾽ ἐπιπρόσθετοι κατὰ τὰς στρατείας ἐπιφοραὶ πολλῷ μᾶλλον ἐπαύσαντο παρεχόμεναι. Καὶ τὸ ἀκινητοῦν οὑτωσὶ ἡμέτερον Πλόϊμον ὑποκατέστησαν ἐν τῷ προορισμῷ αὐτοῦ μεμερισμένως αἱ ναυτικαὶ κατὰ χώρας δυνάμεις τῶν Λατινοφράγκων καὶ τῶν Μωαμεθανῶν, ἐκ τῶν ὁποίων δὴ αἱ πρῶται ἐδόκουν εἶναι συστηματοποιημέναι ἰδίᾳ καὶ ἐχόμεναι διὰ τοῦ πλείστου συντακτικῆς τινος εὐπρεπείας· γνωρίζομεν, φέρ᾽ εἰπεῖν, ὅτι τὰ ὡσεὶ τεσσαράκοντα τῷ

καιρῷ περίπου ἐκείνῳ αὐτερετικά τε καὶ μὴ μικρὰ μετὰ 1 εἴτε 2 μεγαλοσώμων σκαφῶν τῆς Χιακῆς Μαόνας, ὧν τινα ἦσαν πολεμικοῦ καθαρῶς χαρακτῆρος, ἀφωρμῶντο τοῦ ὀχυροῦ λίαν καὶ τελείων ναυπηγείων εὐμοιροῦντος λιμένος τῆς καθεδρικῆς νήσου καὶ διηυθύνοντο ὑπὸ τοῦ τετραμελοῦς Officium Maris—γραφείου ὅ ἐ. ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, ἐντεταλμένου σύναμα καὶ τὴν ἐπάκτιον ἄμυναν—διὰ κανονισμῶν αὐστηροτάτων καὶ ἀπαρεγκλίτως τηρουμένων πάντοτε. Ὑπὸ διαφόρους προσέτι σημαίας ηὐλάκουν τὰς θαλάσσας ἡμῶν, ἐν ἀμοιβαίᾳ διαπάλῃ καὶ φανερᾷ ἐνίοτ' ἔχθρᾳ διακείμεναι, αἱ διὰ ξένων τ' ἐπηνδρωμέναι καὶ δι' Ἑλληνικοῦ πλήθους γαλέραι, ***Παρανδερίαι, Φοῦσται, Βριγαντῖναι*** καὶ λοιπαὶ ποικιλώνυμοι νῆες τῆς ἐλευθέρας ἐμπορίας, ἀφ' ὧν ἐναυλοῦμεν τὰς Χριστιανικὰς πρὸς ἐκπλήρωσιν πάσης προστυγχανούσης τῷ δημοσίῳ ἀνάγκης· περὶ δὲ τῶν ὀργνωστικῶς μνημονευθέντων ὧδε τύπων τοῦ ἐπιχωριάζοντος πλευσίμου ὑλικοῦ σημειωθήτω ὅτι ἡ φερομένη ὀνομασία ἑκάστου ἐξ αὐτῶν προῆλθεν ἀπό τινος προχείρου καὶ ἀνεπιτηδεύτου ἐξελληνισμοῦ τῆς ξενικῆς ἀποδόσεως τοῦ εἴδους κατὰ παρομοίωσιν εἴτε συνηθεστέραν που χρῆσιν, ἐν ἀριδήλῳ ἀντιθέσει πρὸς τὴν προηγουμένην ἡμῶν τάσιν ἵνα τὰς τυχὸν προσλαμβανομένας ἐπικλήσεις ἄλλοθεν προσαρμόζωμεν διὰ τρόπου ἐξεζητημένου καὶ ἀντλοῦντες πολλάκις ἀπ' εὐλογοφανῶν τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς συμπτώσεων. Καὶ κατὰ τοὺς ἀθλίους τούτους, τὴν κυριαρχικὴν δ' ἐν πολλοῖς ταπείνωσιν ἐπαγομένους συνορισμοὺς διεπορεύετο ἡ ἐπίσημός τε καὶ ἀνεπίσημος ἐξυπηρέτησις τῶν ὑγρῶν κελεύθων.

Ἐξ ἱκανῶν ἑτέρωθεν πειστηρίων τεκμαιρόμεθα ἀσφαλῶς ὅτι ἡ οὖσα διὰ γενικῆς τινος κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν συνηθείας πλευστὴ χωρητικότης, ἥν τινα εἶχον καὶ οἱ Αὐτοκρατορικοὶ δρόμωνες ἀπὸ χρόνου προσφάτου, παρουσίαζε 370-400 καὶ 500 τόννων προσολκὴν εἰς τὰ μέσου μεγέθους καὶ ἡμιμάχιμα κατασκευάσματα· τὰ δ' ὀγκωδέστερα ἐκ τῶν πλοίων τῆς γραμμῆς ἦσαν μὲν μυριοφόρα κατὰ μέσον τινὰ ὅρον τοῦ ἐπικρατεστέρου ὑποδείγματος, ἀλλὰ συνέβαινε καὶ νὰ μὴ ὑπολείπωνται συχνάκις τῶν 800 τόν. καὶ νὰ ὑπερβαίνωσιν ἔστιν ὅτ' ἀκόμη τοὺς 1200 τόν μετὰ προηγμένου ἀναλόγως τοῦ καθεστῶτος ἐκτοπίσματος. Παρὰ ταῦτα δὲ καὶ ἀσχέτως πρὸς τὰς ἀπαντώσας διαστάσεις, ἡ μὲν ἐπιχάλκωσις τῶν ὑφάλων μερῶν, ἧς ἡ ἐφαρμογὴ ἀπέβλεπεν εἰς ἀντισηπτικὰ καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα ἀπ' ἀρχικῆς διαγραφῆς τῶν Συρακοσίων ἀρχιτεκτόνων πέρα τῆς τυραννίας Ἱέρωνος τοῦ Β' (269 - 215 π.Χ.), ἐξηκολούθει σπανίζουσα

καθ' ἃ καὶ πρότερον ἐν τῇ τεχνοτροπίᾳ τῶν μεσαιωνικῶν κτιστόρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ· οἱ δύο εἴτ' αὐχένες ἀντικαθίσταντο ἀπὸ δεκαετηρίδος ὡς ἔγγιστα καθ' ὁλόκληρον τὸ σύστημα δι' ἁπλοῦ τινος ἐπὶ τὸ ποδόστημα πηδαλίου, ἕνεκα τῶν ἀρξαμένων νὰ ὑπεισέρχωνται

ΕΙΚ. 106. Ἐξωτερικὴ παράστασις τῶν μεγαλειτέρων πολεμ. τῆς Αὐτοκρατορίας πλοίων κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ καταλύσεως αὐτῆς ἔτη.

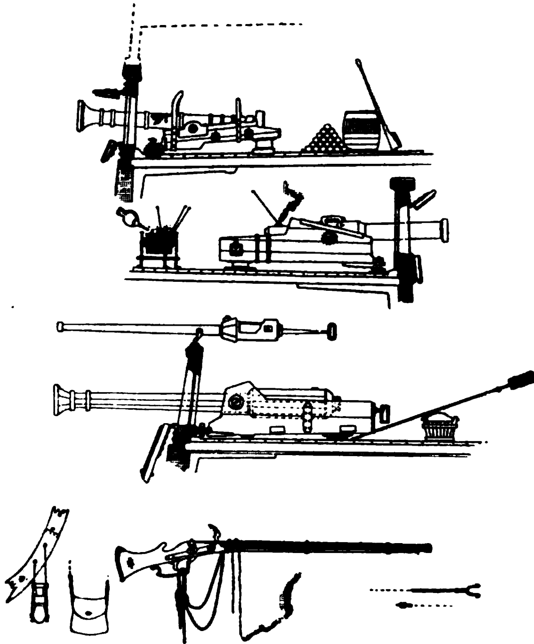
ἐν τῇ ναυπηγίᾳ νέων θεωρημάτων διὰ λόγους ναυμαχικούς· ὁ δ' ἐξαρτισμὸς ἔβαινε τακτοποιούμενος ἀνετώτερον καὶ διεμορφοῦτο καθάπερ ὑπηγόρευεν ἡ ὑποφαινομένη ἔκτοτ' ἐπικράτησις αὐτοῦ κατὰ τὰς πλείονας περιστάσεις τοῦ ἀγωνίζεσθαι (Εἰκ. 106).

Τῆς δὲ καταστάσεως τοῦ σώματος καὶ τῶν ἀρμενιστικῶν παρελκομένων τῶν πολεμ. πλοίων οὔσης παντάπασι παρημελημένης, οὐδα-

μῶς ἀλλοῖα ἐτύγχανεν οὖσα καὶ τοῦ ἔνδον καθοπλισμοῦ ἡ ὑφή. Οὕτω τὸ ποσόν, ὅπερ ὑπῆρχεν ἐκ τῆς καὶ ἄλλως ὑστερούσης πλέον κατὰ τὴν ἀμυντικὴν ἀντοχὴν σιδηρᾶς φράξεως, δὲν ἐπήρκει δι' ὅλον τὸ ἐπιβατικὸν προσωπικόν, ἡ δὲ προμήθεια καινουργοῦς τινος ἑτέρας τοιαύτης ἦν δαπανηρὰ καὶ πάντῃ ἀνέφικτος. Τὸ ἀπόθεμα τῶν ἐπιθετικῶν συλλήβδην ὅπλων συνίστα σωρός τις ἐκ πολυειδῶν καὶ ἀπολεσάντων τὴν μεῖζον' αὐτῶν ἰσχὺν ὑπολειμμάτων τοῦ παρελθόντος, ἐν ᾧ καὶ μερικώτερον ἀπὸ τῶν ἐκηβόλων ὀργάνων τὰ μόνα ἅτινα εἶχον ποιάν τιν' ἀξίαν ἦσαν ὅσ' ἀρτιφανοῦς ἐπινοίας καὶ διὰ πυρίτιδος κόνεως ἐνεργοῦντα προσεκτήσατο προσφάτως τὸ Κράτος ἀντὶ χρηματικῶν θυσιῶν βαρυτάτων. Καὶ ταῦτα, ὧνπερ εἰρήσθω ὅτι τὸ δραστικώτερον καὶ κατ' ἐξοχὴν ὑπεροχικὸν κεφάλαιον διετέθειτο ἀπὸ παραλαβῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν καιρίων μερῶν τοῦ τῆς πόλεως τειχισμοῦ, ἦσαν τὸ μὲν τὰ ἑστῶτα πρὸς τοπομαχικοὺς εὐθέτας, βραχὺ τὸ βεληνεκὲς ἔχοντα καὶ δι' ἀσθενοῦς πώς τινος παραβλαπτικῆς ἱκανότητος δρῶντα πετροβλητικὰ ***Κανόνια***· τὸ δὲ αἱ φορηταὶ ἐκεῖναι, πλὴν χονδροκάμωτοι καὶ ἐπαχθεῖς λίαν αὐλοχοανίδες — τὰ μνημονευόμενα ἐν ταῖς χρονογραφίαις μετὰ τὸ 1364 ἔτος ***Μολυβδοβόλα,*** οἱ ***Τηλεβολίσκοι,*** τὰ ***Τούφακα*** καὶ ***Τουφάκια*** ἢ ***Τουφέκια*** (κατ' εὐφωνικὴν παραφθορὰν ὑπὸ τῶν πολλῶν, ἧς πλεῖστα ἔχομεν τὰ δεικτικὰ κατὰ μορφὰς διαφόρους καὶ σὺν ἄλλοις ἀπαντῶμεν τὰς λέξεις ***Ποδοσχάριον*** ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ***Ποδεσχάρι(ο)ν*** καὶ ***'Ιπνί(ο)ν*** παρὰ τὸ γραμματικῶς παράγωγον Ἴπνιον κ.τ.τ.) καὶ τὰ λοιπὰ ὅμοια — διὰ τῶν ὁποίων συνερρίπτοντο 5 ἕως 10 μολύβδινα σφαιρίδια «σμικρὰ ὡς κάρυα ποντικὰ κατὰ τὸ μέγεθος» συνῳδὰ τῇ σχετικῇ περιγραφῇ τοῦ Δούκα. Ἐπειδὴ δ' ἡ χρησιμοποίησις τῶν μέσων τούτων τοῦ πυρογενοῦς ῥίμματος (Εἰκ. 107) ἦν συμπτωματικὴ ὅλως ἐν τῇ ἐπινηίῳ τάξει, κατάδηλον πρόκειται ὅτι αἱ ἐγκαταστάσεις ἦσαν ἀμέθοδοι καὶ τρόπον τινὰ πρόχειροι, ἡ δὲ συνόλη ὀργάνωσις ἐστερεῖτο οἱασδήτινος περὶ τοὺς ὁμοχειρισμοὺς τοῦ προσωπικοῦ ἀποκλειστικότητος.

Ὅτε λοιπόν, μετὰ τἀμέσως προηγηθέντα γεγονότα τῆς ὁριστικῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑποδουλώσεως, κατήρξατο Μωάμεθ ὁ Β' τῆς ἀπροκαλύπτου ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου αὐτοῦ πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς Βασιλευούσης, γενόμενος δὲ κατὰ τὴν ἐκεῖσ' ἀκτὴν ἀνήγειρε 4μιλ.2 μόλις ἀπώτερον τοῦ Διπλοκιονίου ἐπὶ τοῦ Βοσπορίου πορθμοῦ τὸ ἐρυμνὸν κάστρον τῆς ***Δαιμοκοπίας*** — κληθείσης δὴ τότε τουρκιστὶ Βογὰζ - κεσσὲ (= Προσκόμματος τοῦ στενοῦ) καὶ νῦν ὀνομαζομένης κοινῇ Ρουμηλὶ Χισσὰρ—ἐξέτασίς τις τῆς μαχιμότητος τοῦ Βασιλ. Πλοΐμου

ἀπέδειξεν ὅτι δέκα καὶ μόνον καράβια ἐκ τῶν οὐχὶ μειζόνων εὑρίσκοντο ἐν εὐεξίᾳ καὶ ἠδύναντο νὰ ὦσιν ἐν πάσῃ περιπτώσει χρήσιμα. Αἱ κατὰ θάλασσαν ὅμως χρεῖαι παρίσταντο τότ' ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μείζονες, ἐπιτακτικώταται δέ, παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον διὰ τέχνης ὑπεροχὴν τῶν ἡμετέρων ναυβατῶν ἐπὶ τοὺς συνιστῶντας τὸ κύριον πλήρωμα τῆς ἐχθρικῆς ἐν ὁδῷ τῶν ἐπιχειρήσεων ναυτικῆς στρατιᾶς. Δι' ὅ, προθυμοποιηθέντων νὰ βοηθήσωσι τῇ χειμαζομένῃ δεινῶς

ΕΙΚ. 107. Τὰ κατὰ τὸ τέλος τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἐπινήια τοπομαχικὰ καὶ φορητὰ πυροβόλα.

Αὐτοκρατορίᾳ χάριν τῆς ἐφεξῆς ἰδίας αὐτῶν ὑποστάσεως πάντων ἐκείνων ἐκ τῶν παροίκων Λατινοφράγκων, ὅσοι διέγνωσαν μετ' ὀρθῆς τινος κρίσεως τὴν σημασίαν τῶν ὑστεραίων γεγονότων, συνετάχθησαν ἐπίκουρα διὰ τὸν ὑπέρτατον ἀγῶνα 16 σκάφη ἐπὶ τούτῳ ἁρματωθέντα καὶ πεμφθέντα πάνοπλα ἐν σπουδῇ ὑπὸ τῶν παρακειμένων Ἑλληνικῶν μερῶν τῆς ξενοκρατικῆς δικαιοδοσίας· ἕτεραι δὲ πάλιν ἀγγαρευθεῖσαι βιαίως καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων ἐξοπλισθεῖσαι, εἴτε συρροῇ τῶν περιστάσεων ὑπεισελθοῦσαι διὰ τοῦ προϊόντος χρόνου ὁλκάδες ἀπέφερον πρόσθετον ὠφέλημα εἰς τὰ τῆς συγκροτηθείσης

κατὰ κράτος παρατάξεως. Καὶ ἀπὸ τῶν τοιούτων ὑποστάτων τε καὶ συμπραξασῶν ἄλλοθεν δυνάμεων ὠργανώθη ἡ ἐπιχώριος ἄμυνα, τῶν μὲν μαχιμωτέρων πλοίων παραταχθέντων διὰ τοῦ καταστήθου κατὰ μῆκος τῆς ἀποφρακτικῆς ἁλύσεως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ γενναίου Κῦρ Ἀντωνίου, τῶν δ' ἀσθενεστέρων ὁρμισθέντων ἐν τοῖς ἐνδότερον τοῦ Κερατίου κόλπου ὕδασι δίκην ἐφεδρειακῶν.

Ἀπ' ἀφηγήσεως τοῦ εὐπατρίδου Γεωργίου Φραντζῆ καὶ ἄλλων, οἵτινες συνέγραψαν ἐν σχέσει, διεσώθησαν ἐκτενῶς τἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀρξαμένην ἄνευ ἐπισήμου τινὸς κηρύγματος τῇ 7 Ἀπριλίου —ἡμ. Παρασκευῇ τῆς ἑβδομάδος τῆς Διακαινησίμου—τοῦ 1453 καὶ παραταθεῖσαν ἐπὶ 52 ἡμέρας πολιορκίαν τῆς πολυπαθοῦς Κωνσταντινουπόλεως. Ἕνεκα τῶν παντοίων ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς ταύτης ἐχθροπραξιῶν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου καὶ τῆς ἀποστολῆς κατ' ἐπανάληψιν τοῦ στρατηγοῦ Τουραχὰν εἰς Πελοπόννησον ἐπὶ σκοπῷ οὐχὶ βεβαίως φιλικῷ, ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων διέταξε νὰ κλεισθῶσιν αἱ πύλαι τῆς πόλεως καὶ ἀνέθηκε διὰ διαγγέλματος τὰς τύχας αὐτῆς τῷ Θεῷ· ἐν τοῖς κατόπιν δ' ἕως τῆς 29 Μαΐου ἀνεπτύχθη πείσμων ἡμῶν καὶ φοβερωτάτη ἀντίστασις ἐναντίον τῶν κρατερῶν καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως ἄκρας διεξαχθεισῶν Τουρκικῶν ἐπιθέσεων, ἥτις δὴ ἐξαίρεται μέχρις ὑπερανθρώπου περιωπῆς ἐκ τῆς δυσαναλογίας τῶν ἀντεπεξελθόντων κατ' ἀλλήλων πληθῶν καὶ οὐχ ἧττον ἐκ τῆς ἀνισοβαροῦς καταλλαγῆς τῶν διατιθεμένων ἀφ' ἑκατέρου αὐτῶν ἐφοδίων. Διότι 5000 ἡμετέρων καὶ 2000 ἀλλοφύλων πολεμιστῶν, ἐν ἀπορίᾳ τῶν πάντων εὑρισκόμενοι καὶ δι' ἀπέλπιδος φρονήματος ἐμψυχούμενοι ὑπὸ τοῦ φρουραρχήσαντος Κωνσταντίνου ΙΑ' τοῦ Παλαιολόγου-Δραγάση, ἀπέκρουσαν μετὰ φονικῆς ἄγαν καὶ καταφθαρτικῆς μανίας τὰς ἐξάλλους ἐφόδους 160.000 συντεταγμένων καὶ ἀπειραρίθμων ἀτάκτων στρατιωτῶν τοῦ Μωάμεθ Β'. Διεδραματίσθησαν δὲ τότε γεγονότα, τῶν ὁποίων καὶ αἱ ἐλάχισται λεπτομέρειαι πληροῦσι νῦν ἀτέρμονος θάμβους καὶ μεγαλείου τὴν ἀνθρωπότητα· οὐδ' αἱ διατυπούμεναι δὲ καὶ κατὰ τὴν ὑστάτην ἐκείνην ὥραν ἄνω ὁσίων σφετεριστικαὶ ἀξιώσεις ἐνίων ἐκ τῶν κυριάρχων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἐπ' ἀμφιβόλοις ποτ' ἀνταλλάγμασιν, οὐδ' ἡ ἔκθυμος τῶν Σέρβων δι' ἀνδρῶν καὶ διὰ χρήματος συμμαχία μετὰ τῶν Τούρκων, οὐδ' ἡ κατάπτυστος τέλος ἀπὸ τῶν σπλάγχνων αὐτῶν τῆς δοκιμαζομένης χώρας προδοτικὴ τῶν Γενουατῶν διαγωγὴ καὶ μυρίαι ἄλλαι ἀντιπράξεις ἤρκεσαν ὅπως καταδαμάσωσι τὸν θυμὸν καὶ τὸ μένος τῶν ἐγκεκλεισμένων ἡρώων προγόνων ἡμῶν.

'Εν τῷ μεταξὺ δὲ τῆς τοιαύτης κατὰ ξηρὰν διαπάλης ὁ τεταγμένος ὑπὸ τὴν ἀρχιναυαρχίαν τοῦ Βουλγάρου ἐξωμότου Βαλτὰ - ὀγλοῦ Σοϊλεμάμπεη πολέμιος στόλος ἐναυλόχει κατὰ τὴν παραλίαν ἀπὸ Δολμᾶ βαξὲ ἕως Τσεραγιάν, ὁπόθεν ἀπαίρων ἔστιν ὅτε ἤρχετο καὶ δι' ἐπιμηκυνομένης τινὸς πρὸς ἐπίδειξιν γραμμῆς ἀνεπτύσσετο ἔναντι τοῦ Βοσπορίου ἀκρωτηρίου· καὶ οὗτος, ἀποβλέπων ἰδίως διὰ τῶν ἐκτελουμένων κινήσεων εἰς ποιὰν ἀναθάρρησιν τῶν ἀποθυμούντων ἐκ τῶν χερσαίων συνόπλων ἕνεκα τοῦ ὑφισταμένου ἐπὶ μέγα καὶ κατὰ συνέχειαν ἀποδεκατισμοῦ ἄνευ ἀποτελέσματός τινος, συνίστατο ἀπὸ πλοίων 400, ὧν τὰ μάχιμα ἦσαν 12 εὔσωμοι γαλέραι, 20 παρανδερίαι, 70 φοῦσται καὶ 43 βριγαντῖναι. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, τῇ 15 'Απριλίου ἐφάνη ἀπὸ τοῦ πρὸς 'Ελλήσποντον ὁρίζοντος τῆς Προποντίδος πλέουσα εὐθὺ ἐπὶ τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου συνοδεία τις ἐκ βαρέος Αὐτοκρατορικοῦ δρόμωνος ὑπὸ πλοίαρχον τὸν ἀνδρειότατον Κῦρ. Φλαντανελλᾶν καὶ τριῶν Γενουατικῶν κατέργων. Εὐθὺς δ' ὡς ἐπλησίασαν οἱ καταγόμενοι καὶ ἀνεγνωρίσθησαν, ἡ Μωαμεθανικὴ παράταξις ὑπερέβη τὰς ἐξωτέρας τοῦ διαύλου ξηρὰς καὶ διετέθη πρὸς ναυμαχίαν, πρὸ δὲ ταύτης τῆς ἀπροόπτου ἀπειλῆς ἀπέκλιναν ἐκεῖνοι ἀριστερᾷ καὶ ἐπέσχον κατὰ τὸ 'Επταπύργιον, ἵνα διὰ χρονικοῦ τινος κέρδους παρασκευασθῶσιν ἐπὶ τὸν ἀναπότρεπτον προβληθέντ' ἀγῶνα· ἐν τοσούτῳ δὲ διηγέρθη μέγιστον περὶ τοῦ ἀποβησομένου διαφέρον ἀνὰ τὰς τάξεις τῶν ἠπειρωτῶν ἀντιπάλων, καὶ οἱ μὲν ἔσπευσαν εἰς τὰς ἀντικρυζούσας τὸ ἐκεῖσε πεδίον ἐπάλξεις, οἱ δὲ προσέδραμον μετὰ τοῦ περιέργου σουλτάνου κατὰ τὴν πέραν τῶν ὀχυρῶν καὶ πρὸς τὸ Δεμὶρ - χανὲ ἐκτεινομένην ἀκτήν. Καὶ ἦσαν πράγματι θαυμάσια τὰ ἐν ὄψει τελούμενα, ἄξια δὲ τῆς βαθυτάτης ἀνεξαρτήτως συμπαθειῶν προσοχῆς πάντων.

Καὶ δή, τῆς φιλομαχίας ὑπεκκαυθείσης πάνυ μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς ἀντιπροσώπου παραστάσεως, τὰ πράγματα μοιραίως ἐπεταχύνθησαν καὶ ἔφθασαν ἄχρις ἄκρου τῶν ἐμμανῶν ἑκατέρωθεν πράξεων πρὸς κατίσχυσιν. Αἱ ἐχθρικαὶ νῆες ἐκινήθησαν μεθ' ὁρμῆς καὶ ἐν ἀλαλαγμῷ τῶν γενναίων ἐπιβαινόντων ἐναντίον τοῦ ἡμετέρου καὶ τῶν συνακολουθούντων ὑπὸ πλοιάρχους τοὺς Νοβάρραν, Βαλανιέρον καὶ Κατάνεον χριστιανικῶν κατέργων, ἅτινα ἐδόκουν εἶναι εὐκατάβλητά πως λόγῳ τῆς ὁμαδὸν ὀλιγότητος· ἐξ ἄλλου δὲ καὶ τὰ διεξαγαγόντα ταῦτα ἐν σπουδῇ τὰς οἰκείας προετοιμασίας καὶ ἀντιμένοντα ἀνέλαβον ἐπιθετικήν τινα τάξιν καὶ ἤρξαντο βάλλοντα διὰ τῶν κανονίων εὐθὺς ὡς εὑρέθησαν εἰς τὴν πρέπουσαν ἀπόστασιν. 'Η ὁμὰς ἐν

τοσούτῳ, ἧς τὴν ἅπασαν διοίκησιν ἀνέλαβεν ἀπὸ καταβολῆς τῶν δυσοικονομήτων γεγονότων ὁ Φλαντανελλᾶς, περιεκυκλώθη τάχιστα ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου· ἐν ᾧ δ' ὁ Σοϊλεμάμπεης ἠμβόλιζε κατὰ πρύμναν τὸν μοιραρχικὸν δρόμωνα καὶ λυσσώδη συνεκρότει πεζομαχίαν, τὰ πολυπληθῆ ὑπ' αὐτὸν πλοῖα ἐπεζήτουν τὴν καθ' οἱονδήποτε τρόπον νίκην, πού μὲν διὰ προσπαθειῶν νὰ θραύσωσι τὰς κώπας ἢ νὰ διαφθείρωσι τὴν σκαφαίαν ἐπιφάνειαν, πού δ' ἐπιχειροῦντα σμηνηδὸν νὰ καταλάβωσιν ἐξ ἐφόδου καὶ ἔνια πάλιν συντρέχοντα πρὸς πυρπολισμὸν τῆς ἀντιφερομένης τετράδος. Ἀλλ' ὁ Ἕλλην ἡγήτωρ τὰ πάντα προέβλεπε δι' ἀκαριαίας τοῦ ἐξελισσομένου δράματος ἐπισκοπήσεως, διέθετε δ' ἑκάστοτε τὰ καθ' ἑαυτὸν οὕτως, ὥστε νὰ ἐξουδετερῶται παντάπασιν ἡ ἐπιθετικὴ πολυμηχανία· καταχειρίζων τοὺς Τούρκους μετὰ τόλμης ἀπαραμίλλου καὶ διὰ περισσῆς τέχνης, ἀπέκρουε τοὺς μὲν φονικώτατα καὶ κατέκαιεν εἴτε κατεπόντιζεν ἐν πλήθει τοὺς δέ, ἕως ὅτου κατώρθωσε τέλος νὰ διανοίξῃ τὴν πυκνὴν φάλαγγα τῶν ὑποχωρησάντων ἐκείνων ἐξηντλημένων καὶ νὰ εὐθύνῃ τὸν πλοῦν ἐπὶ τὸν πρὸς ὃν ὅρον, οὐραγούντων τῶν ἑτερογενῶν συμπλωτήρων, οἵτινες εἰργάσθησαν θαυμασίως ἀπὸ φιλοτίμου τινὸς πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστατον παράδειγμα ζήλου. Ἡ μέχρι τοῦδε φορὰ τοῦ δυσαναλόγως ἀνίσου ἀγῶνος εἶχεν ἀγάγῃ εἰς ἀποτέλεσμα πρωτοφανὲς ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ ἀπ' ἀρχαιοτάτων τῶν χρόνων, διάτοροι δ' ἐπευφημίαι ἀνεπέμφθησαν ὑπὸ τῶν θεασαμένων ἐκ τῆς γῆς φιλίων τοῖς ἀνδραγαθήσασι στρατευμάτων καὶ ὁ ὁμόθυμος ἐνθουσιασμὸς τοῦ συνωθουμένου Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐπὶ τοῦ περιβασίου τοῦ τῆς Βασιλευούσης τειχισμοῦ ἐξεδηλώθη φρενιτιώδης.

Μωάμεθ ὁ Β' ὅμως συνησθάνθη μυχιαίτατα τὴν προσγενομένην τῷ γοήτρῳ αὐτοῦ προσβολὴν ἀπὸ τῆς καταπληκτικῆς ἥττης τῶν καλυπτουσῶν τὴν Προποντίδα ἰδίων δυνάμεων, ἐξωργίσθη δὲ σφόδρα καὶ ὡς ἦν ἔφιππος κατὰ τὸ ἀμμῶδες παράλιον, ἐν ᾧ ἐπεσκόπει ὡς ἄλλος Ξέρξης ἀπὸ τοῦ Αἰγάλεω τὰ τῆς ναυμαχίας, ὥρμησεν ὡσεὶ ἂν προὔκειτο νὰ φθάσῃ ἐφάλιος ἕως τοῦ μέρους, ἔνθα ἐσάλευον ἐκεῖναι μετέωροι καὶ ἀνασυνετάσσοντο. Καὶ ἀνεχαιτίσθη μὲν ἐν καιρῷ ἀπὸ τοῦ ῥιψοκινδυνῆσαι πνιγμὸν ἄδοξον ὁ ὑπερήφανος, παράφορος καὶ ἄγαν ὁρμητικὸς σουλτᾶνος, ἅτε προσδραμόντων τῶν ἱσταμένων ἐγγὺς μεγιστάνων καὶ διὰ παραμυθητικῶν τινων λόγων κατευνασάντων τὴν νευρικὴν ὑπερδιέγερσιν· παρατηρήσας δ' ὁ ἀτυχὴς Σοϊλεμάμπεης μακρόθεν τὴν ὑψηλὴν ἀποδοκιμασίαν καὶ ἀναλογισθεὶς καλῶς ὁποῖά τινα θὰ ἦσαν τὰ ἐπιτίμια, ἂν μὴ ἐπήρχετο αὖθις ὅπως ἐκβιάσῃ τὴν

ἀντὶ πάσης θυσίας καταστροφὴν τοῦ Φλαντανελλᾶ μετὰ τῶν συμπλεόντων τούτῳ, ἐσήμανεν ἀθρόαν δίωξιν καὶ ἐπανάληψιν κατὰ κράτος τῆς ναυμαχίας. Μεθ' ὅλων λοιπὸν τῶν νηῶν οἱ Τοῦρκοι ἐτέθησαν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς Ἑλληνολατινικῆς μοίρας, ἣν καὶ κατέλαβον μόλις ὑπερβᾶσαν τῆς Πύλην τῆς Μάρτυρος Βαρβάρας, ἐν ᾧ τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν ἀναπεπταμένων ἤδη ἱστίων ἐχείριζεν αὕτη ἵνα παρακάμψῃ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ διὰ φορᾶς τοῦ πνέοντος τότ' ὀλίγου ἀνέμου εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Ἐπηκολούθησε δὲ διεξοδική τις ἐκ τοῦ συστάδην καὶ τρομερὰ συμπλοκή, καθ' ἣν οἱ Μωαμεθανοὶ ὁπλῖται καὶ λιποκωπήσαντες ναῦται ἀνέπτυξαν ἀπεγνωσμένην ἐνεργητικότητα, ὅπως συντελέσωσι δι' ὑπερβολικῆς καὶ ἰδίᾳ δραστικῆς καταθλίψεως τὸν ἀφανισμὸν τῆς ὑπάτης καρτερίας μετὰ τῆς ἐμπείρου ὁμοῦ τῶν ἐναντίων μεθοδικότητος· ἀλλ' ἡ ἐπίμονος καὶ ἀδιάσειστος τούτων ἀντίστασις κατασυνέτριψε τέλεον τὴν ἔξοχον τῆς σουλτανικῆς παρατάξεως αὐταπάρνησιν, ἔτι δὲ μᾶλλον κατεπρήσθησαν τανῦν ἱκανὰ αὐτῆς πλοῖα καὶ ἕτερα ἐβυθίσθησαν αὔτανδρα, τοῦ λοιποῦ ἀπομακρυνθέντος ἀτάκτως καὶ ἐν πλήρει συγχύσει τῶν ἔνδον. Μεθ' ὃ ἐχαλαρώθη ἡ ἐπικρεμὴς ἅλυσις ἕως ὑπερβατοῦ βάθους, βοηθείᾳ δὲ τῶν προαχθεισῶν ἐξώτερον ταύτης καὶ ὑποστηριξασῶν ἐν ἐπιδεικτικῇ τινι καταλήξει τριήρων τοῦ Γριώνη καὶ τοῦ Τρεβιζάνου διεισέδυσαν ἀσφαλῶς τἀφιχθέντα καράβια εἰς τὸν Ναύσταθμον, ὅστις καὶ ἐπανεκλείσθη πάραυτα.

Τοῦ Σοϊλεμάμπεη εἶτα καθαιρεθέντος ἀπὸ τοῦ κεκτημένου ἀξιώματος μετ' ἀνηλεῆ τινα μαστίγωσιν καὶ ἀποστερηθέντος ἁπάσης τῆς αὐτοῦ οὐσίας, ὁ ἐπιχειρηματικὸς σουλτᾶνος διέγνω ὅτι ἔδει νὰ προβῇ εἰς ἀποφασιστικὸν δι' οἱουδήποτε μέτρου διάβημα, ἵνα δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ ἡμῶν κατὰ θάλασσαν. Κατέστρωσε δὲ τοὐντεῦθεν καὶ ἐπιτυχῶς ἐπραγματοποίησε τὴν ἀπὸ Βεσσὶκ-τὰς μεταβίβασιν διὰ τῶν μεσοκλινῶν ὑψωμάτων τῆς Περαίας ἕως τῆς κάτω περίπου ὄχθης τοῦ συνοικισμοῦ Χάσκιοϊ τμήματός τινος ἐκ τοῦ διατιθεμένου στόλου, οὗ δὴ ἔργου ἐμνήσθημεν ἀλλαχοῦ· πολλαὶ χιλιάδες ἀνδρῶν, σύρουσαι ὁμοχρόνως ἐν ῥυθμῷ τινι διδομένῳ ὑπ' ᾄσματος καὶ ὀξυαύλων καὶ τυμπάνων, κατώρθωσαν ἐν μιᾷ νυκτὶ νὰ μεθορμίσωσι διὰ τῆς γῆς 72 φούστας καὶ βριγαντίνας ἐπὶ διόλκου, ὅστις ἦν ἠλειμμένος στέατι. Καὶ ἔκτοτ' ἐστενοχωρήθησαν λίαν οἱ πολιορκούμενοι, οἵτινες καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀπαλλαγῶσιν ὡς ἐνῆν ταχύτερον καὶ κάλλιον τῶν ἐγκολπισθέντων ἀμέσως σκαφῶν. Πρώτη τις ὅμως ἀπόπειρα κατακαύσεως αὐτῶν ἐτερματίσθη διὰ μεγάλων ζημιῶν, ἡ

δ' ἐπακολουθήσασα μεθ' ἡμέρας ἑτέρα ἀπεκρούσθη ὁμοίως κατὰ τρόπον ὁριστικόν, ἕνεκεν ἐγκαίρου ὑπὸ τῶν Γενουατῶν τῷ Μωάμεθ Β΄ ἀναγγελίας τοῦ ἐσχεδιασμένου ὀλέθρου· ἡ γενομένη δὲ μάλιστα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἰακώβου Κόκκου ἐπίθεσις δύο εὐρυχώρων δρομώνων, οἵτινες ἦσαν περιεζωσμένοι διὰ μαλλίου καὶ βάμβακος ἐντὸς συμβαλίων παχέων πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν λιθοσφαίρων καὶ ἦγον πολυπληθές τι τῆς ἐμβολῆς πεζοναυτικὸν σῶμα, ἰσαρίθμων πυρφόρων καὶ ἐνίων ἐν ὀπισθοφυλακῇ τριήρων πρὸς σωτηρίαν τῶν κακοπαθησόντων τυχὸν ἐκδρομέων, ἀπέτυχε μετὰ σημαντικῆς πως φθορᾶς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπερίσκεπτος παροξυσμὸς τῶν ἡμετέρων ἀπέφερε τὸν καταβαπτισμὸν τῆς πρωτοστατησάσης μοιραρχίδος σὺν τοῖς ἐπιβαίνουσιν ἅπασιν. Οὐδὲν ἄρα ἐφαίνετο δυνατὸν ὑπὸ τοὺς κειμένους ὅρους ἐναντίον τῆς ἐν τῷ Χρυσοκέρωτι διατριβούσης μονονοὺκ ἐνδήμως πλέον Τουρκικῆς παρατάξεως, εἰ καὶ αὕτη ἐφωράθη διὰ τοῦ παρερχομένου χρόνου ὅτι πόρρω ἀφίστατο τοῦ ἀσκεῖν καθ' ἑαυτὴν ναυτικήν τινα ἐκεῖσε ὑπεροπλίαν.

Τοῦ ἐχθρικοῦ στρατεύματος ἐν τοσούτῳ κατέχοντος ἀδιάκοπόν τινα γραμμὴν πρὸ τῶν χερσαίων τειχῶν καὶ τοὺς ἐπικαίρους βουνοὺς τοῦ Πέραν, αἱ ἐγηγερμέναι κατὰ διαστήματα τῆς ἀνειλήσεως ταύτης ἀντικρὺ τῶν ἑκασταχοῦ πυλῶν καὶ μεθοδικῶς λειτουργοῦσαι κανονιοστοιχίαι ἐπήνεγκον ἕως τῆς 16 Μαΐου σπουδαιότατα ῥήγματα τῇ περιβολῇ. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅτε δὴ ὁ ἐπιτεθεὶς σύσσωμος πρὸς διάρρηξιν τοῦ συγκλοίου στόλος τῶν Τούρκων ἀπωθήθη μετὰ φόνου πλείστου καὶ μεθ' ὑπερμέτρου τῶν νηῶν τριβῆς, Μωάμεθ ὁ Β΄ ἔπεμψε τῷ Αὐτοκράτορι ἡμῶν κήρυκα, ἵνα προτείνῃ τὴν παράδοσιν τῆς καμνούσης Κωνσταντινουπόλεως ἐπ' ἀνταλλάγμασιν ἀρεστοῖς· ὁ δ' ἀπέρριψεν ἀσυζητητὶ οἱανδήποτε συνθηκολόγησιν καὶ διεμήνυσεν ὑπερηφάνως ὅτι «Τὸ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὔτ' ἐμόν ἐστιν οὔτ' ἄλλου τῶν ἐν αὐτῇ κατοικούντων. Κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν». Ἐξηκολούθησαν λοιπὸν αἱ ἐχθροπραξίαι δι' ὑπερεντεταμένης τινὸς δράσεως, τῇ δ' ὑστεραίᾳ κατὰ τὴν 21 Μαΐου τὰ Τουρκικὰ πλοῖα προυχώρησαν αὖθις ἀπεγνωσμένως ἵνα παραβιάσωσι τὸν εἴσπλουν τῶν ἐπιζητήτων Ναυστάθμων· ἐν ἀμφοτέραις ὅμως ταῖς περιστάσεσιν ἀνεχαιτίσθησαν ἐκεῖνα μετὰ ζημιῶν ἐπαχθεστάτων κατὰ τὸν ὁπλισμόν, τὰ κουφάρια καὶ τοὺς ἐξαρτισμούς, μετὰ μεγάλης ἀποκαρτερήσεως τῆς ἐπιβαινούσης στρατιᾶς καὶ συνελόντως ἐκλελυμένα. Τὴν δὲ παραμονὴν τῆς Ἁλώσεως οἱ πολιορκηταὶ διῆλθον ἀσχολούμενοι πυρετωδῶς περὶ

ποικίλας ἑτοιμασίας πρὸς τὴν πάνοπλον καὶ ἀποφασιστικὴν πλέον ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς περιβολῆς, ἐν ᾧ διαλαληταὶ πολυάριθμοι περιέτρεχον τὰς πυκνοτάτας τῶν μαχητῶν τάξεις καὶ καθίστων γνωστὴν τὴν πρόθεσιν τοῦ ἀνυπομονοῦντος ἐπ' αἴσιόν τι τέρμα σουλτάνου, ὅπως ἀμείψῃ διὰ παροχῶν πλουσίων πάντας ὅσοι θὰ διεκρίνοντο κατὰ τὸν ἐπικείμενον σπουδαιότατόν τε καὶ κρίσιμον ἅμ' ἀγῶνα· ἐν ταὐτῷ δ' οἱ ἐμπεπνευσμένοι δερβίσαι ἐξῆπτον τὸν θρησκευτικὸν τῶν στρατιωτῶν φανατισμὸν καὶ ἐκραταίουν τὴν γενικὴν πεποίθησιν πρὸς τἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκτελεσθησομένης γενικῆς ἐφόδου.

Τούτων δὲ τελουμένων ἐν τῷ Τουρκικῷ στρατοπέδῳ, Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ ὁ Παλαιολόγος - Δραγάσης διωργάνου τὴν ἀντίστασιν σθεναρὰν καὶ ὅλως ἀνάλογον τῇ παρατηρουμένῃ ἔξωθεν ζέσει, αὐτοπροσώπως δ' ἐπεστάτει μέχρις ἑσπέρας ὁπουδήπ' ἐπεσκευάζοντο τὰ ***χαλάσματα*** τῶν ἐκ τοῦ σφαιροβολισμοῦ δεδοκιμασμένων ἄγαν τειχῶν καὶ ἔνθ' ἂν συνεκροτοῦντο οἱ ὑπερασπίσοντες τὰς διαφόρους προσβάσεις κατὰ τὴν ἐπελευσομένην ὥραν ἐντὸς μικροῦ. Καὶ ἐν τῷ μεταξύ, συγκαλέσας δημοσίᾳ ὁ ὕστατος ἡμῶν ἐκεῖνος Αὐτοκράτωρ κατὰ τὸ ἀπόγευμα τοὺς ἀξιωματικοὺς μετὰ τῶν ἐλευθέρων ὑπηρεσίας ὁπλιτῶν, ἔταξεν ἔναντι αὐτοῦ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἑκατέρωθεν τοὺς συμμάχους, ἀπηύθυνε δ' ἐνθουσιώδεις τινὰς παρακελεύσεις. Τοῖς μὲν ἡμετέροις εἶπεν: «Ὑμεῖς μέν, εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ ἐκλαμπρότατοι δήμαρχοι καὶ στρατηγοὶ καὶ γενναιότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς ὁ πιστὸς καὶ τίμιος λαός, καλῶς οἴδατε ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς πίστεως ἡμῶν βούλεται ἵνα ὡς ὄφις τὸν ἰὸν ἐκχύσῃ καὶ ὡς λέων ἀνήμερος καταπίῃ ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο λέγω καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα στῆτε ἀνδρείως καὶ μετὰ ψυχῆς γενναίας, ὦ Ἕλληνες, ὡς πάντοτ' ἐποιήσατε ἕως τοῦ νῦν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἡμετέρας πίστεως· παραδίδωμι δ' ὑμῖν τὴν ἐκλαμπροτάτην καὶ περίφημον ταύτην πόλιν καὶ πατρίδα πάντων ἡμῶν καὶ τῶν πόλεων βασιλεύουσαν. Οἴδατε δὲ καλῶς, ἀδελφοί, ὅτι διὰ τέσσαρά τινα ἐσμὲν οἱ πάντες κοινῶς ὀφειλέται ἵνα προτιμήσωμεν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ εὐσεβείας, δεύτερον δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τρίτον δὲ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ὡς χρηστοῦ κυρίου καὶ τέταρτον ὑπὲρ συγγενῶν καὶ φίλων. Λοιπόν, ἀδελφοί, ἐὰν χρεῶσται ἐσμὲν ὑπὲρ ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀγωνίζεσθαι ἕως θανάτου, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ πάντων μέλλομεν ζημιωθῆναι. Ἐὰν διὰ τὰ ἐμὰ πλημμελήματα παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς τὴν νίκην τοῖς ἀσεβέσιν, ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς

ἁγίας, ἣν Χριστὸς ἐν τῷ οἰκείῳ αἵματι ἡμῖν ἐδωρήσατο, κινδυνεύομεν· ὅ ἐστι κεφάλαιον πάντων. Καὶ ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τις καὶ τὴν ψυχὴν ζημιωθῇ, τί τὸ ὄφελος; Δεύτερον πατρίδα περίφημον τοιούτως ὑστερούμεθα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν· τρίτον βασιλείαν τὴν ποτὲ μὲν περιφανῆ, νῦν δὲ τεταπεινωμένην καὶ ὠνειδισμένην καὶ ἐξουθενημένην ἀπωλέσαμεν, καὶ ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ ἀσεβοῦς ἄρχεται· τέταρτον δὲ καὶ τέκνων φιλτάτων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν ὑστερούμεθα... Διότι τὸ ἀχανὲς τοῦ ἐχθροῦ στόμα ἀπειλεῖ νὰ καταπίῃ τὴν πόλιν, ἣν ἀνήγειρεν ὁ τρισμακάριστος καὶ μέγας ἐκεῖνος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, καὶ τῇ πανάγνῳ τε καὶ ὑπεράγνῳ δεσποίνῃ ἡμῶν Θεοτόκῳ καὶ ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ ἀφιέρωσε καὶ ἐχαρίσατο τοῦ κυρίαν εἶναι καὶ βοηθὸν καὶ σκέπην τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι καὶ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἐλπίδα καὶ χαρὰν τῶν Ἑλλήνων πάντων, τὸ καύχημα πᾶσι τοῖς οὖσιν ὑπὸ τὴν ἡλίου ἀνατολήν.... Ἐνθυμήθητε ἄρα κατὰ νοῦν, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται, ἵνα τὸ μνημόσυνον ὑμῶν καὶ ἡ μνήμη καὶ ἡ ἐλευθερία αἰωνίως γενήσηται».

Στραφεὶς εἶτα πρὸς τοὺς ἀλλογενεῖς κατέδειξε τὸν τρισμέγιστον κίνδυνον, ὅστις ἐπεκρέματο ἤδη, καὶ παρεκάλεσε θερμότατα ἵνα μὴ γένωνται ἐπιλήσμονες τῆς ἱερᾶς ὑποχρεώσεως ἣν εἶχον τοῦ πολεμῆσαι ἐξ ὅλης αὐτῶν ψυχῆς καὶ ἐμμεῖναι τῇ ἐπαμύνῃ μέχρις ἐσχάτων, ἅτε ὁμόπιστοι ὄντες καὶ φιλόπιστοι. Κατέστρεψε δὲ τὸν λόγον συναρπάσας τὸ σύνολον ἀκροατήριον διὰ τῆς ὑψίστης καὶ συγκινητικωτάτης ἐκκλήσεως, ἣν ἐποίησε τῇ ἐκθύμῳ ἑκάστου ἀντιλήψει ὑπὲρ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ γοήτρου· «Οὐκ ἔχω καιρὸν εἰπεῖν πλείονα τοῖς πᾶσιν ὑμῖν. Μόνον τὸ τεταπεινωμένον ἡμέτερον σκῆπτρον εἰς τὰς ὑμετέρας χεῖρας ἀνατίθημι ἵν' αὐτὸ μετ' εὐνοίας φυλάξητε», εἶπεν ἐν ἐπιλόγῳ ὁ ἀγαθὸς κυριάρχης. Κοινῇ δ' ἐν τέλει συνέστησεν αὐστηρὰν πειθαρχίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δεινοτάτης θύραζ' ἀντιφορᾶς καὶ διέλυσε τὴν ὁμήγυριν, ὅπως μεταβῇ πᾶς ἀνὴρ εἰς τὴν καθωρισμένην θέσιν.

Τῆς ἡμέρας ἀποκλινάσης ἐν τοσούτῳ, Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος - Δραγάσης μετέβη εἰς τὸν «Παμμέγιστον ἐκεῖνον ναὸν καὶ θειότατον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον, τὸν θρόνον τῆς δόξης Θεοῦ, τὸ Χερουβικὸν ὄχημα καὶ στερέωμα δεύτερον, τὴν Θεοῦ χειρῶν ποίησιν, τὸ θέαμα καὶ ἔργον ἄξιον, τὸ πάσης Γῆς ἀγαλλίαμα, τὸν ὡραῖον καὶ ὡραίων ὡραιότερον», ἔνθα ἐδεήθη ἐν κατανύξει ἄκρᾳ τῷ θείῳ ὑπὲρ τῆς τελεσφόρου ἀποκρούσεως καὶ πλήρους κατατροπώσεως τῶν ἐπιτεθησομένων μετ' οὐ πολὺ βαρβάρων. Κάθοπλος ὡς ἦν ἐγονυπέτησε πρὸ τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐκράτυνε τὰς

ἠθικὰς αὐτοῦ δυνάμεις πρὸς ἀνάληψιν τῆς ὑπερτάτης Φρουραρχίας· μετέλαβε δὲ κατόπιν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, ἐζήτησε συγγνώμην παρὰ πάντων οὓς ἔτυχε ν' ἀδικήσῃ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ καὶ ἠκροάσατο παννυχίως τῆς θείας λειτουργίας. Κατὰ τὴν χαραυγὴν δ' ἵππευσε καί, προτοῦ μεταβῇ εἰς τὸ στρατηγεῖον, περιῆλθεν ἅπαντα τὰ ὑψίπυργα ὀχυρώματα τῆς πόλεως, ἐπιθεωρήσας ταῦτα ἐν τεχνικῇ τινι λεπτομερείᾳ καὶ ἐμψυχώσας τὰς ἑκασταχοῦ φρουράς· ἀντιληφθεὶς δὲ τότε ὅτι κατὰ τὸν ἐχθρικὸν ἐνώπιον τῶν ***Καλιγαρίων*** καταυλισμὸν ἐπεκράτει βόμβος τις ὡσεὶ ἀπὸ συνδιαλέξεων καὶ πολὺς θόρυβος, ἔμαθεν ἀπὸ τῶν νυκτερινῶν βιγλατόρων, ὅτι ἡ τοιαύτη διαταραχὴ δὲν εἶχε παύσῃ ἀπὸ τοῦ ἀνακλητικοῦ καὶ πέρα, ἀπεδόθη δ' ἐλλόγως ταῖς παντοίαις παρασκευαῖς, αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν διὰ τὴν ἐγγυτάτην πλέον ἐπίθεσιν. Καὶ τῷ ὄντι, εὐθὺς ὡς ἠκούσθη ἡ πρώτη κραυγὴ τῶν ἀφυπνισθέντων 1 καὶ 1/2 ὥραν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου ἀλεκτόρων, τὸ τοσάκις ἄλλοτ' ἀναδῶσαν κατὰ τὸ πρωϊνὸν ἡμίφως ἀρρήτως γλυκεῖάν τινα μελαγχολίαν λάλημα ἐκεῖνο ἀπὸ τῶν οἰκιακῶν αὐλῶν καὶ κήπων πρὸς ἔγερσιν τῶν ἐργατικῶν ἀνθρώπων ὑπῆρξε τῇ 29 Μαΐου τοῦ 1453 — ἡμέρᾳ Τρίτῃ καὶ ἐπετείῳ τῆς ὁσιομάρ. Θεοδοσίας — σύνθημα, ὅπως τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἐφορμήσωσι μετ' ἀλαλαγμοῦ ἀγρίου ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς περιβολῆς, ἐν ᾧ καὶ τὰ σουλτανικὰ πλοῖα ἐσκιαγραφοῦντο ἐν τῇ ἐπικαθημένῃ ὁμίχλῃ τῶν ἠρέμων ὑδάτων τοῦ πορθμοῦ προβαίνοντα δι' ἐρρύθμου ἐλάσεως ἀπὸ τοῦ Διπλοκιονίου πρὸς τὰ κράσπεδα τοῦ ἐρυμνοῦ τῆς Ἀκροπόλεως τειχισμοῦ . . .

Τετράωροι ἐπὶ συνέχειαν προσπάθειαι τῶν Τούρκων ἵνα δεσπόσωσι τῶν διερρηγμένων ἢ μὴ προμαχώνων καὶ τῶν καταπεφραγμένων πυλῶν οὐδὲν ἐδυνήθησαν, κατεφαίνετο δ' ἐκ πάντων ὅτι οἱ ἀμυνόμενοι ὑπερίσχυον κατὰ κράτος καὶ ἐπέκειτο τελεία τις πανωλεθρία τοῦ Μωάμεθ Β'. Ἑλεπόλεις, κλιμακωτοὶ ἀναρριχητῆρες καὶ ὑπόνομοι ἐματαιοῦντο ἀλλεπαλλήλως μετ' ἐπιτηδειότητος ἄκρας, νεκροὶ δὲ καὶ τραυματίαι τῶν ἐναντίων ἐσωρεύοντο πανταχοῦ κατὰ συναπτὰς χιλιάδας· ἀλλὰ κακῇ μοίρᾳ ὁ ἐκ τοῦ Γενουατικοῦ λεγεῶνος εὐπατρίδης Ἰωάννης Λόγγο δὲ - Γιουστινιάνη ἐπλήγη καιρίως, οἱ δ' ἀτρόμητοι ἀντίπαλοι κατώρθωσαν ἐπωφεληθέντες ἐκ τῆς προελθούσης συγχύσεως νὰ ἐκβιάσωσι τὰς ἐκεῖσε διόδους· μεταδοθείσης δὲ τῆς ἀποθαρρύνσεως καὶ εὐρύτερον, ἕνεκεν ἐχθρικῆς εἰσβολῆς καὶ ἀπὸ τῆς

Κερκοπόρτης, ἥτις φαίνεται νὰ ἠνεῴγη μικρὸν εἶτα διὰ καταθραύσεως, ὁ μὲν ἡμέτερος Αὐτοκράτωρ ἔπεσεν ἀνδρείως μαχόμενος καὶ τὸ ξίφος τεθλασμένον ἔχων ἐκ τῆς πλείστης χρήσεως, ἑάλω δ' ἡ ἔνδοξος καὶ βασιλὶς τῶν πόλεων Κωνσταντινούπολις ἄνευ ἑτέρας τινὸς σφαγῆς εἰμὴ τῆς τῶν ἀποστερξάντων νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα. Καὶ ἡ δουλωθεῖσα οὑτωσὶ Μητρόπολις τοῦ Ἑλληνισμοῦ παρέσυρε μετὰ πενταετίαν τὴν Πελοποννησιακὴν ἡμῶν ἡγεμονίαν, τῷ δὲ 1466 κατελύθη καὶ ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος.

Ἂν ὅμως τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ὑπέκυψε μετ' ἀληθῶς γιγαντείους καὶ ἡρωϊκωτάτους κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἀγῶνας, οὓς εἴδομεν, τὰ μὲν χυμώδη στοιχεῖα τῆς θαλασσίας αὐτοῦ ἐπιδόσεως ἐπέζησαν ἀκμαιότατα πάντοτε καὶ πολυπράγμονά τινα δρᾶσιν ἐκδηλώσαντα, ἡ δὲ στρατιωτικὴ ἀρετὴ καὶ ἡ φυλετικὴ ἐν πᾶσιν ἐπιχειρηματικότης διετηρήθησαν οὐχ ἧττον ὑπέρλαμπρ' ἀμφότερα εἴτ' ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς πόλεσιν, εἴτ' ἐν τῇ ξένῃ. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ἀνεγεννήθημεν δίκην Φοίνικος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἔκτοτε βαίνομεν εἰς νέαν τινὰ καὶ ἀσφαλῆ περίοδον προαγωγῆς τε καὶ περισσοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου.

ΑΘΗΝΑΙ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,, Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ — 5531

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΑΧ. 15

